

SIRAT-I MUSTAKİM

-ŞEYHULİSLAM İBN TEYMiYYE-

Yayınlayan:

Özgür el-ERDİŞİ

Derleyen:

Huneyf el-MUHACİRİ

[facebook/ücretsiz İslami e-kıtap indir](https://facebook.com/ücretsiz İslami e-kıtap indir)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

SIRAT-I MÜSTAKİM

Giriş

Doğru Yolun Gereği

Dinimizi kemala erdiren, üzerimizdeki nimetlerini tamamlayan İslamı din olarak benimsememizden hoşnut olacağını belirten, kendisinden bizleri gazaba uğramışların (yahudilerin) ve sapıkların (hristiyanların) yollarından uzak tutarak dosdoğru yola (sırat-ı müstakim'e) nimetlendirdik-lerinin yoluna iletmesini dilememizi emreden ^[1]Allah'a ham-dolsun.

Şahadet ederim ki, Allah'dan başka ilah yoktur, O tektir ve ortaksızdır. Yine şahadet ederim ki, Muhammed (s.a.v.) O'nun kulu, hak dinle ve dosdoğru şeriatle ^[2]gönderdiği, bu şeriata uymasını emrettiği ve;

"İşte benim yolum budur, ben ve bana uyanlar Allah'a basiretle davet ederiz." (Yusuf: 12/108) demesini buyurduğu Rasulüdür.

İmdi, ben zaman zaman gerek doğrudan doğruya ve gerekse sorulan sorulara cevap vererek bayram törenleri konusunda kafirlere özenilmemesi gerektiğini belirtmiş, bu konuda klasik kaynaklarımızda bulunan yasaklayıcı bilgileri ve şer'i delilleri dile getirmiş, gerek kitaplı (ehl-i kitap) ve gerekse kitapsız kafirlerin izleyicisi olmaktan kaçınmanın şeriatteki gerçeklerini açıklamıştım. Bu nokta şeriatın önemli bir temel kuralı ve bir çok detayı içeren ana ilkesi olmasına rağmen, bu konuda söylediklerim hep kısa ve üstünkörü olmuş, verdiğim yazılı cevaplar da o andaki hazır bilgilerimle sınırlı kalmış, bununla birlikte bu söz ve yazıların Allah'ın takidiri oranında yararı görülmüştür.

Bir süre sonra bu söz ve yazılarımla köklü alışkanlıklarına ters düştüğünü gören bazı kimselerin söylediklerimi garip ve asılsız bulduklarını haber aldım. Bu kimseler bana karşı çıkarken bazı genellemelere dayanmaya kalkışmışlardı.

İşte bunun üzerine bir dostum benden bu konunun iç yüzünü ele alan bir eser yazmamı istedi. Ona göre böyle bir eser çok yararlı, yaygın ve etkili olacaktı. Söz konusu kafirlere özenme hastalığının çoğu kimselere bulaştığını ve bu yüzden bir çeşit Cahüye Dönemi görüntüsüne büründüklerini gördüğüm için bu konuda bildiklerimi kaleme almaya karar verdim. Şunu da belirtiyim ki, eğer bu konudaki delillere ve alimlerin sözlerine yer verseydim, bu mesele ile ilgilenen eserlerin tümünü taramış olsaydım söylenecek daha çok şeyler bulurdum.

Kanaatim odur ki, fıkıh ilmini derinliğine inceleyerek, şeriatın incelik ve amaçları ile fıkıh alimlerinin gerçeklerini ve problemlerini iyi kavrayan kimseler bu konudaki uyarılarımızın haklılığından asla şüpheye düşmezler. Başka bir deyimle kalbinde köklü bir iman barındıran, İslamın gerçek mahiyetini

^[1] Ustad burada her namazda okuduğumuz Fatiha suresinin içerdiği dualara işaret ediyor. B'i bir ihtiyaçtır. Nitekim Müslim, her zaman, yalnız Allah'tan hidayet (doğru yolla iletme) istemiyle Fatiha'nın dua olarak okunmasının müstehab Uyi bir eylem) olduğunu belirtiyor.).

^[2] "el-Millet-ül-Hânifeye": Eğriği olmayan, dosdoğru şeriat ve dindir. İbrahim Aleyhisselam'm milletidir. Kısaca İslamdir.

kavrayarak onun Allah tarafından kabul edilecek, geçerli tek din olduğunu benimseyen herkesin böyle bir uyan ile karşılaşınca kalbinin derinliği ve imanının sağlamlığı sayesinde derhal bu uyarıyı benimseyeceği düşüncesindeyim. Fakat kalb kirliliği ile nefsin ihtiraslarından Allah'a sığınırız. Çünkü bu iki hastalık insanı gerçeği tanıyıp benimsemekten alıkoyar.^{3[3]}

^{3[3]} İbn-i Teymiyye, Sırat-ı Mustakim, Tevhid Yayınları: 5-7.

BİRİNCİ BÖLÜM	1
PEYGAMBERİMİZDEN ÖNCEKİ DURUM	1
"Gazaba Uğrayanlar" ve "Sapıklıklar"	2
Bize Bulaşan Bazı Hastalıklar	6
Dosdoğru Yol	11
Taklitten Kaçınmanın Delilleri	13
Özenmeyi Yasaklayan Ayetler	14
Kıble Değişiminin Hikmeti	16
Dini Davranışlar Üçe Ayrılır	19
Servet, Mal, Evlatlar Ancak Allah İçindir	21
Kur'an'ın Anlaşılmasında Zaman Faktörü	24
Müşriklere Benzemeyi Yasaklayan Hadisler	25
Bölünmede Benzeme	30

BİRİNCİ BÖLÜM

PEYGAMBERİMİZDEN ÖNCEKİ DURUM

Bilinmelidir ki, Cenab-i Allah'ın Muhammed'i (s.a.v.) insanlığa peygamber olarak gönderdiği sıralarda artık nesli kesilmeye yüz tutmuş bazı kitaplar dışında^{4[1]} gerek arabı ve gerekse arap olmayanı ile bütün yeryüzü halkı O'nun sevgisinden yoksun kalmış, gazabını hak etmiş durumda idi.

O günün insanları başlıca şu iki kısma ayrılıyorlardı:

a) Belirli bir kitaba bağlı kitaplılar. Bağlandıkları kitap ya önemli değişikliklere uğratılarak aslından uzaklaştırılmış veya çok daha önce tümü ile yürürlükten kaldırılmış (nes-hedilmiş) Bir kitap idi. Bu kategoriye girenlerin bir bölümü de kimi kısımları belirsiz ve kimi kısımları terk edilmiş bir takım dinlere inanıyorlardı.

b) İnsanlığın diğer bir ana kısmını da arap olan ve olmayan ümmiler (herhangi bir hidayet kaynağından tümü ile yoksun olanlar) meydana getiriyorlardı. Bunlar hoşlarına giden ve kendilerine yarar sağlayacağını sandıkları çeşitli nesnelere tapıyorlardı. Bu nesneler kimi zaman bir yıldız, kimi zaman bir put, kimi zaman bir mezar, kimi zaman bir anıt ve kimi zaman da başka bir şey oluyordu. Hangi kategoriden olursa olsun, insanların tümü koyu bir cahiliyet içinde yüzüyorlardı. Bu derin bilgisizlik içinde aslında koyu bir bilgisizlik örneği olan bir takım sözleri bilgi, kesinlikle fesad (eğrilik ve kargaşalık) olan bir takım davranışları örnek ve yararlı eylemler sayıyorlardı.

O dönemlerin bilgi ve amel yönünden göze batan seçkin simalarının amacı ya eski peygamberlerden artakalan bazı bilgi kırıntıları elde edebilmektir. Şarlatanların ve uydurmacıların ihtirasları ile gölgelenmiş bilgi kırıntıları - üstelik doğruları yanlışlarına karışarak belirsiz hale gelmiş bilgi kırıntıları- veya az bir kısmı meşru, çoğu uydurma ve bu yüzden sahibine çok zararlı olabilen

^{4[1]} Bu konuda Müslim Sahih'inde uzun bir hadis naklediyor. Hadis şöyle: "Allah (c.c.) yeryüzüne baktı. Ehl-i Kitab'ın dışında Arap'a da Ace-me -azap olmayan- de gazap etti... İlh. Bkz. Müslim, Kitab-El Cenne, Dünyada Cennetlikler Ve Cenennemliklerin Bilinmesini Belirleyen nitelikler, Babı (bölümü). Hadis No: 2865, c. 4, s.2197.)

ayinlerle uğraşıyorlardı. Böy-Ielerinin diğer bir uğraş alanı da felsefecilerin peşinden giderek olanca güçleri ile tabiat, matematik ve iyi ahlak edinme konularında akıl yürütme oluyordu. Bu yoldaki çabanın amacı tarif edilmez sıkıntılara katlandıktan sonra, eğer olabilirse, varlıkla yokluk arasında titreyen bir nebzelik yararlı gerçek kırıntısına ulaşabilmektir. O gerçek kırıntısı ki, ne bir susuzu kandırabilir ne bir hastaya şifa olabilir ve ne de ilahi kaynaklı bilginin boşluğunu doldurabilirdi. Çünkü elde edilirse bile sapık kısmının oram gerçek kısmının payından kat kat fazla idi. O da elde edilebilirse! Üstelik bu alanın uzmanları arasındaki derin görüş ayrılıkları ve çatışmalar yüzünden elde edilebilen gerçek kırıntısını delil ve gerekçeye dayandırabilmek imkansızlığa yakın derecede zordu.

Bu ortamda Cenab-ı Allah'ın (c.c.) Muhammed'i (s.a.v.) ilahi bilgilerle teçhiz ederek peygamber olarak göndermesi insanlığa hiç bir dilin anlatamayacağı vehiç bir irfan sahibinin kavrayamayacağı derecede açık ve parlak bir hidayet bağısladı. Bu ufuk açıcı hidayet, Peygamberimizin genel olarak ümmetinin tümüne ve özellikle bilginler kesimine öylesine yararlı bir bilgi birikimi, salih amel, yüce ahlak ve istikametli gelenek sistemi sağladı ki, diğer milletlerin her türlü kusurdan arındırılmış yararlı bilgi ve davranış kalıplarının tümü biraraya getirilerek bu ilahi hidayet birikimi ile karşılaştırıl s a aralarındaki uçurum derecesindeki farkı kavramak bile imkansız olurdu. Rabbimize, O'nun sevgisine ve hoşnutluğuna mazhar olacak şekilde hamdolsun. Bu gerçeğin delillerini sunmanın ve örneklerini açıklamanın şimdi yeri değildir.

Cenabı Allah (c.c), Peygamberimizi "Sırat-i müstakim (dosdoğru yol) ile eş anlamlı olan İslam dini ile donatarak gönderirken insanlara, her gün kılacakları namazların her rekatında kendisinden hidayet (doğru yola iletme) dilemelerini emretmiş ve bu doğru yolun "kendilerine nimet sunduğu peygamberlerin, sıddıkların, şehitlerin ve salih kulların yolu olup, gazaba uğramışlarla sapılmışların yolu olmadığını" belirtmiştir.^{5[2]}

"Gazaba Uğrayanlar" ve "Sapıklıklar"

Sahabilerden Adiy b. Hatem^{6[3]} (r.a.) diyor ki:

"Bir gün Rasulullah'ın (s.a.v.) yanına girdim. O sırada mescidde oturuyordu. Yanındakiler kendisine:

"Bu Adiy b. Hatim'dir." dediler. Elimde ne emanname ve de bir tavsiye mektubu vardı.

Yanına götürüldüğümde elimi tuttu. -Daha Önce bir defasında benim için:

"Allah'dan onun elini benim elime koymasını dilerim" demişti- Elimi tutarak ayağa kalktı, birlikte Mescid-den çıktık. Yolda önüne bir kadınla bir çocuk çıktı.

^{5[2]} İbn-i Teymiyye, Sırat-ı Mustakim, Tevhid Yayınları: 7-14.

^{6[3]} Sahabi'nin büyüklerinden olan Adiy bin Hatem'in asıl adı, Adi bin Hatem bin Abdullah bin Sa'd el-Taid'i. Cahiliye döneminde iyilik ve co-mertliğiyle ünlüydü. H. 10. yılında müslüman oldu. Cahiliye döneminde de müslüman olduktan sonra da kabilesinin lideriydi. Riddet günü, -İslam'dan dönmelerin olduğu dönem- müslüman kaldı. Irak ve diğer ülkelerin fethinde bulundu. Daha sonra Kufe'de yaşarmıH sürdürdü, Sıffiyin olayında Ali'nin (r.a.) yanında yer aldı. H. 68'de 121) yaşında öldü. Bkz. el-İsabe, Fi Temyiz el-Sahabe, c. 2, sh. 468-469.)

Kadın:

"Sen'den bir dileğimiz var" dedi. Bunun üzerine elimi bırakıp onların yanına gitti ve dileklerini yerine getirdi.

Arkasından yine elimden tutarak beni evine götürdü. Cariyesi Velide'nin getirdiği bir yer minderini üzerine oturdu. Ben de karşısında oturdum Allah'a hamd-ü sena ettikten sonra bana:

"Lailahe İllallah (Allah'dan başka ilah yoktur) demekten mi kaçınıyorsun? Yoksa AHah'dan başka ilah olduğuna dair bir bildiğin mi var?" diye sordu. Kendisine:

"Hayır, yok" diye cevap verdim. Bu cevabım üzerine bir süre konuştuktan sonra bir ara yine bana dönerek:

"Allahu ekber (Allah en büyüktür) demekten mi kaçınıyorsun? Yoksa Allah'dan daha büyük bir şey olduğuna dair bir bildiğin mi var?" diye sordu. Ben kendisine yine:

"Hayır, böyle bir bilgim yok" diye karşılık verince sözlerine:

"Yahudiler, gazaba uğramışlar ve hristiyanlar da sapıklardır" diye devam etti. Ben kendisine:

"Ben dosdoğru yolu benimsemiş (Hanif) bir müslüma-nım" deyince yüzünün sevinçle parladığını gördüm."

Daha da uzun olan bu hadis Tirmizi'de yer almış ve "Hasen" ve "Garib" olarak nitelenmiştir.^{7[4]}

Bu hadisin anlamını pekiştiren Kur'an-ı Kerim'in bir yerinde şöyle buyuruluyor:

"De ki, Allah katında yeri bundan daha kötü olanı size haber vereyim mi? Allah'ın kendilerine lanet ve ga-zab eylediği ve aralarından bir kısmını maymun, domuz veya tağut tapıcısı yaptığı kimseler." (Maide: 5/60)

Ayetin daha öncesinden kolayca anlaşılabilceği üzere burada yahudiler kastedilmektedir.

Yine Cenab-ı Allah başka bir ayette şöyle buyuruyor:

"Allah'ın gazabına uğramış bir kavmi dost edinenleri görmüyor musun? Onlar ne sizdendirler ve ne de onlardan." (Mücadele: 58/14)

Burada sözü edilenlerin yahudileri dost edinen münafıklar olduğu tefsir alimlerinin sözbirliği ve bu ayetin daha öncesinin işareti ile sabittir.

Başka bir ayette de şöyle buyuruluyor:

"Nerede olurlarsa olsunlar, üzerlerine zillet damgası vurulmuştur. Ancak Allah Man ve insanlardan cman alarak bu zilletten kurtulabilirler. Onlar Allah'ın gaza-bına uğramışlardır." (AI-i İmran: 3/112)

Aynı ifade Bakara suresinde "Onlar Allah'ın gazabına uğramışlardır" ve "Onlar gazab üstüne gazaba uğradılar" (Bakara: 2/61, 90) şeklinde iki yerde tekrar edilmiştir.

Bu ayetler yahudüerin "gazaba uğramışlar" olduklarını açıkça belirtmektedirler.

^{7[4]} Sünen e3-Tirmizi, Kitab'ı Tefsir el-Kur'an, Fatiha Suresinin Açıklaması Babı, H. No: 2953, c. 5, s. 202, 203, 204. Tirmizi, hadisin "Ha-sen" ve "Garib" olduğunu, Simak bin Harb'den başkasının rivayet ettiğini bilmediğini söylüyor. Hadisin başka tanıkları ve çoğu kısaltılmış diğer bir takım rivayet yolları da vardır. Bkz. Ahmed'in Müsned'i, c. 4, s. 378.)

Öte yandan Cenab-ı Allah (c.c.) hristiyanlar hakkında da şöyle buyuruyor: "Allah için üçüncüsüdür diyenler kesinlikle kafir olmuşlardır. Oysa, tek ilandan başka hiçbir ilah yoktur. Onlar bu dediklerinden vazgeçmedikleri takdirde aralarındaki kafirler kesinlikle acı bir azaba çarpılacaklardır. Onlar halâ tevbe edip Allah'ın mağfiretine sığınmayacaklar mı? Allah bağışlayıcı ve esirgeyicidir. Mesih oğlu İsa sadece bir peygamberdir. O'ndan önce de bir çok peygamberler gelip geçmiştir. Annesi de doğru yolda idi. Her ikisi de (diğer inanlar gibi) yemek yerlerdi. Bak biz onlara ayetlerimizi nasıl açıklıyoruz da sonra onlar nasıl iftiralar düzüyorlar? De ki, Allah'ı bırakıp ne fayda ve ne de zarar verme gücü olmayan nesnelere mi tapıyorsunuz? Hiç şüphesiz Allah işiten ve bilendir. De ki, ey kitaplılar (ehl-i kitab) dininizde hiçbir haklı gerekçe-ye dayanmaksızın aşırılığa düşmeyiniz; daha önceleri sapmış, bir çoklarını saptırmış ve doğru yolu kaybetmiş bir kavmin keyfine uymayınız." (Maide:5 /73-77)

Bu ayetler sözün gelişinden kolayca anlaşılacağı üzere hristiyanlara sesleniyor. Görüldüğü gibi Cenab-ı Allah onları aşırılıktan, yanı sınırı aşmaktan sakınmaya çağırıyor. Nitekim aynı çağın ayette de tekrarlanıyor:

"Ey Kitaplılar, sakın dininizde aşırılığa düşüp, Allah hakkında aslı olmayan sözler söylemeyiniz. Meryem oğlu İsa Mesih sadece Allah'ın Rasulü, Meryem'e sunulmuş kelimesi ve O'ndan gelen bir ruhtur." (Nisa: 4/171)

Buna göre yahudiler hakkın (gerçeğin) gerisinde berisinde kalanlar, hristiyanlar da gerçek çizgisini aşanlar, ötesine taşanlardır. Bu arada yahudilerin "gazaba uğramışlık" ve hristiyanların "sapıtmışlık" damgaları ile damgalanmalarının gerek kolayca anlaşılabilir (zahiri) ve gerekse derinliğine düşünmeyi gerektiren (batini) bir çok sebebi vardır ki, ele alınmalarının yeri burası değildir. Sözün kısası, yahudilerin kafirliği, bildiklerini uygulamalarından ileri gelir. Onlar gerçeği bildikleri halde kimi zaman ya söz ya da davranışları ile kimi zaman da ne söz ve ne de davranışları ile buna uymamaktadırlar. Bunun yanında hristiyanların kafirliği ilme dayalı olmayan amelleri yüzündendir. Çünkü onlar, Allah katından gelen bir şeriatın kılavuzluğuna bağlı olmaksızın bir çok ibadetler yapıyor ve Allah ile ilgili aslını bilmedikleri çeşitli iddialar ileri sürüyorlar. Bu yüzündendir ki, aralarında Süfyan b. Uyeyne'nin^{8[5]} de bulunduğu bazı islam büyükleri şöyle demişlerdir:

"Alimlerimiz arasında kim yoldan çıkarsa bazı bakımlardan yahudiye benzemiş, buna karşılık ibadetle uğraşanlarımız arasında yoldan çıkanlar da kısmen hristiyanlara benzemiş demektir." Bu görüşü açıklamanın yeri de burası değildir.

Cenab-ı Allah (c.c.) bizleri yahudilerle hristiyanlara özenmeyelim, onların peşlerine takılmayalım diye uyardığı halde bu konudaki takdiri geçerli olmaktan

^{8[5]} Selef imamlarından olan Süfyan bin Uyeyne'nin asıl adı, Süfyan bin Uyeyne bin Ebi İmran'dır. Beni Hilâpîn dostudur. Künyesi, Ebu Muhammed'dir. 107 h'de Kufe'de doğdu. Rivayet ettiği hadislerin bir çoğu delil olabileceği kanıtlanmış Sika (sağlam) bir ravidir. Mekke'de yaşadığı dönemde Hicaz'ın Muhaddisi (hadisçisi)ydi. İmam Şafii hakkında, "Eğer İmam Malik ve süfyan olmasaydı. Hicaz'da ilim yok olurdu." der. Mekke'de yaşadı ve orada vefat etti. (198. H) Bkz. el-Tabakat el-Küb-rah, İbn Sa'd, c. 5, s. 497; ayrıca. Zerkeli el-Alam, c. 3, s. 105)

geri kalmamış ve ezeli bilgisinin kavramış olduğu bu takdiri vaktiyle Peygamberimize (s.a.v.) bildirmiştir. Nitekim Ebu Said-i Hud-ri'nin rivayet ettiğine göre Rasurullah bir gün sahabilere:

"Sizden öncekilerin geleneklerine kılı kılma kesinlikle uyacaksınız. Öyle ki, onlar kertenkele deliğine girse siz de (mutlaka bir hikmeti vardır) diyerek oraya gireceksiniz"^{9[6]} buyurunca sahabiler:

"Ya Rasulallah, bizden öncekilerden kasdınız yahudilerle hristiyanlar mıdır?" diye sordular. Peygamberimize de kendilerine:

"Başka kimler olabilir" diye karşılık vermiştir.

Diğer yandan Buhari'nin Ebu Hureyre'den^{10[7]} Allah ondan razı olsun- rivayet ederek kaydettiği bir hadise göre Peygamberimiz (s.a.v.) bir defasında:

"Ümmetim karış karış ve kulaç kulaç eski devirlerin adet ve geleneklerini benimsemedikçe kıyamet kopma-yacaktır." buyurmuştur ve sahabilerin:

"Ya Rasulallah, Bizans ve Pers , devirlerini mi kasdedî-yorsunuz?" şeklindeki sorularına:

"Onlardan başka kim olabilir ki ?" diye cevap vermiş-tir.^{11[8]}

Görülüyor ki, Peygamber Efendimiz (s.a.v.) hem ehl-i kitap olan yahudiler ile hristiyanlara ve hem de Bizanslılar ile eski İranlı'lara benzeyeceklerini, onların yaşama tarzlarına özeneceklerini vaktiyle açık açık bildirmiştir. Bu yüzden Peygamberimiz hayatı boyunca müslümanlara hem berikilere ve hem de ötekilere benzemeye kalkışmayı kesinlikle yasaklamıştır.

Yalnız Peygamberimizin (s.a.v.) çok önceden haber verdiği bu tehlike ümmetin tümünü kapsamaz. Çünkü bu hadisler yanında O'nun şöyle buyurduğunu da biliyoruz:

"Kıyamet gününe kadar ümmetim arasında hakkı tutup destekleyenler her zaman varolacaktır."^{12[9]}

Şu hadisler de aynı anlamdadır:

^{9[6]} Bu hadis, yaygın sahih hadis kitaplarında (Buhari Müslim) Sü-nen'lerde (Süneni Ebu Dayud, Süneni Tirmizi, Süneni Nesa-i, Süneni İbn Mace) ve Müsned'lerde (Ahmed İbn Hanbel'in müsnedi) nakledilmiştir. Buhari, Müslim, hadisi bir takım yollardan rivayet ediyorlar. Neki, orada "Hazvel kuzzeti bil-kuzze" ibaresine rastlanılmadı. Sahihayn'ın (Buhari-Müslim) söz birliğiyle rivayet ettikleri sözcükler Ebu Said el-Hudri'nin rivayetidir. O da "Le tetbe anne süneni men kane kabieküm şıbran bi şıb-rin ve zira'an bi zira in..."-Yani, "Sizden öncekilerin geleneklerine karış karış adım adım uyacaksınız" kelimelerim içeren rivayettir.

Bkz. sahih el-Buhari, Kitab el-l'tisam, Peygamberin: "Sizden öncekilerin geleneklerine mutlaka uyacaksınız" hadisi babı, H. No: 7320; Feth'ul-Bari, c. 3, s. 200; Müslim, kitab el-İlim, Yahudi ve Hristiyanlar-ın Yollarına Uyma Babı. H. No: 2669, c. 4, s. 2054.

Hadisi yukarıda geçen metniyle Ahmed bin Hanbel Müsned'in de 4, s. 125'detahriçetti. Aynı sözcüklerle İbn el-Esir, Cami el-usul isimli eseri, c. 10, s. 34'de anlatmış.)

^{10[7]} Büyük Sahabilerden olan Ebu Hureyre'nin asıl adı, Abdurrahman bin Sahra el-Dusi'dir. Hicretin yedinci yılında müslüman oldu. Çoğunlukla Rasulullah'la birlikte olduğu ve onun hizmetinde bulunduğu için çok hadis rivayet etti. Ayrıca Ashab-ı Suffa'dandı. Rasulullah'a (s.a.v.) unutkanlığından yakındı. Rasulullah gömleğini yaymasını emretti. O da yaydı sonra topladı. Ebu Hureyre bu olaydan sonra hiçbir hadisi unutmadığını söyledi. Hz. Ömer (r.a.) onu Bahreyn'e gönderdi. Oradan döndükten sonra Medine'de yaşadı ve orada öldü. (H. 59). Bkz. el-Bidaye ve'n-Nihaye, İbn Kesir, c. 9, s. 103-114; Esed el-Gabe, c. 5, s. 315-316.

^{11[8]} Sahih el-Buhari, Kitab el-l'tisam, "Sizden öncekilerin yollarına mutlaka uyacaksınız" Bölümü, H. No: 7319, Feth'ul-Bari, c.3, s. 300.

^{12[9]} Bu hadis, ünlü hadis kitaplarının hemen hepsinde naklediliyor.

Biz burada sadece Sahihayn'm yani, Buhari ve Müslim'in rivayetlerine değinmekle yetineceğiz. Buhari hadisi, Kitab el-Menakib, bab, 27, H. No: 3640'da tahriç ediyor. Bkz. Feth'ul-Bari, c. 6, s. 632 H. No: 7311. Aynı hadis 7459 numara ile Muğire bin Şu,be'den rivayet ediyor. Muaviye'den de başka sözcüklerle tahriç etmektedir. Feth'ul-Bari, H. No: 3641. Müslim bu hadisi Kitab el-İmare, Peygamber'in "Ümmetimden bir topluluk..." sözü babında naklediyor. Hadis numaraları, 1920, Sev-ban'dan, 1921. Muğire'den, 1037, Muaviye'den.

"Hiç şüphesiz Allah bu ümmeti sapıklıkta birleştirmez."^{13[10]}

"Hiç şüphesiz Allah her dönemde bu dinin toprağına yeni fidanlar diker ve onları kendisine ibadet etmeye yöneltir."^{14[11]}

Demek ki, Peygamberimizin verdiği doğruluğı kesin bu haberlerden açıkça anlaşılıyor ki bu ümmetin bir kesimi O'nun katıksız islam dini demek olan rehberliğine sımsıkı bağlı kalırken, diğer bir kesimi yahudi dininin bazı unsurlarına başka bir kesimi de hristiyan dininin bazı geleneklerine sapacaklardır. Her ne kadar kimi durumlarda insan bu sapma yüzünden kafir, hatta fasık (günahkar mümin) olmasa bile, bazan bu sapma, sahibini kafirlik veya fasıklığa sürükler. Bazan bu sapma günah ve bazan da hata niteliğı taşıır. ,

Bu sapma insan tabiatının hoşuna giden ve şeytan tarafından göze alımlı gösterilen bir hastalıktır. Bu yüzdendir ki, Cenab-ı Allah (c.c.) kullarından bizleri ne yahudiliğe ve ne de hristiyanlığa hiçbir şekilde sapmayan dosdoğru yola iletmesi için kendisine dua etmemizi istemiştir.^{15[12]}

Bize Bulaşan Bazı Hastalıklar

Ben şimdi burada bu ümmete şu veya bu oranda bulaşan bazı ehl-i kitap veya yabancı kaynaklı hastalıklara parmak basacağım. Ta ki, düz yolun yolcusu olan müslümanlar "gazaba uğramışlar" ile "sapıtmışların" tarafına saptıktan kaçınabilsinler. Cenab-ı Allah (c.c.) şöyle buyuruyor:

"Kitaplılardan çoğı, gerçeğın ne olduğunu açıkça anladıktan sonra, sırf içlerindeki kıskançlık yüzünden sizleri imanınızdan ayırıp kafirliğe döndürmek isterler." (Bakara: 2/109)

Cenab-ı Allah bu ayette müslümanların sahip oldukları doğru yolu ve gerçek bilgi birikimini çekemeyen, kıskanan yahudileri kınıyor. Sağımıza solumuza bakarsak bu hastalığın benzerini bu ümmetin bazı ilim ve ibadet adamlarında da görürüz. Böylelerinin Aliah'ın kendilerine yararlı ilim ve salih amel bağışladığı bazı dindaşların şu veya bu oranda kıskandıkları görülür. Bu kesinlikle kınanmış

^{13[10]} Hadisi Tirmizi İbn Ömer'den naklediyor. Rasulullah (s.a.v.) buyurdu:

"Kuşkusuz Allah ümmetimi -ya da Muhammed ümmetini- sapıklık üzerine birleştirmez. Allah'ın eli toplulukla birliktedir. Kim topluluktan (cemaat) ayrılırsa ateşe yaklaşır." Bkz. Tirmizi, Kitap el-Fi-ten, Cemaatin Gerekliğı babı, H. No: 2167, c. 4, s. 466. Tirmizi, hadis bu yönüyle "gariptir" diyor. Hakim'in Müstedrek'inde hadisin başka ravileri de vardır. Bkz. c. 1, s. 115-116. İbn Ebi Asım'ın Sünne'sinde hadis şu numaralarla naklediliyor: 80, 82, 83, 84, 85, s. 39,41,42; Aynı hadisi Suyuti, Cami el-Sağır isimli eserinde -Allah'ın eli cemaat üzerindedir. Kim cemaatten ayrılırsa ateşe yaklaşır- fazlalığıyla anlatıyor. Ve hadisin "Hasen" olduğunu söylüyor. el-Cami el-Sağır, c. 1, s. 278, H. No: 1818; Hadis Müsned'de başka ravi'den naklediliyor. Ebu Zer şöyle anlatıyor; Peygamber'den:

"Kuşkusuz Allah azze ve celle kesinlikle ümmetimi hidayetten başka bir şeyde toplamaz." Müsned c. 5, s. 145. Sünen el-Daremi, c. 1, s. 29. Giriş kısmında, Peygamber'e Verilen Üstünlükler Babı. Burada: "Onlar sapıklık üzerine birleşmezler" ibaresi kaydedilmiş.

^{14[11]} İbn Mace hadisi, eserine giriş kısmında tahric ediyor. Bkz. Süneni İbn Mace, Rasulullah'ın Sünnetine Uyuma Babı, H. No: 8, c. 1, s. 5.

Ebi Unbe el-Havlani -Allah ondan razı olsun- anlatıyor: Rasulul-lah'dan şöyle duydum:

"Allah her zaman bu dinin toprağında, kendisine itaatte kullanacağı fidanlar diker (yetiştirir)."

Ahmed'in Müsned'inde aynı ravi'den, buna benzer bir şekilde rivayet ediliyor. el-Müsned, c. 4, s. 200. Hadisten söz eden imamlara rastlanmadı. Ancak hadisin ravileri, hadisi reddedecek ölçüde zayıf değillerdir

^{15[12]} İbn-i Teymiyye, Sırat-ı Mustakim, Tevhid Yayınları: 14-23.

bir huydur ve buna göre "gazaba uğramışlar" in hastalıklarından bir parçadır. Cenab-ı Allah başka bir ayette de şöyle buyuruyor:

"Hiç şüphesiz Allah kendini beğenip övünen kimseleri sevmez. Onlar kendileri cimrilik ettikleri gibi başkalarına da cimri olmayı emrederler ve Allah'ın kendilerine bağışladığını gizlerler." (Nisa: 4/37)

Cenab-ı Allah bu ayette sözü geçenleri cimrilikle niteliyor. Bu cimrilik hem bilgi hem de mal cimriliğidir. Gerçi daha önceki ayetler, bu ayetteki asıl maksadın ilim cimriliği olduğunu gösteriyor. Nitekim Cenab-ı Allah, bu kimseleri daha başka bir kaç ayette ilimlerini saklamakla kınıyor. Mesela bu ayetlerden biri şudur:

"Allah kendilerine Kitab verilenlerden" onu mutlaka insanlara açıklayacaksınız, gizlemeyeceksiniz" diye söz almıştı. Fakat onlar vermiş oldukları sözü arkalarına atarak bu kitaba karşılık birkaç para aldılar. Kitabı satmak karşılığında satın aldıkları ne kadar kötü bir şeydir."

(Al-i İmran: 3/187)

Diğer bir ayette de şöyle buyuruluyor:

"İndirdiğimiz açık ayetleri ve doğru bilgiyi, biz Ki-tab'da insanlara açıkça belirttikten sonra, gizleyenler var ya, işte onlara hem Allah lanet eder ve hem de bütün lanet edebilenler lanet ederler. Ancak tevbe edip durumlarını düzeltenler ve gerçeği açıklayanlar başka. Onları affederim. Çünkü ben tevbelerin kabul edicisi ve rahmet sahibiyim." (Bakara: 2/159)

Aynı konuda bir diğer ayet de şudur:

"Allah'ın indirdiği Kitab'i insanlardan gizleyip bir kaç paraya satanlar var ya, onlar midelerine ateşten başka bir şey doldurmuyorlar. Kıyamet günü Allah onlarla ne kontışacak ve ne de kendilerini günahlarından arındıracaktır. Onlar için acı bir azab vardır." (Bakara: 2/174)

Bir başka ayette de şöyle buyuruluyor:

"Onlar müminlere karşılaştıklarında inanıyoruz derler. Fakat şeytanları ile başbaşa kaldıkları zaman "Biz aslında sizin yanınızdayız, onlarla sadece alay ediyoruz" derler." (Bakara: 2/14)

Görülüyor ki, ayetlerde Cenab-ı Allah "gazaba uğramışları" bilgilerini halktan saklamakla niteliyor. Bu saklamanın sebebi bazan cimrilik, bazan dünyalık bir bedel karşılığında bu görevden yan çizmek ve bazan da açıklanacak bilgilerin söy-leyicileri aleyhine koz olarak kullanılabilcekleri tehlikesidir.

Aynı hastalık bu ümmetin bazı ilim adamlarında da görülür. B öyleleri bazan cimrilikleri ve elde ettikleri üstünlüğe başkalarının ulaşmasını istememeleri yüzünden bildiklerini gizlerler. Kimi zaman bildiğini söylememenin sebebi bu bilgi basamak edilerek, elde edilen mevki ve servettir. Eğer eldeki bilgi başkalarına aktarılacak olursa bu bilgi karşılığında elde edilmiş olan mevki ve servtin elden kaçırılacağından korkulur. Kimi zaman da bazıları şu yüzden bildiklerini açıklamaktan kaçınırlar. Her hangi bir konuda karşısındakinden farklı düşünüyordur veya her hangi bir görüşüne karşı çıkılan bir guruba bağlıdır. Adam bildiklerini açıklasa karşı tarafa haklılık kazandırıcı bir koz

vereceğinden çekindiği için bildiğini saklar, açıklamaktan çekinir. Üstelik karşı tarafın haksız olduğundan, yanlış düşündüğünden emin olmadığı durumlarda böyle yapar. İşte bu yüzden Abdurrahman b. Mehdi ^{16[13]} şöyle diyor:

"İlim adamları lehlerinde olanı da aleyhlerinde olanı da yazarlar, saklamazlar. Fakat ihtiraslarının zebunu olanlar sadece lehlerine olan şeyleri yazarlar." .

Burada maksadımız konunun detayına girip hangi bilgiyi açıklamak farz ve hangi bilgiyi açıklamak müstehaptır tartışmasına girişmek değildir. Sadece zeki kimselere Allah'ın bağışlayacağı yararlı sonuçları kazandırabilecek ana hatlara değinmek istedik. Nitekim Cenab-ı Allah (c.c.) şöyle buyuruyor:

"Onlara 'Allah'ın indirdiği gerçeklere inanınız' denildiğinde 'Biz, bize indirilen bilgilere inanırız' diyerek kendilerine indirilen bilgilerden sonrasını inkar ederler. Oysa o da kendilerine gelen bilgiyi doğrulayan bir gerçektir. De ki, eğer gerçekten inanıyor idi iseniz daha önce niye Allah'ın peygamberlerini öldürdünüz?"

(Bakara: 2/91)

Bu ayetin iki ayet öncesinde şöyle buyuruluyor:

"Onlara kendi kitaplarını (Tevrat'ı) tasdik edici olarak Allah tarafından bir kitap (Kur'an) gönderildi. Daha önce inkar edenlere karşı yardım isteyip dururlarken, gerçek olduğunu bilip durdukları bu kitap kendilerine gelince onu inkar ettiler. Allah'ın laneti inkarcıların üzerine olsun!" (Bakara: 2/89)

Cenab-ı Allah (c.c.) bu ayetlerde yahudilerin Peygamberimiz tarafından tebliğ edilip benimsenmesi istenen ilahi gerçeği daha önceden bildikleri halde bu gerçek kendi ırklarından olmayan bir peygamber tarafından ortaya atılınca bilip durdukları bu gerçeği kabul etmediler. Onlar sadece kendi ırklarından olan biri tarafından bildirilecek gerçeği kabul edebilirlerdi. Bu yüzden kendi inanç sisteminin gereğine uymaya bile yanaşmıyorlardı.

Bu hastalık, zamanımızda belirli bir ilim ve din gurubuna mensup olan fıkıh ve tasavvuf ^{17[14]} adamlarında veya Peygamberimiz dışında üstün tutulan dini bir lidere körü körüne bağlanmış çömezlerde ^{18[15]} görülüyor. Boyleleri gurupları tarafından onaylanmamış hiçbir fıkıh görüşü, hiçbir rivayetin gerçekliğini kabul etmeye yanaşmazlar. Üstelik bunlar kendi guruplarının gerekli gördüğü amelleri de yapmazlar. Oysa islamiyet, Peygamberimiz dışında hiçbir kişiye ve hiçbir

^{16[13]} Büyük imamlardandır. Asıl adı, Abdurrahman b. Mehdi b. Hasan el-Anberi el-Lu'lüi el-Basri'dir. H. 135'de doğdu. Selefın büyük imamlarından olduğu gibi, güvenilir hadıs alimlerinden de. Gayet takva bir kişiliğe sahipti. Şafii: "Dünyada bir benzerine rastlamadım" diyor onun için. Doğum yeri olan Basra'da öldü. (H. 198) Bkz. el-Lübab fi Tehzib el-Ensab, İbn Cerir, c. 3, s. 135-136; Ayrıca Bkz. Tehzib el-Teh-zib, İbn Cerir, c. 6, s. 279-281.

^{17[14]} Mutasavvife: Bunlar birtakım sufi tarikatlerine giren derviş ve müridlerdir. Günümüzdeki hiyerarşik şekilde tasavvuf, İslama yabancı bir meloddur. Müslümanlar arasına sonradan sokuşturulmuş, Allah'ın Kitabında Rasulullah'ın Sünnetinde, Sahabi'nin, Tabii'nin, isiarın özündeki Selefı Salihin'in yanında hiçbir aslı olmayan bir anlayıştır. Huraferlele, amelde sözde ve inançta birçok sapmalarla dolu bir bidattır. Günümüzde birçok İslam ülkelerinde(!) bu tür inançlara sahip bir çok sufi-lerin bulunduğunu görüyor, duyuyor ve okuyoruz. Çarşı pazarda onların yazdıkları bidatlarla, sapıklıklarla ve şirklerle dolu birçok ünlü kitaplarına tanık oluyoruz. Örnek olması bakımından burada bir takımını zikredelim.

Şarani el-Tabakat el-Kübra, 'Nebbani' Cami-i Keramet el-Evliya. Nebhani, Şevahid el-Hakk. Tacani, Cevahir el-Ma'ani, Kaşani, Şerh Fu-sus el-Hikem. Dr. Abdulhalim el-Mahmud, El Seyyid Ahmed el-bedevi, Dr. Abdulhalim Mahmud, Ebu Medyen el-Gavs, Hayatuhu ve miracuhu ilallahı, Salah Azzam, Aktab el-Tasavvuf el-Selase, Ebi Nasr el-Tusi, el-Lema'a, daha bir çokları.

^{18[15]} İttibe Al-Firak (Ekollere) uyanlar: Bunlara eski çağdan örnek Mutezile, Cehmiye Harici ve Şii'lerdir. Çağımızda ise milliyetçilik (İrkçilik) Dirilişçilik, Sosyalizm gibi ideolojiler ve çağdaş uydurma dinlerden olan Bahailik, Kadiyanilik gibi dinler mezhepler ve hareketler.

belirli zümreye körü körüne bağlanmaksızın gerek ilmi araştırma ve gerekse rivayet alanlarında kayıtsız şartsız olarak gerçeğe, doğruya uymayı gerekli görür.

Cenab-ı Allah (c.c.) "Gazaba uğramışlar" in başka bir niteliğini şöyle belirtiyor: "Yahudilerden öyleleri var ki, kelimeleri anlamlarının dışına kaydırırlar." (Nisa: 4/46)

Bu tutum başka bir ayette de şöyle tanımlanıyor: "

"Onlardan bir gurup var ki, uydurdukları snzleri siz Kitab'dan sanasınız diye dillerini kıvrarak konuşurlar. Oysa bu şekilde okudukları sözler aslında kitab'dan değildir." (Al-i İmran: 3/78)

Tefsircilere göre bu ayetlerde söz konusu olan tahrif (kelimeleri veya kelimelerin anlamlarını değiştirmek) hem ilahi kaynaklı kelimeleri değiştirmeyi ve hem de bu kelimeleri bile bile yanlış yorumlamayı içerir.

Yorum yolu ile yapılan tahrifin örnekleri gerçekten çoktur ve ümmetin bir çok zümreleri bu hastalığın zebunudur. Asıl metni değiştirme anlamındaki tahrife gelince bu sapıklığa düşenler de az değildir. Böyleleri Peygamberimizin (s.a.v.) sözlerini değiştirerek asılsız sözde hadisler rivayet etmektedirler. Gerçi yetkili hadis uzmanları bu uydurma hadisleri titizlikle ayıklıyorlar. Böylelerinin bir kısmı, gerçi başaramamışlardır, ama bizzat Kur'an-ı Kerim'i bile tahrif etmeye yeltenerek, mesela "Vekellemellahu Musa Tek-limen" ayetinin son kelimesini "Tekellümen" şeklinde değiştirmeye kalkışmışlardır. (Nisa: 4/164)

Dinleyicilerde söylenenlerin ilahi kaynağa dayandığı izlenimini uyandırabilmek için başvurulmuş "dil kıvrarak" okuma düzenbazlığına gelince buna da bazı vaizlerin Peygamberimize uydurma sözler isnad etmeleri veya sözde haklılıklarını ispat edebilmek için dinde yeri olmayan asılsız deliller ileri sürmeleri örnek olarak gösterilebilir. Bu tutum, hiç şüphesiz yahudi ahlakının bir örneğidir. Kur'an ve hadisin dikkatli okuyucuları bu tutumun sık sık verildiğini iyi bilirler. Bu dikkatli okuyucuların söz konusu yerici ifadeleri okuduktan sonra bu ümmetin bazı mensupları tarafından girilen tahrif olaylarını iman nuru ile gözden geçirmeleri düşündürücü olsa gerektir.

Cenab-ı Allah hristiy anlar la ilgili olarak şöyle buyurur:

"Ey kitablılar (ehl-i kitab) dininiz konusunda aşırılığa düşüp Allah hakkında gerçek dışı sözler söylemeyiniz. Meryem oğlu İsa Mesih, Allah'ın sadece bir kulu, Meryem'e sunduğu bir kelimesi ve O'ndan gelen bir ruhtur. Allah'a ve peygamberlere inanınız. Sakın "Allah üç tanedir" demeyiniz. Kendi yararınıza olmak üzere bu söze son veriniz. Çünkü Allah tek bir Halıdır ve çocuk sahibi olmaktan münezzehtir. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. O yeterli bir vekil (dayanak) dır."

(Nisa: 4/171)

Bu konudaki başka bir ayette de şöyle buyuruluyor:

"Allah, Meryem oğlu Mesih'dir, diyenler kafir oldular. De ki, öyle ise Allah, Meryemoğlu Mesih'i, annesini ve yeryüzünde olanların tümünü yok etmek istese Allah'a karşı kimin elinde bir şey var? Göklerde, yerde ve ikisi arasında bulunan

her şey O'nundur. O dilediğini yaratır. Hiç, şüphesiz, Allah her şeye kadirdir." (Maide: 5/17)

Bu anlamdaki ayetlerin sayısı çoktur.

Hemen belirtelim ki, peygamberler ve seçkin kullar (sarihler) hakkında aşın görüşler beslemek, sapık abidler (kendilerini ibadete adayanlar) ile tasavvuf^{19[16]} bağılı bazı zümrelerde de görülen bir hastalıktır. Öyle ki, böylelerinin çoğu hulul ve ittihad (Allah'a sızma ve O'nunla bütünleşme) akımları gibi ya hristiyanların iddialarından daha beter, ya aynı veya çok az daha hafif saçmalıklara kapılmışlardır.

Cenab-ı Allah'ın (c.c.) bu konudaki bir başka buyruğu da şöyledir:

"Onlar Allah'ı bir yana bırakarak hahamları ile rahiplerini ilah edindiler. Meryem oğlu Mesih'i de. Oysa onlara kendisinden başka ilah olmayan tek Allah'a kulluk etmeleri emredildi. O, onların koştukları ortaklardan münezzehtir." (Tevbe: 9/31)

Peygamberimiz (s.a.v.) sahabilerden Adiy b. Hatem'e -Allah ondan razı olsun- bu ayeti açıklarken:

"Hahamlarla rahipler kimi haramları helal ve kimi helal şeyleri de haram saydılar ve izleyicileri olan ehl-i kitab da bu konularda onlara uymuştur."^{20[17]} buyurmuştur.

Şimdi düşünelim. Çoğu cahil sofular (abidler) gözlerinde büyüttükleri liderlerin her emrine körü körüne uyarlar. Bu emirler Allah'ın belli bir haramını helal ve belli bir helalini haram saymayı içerdikleri durumlarda bile bu böyle oluyor.

Yine Cenab-ı Allah (c.c.) "sapıtmışlar" hakkında şöyle buyuruyor:

"Kendilerinin uydurdukları ruhbanlığı biz onların üzerine yazmadık. Sırf Allah'ın rızasını kazanmak için bunu onlar ortaya çıkardılar, fakat ona gereği gibi de uymadılar." (Hadid: 57/27)

Biz bir çok müslüman zümrelerin Allah tarafından açıkça uydurma olduğu belirtilen bu ruhbanlık akımına kapıldıklarını biliyoruz.

Yine Cenab-ı Allah (c.c.) bir ayette şöyle buyuruyor:

"Bu mücadelede üstün çıkanlar O'nların mezarları üzerine mutlaka mescid yapalım" dediler." (Kehf: 18/21)

Eski devirlerde gerek "gazaba uğramış" yahudiler ve gerekse "sapıtmış" hristiyanlar peygamberlerin ve saygı duydukları ölülerin mezarları üzerinde mabed yaparlar. Peygamberimiz bir çok kereler bu adeti ümmetine yasakladığı halde, hatta dünyadan ayrılacağı anda bu yasağı pekiştirmiş olmasına rağmen, bu ümmetin bir çok mensupları bu hasta İrktan da yakaların, kurtaramamışlardır. Bu arada "sapıtmışlar" ın dinlerinin ağırlık merkezini çalgı aletlerinin sesleri ile alımlı resimlerle oturttukları görülür. Onlar dini törenlerinde ses çekiciliği ile

^{19[16]} Tasavvufçular, şeyhlerini ve tarikat büyüklerini Allah'tan başkasına yaklaştırmayacak niteliklerle niteler ve yüceltirler. Melekut'e (melekler evreni) tasarruf eden oluşları idare eden ve gaybı bilen "Gavslar" diye ad vermekle şirke düşüyorlar. Abdal, Aktab, Evtad diye adlandırmak da bu kabildendir. Onlarla ilgili kitaplar, bu tür unvanlarla doludur. Şanı yüce olan Allah onların bütün bu söylediklerinden büyüktür. Bu bağlamdaki örnekler için bakınız: Cami-i Keramet el-Evliya. c. 1, s. 69-79; ayrıca bu kitabın ya-zanm(İbnTeymiyye)Mecmuel-Fetava,c. II,s. 333-345'e bakabilirsiniz.

^{20[17]} Tirmizi, Kitab, Tefsii el-Kur'an, Tevbe suresinin açıklanması bölümü. H. No: 3095, c. 5, s. 278, Tirmizi, "B:i hadis gariptir" diyor. Ayrica bkz. Tefsir İbn Cerir El Taberi, Cüz. 10, s. 80-81.

müzik cazibesi kadar hiç bu şeye önem vermezler. Bazı müslüman zümrelerin bu hastalığa da tutulduklarını görüyoruz. Çalgı, aletleri ve kasideler eşliğinde yapılan sema törenleri güzel resimlerle güzel seslerden kalbleri heyecana getirmek için yararlanma adetleri hristiyanların bazı geleneklerine özenmekten başka ne anlama gelebilir?

Yine Cenab-ı Allah (c.c.) şöyle buyuruyor: "Yahudiler 'Hristiyanlar hiçbir gerçeğe dayanmıyorken, -yorlar' dediler. Buna karşılık hristiyanlar da 'Yahudiler hiçbir gerçeğe dayanmıyorlar' dediler..."

(Bakara:2/113)

Görüldüğü gibi bu ayet yahudiler ile hristiyanların birbirlerini gerçeğe dayanmamakla suçlayarak reddettiklerini belirtiyor. Ne acıdır ki, bazı müslüman kesimlerde aynı hastalık gömülür. Mesela sen bazı fıkıh alimlerinin dervişler (mutasavvıflar) ve sofuları (abidleri) adam yerine koymadıklarım, onlar, kesinlikle cahil ve sapık saydıklarım, Tutturdukları yolun ilim ve gerçekten uzak olduğuna inandıklarını görüyorsun. Buna karşılık bir çok derviş^{21[18]} ile sofunun da şeriat ile ilmi boş saydığını hatta bunlarla uğraşanların Allah'dan uzak kaldığına bu kimselerin Allah katında yararlanacakları hiçbir şey elde edemeyeceklerine inandığına rastlıyoruz. Oysa işin doğrusu şudur. Gerek bu tarafta ve gerekse o tarafta bulunan Kur'an'a ve Sünnete uygun unsurlar hak ve gerçek, buna karşılık gerek bu tarafta ve gerekse o tarafta görülen Kur'an'a ve Sünnete aykırı unsurlar batıldır, boştur,

Müslümanların Bizans'lılara ve eski İran'lıları özenmesine gelince İslam dinini iyi bilin ve olup bitenleri araştıran herkes bilir ki, bu ümmetin adet ve gelenekleri arasına gerek Bizans kültüründen ve gerekse eski İran kültüründen bir çok sözlü ve davranışa dayalı unsurlar karışmıştır.

Burada amacımız gerek "gazaba uğramışlar" ve gerekse "sapıtmışlar" ile bu ümmet arasında meydana gelen benzeşmelerin örneklerini tek tek saymak değildir. Üstelik bu benzeşme Örneklerinin bir kısmı ya ictihad yanılığlarından kaynaklandıkları veya zararlarını karşılayacak oranda yarar sağladıkları için, yahud daha değişik bir gerekçe yüzünden sahiblerini günahkar olmaktan da uzak tutabilirler. Bizim asıl amacımız istisnasız herkesin Sırat-ı Müstakim'e (doğru yola) iletmeye kaçınılmaz şekilde muhtaç olduğunun kesinlikle anlaşılmasını ve bunun yanında okuyucunun "sapıklık" gerçeği üzerine dikkatini yoğunlaştırarak bu tehlikeden kaçınılmasını sağlamaktır.^{22[19]}

Dosdoğru Yol

Bilmek gerekir ki "Sırat-ı Müstakim (Dosdoğru Yol) 'in "bazı inançlar ve

^{21[18]} el-Müftakira Bunlar kendilerini bilgisizce ibadete veren, kendilerine reva gördükleri muhtaçlıktan açığa çıkan Sufi ve derviş geçinen kimselerdir. Çokluk uzlete (insanlardan ve dünya işlerinden el etek çekerek ıssız bir köşeye çekilen) çekilirler ya da amaçsız rindane (esrik) gezilere çıkarlar. Şer'i ilmi noksan kabul ederler ve sahibine bir yarar sağlamayan görünürde bir bilgi (zahiri ilim) olarak görürler. Çoğu akıllı kimselerdir. Avamdan bilgisiz bazılarının itikatlarına benzer insanları vardır. Bunlara halk arasında meczup ya da derviş diye ad verilir. Allah'ın sırrını kendilerine verdiğine inanırlar ve kendilerini ehliullah (Allah ehli) sayarlar. Buna benzer daha bir çok batıl inançları vardır. Allah'tan kurtuluş ve afiyet isteriz. Geniş bilgi için bakınız: Müellifin Mecmu el-Fetava, c. 11.

^{22[19]} İbn-i Teymiyye, Sırat-ı Mustakim, Tevhid Yayınları: 23-26.

tercihler gibi kalbde beliren içe dönük (batini) özellikleri olduğu gibi bir takım sözler, davranışlar ve ibadetler gibi dışa dönük (zahiri) göstergeleri vardır. Ayrıca bu yolun beslenme, giyim, evlenme, barınma, biraraya gelme, ayrılma, yolculuk, ikamet, ata vb gibi gündelik hayat olaylarını içeren gelenek ve adet biçiminde göstergeleri vardır.

Bu içe dönük ve dışa dönük göstergeler birbirinden kopuk değildir, tersine aralarında kesinlikle bağlantı ve uyum vardır. Şöyle ki, bu göstergelerin sonucu olarak kalbde beliren duygu ve heyecan dışa dönük belirtiler doğurduğu gibi, dışa dönük davranışlar bütünü de kalbde belirli duygu ve heyecanlar meydana getirir.

Cenab-ı Allah (c.c.) kulu ve elçisi olan Muhammed'i (s.a.v.) koyduğu bir yol (sünnet) bir yaşama tarzı ile birlikte gönderdi. Bu yol O'nun tarafından konmuş bir düzen, bir yaşam tarzıdır. Bu yolun başlıca özelliklerinden biri, gerek "gazaba uğramışlar" m ve gerekse "sapıtmışlar" in yaşama biçimlerine ters düşen, onlarla bağdaşmayan davranış ve sözleri içermesidir. Buna bağlı olarak Cenab-ı Allah, dışa dönük gidişatta ve görüntüde de bu iki guruba benzemez olmayı emretmiştir. Her ne kadar sıradan halkın çoğunluğu dış görünüşteki benzerliğin zararlarını kavrayamaz ise de, bu prensip vardır ve başlıca gerekçeleri şunlardır:

1- Dışa dönük gidişatta ve görüntüdeki ortaklık, ortaklar arasında zamanla ahlak ve davranış uyumuna yolaçacak bir benzerlik ve uyum meydana getirir. Gündelik hayatta bunun örneklerine sık sık rastlanır. Mesela ilim adamlarının özel kılığına giren onlar gibi giyinen bir kimsenin içinde zamanla bu zümreye katıldığı gibi bir duygu uyanır. Yine mesela askeri üniforma giyen kimsenin huy ve karakteri yavaş yavaş askerlerin huy ve karakterlerine benzemeye başlar. Tabii ki, eğer adamın böyle bir eğilim göstermesini önleyen bir sebep yoksa bu böyle olur.

2- Dışa dönük gidişatta ve görüntüdeki ayrılık aykırılık yahudi ve hristiyanlarla müslümanlar arasında kesin bir farklılığa ve bağdaşmazlığa yolaçar. Bu farklılık ve bağdaşmazlık sayesinde müslüman, Allah'ın gazabına uğratan gerekçelerle sapıklık sebeplerinden uzak kalacağı gibi, Allah'ın hidayet ve hoşnutluğunu kazananla kaynaşır ve bunların sonucu olarak Allah'ın kendi kurtulmuş askerleri ile hüsrana uğramaya mahkum düşmanları arasında asla olmaması- nı emrettiği ilişki ve bağlılığın tamamen kesilmesi gerçek- leşmiş olur. Kalb ne derece diri olur ve İslamiyeti ne oran- da gerçek anlamı ile tanırsa yahudi ve hristiyanlara karşı bes- lediği ayrılık ve farklılık duygusu gerek içe ve gerekse dışa dönük olarak daha güçlü ve bazı müsmümanlara bulaşmış huyları ile kendi arasına koyduğu mesafe daha uzak olur. Tabii ki, ben burada sırf çevreyi taklit etmekten kaynaklanan kuru bir inanca dayalı müslümanlığı ve onun getireceği iğreti içe dönük ve dışa dönük özelliklere bürünmüş olmayı kasdetmiyorum.

3- Bu iki kesimin dışa dönük gidişattaki ortakları görünüm benzerliğine yol açar. Bunun sonucu olarak da hidayete ermiş ve Allah'ın hoşnutluğuna mazhar olmuşlar zümresi ile "gazaba uğramışlar" ve "sapıtmışlar" zümreleri arasındaki

zahiri farklılık ortadan kalkar. Tabii bu prensibin daha başka gerekçeleri ve hikmetleri de vardır.

Bütün bu söylediklerimiz söz konusu dışa dönük gidişatın aslında kesinlikle mubah olduğu, yahudi ve hristiyanlara benzemenin dışında hiç bir sakınca taşımadığı durumlar içindir. Eğer söz konusu gidişat unsuru onların kafir olmalarına yolaçan Özelliklerinden biri ise, o zaman kâfirliğin bir unsuru ile karşı karşıyayız demektir. Böyle bir şeyde onlarla ortak olmak, onların kâfirlik ve isyanlarına belli bir oranda katılmak demek olur. Bu prensibi hiçbir zaman akıldan çıkarmamak gerekir. Doğruyu sadece Allah bilir.^{23[20]}

Taklitten Kaçınmanın Delilleri

Aslında geniş bir çerçeve içine oturtulabilecek belirli ve özel bir meseleyi ele aldığımız için, kâfirlere karşı çıkmayı emreden bazı Kur'an, sünnet ve icma-ı ümmet delillerini zikrederek işe giriştik. Bu deliller ister karşı çıkmanın her türlüşünü içersin, isterse belirli bir şeye karşı çıkmayı belirtsin ve karşı çıkma emri ister gereklilik ve isterse müste-hâblık anlamı taşıyın, aradaki farkları gözönüne almadık.

Bunun arkasından da Özellikle bayram törenleri konusunda kâfirlere benzemeyi yasaklayan delilleri açıkladık. Burada önemle belirtmemiz gereken bir incelik var ki o da şudur. Her hangi bir guruba uymak veya karşı çıkmakla ilgili olan emir, sırf o guruba uymaya niyetlenmenin veya sırf uymanın yararlı olmasından ileri gelebilir. Buna karşılık uymama yasağı da sırf karşı çıkmaya niyetlenmenin veya sırf karşı çıkma tutumunun yararlı oluşuna dayanabilir. Şu anlamda ki, söz konusu uyma ve karşı çıkma tutumu, uyma ve karşı çıkma konusu davranıştan bağımsız olarak insana fayda yada zarar vericidir. Öyle ki, eğer uyma veya karşı çıkmaya konu olan davranış, uyma veya karşı çıkma tutumundan bağımsız olarak ele alınsa, söz konusu fayda ve zararı taşımayabilir.

İşte bu gerekçe ile bizler gerek Peygamberimizin (s.a.v.) gerekse ilk müslümanların öylesine davranışlarını örnek edinip uygulamaktan fayda sağlarız ki, eğer bu davranışlar onlar tarafından yapılmamış olsaydı, söz konusu faydayı bize sağlayamayabilirlerdi. Yani bu davranışları sırf onlar yaptılar diye yaptığımız için bize yarar sağlamaktadırlar. Çünkü bu tutumumuz Peygamberimizle ilk müslümanlara karşı duyduğumuz sevgiyi pekiştirir ve kalblerimizle onların kalbleri arasında kaynaşma meydana getirir. Bu da bizlere onlara diğer davranışlarında da uyma arzusu uyandırır. Bu sevgi ve kaynaşmanın şüphesiz başka yararları vardır. Tıpkı bunun gibi kâfirlerin öyle bazı davranışlarına uymak bize zararlı olur ki, eğer bu hareketleri onlar yapmamış olsalar, onları işlemek bize zarar dokundurmayabüirdi.

Buna karşılık öyle davranışlar var ki, bunlarla ilgili uyma veya karşı çıkma emri, söz konusu davranışın faydalı veya zararlı olma gerekçesine dayanır. Yani o

^{23[20]} İbn-i Teymiyye, Sırat-ı Mustakim, Tevhid Yayınları: 26-27.

davranışın biz-. zat kendisi, uyulması veya karşı çıkılması emredilen guruplar tarafından işlenmemiş olsa bile özünde ya faydalı veya zararlı olma karakteri taşımaktadır.

Bazan belirli bir davranışta bu iki gerekçede biraraya gelebilir. Yani uyma veya karşı çıkma emri hem söz konusu davranışın özü itibari ile faydalı ya da zararlı olmasına ve hem de bu davranışı işleyen guruba uymuş veya karşı çıkmış olmamıza dayanabilir. Bizden uyulması veya karşı çıkılması istenen davranışların çoğu bu karakterdedir. Yani hem belirli bir guruba uymayı veya karşı çıkmayı ifade etmeleri açısından hem de aslında faydalı veya zararlı olmaları bakımından anlamlıdır. Bu ince noktayı mutlaka kavramak ve kavradıktan sonra hiçbir zaman akıldan çıkarmamak gerekir. Çünkü Cenab-ı Allah'ın (c.c.) gerek mutlak ve gerekse kayıtlı olarak kafirlere benzememizi yasaklayan emirlerinin anlamı ancak bu incelik sayesinde anlaşılabilir.

Bilesin ki, Kur'an belirli bir davranışla ilgili olarak ancak genelleme ve sonuç çıkarma yolu ile hüküm bildirir. Kur'an'ın hükümlerini açıklayıp Özelleştiren kaynak sünnettir. ^{24[21]}

Özenmeyi Yasaklayan Ayetler

Buna göre biz, bu genel kural hakkında Önce Kur'an'da yer alan ayetleri zikredecek ve arkasından da bu ayetlerin anlam ve amaçlarını belirten hadisleri ele alacağız. Cenab-ı Allah (c.c.) şöyle buyuruyor:

"Biz İsrailoğullarına kitab, hüküm (bilgelik ve egemenlik) ve peygamberlik verdik; onları güzel nzıklarla besledik ve kendilerini alemlere üstün kıldık. Ve onlara din konusunda açık bilgiler gönderdik. Onlar kendilerine bilgi geldikten sonra sırf aralarındaki çekemezlik yüzünden ayrılığa düştüler. Şüphesiz, Rabbin Kıyamet günü ayrılığa düştükleri konularda aralarında hüküm verecektir. Sonra sana da bu konuda belirli bir şeriat verdik; sen ona uy, bilmeyenlerin keyfine uyma. Çünkü onlar Seni Allah'ın azabından kurtaramazlar. Hiç şüphesiz, zalimler birbirlerinin dostlarıdır, buna karşılık Allah günahdan kaçınanların dostudur."

(Casiye: 45/16-19)

Cenab-ı Allah bu ayetlerde İsrailoğullarına bir çok din ve dünya nimeti verdiğini, fakat onların kendilerine bilgi geldikten sonra birbirlerini çekemedikleri için aralarında çatışmaya giriştiklerini, daha sonra Muhammed'e (s.a.v.) kuralları belirli bir şeriat bildirip ona uymasını emrettiğini ve bilmeyenlerin keyiflerine uymasını yasakladığını belirtiyor.

Ayetteki "Bilmeyenler" deyiminin kapsamına bu şeriate ters düşen herkes girer. Onların "keyfiyeti" demek de, bu şeriata ters düşenlerin hoşlarına giden bütün görüş ve davranışlar, müşriklerin asılsız dinlerinin gereği sayarak uyguladıkları kurallar ile bunlara bağlı gelenekler demektir. Onlar bunlardan hoşlandıkları için

^{24[21]} İbn-i Teymiyye, Sırat-ı Mustakim, Tevhid Yayınları: 27-32.

bu alanda onlara uymak, onların keyiflerine uymak demektir.

Böyle olduğu içindir ki, kafirler, kimi görüş ve geleneklerin müslümanlarca uygulanmasından sevinç duyarak. Bu durumdan hoşlanırlar ve böyle bir sonuca varabilmek için büyük maddi masraflar yapmaya seve seve katlanırlar. Onların gelenekleri arasında olan her hangi bir davranışı benimsemenin onların keyiflerine uymak demek olamayacağı far-zedilse bile, o konuda onlara karşı çıkmak böyle bir eğilimin söz konusu olmadığını ispat etmenin en kesin delili ve AUah'n rızasını kazanmanın en geçerli yoludur. Ayrıca böyle bir davranışta onlara uymak, daha başka ve daha tehlikeli konularda da onlara özenmenin bir bahanesi olacaktır. Çünkü Peygamberimizin (s.a.v.):

"Kim bir yasak bölgenin (koruluğun) çevresinde dolaşırsa, her an oraya girebilir" sözü bunun delilidir.

Bu iki endişeden hangisi gözönüne alınırsa alınsın amaç gerçekleşmiş olur. Gerçi ilk endişe daha önemli ve geçerlidir. Şu ayet de aynı anlamı dile getiriyor: "Kendilerine kitab verdiklerimiz aslına sana indirdiğimiz gerçekler karşısında sevinç duyarlar. Fakat (sana karşı birleşen) grupların bazı mensupları bu gerçeklerin bir kısmını inkar ederler. De ki, "Bana yalnız Allah'a kulluk etmem ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmamam emredildi. Ben (herkesi) çağırırım ve dönüşüm de O'na'dır. İşte biz bu gerçekleri arapça bir hikmet kaynağı halinde indirdik. Eğer sana gelen bu bilgiden sonra onların keyiflerine uyacak olursan, artık Sen'i Allah'ın azabından kurtaracak ne bir veli ne de bir koruyucu bulamazsın." (Ra'd: 36-37)

Burada "Onların keyiflerine, deyimindeki "onlar", Allah-u Alem, Peygamberimiz'e inmiş gerçeklerin bir kısmını inkar eden ve O'na karşı birleşik cephe oluşturan guruplardır. Buna göre yahudi olsun hristiyan olsun veya başka bir kesim olsun, Kur'an'ın bir kısmını inkar eden her gurup, her zümre ve her akım bu kategoriye girer. Cenab-ı Allah (c.c.) aynı konuda Kur'an'ın başka bir yerinde de şöyle buyuruyor:

"Eğer sana bilgi geldikten sonra onların keyiflerine uyacak olursan, o takdirde kesinlikle zalimlerden olursun." (Bakara: 2/145)

Demek ki, "onların" dinlerinin gereği olan bir konuda veya dinlerinden kaynaklanmış bir geleneklerinde onlara özenmek, onların "arzularına ve keyiflerine" uymak demektir. Aslında onları arzularına ve keyiflerine uymak eylemi bunlardan daha önemsiz bir özentî ile de gerçekleşir. Şu ayet de konumuza büyük oranda ışık tutucudur:

"Sen onların dinlerine (ideolojilerine, kültürlerine) sıkı sıkıya uymadıkça, ne yahudiler ve ne de hristiyanlar senden razı olmazlar. De ki, "Asıl doğru yol, Allah'ın yoludur." Sana gelen bilgiden sonra eğer Sen onların arzularına ve keyiflerine uyacak olursan, artık Sen'i Allah'ın azabından kurtaracak ne bir dost ve ne de bir yardımcı bulamazsın." (Bakara: 2/120)

Dikkat edilsin ki, Cenab-ı Allah (c.c.) ayetin bilgi verme Özelliği'taşıyan kısmında "millet" (yani ideoloji ve kültür) deyimini kullanırken, yasaklama cümlesinde "arzu ve keyif ifadesini kullanıyor. Çünkü söz konusu kavimler ve

milletler, ancak ideolojilerine ve uygarlıklarına bütünü ile uyulunca tatmin olurlar ve ancak bu takdirde karşılanndakini benimserler. Bu yüzden onlara uymanın, onlara özenmenin azı da çoğu da yasaklanmıştır. Bilindiği gibi, daha önce belirttiğimiz üzere onların bazı dini geleneklerine uymak, belirli oranda onların bir kısım arzularına uymak demek olduğu gibi, aynı zamanda diğer arzularında da onlara uyma ihtimali'nin sınırları içine girmek demektir. Şimdi de şu ayetleri okuyalım:

"Kendilerine Kitab verilenlere Sen her türlü ayeti (delili ve mucizeyi) getirecek olsan bile, onlar yine Sen'in kıblene uymazlar; Sen de onların kıblasine uyacak değilsin. Aslında onlar da birbirlerinin kıblesine uymazlar.

Sana gelen bilgiden sonra eğer Sen onların arzularına ve keyiflerine uyacak olursan, o takdirde kesinlikle zalimlerden olursun. Kendilerine Kitab verdiklerimiz (onun peygamber olduğunu) oğullarını tanıdıkları gibi bilirler. Buna rağmen onların bir gurubu, bile bile gerçeği saklarlar. Gerçek, Rabb'inin katından gelendir. Sakın bu konuda kuşkuya düşenlerden olma. Herkesin yöneldiği bir istikamet vardır. Buna göre hayırlı konularda aranızda yarışınız. Nerede olursanız olunuz, Allah sizleri bir araya getirecektir. Allah her şeye kadirdir. Nereden yola çıkarsan yüzünü Mesci-i Haram'a doğru çevir; bu hiç şüphesiz Rabb'inin bildirdiği bir gerçektir. Allah yaptıklarınızdan habersiz değildir. Nereden yola çıkarsan yüzünü Mecid-i Haram'a doğru çevir. Nerede olursanız, yüzünü o yana çeviriniz ki, insanların aleyhinizde kullanabilecekleri bir delilleri olmasın, yalnız onların arasındaki zalimler (gerçeği tanımayanlar) başka..."

(Bakara: 145-151)

İlk tefsir alimlerinin epeycesini^{25[22]} bu ayetlerin son kısımlarını yorumlarken şöyle demişlerdir; "İnsanların, aleyhinizde kullanabilecekleri bir delilleri olmasın" cümlesinin anlamı "Yahudiler, kendi kıblelerine uymanızı aleyhinizde bir delil diye kullanarak -Müslümanlar madem ki. bizim kıblemize uydular, yakında dinimize de uyurlar- diye konuşmasınlar" demektedir. Cenab-ı Allah müslümanların kıblesini değiştirerek yahudilerin bu kozunu, bu dayanağını ellerinden almıştır. Bilindiği gibi, "delil, gerekçe" terimi, doğru olsun, eğri olsun, tartışmalarda kullanılan dayanak demektir. Yine bu ilk dönem tefsircilerine göre, yukarıdaki ayetlerin son cümlesinde geçen "Yalnız onların arasındaki zalimler başka" ifadesi ile Kureyş'li müşrikler kastedilmiştir. Çünkü müslürnanların kıblesinin Mescid-i Haram yönüne çevrilmesi üzerine bunlar "Müslümanlar bizim kıblemize döndüler. Buna göre yakında bizim dinimize de döneceklerdir" demeye başladılar.^{26[23]}

Kıble Değişiminin Hikmeti

Görüldüğü gibi Cenab-ı Allah, açıkça belirtiyor ki. Kıble değişikliğinin hikmeti

^{25[22]} Burada Selefın ünlü tefsircileri Mücahit, Ata, el-Dehhak, Re-bii Bin Enes, ve Katade el-Seyyidi kastedilmektedir.

^{26[23]} İbn-i Teymiyye, Sırat-ı Mustakim, Tevhid Yayınları: 32-37.

bu konuda kafirlerden ayrılmak, onlara ters düşmektir. Böylece onların sapık beklentilerine kesin şekilde set çekilmek istenmiştir, bilindiği gibi bu gerekçe, bu endişe bütün uyum ve karşı çıkışlarda vardır. Çünkü kafirin her hangi bir konudaki görüş ve davranışına uyulduğu takdirde bu uyum daha sonraki bağlılıkların gerekçesi ve basamağı olmaktadır. Tıpkı kible konusunda yahudiler için söz konusu olduğu gibi. Nitekim Cenab-ı Allah (c.c.) şöyle buyuruyor: "Sakın kendilerine açık deliller geldikten sonra bölünüp ayrılığa düşenler gibi olmayınız." (Al-i İmran: 3/105)

Ayette söz konusu olan zümreler, aralarında yetmişden çok guruba ayrılmış olan, yahidilerle, hristiyanlardır. Bu yüzdendir ki, Peygamber Efendimiz (s.a.v.) ümmetini onlar gibi bölünüp parçalanmamaya çağırmış, bu alanda onların kötü geleneğine özenmemizi yasaklamıştır. Bununla birlikte yine Peygamberimiz "ümmetinin yetmiş üç guruba ayrılacağını" da haber vermekten geri kalmamıştır.

Burada önemli bir nokta vardır ki, o da şudur: Peygamberimizin "Falanca gibi olma, ona benzeme" şeklindeki yasaklayıcı sözü sözel veya anlam bakımından genellik ifade eder. Genellik ifade etmediği durumlarda da söz konusu zümrelere ters düşmenin, onlara benzemekten kaçınmanın şeriata uygun olduğu, şariatımızda kesinlikle yasaklanmamış olan konularda onlara benzemekten ne derece uzak durulursa, özenilmesi kesinlikle yasaklanmış konularda onlara benzeme tehlikesine düşmekten o oranda uzak kalınacağı anlamına gelir ki, bu da çok önemli bir kazanç ve çok yararlı bir başarıdır. Şimdi de bu anlayışla Cenab-ı Allah'ın, Musa ile Harun'a -selam üzerlerine olsun- seslenen şu ayeti okuyalım:

"Dosdoğru olunuz ve sakın bilmeyenlerin yoluna uymayınız." (Yunus: 10/89)

Başka bir ayette de şöyle buyurulmuştur:

"Musa, kardeşi Harun'a "Kavmin arsında benim yerimi al, düzeltici ol, sakın bozguncuların yolundan gitme." (A'raf: 7/142)

Bir de şu ayeti okuyalım:

"Kim doğru yolu açıkça belledikten sonra Peygambere karşı gelip müminlerin yolundan başka bir yola girerse onu seçtiği yolla başbaşa bırakır ve cehenneme atarız."

(Nisa: 4/115)

Kur'an'da aynı anlamda daha bir çok ayet vardır. Bu ayetlerde görüleceği üzere özenilmemesi gereken zümrelerin yolları ve davranışları, "mü'minlerin dışında kalanların yolları" hatta "bozguncuların ve "bilmeyenlerin " yollarıdır. Şimdi bu genel kavramların kapsamına girmediği farzedilen bir yabancı görüş ve davranış düşünelim. Bu belirli yabancı görüş ve davranışın cinsinin yasaklandığı kesin olduğuna göre bu cinsin bütün türlerine özenmekten uzak durmak, kesin, yasaklardan uzak kalmanın daha güvenli bir yolu olduğu gibi, o belirli görüş ve davranışa yakın durmak da kesin yasaklara düşme tehlikesini daha yakma getirici bir tutumdur. Cenab-ı Allah (c.c.) şöyle buyuruyor:

"Sana kendinden önceki kitapları doğrulayıcı ve pe-kıştırici olarak gerçek

uyarınca bu Kitabı indirdik. Onların arasında Allah'ın sana indirdiği gerçeklere uygun hüküm ver, sakın sana gelen gerçeklerden ayrılp onların arzularına uyma. Biz her biriniz için bir düzen ve yol belirledik. Allah dileseydi, hepinizi birtek ümmet yapardı. Fakat gönderdiği şeriatlerle sizleri denemek istedi. O halde iyiliklerde birbirlerinize yarışınız. Hepinizin dönüşü Allah'adır, O size anlaşmazlığa düştüğünüz konuların mahiyetini bildirecektir. Onların arasında Allah'ın indirdiği gerçekler uyarınca hüküm ver, sakın onların keyiflerine uyma, ve onların Sen'i Allah'ın indirdiği gerçeklerin bir kısmından saptırmalarından kendilerini sakındır. Eğer Sen'den yüz çevirirse, bil ki Allah bazı günahları yüzünden kendilerini musibete uğratmak istiyordur. Zaten insanların çoğu sapık davranış-dır (fasikür)." (Maide: 5/48-49)

Görülüyor ki, onların yoluna uymak, onların arzularına aymak veya arzularına uyma tehlikesi ile karşı karşıya olmak demektir olduğu gibi onların yoluna karşı çıkmak, onların arzularına uyma tehlikesinden kesinlikle uzak kalmak demektir. Bilesin ki, Kur'an'da bizleri kafir milletlere benzemekten sakındıran ayetler ve onların davranışlarından uzak olmamızı ibretli örneklerle anlatan kıssalar (hikayeler) pek çoktur. Mesela Cenab-ı Allah, kafirlere vereceği cezaları anlattıktan sonra bize dönerek bir ayette de:

"Ey basiret sahipleri, ibret alınız" "Onların hayat hikayelerinden şüphesiz, akıl sahipleri için ibret (ders verici bir söz) vardır." diyor. (Haşr: 59/2, Yusuf: 12/12) Kur'an'da bu tip ayetler daha pek çoktur. Bu ayetlerin bir kısmı bizim maksadımızı açıkça belirtirken, diğer bir kısmı-da maksadımıza işaret etmekte veya bu konuya tamamlayıcı bir açıklık getirmektedir.

Ayrıca şunu da belirtelim ki, kafirlere karşı çıkmamızın gerekliliği belirtilmek istenince, böyle konular söz konusu olunca bunu bu anlamdaki ayetlerin tümü değil, bazıları açıkça belirtilmektedir. Biz kafirlere her alanda ve genellikle karşı çıkmanın, ters düşünmenin şeriatımıza uygun olduğunu vurguladık. Çünkü bizim bu konudaki asıl amacımız budur. Bu anlamdaki ayetlerin kesinlik ve gereklilik ifade edenleri öyle olmayanlardan ayırdetmeye gelince şu andaki amacımız bu değildir.

İnşaallah (Allah dilerse) ilerde belirteceğiz ki, bayram törenleri konusunda kafirlere benzemek, haram olan özentilerdendir. Bizim bu eseri yazarken güttüğümüz asıl belirli amaç budur. Bunun dışındaki meseleleri gündeme getirmemizin sebebi bu konuda amacımıza vardırان geniş çerçeveli bir genel kural meydana getirmektir. Cenab-ı Allah (c.c.) şöyle buyuruyor:

"Erkek ve kadın bütün münafıklar aralarından bir bütündürler. Hepsi kötülüğü emredip, iyiliği yasaklarlar ve eli sıkı olurlar. Onlar Allah'ı unuttukları için Allah da onları unuttu. Münafıklar, aynı zamanda fasık fırlar. Allah kadın-erkek bütün münafıklarla kafirleri ebedi olarak cehenneme koyacağını kesinlikle bildirmiştir, orası onlara yeter, Allah onlara lanet etmiştir, onları sürekli bir azab beklemektedir. Siz de sizden öncekiler gibisiniz. Onlar sizden daha güçlü, sizden daha çok servet ve evlad sahibi idiler, dünyalık paylarının zevkine da-hp oyalandılar. Sizden öncekiler nasıl dünyalık paylarının zevkine dalıp

oyalandırlarsa siz de payınızın zevkine dalıp oyalandınız, batıla dalanlar gibi siz de batıla daldınız. Oysa onlar amelleri dünyada ve ahirette boşuna gitmiş kimselerdir, onlar asıl hüsrana uğrayanlardır. Onlara kendilerinden öncekilerin Nuh, Ad, Semud kavimlerinin; İbrahim kavminin, Medyen halkının ve Lut kavminin başları üzerine ters döneri şehirlerinin haberleri gelmedi mi? (Onların başlarına gelenleri duymadılar mı?) Peygamberleri onlara açık gerçekler getirmişlerdi (ama inanmadılar ve bundan dolayı Allah'ın gazabına uğradılar) Allah onlara asla zulmetme m iş ti, tersine onlar kendi kendilerine zulmettiler. Kadın-Erkek bütün müminler birbirlerinin dostlarıdır. Aralarında iyiliği emredip kötülüğü yasaklarlar, namazı kılarlar, zekatı verirler, Allah'a ve Rasulüllah'a itaat ederler. İşte bunlara Allah rahmet edecektir. Hiç şüphesiz Allah aziz ve hikmet sahibidir. Allah Kadın-erkek bütün müminlere altlarından ırmaklar akan içlerinde ebedi kalacakları cennetler ve Adn cennetlerinde alımlı meskenler va d etmiştir. Allah'ın onlardan razı olması, bunların hepsinden büyüktür. İşte büyük kurtuluş budur. Ey Peygamber, kafirlere ve münafıklara karşı cihad et (savaş), onlara karşı sert ol. Onların varacakları yer cehennemdir, orası ne kötü varılacak bir yerdir!" (Tevbe: 9/67-73)

Yukarıdaki ayetlerde Allah (c.c.) münafıkların ve müminlerin niteliklerini, özelliklerini açıkladı. Bu iki zümrenin her ikisi de müslüman görünüşlüdür. Bu arada sözü geçen nitelik ve tutumlarına rağmen müslüman gibi görünen münafıklarla ne olduklarını açıkça ortaya koyan kafirleri cehenneme atacağını bildirmiş ve Peygamberine her iki zümre ile savaşmayı emretmiştir.

Şunu belirtelim ki, Cenab-ı Allah'ın, kulu ve elçisi Hz. Muhammed'i (s.a.v.) görevlendirip gönderdiği ve hele Medine'ye göç edildiği günlerden beri insanlar mümin, münafık ve kafir olmak üzere üç kategoriye ayrılmaya başlamışlardır.

Kafir, inkarcılığını açıkça ifade eden bir kimsedir. Onun durumu ve kimliği bellidir. Bizim buradaki amıcımız ise, Kur'an'da ve sünnette belirtilen münafıkların sıfatları ile ilgilidir. Çünkü kıb/e ehline (yani müminlere) asıl tehlike bu zümreden gelir. Cenab-ı Allah, yukarıdaki ayetlerde münafıkları "Birbirlerinden olan bir bütün" ve müminleri de "Birbirlerinin dostları" olarak nitelendirmiştir.

Bu tespiti şöyle açıklayabiliriz. Münafıklar duygu ve davranış bakımından birbirlerinin benzeri oldukları halde, Cenab-ı Allah (c.c.) onlarla ilgili olarak:

"Sen onları bir bütün zannedersin, ama aslında kalb-leri (duyguları) başka başkadır" buyuruyor. (Haşr: 59/14)

Demek ki, onların kalpleri arasında sevgi ve bağlılık yoktur. Aralarındaki dayanışma ancak hep birlikte inandıkları ortak amaç varoldukça vardır. Bu ortadan kalkınca hemen birbirlerinden kopuverirler. Oysa mümin böyle değildir. O, mümin kardeşini sadece yüzyüze iken değil, gıyabında da sever ve destekler. Araya ülkeler ve çağlar girsün bu böyle olur.

Yukarıya aldığımız ayetlerde Cenab-ı Allah (c.c.) daha sonra bu iki zümreyi gerek kendilerine dönük, sadece kendilerini ilgilendiren ve gerekse başkalarına dönük, başkalarını ilgilendiren davranış ve tutumları bakımından tanıtmıştır.

Cenab-ı Allah'ın bu konudaki ifadeleri alabildiğine geniş kapsamlıdır.^{27[24]}

Dini Davranışlar Üçe Ayrılır

Şöyle ki, insanın dinle ilgili davranışları (amelleri) iki türdür. Biri bir hareketi yapmak veya yapmamak. Öbürü de belirli bir hareketin yapılmasını veya yapılmamasını başkasına emretmek. Yapılan harekete gelince de, bu hareket ya bizzat yapana veya başkasına yararlı olur. Buna göre dini davranışlar şu şekilde üçe ayrılır bunların bir dördüncüsü yoktur.

1- Yararı sadece sahibine ait olan başkasını ilgilendirmeyen dini eylemler. Mesela namaz kılmak gibi.

2- Yararı başkalarına dokunan dini eylemler. Mesela zekat vermek gibi.

3- Başkasına yapılması emredilen dini eylemler (ameller). Bu durumda eylemi yapan başkasıdır, kişinin bu eylemdeki payı onun yapılmasını emretmiş olmasıdır.

Cenab-ı Allah (c.c.) münafıkların niteliklerini belirtirken onların "münkeri (kötülüğü) emredip marufu (iyiliği) yasakladıklarını, buna karşılık müminlerin niteliklerini belirtirken de onların "marufu emredip, münker'i yasakladıklarını" vurguluyor. "Maruf iman ve salih amel türünden Allah'ın sevdiği, hoşlandığı davranış ve tutumların tümünü içeren bir terimdir. "Münker" de Allah'ın hoşuna gitmeyen, O'nun tarafından yasaklanan bütün davranış ve tutumları içerir.

Münafıkların niteliklerini belirten yukardaki ayetin devamında "Ellerini tutarlar (alıklar)" diye buyuruluyor. Ünlü tefsir bilgini Mücahid,^{28[25]} ayetin bu cümlesini "Ellerini Allah yolunda harcama yapmaktan alıkoymak" diye yorumlarken, bir başka ünlü tefsir bilgini olan Katade'nin açıklaması "Ellerini her türlü hayır işlemekten geri tutarlar" şeklindedir. Görüldüğü gibi, Mücahid'in yorumu^{30[27]} "Mali yarar sağlamaya" işaret ederken, Katade'nin yorumu "hem mali hem de bedeni yarar sağlamaya" işaret etmektedir. "Elini tutmak, onu alıkoymak", cimrilik ve el sıkılığı" anlamına gelen bir deyimdir. Nitekim Cenab-ı Allah (c.c.) bir ayette:

"Ellerini ne sımsıkı boynuna bağla ve ne de sonuna kadar aç." (İsra: 17/29) buyurmuştur. Aynı anlamdaki başka bir ayet de şöyledir:

"Yahudiler, Allah'ın eli bağlıdır, dediler, tersine bağlı olan kendi elleridir, ayrıca böyle dedikleri için lanete uğradılar. Oysa Allah'ın iki eli de açıktır, dilediği gibi verir." (Maide: 5/64)

Yine yukardaki ayete dönersek münafıkların:

"Ellerini tutma, vermekten alıkoyma" niteliklerine karşılık müminler hakkında:

^{27[24]} İbn-i Teymiyye, Sırat-ı Mustakim, Tevhid Yayınları: 37-40.

^{28[25]} Tefsir ilminin öncü alimlerinden olan Mücahid'in asıl adı, Mücahit bin Cabirel-Mahzumi, el-Mekki'dir. Künyesi, Ebu el-Haccac'dır. Tabin'in üçüncü kuşağındandır. Tefsir ilminde büyük olduğu gibi fıkıh-da da büyüktü. H. 103 'de 83 yaşındayken vefat etli. Kütüb-i Sitte-altı hadis kitabı-müellifleri, diğer hadisçiler kendisinden hadis tahric etmişlerdir. Bkz. Takrib el-Tehzib, c. 2, s. 229; Tabakat el-Kübra, İbn Sa'd, c.5, s. 466-467.

^{29[26]} Tefsirciler, Mücahid'in "Ellerini tutarlar" ayetini "hak yoluna ver-mekien alıklar" diye yorumladığını anlatıyorlar. Bkz. Tefsir el-Ta-beri, c. 10, s. 120. Müellifin yukarıda zikrettiği sözcükler İbn Kesir tefsirinden alınmıştır. Bkz. Tefsir-i İbn Kesir, c. 2, s. 368.

^{30[27]} Bkz. Tefsir el-Taberi, c. 10, s. 121.

"Onlar zekatı verirler" buyuruluyor. Zekat, her ne kadar şeriatta belirlenen mali bir verginin adı işerde daha geniş anlamda başkalarına sağlanan her türlü mali ve bedeni yararı içeren bir terimdir.

Yine aynı ayetin devamında münafıklar için "Onlar Allah'ı unuttukları için Allah'da onları unuttu" buyuruluyor. "Allah'ı unutmak" demek "O'nu zikretmemek, anmamak" demektir.

. Münafıkların bu niteliğine karşılık olarak müminler "Onlar namazı kılarlar" diye nitelendiriliyorlar. Namaz da -tıpkı zekat için dediğimiz gibi- hem farz namazları ve hem de nafile namazları içerir. Namaz terimi, ayrıca gerek sözlü ve sözsüz^ (manevi) bütün zikir (Allah'ı anma) türlerini de ifade eder. Nitekim sahabilerden İbn-i Mesud^{31[28]} Allah ondan razı olsun-:

"Allah 'ı zikrettiğin (andığın) sürece istersen çarşıda dolaşıyor ol" ve Muaz b. Cebel'de^{32[29]} -Allah ondan razı olsun:

"İlmi çalışma yapmak, teşbihtir" derlerken namazın bu geniş anlamını vurgulamışlardır.^{33[30]}

Servet, Mal, Evlatlar Ancak Allah İçindir

Aynı ayetlerde Cenab-ı Allah (c.c.) daha sonra kafirler ve münafıklar için belirlediği laneti ve ahirette onlar için hazırladığı cenenemle sürkekli azabı vurguluyor. Bunun karşılığı olarak da müminlere vadetmiş olduğu cenneti, hoşnutluğu ve rahmeti haber veriyor.

Ayrıca bu ayetlerde görülen kelime düzeni ile sözcük seçiminin bir çok sırlan vardır, şimdi bunu ele almanın sırası değildir, şimdiki tek amacımız ilerde üzerinde duracağımız bir genel kuralı ortaya çıkarmaktır.

Bir yoruma göre Cenab-ı Allah'ın buradaki "onlar için sürekli bir azap vardır" şeklindeki ifadesinde kafirler ve münafıklar için hem dünyada ve hem de ahirette ayrılmaz şekilde var olan karamsarlık, keder, üzüntü, bunalım, sıkıntı ve cehalet gibi psikolojik acılara işaret edilmektedir. Çünkü bilindiği gibi kafirliğin ve Allah'a karşı gelmenin daha dünyada çekilen sürekli bir takım acıları ve bunalımları vardır. Böyle olduğu içindir ki, bu tip kimselerin çoğunlukla dünya saadetini ancak alkollü içki ve uyuşturucu madde içmek gibi, oyalayıcı görüntüler seyretmek gibi ve çalgı aletleri dinlemek gibi yollarda

^{31[28]} Büyük Sahabi'dir. Asıl adı, Abdullah İbn Mesud, bin Gafil, bin. Habip el-Hezeli'dir. Künyesi, Ebu Abdifrahman'dır. Beni Zühre kabilesiyle antlaşma yapan Sahabiydi. Mekke'de Said bin Zeyd ve eşi Fa-tuma binti el-Hattab müslüman olduğu sırada ilk müslüman olanlardandır. İlk müslüman olan altıncı kişi olduğu da söyleniyor. Kur'an-ı Mekke'de ilk defa açık okuyan ve bundan dolayı işkence edilenlerin ilkidir. Cenab-ı Rasule hizmet etti. İki hicrette de -Habeşistan ve Medine hicreti- bulundu. İki kıbleye -Mescid-i Aksa ve Mescid-i haram- yönelip namaz kılanlar arasındadır. Bedir, Uhud, diğer savaş ve seferlerde hazır bulundu. Kur'an'ı ve tefsirini en iyi bilen sahabilerdendir. Onun bu özelliğine bizzat Rasuilllah da tanıklık. Ömer bin Hattab -Allah ondan razı olsun- islamı insanlara Öğretmesi için kendisini Kufe'ye gönderdi. Osman'ın Halifeliği döneminde tekrar Medine'ye döndü ve orada vefat etti. (H. 38) Bkz. Esed el-Gabe, c. 3, s.256-260; el-İsabe, c. 2, s.368-'370.

^{32[29]} Asıl adı, Mu'az bin. Cebel bin Amr bin Evs, el-Ensari el-Haz-reci olan Muaz bin Cebel de Sahabi'nin ululanndandır. Künyesi Ebu Abdurrahman'dır. Akabe bi'atı sırasında biat eden 70 Ensar'dan biridir. Hemen bütün savaş ve seferlerde Peygamber'le birlikte bulundu. Kur'an'ı en iyi bilen Sahabiler arındadır. Onun bu özelliğine ve ümmetin "Helal ve Haramı" en iyi bildiğine Rasuilllah tanıklık ediyor. Sahabi arasında Fetva verebilme liyakatına sahip olduğu için Peygamber (s.a.v.) onu Yemen'e yargıç ve mürid tayin etti. Ebu Bekir'in hilafeti sırasında Medine'ye döndü. Şam'da Ebu Ubeyde ile birlikte düşmana karşı çarpıştı. Veba hastalığına yakalandığı sırada Ebu Ubeyde, Onu Habeşistan'a halife atadı. H. 18'de, 33 yaşında iken Ürdün'ün ücra bir bucağında yaşama veda etti. (Allah ondan razı olsun) Geniş bilgi için bkz. Esed el-Gabe, c.4, s.301 biyografyi No: 3620.

^{33[30]} İbn-i Teymiyye, Sırat-ı Mustakim, Tevhid Yayınları: 40-44.

bulabildiklerini görürüz.

Buna karşılık yine aynı ayetlerde müminlerle ilgili olarak "Onlara Allah rahmet edecektir" buyuruluyor. Gerçekten Cenab-ı Allah, müminlere bağışlamış olduğu iman hazzı, gönül huzuru, inanç sürura, ilim aşkı, faydalı iş ve şevki ve salih amel sevinci gibi imtiyazlar sayesinde onlara rahmetinin bazı tezahürlerini daha dünyadayken tattırmıştır.

Cenab-ı Allah (c.c.) söz konusu ayetlerin bir yerinde "Sizden öncekiler gibi ki onlar sizden daha güçlü, sizden daha çok servet ve evlad sahibi idiler..." buyuruyor. Ayetin başındaki benzetme edatı olan "gibi" ile ilgili çeşitli yorumlar vardır. Bu yorumlardan birine göre ayet "sizler, sizden öncekiler gibisiniz" demektir. Başka bir yoruma göre de, bu ifade "sizler, sizden öncekilerin yaptıklarını yaptınız, onlar gibi davrandınız anlamındadır. Bu yoruma göre benzetme yönü "daha öncekilerin davranışları" iken başka bir görüş de benzetme yönünün azab olduğunu ve buna göre -ki bu daha yerindedir- ayetin anlamının "Allah sizden öncekileri lanete uğrattığı gibi onları da lanete uğratmış ve azaba çarptırmıştır" veya "Allah münafıklara bizden öncekilere vadettiğini vadederek onları daha öncekileri lanete uğrattığı gibi lanete uğratmıştır, daha öncekiler için olduğu gibi onlar için de sürekli bir azab vardır." şeklinde olduğunu ileri sürmüştür.

Bu ayetin yorumu üzerinde beliren iki görüşten birinin benzetme yönünün davranış (amel) ve öbürünün azab olduğunu ileri sürdüklerini hatırlayacak olursan, her iki görüşün birbirine bağlı olduğunu, aralarında yakın ilişki bulunduğunu anlarsın. Çünkü sebep benzerliği sonuç benzerliğim gerektirir, bunun tersi de doğrudur yani sonuçlar arasındaki benzerlik sebepler arasında da benzerlik bulunmasını gerektirir.

Söz konusu kimselerde görülen bu benzerliğin mümin-lerdeki karşılığını Cenab-ı Allah aynı ayetlerin bir yerinde "Onlar Allah'a ve Rasulullah'a itaat ederler" şeklinde ifade ediyor. Çünkü Allah'a ve Rasulullah'a itaat etmek "sizden öncekiler" gibi olmamayı, onlara ters düşmeyi gerektirir, yani bu iki tutum birbiri taban tabana zıttır.

Aynı ayette geçen "Onlar dünyalık paylarının zevkine dalıp oyalandılar" ifadesi tefsirciler tarafından çeşitli şekillerde yorumlanmıştır. Tefsir bilginlerinden Abdurrez-zak'ın^{34[31]} Ma'mer^{35[32]} yolu ile Hasan-ı Basrî'ye^{36[33]} dayanarak ileri sürdüğüne göre ayetteki "Halak (pay, nasib)" onların sapık dini inançları demektir.^{37[34]} Sahabilerden Ebu Hurey-re'nin^{38[35]} -Allah ondan razı olsun- de bu

^{34[31]} Büyük imamlardandır. Asıl adı, Abdurrezzak bin Hiimam bin Nafi el-Humeyri, el-San'ani'dir. Künyesi, Ebu Bekir'dir. H. 126'da doğdu. Tefsir, hadis ve fıkıh ilimlerinde güvenilir (sika) hafız imamlardandır. Ünlü eserleri vardır. Birkaçı, el-Musannef Fi el-Hadis, Tefsir el-Kur'an, Kitap el-Sünne Fi el-Fıkıh ve Kitap el-Megazi. H. 210'da Öldü. Bkz. Taba-kat el-Hanabile, c. 1, s. 209, biyografi No: 280; Zirikli el-A'lam, c. 3 s. 3531.

^{35[32]} Asıl adı, Ma'mer bin Raşid bin Ebu Ömer el-Ezdi'dir. Fıkıh'da ve hadis ezberleyiciliğinde güvenilir, kaynak imamlardandır. Basra'da doğdu. (H.95) Yemen'de yaşadı ve orada tanındı (ünlü oldu). Ölümüne kadar burada ikamet etti. H. 153'de vefat etti. Bkz. el-Bidaye ve'n-Niha-ye, c. 9, s. 266-267; Takrib el-Tehzib, c. 2, s. 266, Biyografi No: 1284.

^{36[33]} Asıl ismi Hasan bin Yesar el-Basri'dir. Künyesi, Ebi Said'dir. Tabf in'in büyüklerinden olan bu ünlü imam, H. 21 'de Medine'de doğdu. Basra'da yaşadı, tefsirde fıkıhda ve hadiste zamanının ve ümmetin önemli alimiydi. Hz. Ali'nin korumasında büyüdü. Egemenliğinde bulunanlara Allah'ın emrettiğiyle emretti, yasakladığıyla yasakladı. Böylelikle büyük saygınlık kazandı. H. 100'de vefat etti, Bkz. İbn Hallikan Ve-fayet el-Ayan, c. 2, s.69-73, biyografi No: 156; Tehzib el-Tehzib, c. 2, s. 263-270. biyografi No: 488.

^{37[34]} Bkz. Tefsir İbn Kesir.-c. 2, s. 368; Tefsir İbn Cerir, c. 10, s. 123.

görüşte olduğu bildirilmiştir. İbni Abbas'a^{39[36]} -Allah ondan razı olsun- göre de "onların payları" demek ahiretten dünyadaki payları demektir.^{40[37]} Diğer bir gurup tefsir bilginine göre burada "onların dünyalık payları"^{41[38]} kasdedilmiştir. Aslında ayet, bu tefsir bilginlerinin hipsinin yorumlarını içerecek bir genişliktedir. Bilindiği gibi Cenab-ı Allah (c.c.) burada:

"Onlar sizden daha güçlü, sizden daha çok servet ve evlad sahibi idiler." buyuruyor. "Onlarda" varolduğu belirtilen bu kuvvetle bu kimseler hem dünya ve hem de ahi-ret için çalışabilirler, kuvvetlerini böylesine dengeli bir şekilde kullanabilirlerdi. Servetlerini ve evladlarını da öyle. İşte bu güç bu servet ve bu evladlar, ayette geçen "Halak'ı (payı, nasibi) meydana getirir. "Onlar" güçlerini, servetlerine ve evladlarını sırf dünya için kullandılar. Bu gücü bu serveti ve bu evladları icullanarak yaptıkları davranışların tümü onların" dinidir. Eğer onlar bu davranışları Allah ve ahi-ret yurdu uğruna işleselerdi, bu davranışları karşılığında sevap kazanacaklardı. Bu kimselerin söz konusu nimetlerden yararlanıp onlarla oyalanmaları" bu nimetlerden geçici hazlar almaları demektir. Buna göre yaptığı işleri sırf dünya amacı ile yapan herkes bu ifadenin kapsamına girer. Yapılan davranışın cinsi ister ibadet olsun, ister başka bir hareket olsun, farketmez. Ayeti okumaya devam edelim; "Sizden öncekiler nasıl dünyalık paylarının zevkine dalıp oya-landılarsa, siz de payınızın zevkine dalıp oyalandınız, batıla dalanlar gibi siz de batıla daldınız."

Dünyalık Payla Oyalanma ve Eğrilğe Dalma

Cenab-ı Allah, bu ayete "Dünyalık payla oyalanma" ile ügrüğe dalma" yi birarada zikrediyor. Çünkü dinde sapıklık, yanlış inançlara kapılıp bu yanlış inançları dile getirmek veya gerçek inanca ters düşen hareketler yapmak yolu ile olur. Birincisi bidatler ve benzerleri,^{42[39]} ikincisi ise günahlar ve benzeri yanlış hareketlerdir.^{43[40]} Birinci kategorinin kaynağı şüpheli görüşler, ikinci kategorinin kaynağı ise ihtiraslar, nefsin aşırı arzularıdır.

Nitekim atalarımız "İnsanların iki zümresinden sakınınız, Aşırı arzularına kapılmış ihtiras sahipleri ile, körlük derecesinde dünyaya bağlanan dünya tutkunu". Yine eskilerimizin şöyle bir sözleri var; "Günahkar alimle, cahil sofunun (ibadet düşkününün) fitnesinden sakınınız. Bu ikisinin fitnesi baştan çıkmaya müsait herkesi ayartabilir. "Gazaba uğramışlara" ikincisi de gerçek

^{38[35]} Bkz. Tefsir İbn Kesir, c.2, s. 368.

^{39[36]} Sahabilerin ulularından ve ümmetin yüksek alimlerinden olan bu sahabinin asıl adı, Abdullah İbn Abbas, bin Abdulmuttalib, el-Haşîmi, el-Kuraşî'dir. Rasûlullah'ın amca oğludur. Tefsirde Kur'an'ın tercümanı ve ra'isülmânların önderidir. Rasûl (s.a.v.) Dinde anlayışlı (Fakih), Kur'an'ın te'vilini ona öğretmesi için Allah'a dua etti. Tefsirde, lûgat ilminde, Megazi -tarih ilminde, Arap şiirineki geniş bilgisinden dolayı kendisine Derya, okyanus anlamına gelen "el-Bahr" diye isim veriliyordu. Raşit Halifelerin zamanında halifelerin, işlerini enine boyuna istişare ettikleri öncü bir zattı. Hz. Osman'ın hilafeti zamanında onun emriyle Hicaz'a vali atanmıştı. Haricilerle savaş sırasında, Ali ile birlikte oldu. Onlarla tartışmış ve sağlam deliller getirmişti. Bir süre de Basra'ya emir tayin edildi. Daha sonra Taife yerleşti ve (H.68 'de) ölümüne kadar burada yaşamını sürdürdü. Doğumu Hicret'ten üç yıl öncedir. Geniş bilgi için bakınız İbn Kesir el-Bidaye ve'n-Nihaye, c. 8, s. 295-306; İbn Sa'd Ta-bakat el-Kübra, c. 2, s. 635-372.

^{40[37]} Bkz. Firuz Abadi, el-Mikbas Fi Tefsir İbn Abbas, s. 124.

^{41[38]} Bu görüş İmam el-Sada'ya aittir. Bkz. Şevkani, Feth el-Kadir, c. 2, s. 380.

^{42[39]} Örneğin, İbadetlerde gereksiz artırımlar, Kabirlerin yanında dua eimek ve üzerlerine "iirbe"ler yapmak, üç mescidin dışında kalan (M. Haram, M. Aksa ve M. Nebi) mescitleri görmek için yolculuğa çıkmak, Yılbaşı, bazı önemli günlerin yıldönümlerini ulusal bayramlar ve bunlara bezer uydurma gün ve gecelerde karşılıklı yoklamalarda (ziyaret) bulunmak. Bunların hepsi, batıla bulaşmış eylemlerdir.

^{43[40]} Büyük günahlar diye adlandırılan bu eylemleri de şöyle sıralayabiliriz. Faiz yemek, Alkollü içki ve uyuşturucu kullanmak, zina etmek, batıl yollardan (kumar, şans oyunları vs.) insanların malını yemek, hırsızlık etmek, Anne-baba haklarını çiğnemek, yalan yere tanıklıkta bulunmak. Bunlar ve benzerleri, yukarıda müellifin de işaret ettiği gibi dünya-hk payla oyalanmaktır.

bilgiye dayanmaksızın amel eden "Sapıklar" a benzer.

Ahmed b. Hanbel'in^{44[41]} -Allah ondan razı olsun- önemli özelliklerini belirtirken, söylenen şu sözler de konumuz bakımından önemli olduğu için hatırlatılmaya değer. Onun hakkında şöyle denmiştir:

"Rahmetli, dünyaya karşı ne kadar dirençli ve eski müs-1 limanları ne kadar benzerdi! Üzerine üşüşen bidatları geriye püskürtmüş ve üzerine gelen dünyayı geri çevirmiştir."^{45[42]}

Nitekim Cenab-i Allah (c.c.) bir ayette takva sahibi önderleri şöyle tanıtmıştır:

"Sabrettikleri ve ayetlerimize kesinlikle inandıkları zaman aralarından buyruğumuzla doğru yola ileten önderler çıkardık." (Secde: 32/24)

Çünkü sabır sayesinde aşın ihtiraslar gemlenir ve kesin iman (yakın) sayesinde de şüpheler, bulanık görüşler sayılır. Bunun yanında:

"Onlar birbirlerine gerçeği ve sabretmeyi tavsiye ederler." (Asr: 103/3)

ayeti ile:

"Güçlü ve basiretli kullarımız İbrahim, İshak ve Ya-kub'u an." (Secde: 32/45)

şeklindeki ayetler bu gerçeği vurgular.

Peygamberimizin (s.a.v.) şu hadisi de bu önemli noktaya açıklık getiriyor:

"Hiç şüphesiz Allah, şüpheler başına üşüşünce kılı kırka yaran basiret sahipleri ile duyguları ihtirasları büyüyünce dizginleri elden kaçırmayan kamil akıl sahiplerini sever."^{46[43]}

Sözün kısası, ayetteki "Dünyalık payınızla oyalandınız" ifadesi günahkarların hastalığı olan ihtiraslara kapılmaya işaret ederken "Daha öncekiler gibi eğriliğe daldınız" ifadesi bidatçıların, şahsi görüş ve çekemezliliklere bağımlı kimselerin hastalığı olan şüphelere kapılmaya işaret etmektedir. Çoğunlukla bu iki hastalık birarada bulunur. Çünkü, inancında sakatlık bulunan bir kimsenin bu halinin davranışlarına yansımaması ender görülen bir durumdur. Ayette daha önce yaşamış kavimlerin dünyalık payları ile oyalandıklarını ve eğriliğe daldıklarını açıkça belirtiyor. Şimdiki sapıklar da onların yaptığını yapmışlardır.^{47[44]}

Kur'an'ın Anlaşılmasında Zaman Faktörü

Bir de şunu belirtmek gerekir. Ayetteki "Oyalandınız" ve "Daldınız" şeklindeki geçmiş zamanlı ifadeler bu eylemlerin geçmişte meydana geldiğini haber

^{44[41]} Dört büyük islam mezhebinden biri olan Hanbeli mezhebinin kurucusu olan Ahmed İbn Hanbel bk. Hilal bin Hilal el-Şeybani, Bağdat'da doğdu. (H.164) Küçük yaşta ilim öğrenmeye başladı. Bağdat dışındaki ülkelere gitti ve oraların ünlü ilim adamlarından okudu. Bu yıllarda bile hafızasının güçlülüğü ile ünlüydü. Sünnet'e bağlılığı, "Hakk'ı kanıtlamadaki gücü, takvası ve düzgün kişiliği sayesinde Fıkıh'ta, hadis'te büyük imamlardan oldu. Kur'an'ın mahluk (sonradan yaratılmış) olduğu savında bulunan bid'atçılara karşı verdiği savaşımıyla ünlü bütün islam dünyasına yayıldı.

^{45[42]} İbn Kayyum el-Cevzi, bu görüşü, Ebi Umeyr İsa bin Muhammed bin el-Nehhas, el-Rami, el-Filistini'nin Menakib el-İmam Ahmed isimli eserinin 173. sayfasından naklediyor. Bunun gibi aynı ifadeyi İbn Kesir, el-Bidaye ve el-Nihaye isimli eserinde kaydetmiş. Bkz. a.g.e., c. 10 s. 336. Ravinin künyesi Ebu Ömer'dir.

Onun bu karşı duruşu, çokluk müslümanlar üzerinde etkili olmaya başlayan Mu'tezile ve diğer sünnet dışı ekollerin (mezhepler, firkalar) etkinliklerini geriletirdi. Allahu Te'a bu çalışma bereketiyle sünnet taraftarlarını (Ehl-i Sünnet) günümüze kadar bozuntuya uğramadan getirdi. Kur'an, sünnet, kelim ve diğer islam ilimleri alanında bir çok yazılmış eserleri vardır. En ünlü eseri "el-Müsned" dir. H. 241 'de öldü. Allah ona rahmet etsin. Bkz. İbn kesir, el-Bidaye ve el-Nihaye, c. 10, s. 325-343.

^{46[43]} Üstad bu hadisile, Fetva, c. 20, s. 58, s. 44'de işaret ediyor. Ne ki, hadisin senetleri (ravi zincirini) zikretmiyor.

^{47[44]} İbn-i Teymiyye, Sırat-ı Mustakim, Tevhid Yayınları: 44-46.

vermekle birlikte aynı zamanda kıyamet gününe kadar aynı davranışları işleyecek olanları kmayıcı özelliktedirler. Tıpkı Peygamber Efendimiz zamanında (s.a.v.) yaşayan kafirler ile münafıkların davranış ve niteliklerini haber veren ayetlerin kıyamet gününe kadar aynı davranışları işleyecek ve aynı nitelikleri taşıyacak olan kimse için kmayıcı olması gibi.

Ayetteki bu ifadeler sürekli bir durumu, kesintisiz bir realiteyi de haber veriyor olabilirler. Çünkü bu ifadeler her ne kadar "oyalandınız" ve "daldınız" şeklinde sadece o dönemde yaşayanlara sesleniyor gibi görülüyor, ikinci şahıs-lı bir üslup taşıyorlarsa da, gerek Peygamberimiz döneminde yaşayan ve gerekse o günlerden kıyamet gününe kadar gelip geçecek olan herkese hitap etmektedirler. Sebebine gelince bu sözler, Allah kalamıdır ve Peygamberimiz sadece bu sözleri Allah katından alıp insanları tebliğ etmiştir, başka bir rolü yoktur.

Ayetin bu şekildeki yorumu, alimlerin çoğunluğunun görüşüdür. Gerçi bazı fıkıh usulü alimleri, ayetteki ikinci şahıs zamirinin sadece Peygamberimiz (s.a.v.) zamanında yaşayanları kapsadığını, daha sonraki dönemlerin insanlarını ancak ya hüküm ayniliğini belirten kesin bilğimizle, ya sünnetle ya icma-ı ümmetle ve kıyas yolu ile içerdiğini ileri sürmüşlerdir. Bu görüşe göre "oyalanma" ve "eğriliğe dalma" eylemini gerçekleştiren herkes, hangi dönemde yaşamış olursa olsun, "oyalandınız" ve "eğriliğe daldınız" ifadelerinin muhatabı olmuş olur.

Cenab-ı Allah, bu ayetlerin devamında, sözü geçen "oya-lananlar" ile "eğriliğe dalan" ların karşılaşacakları acı akibeti "Onlar, amelleri hem dünyada ve hem de ahirette boşuna gitmiş kimselerdir, onlar asıl hüsrana uğrayan kimselerdir" buyruğu ile haber vermektedir. İşte bu ayetlerin üzerinde duruşumuzun asıl masadı bu hükümdür. Kısaca tekrarlırsak, Allah tıpkı daha önceki ümmetlerde olduğu bu ümmet arasında dünyalık paylan ile oyalananlar ve eğriliğe dalanların var olduğunu haber vererek böylelerini kınıyor ve onları acı bir akibetin beklediğini haber veriyor.

Cenab-ı Allah (c.c.) daha sonraki ayette bu kimseleri kendilerinden önce gelip geçenlerden ibret almaya çağırarak buyuruyor ki:

"Onlara kendilerinden öncekilerin, Nuh Semud kavimlerinin; İbrahim kavminin, Medyen halkının ve Lut kavminin başları üzerine ters dönen şehirlerinin haberleri gelmedi mi? (Onların başlarına gelenleri duymadılar mı?) Peygamberleri onlara açık gerçekler getirmişlerdi (ama onlar inanmadılar ve bundan dolayı Allah'ın gazabına uğradılar) Allah onlara asla zulmetmemişti, tersine onlar kendi kendilerine zulmettiler." (Tevbe: 9/70)

Daha önce belirttiğimiz gibi, müminlerin bu ayetlerin bir yerinde Allah'a ve Rasulullah'a itaat etmekle vasıflandırıl-maları bu kimselerin eski dönemlerde yaşayanlara benzemekle nitelendirilip bu yüzden kınanmalarına karşılıktır. Yine bu ayetlerin devamında Allah'ın, müminlere kafirlerle ve münafıklarla cihad etmeye çağırması, "zevke dalanların" ve eğriliğe sapanların" cihad hedefi olduklarının delilidir.^{48[45]}

^{48[45]} İbn-i Teymiyye, Sırat-ı Mustakim, Tevhid Yayınları: 47-48.

Müşriklere Benzemeyi Yasaklayan Hadisler

Kur'an nasıl bu ümmetin din ve dünya hayatı konusunda eski çağların sapıklarına benzediğini belirterek böylelerini kınıyorsa Peygamberimizin de bu gerçeği vurgulayan hadisleri vardır ve sahabilerin bu ayetlerle hadisleri birbirlerine bağlı olarak yorumladıkları görülmektedir. Nitekim Ebu Hureyre'nin -Allah ondan razı olsun- rivayet ettiği bir hadiste Peygamberimiz (s.a.v.) şöyle buyuruyor:

"Sizler adım adım, karış karış ve dirsek dirsek daha önceki ümmetlerin yollarını izleyeceksiniz. Öyle ki, onlardan biri kertenkele deliğine girmiş olsa -mutlaka bir hikmeti vardır diyerek- siz de o deliğe gireceksiniz."

Ebu Hureyre hadisin burasında dinleyicilerine:

"İsterseniz, 'Sizden öncekiler gibisiniz. Onlar sizden daha güçlü, daha çok servet ve evlad sahibi idiler...' ayetini okuyunuz- dedikten sonra, hadisi nakletmeye şöyle devam etti, Sahabiler:

"Ya Rasulallah, Pers'lerin, Rumların ve diğer kitab ehlinin yaptıklarını yapacağımızı mı söylemek istiyorsunuz?" diye sorunca Peygamber kendilerine:

"Başka kimler olabilir ki?" diye cevap verdi.^{49[46]}

Sahabilerden İbn-i Abbas -Allah ondan razı olsun- da bu ayetle ilgili olarak:

"Bu gece, dün geceye ne kadar da benziyor! işte İsrailo-ğullarına benzedik gitti."^{50[47]} demiştir. Sahabelerinden İbn

Mesud (r.a.) da bu konuda şöyle diyor:

"Sizler, İsrailoğullanna tutum ve gidişat bakımından en çok benzeyen ümmetsiniz. Kılı kılına onların davranışlarına özeniyorsunuz. Yalnız onlar gibi altın buzağı heykeline tapıp tapmayacağınızı bilmiyorum."

Yine sahabilerden Huzeyfe b. Yeman^{51[48]} -Allah ondan razı olsun- avm konuda şunları söylüyor; Günümüzde sizin aranızda bulunan münafıklar, Peygamberimiz zamanında yaşayan münafıklardan daha beterdir. Dinleyenlerin:

"Bu nedenle böyledir?" şeklindeki sorusuna bu sahabi:

"Çünkü o dönemin münafıkları münafıklıklarının saklıyorlardı. Oysa şimdiki münafıklar açıktan açığa münafıklık yapıyorlar."^{52[49]} diye cevaplandırmıştır.

^{49[46]} Sahihey'n'de (Buhari-Müslim) Sünenler'de ve Müsnedler'de bu hadisi nakleden Şahitler (raviler) vardır. Üstad bir kısmına, kitabının başında değindi. Orada bazı rivayet tariklerini anlattı.

Hafız İbn Kesir, -Sözcüklerdeki bazı değişikliklerle- hadise bu özel di-zimiyle, tefsirinde işaret ediyor. Sonra, "Buhari'de de hadisin şahitleri vardır" diyor. Bkz. Tefsir-i İbn Kesir, c. 2 s. 368.. İbn Cerir şu senetle (an-latanlar zinciriyle) naklediyor hadisi: el-Müsenna, ona da Ebu Salih dedi: Bana Ebu Aşar, ona, Said bin Ebi Said el-Makberi, ona da Ebu Hureyre anlattı. Peygamberimiz (s.a.v.) buyurdu... Sonra hadisi naklediyor. Bkz. Tefsir-i İbn Cerir, c. 10, s. 121.

^{50[47]} İbn Cerir tefsirinde bu hadisi şu senetle naklediyor: Bana el-Kasım anlattı ona, el-Hüseyn, ona Haccac, ona İbn Cerih, ona Ömer bin Hattab, ona İkrime, ona da İbn Abbas anlattı, "Sizden öncekiler gibi..." kelimeleriyle başlayan ayet konusunda yukarıda anlatılan sözü söyledi. Ve bu sözün ardından mezkûr hadisi nakletti. Bkz. Tefsir İbn Cerir, c.10, s. 121-122.

^{51[48]} Büyük sahabilerdendir. Asıl adı, Huzeyfe b. Hasl bin Cabir el-A'besi'dir. "el-Yemani" lakabıdır. Künyesi Ebu Hasl'dir. Münafıklar konusunda Rasuluühah'nın sırdaşıydı. Rasuluullah onların isimlerini ona söyler ve kimseye söylemeyip kendisine saklamasını isterdi. O da ömür boyu Rasuluullah'm bu sırrını korudu. Uhud'da Rasu'ullah'la birlikte oldu. Ömer bin Hattab onu, Pers Ülkelerinden olan el-Medain'e vali olarak atadı. Üslendiği bu görevini başıyla yerine getirdi. Bu sırada Hemadan, Rey, Mah, Sindan'ı fethetti. Nihavend'lilerle de barış antlaşması yaptı. Diğerleri Rasuluullah'dan "hayır" -iyilikleri- sorarken o, içine düşme olasılığı olan "şer" i sorardı. Medain'de vefat etti. (h.36). -Allah ondan razı olsun- Bkz. Esed el-Gabe, c.1.s. 390-392; Zerkeli, el-A'lam, c.2, s. 171.

^{52[49]} Bkz. Kenz el-Ummal, c.1, s. 367, H. No: 1615, Hadis Ebi Şey-be'den rivayet edildiği için "Şin" harfi simge olarak kullanılmış.

Din ve dünya konusunda müslümanlarla eski ümmetler arasında benzerlik olacağını haber vererek bu durumu kınayan ve bu duruma düşmekten sakınmaya çağıran daha pek çok hadis vardır. Mesela dünya menfaatma kapılma konusunda Amr b. Avf^{53[50]} -Allah ondan razı olsun- tarafından rivayet edilen ve Buhari ile Müslim'de yer alan şöyle bir olay anlatılmıştır:

Peygamberimizin Ümmetin Dünya Malı Konusunda Rekabete Gireceğinden Endişe Etmesi

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) bir ara sahabilerden Ebu Ubeyde b. Cerrah'ı - Allah ondan razı olsun- cizye toplamak üzere Bahreyn'e gönderdi. Bilindiği gibi Rasulullah, daha önce Bahreyn halkı ile barış yapmış ve Ala b. Hadremi'yi^{54[51]} bu yöreye vali tayin etmişti.

Bir süre sonra Ebu Ubeyde,^{55[52]} bu yörenin cizyesini toplayıp Medine'ye döndü. Bu durumu haber alan sahabiler dönüşünün ertesi günü, büyük bir kalabalık halinde sabah namazına üşüştiler. Rasulullah namazı bitirip Mescid'den çıkacağı sırada kalabalık bir gurup önüne çıktı. Onları bu durumda gören Peygamberimiz gülümseyerek:

"Öyle sanıyorum ki, Ebü Ubeyde'nin Bahreyn'den bir şeyler getirdiğini haber aldınız." buyurdu. Sahabiler: "Evet" deyince Rasulullah kendilerine şunları söyledi: "İstekle beklediğiniz bu ganimet bölüşününe hem sevininiz ve hem de üzülünüz. Sebebine gelince sizin hakkınızda korktuğum şey fakirlik değildir. Tersine sizin hesabınıza korktuğum şey, tıpkı daha önceki ümmetlere olduğu gibi, dünyanın önünüzde açılması (büyük servetler elde etmeniz) ve arkasından bu alanda birbirle-rinizle o eskiler gibi rekabete girişip onlar gibi kendinizi mahvetmenizdir."^{56[53]}

Görüldüğü gibi Peygamberimiz, ümmetinin geleceği hesabına fakirlikten değil tersine dünyanın önlerinde açılıp bu konuda birbirlerine düşmelerinden ve bunun sonucu olarak kendilerini mahvetmelerinden kaygı duymaktadırlar. İşte yukarıdaki ayetlerde haber verilen "dünyalık payla oyalanma" olayı budur.

Yine hem Buhari'de hem de Müslim'de yer alan ve Uk-be b. Amir^{57[54]} -Allah

^{53[50]} Amr bin Avf el-Ensari, ulu sahabüerdendir. Beni Amir Bin Lui'le antlaşma yapan Uhud'da Rasulullah'la birlikte bulunan sahabiler arasındadır. Tüm yaşamını Medine'de sürdürdü. Rasulullah'dan tek bir hadis rivayet etli. Bu hadisi de ondan el-Mesrur bin Mahrime almış. Meini yukarıda geçil. Bkz. Hsed el-Oab^ c. 4, s. 124.

^{54[51]} Asıl adı, Abdullah bin el-Hadrami, Abdullah bin Ubade bin Ekber bin Rebi'la olan bu zat, sahabidendir. Harb Bin Ümeyye ile antlaşma yapan delegelerdendir. el-Hadrami: el-Hadra-Mevt diye bilinen şe-hire nisbeten verilen addır. Rasulullah (s.a.v.) Onu Bahreyn'e emir atadı. Daha sonra Ebu Bekir, -Allah ondan razı olsun- onu, Kufe'ye emir ata-yıncaya kadar Bahreyn emiri olarak görevini sürdürdü. Kufe'ye giderken yolda öldü. Duası kabul olan, bir çok "Keramet"i görülen kimseydi. H. 14. ya da 21'de öldüğü söyleniyor. Yani, kesin bir tarih yok. Bkz. İbn Kesir, el-Bidaye ve'n-Nihaye, c. 4 . s. 7. s, 120; Esed el-Gabe, c. 4, s.7.

^{55[52]} Ebu Ubeyde Cennetle müjdelenen on kişiden biri ve Sahabi 'nin ululanndandır. Cenab-ı Rasul (s.a.v.) "Bu ümmetin en emini" ismini verdi ona. İlk müslüman olanlardandır. Seferlerin çoğunda Peygamber'le (s.a.v.) bulundu. Uhud'da Rasulullah'm yüzüne saplanın iki ok parçasını da o çıkardı. Asıl adı, Amir bin Abdullah bin el-Cerrah bin Hilal bin Ehyeb, bin el-Fehri, el-Kuraşi'dir. Habeşistan'a ve Medine'ye hicret etti, ömer -Allah ondan razı olsun- Şam ordularında Halit bin Velid'in yerine komutan tayin etti. Kahramanlıkta tekti. H. 18'de vebadan vefat etti. Bütün çocukları kendisinden önce öldüğü için neslinden kendisinden sonraya kimse kalmadı. Bkz. İbn Sa'd Tabakat el-Kübra, c.3 s. 409-415; Esed el-Gabe, c. 3, s. 84-86; İbn Kesir el-Bidaye ve'n-Nihaye c.7, s. 94.

^{56[53]} Hadisi Bahari, Müslim, Tirmizi, İbn Mace, Ahraed Müsned'in-de lahrice ettiler-naklettiler.- Bkz. Feth'ul-Bari Kitab el-Cizye ve el-Müvede'a, Ehl-i Harb'le anlaşma ve cizye babı, c.6, s. 258. H. No: 31-58, Kitab el-Megazi Bab: 12- isimsiz- c.7, s. 319-320, H. No: 4015; Müslim, -Kitab el-Zühd ve Rekaik- H. No: 2961 c.4, s. 2273; Sünen el-Tirmizi Kitab Sıfat el-Kıyame. bab: 28, c.4, H. No: 2461. Tirmizi "Bu hadis "hasen" ve" sahih" dir." diyor; Sünen İbn Mace, Kitab, el-Fiten-Malin Sınav "Fitne" olması babı, h. No: 39-97, s. 2, s. 1325; Miisned-i Ahmed c. 4, s. 137-327.

^{57[54]} Büyük sahabidir. Asıl adı, Ukbe bin Amir bin Abbas bin Malik el-Ciiheni 'dir. İnsanların Kur'an'ı en güzel okuyanıydı. Güçlü bir atıcıydı (silah kullanan). 55 Hadis rivayet elti. H. 44'de Mısır valiliğinde bulundu ve orada vefat etti. (58 H.)Bkz. Esed el-Gabe, c. 3, s. 412; Zerke-li, el-Alam, c. 4, s. 240.

ondan razı olsun- tarafından rivayet edilen bir hadise göre:

"Bir gün Rasulullah, Uhud'lu bir cenazenin namazını kıldıktan sonra minbere çıkarak şu konuşmayı yaptı:

"Ben sizin önderinizim, size örnek olayım diye gönderildim. Şu anda, vallahi, -kıyamet günü buluşma yerimiz olan- Havuz'umu görüyorum. Yeryüzü hazinelerinin -veya yeryüzünün- anahtarları bana verilmiştir. Vallahi, sizin hakkınızda korktuğum şey, Ben'den sonra Allah'a ortak koşmanız, tekrar müşrik olmanız değildir. Fakat sizin hesabınıza korktuğum şey, dünya uğrunda aranızda rekabete düşmenizdir."^{58[55]}

Başka bir rivayete göre Rasulullah'ın sözlerinin bu kısmı:

"... Fakat sizin hesabınıza korktuğum şey, dünya uğrunda rekabete girişip, birbirinizi öldürmeniz ve bunun sonucu olarak sizden öncekiler gibi mahvolmanız, helake sürüklenmenizdir" şeklindedir. Hadisi rivayet eden Ukbe, sözlerini "Bu, Peygamberimizi minberde son görüşüm olmuştur"^{59[56]} diye bağlamıştır. Müslim'de yer alan ve Abdullah b. Ömer^{60[57]} -Allah ondan razı olsun- tarafından rivayet edilen bir hadise göre de Peygamber Efendimiz (s.a.v.) bir gün sahabilere dönerek:

"Pers ve Bizans hazineleri elinize geçtiği zaman acaba nasıl bir toplum olacaksınız?" diye sordu. Dinleyiciler arasında bulunan Abdurrahman b. Avf'ın^{61[58]} -Allah ondan razı olsun-:

"Allah bize nasıl olmamızı emretti ise öyle oluruz"^{62[59]} şeklindeki cevabı üzerine Rasulullah sözlerini şöyle bağladı:

"O zaman aranızda rekabete girişir, sonra birbirinizi kıskanırsanız ve arkasından birbirinize küerseniz. Daha sonra başka yerlere göçüp oralarda yerleşerek birbirinizi öldürmeye girişirsiniz."^{63[60]}

Buhari ile Müslim'in, Ebu Said-ül Hudri'den^{64[61]} -Allah ondan razı olsun- rivayet ederek yer verdikleri bir hadise göre de hadisi rivayet eden Ebu Said el-Hudri şöyle bir olay anlatıyor:

^{58[55]} Hadisi Buhari, Müslim, Ahmed bin Hanbel ve Tirmizi rivayet ettiler. Bkz. Feth'ul-Bari, Kitab el-Cenaiz-Şehid üzerine namaz kılma babı, H. No:1343, c. 3, s.209. Hadisin diğer kısımları Buhari'de şu numaralarla yer almaktadır: 3596/4042/6426/6590; Müslim -Kitab el-Fedail-Peygamberimizin (s.a.v.) Havzını ve niteliklerini kanıtlama (isbat) babı, c. 4, s. 149; Sünen el-Tirmizi, -Kitab Sıfati el-Kıyame-bab, 28, H. No:2462, c. 4, s. 640; Tirmizi, Bu hadis "Hasen" ve "sahih" dir diyor.

^{59[56]} Ukbe'nin rivayetindeki bu fazlalığı Müslim, yukarıda geçen hadisin numarası altında, diğer bir rivayet tarikiyle (zincir-yol) nakletmektedir. H. No: 2296, c. 4, s. 1796. aynı hadisi Buhari, şu sözcüklerle kaydediyor. "Fe kanet ahim ma nazartın nazartüha ila Rasulullah (s.a.v.)" yani, "Bu bakışım Rasulullah'a son bakışımıdır." Bkz. Feth'ul-Bari, Kitab el-Megazi, Uhud Savaşı bölümü, c. 7, s. 348-349, h. No: 4042.

^{60[57]} Sahabinin ululanndandır. Asıl adı, Abdullah b. Amr b. El As, b. Vail el-Sehmi el-Kuraşi'dir. Babasından önce müslüman oldu. Peygamber'in izniyle "el-Sadika" adını verdiği sayfayı, hadis yazardı. Sahabi'nin alim ve abidlerindendi. Babasıyla birlikte Şam'ın fethinde bulundular. Kendisi işlememesine karşın babasının emriyle, Siffin olayına karıştı. Daha sonraları bu olayı anımsadığında kahırlanarak şöyle derdi: "Bana ne oldu ki ben, Siffin'de bulundum" Muaviye onu Kufe'ye vali atadı. Mısır'da öldü. (H. 65), Şam'da öldüğü de söylenir. Bkz. İbn Kesir el-Bida-ye ve'n-Nihaye, c. 8, s. 263-264; İbn Sa'd, Tabakat el-Kübra, c. 4, s. 261-268.

^{61[58]} Büyük Sahabi ve Cennetle müjdelenen on kişiden biridir. Asıl adı Abdurrahman b. Avf b. Abdi Avf b. Abdi el-Hars b. Zühre el-Kuraşi'dir. Hz. Ömer'in belirlediği altı şura üyesinin birisidir. Kendisi Hilafet hakkından vazgeçerek Hz. Osman'ın hilafetinde ona bi'at edinceye kadar şura başkanlığı yürüttü. Sahabi'nin iife müslüman olanıandıandır. Her iki hicretle de buludu. Bütün savaşlarda Peygamber'in yanında yer aldı. Sahabi'nin sayılı zenginleri arasındadır. Allah yolunda çok verirdi. Onun hakkında Ömer, "Müslümanların efendilerinin efendisidir" dedi. Medine'de vefat etti. (H. 32). Bkz. el-İsabe fi temyiz el-Saha-he, c. 2, s. 416-417, biyografi No: 5179.

^{62[59]} Elimizdeki M isim nüshasında, "Az-ze ve Cel-le" ibaresi bulunmuyor.

^{63[60]} Bkz. Müslim Kitab el-Zühd ve el-Rekaik, H. No: 2962, c.4, s. 2274, "Biriniz öbürünüzün boynunu vurursunuz'un anlamı: "Bir ki; miniz diğer kısma amır olma girişiminde bulunur"dur. Bkz. Şerh el-Nevevi Ab Müslim, c.18, s. 97.

^{64[61]} Büyük Sahabi'dir. Asıl adı, Sa'd İbn Malik b. Sa'lebe el-Ensa-ri el-Hazreci'dir. Peygamber'den (s.a.v.) çok hadis rivayet eden, Sahabi'nin fıkıhçılarındandır. Yaşı küçük olmasına rağmen Hendek Savaşında bulunmuş. Daha sonraki çatışmalara da katılmıştır. Sahabi'nin bilgili ve seçkinlerindendi. -Allah ondan razı olsun- H. 74'de vefat etti. Bkz. Esed el-Ğabe, c.5, s. 211; İbn Kesir, el-Bida-ye ve'n-Nihaye, c. 9, s.3-4.

Bir gün Peygamberimiz minbere çıkıp oturdu. Biz de onun çevresinde oturduk. Arkasından bize dönerek:

"Benden sonra sizin hesabınıza korktuğum şeylerden biri önünüzde açılacak olan dünyanın çekiciliği ve alımlılığıdır." diye buyurdu. Aramızdan biri:

"Ya Rasulallah, kötü şeyden iyiük gelir mi?" diye sordu. Bu soru üzerine Peygamberimiz bir süre sustu.

Allah'ın Dilediği Gibi Kullanılmayan Varlık Kıyamet Günü Sahibinin Aleyhine Şahit Olur.

Bu yüzden arkadaşlarımızdan biri soruyu sorana:

"Niye sen Rasulullah ile konuştuğun halde O Seninle konuşmuyor?" diye sordu. Aslında biz bu sırada Peygamber'e vahiy geldiğini anlamıştık. Nitekim bir süre sonra terleyen alnını sildiler, arkasından bize dönerek:

"Soru sahibi nerede?" diye sordu. Böyle derken ondan hoşlandığı belli oluyordu. Arkasından:

"Kötü şeyden hayır çıkmaz, hayır gelmez" buyurdu ve sözlerine şöyle devam etti;

"İlkbaharın erken güveren bir kısım otlığı bu otlaktan otlayan hayvanları ya öldürür veya ölümün eşiğine getirir. Fakat yazın olgunlaşmış çimenini otlayan hayvan böyle olmaz. Hayvan öğleye kadar böyle bir çimende otladıktan sonra işkembesine aldıklarını sindirir ve fazlalıkları dışkı ve sidik olarak dışarı atar, arkasından yine otlamaya devam eder. Varlık, müslümanın eline geçince, yani bu varlığın bir kısmını yoksullara, yetimlere ve yolda kalmışlara veren müslümanın eline geçince ne güzel bir şeydir o!"

Nitekim Rasulullah, başka bir defasında "Haksız yere servet ele geçiren kimse yediği halde doymayan kimse gibidir. Üstelik ele geçirdiği mal Kıyamet günü aleyhinde şahid olur" buyurmuştur.^{65[62]}

Yine Müslim'in, Ebu Said'e -Allah ondan razı olsun- dayandırarak yer verdiği bir hadise göre Peygamber Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyuruyor:

"Dünya tatlı ve alımlı renklidir. Allah sizi burada egemen kılarak nasıl davranacağınıza bakacaktır. Dünyadan sakınınız, kadınlardan sakınınız. Çünkü israilo-ğullarını ilk baştan çıkaran fitne kadınlar olmuştur."^{66[63]}

Görülüdüğü gibi, müslümanlar kadınların fitnesi karşısında uyanık olmaya çağırmakta ve bu duyarlığın sebebi olarak da İsrailo-ğulları Harını ayartan ilk fitnenin kadınlar olduğunu haber vermektedir. Bu hadisin bir benzeri de Muaviye^{67[64]} -Allah ondan razı olsun- tarafından rivayet edilen aşağıdaki

^{65[62]} Buhari bu hadisi bir çok konuda nakletti. Bkz. el-Cihad Allah yolunda vermenin fazileti babı, H. No: 921, 1465, 6427. Müslim'de Sahihinde bir çok yollardan (tariklerden) tahrîc ediyor bu hadisi. Bkz. Kitab el-Zekat Dünya süsünün doğurduğu zararlardan korkma babı, H. No: 1052, c. 2, s. 727-728-729.

^{66[63]} Sahih Müslim Kitab Er-Rikak Cennetliklerin çoğunun fakirler, Cehennemliklerin çoğunun kadınlar ve kadınların fitneliklerini açıklama babı, H. No:2742, c. 4, s. 2098.

^{67[64]} Bilinen Sahabi'lerdendir. Asıl adı, Muaviye b. Ebu Süfyan, Sahr b. Harb b. Ümeyye el-Kuraşi, el-Emevi'dir. Fetih yılında (Mekke'nin fetih) müslüman oldu. Rasulullah (s.a.v.) onu, vahiy katibi yaptı. Huneyn, Yemame savaşlarına katıldı. Rasulullah'dan bir çok hadis rivayet etti. Zeki, cömert ve yumuşak huyluluğuyla efendi bir kişiliğe sahipti. Ömer onu Şam'a vali olarak atadı. Osman'ın döneminde de aynı görevini başarıyla sürdürdü. Cihad ehliydi. Bu görevi, Osman'ın öldürülmesinden sonra, Ali b. Ebi Talib'in hilafeti sırasında meydana gelen ünlü Sıffin ve Ce-mel Fitnesi olayına kadar devam etti. Ali'nin -Allah ondan razı olsun- İbn Mülcem tarafından öldürülmesinden (şehid edilmesinden) sonra, halife olarak müslümanlar ona bi'at ettiler. Hz. Hasan'la antlaşma yaptıktan sonra, (H. 40) hilafeti üzerinde bütün

hadistir. Buna göre Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyuruyor:

"İsrailoğulları, ne zaman kadınlarının saç örgülerini avuçladılarsa o zaman mahvolmuşlardır."^{68[65]}

Yeri gelmişken hemen belirtelim ki, kitab ehlinin bayram törenleri ve diğer adetleri konusunda müslümanlar arasında meydana gelen çoğu benzerliklerin asıl aşılایıcıları kadınlar olmaktadır.^{69[66]}

Bölünmede Benzeme

Daha öncekiler gibi eğriliğe saplanma konusuna gelince Abdullah İbn-i Amr - Allah ondan razı olsun- anlatı. Buna göre, Peygamber Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyuruyor:

"İsraüoğullarının başına gelen her şey, adım adım, tıpkısı tıpkısına benim ümmetimin de başına gelecek, öyle ki, İsrailoğullarından biri eğer açıkça anasının üzerinden geçecek olursa, benim ümmetimden de bu işi yapan çıkacaktır. İsrailoğulları yetmiş iki guruba ayrılmış, benim ümmetim de yetmiş üç guruba ayrılacaktır. Bir tanesi dışında bu gurupların hepsi cehennemliktir."

Sahabilerden birinin:

"Bu tek gurup hangisidir?" şeklindeki sorusuna Rasulullah (s.a.v.):

"Bu gün benim ve sahabilerimin gittiği yolu benimseyenlerdir." diye cevap vermiştir. Hadisi Ebu İsa el-Tirmizi rivayet etti ve bu hadis açıklanmış garip bir hadistir fakat bu hadisin bu yoldan başka bir yolla rivayetini bilmiyoruz. Peygamberimiz, ümmeti arasında bu şekilde ayrılık belireceğini, Ebu Hureyre, Sa'd, Muaviye, Amr b. Avf ve başka sahabiler tarafından rivayet edilen hadislerde de belirtmiştir. Bizim burada öncelikle İbn Amr -Allah hepsinden razı olsun- tarafından rivayet edilen hadise öncelikle yer verişimizin sebebi bu hadiste yahudilerle müslümanlar arasında doğacak benzerliğin vurgulanmış olmasıdır.

Nitekim Ebu Hureyre -Allah ondan razı olsun- tarafından Muhammed b. Amr'den, o da Ebi Seleme'den rivayet edildiğine göre Peygamberimiz (s.a.v.) şöyle buyuruyor:

"Yahudiler yetmiş bir veya yetmiş iki guruba bölündü. Hristiyanlar da öyle. Benim ümmetim de yetmiş üç guruba bölünecektir."

Muaviye -Allah ondan razı olsun- tarafından rivayet edildiğine göre ise Peygamberimiz (s.a.v.) aynı konuda şöyle buyuruyor:

Kitap ehli dinleri konusunda yetmiş iki guruba bölündüler. Bu ümmet de yetmiş üç guruba bölünecektir. Biri dışında bu gurupların tümünün yeri cehennemdir, (bu kurtuluş gurub) cemaat gurubudur. Benim ümmetimden öyleleri çıkacaktır

görüşler birleşti. (Bütün müslümanlar-ca hilafeti onaylandı.) Ölümüne kadar bu görevde bulundu. (H.60). Bkz. el-Bidaye ve'n-Nihaye, c. 8, s. 117-144.)

^{68[65]} Sahih Müslim, Kitab el-Libas ve el-Zine takma saç (peruka) kullanmanın haram olması babı, H. No: 2127, c. 3, s. 1679.

^{69[66]} İbn-i Teymiyye, Sırat-ı Mustakim, Tevhid Yayınları: 57-63.

ki, kuduz hastalığı nasıl bir vücudu sararsa bu ayrılıkçı görüşler tarafından öyle sarılacaklar. Bu hastalığın girmediği hiç bir damarları ve hiç bir eklemleri kalmayacaktır."^{70[67]}

Hadisi rivayet eden Muaviye sözlerini şöyle bağlıyor:

"Ey Araplar, eğer siz Rasulullah'ın yolundan gitmeyecek, onun söylediklerine uymayacak olursanız, sizin dışınızda-kiler haydi haydi bu yoldan uzak kalacak, onun buyruklarına yan çizeceklerdir."

Görüldüğü gibi Peygamberimiz bu hadislerde yetmiş üç guruba bölüneceğini haber veriyor. Öte yandan şüphe yok ki, bu yetmiş üç gurubun yetmiş ikisi Kur'an'ın belirttiği:

"Daha öncekiler gibi eğriliğe saplananlar" kategorisine girmektedirler. Ayrıca bu bölünme ya sırf din konusunda hem din ve hem dünya konusunda veya sırf dünya konusunda olur.

Oysa okuduğumuz hadislerde haber verilen bu bölünme ve ayrılık aşağıdaki ayetlerde Allah (c.c.) tarafından kesinlikle yasaklanmıştır:

"Sakın, kendilerine açık deliller geldikten sonra bölünüp ayrılığa düşenler gibi olmayınız. İşte onları büyük bir azab bekliyor."

"Dinlerinde ayrılığa düşüp gurup gurup bölünenlere senin hiç bir işin yoktur, onların işi Allah'a kalmıştır. İlerde Allah onlara yaptıklarını tek tek bildirecektir."

"İşte benim dosdoğru yolum budur, bu yolla uyunuz. Başka yollara saparak dosdoğru yoldan ayrı düşmenize meydan vermeyiniz"

(Al-i İmran: 150; En'am: 159,153)

Bu ayetlerin anlamı Müslim'in^{71[68]} Amir bin Sa'd b. Ebu Vakkas'ın^{72[69]} babasından -Allah her ikisinden razı olsun- rivayet ettiği şu hadisle uyuşmaktadır. Sa'd'ın babası diyor ki:

Peygamberimiz bir defasında bir gurup sahabe ile birlikte Aliye'den yürüyüşe geçti. Beni Muaviye mescidinin önüne gelince içeri girdi, iki rekat namaz kıldı, biz de öyle yaptık. Namazdan sonra uzun bir dua yaptı. Arkasından bize doğru dönerek şunları söyledi:

"Rabbimden üç şey istedim, ikisini kabul ve birini reddetti. Rabbimden ümmetimi kıtlık ve kuraklıkla helak etmemesini diledim, bu dileğimi kabul etti. Yine Rabb'im-den ümmetimi suda boğarak helak etmemesini diledim onu da kabul etti. Fakat Rabb'imden ümmetimin birbirlerine düşüp aralarında savaşmamalarını istedim, bu dileğimi reddetti."^{73[70]}

^{70[67]} Hadisi Ahmed b. Hanbel Müsned'inde, c. 4, s. 102'de; Ebu Da-vud Kısaca Kitab el-Sünne-Sünnelin Açıklaması babı, H. No: 4597, c.5, s. 5-6'da kaydediyor. İbn Ebi Asım, -Kitab el-Sünne-Kısmı Tutkular babı, H. No: 1-2, c. 1, s. 7-8. Diğerlerinden farklı olarak hadisi, iki tarikten tahrir ediyor. "Vallahi Ya Ma'seral Arab..." ibaresini zikretmiyor. Aynı hadisi Hakim, el-Müstedrek, c. 1, s. 128 'de naklediyor.

^{71[68]} Ası) adı, Müslim b. el-Haccac b. Müslim el-Kuşeyr'i el-Nisabu-ri'dir. H. 204'de doğdu. Bir görüşe göre 206. sayılı hadis hafızlarından- dır. Ünlü Sahih'i Müslim isimli eserin sahibidir. Bu eser, Buhari'den sonra sahihlik bakımından Sünnet kitaplarının ikincisidir. Bu büyük eserin dışında müellifin hadis ve diğer ilimlerle ilgili daha bir çok eserleri vardır. -Allah ona rahmet etsin- Alim, Takva, Vera ehli olmak gibi bir çok üstün nitelikleri kendisinde toplamıştı. 261 H'de vefat etti. Bkz. el-Bi-daye ve'n-Nihaye, c.1 1, s. 33-34; Ayrıca Muhammed {Mehmet olabilir} Fuat Abdalbaki'nin yazdığı, el-Tercüme-İ Müslim, c.5, s.591.

^{72[69]} Asıl adı, Amir b. Sa'd b. Ebi Vakkas el-Leysi olan bu zat hem Tabii'nin büyüklerinden hem de güvenilir en çok hadis rivayet edenler- dendir. Bazı sahabilerden hadis dinledi. Ondandır Said b. Müseyyeb, Mii-cahid, el-Zühri Eş'as b. İshak ve başka hadis ravileri dinledi. Medine'de öldü. (H. 104) Bkz. İbn Sa'd Tabakat el-Kübra, c.5, s. 167; el-Cerh Ve el-Ta'dil,c.6,s.167.

^{73[70]} Sahih Müslim, Kitab el-Fiten ve el-Eşratı el-Sa'ah Ümmet'in bir kısmının diğerini yok edeceği Babı, h. No: 2890, c.4, s. 2216.

Yine Sevban^{74[71]} -Allah ondan razı olsun- tarafından rivayet edilen ve Müslim de yer aldığına göre Rasurullah (s.a.v.) şöyle buyuruyor:

"Allah yeryüzünü dümdüz yapıp gözlerimin önüne serdi, böylece doğusunu da batısını da görebildim. Dün-yanın benim önüme serilen kesimini ümmetim egemenliği altına alacaktır. Ayrıca bana kırmızı ve beyaz mücevherlerin (altın ve gümüş) her ikisi de verildi. Bu arada Rabb'imden ümmetimi kuraklıkla kıtlıkla helak etmemesini ve başlarına kendilerinden başka bir düşman musallat etmemesini diledim. Allah bu dileklerime karşılık bana buyurdu ki:

"Ey Muhammed, Ben bir şeye hükmedince artık onun önüne geçilmez. Ben ümmetimi kuraklık ve kıtlıkla helak etmeme ve onların üzerine kendilerinden başka hiçbir düşman musallat etmeme konularında dileklerini kabul ettim. Fakat aralarında belirecek düşmanlık sonunda birbirlerini öldürecekler ve yek diğerlerini esir edeceklerdir."^{75[72]}

Yukarıdaki hadisi aynen rivayet eden Bürkani^{76[73]} bu noktadan itibaren Peygamberimizin sözlerini şöyle bağladığını söylüyor:

"...Bir kere aralarına kılıç girince artık Kıyamet gününe kadar kalkmayacaktır. Ümmetin bir kısmı müşriklere katılmadıkça ve diğer bir kısmı da putlara tapmadıkça Kıyamet kopmayacaktır. Bu arada ümmetim arasında otuz yalancı ortaya çıkıp Peygamber olduklarını ileri süreceklerdir. Oysa Ben Peygamberlerin sonuncu-suyum, Ben'den bonra peygamber yoktur."

Fakat ümmetimin bir gurubu her zaman hak yolda başarıyla yürüyecek, kendilerini destekiz ve yüzüstü bırakanlar, Allah'ın son emri (Kıyamet günü) gelinceye kadar, onlara zararlı olamayacaklardır."^{77[74]}

Bu anlamda değişik kanallardan rivayet edilen çok sayıda hadis vardır. Peygamberimiz bu hadislerin tümünde bu ümmetin kesinlikle ayrılığa ve bölünmeye uğrayacağına işaret etmekte ve Allah'ın hastalığından uzak kalacaklarını takdir ettiği kesimi bu tehlike karşısında uyarmaktadır. Nitekim Nezzal b. Sebure'nin^{78[75]} anlattığına göre sahabilerden Abdullah b. Mesud - Allah ondan razı olsun- şöyle diyor:

Bir defasında bir arkadaşımızın Kur'an'ın bir ayetini Peygamberimizden duymuş olduğumdan değişik bir şekilde okuduğunu görünce, hemen elinden tutup kendisini Ra-sulullah'ın yanına götürdüm ve meseleyi O'na anlattım, fakat

^{74[71]} Peygamberimizin (s.a.v.) dostu olan bu zatın asıl adı, Sevban b. Cühder'dir. Denildiğine göre Cühder Yemen'lidir. Cahiliye döneminde esir satıcılarının eline düştü. Rasulullah onu satın aldı ve azad etti (özgürlüğüne kavuşturdu). Böylelikle onu, milletin en hayırlısı durumuna getirdi. Peygamber'in yanında kaldı. Rasulullah'm yakını oldu. Yolculukta veya ikamet ettiği yerde O'ndan bir daha ayrılmadı. Rasulullah'dan sonra Mısır'ın fethine katıldı. Daha sona Humus'a gitti ve burada bir ev yaptı. Ölünceye kadar orada oturdu. Mısır'da öldüğü de söyleniyor. Ölüm yılı, H. 53 -Allah ondan razı olsun- Bkz. el-Bidaye ve'n-Nihaye, c. 5, 314.

^{75[72]} Müslim, Kitab el-Fiten Ve Eşrati el-Sa'ah Ümmetin Bir kısmı Diğerini Öldüreceği Babı, H. No: 2889 c. 4, s. 2215.

^{76[73]} el-Bürkani el-Hafız Ebu Bekir, Ahmed, b. Muhammed b. Ahmed Galib el-Biirkani'dir. H. 333'de doğdu. İlim elde etmek için seyahatlarla çıktı. Kütüphane biriktirdi. Hadisi, fıkhı, Kur'an'ı ve grameri iyi bilen biriydi. Hadis konusunda güzel eserleri vardır. H. 425'de vefat etti. -Allah ona rahmet etin- Bkz. el-Bidaye, el-Nihaye, c.12, s. 36; el-Lübab Fi Tehzib el-Ensab, el, s. 140.

^{77[74]} Müellifin burada anlattığı fazlalığıyla birlikte Sevban'm rivayet ettiği bu hadisin tamamını Ebu Davud Süneni'nde, Kitab el-Fiten Ve el-Melahim, Fitneleri Ve Kanıtlarını (delillerini) Anlatma Babı, H. No: 4252, c.4, s. 450-451-452'de kaydediyor. Tirmizi, Kitab el-Fiten H. No:2202'de rivayet ediyor. Aynı hadisi isim vermediği bir bab altında 2219'da; Yine aynı hadisi, c. 4, s. 490-499'da, Yalancılar ortaya çıkıncaya kadar (sanırım yalancı peygamberler kastediliyor) "Kıyamet kop-mayacak" adını verdiği babda kaydediyor. Her iki hadisin de "Hasen" ve "Sahih" olduğunu söylüyor. İbn Mace ise -sözel dizgede bazı değişikliklerle -Kitab el-Fiten, H. No: 3952, c. 2, s. 1304'de rivayet ediyor.

^{78[75]} Tabi'in büyük ve erdemlilerinden olan bu zatın asıl adı, Nezzal b. Sebure, el-Hilali, el-Amiri'dir. Peygamber'i gördüğü de söylenir. Hz. Ali, Abdullah İbn Mesud ve diğer sahabilerden hadis rivayet etmiştir. Şa'bi, el-Dahhak gibi bir takım hadisçiler de ondan hadis rivayet etmiştir. Yahya b. Muin ve diğer hadis tenkitçileri, güvenilir olduğunu söylüyorlar. Bkz. Kitab el-Cerh ve el-Ta'dil, c. 7, s. 498, biyografi No: 2279; Esed el-Gabe, c. 5, s. 45.

yüzünde memnuniyetsiz bir ifadenin belirdiğini gördüm. Bu arada şöyle buyurdu: "Her ikinizin de okuduğu doğrudur. Sakın ihtilafa düşmeyiniz, çünkü sizden önceki ümmetler ihtilafa düştükleri için helak oldular."^{79[76]}

Görüldüğü gibi Peygamberimiz bu olayda çatışan taraflardan her ikisinin karşı taraftaki haklılık payını reddeden şekli ile ihtilafa düşmeyi, ayrılığa kapılmayı yasaklıyor. Çünkü her iki sahabe de ayeti doğru okumuştur. Peygamberimiz bu ihtilafı yasaklarken daha önceki ümmetlerin ihtilafa düştükleri için helak olduklarını gerekçe olarak göstermiştir. Nitekim daha sonraları Şam ve Irak halkının Kur'an'ın bazı ayetlerini farklı harflerle okuduklarını gören Huzeyfe b. Yemani, halife Osman'a şöyle demiştir. "Bu ümmetin imdadına yetiş de, daha önceki ümmetlerin başlarına geldiği gibi kitabları konusunda ayrılığa düşmesinler."^{80[77]}

Bu hadisten iki sonuç çıkıyor. Biri bu tip konularda ihtilafa düşmenin haram olduğu ve Öbürü de bizden önceki ümmetlerin başlarına gelenlerden ders alarak onlara benzemekten kaçınmamız gerektiğidir.^{81[78]}

^{79[76]} Hadise Müslim'de rastlıyamadım. Ancak Buhari ve Ahmed'in Müsned'inde gördüm. Bkz. Sahihi Buhari, Kitab el-Husumat, Kişiler (Yahudi ve Müslümanlar) Arasındaki Düşmanlığı Anlatan Bab: Feth'ul-Bari, H.No: 2410, c. 5, s. 70, Buhari hadisi, birden çok konuda tahrir ediyor. H. No: 3476-5062, Feth'ul-Bari; Müsned'i Ahmed, c.I, s. 412-456.

^{80[77]} Hadisi, Buhari rivayet ediyor. Şu sözcüklerle "Edrik Hazihi el ümme, kable en yahtelifu el yahud ve el nesara" (Yahudi ve Hristiyanların çelişkilerine düşmeden bu ümmetin imdadına yetiş). Bkz. Buhari, kitab el-Fedail el-Kur'an, Kur'an'ın Toplanması (Bir araya getirilmesi) babı: H. No: 4987, Feth'ul-Bari, c. 9, s. II.

^{81[78]} İbn-i Teymiyye, Sırat-ı Mustakim, Tevhid Yayınları: 48-57.

İKİNCİ BÖLÜM	1
İHTİLAFLARIN İÇ YÜZÜ	1
Kader İle İlgili Tartışmalar	9
Benzemekten Sakındırmanın Yararı	11
Yahudi ve Hristiyanlara Ters Düşmek	18
Yasak Vakitler	24
Oturan Bir kimseye Ayakta Durarak Hürmet etmek Yasaktır.	27
Müminler Her Durumda kardeşini Desteklemelidir.	33
Yabancı Modalara Özenmek	44
Sade Yaşamak Tavsiye Edilmiştir.	46

İKİNCİ BÖLÜM

İHTİLAFLARIN İÇ YÜZÜ

Bilmek gerekir ki, bu ümmet arasında doğan ve ihtirasları körükleyen çoğu ihtilafların bu çeşitten olduğunu görürsün. Başka bir deyimle bu ihtilaflar çoğunlukla taraflardan birini savunduğu tezde tümüyle veya kısmen haklı, buna karşılık karşı tarafı reddederken haksız olduğu ihtilaflardır. Tıpkı yukarda anlattığımız olayda Peygamberimiz'in hakemliğine başvuran iki Kur'an okuyucusu gibi. Bu oâyda okuyucuların her ikisi de kendi okuma tarzında haklı, fakat karşı tarafın okuma tarzının yanlış olduğunu söylerken haksızdır.

Çünkü insan çoğunlukla bir şeyi ifspat edip benimserken değil de, bir şeyi inkar edip yalanlama şeklinde beliren reddetme tutumu sırasında cehaletin pençesine düşer. Sebebine gelince insanın ispat ettiği şeyi kavraması, reddettiği şeyi kavramasından daha kolaydır. Böyle olduğu içindir ki, bu ümmetin Kur'an ayetlerini karşılaştırıp aralarında çelişki araması yasaklanmıştır. Çünkü çelişki arama amacı ile karşılaştırmanın özü karşılaştıran ayetler arasında bağımsızlık olduğu farzedildiği takdirde bu ayetlerden birine inanıp öbürünü reddetmektir. Sebebine gelince iki zıt şey biraraya gelemmez.

Bunun bir örneği Müslim'in, sahabilerden Abdullah b. Rebah'a^{82[1]} dayanarak anlattığı şu olaydır. Bu olayın ilk kaynağı olan Abdullah b. Amr -Allah her ikisinden de razı olsun- şunları anlatıyor:

Bir gün öğle sularında Peygamberimiz'in yanına gitmiştim. O sırada Rasulullah, mescidde yoktu. Bu arada iki kişinin bir ayetin nasıl okunması gerektiği konusunda tartışmakta olduklarını işittim. Tam bu sırada Rasulullah çıka-geldi, öfkeli olduğu yüzünden okunuyordu. Bize dönerek:

"Sizden önceki ümmetler kitabları konusunda ihtilafa düştükleri için helak oldular."^{83[2]} buyurdu.

Görüldüğü gibi Rasulullah kızgınlığının sebebi olarak bizden önceki ümmetlerin

^{82[1]} Bu kişi Ebu Halîd Abdullah b. Rebaha el-Ensari el-Medeni'dir. Basra'da yaşadı. el-Acla, İbn Sa'd Nesai ve diğer hadisçilere göre güvenilir. H. 90 senesi içinde vefat etti. Bkz. İbn Sa'd, Tabakat el-Kübra, c.7, s. 212; Tehzib el-Tehzib, c.5, s. 207, biyografi No: 357.

^{83[2]} Müslim, Kitab el-İlim, Kur'an'ın Mütetabihlerine Uymanın Sakıncası... Babı, H. No: 2666, c.4, s. 2053.

helak olmalarına yolaçan kitab ha-kında ihtilafa düşme tutumuna bağlıyor. Bu da eski ümmetlerin bu konudaki tutumundan belirlilikle ve diğer alanlardaki tutumlarından da genellikle uzak durmamız gerektiğini gösterir.

Cenab-ı Allah'ın (c.c.) Kur'an'da açıkladığına göre ihtilaf iki kısımdır. Birincisi'nde çatışan tarafların her ikisi de kınanmıştır. Aşağıdaki ayetler bu çeşit ihtilafa örnektirler:

"Eğer Rabb'in dileyseydi, bütün insanları tek bir ümmet yapardı. Fakat insanlar sürekli olarak ihtilafa düşüyorlar. Yalnız Rabbinin rahmet ederek ihtilaftan sakındırdıkları müstesna..." (Hud: 11/118-119)

Görüldüğü gibi, Cenab-ı Allah, bu ayette rahmet bulunanların ihtilaftan uzak kalan kimseler olduklarını belirtiyor. Şu ayetler de aynı anlamdadır:

"Çünkü Allah, kitabı gerçekle indirmiştir: Kitab hakkında ihtilafa düşenler derin bir anlaşılmazlığa sapmışlardır." (Bakara: 2/176)

"Kendilerine kitab verilenler, onlara ilim geldikten sonra sırf aralarındaki kışkıncıktan dolayı ihtilafa düştüler." (Al-İlman:3/19)

"Sakin kendilerine açık deliller geldikten sonra ayrılığa saplanıp ihtilafa düşenler gibi olmayınız."

"Dinlerinde ayrılığa düşüp gurup gurup bölünenlere Sen'in yapacağın hiçbir şey yoktur." (En'am: 6/159)

Öte yandan Cenab-ı Allah (c.c.) hristiyanlar hakkında Kur'an'ın iki yerinde şöyle buyuruyor:

"Bu yüzden Kıyamet gününe kadar aralarına kin ve düşmanlık saldık. Allah ilerde onlara ne yaptıklarını bir haber verecektir." (Maide: 5/14)

Yahudiler arasındaki ihtilaf Kur'an'm iki yerinde şöyle anlatıyor;

"Biz onların arasına Kıyamet gününe kadar sürecek kin ve düşmanlık saldık. Ne zaman bir savaş ateşi yak-salar Allah onu söndürür." (Maide: 5/64)

"Fakat onlar dinleri konusunda çeşitli guruplara bölünüp parçalandılar. Her gurup kendi inancı ile böbürlenir oldu." (Mü'minun: 23/53)

Öteyandan Peygamberimiz ileride ümmetinin yetmiş üç guruba ayrılacağını bildirdikten sonra: "Bu gurupların, biri dışında hepsinin cehennemlik olduğunu ve bu tek gurubun "Cemaat" gurubu, başka bir rivayete göre de "Bu gurup, bu gün Ben'im ve sahabilerimin yolundan gidenler olduğunu"^{84[3]} buyurmuştur. Başka bir deyimle ihtilaf çıkaran tarafların ezici bir çoğunlukla helak olacaklarını, bunların için-de sadece bir gurubun kurtulacağı ve bu gurubun "ehli sü-ünet vel cemaat gurubu olduğunu açıkça haber vermiştir.

İhtilafın bu çeşidinde tarafların çatışma sebebi bazan kötü niyettir. Bu durumda vicdanları kin ve azgınlık duyulan, yeryüzünde kargaşalık çıkararak mevki kapma ihtirası ve buna benzer çirkin arzular egemen olur. O zaman insan karşısına aldığı kimseye üstün gelebilmek için onun sözünü veya davranışını kınamaktan ya da onu küçük düşürmekten zevk duyar. Tıpkı bunlar gibi kendisi

^{84[3]} Bu hadiste geçen sayfalarda söz edildi. Geniş bilgi için, İslad Mu-hammed Nasır el-Din el-Albani'nin Fi Silsile el-Ehadis el-Sahih, eserinin, c.I. H. No: 204'e başvurunuz. Özellikle, "Hepsi cehennemlikler..." bölümüne. Müellifin işaret ettiği diğer bir rivayet yoluyla hadisi Hakim, el-Miistedrek, c.I, s. 128-129'da birbirini doğrulayan yollarla, tahric ediyor. Hakim, "Hadisın sağlamlığı konusunda bu senetler, (ravi zincirleri) "Hüccet" olabilmesi için yeterlidir der. Bkz. c. 1 s.128.

ile aynı sorunu, aynı mezhebi, aynı beldeyi paylaşanların veya dostlarının görüşlerini destekler. Çünkü bu yollardan kendisine yakın gördüğü görüşlerin yaygınlaşıp tutulması ona şeref ve mevki kazandırır. İnsanlar arasında bu tip tutumlar ne kadar yaygındır! İhtilafın bu çeşidi zulümdür, hak sınırını aşmaktır. Kimi zaman da ihtilafı körükleyen sebep, ya tarafların aralarındaki çatışma konusunun gerçek mahiyetini bilememeleri veya tartışan taraflardan birinin karşı tarafın dayandığı delili kavrayamamaları, ya da taraflardan birinin kendi delil ve hükmünün haklılık payını bilememesidir.

Demek ki, ana sebepleri cehalet ve zulümdür ki, bu iki şey bütün kötülüklerin kaynaklarıdır. Nitekim Cenab-ı Allah

(cc):

"Fakat bu emaneti insan yüklendi. Hiç şüphesiz, O çok zalim ve çok cahildir." buyuruyor. (Ahzab: 33/72)

Fikir Ayrılıklarının Çeşitleri

Fikir ayarılıklannın (ihtilafların) çeşitlerine gelince bunlar "benzerler arasındaki ayrılıklar" ve "zıtlar arasındaki ihtilaflar" olmak üzere başlıca iki kısma ayrılırlar.

Benzerler arasındaki ihtilaflar da bir kaç çeşittir. Bu tip görüş farklarının kiminde söz konusu olan her iki görüş veya davranış doğru olabilir. Mesela Yukarda anlattığımız Kur'an okuyan iki sahab'nin okuyuşları arasındaki farklılıklar gibi. Böyle olduğu için Peygamberimiz bu iki sahabe:

"Her ikinizin de okuyuşu doğrudur" diyerek o konuda tartışmamalarını emretmiştir. Ezan, kamet, İftitah tekbiri, birinci ve ikinci teşehhüd (ettehiyyatü'ye oturma), korkulu durumlarda namaz kılma, bayram tekbirleri, cenaze tekbirleri ve bunlara benzer konularda görülen ve her ne kadar "Bazıları daha faziletlidir" deniyorsa da, aslında hepsi de şeriata uygun şıklar içeren farklılıklar da bu kategoriye girer.

Şunu hemen belirtelim ki, bu tip ihtilaflar yüzünden bu ümmetin bazı gurupları arasında kan döküldüğü olmuştur. Kamet cümlelerini birer kere veya ikşer kere okumak ve benzeri tartışma konulan gibi ki, bu tutum haramın ta kendisidir. Bu tip konularda işi o kadar ileri dereceye vardiyan kimselerin çoğunun ya kalblerinde bu tartışma konularının şıklarından biri lehine aşırı hassasiyet taşıdıklarını veya Peygamberimizin bu konudaki yukarda belgelendirdiğimiz ya-saklamasına rağmen yasaklayıcı bir tavır takındıklarını görüyoruz.

Yine bu kategoriye giren görüş ayrılıklarının bazılarında ifade tarzlarının farklılığına rağmen karşı karşıya gelen görüşlerin her ikisi de aslında aynı anlamda olabilir. Nitekim insanların çoğu ele alınan konunun ya tarifinde ya da de-lillendirme biçiminde ya is imlendirilme sinde ya tasnifinde veya başka bir zihni işleminde değişik kelimeler kullandıkları görülür. Arkasından da ya cahillikten veya zulümden, bu önemsiz zıtlığı abartarak, taraflardan birini övmeye Öbürünü yermeye kalkışır.

Yine bu tip görüş ve ayrılıklarının bazılarında karşı karşıya gelen şıklar farklı anlamlıdır ama aralarında bağdaşmazlık ve çelişki yoktur. Yani her ne kadar

berikinin anlamı öie-kininki ile aynı değilse de, hem beriki şık hem de Öteki şık doğrudur. Bu, taitışma larda sık sık rastlanan bir durumdur.

Bu tip görüş ayrılıklarının diğer kesiminde ise, her iki şık şeriata uygundur. Fakat adamın biri veya guruplardan biri beriki görüşü tutarken, Öteki de öbür görüşü tercih etmiştir.

Aslında görüşlerin veya yolların her ikisi de dince güzeldir. Fakat bir süre sonra yine ya cehalet veya zulüm yüzünden hiçbir yarar hiçbir bilgiye hatta hiçbir şuurlu niyete dayanmaksızın bu görüşlerden biri ya hor görölmeye veya üstün tutulmaya kalkışılır.

"Zıtlar arası ihtilaflara" gelince bu durumda ya usul veya detay (teferruat) ile ilgili iki çelişkili, iki uzlaşmaz görüşle karşı karşıyayız demektir. Bu söylediğimiz, "Doğru.tektir" diyen çoğunluğun yaklaşımı uyarmcadır. Yoksa "Her müçtehid, her ilmi araştırmacı doğru sonuca varır" diyenlere göre bu çeşit görüş ayrılıkları da "zıtlar arası ihtilaflar" doğar, "Benzerler arası ayrılıklar" kategorisine girer.

Hiç şüphesiz görüş ayrılığının bu çeşidinde iş daha ciddi ve taraflar arası gerginlik daha yüksektir. Çünkü ortada iki çelişik görüş vardır. Fakat böyle çatışmalarda sık sık şu durumla karşılaşırız. Yanlış ve eğri şıkkı savunan tarafta az da olsa bir haklılık payı veya şu ya da bu oranda haklılığı gerektirecek ciddi bir delil vardır. Ama haklı taraf bu gerçeği içine sindiremeyerek karşı tarafın görüşünü kökünden reddeder. O zaman da eğri taraf tamamen eğri ve doğru taraf-da eğrilik, payı olan bir doğru olur.

Bu durum ehl-i sünnet alimlerinin kaderle, Allah'ın sıfatları ile sahabilerle ve bunlara benzer bazı konularla ilgili çoğu görüşlerinde görölebilir. Bu konularda bidat enlinin durumu ise zaten bellidir. Yine bu duruma çoğu fıkıh alimleri arasında, daha doğrusu yakın dönemin çoğu fetvaları arsında, rastlayabildiğimiz gibi aynı durumu fıkıhçılarla tasav-vufçular arasında ve tasavvufun çeşitli tarikatleri arsında da görebiliyoruz.

Allah'ın kendilerine hidayet ve nur bağışladığı kimseler gerek Kur'an'da gerekse hadiste bu çeşit tutumlara getirilen yasaklamaların taşıdığı açık yararı görmekte gecikmez. Gerçi sağlıklı zihinler böyle bir tutumu prensip olarak reddederler ki, bu nur üzerine nur olur. Fakat Allah'ın nur vermediği kimselerde nurun kırıntısı bile bulunmaz.

"Benzerler arası ihtilaflar" da tarafların her ikisi de şüphesiz haklıdırlar. Fakat karşısındakine edep, kurallarını aşarak saldıran taraf kınanmıştır. Kur'an-ı Kerim böyle bir durumda her hangi bir taraftan saldırı gelmediği takdirde her iki tarafı da övmüştür. Nitekim Cenab-i Allah (c,c.) şöyle buyuruyor:

"Hurma ağaçlarından her hangi bir şeyi kesmeniz, ya-hud ağaçları kökleri üzerinde bırakmanız hem Allah'ın izni ile ve O'nun yoldan çıkanları cezalandırması içindir." (Haşr: 59/5)

Bilindiği gibi Beni Nadir olayı sırasında sahabiler savaş alanındaki hurma ağaçlarını kesme konusunda anlaşmazlığa düşmüşler, kimisi önüne düşen ağaçları keserken, kimisi kesmemiştii. İşte ayet bu olayla ilgilidir. Aynı gerçeği

dile getiren başka bir ayet de şöyledir:

"Davud ile Süleyman, içine davar giren ekin hakkında hüküm verdikleri zaman onların bu hükümlerine biz şah id idik. Biz o meselenin hükmünü Süleyman'a bildirmiştik. Ayrıca her ikisine de hüküm ve bilgi vermiştik." (Enbiya: 21/78)

Görüldüğü gibi ayette "anlayış" ve "kavrama" yeteneği Süleyman'ın özelliği olarak belirtmekle birlikte hem Davud ve hem de Süleyman -selam üzerlerine olsun- bilgi ve hüküm sahipleri olmakla övülmektedirler.

Yine Beni Kurayza^{85[4]} Savaşı günü, Peygamberimiz'in (s.a.v.) verilmiş bir kararı dolaylı biçimde onaylanması aynı gerekçeye dayanır. Bu savaşta bir ara:

"Beni Kurayza'nın yanına varıncaya kadar hiç kimse ikindiye kılmasını" diye seslenildiği duyulmuştu. Bunun üzerine Peygamberimiz de "Hayır, Öyle olmaz" demeyerek:

"İkinci namazını vaktinde kılan kılsın. Vaktinde kılmayanlar ise Beni Kurayza'nın yanına varınca namazlarını kılarlar."^{86[5]} buyurmuştur. Bu tutumun en kesin delili Peygamberimizin şu buyruğudur:

"Hakim, bir olayı araştırıp doğru hükme vardığı takdirde iki, araştırdığı halde doğru hükme varamadığı takdirde bir sevap «İde eder."^{87[6]}

Bu anlamda daha başka hadisler de vardır. Kur'an'da zikredilen bir ikinci ihtilaf çeşidinde ise aynı mesele ile ilgili olarak iki zümreden biri olan müminler övülmüş ve öbür zümre verilmiştir. Cenab-ı Allah (c.c.) şöyle buyuruyor:

"İşte biz bazı peygamberleri diğerlerinden üstün kıldık. Allah onlardan kimisi ile konuştu ve kimilerini de derecelerce yüceltti. Meryem oğlu İsa'ya da açık deliller verdik ve onu Ruh-ul Kuds ile destekledik. Allah dilesey-di onlardan sonra gelen milletler, kendilerine açık deliller geldikten sonra birbirlerini öldürmezlerdi. Fakat anlaşmazlığa düştüler de onlardan kimi mümin ve kimi kafir oldu. Allah dileseydi, onlar birbirlerini öldürmezlerdi." (Bakara: 2/253)

^{85[4]} Benu Kurayza: İslamdan önce Medine çevresine yerleşen küçük bir Yahudi kabilesidir. Evs oymağıyla barış antlaşması yapmışlardı. Medine'nin yakınlarında kaleleri, köşkleri ve ekin tarlaları vardı. Peygamber (s.a.v.) ile savaşmayacaklarına ve düşmana yardımcı olmayacaklarına dair antlaşma yapmışlardı. Ne var ki, "Ahzab günü" (Henek Savaşı sırasında, Kureyş ve Gatafan kabilelerinin bütün kollarıyla müslümanların üzerine yürüdükleri gün) Cenab-ı Rasul'le yaptıkları sözleşmeyi bozdular. Kureyş müşriklerine ve Gatafan Kabilesine arkla çıktılar. Ne zaman Allah, gönderdiği bir rüzgar aracılığıyla düşman ordularını dağıttı, Cebrail Allah'ın emriyle geldi Peygamber ve Ashabı'nın silahlarını aşağıya koymadan, Benu Kurayza oymağına yönelmeleri gerektiğini bildirdi. Bunun üzerine Rasullullah:

"Hiç kimse, Beni Kurayza'ya (oymağına) ulaşmadan, ikinci namazını kılmasını" buyurdu. Rasullullah (s.a.v.) onları kuşattı. Bu kuşatma Sa'd b. Muaz'ın (Allah ondan razı olsun) onlar hakkındaki yargısını bildirmesine kadar devam etti. O şu hükmü verdi:

"Savaşabilenleri öldürölsün, savaşamayanları ise esir edilsin" Rasullullah (s.a.v.) bu hükmü:

"Allah'ın hükmüyle hükmettin" sözüyle onayladı. Kıssa hakkında daha geniş bilgi için bkz. İbn Kesir, el-Sire el-Nebeviyye, c.3, s. 223-243; Ayrıca s. el-Buhari, Kitab el-Megazi, Peygamber'in Ahzab'da geri dönmesi, Beni Kurayza'ya çıkması Ve Onları Kuşatması Babı, Feth'ul-Bari, c.7, s. 407-416.

^{86[5]} Burada, Buhari ve Müslim'in ittifakla peygamberden rivayet ettikleri "Beni Kurayza'ya ulaşınca kadar kimse ikindi namazını kılmasını" hadisine işaret vardır. Bir kesim Sahabi "namaz vaktinde kılınır" prensibinden hareketle, ikindi namazını yolda kıldılar. Öteki kesimi ise, ikindi namazının vakti geçmesine rağmen Beni Kurayza'ya ulaşınca kadar namazı ertelediler. Rasullullah hepsinin yaptığını da onayladı. Müslim'de, ikindi yerine, öğle geçmektedir. Bkz. Buhari, Kitab el-Havf, İsteyenin binitli olduğu halde ima ile namaz kılabilceği babı, Feth'ul-Bari, H. No: 946, c.2, s. 436, Hadisin diğer bölümleri, H. No:4119'de kaydedilmektedir; Müslim, Kitab el-Cihad Ve el-Siyer, Savaşta Süratli Olma Babı, H. No: 1770. c.3, s. 1391.

^{87[6]} Buhari, Müslim'in üzerine birleştirdikleri bu hadisin sözcükleri göyle başlıyor: "İza Hakem'e el-Hakim, Fecthe de, Sümme Esabe felehü Ecrani, Ve tza Hakeme, Fecthede, Sümme Ahdae Felehü ecrün." Bkz. Sahih el-Buhari, Kitab el-Tisam, Bölüm; Hakim Bir Büyük Hükmü Araştırıp Büyük doğruyu bulduğunda ya da Hata Ettğinde Sevabı Büyükse, H. No:7352. Feth'ul-Bari, c.13, s. 318; Sahih-i Müslim, Kitab el-Akdiye, Hakim'in içtihadında Doğruyu Bulması Ya da Hata Etmesi Hiline Alacağı Karşılığın Anlatılması Bölümü, H. No: 1716, c.3, s. 13-42.

Ayetteki "Fakat anlaşmazlığa düştüler de onlardan kimi mümin ve kimi kafir oldu." ifadesi, bu zümrelerden biri olan müminleri övme ve öbür zümre olan kafirleri yerme anlamı taşır. Aşağıdaki ayet de bu anlamdadır:

"İşte bunlar Rabb'leri hakkında çatışan iki hasım taraftır. Bu taraflardan kafir olanlara ateşten elbiseler biçilmiştir. Başlarının üstünden de kaynar irinli sular dökülecektir onların. Bununla bağırsakları ve derileri ya-rılacaktır. Ayrıca onlar için demir topuzlar da vardır. Her ne zaman cehennemden ve onun ızdırabından çıkmak isterlerse, yine oraya döndürülürler. Ve onlara "Yanma azabım tadınız" denir." (Hacc: 22/19-23)

Ebu Zerr'den -Allah ondan razı olsun- rivayet edildiğine göre Peygamber Efendimiz (s.a.v.) bu ayet hakkında şöyle buyurmuştur:

"Bu ayetin Bedir savaşı sırasında birbirleri ile vuruşan iki taraf hakkında, yani Ali,^{88[7]} Hamza^{89[8]} ve Ubeyde b. Haris^{90[9]} ile Kureyş tarafından onların karşılıklarına çıkan Utbe, Şeybe^{91[10]} ve Velid b. Utbe hakkında inmiştir."

Sözün kısıası, bu ümmet arasında ihtirasların körüklenmesine yolaçan ihtilafların çoğu, birinci kategoriye giren ayrılıklardır. Bu ayrılıklar ihtirasları körüklemek bir yana işi, kan dökmeye, malları mubah saymaya, düşmanlık ve derin kin duygularının ekilmesine kadar götürmüşlerdir. Çünkü taraflardan biri karşı tarafın haklılığını kabul edip, ona insaf göstermemekte tersine sahip olduğu haklılığa bir çok yanlışlıklar eklemektedir. Tabii ki, karşı taraf da öyle.

Nitekim, Cenab-ı Allah (c.c.) şu ayetle insanın "ölçüyü aşmasını" ihtilafın kaynağı saymıştır.

"Oysa kendilerine kitab verilenler, onlara apaçık deliller geldikten sonra sırf birbirlerine karşı ölçüsüz tutumları yüzünden o kitab hakkında ihtilafa düştüler."

Çünkü "ölçüyü aşmak" başkaları karşısında hiç bir sınır tanımaksızın haksızlığa girişmek demektir. Bu ümmete ibret olsun diye bu nokta Kur'an'm bir çok yerinde tekrarlanarak vurgulanmıştır. Ebu Hureyre -Allah ondan razı olsun- tarafından rivayet edilen şu hadiste de Peygamberimiz (s.a.v.) mesele ile ilgili bir başka inceliği dile getiriyor:

"Size söylemediğim şeyler hakkında beni rahat bırakınız. Çünkü sizden öncekiler çok soru sordukları ve Peygamberlerine ters düştükleri için helak oldular. Ben size bir şeyi yasaklayınca ondan kaçınınız, buna karşılık size bir şey emredince onu elinizden geldiği oranda yerine getiriniz."^{92[11]}

^{88[7]} Raşid Halife'lerin dördüncüsü, Peygamberimizin, amca oğlu ve damadı, Cennet'le müjdelenen on kutlu kişiden biri ve Sahabi'nin ulularından olan Hz. Ali'nin asıl adı. AH b. Ebi Talip b. Abdulmuttalip b. Ha-şim el-Kuraşî'dir. Hatice'den sonra müslüman olanların ilkidir. Hicret günü Rasulullah Onu yerine kendi yatağında bıraktı. Bütün savaşlarda Rasulullah'la birlikte bulundu. Savaşlardaki cengaverliğiyle Ünlüdür. Allah O'nun eliyle Hayber'in kapısını açtı. Sahabe'nin en doğru yargı veren ve en çok bilgili olanıydı. (Allah ondan razı olsun) Bkz. el-Bidaye ve'n-Nihaye, c. 3, s. 324-362; İbn Sa'd Tabakat el-Kübra, c.3, s. 19-40.

^{89[8]} Hamza Abdulmuttalip b. Haşim; Rasulullah'in amcası ve süt kardeşidir. Sahabi'nin ululanndandır. Bi'şetin ikinci yılı müslüman oldu. O'nun müslüman olması, müslümanları müşrikler karşısında güçlendirdi. Çünkü Hamza, Kureyş'in en cesuru ve en erdemlisiydi. Hicret etti. Bedir ve Uhud Savalarına katıldı. Uhud'da şehid oldu. (H: 3) Allah'ın Ra-sulu'nün arslanı diye anılıyordu. Bkz. Esed el-Ğabe, c.2, s.8.

^{90[9]} Rasulullah'in amca oğlu, ulu Sahabi'dir. Aşıladi, Ubeyde b. Haris, b. Abdulmuttalib, b. Haşim el-Kuraşî'dir. Mekke'de ilk müslüman olanlardandır. Medine'ye hicret etti. Rasulullah'in ilk sancaktan olan Haris, Bedir savaşına katıldı ve orada ünlü müşrik Utbe ile vuruştı. İki kılıç yarası aldı ve bu yaranın etkisiyle şehid oldu. (Allah ondan razı olsun) Bkz. Esed el-Ğabe, c.2, s. 356-357.

^{91[10]} Utbe ve Şeybe, Rabi'a b. Abdi Şems b. Abdi Menaf el-Kuraşî'dir-ler. Bunlar Rasulullah'a ve inananların düşman olan mekke Müşrikleri-nin en serkeşleriydi (azılları). Bkz. Esed el-Ğabe, el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.3, s. 273.

^{92[11]} Buhari, Kitab el-t'isam, Rasulullah'm Sünneti'ne ve Uyma Babı, Feth'ul-Bari, H. No:7288, c. 13. s. 251; Müslim, Kitab el-Hacc, Hac-cm Ömürde Bir kez Farz Olduğu Babı, H. No: 1337, c.2, s. 975. Müslim, hadisi diğer senetlerle de kaydediyor. Bu senetlerin hepsi, Ebu

Görüldüğü gibi Peygamberimiz sahabilere emir vermediği şeyleri kurcalamamalarını buyuruyor. Sebep olarak bu yüzden daha önceki ümmetlerin helak olduklarını belirtiyor. Yani daha önceki ümmetler çok soru sordukları ve peygamberlerin dediklerine karşı çıktıkları için helak olmuşlardı. Nitekim bilindiği gibi Cenab-ı Allah bize Kur'an'da İs-railoğullarının, cihad ve diğer bazı konularda Musa'nın emirlerini dinlemediklerini ve kendilerine kurban etmelerini emrettiği sığırın nitelekleri hakkında ona bir çok sorular sorduklarını detaylı bir şekilde anlatmaktadır.

Burada şu noktayı belirtelim. Yukardaki hadiste sözü edilen "Peygamberlere karşı ihtilaf dan maksat, -gerçi doğrusunu Allah bilir, ama- peygamberlere karşı gelmek, onların dediklerini yapmamak demektir. Hani hükümdara karşı gelindiği zaman "Halk, hükümdara karşı ihtilaf etti." denmesi bu isyan olayının bu şekilde ifade edilmesi gibi. Fakat ayette sözü edilen "ihtilaf ise "halkın arasında beliren görüş ayrılıkları" anlamındadır. Gerçi bu ikisi birbirinden ayrılmaz, başka bir deyimle peygamberlere karşı beliren ihtilaf, halk arasında da ihtilafın doğmasına yol açar.

Ayrıca Kur'an hakkındaki ihtilaf, ya Kur'an'ın söz ve kelimeleri ile ilgili lafzı (sözel) bir görüş ayrılığı olur. Yukarda anlattığımız farklı okuma şekilleri gibi. Ya da görüş ayrılığı ayetlerin yorumu ile ilgili olur. Yorum farklılıklarından kaynaklanan ihtilaflar ile ilgili olarak Ahmed b. Han-bel'in "Müsned" adlı hadis kitabının bir yerinde şöyle deniyor:

"Amr b. Şuayb'ın^{93[12]} babasına dayanarak anlattığına göre dedtesi şöyle-diyor:

"*Bir defasında bir kaç kişi Peygamberimizin kapısı yanında oturmuş konuşuyorlardı. Aralarından biri:

"Allah şöyle demedi mi?" dedi. Bunun üzerine bir başkası da:

"Allah şöyle demedi mi?" diye karışılık verdi. Bu tartışmayı işiten Rasulullah hemen dışarı fırladı, yüzünde sanki nar taneleri açmıştı, hiddetli bir şekilde tartışmaları şöyle dedi:

"Size böyle yapmanız mı emredildi? (veya size böyle mi emir gönderildi?)" Yani Allah'ın kitabının bazı ayetleri ile diğer bazı ayetlerini çarpırtasınız (ayetler arasında çelişki arayalım) diye mi emredildiniz? Sizden önceki ümmetler, işte bu gibi tutumları yüzünden helak oldular. Bu tip tartışmaların size hiçbir faydası yoktur. Size emrettiklerime bakıp onları yerine getiriniz ve size yasakladıklarına bakıp onlardan vazgeçiniz."^{94[13]}

Yine aynı kaynakta Davud b. Ebu Hind'e dayanılarak belirtildiğine göre "Peygamberimiz bir defasında sahabilerin yanına çıkageldi, onlar o sırada kader konusunda tartışıyorlardı" Bundan sonra yukardaki hadis olduğu gibi nakledili-

Hurey-re'ye dayanıyor. Kitab el-Fedail, Peygamber'in (s.a.v.) Saygınlığı, Zo-runluk Olmadıkça Ona Çok Soru Sormayı Bırakma Babı, H. No: 1337, c.4, s. 1830-1831.

^{93[12]} Asıl adı, Amr b. Şuayb b. Muhammed b. Abdullah b. Amr b. el-As'din. Hadis kriterileri, (eleştirmen) hakkında çelişkili konuşuyorlar. Ama çoğunluk güvenilirliği görüşündedir. Ancak, babasından ve dedesinden aldığı bazı hadisleri kabul etmiyorlar. Kendisi kişilik olarak güvenilir. İbn Hacer, el-Takrib 'inde "Sadukin" (doğru sözlü) diyor ve ondan dört hadis tahric ediyor. Bkz. Takrib, c.2, s.74, Biyografi, 607; Teh-zib, c.8, b. 48-55, Biyografi, No: 80.

^{94[13]} Müsned-i Ahmed, c.2, s. 196. RaviJer güvenilir. Hadisin benzerini İbn Mace, eserinin girişinde (mukaddime) kaydediyor. Bab, el-Kader, H. No: 85, c. 1, s.33; Zevaid sahibi, İbn Mace'nin bu hadisi için, "İsnadı sahih, ravileri güvenilirdir" diyor.

yor.

Yine aynı kaynakta yer aldığına göre Amr b. Şuayb, babasına dayanarak dedesinin şöyle dediğini naklediyor:

"Bir defasmda ben ve kardeşim karşılığında bana kızıl da-veler bağışlarsa razı olmayacağım bir toplantıya katılmıştık. Bir ara bir gurup yaşlı sahabinin Peygamberimizin kapısı önünde oturduklarını gördük. Onların arasına girmek istemediğimiz için bir kenara çekilip oturduk. O sırada sahabe-ler Kur'an'ın bir ayetini okuyarak yüksek sesle üzerinde tartışmaya giriştiler. Bunun üzerine Rasulullah ansızın kapıya çıktı, yüzü kızarmıştı ve tartışan sahabelerin üzerine toprak saçarak şöyle buyurdu:

"Ağır olunuz, ey sanabilelim. Sizden önceki ümmetler bu yüzden helak oldular. Yani onlar Peygamberlerine ters düştükleri ve kendilerine gelen kitabın hükümleri arasında çelişki aradıkları için helak oldular. Kur'an, bazı ayetleri ile diğer bazı ayetlerini çürütmek, yalanlamak için değil, bütün ayetleri ile birbirini desteklemek üzere inmiştir. Kur'an'ın bildiğiniz kısımlarını uygulayınız ve bilmediğiniz kısımlarını da bilenlere havale ediniz."^{95[14]}

Yine aynı kaynağın ve aynı rivayet zincirinin belirttiğine göre "Peygamberimiz bir gün kapıya çıktı, o sırada bazı sahabiler kader hakkında konuşuyorlardı. Bu durumu gören Rasulullah'ın çehresinde kızgınlıktan sanki nar taneleri açmıştı. Tartışan sahabilere şöyle buyurdu:

"Niye Kur'an'm bazı kısımlarını diğer bazı kısımları ile karşı karşıya getiriyorsunuz? Sizden önceki ümmetler bu yüzden helak oldu."

Hadisin ravisi sözlerini şöyle bağlıyor:

"Peygamberimizin katıldığım hiçbir toplantısı için bu kadar hayıflanmamıştım. Bunun kadar hayıflandığım, yazıklandığım bir toplantı olmamıştır. Çünkü ben o toplantıda yoktum."^{96[15]}

Görüldüğü gibi bu hadis Amr b. Şuayb'dan işitilerek bir kaç kanal tarafından rivayet edilmiştir. Öteyandan İbn-i Mace, "Sünen" adlı kaynak eserinde aynı hadisi Muavi-ye'ye dayanarak zikretmiştir. Öte yandan Ahmed b. Hanbel (halife) Mütevekkil'e^{97[16]} yazdığı mektupta^{98[17]} bu hadise yer verdiği gibi hilafet sarayındaki tartışma sırasında karşısındakilere:

"Kur'an'ın bazı ayetlerini diğer bazı ayetlerine karşı delil olarak kullanmamız yasaklanmıştır" dedi. Çünkü bu değerli imam, bu hadise uymamanın, ona karşı çıkmanın yolaacağı büyük fesadı iyi biliyordu. Yine bu hadisle aynı anlama gelen başka bir hadise de Tirmizi Ebu Hurejre'ye dayanarak yer vermiştir.^{99[18]}

^{95[14]} Hadisi Ahmed İbn Hanbel, el-Müsned, c.2, s. 181'de tahrir ediyor. Aynı hadisi, c.2, s.185'de kısa olarak kaydediyor.

^{96[15]} Müsned-i Ahmed, c.2, s. 178.

^{97[16]} Abbasi Halifelerinden olan bu kişinin asıl adı, Cafer b. el-Mu'ta-sım, b. Harun el-Reşid b. Muhammed b. el-Mehdi b. Ebi Cafer, el-Man-sur, el-Abbas'dır. H. 207'de doğdu. Kardeşi el-Vasik'den sonra halife oldu. (H. 232) Hilafeti sırasında sünnetin korunmasına yardımcı oldu. Bidat ve bidatçıların tozduvan olmasını sağladı. İmam Ahmed b. Han-bel'i, Kur'an'ın mahluk olduğu görüşünü yayanlara karşı verdiği müca-deleden ötürü yücelti, hadis alimlerinin en üstünü olarak ününü yaydı. Bid'atçıların yayılmalarını engelledi. 247 H'de vefat etti. (Allah ona rahmet eylesin) Bkz. el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.10, s. 349-352.

^{98[17]} İbn el-Cevzi, Menakıb, El İmam, Ahmed isimli eserinin 461-462. sayfalarında bu mektupdan söz ediliyor. Bu eseri Dr. Abdullah el-Türki tahkik etmiş. Ebu Nuaym Hilve, c.9, s. 216-217'de İmam Ahmed'in biyografisini anlattığı kısımda, aynı mektub hakkında bilgi veriyor.

^{99[18]} İbn-i Teymiyye, Sırat-ı Mustakim, Tevhid Yayınları: 64-78.

Kader İle İlgili Tartışmalar

Bu konuda söylenecek söz çoktur, fakat bizim şimdiki maksadımız bu değildir. Bizim şimdiki asıl amacımız daha önceki ümmetlere benzemenin bu ümmet için taşıdığı tehlikeyi vurgulamaktadır. Çünkü yukardaki hadisin özü Peygamberimizin belirttiği gibi "İnsanoğlunun helak oluşunun temel sebebi kader hakkında tartışmaktır." Sebebine gelince "Evren, aydınlık ve karanlık olmak üzere iki zıt gerçekten meydana gelmiştir" diyen Mecusilerin^{100[19]} mezhebi olsun, Evren'in "Kadim (varlığının başlangıcı yok)" diyen Sabiilerin^{101[20]} (yıldızlara tapanların) ve diğer maddecilerin mezhepleri olsun, bu ümmetin ve diğer ümmetlerin mecusileri-nin^{102[21]} nice mezhepleri olsun, şeriatleri inkar eden bir çok akımların mezhepleri olsun, bunların hepsi temelde kader konusuna dayanır.

Sebebine gelince bu akımlar, Allah'ın eyleminin (fiilinin) sebebini, yani yaptıklarının nedenini tartışma konusu yaptılar. Böyle olunca Cenab-ı Allah'ı sıradan varlıklara benzetmenin gereği olarak, O'nun eylemlerini neden bağlayabilecekleri bir şey ortaya koymak istediler ve sapıklığın koyusuna düştüler. Çünkü ya Allah'ın eyleminin sürekli şekilde O'nun özüne yapışık olduğunu, ya bu eylemlerin İki ayrı yapıcısı (faili) olduğunu, ya eylemin bir kısmını Allah'ın ve diğer kısmını yaratıkların işlediklerini ileri sürmüşlerdir.

Öteyandan Allah'ın eylemi (fiii) ile emri arasında kendilerince çelişki gördüklerinde de ya "O yaptığın zıddım emretmez" veya "O emrettiğin zıddım takdir etmez" demişlerdir. Böylece kimi kaderi onaylayıp Allah'ın emrini inkar ederken, kimi de, O'nun emrini onaylayıp kaderi inkar etmiştir. Çünkü tarafların her ikisi de zaman zaman bu ikisinin (kader ile emrin) bağdaşmasını imkansız saymışlardır. Tarafların her biri, karşı tarafın onayladığını inkar ederken yanılığa düşmüştür.

Bu sık sık böyle olur. Çünkü bir şeyin hükümlerinden, eklenti ve uzantılardan önce o şeyin Özü, kendisi tartışmaya konu olur. Bu böyle olduğu için Peygamberimiz "Onun (Kur'an'ın) bildiğiniz kısımlarını uygulayınız ve bilmediğiniz kısımlarını da bilenlere havale ediniz" buyurmuştur.

Bu hadisleri burada ele almaktaki maksadımız , Kur'an-ı Kerim'den okuduğumuz Allah'ın (c.c.) "Daha öncekiler gibi eğriliğe daldınız" buyruğuna paralel vurgulamaların sünnette ve hadiste var olduğunu göstermektedir. İşte

^{100[19]} Mecusiler: Aydınlığa, ateşe, karanlığa, güneşe, aya tapan bir topluluktur. Evrenin iki tanrısı olduğuna inanırlar. İran ve çevresinde yaşarlar. İslam bu saçma İnancı ortadan kaldırdı. Fakat Şii'ler, İhvan el-Safa, Behai'ler, Nusayri 'ler, Batniler, Kaderciler ve diğer ekoller üzerinde*^, izi tamamen silinmedi.

^{101[20]} Sözlükte Sabii: Dinini bırakıp başka bir dine giren kimse demektir. Sabüler, yıldızlara ve meleklerle tapan bir cemaattir. Hiçbir dine inanmayıp doğdukları gibi yaşadıkları da söylenir. Geniş bilgi için bkz. Tefsir-i İbn Kesir, c.1, s. 104.

^{102[21]} Bu ümmetin mecusilerinden amaç, Kaderiye ekolüdür. Bu ismin onlara Peygamber tarafından verildiğini bildiren hadisler vardır. İbn Mace, H. No: 97, c. 1, s.; Ebû Davud, Kitab el-Sünne, Kader babı Hadis No: 4691; Müsned-i Ahmed, c.2, s.125; s.5, s. 407; İbn Ebi Asım, Kitab el-Sünne, c.1. s. 144-145. h. No:329. Konuyla ilgili diğer rivayetler hadis imamlarınca zayıf görülmüş. Ancak rivayetlerin bazıları bazısını takviye eder niteliktedir. Bu adın onlara verilmesine gelince onlar, Allah şerri yaratmadı ve takdir etmedi, dediler. Mu'tezileler gibi, insanın kendi eylemlerinin yaratıcısı olduğuna inanıyorlardı. Bu nedenle Mecusilere benzediler. "Allah iyiliklerin ve aydınlığın yaratıcısıdır." sözleriyle de belki tıpatıp onlar gibiydiler. İnanclarına göre şerrin, karanlığın yaratıcısı başkadır. Yüce Allah, zalimlerin bütün bu söylediklerinden uzaktır. Bkz. el-Fark Beynel-Firak, s. 94-95; İbn Teymiye, Mecmu, el-Fetava, c.8, s. 258-261.

sahabiler-den Vakıd-ı Leysi'nin^{103[22]} şu anlattıkları da bu kategoridendir:

"Peygamberimizle birlikte Huneyn savaşıma çıkmıştık. O sırada biz daha yeni müslüman olmuştuk. Bir ara müşriklerin bir ağacın çevresinde halkalandıkları ve silahlarını da bu ağaca astıklarını gördük. Buna "Zat-ı Envat" adını veriyorlardı.

Biz de bir ağacın yanına varınca Peygamberimize:

"Ya Rasulallah, biz de, onlar gibi, zat-ı Envat yapalım mı?" deyince Rasulallah bize şu cevabı verdi:

"Allahu ekber! Bu dediğiniz onların geleneklerinden biridir. Nefsim elinde olan Allah'a yemin ederek söylüyorum ki, bu söyledikleriniz, İsrailoğullarının Musa'ya:

"Ey Musa, onların nasıl ilahları varsa bize de öyle bir ilah yap" demelerine benzer." (Araf: 7/138)

Sizden öncekilerin gelenek ve adetlerine ilerde düşünmeden dalacaksınız."^{104[23]}

Bu arada daha önce sunduğumuz bu konudaki iki hadisi tekrar hatırlayalım. Buhari ile Müslim'in Ebu Said-ül Hudri'ye dayandırarak yer verdikleri ilk hadiste Peygamberimiz şöyle buyurmuştu:

"Sizden öncekilerin geleneklerine kesinlikle kılıkılı-na uycaksınız. Öyle ki, onlar kertenkele deliğine girse siz de (mutlaka bir hikmeti vardır) diyerek oraya gireceksiniz." Sahabelerin:

"Ya Rasulallah, bizden öncekilerden kasdımız yahudiler ile hristiyanlar mıdır?*" şeklindeki sorusuna karşılık Rasulallah:

"Başka kimler olabilir?" diye cevap verdi.

Buhari'de^{105[24]} yer alan ve Ebu Hureyre tarafından rivayet edilen ikinci hadiste de Peygamberimiz şöyle buyurmuştu:

"Ümmetim dirsek dirsek, karış karış daha önceki dönemlerin yolunu benimseyecektir."^{106[25]}

Sahabilerin: 'Tersleri ve Bizanslıları mı kastediyorsunuz şeklindeki sorusuna Peygamberimiz:

"Daha başka kimler var ki?" diye karşılık vermiştir.

Bütün bu hadislerde haber kaynağı olan Peygamberimiz, bu benzeme olaylarının meydana geleceğini önceden bildirmiş ve böyle yapacak olanları kınamıştır. Tıpkı Kıyamet gününün eşiğinde meydan gelecek olan alamet nitelikli kötülükleri ve işlenecek olan büyük haramları Önceden haber veriş gibi.

^{103[22]} Asıl adı, Muhammed b. Müslim b. Abdullah, İbn Şihab el-Züh-rî'dir. Beni Zühre b. Kilab kabilesindendir. Künyesi, Ebu Bekir'dir. İlk hadis tedvincisi (toplayıp sistematik bir hale getirmek) dir. Bir kısım sa-habiden hadis dinlemiştir. Medine Tabii'lerindendir. Güvenilir hadis hafızıdır. Hadisin sağlamlığı üzerinde çok titizdir. Dördüncü kuşak Ta-bii'lerden olan bu zat H. 125'de vefat etti. (Allah rahmet etsin) Bkz. Tak-rib el-Tehzib, c.2, s. 207, Biyografi No: 702. el-Cerh Ve el-Ta'dil, c. 8, 5.71-74, biyografi No: 318.

^{104[23]} İmam Ahmed Müsned, c.5, s. 218. Ebi Vakid el-Leysi'ye dayanarak; Tirmizi, Kitab el-Fiten, Sizden Öncekilerin Törelere Oldumolası Atılacaksınız Babı, H. No: 2180, c.4, s. 475, Hadise İmam Malik'in Mutavaüa'sında ve Nesai'nin Sünen'inde (el-Sünen-Suğra-Küçük-Sünen) rastlayamadım.)

^{105[24]} İmam Buhari: Asıl adı, Muhammed b. İsmail b. İbrahim b. el-Muğira, el-Caferi el-Buhari'dir. Künyesi Ebu-Abdullah'dir. Allah'ın kitabından sonra, en sahih kitabın sahibidir. Ümmet, hadis konusunda imam olduğunda birleşmiştir. İbn Hacer el-Takrib isimli eserinde, "Hadis ezberlemede dağ, güvenilir hadisçilikte dünyanın imamıdır." diyor. H. 256'da 62 yaşındayken vefat etti. (Allah rahmet etsin) Takrib el-Tehzib, c.2, s. 144, Biyografi No: 43.

^{106[25]} Sahihi Buhari, Kitab el-l'tisam, Bi el-Kitab ve el-Sünne, Peygamberin "Sizden öncekilerin törelere mutlaka uycaksınız" sözü babı, H. No: 7319, Feth'ul-Bari, c. 13, s. 200.

Bunlardan açıkça anlaşılıyor ki, yahudilere, hristiyanlara, perslere ve bizanslılara benzemek gerek Allah'ın ve gerekse Peygamberimizin kınadıkları bir tutumdur. Bizim buradaki amacımız da bunu belirtmektir.^{107[26]}

Benzemekten Sakındırmanın Yararı

"Kitab ile sünnet bu benzemenin meydana geleceğini önceden haber verdiklerine göre bunu yasaklamanın ne faydası olabilir?" diyemeyiz. Çünkü aynı kitab ve sünnet Kıyamet gününe kadar bu ümmet arasında Allah tarafından Peygamberimize gönderilen gerçeklere bağlı bir kesimin her zaman varolacağını ve yine bu ümmetin hiçbir zaman sapıklıkta birleşmeyeceğini de haber veriyor. Böyle olunca diğer ümmetlere benzemeyi yasaklamak hakka bağlı kesimin artmasını, kökleşmesini ve imanının kuvvetlenmesini sağlayıcı etki yapar. Duaların kabul edicisi olan Allah'dan, bizleri de bu hakka bağlı kesimden eylemesini diliyoruz.

Ayrıca bu yasaklama ile hiç kimsenin söz konusu benzerlikten vazgemeyeceği farzedilse bile, verilen bu bilgiler sayesinde bu çirkin tutumun kötülüğü bilinmiş ve buna inanılmış olacaktır. Oysa Allah'ın hoşlanmadığı bir şeyi bilme ve bu konuda inanç sahibi olmak da yararlı bir şeydir. Her ne kadar bu bilginin gerektirdiği gibi davranılmamış olsa bile. Daha doğrusu bilmek ve inanmak, bilgi ile birlikte olmayan ajnelden ve davranıştan daha önemli ve daha faydalıdır. Çünkü insanın iyiliği tanıyıp, kötülüğün kötü olduğunu kabul etmesi ne iyiliği tanıyan ve ne de kötülüğün kötülüğünü bilen ölü kalbi bir kimse olmasından çok daha iyidir.

Baksanıza, Peygamberimiz (s.a.v.) Müslim'de yer alan şu hadiste ne buyuruyor: "İçinizden kim her hangi bir kötülük görürse onu eli ile değiştirsin (bilfiil ortadan kaldırsın). Eğer buna gücü yetmezse onu dili ile değiştirsin (kötülüğün kötü olduğunu dile getirsin). Eğer buna da gücü yetmezse kötülüğü kalbi ile değiştirsin (ona karşı nefret beslesin). Bu imanın en zayıf derecesidir."^{108[27]}

Başka bir rivayete göre hadisin son kısmı:

"Bunun (kötülüğe karşı kalble nefret duymanın) ötesinde hardal tanesi kadar bile iman yoktur."^{109[28]} şeklindedir.

Kalbin kötülüğe karşı çıkışı, söz konusu davranışın kötü olduğuna inanması ve bu yüzden o davranıştan nefret etmesi demektir. Bu durum meydana gelince, kalbde iman var demektir. Buna karşılık kalb, bu doğruyu tanıma ve kötülüğe çıkma yeteneğini kaybedince iman ortadan kalkmış olur.

Ayrıca insan bir günahı ısrarla işlemeye devam ettiği, onu sildirecek hiçbir iyilik yapmadığı halde bu günah için istiğfar edebilir ve yaptığı işin günah olduğunu bildiği takdirde, onu daha az işleyebilir ve işlenmesi uğruna daha az istekli olur.

^{107[26]} İbn-i Teymiyye, Sırat-ı Mustakim, Tevhid Yayınları: 78-82.

^{108[27]} Sahih Müslim, Kitab el-İman, Münkerden sakındırmanın iman gereği olduğu, imanın artıp eksildiği, Maruf, emr, Münker'den sakındırmanın gerekliliği babı, H. No: 49, c. 1, s. 69.

^{109[28]} Bu sözcükleriyle hadis, yine Müslim'de yer almaktadır. Yukarıda geçen kitab ve bab, H. No: 50, c.1, s. 70, Hadis yapmadığını söyleyenler emrolunmadığını yapanlarla mücadele etme konusundadır.

Bütün bunlar bir yana biz insanların kötülüğü bırakmayacaklarını, hatta yaptıkları kötülüğün kötülük' olduğunu kabul etmeyeceklerini kesinlikle bilsek bile, bu durum Peygamberimizin getirdiği mesajı halka tebliğ etmemize, onlara gerçekleri açıklamamıza engel değildir. Hatta bu durum Ahmed b. Hanbel'den gelen iki rivayetten birine ve bir çok bilginin görüşüne göre tebliğ zorunluluğunu, iyiliği emredip kötülüğü yasaklama gereğini ortadan kaldırmaz.^{110[29]} Allah'a hamdolsun ki, Peygamberimizin haber verdiği göre:

"Kıyamet gününe kadar bu ümmet arasında hakkı tutup destekleyen bîr kesim her zaman bulunacaktır."

Bu söylediklerimiz sırf .ele aldığımız bu yabancılara benzeme konusuna mahsus değildir. Tersine bu durum, Kur'an ve hadiste meydana geleceği önceden haber verilen her kötülük için geçerlidir.

Kur'an'da yer alan kafirlere benzemeyi yasaklayıcı delillerden biri şu ayettir:

"Ey müminler, sakın Raina (bizi gözet) demeyiniz. Onun yerine unzurna (bize bak) deyiniz. Kafirleri acı bir azap bekemektedir." (Bakara: 2/104)

Gerek Katade^{111[30]} ve gerekse başka bazı tefsir bihginleri^{112[31]}

bu ayeti açıklarken "Yahudiler bu sözü alay etmek maksadı ile kullanıyorlardı. Bu yüzden Cenab-ı Allah, müminlerin onlar tarafından kullanılan bir sözü kullanmalarını hoş görmemiştir."^{113[32]} diyor. Katade bu konudaki sözlerini "Yahudiler Peygamberimize alay etmek maksadı ile "Raina sama-ka" (işitmenle bizi gözet) derlerdi. Bu söz yahudi dilinde çirkin bir küfür anlamına geliyordu" şeklinde bağlıyor.

Ahmed b. Hanbel'in^{114[33]} naklettiğine göre tefsir bilgini Atıyye Avfi^{115[34]} bu ayeti açıklarken şöyle diyor: "Bir gurup yahudi Peygamberimize gelerek "Raina sam'aka (işitmenle bizi gözet)" derlerdi. Zamanla bu deyiimi müslümanlar da kullanmaya başlayınca Cenab-ı Allah, onların yahudiler tarafından söylenen bu sözü kullanmalarını hoş görmemişti."^{116[35]}

Tefsir bilginlerinden Ata,^{117[36]} bu konuda "Bu söz, cahiliy-ye döneminde Ensar

^{110[29]} Emri Bil Maruf Nehyi anil Münker. İyiliği emretmek, kötülükten sakındırmak konusunda daha geniş bilgiyi üstadın (İbn Teymiye) yazdığı, Mecmu el-Fetava c.28, s. 121-171 'de bulabilirsiniz.

^{111[30]} Bu alim: Katade b. Deame b. Katade el-Südüsi, Ebul-Hitab el-Basri el-Ama'dir. Tabii'nin sayılı alimlerinden. İbn Sa'd onu, üçüncü kuşak, Basralı Tabii'lerinden sayar. Ender rastlanır hadis hafızların-dandır. Muhammed b. Şirin:

"O, insanların en güçlü hafızıdır" der. Ahmed bin Hanbel: "Basralılar'm en güçlü belleğine sahip kişisidir. Tefsir ve Fıkıh ezberinde koruyan bir alimdir" der. Takrib el-Tehzib, "güvenilirliği kanıtlanmış" olduğunu kaydeder, 117. H'de 57 yaşında vefat etti. (Allah rahmet etsin) Bkz. el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.9, s.313; Takrib el-Tehzib, c.2, s.123. Biyografi No: 81, "Kaf' harfi; İbn-i Sa'd, Tabakat, c.7, s. 229.

^{112[31]} Bu bilginlerden amaç: Sahabe ve Selefçe ünlü olan, İbn Abbas, Ebi el-AHye, Ebi Malik el-Rebi b. Enes ve Atiye el-Avfi'dir. Bkz. Tefsir-i İbn Kesir, c. 1, s.148, 149; Tefsir b. Cerir, el, s.374

^{113[32]} Tefsir b.'Ce-rir, el, s.374; Tefsir b. Kesir, el, s. 149; Şevkani, Feth el-Kadir, el, s.374.

^{114[33]} Bu kişinin hangi Ahmed olduğunu tesbit edemedim. İbn Cerir'in tefsirinde, c. 1, s. 374; işaret ettiğine göre, Ahmed b. İshak olması mümkündür. Ahmed b. İshak b. İsa, el-Ahvazi, el-Bezzar'dır bu şahsın ismi. Nesai "salih bir kimse" olduğunu söylüyor. H. 150'de vefat etti. Tehzib el-Tehzib, c.5, s. 1514. Biyografi no: 9.

^{115[34]} Asıl adı Atiye b. Sa'd b. Cünabe el-Avfi'dir. Kubs kabilesin-dendir. Künyesi, Ebu el-Hasan'dır. Takrib el-Tehzib'de "Çok hata yapmasına rağmen güvenilir bir muhaddistir ve müdelles -Rivayet ettiği hadisi şeyhinin şeyhine isnad ederek (dayandırarak) kendi şeyhini bile-rek atlayan ravi- bir şii olduğu kaydediliyor. Ahmed b. Hanbel zayıf olduğunu Yahya b. Main, salih bir kimse olduğunu, İbn Sa'd ise Tabakat'ın-da, "inşaallah güvenilir bir kimsedir, çünkü rivayet ettiği sahih hadisler de vardır, ama bir kısım insanları onun naklettiği hadisleri hüccet kabul etmezler diyor. 111 H'de vef it etti. Bkz. el-Cerh ve el-Ta'dil, c.6, s. 382, Biyografi No: 2125; İbn Sa'd, Tabakat, c.6, s. 304; Takrib el-Tehzib, c. 2, s. 24, Biyografi No: 216.

^{116[35]} Tefsir-i İbni Cerir, c.1, s. 374; Tefsir-i İbn Kesir, el, s. 149.

^{117[36]} Bu hadisçi. Ata b. Ebi Rebaha'dır. Ebu Rebaha, babasıdır. Mekke'li Tabii'lerin büyüklerindendir. Bilgili ve erdemli bir kimseydi. Çok güvenilir bir hadisçi ve fıkıhçıdır. Sahabi'den bir çoğuna yetişti ve onlardan hadis rivayet etti. H. 114'de 88 yaşında iken vefat etti. Bkz. İbn Sa'd Tabakat ul-Kübra c.5, s.467-470 Takrib el-Tehzib c.2, s.22 Biyografi No: 190, "Ayn" harfi.

(Medineliler) arasında kullanılan yöresel bir deyimdi"^{118[37]} derken Ebu Aliye^{119[38]} aynı konuda "Arap müşrikleri birbirlerine bir şey anlattıkları zaman olayı anlatan taraf arkadaşına "Rainisamak (İşitmenle beni gözet)" derdi. Bu yüzden müslümanların bu deymi kullanmaları yasaklandı"^{120[39]} diyor ve Dehhak^{121[40]} da bu açıklamaya katılıyor.

Tefsircilerin bu açıklamaları kesinlikle belirliyor ki, bu deyim müslümanların dilinde yahudi dilinde olduğu gibi küfür anlamına gelmemesine rağmen, yahudiiler tarafından kullanıldığı için müslümanların onu ağıza almaları yasaklanmıştır. Sebebine gelince bu noktada yahudilere benzemek, kafirlere benzemenin bir unsuru ve onların amaçlarını gerçekleştirmelerinin bir aracı sayılmıştır. Şimdi de şu ayetleri okuyalım:

"Dinlerinde ayrılığa düşüp gurup gurup bölünenlerle Sen'in hiçbir işin yoktur, onların işi Allah'a kalmıştır. İlerde Allah onlara yaptıklarını tek tek bindirecektir."

(En'am: 6/159)

Bilindiği gibi "Dinlerinde ayrılığa düşüp gurup gurup bölünenler kafirlerdir. Nitekim Cenab-ı Allah (c.c.) şöyle buyuruyor:

"Sakın kendilerine açık deliller geldikten sonra ayrılığa saplanıp ihtilafa düşenler gibi olmayınız."

(Al-İlman: 3/105)

"Kitab ehli, ancak kendilerine açık delil geldikten sonra ayrılığa düştüler."

(Beyyine: 98/4)

"Biz Hristiyanız diyenlerden de söz almıştık, ama onlar uyarıldıkları konuda paylarını almayı unuttular. Bu yüzden Kıyamet gününe kadar onların arasına kin ve düşmanlık saldık. Allah ilerde onlara ne yaptıklarını bir bir haber verecektir."

(Maide: 5/14)

Cenab-ı Allah (c.c.) yahudilerle ilgili olarak da şöyle buyuruyor:

"Hiç şüphesiz, Rabbinden sana indirilen gerçekler onların çoğunun azgınlığını ve küfrünü arttıracaktır. Bu yüzden biz onların arasına Kıyamet gününe kadar sürecek bir kin ve düşmanlık saldık." (Maide: 5/64)

Okuduğumuz ayetlerin ilkinde Cenab-ı Allah, Peygamberine:

"Onlarla Sen'in hiçbir işin, hiçbir ilgin yoktur." buyuruyor. Bu ifade Rasulullah'ın kafirlerden her bakımdan ve her konuda ilgisini kesmesini, onlardan uzak olmasını gerektirir. Çünkü her hangi bir özel konuda başkasına uyan kimse o konuda "Ondan" dır. Bilindiği gibi insan "Ben falancadanım" veya "falanca bendendir" demek ister. Çünkü iki tekil şahıs ancak tür bakımından

^{118[37]} Tefsir-i İbni Cerir, el, s. 374; Tefsir-i İbn Kesir, el, s. 149.

^{119[38]} Basralı, Beni Temim oymağından olan bu alim, Refi b. Mıhran el-Riyahî'dir. Yahya b. Main, Ebu Zer'a'ya göre "güvenilir" dir. Takrib el-Tehzib: "Müsel rivayetlerinin çok olmasına rağmen güvenilir olduğunu kaydediyor. H. 90'da öldü. (Allah rahmet etsin) Bkz. Takrib el-Tehzib, c.1, s. 252. Biyografi No: 105.

^{120[39]} Tefsir-i İbni Cerir, c.1, s. 149.

^{121[40]} Asıl adı, el-Dahhak b. Müzahim, el-Hilali, el-Horasandır. Tefsir'de imam olan' u zat, Tabii'nin büyükferindendir. el-Sevri:

"Tefsiri dört kişiden öğrenin: Mücahid, İkrime, Sa'd b. Cübeyr ve Dahhak'dan" diyor. Takrib el-Tehzib'de "Müsel rivayetlerinin çokluğuna rağmen güveni'ne'ir yazıyor. İbn Hibban ve Ahmed'e (Hanbel'e göre ::i'ka, Yahya b. 3aid el-Kattani'ye göre, zayıftır. H. 105'de Öldü. (Allah rahmet elsin) el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.9, s. 223; Takrib el-Tehzib, c.1, s.373, Biyografi No: 17.

birleşebilirler. Tıpkı Cenab-ı Allah'ın (c.c):

"Onlar birbirlerinden" şeklindeki ayeti ve Rasulul-Iah'm Ali'ye (r.a.):

"Sen Ben'densin. Ben de Sendenim"^{122[41]} demesi gibi. Buna karşılık eğer "biri" "Benim falanca ile hiçbir ilgim, hiçbir işim yok" derse bu söz "Benim onunla hiçbir ortak yönüm yok, ben onun her şeyinden uzak ve ilgisizim" demektir.

Şimdi düşünelim. Cenab-ı Allah, Peygamberi ile kafirler arasında hiçbir ilginin, hiçbir ortak yönün bulunmadığını açıkça belirttiğine göre, gerçekten Peygamber'e bağlı olanların, tıpkı Peygamberimiz gibi kafirlerden uzak ve onlarla ortak yönlerinin bulunmaması gerekir. Buna karşılık kim kafirlerle uyum ve bağdaşma halinde olursa, bu uyum ve bağdaşma oranında Rasulullah'a ters düşüyor demektir. Çünkü ortada dinleri yönünden birbirine taban tabana zıt iki kişi düşünürsek bunlardan birine ne oranda benzersen öbürüne o oranda ters düşmüş olursun.

Şimdi de ayetleri inceleyelim:

"Göklerde ve yerde bulunan varlıkların tümü Allah'a aittir. İçinizdeki duyguları gizlesiniz de açığa vur-sanız da Allah sizi bunlardan hesaba çeker, sonra da dilediğini af edip dilediğini azaba çarptırır, Allah her şeye kadirdir. Peygamber, Rabbi'nden kendisine indirilen gerçeklere inandı, müminler de öyle. Hepsi Allah'a, Allah'ın meleklerine, kitablanna ve peygamberlerine inandılar ve "O'nun peygamberlerinden hiç birini diğerinden ayırmayız. Duyduk ve uyduk. Rabbimiz, bizi bağışlamayı dileriz. Dönüşümüz sanadır. Allah, hiç kimseye gücünün dışında bir şey teklif etmez. Herkesin kazandığı iyilik kendi yararına, işlediği kötülük de kendi zararınadır. Rabbimiz, eğer unuttur veya yanılsak bizi sorumlu tutma! Bize bizden öncekiler gibi ağır yük yükleme. Rabb'imiz, bize gücümüzün yetmeyeceği yükleri yükleme! Bizi affet bizi bağışla, bize acı! Sen bizim mevlamız-sm (efendimiz, koruyucumuzsun), kafirler gürhuna karşı bize yardım eyle." (Bakara: 2/284-286)

Müslim'de yer aldığına göre sahabilerden Ebu Hureyre -Allah ondan razı olsun- şöyle diyor:

Yukardaki ayetlerin ilki inince sahabiler sıkıntılı bir şekilde Peygamberimizin yanına koştu. Yanından ayrılmak üzere hayvanlarının sırtına binecekleri sırada:

"Ya Rasulallah, bize yapabileceğimiz kadar namaz, oruç, cihad ve zekat yükle. Fakat sana inen bu ayetin gereğini yerine getirmeye gücümüz yetmez" dediler. Bunun üzerine Peygamberimiz kendilerine şu karşılığı verdi:

"Yoksa sizden önceki ehl-i kitab gibi -Duyduk ve karşı geldik- mi demek istiyor sunuz? Tersine sizler -Duyduk ve boyun eğdik. Rabbimiz Sen'den mağfiret dileriz, dönüşümüz sanadır- deyiniz."

Sahabiler bu sözleri tekrarlayıp dillerini bunlara alıştırdıktan kısa bir süre sonra Cenab-ı Allah (c.c.) "Peygamber, Rabbinden kendisine indirilen gerçeklere

^{122[41]} Bu ifade Tirmizi'nin Bera b. Azl'b'den rivayet ettiği hadisten bir parçadır. Tamamt, Tirmîzi, Kitab el-Menakib, Ali'nin Menkıbeleri, Bab, 21 *de kaydedilmiş. Tirmizi: "Hadis, "Hasen" ve "Sahih" dir" diyor. Bkz. S. el-Tinnizi, c.5, s. 635, H. No: 3716. Aynı hadisi Buhari, Kitab el-Suluh, altıncı bab, H. No: 2699, c.5, s. 303-304. Feth-ei-Bari'de rivayet ediyor. Yne aynı hadisi, Kitab el-Megazi, Umre'nin Kazası Babı H. No:4251 'de naklediyor: Ahmed b. H. ise, el-Müsned, c.5, s. 204, Üsame b. Zeyd isnadıyla rivayet ediyor.

inandı, müminler de Öyle. Hepsi Allah'a, Allah'ın meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine inandılar ve "O'nun peygamberlerinden hiç birini diğerinden ayırmayız. Duyduk ve uyduk. Rabb'imiz Sen'den mağfiret dileriz, dönüşümüz sanadır" anlamındaki ayetleri indirdi.

Sahabiler bu ayetlerdeki buyruğa uyunca, Cenab-ı Allah (c.c.) ilk ayetin hükmünü neshederek (yürüklükten kaldırarak) şu ayeti indirdi:

"Allah hiç kimseye gücünün dışında bir şey teklif etmez. Herkesin kazandığı iyilik kendi yararına, işlediği kötülük de kendi zararınadır."

"Rabb'imiz, eğer unuttur ya da yanılsak bizi sorumlu tutma, bize bizden öncekiler gibi ağır yük yükleme! Rabb'imiz, bize gücümüzün yetmeyeceği yükleri yükleme, bizi affet, bizi bağışla. Sen bizim mevlamızsın! Kafirler guruhuna karşı bize yardım eyle"^{123[42]}

Görüldüğü gibi Peygamberimiz kendisi ile görüşmeye gelen sahabilere Allah'ın emirlerini daha önceki ehl-i kitab gibi karşılamaktan sakındararak, onlara "Duyduk ve uyduk" demelerini emrediyor. Bunun üzerine de Allah sahabilerin bu tutumlarından hoşnut olarak daha önceki ümmetlerin omuzlarına yüklemiş olduğu ağır yükleri ve yükümlülükleri onların üzerinden kaldırıyor.

Nitekim Cenab-ı Allah, Peygamberimizin niteliklerini belirtirken:

"Üzerlerinde daha önceden kalan ağır yükleri ve taşınması zor sorumlulukları kaldırır" diye buyurarak O'nun, kitab ehlinin sırtlarında bulunan ağır yükleri ve taşınması zor zorunlulukları ümmetinin sırtından kaldırdığını belirtiyor. (A'raf: 7/157) Az önce belirttiğimiz gibi müminler bu yolda Allah'a dua edince peygamberimiz onlara dualarının kabul edildiğini haber vermiştir. Bu durum her ne kadar farz kılmanı ve haram edileni ortadan kaldırmak ise de Cenab-ı Allah, kendisine karşı gelinmesini istemediği gibi izin verdiği kolaylıkların kullanılmasını da sever.^{124[43]}

Aynı şey peygamberimiz için de geçerlidir.

Gerçekten peygamberimiz bu tip ağır yükler ve taşımamızı zor zorunluluklar bakımından kitab ehlinebenzemeyi hoş karşılamadığı için "İslamda Ruhbanlık110 yoktur."^{125[44]} diyerek sahabilerini ömür boyu bekar yaşama

^{123[42]} Sahihi Müslim, Kitab el-İman, Eksikliklerden Uzak Yüce Allah, Gücünün Çekmediği kimseye Teklif Etmez Babı, H. No: 125, c. I, s. 115-116; M. Ahmed (b. Hanbel), c.2, s. 412.

^{124[43]} Hadis, el-Müsned'de (Ahmed İbn Hanbel) Abdullah b. Ömer'den rivayet ediliyor. Rasulullah (s.a.v.) buyurdu: "Kuşkusuz Allah, yasakladıklarım yapmamayı istediği gibi tanıdığı toleransın da kullanılmasını ister (sever) Müsned-i İ. Ahmed, c.2, s.108, Aynı hadisi Sü-yuti, Cami el-Sağir isimli eserinde naklediliyor ve hadis sahihdir diyor. İbn Hibban sahihinde Beyhaki, İmamın bölümleri babında aynı isnad-la rivayet ediyorlar. Bkz. El-Cami, el-Sağir, c. 1, s. 288, H. No: 1894. İbn Huzeyme sahihinde, Kitab, el-Sıyam, H. No: 2027, c.3, s. 259'da tahrir ediyor. Sözcükler şöyle "İnnellahe yuhibbu en tüt'a ruhsatahü kema yu-hibbu en tüt'reke ma'siyetühü." (H0) Ruhbanlık: Hristiyan rahiblerin yaptığı gibi İbadet amacıyla insanlardan el etek kesmek ve kendini buna zorlamaktır. Çokluk Hristiyan (rahipler) insanlardan ayrılıp, dünya nimetlerini bırakarak Manastırlarda kendilerini ibadete verirler. Bunları yaparken hakka çağırma ve cihadı bir tarafa bırakırlar. Bkz. el-Kamus el-Mu-hit, el-Ra bölümü, c. 1, s. 79.-

^{125[44]} Hadis bu sözcüklerle Beğavi'nin Şerh el-Sünne, c. 2, s. 371'de geçiyor. Beğavi hadisi anlattıktan sonra şöyle ekliyor: "Ümmetimin yolculuğu cihaddır..." İslamda ruhbanlık yoktur" bölümünü, senedini (ravi zinciri) zikretmeden rivayet ediyor. Fakat aynı sözcüklerle rivayet edilen bu hadisin İ. Ahmed'in el-Müsned'inde anlatıcıları var. a.g.e; c. 6, s. 226. Rasulullah'ın bu sözü Osman b. Mad'un'adır. Rasulullah şöyle buyuruyor:

"Ya Osman! Kuşkusuz, ruhbanlık bize yazılmadı -mecbur edilmedi- ya da -farz kılınmadı-." Hadisin ravileri güvenilir. Dare-mi'nin Süneninde "İnni lem umir bir -Rahbanıyye- Ben ruhbanlıkla em-rolunmadım" ibaresi var. Bkz. Sünen el-Daremi, c. 2, s. 133, Hadise, Sü-yuti de işaret ediyor. Orada şöyledir hadisin sözcükleri: "Ve la Terheb Fi el-İslam" -İslamda ruhbanlık yoktur- el-Cami isimli eserinde Abdur-rezzak, Tavus'dan mürsel olarak rivayet ediyor aynı hadisi. Hadis "zayıftır" diyor. Bkz. age., c. 2, s. 746. Ayn hadisi için ayrıca bkz. el-Ta'lik,

zorunluluğundan uzak durmaya çağırmış, sahurda yemek yemeyi emrederek^{126[45]} geceleri ara vermeksizin oruç tutmayı yasaklamış^{127[46]} ve keşişlerden bahsederken "onlar kitab ehlinin manastırlarda kalan artıklarıdır" diyerek bizi onlara benzemekten alakoymuştur. Bu konu gerçekten çok geniştir. Şimdi de şu ayeti okuyalım:

"Ey müminler, sakın yahudiler ile hristiyanları dost edinmeyiniz. Onlar birbirlerinin dostudurlar. Sizden kim onları dost edinirse o artık onlardandır."

(Maide: 5/51)

Cenab-ı Allah (c.c.) başka bir ayette de yahudileri dost edinen münafıları kınayarak şöyle buyuruyor:

"Allah'ın gazabına uğramış bir kavmi dost edinenlere baksana! Onlar ne sizdendirler ve ne de onlardan. Onlar bile bile yalan yere yemin ederler. Allah onlar için ağır bir azab hazırladı. Onlar nekötü bir iş yapmışlardır! Yeminlerini kalkan yapıp insanları Allah'ın yolundan çevirdiler. Bu yüzden onları küçük düşürücü bir azab bekliyor. Onların ne malları ne de evlatları başlarına gelecek olan Allah'ın gazabı savamaz. Onlar orada ebedi kalmak üzere cehennemliklerdir. Allah onların hepsini yeniden dirilttiği gün dünyada söze yemin ettikleri gibi O'na da yemin edip müslüman olduklarını söyleyecekler ve yalan yere yemin etmenin kendilerine bir faydası olacağını sanacaklardır. Haberinizi olsun ki, onlar gerçekten yalancılardır. Şeytan onları pençesi altına alarak kendilerine Allah'ı anmaya unutturmuştur. Onlar şeytanın hizbidirler. Haberinizi olsun ki, şeytanın hizbi kaybedecektir. Allah'a ve O'nun Rasulüne düşman olanlar en alçak kimseler arasındadırlar. Allah -Ben ve peygamberlerim kesinlikle galip geleceğiz- diye yazdı. Hiç şüphesiz Allah güçlü ve üstündür. Allah'a ve ahiret gününe inananların, babaları, oğulları, kardeşleri veya akrabaları bile olsa, Allah'a ve Rasulullah'a düşman olanlarla dostluk kurduklarını göremezsin. Onlar o kimselerdir ki, Allah kalblerine iman yazmış ve kendinden bir ruh ile desteklemiştir. Allah onları altlarından ırmaklar akan cennetlere ebedi olarak yerleştirecektir. Allah onlardan razı, onlar da O'ndan razıdırlar. İşte bunlar Allah'ın hizbidirler. Haberinizi olsun ki, Allah'ın hizbine mensup olanlar kurtuluşa erenlerin ta kendileridir." (Mücadele: 58/14-22)

Cenab-ı Allah (cc.) Kur'an'ın başka bir yerinde de şöyle buyuruyor:

"Onlar ki, iman ettiler, göç ettiler, Allah yolunda malları ve canları ile savaştılar ve onlar ki yurtlarına göçenleri barındırıp korudular. İşte bunlar bir birlerinin dostları (velileri) dırlar. İman edip de göç etmeyerek müşrikler arasında kalanlara gelince kendileri göç edinceye kadar onlara karşı hiçbir koruyuculuk (velilik) sorumluluğunuz yoktur. Fakat eğer din konusunda sizden yardım

Ala Hamiş şerh Al-Sünne li el-Begavi, c.2, s. 371. el-Aclüni de bu hadisi Keşf el-Hafa, isimli eserinde anlatıyor. Ne var ki, hadis hakkında, İbn Hacer'in "Bu sözcüklere hiçbir yerde rastlayamadım." görüşünden başka bir şey söylemiyor. Bkz. Keşf el-Hafa, c.2, s. 528. H.No: 3154.

^{126[45]} Rasulullah: "Sahur yapın zira sahurda bereket vardır" buyuruyor. Buhari-Müslün rivayette hemfikirdirler- Bkz. Buhari, Kitab el-Savm, Zorunluluk Olmaksızın Sahur Yapmak ve Sahurun Bereketli Olması babı, Feth'ul-Bari, H. No: 1923, c.4, s. 129; Müslim-Kitab el-Sıyam-Sahurun Üstünlüğü, Mübahhğin uygulanması (Te'kid edilmesi) babı, H. No: 1095, c. 2, s. 770.

^{127[46]} İbn Ömer Rasulullah 'dan rivayet etti. Rasulullah,- "Ara vermeksizin onıç tutmayı yasakladı" Sahih-i Müslim, Kitab El Sayam, Ara Vermeksizin Onıç Tutmanın Yasaklanması, Babı, H. No: 1102, c.2, s. 774; Sahih-i Buhari, Kitab-el-Savm, el-Visal, H.No:1962,Feth-ul Bari, c. 4, s. 203: Müsnedlerde, Sünenlerde ve diğer sahih sünnet kitaplarında hadisin bir çok rivayet tariki ravisi var.

isterlerse onlara yardım etmeniz gerekir. Yalnız bu yardım anlaşmalı olduğunuz bir guruba karşı olmamalıdır. Allah yaptıklarınızı görür. İnkâr edenler de birbirlerinin dostlarıdır. Eğer bu prensibe uymayarak birbirlerinizi desteklemezseniz yeryüzünde büyük bir fitne ve kargaşalık meydana gelir. Onlar ki, iman ettiler, göç ettiler, Allah yolunda savaşılar ve onlar ki, kentlerine göç eden müminleri barındırdılar, onlara yardım ettiler. İşte gerçek müminler onlardır, onlar için bağış ve keremli rızık vardır. Onlar ki, sonradan iman edip göçederek sizinle birlikte savaştilar. İşte onlar da sizdendirler." (Enfal: 8/72-75) Görüldüğü gibi Cenab-ı Allah (c.c.) bu ayetlerde MeJc-ke'li (muhacir) ye Medine'li (ensar) müslümanlar arasında ve bunlarla daha sonra Kıyamet gününe kaçır'iman edip göçederek Allah yolunda savaşacaklar arasında dostluk ilişkisi kuruyor. Muhacir (göçmen) aslında Allah'ın yasaklarından kaçınan kimse demektir.^{128[47]}

Cihad (Allah yolunda savaşmak) da Kıyamet gününe kadar geçerlidir.^{129[48]}

Bu iki sıfat her insanda ayrı ayrı bulunabilir. Gerçekten çoğu yumuşak huylu insanlar kötülüklerden sakınmaya yatkındırlar, fakat cihada eğilimli değildirler. Buna karşılık sert mizaçlı ihsanlar da, cihada yatkın olurken kötülüklerden uzak kalmaya eğilimli değildirler. Oysa, Cenab-ı Allah, bu iki sıfatı kişiliklerinde birleştirenler arasında dostluk ilişkisi kuruyor. Bu özelliğe sahip olanlar gerçekten inanmış Muhammed (s.a.v.) ümmetidir.

Kur'an'ın başka bir yerinde şu ayetlerle karşılaşırız:

"Sizin dostunuz ancak Allah, Allah'ın R a sulu ile namazlarını kılan, zekatlarını veren ve rüküa varan müminlerdir. Kim Allah'ı, Allah'ın Rasulünü ve mü'minleri dost edinirse bilsin ki, galip gelecek olanlar yalnız Allah'ın hizbinin mensupları, Allah'ın taraftarlarıdır. Ey müminler, sizden önce kitab verilmiş olanlardan dininizi alay ve eğlence konusu yapanlarla kafirleri dost edinmeyiniz. Eğer inanıyorsanız sadece Allah'dan korkunuz." (Maide: 5/55-57)

Bu ayetlerin Kur'an'da bir çok benzerleri vardır. Bu ayetlerde Cenab-ı Allah (c.c.) kendisinin hizbi, ordusu ve taraftarları olarak nitelediği müminler arasında gerçek anlamlı bir dostluk kurulmasını emrederken, bu kimselerin kafirleri sevmeyecekleri ve dost edinmey çeklerin i haber vermektedir.

Sevgi ve dostluk kalble ilgili duygular olmakla birlikte görünüş bakımından kafilerden farklı ve başka olmak, mümin için onlarla ilişkileri koparıp zıtlasmaya girişmekten daha kolaydır. Buna karşılık kafirlere görünüş

^{128[47]} Hadisi Buhari şu sözcüklerle rivayet ediyor:

"Ve el-Muhaciru Men Hecere Ma nehellahu anhü" (Muhacir Allah'ın sakındırdıklarından sakınan kimsedir)... Buhari, Kitab el-İman, Müslüman, Elinden Ve Dilinden Müslümanların Güvenlikte Olduğu Kimsedir. Babı, H. No: 10, Feth'ul-Bari, c.1, s. 53; Kitab El Rekaik, Ya-saklardan sakındırma Babı, c. 11, s. 316.

^{129[48]} Ebu Davud hadisi peygamberlerden şöyle rivayet ediyor: "Cihad, Allah'ın beni göndermesinden ümmetimin en sonunun Deccal'le savaşmasına kadar sürecektir..." Ebu Davud, Kitab el-Cihad, Zalim Krallarla Savaşma Babı, H. No: 2532, c. 3, s. 40. Hadis'in ravi zincirine Ye-zid b. Ebi Neşbe'yi de ekliyor. İbn Hacer, Tehzib el-Tehzib'de, bu ravi-nin bilinmediğini söylüyor.

Allah yolunda cihad ve savaşın kıyamete kadar süreceğini bildiren bir Çok hadis var. Örneğin, Müslim'in rivayet ettiği bir hadiste: "Müslümanlardan bir grup -Hadisfe "el-Asabe" geçiyor.- Allah 'ın dinini ayakta (yü-rürrükte) tuta bilmek içiiriKjairKa sabahına kadar Allah yoİrsia cihad edip savaşacaknr. "Bkz. Sahih-i Müslim, Kitab el-İmare, Babı, 53, H. No: 1922, c.3, s. L5^Tviİsned-İ Ahmed, c. 5, s. 92-94-08-103 ve 104.

bakımından ortak olmak, eğer şu veya bu şekilde, uzaktan ve yakından sevginin ve dostluğun sebebi veya bahanesi değilse, bu tutum ilişkileri koparmak ve zıtlaşmaya girişme durumunun yararına değildir, tam tersine şu veya bu şekilde ilişki kurmaya sürükleyici bir faktördür. Tabii kurallar böyle gerektirdiği gibi, şimdiye kadarâneyler bunu göstermiştir. Böyle olduğu içindir ki, ilk dönem müslümanları bu ayetleri kamu görevlerinde kafirlerin çalıştırılmaması gerektiğinin delilleri saymışlardır.

Nitekim Alimed b. Hanbel'in rivayet ettiğine göre Ebu Musa el-Eşari^{130[49]} şöyle bir olay anlatıyor:

Bir defasında Ömer'e:

"Benim hristiyan bir sekreterim var, buna ne dersin?" diye sordum. Bana:

"Allah canını almasın, niye böyle yaptın? Cenab-ı Allah'ın:

"Ey müminler, sakın yahudiler ile hristiyanları dost edinmeyiniz, onlar birbirlerini dostlarıdır" şeklindeki ayetini duymadın mı? Bir müslüman sekreter tutsaydın ya" diye karşılık verdi. Kendisine;

"Ey Emirül mü'minin, beni ilgilendiren onun yazı yaz-masıdır, dini onu ilgilendirir" deyince de, bana "Allah onları horladığı için ben onları onurlandıramam, Allah onları aşağıladığı için ben onları yükseltmem, Allah onları uzaklaştırdığı için ben onları yakınım alamam" şeklinde cevap verdi.^{131[50]}

Yahudi ve Hristiyanlara Ters Düşmek

Kur'an'ın buyruğu, Peygamberimizin sünneti ve raşid ha--Hfelerin uygulamaları böyle olduğu için bütün fıkıh alimleri, kafirlere ters düşülmesi, onlara özenilmemesi gerektiği hususunda görüş birliğine varmışlardır. Mesela Ebu Hurey-re -Allah ondan razı olsun- tarafından rivayet edilen bir hadise göre Peygamberimiz (s.a.v.):

"Yahudiler ile hristiyanlar saçlarını boyamazlar siz onların yaptıklarının tersini yapınız."^{132[51]} buyurmuştur. Yani Rasulullah doğrudan onlara ters düşülmesini kesinlikle emretmiştir.

Buradaki ifade düzenlemesinden açıkça anlaşılıyor ki, saçları boyama emrinin gerekçesi yahudilere ve hristiyanlara ters düşmektedir. Çünkü: "Yahudiler ve hristiyanlar saçlarını boyamazlar, siz onların yaptıklarının tersini yapınız" ifadesi bu ters düşme emrinin gerekçesinin yahudi ve hristiyanların saç

^{130[49]} Sahabinin büyüklerindendir. Asıl adı, Abdullah b. Kays b. Selim İbn Hadar b. Harb b. Amir el-Eş'ari'dir. Künyesi, Ebu Musa'dır. Rasulullah'la (s.a.v.) Hicret'ten önce Mekke'de karşılaştı. Müslüman oldu ve iki hicrete de katıldı. Mekke'de Rasulullah'a müslüman olduğunu bildiren Üçüncü Yemen'lidir. Kur'an'ı güzel sesle okurdu.

Vergi toplaması için Rasulullah onu, Zebid, Aden ve Yemen sahillerine gönderdi. Hz. Ömer, Küfe Basra'ya vali tayin etti. Ahvaz ve İsfahan'ı fethetti. Küfe'de Öldü. (H.50) Bkz. Nevevi, Tehzib el-Esma ve el-Lügat, Birinci Bölüm, 2.2, s. 268. Biy. No: 425.

^{131[50]} Ahmed'in el-Müsned'inde böyle bir olaya rastlayamadım. Yal-juz-Beyhaki' sünenini -anüalEfim yukarda işaret ettiği kıssayı benzer bir kıssa kaydediyor. Bkz. Süneirel-Beyhaki, c. 3, s. 204, Kiteb el-Cizye izinsiz Mescide'jirmeyin Bala.

İbn-i Teymiyye, Sırat-ı Mustakim, Tevhid Yayınları: 82-96.

^{132[51]} Sahih el-Buhari, Kitab el-Enbiya, Beni İsrail'lerin Anlatıldığı Bab, Feth'ul-Ban, H. No:3462, c.6 s.496; H. No: 5899. Sahihi Müslim, kitab el-Libas ve el-Zine,,Boyanmakla Yahudiler'e Ters düşün, babı, H. No: 2103, c. 3. s. 1663.

boyamamaları olduğunu gerektirir. Yani "saçlarınızı boyayınız, çünkü onlar boyamazlar". "Boyama" emrinin gerekçesi "Onların boyamaması olunca bu durum onlara ters düşme amacının boyanma emri üzerinde etkisi olmasaydı, boyanma emrinin hemen arkasından "onları" yani yahudilerle hristiyanları anmanın hiçbir anlamı olmazdı.

Fakat şunu da belirtelim ki, bu hadis onlara ters düşmenin şeriatın amacı olduğunu ispatlıyorsa da, bu durum onlara düşülen davranışın aynı zamanda yararlı olmasına engel değildir. Burada iki önemli nokta vardır.

Biri şu ki, dış görünüş bakımından onlara ters düşmekte, Allah'ın mümin kullan hesabına doğrudan doğruya fayda vardır. Çünkü onlara ters düşmek, onlardan ayrı ve on-lara zıt olmayı, bu da cehennemliklerin davranışlarından uzak kalmayı sağlar. Bu faydayı kalbinde nur bulunanlar kısmen de olsa görebilirler. Çünkü böyleleri "Gazaba uğramışlar" ile "sapıkların" tutkunu oldukları manevi kalb hastalığının bütün organik hastalıklardan daha ağır bir illet olduğunu farkındadırlar.

İkinci noktaya gelince onların kimi adet ve gelenekleri ya zararlı veya yetersiz oldukları için yasaklanmış ve yararlılıkla kemale ulaşılsın diye zıdlan enırolunmuştur. Sebebine gelince onların adet, gelenek ve görüşleri içinde bir tane bile yoktur ki, ya zararlı ve yetersiz olmasın. Çünkü onların yürürlükten kalkmış olan gelenek, görenek ve davranışları zaten zararlıdır. Bunların içinde asılları yürürlükten kaldırılmamış (neshedilmemiş) olanlar ise, ya eksiltilmiş veya fazlalaştırılmış durumdadır. Sözün kısası onların görüş, davranış ve geleneklerinde kamil hiçbir şey bulunması düşünülemez,

Böyle olunca, her konuda onlara ters düşmek bizim için, yararlı ve uygundur. Hatta dünya işlerindeki bazı titizlikleri bile ya ahiretimizi veya onların üzerinde titizlikle durduklarının dışında kalan daha önemli dünya işlerimizde bize zararlı olabilir. Demek ki, onlara ters olmayı prensip edinmek bizim yararımızdır.

Bu konuyu biraz irdelersek anlarız ki, kafirlik kalb hastalığına benzer, hatta daha ağır bir iltettir. Kalb hasta olunca vücudunun hiçbir azası tam anlamı ile sağlıklı olmaz. Buna göre kalbi hasta olana hiçbir davranışı bakımından benzememelisin. Eğer organlardan her hangi birisindeki hastalığı farkedemiyorsan, kökteki bozukluğun mutlaka dallarda da etkisini göstereceğini bilmen yeterlidir. Bu gerçeğin farkına varan kimse Allah'ın bu konudaki emirlerinin bazı hikmetlerini, bazı inceliklerini anlayabilir.

Buna karşılık kalbinde hastalık olanlar sırf kafirlere ters düşmek için gelen emirleri kuşku ile karşılar. Ya bunları faydasını kavrayamadığı için kuşkuya kapılır veya bu emirleri, yeryüzündeki egemenliğini pekiştirmek isteyen kralların ve hükümdarların buyruklarının benzeri sanır. Oysa, nübüvvet (peygamberlik) egemenliği, gerçi Allah'ın "kimilerine verip kimilerinden geri aldığı" egemenliğin doruk noktasıdır, ama aynı zamanda Peygamberlerin gerek dünya ve gerekse ahiret ile ilgili direktiflerine uyan kullar için yararlılığın da doruk noktasıdır.

Gerçekten kafirlerin bütün davranış ve düşüncelerinde mutlaka sahiplerine yarar

sağlamalarını engelleyen bir bozukluk vardır. Zaten onun herhangi bir davranışı tam anlamı ile sağlıklı bu yüzden ahirette sevap elde etmeyi hake-derdi. Oysa, onların tüm davranış ve düşünceleri ya bozuk veya yetersizdir. Bu böyle olduğu için bize bağışladığı İslam nimetinden dolayı Allah'a hamdediyoruz. O ki, nimetlerin en büyüğü ve hayırların anasıdır.

Açıkça anlaşılmış olmalı ki, sırf yahudi ve hristiyanlara ters düşmek, şeriat koyucunun genel anlamda amacıdır. Bu yüzden ki, Ahmed b. Hanbel ve başka bazı imamlar saç boyama emri ters düşme gerekçesine bağlıyorlar. Nitekim İmam-ı Ahmed şöyle diyor: "Ebu Abdullah'dan işittiğime göre insan için en yerinde hareket ihtiyarlık görüntüsü olan beyaz saçın rengini değiştirip kitab ehline benzememektedir. Çünkü Peygamberimiz:

"İhtiyarlığı (ak saçlılık görüntüsünü) değiştiriniz. Kitab ehline benzemeyiniz"^{133[52]} buyurmuştur. Aynı konuda İshak b. İbrahim de "Ebu Abdullah'ın babama şöyle dediğini işitmişim. Ey Ebu Haşim,^{134[53]} ömründe bir kere bile olsa saçlarını boya, senin saçlarım boyayıp yahudilere benzemekten uzak kalmanı isterim." demiştir.

Ahmed b. Hanbel'in delil gösterdiği bu hadisi, Tirmizi Ebu Hureyre'den rivayet etmiştir. Öte yandan aynı hadis Zübeyr'den rivayet edilerek Nesai'de de yer almıştır.

Bu hadisin ifadesi, kitap ehline ters düşme gereğini, onlara benzemenin yasak olduğunu daha kesin bir şekilde belirtmektedir. Çünkü bizim hiçbir rolümüz olmaksızın meydana gelmiş bir görüntüde (ak saçlılıkta) kitap ehline benzemek yasak olunca kendi irademezin ürünü olan davranışlarda onlara benzemek haydi haydi yasak olacak, hatta benzerliğin bu çeşidi birinci kategorinin tersine haram olacaktır. Şimdi de hem Buhari ve hem de Müslim'de yer alan ve İbn-i Ömer'den -Allah ondan razı olsun- tarafından rivayet edilen şu hadisi okuyalım:

"Müşrikler gibi olmayınız, bıyıklarınızı kısaltıp sakallarınızı uzatınız."^{135[54]}

Görüldüğü gibi bu hadiste müşriklere ters düşmeyi kayıt-sız-şartsız bir şekilde emrettikten sonra:

"Bıyıklarınızı kısaltıp sakallarınızı uzatınız" buyuruyor. Yani her ne kadar ters düşme tutumu belirli bir davranışa bağlanıyorsa da, müşriklere ters düşme ifadesinin başa alınması ve hiçbir kayda bağlanmaması sırf karşı olma tutumunun şeriat koyucunun amacı olduğunu gösteriyor. Çünkü ters düşmeyi öne

^{133[52]} Tirmizi hadisi, şu sözcüklerle rivayet ediyor. "Gayyiru el-Şeybe ve LaTeşbehu Bi el-Yehudi" (saçları boyayarak değiştirin Yahu-düer'e benzemeyin.) ardından Ebu Hureyre'nin bu hadisi "hasen" ve "sa-hihidif" yargısını ekliyor. Bkî. Sünen el-Tirmizî, Kitab el-Libas, Boyanma konusunda Gelen Hadisler Babı, H. No: 1752, c. 4, s. 232. Ahmed'in Miisned'inde, c.1, s. 165 Hadisi Zübeyr. el-Avvam'dan rivayet ediyor, c. 2, s. 261-499'da Ebu Hureyre'den "Ve La Binn-Nesara" faz-lahğıyla naklediyor. Aynı hadisi, sözcük dizgesindeki bazı değişikliklerle s. 356'da rivayet ediyor; Nesai, Kitab el-Zine, c.8, s. 138'de yine bu hadisi tahrir ediyor. Aynı hadis için ayrıca bkz. (İmam) el-Begavi, Şeyh el-Sünne, Kitab el-Libas, Boyanma Bölümü H. No: 3175, c. 12, s. 89. Ebu Hureyre'den rivayet ettiği bu hadisi şu sözcüklerle alıyor: "Gayyiru El Şey-be Ve La Teşbehü Bi el-Ye-Yahudi Ve el-Nasara" "Saçlarınızı boyayarak değiştiriniz. Böylelikle Yahudi ve Hristiyanlar'a benzemeyin."

^{134[53]} Bu alim, Ziyad b. Eyyüb b. Ziyad el-Bağdadi'dir. Künyesi Ebu Ha-şim'dir. Ayrıca Delvî diye takma adı da vardır. Onuncu kuşağın güve-niür hadis hafızlarındandır. H. 252'de 86 yaşındayken öldü. Buhari ve onun gibi ünlü hadisçiler ondan hadis tahrir ettiler. Takrib el-Tehzib, c. 1, s.265, Biy.No:6S.

^{135[54]} Hadis Buhari'de şu sözcüklerle yer alıyor: "Enhiku el-Şevarib Ve A'fü el-Lihey" (Bıyıklarınızı kısaltın, sakallarınızı uzatın). Bkz. Feth-el-Bari, Kitab el-Libas, Bıyıklar Kısaltma Babı, H. No:5893, 2. 10, s; 351; Müslim Rivayetinde, Müellifin yukarıda kullandığı sözcükleri kullanıyor. "Afvü, el-Şevarib Ve A'fü el-Liha" sözcükleri yerine "Ceza el-Şevarib Ve Erhu el-Liha Ve Halifu el-Mecuse" sözcüklerini kullanıyor. Görünürde farklı olan bu sözcüklerin anlamı aynıdır. Bkz. Sahih-i Müslim, Kitab el-Tahare Yaratılış Özellikleri Babı, H. No: 259-260. c.), s. 222.

almak, genel ifadeyi belirlinin önüne getirmek içindir. Tıpkı senin bîrine "misafirini ağırla; ona yemek ver, onunla konuş" demen gibi. Bu sözünden anlaşılacak şey, senin asıl amcının misafirin ağırlanmasının olduğudur. Bu amacını dile getirdikten sonra bu ikramın o andaki gereği olarak bazı belirli davranışları (yemek verme, konuşma) hatırlatıyorsun.

Yine aynı anlamı ifade eden ve Müslim'in Ebu Hurey-re'ye dayanarak yer verdiği bir hadise göre Peygamberimiz "Bıyıkları kısaltıp sakalınızı uzatınız, ateş perestler gibi olmayınız" büyümüştür.

Burada da şariat koruyucunun ateş perestlere (mecusilere) benzememeyi amaç edindiğini görüyoruz. Bu amaç varılan hükmün ya tek gerekçesi, ya gerekçelerinden biri veya gerekçenin bir bölümüdür.

Bu böyle olduğu için ilk müslümanlar (selef) gerek bu konuda ve gerekse başka konularda ateşperestlere benzemenin yanlışlığını anlayınca Peygamberimiz tarafından açıkça belirtilmeyen ateşperest geleneklerinden de uzak durmuşlar, onlardan hoşlanmamışlardır. Nitekim Muruz^{136[55]} diyor ki:

"Bir defasında Ahmed b. Hanbel'e enseyi traş etmek konusundaki görüşünü sordum. Bana bir mecusi (ateşperest) adettir, kim bir kavme özenirse onlardandır."^{137[56]} diye karşılık verdi. Bu arada aynı İmam-ı Hanbel:

"Kan aldırmadan önce enseyi traş etmenin mahzuru yoktur" demiştir. Yine bu konuda Mu 'temir b. Süleyman^{138[57]} diyor ki:

"Babam saçlarını kestirirken, ensesini traş ettirmezdi. Kendisine bunun nedeni sorulunca -Acemlere benzemek mekruhtur da ondan- diye cevap verirdi."

Görüldüğü gibi müslümanlar söz konusu hareketin hoş ol-mayaşını bazan kitab ehline benzemeye ve bazan da acemlere özenmeye bağlıyorlardı. Bilindiği gibi her iki gerekçe de sünnetle belirtilmiştir. Üstelik Peygamberimiz, daha önce belirttiğimiz gibi müslümanların hem berikilere ve hem de ötekilere benzeyeceklerini önceden haber vermişti.

Şimdi de sahabelerden Şeddad b. Evs'den^{139[58]} -Allah ondan razı olsun- rivayet edilen şu hadisi okuyalım. Ebu Davud'un yer verdiğine göre Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyuruyor:

"Yahudilere ters düşünüz, onlar pabuçları ve mestleri ile namaz kılmazlar."^{140[59]141[60]}

^{136[55]} El Murazi: Ahmed b. Muhammed b. el-Haccac b. Abdülaziz eî-Mu-ruzi'dir. Künyesi, Ebubekir olan bu kişi İ. Ahmed'in (İ. Hanbel) yakın arka-daşlarındandır. Ver'a ve erdemde onun yoldaşydı (benzeriydi). İmamı Ah-med'den bir çok mesele nakletti. H. 275'de vefat etti. Bkz. İbn Ebi Ya'la, Ta-bakat el-Hanabile, c. 1, s. 56-63. Biy. No: 50; Şiiruzat el-Zeheb, c.2, s. 166.

^{137[56]} Bkz. el-Muğni Ve el-Şerh eî-Kebir, el, s. 75; Ayrıca üstad Ab-durRezzak'ın buna benzer bir rivayeti Ömer b. Hattab'dan naklettiği, c. 11, s. 453-454'e bakınız.

^{138[57]} Ebu Muhammed el-Basri künyesiyle tanınan bu zatın asıl adı, Mu'temir b. Süleyman b. Tarhan el-Temimi'dir. Takma adı lakabı, el-Tu-feyl'dir. İbn Hibban, İbn Main ve İbn Sa'd, güvenilir olduğunu söylüyorlar. İbn Harraş ise, "Ezberden rivayet ettiği zaman hata etmekle birlikte, doğru sözlüdür. Yazdıkları rivayet ettiğinde sikadır." yargısını veriyor. H. 100'de doğdu, 187'de vefat etti. Bkz. Takrib el-Tehzib c.10, s. 227. Biy. No: 415.

^{139[58]} Büyük bir sahabidir. Asıl adı, Şeddad b. Evs b. Sabit el-Hazreci el-Ensari'dir. Hasan b. Sabit'in -Allah ondan razı olsun- yeğenidir. Ubade b. Samit, hakkında: "Şeddad b. Evs, İlim ve hilim (huy yumuşaklığı) kendisine verilenlerdendir." Cenab-ı Peygamber de ona: "İnşaa'llah sen ve çocukların, ümmetin imamları olursunuz" buyurdu. Humus 'un fethinden sonra oraya yerleşti. H. 58'de Beyti Mukaddes'de (Kudüs) vefat etti. Allah razı olsun. Bkz. el-İsabe Fi Temyiz el-Sahabe c.2, s. 139-140, Biy. No: 3847.

^{140[59]} Burada ifade edilmek istenen maksat, Yahudiler'in pabuç ve mestleriyle namaz kılmadıklarıdır. Bunlara muhalefet için Rasulullah (s.a.v.) bazan pabuçlarıyla namaz kılar. Ancak buna devam etmezdi. Bunun gibi müslümanların namaz şartlarına engel olmayacak temizlikte olan pabuçlarıyla zaman zaman namaz kılması gerekir. Ama, bazılarının bu şekilde namaz kılmayı sürdürmelerini (adet haline getirmelerine) dair her hangi bir delil bulamadım. En doğruyu Allah bilir.

Görüldüğü gibi yahudilerin pabuçlarını çıkarmaları Ce-nab-ı Alah'ın (c.c.) Musa'ya -selam üzerine olsun-:

"Pabuçlarını çıkar" şeklindeki buyruğuna dayandığı halde yine onlara ters düşülmesi emredilmiştir. (Tana: 12) Öte yandan Müslim'in Amr İbn-i As'a dayandırarak yer verdiği bir hadise göre Peygamberimiz şöyle buyuruyor:

"Bizim orcumuzla kitab ehlinin orucu arasındaki fark sahur yemeğidir."^{142[61]}

Bu hadiste söz konusu zümereleri ibadetlerinin birbir-lerinden ayrı olmasının şeriat koruyucu tarafından amaç edinildiğini belirtiyor. Nitekim Ebu Davud'un, Ebu Hu-reyre'ye dayanarak yer verdiği bir hadiste Peygamberimiz bu amacı daha güçlü bir ifade ile vurgulayarak şöyle buyuruyor:

"Müslümanlar akşam olur olmaz vakit geçirmeksizin iftar ettikleri sürece, bu din üstünlüğünü koruyacaktır. Çünkü yahudiler ve hristiyanlar iftar etmeyi geciktirirler."^{143[62]}

Bu hadisin belirttiğine göre vakit gelince gecikmeksizin iftar etme sayesinde bu dinin kazanacağı üstünlük sırf iftar zamanı konusunda yahudi ve hristiyanlara ters düşülmesinin sonucudur. İşin bir de şu yanı var. Bilindiği gibi Peygamberimizin gönderilmesinin amacı "Allah'ın dinini, diğer tüm dinlerden üstün kılmaktır. "Yahudi ve hristiyanlara ters düşmek bu dinin üstünlük kurmasını sağladığına göre demek ki, yahudi ve hristiyanlara ters düşmek Peygamberin gelişinin en Önemli amacıdır. Bu arada İbn-i Mace'nin Abbas'a dayanarak ve İmam-ı Ahmed'in, Saib b. Yezid'e^{144[63]} dayanarak yer verdikleri şu hadis bu konuyu daha açık bir şekilde dile getirmektedir:

"Ümmetim yahudilere özenerek akşamı yıldızların doğuşuna ve sabahı da hristiyanlara özenerek yıldızların batışına kadar erteledikleri sürece hayırlı yoldadırlar."^{145[64]}

Öteyandan Ahmed b. Hanbel'in anlattığına göre Bısr b. Hasasiye'nin^{146[65]} eşi Leyla^{147[66]} şöyle bir olay anlatıyor:

"Bir defasında akşam iftar etmeden iki gün arka arkaya oruç tutmak istemiştim. Eşim Bısr bunu yapmama engel olarak bana şöyle dedi:

"Vaktiyle Peygamberimiz böyle yapmama engel olarak bana:

"Böylesini hristiyanlar yapıyor. Sizler Allah'ın emrettiği gibi oruç tutunuz ve Allah'ın emrettiği şekilde orucunuzu sona erdiriniz. Allah için -orucu akşama

^{141[60]} Sünen-i Ebu Davud, Kitab el-Salat, Ayakkabıyla Namaz Kılma Babı, H. No: 652, c. I, s. 427. Hakim de el-Müstedrek'inde rivayet ediyor ve "hadisin isnadı sahihtir" diyor. el-Zehebî de el-Telhis'de: "Sa-hihdir" dedi. Bkz. el-Müstedrek, Ala el-Sahihayn Li el-Hakim ve Biha-miş-i el-Telhis Li el-Zehebî c.!. s. 260, Kitab el-Salat.

^{142[61]} Bkz. Sahin-i Müslim, Kitab el-Sıyam, Sahurun Fazileti Babı, H. No: 1096, c.2, -s. 771

^{143[62]} Sünen-i Ebu Davud, Kitab el-Savm, İftarı olur olmaz yapmanın Hoş bir şey (Miislehab) olduğu Babı, H. No: 2353 c.2, s. 763. Siinen-i İbn Mace, Kitab el-Sıyam İftarda ivediliğin Gerekliği Babı, H. No: 1698, c.1, s. 541-542; Hakim'de Müstedrek'inde bu hadisi tahrir ediyor ve şunu ekliyor: "Bu hadisin sahihlik koşulları Müslim'ininkine uymaktadır, fakat o nedense bu hadisi tahrir etmiyor. "el-Miistedrek c.1, s. 431.

^{144[63]} Büyük sahabidir. Asıl adı, el-Saib b. Yezid Said b. Osman el-Esved el-Kindi -Ya da el-Ezdi-dir. Babası da sahabidendi. Rasulullah (s.a.v.) başını okşadı ve ona dua etti. Rasulullah'm abdest suyundan (arta kalandan) içti. Ömer, onu Medine çarşılarında vergi toplamakla görevlendirdi. Medine'de öldü. (H. 95) En son ölen sahabe olduğu söylenir. Bkz. el-İsabe, c.2, s.12-13, Biy. No: 3077.)

^{145[64]} Süneh-i Ebi Davud, Kitab El Salat, Akşam Namazının Vakti Babı, H. No: 418, c.1, s. 291; Sünen-i İbn Mace, Kitab el-Salat, Akşam Namazının Vakti Babı, H. No: 689, c.1, s. 225.

^{146[65]} Saygın sahabelerdendir. Adı, Beşirb. Mabid, Dabab b. Sebi'b. Südüs'dür. İslam öncesi ismi, Zahma'ydı. Beşir ismini ona Rasulullah verdi. el-Hassasiye, dedelerinden birisidir. Basra'da yaşadı. Bkz. Tehzib el-Tehzib, el, s. 467-468, biy. No: 866.

^{147[66]} Leyla el-Südüsiye el-Şesbaniye adındaki bu hanım, Sahabiye-dir. Cehdeme olan ismini Rasulullah Leyla'ya çevirdi. Bir önceki notta adı geçen Sahabi'nin eşidir. İbn Hibban, Tabii'nin güvenilir hanım ravi-lerinden olduğundan söz ediyor. Bkz. Tehzib el-Tehzib, c. 12, s. 406-407. Biy. No: 2753.

kadar tamamlayınız.- demektedir. Buna göre akşam olunca orucunuzu bozunuz."^{148[67]} buyurmuştur. (Bakara: 2/187)

Görüldüğü gibi bu olayda akşam iftar etmeden oruç tutmanın yasaklanmasına bu şekilde oruç tutmanın hristiyan orucu oluşu gerekçe olarak gösteriliyor. Bu adet de Peygamberimizin başka bir hadiste buyurduğu gibi onların kendi kafalarından uydurdukları ruhbanlık anlayışının bir ürününe benzemektedir.

Bir de Müslim'de yer alan şu olayı gözden geçirelim: Hammad^{149[68]} b. Sabit'in^{150[69]} sahabilerden Eines b. Malik'e dayanarak anlattığına göre yahudiler bir kadın aybaşı olunca onunla aynı sofrada yemek yemezler, ev içinde onunla bi-rarada kalmazlardı. Sahabiler aybaşılı kadınlara karşı nasıl davranacaklarını Raslulullah'a sorunca Cenab-ı Allah şu ayeti indirdi:

"Sana hayız hakkında soru soruyorlar. De ki, "O bir pisliktir. Hayız döneminde kadınlardan uzak durunuz, temizlenmedikçe onlara yaklaşmayınız. Temizlendiklerinde onlarla Allah'ın emrettiği şekilde münasebette bulununuz. Allah tevbe edenleri temizlenenleri sever"

(Bakara: 2/222)

Bu ayetin inmesi Peygamberimiz bu konuda soru soranlara "Cinsi münasebet dışında onlarla birlikte her şeyi yapınız" buyurdu. Peygamberimiz bu sözlerini işiten yahudiler öfkeye kapılarak "Bu adam bizim karşı çıkmadık hiçbir adetimizi barakmamak istiyor, her yaptığımıza karşı çıkmakta kararlıdır" dediler. O sırada sahabilerden Useyd b. Hudayr^{151[70]} ve Abbad b. Bişr^{152[71]} (r.a.) Peygamberimize gelerek "Ya Rasulallah, yahudiler şöyle şöyle diyorlar. Acaba aybaşılı kadınlarla hiçbir araya gelmesek olmaz mı?" diye sorulur. Bu soru üzerine Peygamberimiz'in yüzünün rengi değişti. Biz de O'nu soru soran o iki sahabiye kızdığını sandık. Bunun üzerine o iki kişi çıkıp gitti, yolda Rasulallah'a hediye gelen bir tas sütle karılaştılar. Peygamberimiz hemen onları geri çağırarak kendilerine o süttten ikram etti. Bunun üzerine onlara kızmadığını anladık."^{153[72]}

Bu hadis, Cenab-i Allah'ın Peygamberimize bir çok konuda yahudilere karşı çıkmayı emrettiğini, hatta onun bütün yahudi geleneklerine ters düşmeyi ilke edindiğini ve bu yüzden yahudilerin O'nun hakkında:

"Bu adam, hiçbir istisna tanımaksızın bizim bütün adetlerimize karşı çıkmak istiyor" dediklerini belgelemektedir.

^{148[67]} Müsned-i Ahmed, c. 4, s. 225; İbnflacer, Feth'ul-Bari, c. 4; s. 202.

^{149[68]} Müslim'in kaydettiğine göre Bu ravi, Hammad b. Seleme'dir.

^{150[69]} Sabit b. Eşlem, el-Benani, el-Basri adındaki bu ravi, Enes b. Ma-lik'in birlikte olduğu yakın dostudur. Ondan çok hadis rivayet etmiştir. Güvenilir, salih ve abit bir zattır. H. 123 yılında vefat etti. 127 öldüğü de söyleniyor. Bkz. Tehzib el-Tehzib, c.2, s.2, 3, biy. 2.

^{151[70]} Sayılır sahabidir, Adı, Üseyd b. el-Hudayr, b. Ubeyr el-Ensa-ri el-Eşheli'dir. Ensar'dan islamı ilk kabul edenlerdendir. Akabe Gecesi Cenab-i Rasul'e bi'at edenler arasındadır. Peygamber, onunla Zeyd b. Haris'i kardeş ilan etti. Rasulallah:

"Useyd b. Hudayr, ne iyi adamdır" sözüyle onu Övdü. Ebu Bekir'in hilafeti sırasında onu komutan olarak tayin etti. H. 20 yılında vefat etti. el-Isabe, c. I, s. 49, Biy. No:285.

^{152[71]} Bilinir sahabidir. Asıl adı, Ubad b. Bişr b. Veks, b. Zügbe b. Ze'vera b. Abd el-Eşhel el-Ensari'dir. Hicretten Önce Medine'de müslüman oldu. Bedir ve diğer savaşlarda Rasulallah'la birlikte oldu. Rasulallah onu vergi toplaması için, Süleym, Müzeyne ve Beni el-Mustalik oymaklarına gönderdi. Müseyleme el-Kezzab (yalancı peygamberlik savında bulunan Müseyleme) ile yapılan Yemame savaşına katıldı. En büyük sınavı (Ölüm sınavı) orada şehid olarak başarıyla verdi. Bu sırada H. 12. yılı ve o, 45 yaşındaydı. Allah ondan razı olsun. İbn Sa'd Tabakat, c.3, S. 440-441.

^{153[72]} Sahihi Müslim, Kitab el-Hayd, Hayızlı Bir Kadının Eşinin Başını Yıkayabileceği Babı, H. No: 302, c.1, s. 246.

Ayrıca bu ters düşme bazan hükmün aslında ve bazan sadece şeklinde, biçiminde olur. Cenab-ı Allah'ın aybaşılı kadınlara pisliğin kaynağı dışında yaklaşmayı meşru ve serbest bırakması gibi. Nitekim bazı sahabiler bu konuda yahudilere ters düşmeyi meşru sınırların dışında kalan başka alanlara taşımak isteyince Peygamberimiz'in yüzünün renginin değiştiğini görüyoruz.

Aslında bu konu -temizlik konusu- yahudilerin kendilerine ağır yükler yükledikleri, dar sınırlamalar getirdikleri bir konudur. Buna karşılık hristiyanlar Allah'ın hiçbir iznine dayanmaksızın bu sınırlamaların tümünü ortadan kaldırdılar. Gerçi yahudilerin koymuş oldukları sınırlamalar ve kısıtlamalar da meşru değildi. Buna göre bu konuda Allah'ın emretmediği kısıtlamalar tanıyıp, onlardan kaçınmak yahudilere ve Allah'ın kaçınılmasını emrettiği yasakları çiğnemek de hristiyanlara yaklaşmak olur. Yolların en doğrusu Hz. Muhammed'in (s.a.v.) yoludur.^{154[73]}

Yasak Vakitler

Müslim'in, Ebu Umame'ye^{155[74]} dayanarak bildirdiğine göre sahabilerden Amr b. Abese^{156[75]} (r.a.) şöyle bir olay anlatıyor:

Ben cahiliye (İslam Öncesi) döneminde insanların sapık yolda oldukları, hiçbir gerçeğe dayanmadıkları ve yanlış yere putlara taptıkları kanaatinde idim. Bir ara Mekke'de bir adamın ortaya çıktığını ve bu adamın bazı haberler verdiğini işittim. Hemen bineğimin sırtına atlayıp, onun yanına vardım. Baktım kî, o adam Allah'ın Rasulü idi. O sırada gizli çalışıyor ve kabilesinin ağır baskısı altında bulunuyordu. Mekke'li bazı dostlarımın aracılığı ile O'nun yanına girdim. Aramızda şu konuşma geçti:

Ben: "Kimsin sen?" Rasulullah: "Ben bir peygamberim" Ben: "Peygamber nedir?" Rasulullah: "Beni Allah görevlendirip gönderdi" Ben: "Allah Sen'i hangi ilkelerle gönderdi?" Rasulullah: "Allah beni akrabaları gözetmek, putları kırmak ve Allah'ı bilip O'na hiçbir şeyi ortak koşturmak ilkeleri ile gönderdi." Ben:

"Bu ilkelerde senin yanında olanlar kimlerdir?" Rasulullah:

"Bir hür kişi ile bir köle" -O sırada yanında henüz sadece Ebu Bekir ile Bilal vardı-. Ben:

"Ben de sana uyuyor, senin tarafına geçiyorum."

Rasulullah şu günlerde bunu yapamazsın, buna gücün yetmez. İnsanların bana karşı takındıkları tavır görmüyor musun? Böyle yapacağına şimdilik ailenin yanına dön. İlerde Ben'im açıktan açığa ortaya çıktığı işitince o zaman yanıma gel.

^{154[73]} İbn-i Teymiyye, Sırat-ı Mustakim, Tevhid Yayınları: 97-107.

^{155[74]} Ebu Umame: Asıl adı Sadiy b. Adan b. el-Haris b. Vehb el-Ba-hiî'dir. Künyesi, Ebu Ümame olan bu kişi, tanınmış Sahabidir. Uhud'da ve Hz. Ali'yle birlikte Huneyn savaşında bulunduğu söyleniyor. Daha sonra Şam'da yaşamaya başladı ve orada öldü. (H. 86) Allah ondan razı olsun. el-İsabe Fi Temyiz el-Sahabe, c.2, s. 182, Biy. No: 4059.

^{156[75]} Büyük sahabidir. Adı, Amr b. Abese. Halit b. Amir b. Gadir el-Sülemi, künyesi, Ebu Nuceyh'dir. Mekke'de ilk müslüman olanlardan- dır. Müslüman olduktan sonra bir süre ülkesine döndü. Daha sonra Medine'ye hicret etti. Mekke'nin fethine katılan sahabi daha sonra Humus'a gitti ve ölümüne kadar burada yaşadı. Müslüman olmadan önce putlardan nefret ederdi. (Allah ondan razı olsun) el-İsabe, c.3, s. 5-6, Biy. No: 5903.

Rasulullah'in bu direktifi üzerine ailemin yanma döndüm. Bir süre sonra Rasulullah Medine'ye göçtü, o sırada ben henüz ailemin yanında idim. Olup bitenler hakkında haber edinmeye çalışıyor, bu konuda gidip gelenlere soru soruyordum. Bu sırada kabilemize Medine'H bir adam geldi. Kendisine:

"Medine'ye göç eden şu adamın durumu nasıl oldu?" diye sordum. Bana:

"Halk akın akın yanına koşuyor. Kabilesi onu öldürmek istedi, ama yapamadılar" diye cevap verdi.

Bunun üzerine Medine'ye gidip, yanma vardım. Aramızda şu konuşma oldu: Ben:

"Ya Rasulullah, beni tanıdın mı?" Rasulullah:

"Evet, sen Mekke'de beni görmeye gelen falancasın." Ben:

"Ya Rasulallah, Allah'ın sana bildirdiği ve benim bilmediğim konular hakkında bana bilgi ver, bana namaz hakkında bilgi ver." Rasulullah:

"Sabahleyin namaz kıl. Arkasından güneş doğup yükselineye kadar namazdan uzak dur. Çünkü güneş doğarken şeytanın iki boynuzu arasından doğar, o sırada kafirler güneşe secde ederler. Sonra yine namaz kıl, o andan sonra kılınacak namaz gölgeler bir mızrak boyu oluncaya kadar makbul ve yerindedir. Sonra yine namaza ara ver. Çünkü o sırada Cehennem'in ateşi tutuşturulur. Zeval vaktinin geçişinden sonra yine namaz kıl. Çünkü o sırada ikindiye kihnaya kadar kılınacak olan namaz makbul ve yerindedir. Çünkü o sırada güneş şeytanın iki boynuzu arasında batır ve bu esnada kafirler güneşe secde ederler. (Hadis bu şekilde devam eder)."^{157[76]}

Görüldüğü gibi Peygamber Efendimiz bu hadiste güneş doğar ve batarken namaz kılmayı yasaklıyor ve bu yasağın gerekçesi olarak da güneşin şeytanın boynuzları arasından doğup battığını ve bu sırada bir kısım kafirlerin güneşe secde ettiklerini belirtiyor.

Şimdi düşünelim. Herkes bilir ki, mümin hiçbir zaman Allah'dan başkasına secde etmeyi düşünmez. Üstelik insanların çoğu ne güneşin şeytanın boynuzları arasından doğup battığını ve ne de kafirlerin o sıralarda güneşe secde ettiğini bilir. O halde Peygamber Efendimizin söz konusu vakitlerde namaz kılmayı yasaklaması kafirlere benzemenin bütün yollarını kesinlikle kapatmak içindir.

Günümüzde bu yasağın bazı faydalarını iyi anlıyoruz. Çünkü müslüman görünen, fakat aslında yıldızlara tapan bazı müşrikler, (sabiiler) yıldızlara saygı göstermekte, onların insanların ihtiyaçlarını karşıladıklarını sanarak onlara secde etmekte, hatta onlar adına kurban kesmektedirler. Bu arada İslama bağlı olduğunu ileri süren bazı kimseler yıldızlara tapan ve Brahmanist müşriklerin tapınma adetleri hakkında kitaplar yazmaktadırlar. Bunu akılları sıra mevki elde etmek gibi bazı dünyalık amaçları uğruna yapıyorlar. Bu inanç biçimi, hükümdarları Nemrutlar olan Kenanlıların^{158[77]} büyücülüğe dayalı mezhepleri

^{157[76]} Bkz. Sahih-i Müslim, Kitab, Salat el-Müsafirin ve Kasnha, Amr b. Abese'nin Müslüman Olması Babı, H.-No: 832, el, s. 569-570-571. Ahmed b. Hanbel el-Müsned, s.4, s. 112.

^{158[77]} Ken'anlılar: Ken'an b. Kevş b. Şam, b. Nuh'a nisbet edilen ve Sami ırkından gelen bir kabiledir. Basra körfezi kıyılarında pamuk eki- miyle uğraşırlardı. Daha sonra Suriye ve Filistin'e göçüp orada yerleştiler. Halil Peygamber bu topluluğa gönderilmiş. el-Hidaye Ve el-Niha- ye, c.4, s. 140; el-Calaïd, el-Cıman el-Kalkaşandi, s. 32; Lisan el-Arab, c. 8, s. 316.

idi. Cenab-ı Allah, Hz. İbrahim'i (a.s.) dosdoğru dinle ve Allah'dan başka ilah tanıma ilkesi ile işte bu müşrikleri uyarmaya göndermişti.

Günümüzde bile böyle yapanlar olduğuna göre şeriat koyucunun -Yani Peygamberimizin- kaçamak yollarını tıkamak için söz konusu vakitlerde namaz kılmayı yasaklamasının hikmeti meydana çıkıyor. Bu yasak bize hatırlatıyor ki, müşriklerin bile bile yaptıkları küfür ve isyan niteliği taşıyan bütün tapınmalar ve onların bütün sapık adetleri biçim ve görüntü olarak bile müminlere yasaktır, her ne kadar müminler bu tapınma ve adetlere şekil olarak özenirken onların niyetlerini taşımasalar bile, kaçamak yollarını tıkamak ve benzeme ihtimalini köklü biçimde ortadan kaldırmak için bu böyledir.

Peygamber Efendimizin bir ağacın veya bir direğin arkasında namaz kılarken o ağacı veya direği ya sağına veya soluna alarak asla tam karşısına almaması da bu gerekçeye dayanır.^{159[78]} Tıpkı bunun gibi O, genel olarak Allah'dan başka tapılan her şeye karşı namaz kılmayı, namaz kılanın o şeye tapınma niyeti olmamasına rağmen yasaklamıştı. Yine bu yüzdendir ki, Rasulullah insana karşı secde etmeyi de yasaklamıştı. Her ne kadar secde edenin Önündeki adama secde etmek gibi bir maksadı yoksa da, Allah'dan başkasına secde edenlere görünüşte bile benzememek için bu yasak konmuştur.

Baksana, şeriat, namazda dönülecek yön ve namaz kılınacak vakitler konusunda başkalarına benzeme ihtimalini nasıl kestirip atmıştır. Nasıl müşriklerin kıblesine dönerek namaz kılmak yoksa, onların karşılarında kıldıkları nesnelere yönelerek namaz kılmak da yasaktır. Hatta bu ikincisi daha tehlikeli bir fesad sebebidir. Çünkü kible şeriatlerin maddelerinden biridir, peygamberlerin ve şeriatlerin değişmesi ile değişebilir. Fakat Allah'dan başkasına tapınmama, secde etmeme ilkesi, bütün peygamberler tarafından ortaklaşa paylaşılan inanç sisteminin kesin bir yasağı, tartışılmaz bir haramıdır. Nitekim Cenab-ı Allah (c.c.) şöyle buyuruyor:

"Sen'den önce gönderdiğimiz peygamberlere sor, acaba Rahman olan Allah'dan başka tapılacak ilahlar ortaya sürdük mü?" (Zuhruf: 43/45)

Bu arada Ebu Davud'da belirtildiğine göre İbn-i Ömer (r.a.) bir gün namaz kılarken oturma halinde sol eline dayanan birini görünce kendisine:

"Namazda bu şekilde oturma, çünkü azaba çarptırılacak olanlar bu şekilde oturur"^{160[79]} dedi. Başka bir rivayete göre adamı "Bu, gazaba uğramışların namaz kılma şeklidir" başka bir rivayete göre de "Rasullah namazda otururken ele dayanmayı yasakladı" diyerek uyarmıştır.

Görüldüğü gibi bu hadiste "azaba uğrayacakların" oturmasına benziyor gerekçesi ile namazda belirli bir oturma şekli yasaklanmıştı. Bu olay onların gelenek ve davranışlarından uzak durmak konusunda ne kadar titizlik

^{159[78]} Hadisi Ebu Davud, Sünen'inde, Kitab el-Salat, Direk ve benzeri şeylere karşı namaz kılma Babı, H. No: 693, c.1, s. 445'de rivayet ediyor: Müsned-i Ahmed, c. 6, s. 4, Salla yerine "yusalli" kelimesi dışında aynen Ebu Davud'un rivayetindeki sözcüklerle anlatıyor hadisi. Ancak hadisin senedi pek kuvvetli değildir. Çünkü raviler arasında bulunan Velid b. Kamil, Leyyin el-Hadis'tir. (rivayetlerinde gevşek davranan ra-vi) Diba'a binti el-Miktet ise kimliği bilinmiyor. Bkz. Tehzib el-Tehzib, c. 2, s. 335, Velid b. Kamü'in biyografisi, No: 82; s. 604 Diba'a'nın biyografisi No: 2, Ayrıca bkz. Avn el-Ma'bud, c. 2, s. 386-387.

^{160[79]} Bkz. Sünen-i Ebu Davud, Kitab el-Salat, Namazda Eli Üzerine Yaslanmanın Mekruh Olması Babı, H. No: 994, c.1, s. 605.

gösterildiğini belirtiyor.

Bir de şu rivayeti okuyalım. Buhari'nin Mesruk'a^{161[80]} dayanarak bildirdiğine göre Aişe (r.a.) -eller belde iken namaz kılmayı hoş görmez ve böyle yapanı görünce:

"Yahudiler böyle yapar"^{162[81]} derdi. Aynı konuda sahabiler-den 'Ebu Hureyre'nin "Peygamberimiz, kişinin elleri ile belini tutarak namaz kılmasını yasakladı"^{163[82]} dediği bir kaç koldan rivayet edilmiştir. Bu konuda Ziyad b. Sabih de:^{164[83]} "Bir gün İbn-i Ömer'in yanında namaz kılıyordum , ellerimi belime koymuştum. Namaz bitince İbn-i Ömer bana -Bu yaptığın ipten sallanan idam hükmü gibi namaza durmaktır. Peygamberimiz bu şekilde namaz kılmayı yasaklamıştır." demiştir. Bu sözler Ahmed b. Hanbel'in^{165[84]} Müsned'inde Ebu Davud'da^{166[85]} ve Nesai'de^{167[86]} yer almıştır.^{168[87]}

Oturan Bir kimseye Ayakta Durarak Hürmet etmek Yasaktır.

Yine Müslim 'de Ebu Davud'da anlatıldığına göre saha-bilerden Cabir b. Abdullah^{169[88]} şöyle diyor:

Bir gün Peygamberimiz rahatsızlandığı için oturarak namaz kılmıştı. Biz de O'nun arkasında ayakta namaz kıldık. Tekbirlerini Ebu Bekir^{170[89]} cemaate duyuruyordu. Birara ayakta kıldığımızı görünce, derhal bize oturarak kılmamızı işaret etti biz de hemen oturarak onun gibi namaza devam ettik. Selam verince bize dönerek şunları söyledi;

"Az önce Persler ve Bizanslılar gibi yapıyordunuz. Onlar oturan hükümdarları karşısında ayakta dikilirler. Sizler onlar gibi yapmayınız. Namazda imamlarınıza uyunuz. Eğer imamlarınız ayakta kılıyorlarsa ayakta ve eğer oturarak kılıyorlarsa, oturarak kılınız."^{171[90]}

Şimdi de şu hadisi gözden, geçirelim. Ebu Davud'un, Ebu Süfyan'a^{172[91]} dayanarak bildirdiğine göre sahabilerden Cabir şöyle diyor:

^{161[80]} Mesruk b. el-Ecdâ b. Malik el-Hemedani el-Vedai el-Kufi adındaki bu kişi, Tabiin'in güvenilir Fıkıh ve Hadis alimlerinden. Kitûb-i Sıtte (altı sahih hadis kitabı) yazarı da ondan hadis rivayet etmişlerdir. H. 63'de vefat etti. Bkz. Takrib el-Tehzib, c.2, s.242, Biy. No: 1055.

^{162[81]} Buhari, Kitab el-Enbiya, Beni İsrail'i Anlatan Bab, H.No: 3458, c. 6, s. 497, Feth'ul-Bari.

^{163[82]} S. el-Buhari, Kitab el-Amel, Fi el-Salati, Namazda Elleri Bele Koyma Babı, H. No: 1219, c.2, s. 88, Feth'ul-Bari.

^{164[83]} Ziyad b. Sabih el-Hanefi el-Mekki, Bir görüşe göre el-Basri adındaki hadisçi hakkında İshak b. Ruhaye: "Salih ve güvenilir bir adamdır" diyor. Bunun gibi Nesai, İbn Hibban, el-Acluni de güvenilirliğini onaylıyor. Dördüncü kuşak Medine'li Tabii'Serdendir. Bkz. Tehzib el-Tehzib, c.3, s. 374, Biy. No: 681; Takrib el-Tehzib, c. 1, s. 268, Biy. 115.

^{165[84]} Ahmed İbn Hanbel, el-Müsne'd, c.2, s. 106. İbn Ömer'den rivayet edilen bu hadiste "Felemma Salla"dan önce, "fe daraba ye-deyye" fazlalığı var.

^{166[85]} Sünen Ebî Davud, Kitab el-Salat, Namazda Elleri Bele Koyma ve El Üzerine Yaslanma Babı, H. No: 903, c.I, s. 556.

^{167[86]} Sünen el-Nesai, Kitab el-Salat, Namazda Elleri Bele Koymanın Sakıncası Babı, c.2, s. 127. Bu imamın rivayet ettiği hadisin sözcük dizisinde diğerlerinden ayrı bazı değişiklikler vardır. Ama, isnadı sağlamdır

^{168[87]} İbn-i Teymiyye, Sırat-ı Mustakim, Tevhid Yayınları: 108-114.

^{169[88]} Büyük Sahabi'dir. Asıl adı, Cabir b. Abdullah, b. Amr b. Haram b. Ka'b b. Ganem el-Ensari el-Sülemi'dir. Rasulullah'dan en çok hadis rivayet eden Sahabilerdendir. Akabe biatında ve çoğu savaşlarda Rasulullah'la birlikte bulundu. Rasulullah'ın vefatından sonra onun mescidine, ders verdiği bir kürsüsü vardı. H. 74 ya da 75'de vefat etti. Bkz. el-İsabe Fi Temyiz el-Sahabe, c.I, s. 213, Biy. 1026

^{170[89]} İlk müslüman, Rasulullah'dan sonra ilk halife olan Ebubekir el-Sıddık'tn asıl adı, Abdullah b. Ebi Kuhafe Osman b. Amir el-Kura-şî'dir. Fil olayından iki buçuk yıl sonra doğdu. Pegamberlik gelmesinden önce de sonra da Rasulullah'la birlikte oldu. Hicret sırasında ona eşlik etti. Bütün savaşlara katıldı. Cennetle müjdelenen on kişiden biri ve Sahabi'nin en üstünüydü. H. 13'de 63 yaşında olduğu sırada öldü. (Allah ondan razı olsun) Bkz. el-İsabe, c.2, s. 341-344, biy. 4817.

^{171[90]} Sahih-i Müslim, Kitab el-Salat, İmama Uyanların Bütün Hara-ketlerinde Ona Uymaları Babı, H. No: 413, c.I, s. 309, Sünen Ebi Davud, Kitab-el-Salat, İmanın Oturarak Namaz Kıldırması Babı, H. No: 606, c. I.s.405.

^{172[91]} Asıl adı Talha b. Nafi el-Kuraşî et-Mekki'dir. Kureyş'in ileri gelenlerindendir. Abdullah b. Ömer, İbn Abbas ve Cabir gibi bir kesim Sahabi ondan hadis nakletmiştir. İbn Hibban, Güvenilir olduğuna, Ebu-bekir el-Bezzar Kendi kişiliğinde güvenilir olduğuna; Ahmed b. Hanbel ondan hadis rivayet etmede bir sakınca olmadığına; hüküm veriyor. Bkz. Tehzib el-Tehzib, c.5, s. 26-27, biy. 144.

"Peygamberimiz bir gün Medine'de bir ata binmiş ve bindiği attan çürük hurma üzerine düşerek ayağı burkulmuştu. Ziyaretine varınca kendisini Ayşe'nin odasında oturarak teşbih çekerken bulduk. Arkasına geçip durduk, bize bir şey demedi. Bir sonraki ziyaretimizde kendisini yine oturarak farz namazı kılarken bulduk. Hemen arkasında durup kendisine uyduk bize oturarak kılmamızı işeret etti. Namaz sona erince bize dönerek şöyle dedi:

"İmam oturarak kılınca siz de oturarak kılınız. Buna karşılık imam ayakta durarak kılınca siz de ayakta kılınız. Sakın Perslerin büyüklerine yaptıkları gibi yapmayınız."^{173[92]}

Başka bir rivayete göre hadisin son cümlesi:

"Acemlerin birbirlerine yaptıkları gibi Ben'i ululamayınız."^{174[93]} şeklinde olmalıdır.

Görüldüğü gibi bu hadiste Peygamberimiz, sahabilere namazın farzlarından biri olan Kıyam'ı (ayakta durmayı) bırakmalarını emrediyor ve bu emrine gerekçe olarak da oturarak namaz kıldırın imamın arkasında ayakta durarak kılacak olan cemaatin, oturan hükümdarlarına ayakta dikilerek saygı gösteren perslere ve bizanslarla benzeyeceğini göstermektedir. Oysa biddiğin gibi, imama uyan kimse asla imam için değil, Allah için ayakta durmaktadır.

Bu uygulama, oturan bir kimseye ayakta durarak hürmet etmeyi şiddetle yasaklayan örnektir. Peygamberimiz her ne kadar bu maksatla yapılsa bile, buna benzeyen davranışları da yasaklamıştır. Nitekim o, bir insana karşı Allah için secde etmeyi ve ateş ile benzerleri gibi Allah'ın dışında tapılan şeylere karsa namaz kılmayı da yasaklamıştır. Bu hadiste de perslerin bizanslıların adetlerine benzer bir davranışı yasaklıyor. Gerçi bizim niyetimiz onların niyetlerinden iarkhdır, ama buna rağmen Rasulullah: "Öyle yapmayınız" buyuruyor.

Ayrıca bu hadis imamın oturarak namaz kıldırması konusunda ister yürürlükte olsun, isterse geçersiz olsun, bizim konumuz açısından delil olma özelliği geçerlidir. Çünkü oturarak namaz kıldırma hükmünün kalkması, konumuza ışık tutan gerekçenin geçersiz olmasını değil, bu gerekçeye baskın gelen dnda güçlü bir gerekçenin varlığını gerektirir. Mesela namazda ayakta durmanın farz oluşu ve bu farzın sırf bir şekil benzerliği yüzünden düşmeyeceği gerekçesi gibi. Bu ıctihad konusudur. Fakat şekil benzerliği bir farzı düşürmek için yeterli bir sebep oluşturmaya bile, Peygamberimizin bu yolda göstermiş olduğu gerekçe gücünü ve geçerliliğini korumaya devam eder. Çünkü namazda ayakta durmak aslında başkalarına benzemek değildir, bu yüzden yasak olmayabilir. Herhangi bir gerekçeye dayandırılan bir hüküm yürürlükten kalkar da, gerekçe varlığını

^{173[92]} Sünen-İ Ebu-Davud, Kitab el-Salat, İmamın Oturarak Namaz Kıldırması Babı, H. No: 602, c.1, s. 403-404.

^{174[93]} Ebu Davud, Ebu Ümame'den bu sözcüklere yakın kelimelerle başka bir hadis naklediyor. Ebu Ümame anlatıyor:

"Rasulullah elinde değneğine yaslanmış şekilde yanımıza geldi. O gelince biz ayağa kalktık." O:

"Perslerin birbirlerini yüceltmek için ayağa kalktıkları, gibi siz de kalkmayın» buyurdu. Süneni Ebi Davud, Kitab el-Ebed, Bir adamın başka bir adama (tazim-Saygı) Amacıyla Ayağa Kalkması, Babı,, H. No:

korursa bu durumda yürürlükten kaldırma anında daha baskın bir gerekçenin rol oynamış veya bu gerekçenin etkisi zayıflamış demektir. Fakat bu durumda söz konusu gerekçenin kökten asılsız sayılması söz konusu değildir, hatta imkansızdır.

Bütün bunlar bu hadisin hükmünün yürürlükten kalkmış olması durumunda söz konusudur. Oysa doğru rivayete göre bu hadis yürürlükte, Peygamberimiz'in vefatından sonra birden çok sayıda sahabe onu uygulamıştır, bu uygulama Rasulullah'm ölüm öncesi hastalığı sırasındaki namazı bilmelerine rağmen gerçekleşti. Bu hüküm öyle açık ve kesin şekilde Peygamberimiz'e maledilmiş ki, ölüm öncesi sırasındaki namazın bu hükmü yürürlükten kaldırmış olacağı ihtimali imkansız görülüyor.

Buna göre ya iki hüküm de geçerlidir. Çünkü ayakta durma (kıyam) eylemi oturma, (kunud) eylemi ile çatışmaz. Ya da namazı oturarak başlamış olma durumu ile ayakta başlamış olma durumu arasında fark gözetilmiştir. Çünkü ayakta başlamış olan namaz hadisdeki "İmam oturarak kıldığı zaman " şeklindeki ifadesinin kapsamına girmez. O zaman da gerekçede dile gelen bozukluk söz konusu olmaz. Ayrıca namazın sonunu baş tarafına dayandırmak onu imamın namazına dayandırmaktan daha Önceliklidir (evladır).

Bu alandaki bir başka delil de şudur. Sahabilerden Uba-de b. Samit ^{175[94]} Allah ondan razı olsun- şöyle diyor:

"Peygamberimiz cenazeyi mezarlığa kadar uğurladığında Ölü mezara konmadıkça oturmazdı. Bir defasında karşılaştığı bir hristiyan keşişi kendisine:

"Biz de böyle yapıyoruz, ya Muhammed" deyince ölünün mezara konuşunu beklemeden hemen oturdu ve sahabilere de

"Bunlara ters düşünüz" buyurdu. Bu hadis Ebu Davud ^{176[95]} Tirmizi ve İbn-i Mace'de yer almıştır.

Bu konuda söylenecek bir kaç sözüm var. Şöyle ki, gerek cenaze geçerken ayağa kalkılıp kalkılmayacağı ve gerekse cenazenin mezarlığa kadar uğurlanınca mezara konuncaya kadar oturulup oturulmayacağı konusunda alimler arasında görüş ayrılığı vardır. Ayakta durmayı emreden hadisler sayıca çok ve meşhurdur. Fakat hükmün yürürlükten kalktığına veya yanından cenaze geçenlerle ilgili kısmının yürürlükten kaldırıldığında inanan alimlerin dayanağı Hz. Ali tarafından rivayet edilen hadisle Ubade'nin rivayet ettiği bu hadistir. Her iki görüşün geçerli olması, bağdaşması da mümkündür. Çünkü bu durum

^{175[94]} Büyük sahabelerdir. Asıl adı, Ubade b. el-Samit b. Kays b. Asram b. Fehr el-Hazrece d-Ensari'dir. Ensar'ın önde gelenlerinden biriydi. Künyesi Ebu el-Valid'dir. Bedir, Uhud ve diğer savaşlarda hep Peygamberin yanında yer alı. Rasulullah onu bazı sadakaları toplamakla görevlendirdi. Peygamber'in zamanında Kur'an'ı topladı, bir araya getirirdi. Ehli Suffa arasında Kur'an'ı en iyi bilendi.

Ömer b. Hattab, bir gurup sahabe'yle birlikte onu din ve Kur'an'ı Şam'lıları Öğretmesi için oraya gönderdi. Humus'da ve Filistin'de yaşadı. Muaviye ile arasında çıkan anlaşmazlıktan dolayı Medine'ye döndü. Hz. Ömer onu tekrar Şam'a gönderdi ve Muaviye'ye:

"Sen, onun amiri değilsin, ona karışma" dedi. Remle'de ya da Kudüs'te vefat etti. (H. 34) Öldüğünde 72 yaşındaydı. Bkz. Esed el-Gabe, c. 3, s. 106-107.

^{176[95]} Sünen-i Ebi Favud, Kitab el-Cenaiz, Cenaze İçin Ayağa Kalkma Babı, H. No: 3176, c.3, s. 520. Sözcükler, yukarıda anlatılana yakındır. Ancak "İciisu, Haiefehiim, oturun, onlara muhalefet edin {ters düşün}"; Sünen-i İbn Mace, Kitab el-Cenaiz, Cenazeye karşı Ayağa Kalkma Babı, R No: 1545, c. i, s. 493. Kitabı tahkik eden, hadisi kaydettikten sonra ŞL'narı ekledi: "el-Sundi: "İsnadı zayıf olduğu söyleniyor" dedi." S. el-Tirmizi, Kitab el-Cenaiz, H. No: 1020, c.3, s. 340.

cenazeyi mezarlığa kadar uğurlayanlar ölü mezara konuncaya kadar değil, tabutu taşıyanların omuzlarından indirilinceye kadar ayakta kalırlar. O zaman da bu hadis de ya diğerleri birlikte gözönüne tutulur veya öbürlerini yürürlükten kaldırıcı olur.

Burada da gerekçe hristiyanlara ters düşmektedir. Bu hadisi delil olarak kullanmayanlar onun zayıf olduğunu ileri sürüyorlar. Fakat o gerçekten zayıf olsa bile bu durum onun hristiyanlara ters düşülmesi konusunda delil tutulmasını zedelemes.

Buhari'de belirttiğine göre Abdurrahman b. Kasım^{177[96]}:

"Babam Kasım^{178[97]} cenazenin önünden yürür ve onun için ayağa kalkmazdı" diyor. Bu konuda Aişe'nin (r.a.) de şöyle dediği haber veriliyor:

"Cahiliyye döneminde halk cenaze için ayağa kalkar ve cenazeyi görünce üstüste iki kere -Hep ailenin yanında olacaksın- derlerdi.^{179[98]} Nitekim ayağa kalkmayı mekruh sayanlar bunun bir cahiliye dönemi adeti olduğuna dayanmışlardır."

Öteyandan İbn-i Abbas tarafından rivayet edilen bir hadise göre Peygamberimiz: "Lahid bizim için, çukur bizim dışımızdakilerin ölüleri içindir"^{180[99]} buyuruyor. Bu hadis dört hadis kaynağında da yer almıştır.

Yalnız Ahmed b. Hanbel tarafından kaydedilen bir rivayete göre hadisin iki cümlesi "Çukur kitab ehlinin ölüleri içindir."^{181[100]} şeklindedir. Bu hadîs bizim ölülerimizi mezarın dibine yerleştirme biçimi konusunda bile kitab ehline ters düşmemiz gerektiğini vurgular.

Yine cenaze konusunda Abdullah b. Mesud'un (r.a.) rivayet ettiğine göre Peygamber Efendimiz (s.a.v.)-

"Cenazenin arkasından yanaklarını kamçılayanlar, göğsünü paralayanlar ve cahiliye dönemi ağıtlarını bağırانlar bizden değildirler."^{182[101]} buyuruyor. Cahiliye ağıtlarından maksat, ölünün, arkasından söylenen soyla övünme mahiyeti sözlerdir.

^{177[96]} Asıl adı, Abdurrahman b. el-Kasım b. Muhammed b. Ebube-kir'dir. Altıncı kuşak Medine'ti Tabn'nin büyüklerindendir. Yaşadığı dönemde Medine'nin en büyük alim ve salihlerindendi. Bütün müslüman-ıarca değeri büyüktür. Çok hadis rivayet eden bu alim hakkında da diğer alimler güvenilirliğinde görüş birliği içindedirler. H. 126'da Şam'da vefat etti. Bkz. Tehzib el-Tehzib, c.6, s. 254, biy. 501.

^{178[97]} Üçüncü kuşak Tabiin'in büyüklerinden olan bu hadîsinin asıl adı, el-Kasım, b. Muhammed b. Ebubekir'dir. Bir önceki adı geçen zatın babasıdır. İbn Sa'd, Vakidi'den naklen "Güvenilir, yüksek fıkıh bilgini, Hadis ilminde imam bir zattır," övgüsünü kaydediyor. H. 106'da vefat etti. Bkz. İbn Sa'd Tabakat el-Küba, c.5, s. 187- 194.

^{179[98]} Buhari bu hadisi, Kitab Menakib el-Ensar, Cahiliye Günleri (tören günleri kasediliyor) Babında rivayet ediyor. Bkz. Feth'ul-Bari. c.7, s. 148, H. No: 3837.

^{180[99]} Sünen Ebu Davud, Kitab el-Cenaiz, Lahd Babı, H. No: 3208, c. 3, s. 544; Sünen-i Tirmizi, Kitab el-Cenaiz, Peygamberimizin:

"Lahid Bizim için, çukur dışımızdakilerin ölüleri içindir" Hadisi Babı, H. No: 1045, c.3, s. 363. Tirmizi:

"Bu hadis İbn Abbas'dan rivayet edildiği için "Hasen ve Garip'dir" diyor. Hadis bütün rivayet tarifeleriyle sahihdir. Cami El Sağır, c.2, s. 474, H. No: 7747, Suyuti:

"Hadis, Sahih'dir" diyor. Sünen İbn Mace, Kitab el-Cenaiz, Lahdin Serbestisi Babı, H. No: 1554, c.1, s. 496. Sünen el-Nesai, Kitab el-Cenaiz, Lahd ve Çukur Babı, c.4, s. 80.

^{181[100]} Müsned-i Ahmed, c. 4, s. 362-363; el-Süyuti, el-Cami el-Sağır, c.2, s. 474, H. No: 7748, Süyuti: "Hadis sahih'dir" diyor.

^{182[101]} Sahih-i Buhari, Kitab el-Cenaiz, Cenazenin Ardından Yüzünü Tırmalayan Bizden Değildir. Babı, H. No: 1204, c.3, s. 163, Feth'ul-Ba-ri, Hadisin diğer kısımları, age., H. No: 1297-1298-3519. Sahih-i Müslim, Kitab el-İman, Cenaze Ardından Göğüsü Dövmenin Haram Olması Babı, H. No: 103, c.1, s. 99,

Yine bu konuda Ebu Malik-i Eş'ari^{183[102]} tarafından rivayet edilen bir hadise göre Peygamberimiz şöyle buyuruyor:

"Şu dört şey cahiliye dönemi adetlerindendir, ümmetim bunlardan vazgeçemeyecektir:

- 1) Asaletle övünmek,
- 2) Nesebe dil uzatmak,
- 3) Yıldızlardan yağmur dilemek,
- 4) Ölünün arkasından bağıra bağıra ağıt yakmak. Ağlayıcı kadınlar ölmeden önce tevbe etmedikleri

takdirde kıyamet günü katrandan bir şalvara ve ziftten bir gömleğe bürünmüş olarak mezarlarından doğrulurlar."^{184[103]} Bu hadis Müslim'de yer almıştır.

Görüldüğü gibi Peygamberimiz cahiliye zihniyetine dayalı ağıtları yeri ve insanların bazı cahiliye adetlerinden vazgeçmeyeceklerini haber vererek bu adetleri sürdürenleri kınıyor.

Bu hüküm bütün cahiliye adet ve davranışlarının İslam dininde kınandığını gösterir. Öyle olmasaydı, yukarda sayılan sevimsiz davranışları cahiliye dönemine maletmek, bu davranışlar için aşağılayıcı bir faktör sayılmazdı. Oysa, bilindiği gibi bu davranışları cahiliye dönemi ile irtibatlandırmak onları aşağılamak, kınamakla aynı anlama gelmiştir. Nitekim Cenab-ı Allah (c.c):

"İlk cahiliye dönemi kadınları gibi süslenip kırıta ki-rıta gezmeyiniz." buyuruyor.^{185[104]} Bu ayet hem "kadınların süslenip püslenerek kırıta kırıta gezmelerini" ve hem de "ilk cahiliye dönemi" nin durumunu yeri, aşağılıyor. Bu da genellikle cahiliye döneminin insanlarına benzemenin yasak olduğunu gerektirir. Sahabilerden Ebu Zerr^{186[105]} bir

gün bir başka sahabiye anasına dil uzatarak hakaret edince, Peygamberimiz'inkendisi "Sen şahsında cahiliye kalıntıları bulunan birisin"^{187[106]} diyerek azarlaması da bu kabildendir. Peygamberimiz'in bu azan hem söz konusu kö-

tü huyu ve hem de İslamiyetin onaylamadığı cahiliye ahlakım kınayıcı niteliktedir. Şu ayet de aynı espriyi taşır:

^{183[102]} Menakıb, Biyografi, yazarları bu zatın kimliği hakkında çok çelişkili konuşuyorlar. En tercih edilen görüş onun: el-Haris b. el-Haris el-Eş'ari adında bir sahabi, olduğudur. Bkz. Tehzib el-Tehzib, c. 12, s. 218-219. Biy. 1002 el-İsabe, c.1, s. 275, bil. 1384.

^{185[104]} Sahih-i Müslim, Kitab el-Cenâz, Ölü Ardından Aşırı Bağırıp Çağırma Babı, H. No: 935, c.2, s. 644. (Ahzab: 33/33)

^{186[105]} Ebu Zer, Asıl adı, Cündeb b. Cünade b. Sekn el-Ğıfari'dir. İlk müslüman olan ulu Sahabi'dir. Mekke'de diğer müslümanlar kendilerini gizlerken o müslüman olur olmaz kimliğini ilan etti. Kureys'in önünde Kelime-i Şehadet'i yüksek sesle haykınca, Kureyslilerce dövüldü. Daha sonra kendi yurduna döndü. Bedir ve Uhud savaşlarının ardından Medine'ye hicret etti.

Düzgün konuşurdu. Cenab-ı Rasul, onun bu özelliğinden söz ederdi ve şöyle dua ederdi: "Ebu Zer'e Allah rahmet etsin. Bir başına yaşar, bir başına ölecek ve bir başına dirilecek" Osman'la arasından bazı tartışmalar olunca, İnsanlar arasında ayrılık çıkarır korkusuyla Halife (Osman) onu, Rebze'ye sürdü. H. 23'de orada vefat etti. Cenazesini İbn Me-sud kaldırdı. (Allah ondan razıolsun) Bkz. el-İsabe, c. 4, s. 62-64. Biy. 384.

^{187[106]} Hadis, Buhari-Müslim ve diğerlerinde kaydedilmiş. Bkz. S. el-Buhari, Kitab el-İman, Cahiliye Adetlerinden Olan Günahlar, Babı, Feth'ul-Bari, H. No:30., c. 1, s. 84, Ayrıca H. No: 6050.

Sahihi Müslim, Kitab el-İman Efendinin Yediğinden Kölelerine de Yedirmesi Babı, H. No: 1661 c. 3, s. 1282-1283. Müsned-i Ahmed, c.5, s. 161

Kafirler kalblerini taassupla, cahiliyye taasubu ile doldurdıklarında Allah, Peygamberi ile müminlere ağır başlılık bağışladı.» (Fetih: 48/26)

mirada taassub" un "cahiliyye" ye dayandırılması bu huyun kınanmasını gerektirir. Tabi ki, cahiliyye dönemi ile ilgili bütün adet ve davranışlar da aynı şekilde kınanma kapsamına girecektir. Yine Müslim'in, Ebu Hureyre'ye dayanarak verdiği göre Peygamberimizin:

"Şu iki davranış insanlara yapmış birer küfür unsu-rucıur:

1) Nesebe dil uzatmak

2) Ölünün arkasından bağıra bağıra ağıt yakmak "^{188[107]}

Buradaki "insanlara yapışık birer küfür unsuru" deyimini "bu iki davranış insanlarda bulunan birer küfür kmırıntısıdır" demektir. Buna göre bu iki davranışın kendileri birer küfürdür, kafirliğe mahsus davranışlardır ve insanlarla varlıklarını sürdürürler.

Yalnız şunu belirtmemiz gerekir ki, üzerinde kafirliğin herhangi bir unsurunu bulunduran kimse sırf bu yüzden gerçek anlamı ile kafir olmaz. Tıpkı şahsında herhangi bir müminlik unsuru bulunduran kimsenin sırf bu kadarlıkla bilinen gerçek anlamı ile mümin olamayacağı gibi. Biraz daha açıklarsak Peygamberimiz'in:

"Kul ile kafirlik-veya müşriklik- arasında sadece namaz kılmamak vardır"^{189[108]} hadisinde geçen belirtme edatlı "Kafirlik" ile belirtme edatsız mutlak anlamlı "Kafirlik" terimi arasında anlamca fark vardır. Tıpkı bunun gibi mutlak anlamla "Kafir" veya "Mümin" terimleri ile Peygamberimizin:

"Ben'den sonra tekrar birbirinin boyunlarını vuran kafirler haline dönmeyiniz."^{190[109]} sözünde geçen "kafir" terimi arasında da anlam farkı vardır. Peygamberimizin "Birbirlerinin boyunlarını vuran" ifadesi buradaki "kafir" deyiminin hangi anlamda kullanıldığını açıklıyor. Buradaki "kafirler" terimi dilbilgisi bakımından geçici ve şartlı olarak bu anlamı taşır, yoksa mutlak anlamlı "kafir" veya "mümin" terimleri kategorisine girmezler. Nitekim Cenab-ı Allah "O fişkırın sudan yaratıldı" ayetinde meniye "su" olarak adlandırıyor. Fakat bu geçici ve şartlı bir adlandırmadır, yoksa "Eğer su bulamazsınız, temiz toprakla teyemmüm ediniz." ayetinde geçen gerçek ve mutlak anlamlı "su" ile aynı kategoriye girmez.^{191[110]}

Yine sahabilerden Cabir b Abdullah'ın (r.a.) anlattığı ve Buhari ile Müslim'de yer alan şu olaylar da bu kabildendir:

"Peygamberimizle (s.a.v.) birlikte savaşta (Tebiik Savaşı) idik. Muhacirlerden (Mekke'lilerden) çok sayıda kişi bu savaşa katılmıştı. Bunlar arasında bulunan şakacı bir adam Ensar'dan (Medine'İllerden) birinin kaba etine alay atmak

^{188[107]} Sahih-i Müslim, Kitab el-İman, Soya Dil Uzatma, Ölünün Ardından Bağıra Çağıra Ağlamanın Küfür Adıyla Anılması Babı, h. No: 67, c. I, s. 82.

^{189[108]} Müsim, Kitab el-İman, Namaz Kılmayana Kafir Adının Verilmesi Babı, c. I, s. 88; Ebu Davud, Kitab el-Sünne, H. No: 4678, c.5, s. 58-59. Tirmizi Kitab el-İman, Namazı Bırakma Konusunda Gelen Hadisler Babı, H. No: 2618, 2639 ve 2620. Müslim ve Ebi Davud'un rivayet ettikleri aynı sözcüklere uygun olarak. Tirmizi: "Hadis "hasen" ve "sahih" dir" diyor, c.5, s. 13.

^{190[109]} Buhari, Müslim ve diğerleri rivayet ediyor. Buhari, Kitab el-İlim, Alimleri Dinleme Babı, H. No: 121, Feth'ul-Bari, c.I, s. 217. Aynı hadisi başka konularda şu numaralarda kaydediyor Buhari, H. No: 4405, 6869 ve 7080; Müslim, Kitab el-İman, Peygamber'in:"B en'den sonra birbirinizin boynunu vurarak küfre dönmeyin." sözü Babı, H. No: 65-66,c.I, s. 81-82.

^{191[110]} Alak: 96/6; Maide: 5/6.

maksadı ile bir tokat vurdu. Ensar'dan olan arkadaşımız buna çok kızdı ve çıkan tartışma üzerine her ikisi de kendi tarafını kışkırtmaya kalkıştı. O, Yani Ensar'dan olan arkadaşımız:

"Buraya bakın, Ey Ensar" ve Muhacirlerden olan taraf da:

"Buraya bakın, Ey Muhacirler" diye bağırıyorlar.

Gürültüyü işitince ortaya çıkan Peygamberimiz:

"Ne bu cahiliyye kışkırtmaları, ne oldu bu adamlara?" diye seslendi. Kendisine Muhacirlerden olan arkadaşın Ensar'dan olan arkadaşına alay maksatlı bir tokat vurduğu anlatılınca:

"Bırakın bu adeti, pis bir şakadır o" buyurdu. Fakat münafıkların başı Abdullah b. Ubey b. Selul^{192[111]}:

"Bu adamlar üzerimize gelmeye kalkışmadılar mı? Vallahi, eğer savaştan geri dönersek üstün olanlarımız aşağılık olan tarafı Medine'den çıkaracaktır." diyerek Ensar'ı kışkırtmaya devam etti.^{193[112]} Bunu işiten Ömer:

"Ya Rasulallah, bu pis herifi öldürmeyelim mi?" deyince Rasulallah onun görüşüne karşı çıkarak:

"Hayır, çünkü o zaman -Muhammed arkadaşlarını öldürüyor- derler"^{194[113]} buyurdu.^{195[114]}

Müminler Her Durumda kardeşini Desteklemelidir.

Öteyandan Müslim'de yer aldığına göre yukardakine benzer bir olayı sahabilerden Cabir şöyle anlatıyor:

Bir defasında biri muhacirlerden ve öbürü Ensar'dan olan iki genç arasında kavga çıktı. Bunun üzerine Muhacirler kendi taraflarını:

"Ey Muhacirler, buraya bakın" ve Ensar da kendi taraflarını:

"Ey Ensar, buraya bakın" diye kışkırtmaya kalkıştılar.

Durumdan haberdar olan Rasulallah ortaya çıkarak

"Nedir, bu yoksa cahiliyye usulü kışkırtma mı var?" diye seslendi. Sahabiler kendisine

"Hayır, ya Rasulallah, sadece iki genç birbirleri ile kavga etti ve arkasından biri öbürünün kaba etine hakaret maksatlı bir tokat vurdu" diye karşılık verince Peygamberimiz sözlerini şöyle bağladı:

"İyi o zaman mesele yok. Kişi ister haksızlık etmiş olsun, isterse haksızlığa uğramış olsun, kardeşine yardımcı olmalıdır. Eğer haksızlık etmiş ise onu bundan vazgeçirsin, bu ona yardım etmektir. Eğer haksılığa uğramış ise de onu

^{192[111]} Rasulallah zamanında Münafıkların başıydı. Asıl adı Abdullah b. Übey b. Malik b. el-Haris b. Ubeyd el-Hazreci'dir. Künyesi, Ebul Hab-bab'dir. Ancak, İbn Selül takma adıyla ünlüdür. Selül, Baba tarafından dedesidir. İslam öncesi Hazrec Kabilesi'nin lideriydi. Bedir'den sonra müslüman olduğunu açıkladı. Müslümanları birbirine düşürmeye, cihaddan alıkoymaya, yalah haberler yaymaya, alay etmeye, kötü bir hal başlarına geldiğinde, sevinip oynamaya başladı. Rasulallah zamanında ölünce, Rasulallah namazını kıldırdı. Allah: "Onlardan ölen birine kesinlikle namaz kılma, onun kabri başında da durma. Çünkü onlar Allah'ı ve Rasulü-nü tanımadılar, yoldan çıkmış olarak öldüler." (Tevbe: 84) ayetini gön-dererek onu bunân sakındırdı. Zerkeli, el-Alam, c.4, s. 65.

^{193[112]} Münafikun: 63/8.

^{194[113]} Sahihi Buhari, kitab el-Menakib, Cahiliyye Davasında Bulunmanın Yasaklandığı Bab, Feth'ui-Bari, H. No: 3518, c.6, b. 546.

^{195[114]} İbn-i Teymiyye, Sırat-ı Mustakim, Tevhid Yayınları: 114-125.

desteklesin."^{196[115]}

Bu iki isim, yani "Muhacirler" ile "Ensar" isimleri Kur'an'da ve hadislerde kullanılan şeriat kaynaklı (meşru) terimlerdir. Cenab-ı Allah bu iki zümrenin mensuplarını ve bizleri:

"Gerek daha önceki kitaplarda ve gerekse bu ki-tab'da (Kur'an'da) Müslümanlar" olarak adlandırdı.^{197[116]} Buna göre bir kimsenin "Muhacirlere" veya "Ensara" mensup olduğunun söylenmesi Allah ve Rasulullah katında güzel ve makbul bir nîsbet şeklidir, bunlar kabile ve şehir nisbetleri gibi sırf tanıtmaya maksadı ile kullanılan mubah nis-bet belirtme şekillerine benzemedikleri gibi bidata ve günaha götüren mekruh ve haram nisbet şekillerinden de başkadırlar.

Böyle olmasına rağmen bunlar mensuplarını birbirleri-ne karşı kışkırtmaya kalkışınca Rasulullah bu davranışına karşı çıkarak onu:

"Cahiliyye kışkırtması, cahiliyye taassubu" olarak adlandırdı. Fakat kendisine bu kışkırtmanın topluluk tarafından değil, sadece iki genç tarafından yapıldığı anlatılınca haksızlık edene engel olunmasını ve haksızlığa uğrayana da arka çıkılmasını emretti. Böylece Peygamberimiz böylesine durumlarda sakıncalı olanın sadece tıpkı cahiliyye döneminde olduğu gibi kişinin haklı-haksız ayırım yapmaksızın kendi tarafını tutması olduğunu, buna karşılık insanının haklı yere ve ölçüyü kaçırmaksızın kendi tarafına arka çıkmasının bazan vacip ve bazan da müstehap olan yerinde bir tutum olduğunu belirtmek istemiştir.

Nitekim Ebu Davud ve İbn-i Mace de yer aldığına göre sahabilerden Vasile b. Aşka^{198[117]}, (r.a.) diyor ki:

Bir defasında Rasulullah'a: "Taassub nedir?" diye sordum. Bana: Yine Ebu Davud'da^{199[118]} yer aldığına göre Süraka b. Malik^{200[119]} şöyle diyor:

^{196[115]} Sahihi Müslim, Kilab el-Birr Ve el-Sıla Ve el-Adab, Zalim de Olsa Mazlum da Olsa Müslümanın Kardeşine Yardımcı Olması Babı, H. No: 2584, c.4, s. 1998.

^{197[116]} Hacc: 22/78.

"İnsanın kendi kabilesini, haksızlıkta desteklemesi-

dir."182 diye cevap verdi.

^{198[117]} Ünlü Sahabi'dir. Adı, Vasile b. el-Esk'a b. Ka'b b. Amir'dir. Beni Leys b. Abdi menat kabilesindendir.

Tebuk savaşından Önce müslüman oldu ve bu savaşa katıldı. Müslüman olmadan Önce Medine'nin bir bucağında oturuyordu. Müslüman olunca Ehl-i Suffa oldu. Rasulullah'ın ölümünden sonra Şam'a gitti, orada savaşlara katıldı. Şam, Humus ve diğer şehirlerin fethinde bulundu. H. 95'de Şam'da 105 yaşında öldü.

Bkz. İbn Sa'd, Tabakat El Kübra, c.7, s. 407-408; el-İsabe, c.3, s. 620. Biy. 9087.

^{199[118]} Süneni Ebi Davud, Kitab el-Edeb, Tutuculuk (Taassub) Babı, H.No:5119,c.5,s. 341.

İbn Mace Fesile'nin babasından naklettiği hadisi rivayet ediyor. İbn Hacer ve diğerleri bu ravinin Fesile binti Vasile b. el-Esk'a olduğunu kaydediyor. İbn Mace'nin Fesile'den naklettiği hadis şöyle:

"Babamdan duydum. Diyordu: Peygamber'e, ırkçılık, adamın kendi toplumunu sevmesi midir? diye sordum. Rasulullah:

"Hayır, ırkçılık-tutuculuk- kişinin kendi kabilesini zulümde des-teklemesidir." buyurdu.

Süneni İbn Mace, Kitab el-Fiten, Irkçılık Babı, H. No: 3949, c.2, s. 1302. Fesile binti Vasile'nin soyu için bkz. el-İsabe, c.3, s. 626, Biy. 9087. Orada Nesile adıyla geçiyor.

^{200[119]} Asıl adı, Surake b. Malik b. Caşem b. Malik b. Amr b.Teym b. Müdlic el-Kinani; el-Müdlici'dir. Büyük sahabidir. Beni Müdlic oymağındandır. Müslüman olmadan önce, Hicret yolculuğu sırasında Rasulul-lah'i Ebubekir'i yakalayıp Kureyş'e teslim etme girişiminde bulundu. Bu sırada atının ayakları toprağa gömüldü. Bunun Peygambere özgü bir mucize olduğunu anladı. Amacım, Rasulullah ve arkadaşından

Bir defasında Peygamberimiz bize verdiği bir hutbede:

"Aranızdaki hayırlılar, günah işlemedikçe, aşiretini savunan kimselerdir"^{201[120]} buyurmuştur.

Yine Ebu Davud'un sahabilerden Cübeyr b. Mutim'e^{202[121]} dayanarak bildirdiğine göre Peygamberimiz şöyle buyuruyor:

"İnsanları zümre tassubuna çağıran (kışkırtan) kimse sizden değildir. Zümre taassubu uğruna savaşılan bizden değildir. Zümre taassubu uğruna ölen bizden değildir."^{203[122]}

Ayrıca Ebu Davud'un, İbn-i Mesud'dan rivayet ederek kaydettiğine göre Peygamber Efendimiz (s.a.v.) yine bu konuda şöyle buyuruyor:

"Kim haksız bir konuda kendi kavmini desteklerse onun hali uçurumdan düşmüş de kuyruğundan yukarıya çekilmeye çalışılan bir deveninkine benzer."^{204[123]}

Bu iki zümre ismini benimsemek ve bu zümrelere mensup olmak Allah'ın ve Rasulullah'ın sevgisini kazandırdığına göre, ya mubah veya mekruh olan nisbet ve ilişkilere taassupla nasıl bağlanabilir? Sözün kısası, şeriatı yeri olan bir zümre ismine mensup olmak, başka her hangi bir gurup-landırma ismine bağlanmaktan daha iyidir. Baksana bu konuda Ebu Davud'un, bildirdiğine göre İran asıllı bir köle olan sahabilerden Ebu Ukabe^{205[124]} ne diyor?:

Peygamber Efendimizle birlikte Uhud savaşıma katılmışım. Bir ara "Al sana, bu da İran asıllı bir köle olan benden sana bir ders olsun" diyerek karşıma çıkan bir müşrike bir darbe vurmuştum. Bunun üzerine bana doğru dönen RasuluUah "Al sana, bu da Ensar'dan bir köle olan benden sana bir ders olsun-desen olmaz mıydı?"^{206[125]} buyurdu.

Görülüyor ki, Peygamber Efendimiz, bu sahabiye Ensar'a mensup olduğunu söylemeye teşvik ediyor. Her ne kadar bu bağlılık kölelik ilişkisine dayansa da,

gizledi. (Bilmezlikten geldi) Peygamber'e bir mektup verdi ve hemen orada müslüman oldu. Peygamber ona:

"Benim pazubentimi takınca Kısra'nın tacım tahtını parçalayıp yerle bir edeceksin." Ömer, İran'ı fethedince, Peygamber'in (s.a.v.) vaadini yerine getirmek ve mucizesini gerçekleştirmek için Rasutul-lah'ın Pazubentini ona taktı. Bunun üzerine Ömer:

"Kısra b. Hüzmüzi yenilgiye uğratıp, tacını tahtını Müdlic oymağından Surake b. Malik gibi bir arabiye (köylüye) giydiren Allah'a hamd olsun." diye dua etti. Surake, şairdi. H. 24'de vefat etti. Bkz. Esed el-Ğa-be, c.2, s.264-265-266.

^{201[120]} Ebi Davud, Kitab el-Edeb Asabiye (ırkçılık) Babı, H. No: 5120, c.5, s. 341. Ebu Davud bu rivayetini, Eyyub b. Süvey'den alıyor ra-vi zayıftır" diyor. Süneni Ebu Davud, c.5, s. 341. Eyyub b. Süveyd el-Ramlı el-Şeybani, Künyesi Ebu Mesud, adındaki bu ravi, Ahmed b. Hanbel imamlarınca zayıftır. H. 201 'de vefat etti. Bkz. Tehzib el-Tehzib, el, s. 405-406. biy. 745, s.

^{202[121]} Cübeyr b. Mutim b. Adiy b. Nevfel el-Kuraşi, Büyük Sahabi ve Kureyş'İllerin en halimi (Yumuşak huylu) ve en efendilerindendi. Kureyş'lilerin ve çoğu Arapların soy kütüklerini, kendisinden öğrendiği soy bilginiydi (Nesabe). Babası el-Mu'ü, Taifliler tarafından reddedilip geri dönen Rasulullah'ı himaye etti. Müslümanlar, Beni Hâşimliler ve Ab-dulmuttaîp oğullarıyla ilişkiye geçip onları açlık ve yokluğa mecbur eden Kureyş kabilesinin yaptığı antlaşmayı bozanlardan birisi de yine bu şahıstı.

Cübeyr, Mekke fethedilmezden Önce müslüman oldu. Fetih savaşı sırasında Mekke'ye yakın bir yerde Peygamberimiz :

"Kuşkusuz Mekke'de Kureyş'den dört gurup "nefer" vardır. Onlar aracılığıyla (insanlar) şirkten uzak olur, İslama ısınır..." Bunlar arasında. Cübeyr b. Mutim'dan da söz etti. H. 52'de vefat etti. Bkz. Esed el-Ğabe, el, s. 271-272.

^{203[122]} Sünen-i Ebi Davud, Kitab el-Edeb, İrçılık Babı, H. No: 5121. c.5, s. 5121, c.5, s. 354. Müslim-Kitab el-İmare, H. No: 1848 Ebu Hürey-re'den.

^{204[123]} Sünen-i Ebu Davud, Kitab el-Edeb, İrçılık Babı, H. No: 5118, c. 5, s. 341. Hadisin İsnadı, sahihdir. E. Davud, İbn Mesud'dan buna uyan diğer bir hadis rivayet ediyor. Sünen-i Ebu Davud'. H. No: 5 U7. c.5, s.340.

^{205[124]} Abdurrahman b. Ebi Ukbe, el-Farisi, el-Medenî, Ensar'ın yakın dostu, bir sahabidir. İbn Hibban: Mürsel rivayet etmekle birlikte güvenilir olduğunu söyler İbn Hacer, "Üçüncü kuşaktan Makbul bir ra-vidir." der. Tehzib el-Tehzib, c.6f s. 232, Biy. 472. Takiib el-Tehzib, c.1, s.492.Biy. 1051.

^{206[125]} Sünen-i Ebu Davud, Kitab el-Edeb, İrçılıkBabı, H. No: 5123, c.5, s. 343, İbn Mace, Kitab el-Cihad, Savaşta Niyet Babı, H. No: 2784, c.2, s. 931, Ebi Ukbe'den rivayet edilen bu hadis "Mürsel" dir.

bu bağlılığı benimsemeyi, aslında doğru olan ve haram da olmayan İran asıllı-ğa bağlılığından daha makbul tutuyor. Anlaşılan bu titizliğin hikmetlerinden biri, insan nefsinin mensup olmayı benimsediği tarafı savunma eğiliminde oluşudur. Yukardan beri gözden geçirdiğimiz hadislerin tümü bir şeyin cahiliyye dönemi ile ilişkili olmasının o şeyin kınanmış ve yasak olmasını gerektirdiğini açıkça gösteriyorlar. Bu da kayıtsız şartsız olarak bütün cahiliyye adet ve davranışlarını kesinlikle yasaklamayı gerektirir ki bu kitabın maksadı da budur.

Bu hadislerin bir diğer benzeri Ebu Davud'da yer alan ve Ebu Hureyre (r.a.) tarafından rivayet edilen aşağıdaki hadistir. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) bu hadiste şöyle buyuruyor:

"Allah sizin cahiliyye gururu ve o dönemin atalarla öğünme zihniyeti ile ilginizi kesti. İster takva bağlısı bir mümin, isten günahkar bir kimse olunuz bu zihniyetten uzak olmalısınız. Sizler hepiniz Adem'in torunlarısınız, Adem de topaktan yaratılmıştır. Bazı kimseler kavimleri ile öğünmeyi mutlaka bıraksınlar. Böyleleri birer ce-hehennem kömürüdürler veya Allah katında burunları ile koku kovalayan pislik böceğinden daha geçersizdirler."^{207[126]}

Görüldüğü gibi Peygamberimiz gururu ve övünmeyi "Cahiliyye" dönemine bağlayarak onu kınıyor. Yani bu huylar cahiliyye zihniyetinin unsurları oldukları için kınanmaya uğruyorlar. Bu durum cahiliye zihniyeti ile irtibatlı olan her adet ve davranışın kınanmasını, hor görülmesini gerektirir. Aynı ana fikri işleyen başka bir hadis de Müslim'de yer alan ve yine Ebu Hureyre'den rivayet edilen şu hadistir. Peygamberimiz buyuruyor ki:

"Kim başa itaati bırakıp cemaatten ayrılır da, bu halde iken ölürse cahiliye ölümü ile ölür. Kim zümre taassubu ile öfkelenir, zümre taassubunu kıskırtır veya zümre taassubunu destekleyerek kör döğüşünü sembolize eden bir sancağın altında savaşırsın da ölürse, cahiliye dönemindekilere benzer bir şekilde öldürülmüş olur. Kim ümmetime karşı isyan eder de iyi-kötü ayırımı yapmaksızın herkesin boynunu vurur ve müminlerin kana girmekten bile kaçınmaz, ayrıca yaptığı antlaşmalara bağlı kalmazsa Ben'den değildir, ben de ondan değilim."^{208[127]}

Peygamberimiz bu hadiste fıkıh alimlerinin ölüm cezasına müstehak gördükleri üç gurubu, yani asilleri, saldırganları ve zümre taassubuna kapılarak ayrılıkçılığa kalkışanları saymaktadır.

Bu gurupların birincisi hükümdara isyan edenlerdir. Peygamberimiz bu hadiste başa itattan sıyrılıp, cemaatten ayrılmayı yasaklıyor ve başa (imama) itaattan

^{207[126]} Ebu Davud, Kitab el-Edeb, Soy-sopla övünme Babı, H. No: 5116. c.5, s. 339-340, Müellifin (İbn Teymiye) hadisin sahih olduğuna işaret ediyor.

Tirmizi, Kitab el-Menakib, Şam Ve Yemen'in Üstünlükleri, H. No: 3955-3956, s. 734-735.

Tirmizi de bazı güzel değişiklikleri, kelimelerde öncelik sonralık (takdim-tehir) var.

Tirmizi, İbn Ömer ve İbn Abbas, babında 3955 numara ile bir hadis rivayet ediyor. Bu hadisten sonra "Hadis "hasen" ve "garip" tir" diyor. İkinci hadisten sonra da: "Bu hadis bize göre birinciden daha sağlamdır. Yazgısını ekliyor. Sünen el-Tirmizi, c.5, s. 734-735.

^{208[127]} Sahih-i Müslim, Xıtab el-tmare, Fitne (Kargılıklar) Ortaya Çıktığında Müslümanların Topluluk Halinde Olmayan Özen Göstermeleri Babı, c.3, s. 1476-1477. H. No: 1848. Hadisin iki rivayet tarikin arasındaki sözcük dizisinde bazı farklılıklar var.

sıyrılmış olarak ölenlerin cahiliye ölümü ile öleceklerini belirtiyor. Çünkü tarihten öğrendiğimize göre gerek Araplar ve gerekse diğer milletler cahiliye dönemlerinde yaygın egemenliğe sahip bir hükümdara itaat etmekten uzaktılar.

Peygamberimiz bunun arkasından sözü kavimcilik, hemşehrilik ve benzeri taassublarla savaşa girişenlere getirerek böylelerinin gölgesi altında savaştıkları sancağı "Kördöğüşü sancağı" diye adlandırıyor. Çünkü böylesine bir hareket, hedefi belirsiz bir körler eylemidir. Bu uğurda Öldürülenleri de cahiliye dönemindeki öldürülmelerle aynı görüyor. Bu kimseler isterse zümre taassubu uğruna Öfkelenmiş olsunlar, isterse doğrudan doğruya bu amaçla çatışmaya girmiş olsunlar farketmez. Peygamberimiz, Müslim'de yer alan ve yine Ebu Hureyre tarafından rivayet edilen aşağıdaki hadiste bu durumu şu şekilde açıklıyor:

"Öyle bir zaman gelecek ki öldüren niçin öldürdüğünü ve öldürülen de neden öldürdüğünü bilemeyecektir."

Peygamberimiz sahabilerden birinin:

"Bu nasıl olur?" şeklindeki sorusuna da:

"Herc-ü Merc (kargaşalık) yüzünden bu böyle olacaktır, O durumda öldürülen de ölen de cehennemliktir."^{209[128]} diye cevap vermiştir.

Bir önceki hadiste sözü geçen gurupların üçüncüsü de islam ümmetine karşı çıkanlardır. Bunlar amaçları mal yağmacılığı olan yol kesiciler ile benzerleri olabilecekleri gibi mevki ve iktidar hırsına kapılan kimseler de olabilirler. Asker-sivil ayrımı yapmaksızın kendi egemenliğinde olmayan bir şehrin halkını tümü ile öldüren zorbalara, sünnetten ayrılıp başkaldırarak ayrımsız bir şekilde kible ehlinin kanlarını mubah görenler gibi. Ali'nin savaştığı Haru-riler^{210[129]} bu gurubun bir Örneğidirler.

Görülüyor ki, Peygamber Efendimiz (s.a.v.) bu hadislerde anlattığı ölümleri ve vuruşmaları kınama ve yasaklama hedefi ilan ederek "cahiliye ölümleri" ve "cahiliye vurulmaları" olarak isimlendiriyor. Aksi halde bunları yasaklamaz -dı. Bundan anlıyoruz ki, cahiliye dönemi ile irtibatlı olan ölüm, vurulma ve diğer faaliyetler kınanmış ve yasaklanmış faaliyetlerdir. Bu da cahiliye dönemi ile ilgi olan tüm davranış ve adetlerin kınanmasını gerektirir ki, bizim vurgulamak istediğimiz de budur.

Yine Buhari ile Müslim'in Marur b. Suveyd'e^{211[130]} dayandırarak anlattığı şu olay da bu kabildendir. Marur diyor ki:

Bir defasında sahabilerden Ebu Zerr'in üzerinde yeni bir takım elbise gördüm, kölesi üzerinde de aynı elbiseden bir takım vardı. Sebebini kendisine sorduğumda bana Peygamberimizin zamanında bir adamın anasına dil uzattığını anlattı. Adam Peygamberimize varıp bu olayı anlatınca Ra-sulullah:

^{209[128]} Müslim, Kit İb el-Fiten Ve Eşrat-Saa-Birisi Öbürünün Devesini Çekinceye Kadar Kıyamet Kopmayacağı Babı: H. No: 2908, c.4, s. 2231-2232.

^{210[129]} Hz. Ali'nin dönemindeki Harici'lere verilen ad. Bu ad, Küfe yakınlığında, Harun'a denen bir yer adına nisbetle verilmiş. Harici'ler Ali'nin (r.a.) ordusundan ayrılınca buraya yerleşmişler. Bkz. el-Bida-ye Ve-el-Nihaye, c.7, s. 278-280. Mu'cem el-Büldan, c.2, s. 245

^{211[130]} Asıl adı, Ebu Ümeyye, el-Ma'rur b. Süveyde el-Esedî'dir. Üçüncü Kuşak Küfe Tabûn'den olan bu ravi çok güvenilir hadis ezberleyicisidir. 120 yıl yaşadı. Bkz. tbn Sa'd Tabakat el-Kübra c.6, s.118; Tak-rib el-Tehzib, c.2, s. 263; Biy. No: 1275.

"Ebu Zerr'in "Sen şahsında cahiliye döneminden kalıntılar bulunan bir adamsın" diye azarladı.

Başka bir rivayete göre Peygamberimiz sözlerine devam ederek Ebu Zerr'e şöyle buyurdu:

"Köleleriniz sizin kardeşlerinizdirler. Allah onları sizin ellerinizin altına verdi. Kardeşini elinin altında bulunduranlarınız onlara yedikleri yemekten yedvrsinler, giydikleri elbiseden giydirdinler ve kendilerine güçlerinin üzerinde işler vermeyiniz. Eğer onların güçlerinin yetmeyeceği işler verirseniz kendilerine yardım ediniz."^{212[131]}

Görüldüğü gibi, Peygamberimiz bu hadiste cahiliye hayatı ile ilgili adetlerin kınanmış olduğunu bildiriyor. Çünkü Rasulullah'm "Sen de cahiliye döneminden kalıntılar var" şeklindeki ifadesi sözkonusu huyu kınamak, kötülemdir. Çünkü eğer cahiliye niteliği içerdiği unsurları kınanmasını gerektirmesiydi, kullanılış maksadı gerçekleştirmemiş olurdu.

Bu arada bu hadiste neseblere dil uzatmanın bir cahiliye huyu olduğu belirtiliyor. Yine bu hadisten anladığımıza göre ilminin genişliği, fazileti ve dindarlığı ile tanınan bir kimsede "cahiliyet" "yahudilik" ve "hristiyanlık" diye adlandırılan özellikler sisteminin bazı unsurları bulunabilir ve bu yüzden adamın kafir veya fasık olması gerekmez.

Yine Müslim'in, İbn-i Abbas'a dayandırarak kaydettiğine göre Peygamberimiz aynı gerçeği vurgulayan başka bir hadisinde şöyle buyuruyor:

"Allah'ın sevmediği insanlar şu üç kimseler:

- 1) Harem-i şerife mahsus yasakları çiğneyen kimse,
- 2) İslamda cahiliye geleneklerini hortlatmak isteyen kimse,
- 3) Haksız yere bir insanın kanını dökmek isteyen kimse."^{213[132]}

Peygamber Efendimiz, insanlar arasında Allah'ın en sevmediği kimselerin sözkonusu üç kimse olduğunu haber veriyor.

Bunu şöyle açıklayabiliriz. Çünkü fesad ya dinle ilgili veya dünya ile ilgili olur. Dünya ile ilgili en büyük fesad haksız yere insan öldürmektir. Bu yüzden adam öldürmek, en büyük dini fesad ve yıkım olan kafirlikten sonraki ikinci en büyük günah sayılmıştır.

Dinle ilgili fesad ve yıkıma gelince bu iki kısma ayrılır. Bir kısmı davranışın (amelin) kendisi ile ve öbür kısmı da davranışın işlendiği yerle ilgilidir. Davranışın kendisi ile ilgili olanı cahiliye gelenekleri peşinde koşmak, onları hortlatmaya çalışmaktır. Davranışın yeri ile ilgili olan kısma gelince Harem-i

^{212[131]} Buhari, Kitab el-İman, Cahiliye İşlerinden Olan Günahlar Babı, Feth'ul Bari, el, s. 84, H. No: 30; H. No: 6050, c. 10, s. 475, sözcük akışında bazı değişiklikler var.

Sahih-i Müslim, Kitab el-İman, Efendilerin Yediklerinden Kölelerine de Yedirmeleri Babı, H. No: 1661, c.3, s. 1282-1283. Hadisi, çeşitli - birkaç- rivayet yoluyla nakleden Müslim'in rivayetleriyle, müellifin (İbn Teymiye) aldığı hadisin güzel dizgesinde bazı değişiklikler vardır, ^{213[132]} Müellif, (Allah ona rahmet etsin) burada Müslim'de bulunan bir hadise işaret ettiğini söylüyor. Neki, yukarda geçen şekliyle Müslim'de böyle bir hadise rasthyamadım. Fakat bu senet ve bu sözcüklerle burada geçen hadisi Buhari'de gördüm.

Bkz. Sahih el-Buhari, Kitab el-Diyat, Haksız Yere Öldürülen Kimsenin Kanının Bedelini İsteme Babı, Feth'ul-Bari, c.12, s. 210, H. No: 6882. Burada "Li yurhika" var "Li yurika yerine" Her ikisi de aynı anlamdadır.

Şerifin (Kabe'nin) saygınlığını çiğnemektir. Çünkü en önemli, en seçkin amel işleme yeri Harem-i Şeriftir. Davranışın (amelin) işlendiği yerin saygınlığını çiğ-nemek davranışın zamanla ilgili yasaklamaları tanımamaktan daha önemlidir. Bu yüzden Harem sınırları içinde bazı hayvanları avlamak ve bazı bitkileri yolmak haram kılındı. Oysa aynı davranışları haram aylarda işlemek yasaklan-mıştır. Yine bu yüzden ki, sahih kaynakların ispatladığı gibi savaşma Harem sınırları içinde her zaman haram olduğu halde, haram aylarda böyle değildir. Allahü alem bu yüzden Peygamberimiz Harem-i Şerifin saygınlığını çiğnemeyi cahiliye geleneklerini hortlatmaya çalışmakla birlikte saymıştır.

Sözün kısası, bu üç kimse İslam'da cahiliye geleneklerini hortlatmak isteyen kimselerdir. İslam'da her hangi bir cahiliye adetini uygulamak isteyen herkes bu hadisin kapsamına girer.

Cahiliye geleneği (yolu, sünneti) o dönemin insanların uyguladıkları adetlerin bütünüdür. Yani sürekli şekilde gidilen yoldur. Bu yol çeşitli halk kesimlerini kapsamına alır ve ibadet sayılan ve sayılmayan davranış ve tutumları tümü ile içine alır. Nitekim Cenab-i Allah (c.c.) şöyle buyuruyor:

"Sizden önce de nice gelenekler (sünnetler) gelip geçmiştir." Yeryüzünde geziniz de yalancıların akıbetlerinin nasıl olduğunu görünüz." (Al-i İmran: 3/137)

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) de şöyle buyuruyor:

"Sizden öncekiler geleneklerine (yaşama tarzlarına) noktası noktasına uyacaksınız."^{214[133]}

"Uymak" izlemek ve örnek edinmek demektir. "Onların" geleneklerinin herhangi bir unsurunu uygulayanlar cahiliye döneminin yaşama tarzına uymuş olurlar. Bu ilke cahiliye geleneklerinden olan herhangi bir adete -ister bir bayram töreni olsun, isterse bunun dışında bir davranış olsun- uyulmasının haram olmasını gerektiren genel bir kuraldır.

"Cahiliye" terimi kimi zaman belirli bir tutum -ki Kur'an ve hadislerde çoğunlukla böyledir- kimi zaman da bu belirli tutumun sahibini ifade eder. Peygamberimiz, Ebu Zerr'e:

"Sen şahsında cahiliye zihniyetinden kalıntılar bulunan bir adamsın" Ömer'in "Ben cahiliye döneminde bir gece itikafa girmeyi (bir yere kapanmayı) adadım" Aişe'nin:

"Cahiliye döneminde dört türlü nikah vardı" ve sahabi-ierin:

"Ya Rasulallah, cahiliye ve kötülük içinde idik" şeklindeki sözleri cahiliye teriminin bu anlamına örnektirler. Bu cümlelerde •"cahiliye" terimi "cahiliye halinde", cahiliye yolunda" ve "cahiliye adetine göre" gibi anlamlara gelir. Bu örneklerdeki cahiliye terimi, aslında sıfat olduğu halde kullanılan isim halini almıştır.

Terimin ikinci anlamının örnekleri "cahiliye zümresi", "cahiliye şairi" gibi deyimlerdir. Terimin bu anlamı "bilgisizlik" veya "bilgiye uymamak" demek

^{214[133]} Aynı hadise geçen sayfalarda değinildi.

olan cahillikle ilgilidir. Biraz açıklarsak, bir kimse gerçeği bilmezse o basit anlamı ile cahildir. Fakat eğer bu kimse gerçeğin zıddını gerçek biliyorsa o katmerli (mürekkeb) cahildir. Bir kimse gerçeği bilerek veya bilmeyerek zıddını söylerse o da cahil adını alır. Nitekim Cenab-ı Allah (c.c.) şöyle buyuruyor:

"Rahman'ın (has) kulları yeryüzünde tevazu içinde yürürler ve cahiller kendilerine laf atınca "selam" derler." (Furkan: 25/63)

Peygamberimiz de bir hadisinde bu terimi şöyle kullanıyor:

"Herhangi biriniz oruçlu iken çirkin söz söylemesin» kötü iş yapmasın ve cahillik etmesin"^{215[134]}

Öteyandan ünlü muallaka şairi Arar b. Gülsüm de^{216[135]} bir beytinde bu terime şöyle yer veriyor:

Hey bize karşı hiç kimse cahillik yapmasın.

Yoksa biz cahillerinkinden daha baskın cahillik yaparız.

Terimin bu anlamdaki kullanımı çoktur. Tıpkı bunun gibi gerçeğin tersine davranan kimseye de davranışın gerçeği ters olduğunu bilse bile cahil denir.

Nitekim Cenab-ı Allah şöyle buyuruyor:

"Tevbe, ancak cahillik sonucu "kötülük yapanlar içindir." (Nisa: 4/17)

Yine bazı sahabiler de bu anlamda "kötülük yapan herkes cahildir."^{217[136]} demişlerdir.

Çünkü kalbde kökleşmiş gerçek bilgi kendisine ters düşen söz ve davranışın meydana çıkmasına engel olur. Buna rağmen eğer bilgi ile çelişen, ona ters düşen bir söz veya davranış ortaya çıkarsa, bu durum mutlaka ya kalbin o tersliğe karşı farketmediğini (ondan gafil kaldığını) ya bu tersliğe karşı direnmede zayıf kaldığını gösterir. Bu durumların her ikisi de bilginin özüne ters düştüğü, onunla çeliştiği durumlar bu anlamda cahillik olurlar.

Bundan amelerin mecazi anlamda değil, hakiki anlamı ile iman teriminin kapsamına girdikleri anlaşılıyor. Gerçi herhangi bir ameli terkeden^ kimsenin kafir olduğu veya iman teriminin kapsamı dışında kaldığı söylenemez. "Akıl" ve benzeri terimler de böyledir.

Böyle olduğu için Cenab-ı Allah (c.c.) Kur'an'da cahi-liye örneğine uygun bir hayat tarzı sürenleri "ölüler", "körler", "sağırlar", "dilsizler", "sapıklar", "cahiller", "düşünmeyenler" ve "iştmeyenler" diye nitelendiriyor. Buna karşılık müminleri de "düşünce sahipleri", "izan sahipleri" "doğru yolda olanlar", "nur sahipleri" ve "işitenler" gibi sıfatlarla tanıtıyor.

^{215[134]} Buhari, Müslim ve diğer hadis kitaplarında geçen hadisin bir bölümüdür. Buhari hadisi, Ebu Hureyre'den rivayet ediyor. Rasulullah şöyle buyurdu:

"Oruç (arkasına sığınan) kalkandır. (Biriniz otururken) çirkin söz söylemesin, cahillik etmesin..." Sahih-i Buhari, Kitab, el-Savm Orucun Üstünlükleri Babı, H. No: 1894, Feth el-Bari, c.4, s. 103.

Müslim, Kitab el-Sıyam, Oruçlu İken Dili Koruma Babı, H. No: 1151,c.2, s. 806. Sözcükler "İzaEsbaha, Ehadükümyevmensaimen, fela yerfûs ve le yechel." (Sizden biriniz bir gün oruç tuttuğunda, kötü konuşmasın, cahillik etmesin). Ebu Davud, Müellifin anlattığı hadisin sözcükleriyle uyum içindedir. Bkz. Sünen- i Ebu Davud, Kitab el-Savm, Oruçlu İken Gıybet Etme Babı, H. No: 2362. c. 2, s. 768.

^{216[135]} Bu ikilik -beyt- cahiliye döneminin ve ünlü Muallakat-ı Seb'a (yedi askı) nın ozanlarından Amr. b. Gülsüm adındaki şairin uzun övgü-kaside-sinden alınmıştır. Bkz. Ebubekir el-Anbari, Kitab Şerh el-Kasa-idel-Seb'as. 426.

^{217[136]} Bkz. Tefsir İbn Cerir, c.4, s. 202-203.

Bu noktayı açıkladıktan sonra hemen belirtelim ki, insanlığın tümü Peygamberinizin (s.a.v.) gönderilişinden önce bilgisizliğe dayalı bir cahiliyet hayatı yaşıyordu. Söyledikleri sözler ve yaptıkları davranışlar cahiller tarafından ortaya konmuş ve ancak cahillerin benimseyip işleyebilecekleri şeylerdi. Bu arada peygamberlerin getirdikleri ve sonradan bozulan, gerçeklerle bağdaşmayan yahudilik ve hristiyanlık gibi inanç ve hayat sistemleri de cahiliye teriminin kapsamına dahildirler. Bu dönem yaygın ve genel bir cahiliye dönemi idi.

Buna karşılık Peygamberimizin gelişinden sonra cahiliye niteliği genel olmaktan çıkarak yerel ve sınırlı bir karaktere bürünmüştür. Yani artık şu veya bu şehirde, şu veya bu kimsede cahiliyenin varlığından sözedilebilir. Mesela falanca kafir ülke ile müslüman diyarında yaşasa bile henüz müslüman olmamış filanca şahıs cahiliye dönemindedir denir. Buna karşılık, mutlak anlamda artık cahiliye döneminden söz edilemez. Çünkü bu ümmetin içinde Kıyamet gününe kadar hakkı destekleyen, gerçeğin taraftarı olan bir zümre her zaman varolacaktır. Yalnız müslümanların yaşadıkları bazı yörelerde ve bazı müslümanlarda sınırlı bir cahiliye zihniyeti varolabilir. Peygamberimizin yukarda yer verdiğimiz "ümmetim arasında şu dört şey cahiliye zihniyetinin uzantısıdır." şeklindeki hadisi ve Ebu Zerr'e "sen şahsında cahiliye zihniyetinin tortusu bulunan birisin" şeklinde hitap eden sözleri gibi.

Şunu da hemen belirtelim ki, Peygamberimizin yukarda-ki hadiste geçen "Müslümanlık içinde cahiliye geleneğini arayan, güden kimse" şeklindeki ifadesi genel, yaygın, sınırlı, yahudilik, hristiyanlık, ateşperestlik, yıldızları tapıcı-lık, putperestlik, müşriklik gibi zihniyet ve sistemlerin tümünü, bunların kısmi veya karma yapılmış şekillerini, hatta bunların sonradan uydurulmuş veya daha önce yürürlükten kalkmış biçimlerini tümü ile kapsamına alır. Gerçi "Cahiliye" terimi çoğunlukla sadece Arapların İslam'dan önce hayat tarzlarını ifade etmek için kullanılıyor ama anlam aynıdır.

Nitekim Buhari ile Müslim'de yer'aldığına göre sahabilere İbn-i Ömer^{218[137]} (r.a.) şöyle diyor:

Müslümanlar Peygamber Efendimizle birlikte vaktiyle Semud kavminin yaşadığı yöreye vardıklarında oranın kuyularından su çekmiş ve hamur yoğurmuşlardı. Fakat Peygamberimiz sahabilere çektikleri suları dökmelerini, yo-ğurdukları hamurları develere yedirmelerini ve sadece vaktiyle yörenin develere su sağlamak için yararlanılan kuyudan su almalarını emretmiştir.^{219[138]}

Aynı olayın yine İbn-i Ömer'e dayandırılan değişik kanaldan gelmiş başka bir rivayetindeki rivayet de Buhari'de yer almıştır. Şöyle deniyor:

Peygamber Efendimiz Tebuk savaşında Hicr adı verilen ve bir zamanlar Semud

^{218[137]} Büyük Sahabidir. Asıl adı, Abdullah b.Öraer b. el-Hattab b. Nü-feyl el-Kuraşi el-Advi'dir. Bi'setten üç yıl önce doğdu. On yaşında bir çocukken Medine'ye hicret etti. Bedir ve Uhud savaşında, babası onun savaşa katılmasını Rasulullah'dan istedi. Küçük olduğu için Rasulullah uygun görmedi. Hendek Savaşı'na katılmasını onayladı. Şüphelilerden kaçınması ve ibadete düşkünlüğüyle ünlüydü. Osman'ın öldürülme fitnesinde, olaylardan uzak durmayı tercih etti. H. 73 yılında vefat etti. (Allah ondan razı olsun) Bkz. el-İsabe, c. 2, s. 347-350, Biy. 4834.

^{219[138]} Sahih-i Müslim, Kitab el-Züh'd, Kendilerine Zulm Edenlerin Oturduktan Yere Girmeyin, Babı, H. No: 2981, c.4, s. 2286.

kavminin yaşamış olduğu bölgeye girince sahabilere oranın kuyusundan içmemelerini ve bu suyu kullanmamalarını emretti. Sahabiler:

"Ya Rasulallah, biz bu kuyunun suyu ile hamur yoğurduk, kablarımızı doludurduk" deyince Peygamberimiz onlara yoğrulan hamurları atmalarını ve su dolu kabların dökmelemlerini emretti.^{220[139]}

Bu arada sahabilerden Cabir'in aynı olayla ilgili olarak rivayet ettiğı bir hadise göre Peygamberimiz şöyle buyurmuştur:

"Şu azaba çarptırılmışların diyarına ancak ağlaya ağlaya giriniz. Eğer ağlar durumda değilseniz, buraya ayak basmayınız ki, onların başın gelenler sizin başınız da gelmesin."^{221[140]}

Görölüyor ki Peygamber Efendimiz müslümanları vaktiyle azaba çarptırılmış bir kavmin diyarına ağlar durumda olmaksızın girmemeye çağırıyor ve buna gerekçe olarak oraya ağlamaksızın ayak basacak olanların başına o kavmin başına gelenlerin gelebileceğini, böyle bir ihtimalin varolduğunu belirtiyor. Ayrıca Müslümanların giriştikleri en zorlu savaş olduğu için İslam tarihinde "sıkıntı savaşı" diye geçen bu savaşta o yörenin suyu ile yoğurulmuş hamurların develere yedirilmesini emrediyor. Başka bir rivayete göre Peygamberimizin "Vaktiyle toplu azaba sahne olan topraklar üzerinde namaz kılmayı yasakladığı" bildiriliyor.

Nitekim Ebu Davud'un, Ebu Salih Gifari'ye^{222[141]} dayanarak bildirdiğine göre bir defasında Ali, Babil'e vardı. Fakat orada eğlenmeyerek yoluna devam ediyordu. Bu sırada müezzin yanına gelerek ikinci namazının vakitinin girdiğini söyledi. Ama Ali ancak kasaba dışına çıkınca müezzine ezan okumasını emrederek namazı kıldı. Namazın bitiminde de böyle yapmasının sebebini:

"Sevgili Peygamberimiz bana mezarlıkta ve Babil toprağı üzerinde namaz kılmamamı, çünkü buranın lanete uğramış olduğunu söyledi." diye açıkladı.^{223[142]}

Ahmed b. Hanbel de Ali'nin bu sözlerini değişik ve az Öncekine göre daha sağlam iki kanaldan nakletmiştir. Bu yüzden kendisi de Ali'ye uyararak böyle yerlerde namaz kılmayı mekruh saymıştır. Şüphe yok ki, Ali'nin:

"Peygamberimiz bana Babil toprağı üzerinde namaz kılmamamı, çünkü buranın lanete uğramış olduğunu söyledi." şeklindeki sözü diğer herhangi bir "lanete

^{220[139]} Sahih-i Buhari, Kitab el-Enbiya, Allah'ın "Semud'a Kardeşleri Salih'i gönderdik" Ayeti Babı, H. No: 3378, Feth'ul-Bari c. 6, s. 378; 3379 No'lu hadis de bu hadisin aynısıdır.

^{221[140]} Buhari ve Müslim, hadisi İbn Ömer'den naklediyorlar. Bkz. Sa-hih-i Buhari Kitab el-Enbiya, Bir önceki bab, H. No: 3380, Feth'ul-Bari.c.6, s. 378-379.

Sahih-i Müslim, Kitab el-Züh'd, Kendine Zulmedenlerin Yerlerine Girmeyin Giderseniz Ağlayarak Girin Babı, H. No: 2980, c. 4, s. 2285.

^{222[141]} Bu ravi, Said b. Abdurrahman el-öfari-Misri'dir. Künyesi, Ebu Salih olan bu zat hakkında İbn Hacer Tehzib el-Tehzib'inde, İbn Hibban onun güvenilirliğini onayladı, "diyor". el-Acla: "Misri, güvenilir, tabidir." der. Hz. Ali'den olan rivayeti mürseldir. Bkz. Tehzib el-Tehzib c.4, s. 58-59 Biy. 100.

^{223[142]} Sünen Ebi Davud, Kitab el-Salat, Namaz Kılmanın Caiz Olmadığı Yerler Babı, H. No: 490, c. 1, s. 329. Hutabi, Mealim el-Sünen isimli eserinde bu hadisin açıklamasında şöyle diyor: "Bu hadisin isnadı "Mekal" dir."

Hiç bir alimin, Babil topraklarında namazın haram olduğunu söylediğini bilmiyorum. Bunu söyledikten sonra Ebu Davud daha sahih olan şu hadisi sunuyor: "Yeryüzü bana mescit ve temiz kılındı..." Bkz. Hamiş Sünen-i Ebi Davud, c. 1, s. 329. Gerçi müellif az sonra hadisin burada geçen senetten daha sağlam senetle rivayet edildiğini anlatacak. Bu senet hadisin sıhhatini destekler niteliktedir. Aynı hadisi Beyhaki Süneninde, c.2, s. 451, Korku ve Azab Yerlerinde Namaz Kılmanın Kerameti Bab.n da tahrir ediyor.

uğramış" yerde de namaz kılmamayı gerektirir. Daha önce gördüğümüz Semud kavminin diyarı ile ilgili hadis ile Ali'nin bu sözlerinin birbirleri ile bağdaştığı görülüyor. Çünkü Peygamberimiz toplu azaba sahne olan yerlere ayak basılmaması-nı emrettiğine göre bu yasağın kapsamında öyle bir yerde namaz kılmak veya başka birşey yapmak gibi eylemler haydi haydi girer. Ayrıca bu sözler Cenab-ı Allah'ın (c.c.) Mes-cid-i Dırar" ile ilgili şu ayeti ile uyum halindedir:

"Orada asla namaza durma... Yapısı Allah korkusu ve rızası üzerine kurulan bina mı, yoksa bir yarın kenarına kurulup o yarla birlikte cehennem ateşine yuvarlanana mı daha hayırlıdır? Allah zalimler güruhuna hidayet vermez." (Tevbe: 9/108-109)

Çünkü söz konusu yer azaba sahne olmuş yerlerden biri idî ve rivayete göre üzerinde yapılan bu mescid yıkılınca yıkıntılarından havaya duman yükselmişti.^{224[143]} Bu noktaya başka bir açıdan bakarsak, nasıl ki üç seçkin mescid^{225[144]} (Beytul-lah, Beytül mukaddes ve Mescid-i Nebevi ile Küba^{226[145]} mescidinde namaz kılmak teşvik edilmişse de, vaktiyle azaba sahne olmuş yerlerde namaz kılmak da yasaklanmıştır.

Bu arada azaba sahne olmamış olan küfür ve günah yerleri eğer iman ve ibadet yerlerine dönüştürülürse, bu hareket iyi ve övülmeye değerdir. Nitekim Peygamber Efendimiz (s.a.v.) Taiflilere^{227[146]} kralların saraylarını ve Yemame halkına çevrelerindeki bir manastırın mescid yapmalarını emretmişti.^{228[147]} Bunlardan başka Peygamberimiz Medine'deki mescidi de müşrik mezarlığı idi.

^{224[143]} Siyer kitapları Rasulullah'ın bu mescidin yakılmasını emrettiğini yazıyorlar: Bkz. İbn İshak, Sire el-Nebi; İbn Hîşam, Tehzib, c.4, s. 956; İbn Kesir, el-Sife el-Nebi, c.4, s. 40.

^{225[144]} Buhari, Kitab Fadl el-Salat Fi Mescid-i Mekke ve el-Medine ve Medine Mescitlerinde Namaz Kılmanın Üstünlükleri Babı, H. No: 1189, Feth'ul-Barî, c.3, s.63, Buhari'nin Ebu Hureyre'den rivayet ettiği hadis şöyledir, Rasulullah buyurdu:

"Develer ancak üç mescit için sürülürler. Mescid-i Haram, Mescid-i Rasul ve Mescid-i Aksa." "Bu hadisi izleyen 1190 No'lu hadisde (yine Ebu Hureyre'den) şöyle denmektedir:

"Benim mescidimde bir namaz, Mescid-i Haram dışında kılınan bin namazdan daha hayırlıdır."

^{226[145]} Tirmizi, Namazla ilgili Bablar, Mescid-i Küba'da Namaz Kılma Babı, H. No: 324, c.2, s. 145-146. Üseyd b. Zahir el-Ensari, Rasulul-lah'dan şöyle naklediyor:

"Mescid-i Küba'da namaz kılmak umre gibidir." Üseyd bu hadisine Tirmizi: "Hasen ve gariptir" diyor. Hakim, el-Müstedrek, c.1, s. 487'de, aynı hadisi rivayet ettikten sonra şöyle ekliyor: "Bu isnadı sağlam bir hadistir. Ne ki, Ebu el-Ebred'den başka kimse tahrîc etmedi. Hadisin ravilerinden biri meçhuldür (kimliği bilinmiyor)."

Buhari ve Müslim'de Rasulullah'ın Mescid-i Küba'yı her Cumartesi günü ziyaret ettiği ve orada iki rekat namaz kıldığını kanıtlayan bilgiler var. Bkz. Feth'ul-Bari, H. No: 1193-1194, c.3, s. 69; Sahih-i Müslim, H. No: 1399, c.2, s. 1016-1017.

^{227[146]} Ebu Davud, Osman b. Ebi el-As'dan, Rasulullah'ın şöyle buyurduğunu tahrîc ediyor:

"Rasulullah, Taiflilere diktatörlerinin saraylarını mescit haline getirmelerini emretti." "Sünen-i Ebu Davud, Kitab el-Salat, Mescitlerin Yapılması Babı, H. No: 450, c.1, s. 311. İbn Mace aynı hadisi Kitab el-Me-sacit Ve el-Cemaat, Nerelere Mescit Yapmak Caizdir babı, aynı sözcüklerle, Sadece burada Ebü Davud'dan farklı olarak "Tavağitihim" yerine "Tağitihim" kelimesi var. H. No: 743, c.1, s.245.

^{228[147]} Nesai, Hadisi Talak b. Ali (r.a.) rivayet ediyor. Talak diyor: "Elçi olarak Rasulullah'a çıktık. Bl'dat edip arkasında namaza durduk. Ülkemizde bizim çok manastırlarımız olduğunu kendisine söyledik. Oraları nasıl temizleyip kullanır hale getirilmesini bize öğretmesini istedik. Su istedi. Ağzını burnunu yıkayıp abdest aldı. Sonra o suyu bir kaba döktü. Bize:

"Çıkınız. Ülkenize gittiğinizde manastırlarınızı değiştirin. Bu sudan oralara serpin ve oraları mescit edinin" buyurdu. Hadis:

"Biz orayı mescitleştirdik ve müslümanları ezanla oraya çağırdık." ifadelerine kadar devam ediyor. Bkz. Siinen-i Nesai, Kitab el-Me-sacit, Manastırların Mescit Edinilmesi Babı, s. 38-39, c.2.

Burası mezarlar sökülerek mescid yapılmıştır.^{229[148]}

Şimdi düşünelim. İslam şeriatı kafirlerle azaba uğradıkları yerlerde ortak olunmasını yasakladığına göre, söz konusu azaba çarpılmalarına yolaçan davranış ve tutumlarda onlarla ortak olmaya nasıl göz yumabilir? . Şöyle diyen belki çıkabilir: Onların söz konusu herhangi bir hareketi onlara benzemekten soyutlanacak olursa aslında haram ve yasak değildir. Bizim de o hareketi yaparken onlara benzeme niyetimiz yoktur. Cevabımız şudur: Azaba sahne olan bir yere ayak basmak orada azaba çarpılanların izlerinin bulunduğu gerçeğinden soyutlanacak olursa aslında günah değildir. Biz de oraya girerken onlara benzeme amacı gütmüyoruz.

Oysa, onlara davranışlarında ortak olmak belirli bir yere girmekten daha güçlü bir azab gerektirici gerekçedir. Çünkü onların kendilerinden önceki müslümanlarla ortak olmayan bütün davranışları ya doğrudan doğruya kafirlik sebebidir ya günahıdır ya kafirlik ve masiyet sembolüdür ya kafirlik ve masiyete sürükleyicidir veya günaha sürükleyeceğinden endişe edilecek bir harekettir. Hiç kimsenin bu yargıya karşı çıkacağını sanmıyorum. Eğer bu yargıya karşı çıkan olsa bile böyle bir kimse bu tip davranışlarda müslüman olmayanlara karşı olmanın daha güçlü bir şekilde kafirlik ve günaha karşı çıkmak olacağını inkar edemez. Ayrıca bu amacın yerlere nazaran davranışlarında daha öncelikle gerçekleşeceğini de reddedemez,

Baksana, peygamberlerin, sıddıkların, şehidlerin ve sa-lih kulların davranışlarını örnek edinmek onların evlerini örnek edinmekten ve bıraktıkları izleri görmekten daha yararlı ve önceliklidir (evladır). Zaten bu konuda Ebu Davud'da yer alan açık delaletli bir hadis vardır. İbn-i Ömer'den rivayet edildiğine göre Peygamberimiz:

"Kim bir kavme özenirse, benzerse o onlardandır."^{230[149]} buyuruyor.

Bu hadisin rivayet zinciri sağlamdır. Çünkü bu zincirin halkaları olan Ebu Şeybe^{231[150]} Ebu Nadr^{232[151]} ve Hassan b. Atıyye^{233[152]} Buhari ile Müslim'in rivayetlerinde yer verdiği çok ünlü ve güvenilir hadis nakilcileridirler. Hatta bu kimseler rivayetlerine Buhari ile Müslim'de yer verildiğini söylemeye lüzum bırakmayacak derecede büyük hadis ravileridir. Yine bu hadisin rivayet

^{229[148]} Bu hususla ilgili Buhari-Müslim ve diğer hadis kitaplarında bilgi gelmiştir. Rasullullah, Medine'ye hicret edince müşriklerin mezarlığı olan yere bir mescit yapılmasını ve oradaki mezarların sökülmesini emretti.

Bkz. Sahih-i Buhari, Kitab el-Salat, Müşriklerin ve Cahiliye Döneminden Kalan Mezarlıkların Sökülüp Yerine Mescit Yapılabilir mi? Babı, H. No: 428, Feth'ul-Bari, c.I, s. 524.

Müslim, Kıtáb el-Mesacid Ve Mevadiu el-Salah, Mescidlerin Yapımı Babı, H. No: 524, c.I, s. 373.

^{230[149]} Sünen-i Ebi Davud, Kıtáb el-Libas, Şöhret (gösteriş de denebilir) İçin Elbise Giyme Babı, H. No: 4031, c.4, s. 314.

^{231[150]} Asıl adı, Osman b. Muhammed b. İbrahim b. Osman el-Abe-si, Ebul Hasem b. Ebi Şeybe'dir. Tefsirde ve hadiste güvenilir ünlü kaynaktır. Onuncu kuşak Küfe Tabil'lerindenidir. Ayrıca güvenilir ünlü hadis ezberleyicisidir. İbn Hacer, Takrib el-Tehzib'de: "Evhamlı olmasına karşın ezberi çok güçlüdür. Kur'an'ı Ezberlemediği söylenir" der. H. 239 yılında 83 yaşında öldü. Bkz. İbn kesir el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.10, s. 319; İbn Hacer, Takrib el-Tehzib, c.2, s. 13-14, biy. 107.

^{232[151]} Bu ravi, Haşim b. Müslim el-Leysi el-Bağdadi'dir. Künyesi, Ebu'n-Nadr'dır. Daha çok künyesiyle tanınır. Takma adı, Kaysar'dır. Dokuzuncu kuşak Bağdat'lı Tabii Herdir. Güvenilir bir ravidir. İbn Hacer Takrib el-Tehzib'de "Güvenilirliği kanıtlanmıştır" der. 73 yaşında vefat etti. (H. 207) Bkz. İbn Sa'd, Tabakat el-Kübra, c.7, s. 314, biy. 39.

^{233[152]} Asıl adı, Hasan b. Atiye el-Muharibi, kabilesinin efendisidir. Künyesi Ebubekirel-Dimaşki'dir. Güvenilir, fıkıhçı, abid bir kimsedir. H. 120'de öldü, Takrib el-Tehzib, c.I, s. 162, biy.237.

zincirinin bir halkası olan Abdurrah-man b. Sabit b. Sevban^{234[153]} ele alırsak Yahya b. Main^{235[154]}, Ebu Zar'a^{236[155]} ve Ahmed b. Abdurrahman b. İbrahim^{237[156]} "O güvenilir bir riya yetçidir." demekte ve Ebu Hatem^{238[157]} de "O istikamet sahibi bir hadis adamıdır." şeklinde görüş belirtmektedir. Yine bu hadisin bir diğer rivayet halkası olan Ebu Mu-nib Cerşi'ye gelince Ahmed b. Hanbel Aceli onun "güvenilir" olduğunu bildirmektedir.

Ben onun hakkında kötü söyleyen hiç kimse bilmiyorum. Ayrıca Hassan b. Atıyye ondan hadis Öğrenip nakletmiştir. Bu arada İmam Ahmed b. Hanbel ve başka alimler bu hadisi delil olarak göstermişlerdir.

Bu hadisin en toleranslı yorumu müslüman olmayanlara Özenmenin yasak oluşunu gerektirdiği şeklindedir. Oysa zahiri ve kabaca anlamı bu özenmenin kafirlik olacağı yolundadır. Tıpkı Cenab-ı Allah'ın (c.c):

"Kim onları (yahudi ve hrisiyanları) dost edinirse onlardan olur." ayetindeki buyruğu gibi. (Maide: 5/51)

Abdullah b. Amr'ın şu sözü de bu hadisin ana fikrini pekiştirir. O diyor ki; "Kim müşriklerin semtinde ev yaparsf. (oturursa), onların Nevruz ve Mihrican bayramlarını benimseyip kuılsarsa ve Ölünceye kadar onlara özenir, onları taklit ederse Kıyamet günü onlarla birlikte haşrolur."^{239[158]}

Yabancı Modalara Özenmek

Bu sözler mutlak benzemeye ve kesin özenmeye yorulabilir. Çünkü böyle bir şey kafirliği gerektirir. Yahud özenenin yabancılara benzediği kadar onlardan olduğu ileri sürülebilir. Bu durumda özentisi konusu şey kafirlik, günah veya küfür ve günah sembolü olduğu takdirde özenmenin hükmü öyle olur. Durum ne olursa olsun bu ilke müslüman olmayanlara özenmenin özenme olması gerekçesi ile haram olmasını gerektirir.

Öteyandan benzeme ve Özenme terimi hem bir işi ona başkaları yapıyor diye yapmayı kapsamına alır -ki böylesi çok az görülür- ve hem de başkalarından iktibas edilmiş bir işi şahsi bir amaç gözeterek yapmayı ifade eder. Bunun yanında herhangi bir kimsenin bir işi yaparken tesadüf sonucu başkası ile aynı eylemde buluşması ve bu eylem ortaklarından hiç birinin diğerine bakarak söz konusu işi yapmamış olması durumunda benzeme ve özenmenin söz konusu

^{234[153]} Ravinin adı Abdurrahman b. Sabit b. Sevban el-Anbesi el-Dı-meşki'dir. Hatası olmakla birlikte, doğru sözlüdür. 165'de vefat etti. Bkz. el-Takrib, c.1, s.474, biy. 886.

^{235[154]} Ünlü hadis imamı ve ezbercisi olan bu alimin asıl adı, Yahya b. Main b. Avn el-Gadfanî'dir. Künyesi, Ebuzekerîya el-Bağdadi'dir. Cerh ve Ta'dil'de (Hadis ravilerini kategorilere ayırarak güvenilirliklerini kritize etmek) imamdır. Ahmed b. Hanbel'in arkadaşısıdır. İmamlığı ve bütün erdemleri kendisinde toplanmıştı. 233'de 70 yaşlarındayken vefat etti. Bkz. el-Cerh Ve el-Ta'dil, c.1, s. 314-318; Takrib el-Tehzib, c.2, s. 358, biy. 181.

^{236[155]} Asıl adı, Abdullah b. Abdulkerim b. Yezid b. Ferruh el-Razi'dir. Künyesi, Ebu Zer'a'dır. Güvenilir hadis imamlarının büyüklerindendir. Cerh ve Ta'dil'de Yahya b. Main gibi güçlüdür. 264'de vefat etti. Öldüğünde 63 yaşındaydı. Bkz. Takrib el-Tehzib, c.1, s. 536, biy. 1479; el-Cerh Ve el-Ta'dil, c.1, s.328-349.

^{237[156]} Adı, Abdurrahman b. İbrahim b. Amr el-Osmani; Künyesi, Ebu Said el-Dımaşkı; Lakabı Dahim'dir. Güvenilir, sağlam hadis ezberleyicisidir. 245'de, 75 yaşındayken öldü. Bkz. Takrib el-Tehzib, c.1, s. 471, biy. 856.

^{238[157]} Muhammed b. İdris b. el-Münzir el-Hanzali Ebu Hatem el-Ra-zi'dir. Ünlü imam, hafız ve düzgün kişiliği ve ezberleme ve koruma gücü, sağlamlığı kanıtlanmış hadis imamlarından biridir. Cerh ve Ta'dil konusunda iyi olan alimlerde bu savı doğruluyor. 277'de vefat etti. Doğumu, 195. Bkz. Tehzib El-Tehzib, c.9, s. 31-34, biy. 40.

^{239[158]} Sünen el-Beyhaki: c.9, s. 234.

İbn-i Teymiyye, Sırat-ı Mustakim, Tevhid Yayınları: 125-147.

olması tartışmalı bir noktadır. Yalnız özentiye açık kapı bırakılmaması ve yabancılara karşı çıkmanın yararlılığı gerekçesi ile böylesine tesadüf benzeşmelerden de kaçınmamız istenmiştir. Tıpkı sakalı boyatıp uzatmanın ve bıyıkları kesmenin emredilmesi gibi. Ayrıca Peygamberimiz'in:

"İhtiyarlık görüntüsünü değiştiriniz, yahudilere ben-zemeyiniz" şeklindeki direktifi, hiçbir kasdımız ve eylemimiz olmaksızın, sırf yaratılıştan taşıdığımız bazı görüntüleri değiştirmemekle bile yabancılara benzeyebileceğimizi ispatlamaktadır. Bu da tesadüfen meydana gelen davranış beraberliğinden daha anlamlıdır.

Bu kategoriden olarak Abdullah b. Ömer, Peygamber Efendimizin "Acemlere (Perslere) benzemeyi yasaklayarak- kim bir kavme benzerse, özenirse onlardan olur-" buyurduğunu bildirmiştir. Epeyce sayıda alim bu hadise dayanarak müslüman olmayanların modalarına uymanın mekruh olduğunu söylemişlerdir.

Mesela Muhammed b. Harb'in^{240[159]} anlattığına göre Ahmed b. Hanbel'e Hind işi nalınlar giymenin doğru olup olmadığı sorulunca imam, hem erkeklerin hem kadınların bunları giymelerinin mekruh olduğunu belirttikten sonra "Fakat eğer helada veya abdest alırken giyerlerse bunun mahzuru yoktur" dedi. Arkasından göğüslük takmayı mekruh saydığını belirterek şunları söyledi:

"Bu bir acem modasıdır. Said b. Amir'e onun hakkında ne düşündüğünü sordular, o bu soruya -Peygamberimizin sünnetini Bakhan'ın (o günün Hind meliki) adetlerinde tercih ederim- diyerek karşılık verdi."

Öteyandan İmam Hanbeli Mucuzl'nin yine Hind işi nalınlarla ilgili sorusunu şöyle cevaplandırıyor: "Önce şunu söyleyeyim ki, ben bu nalınları kullanmam. Fakat çamurlu yerlerde ve helada kullanılabilirler. Fakat süslü olmak amacı ile giyilmeleri doğru değildir." Buna rağmen bir gün helanın kapısında bir çift hind nalını görünce "Kralların torunlarına benzemeye başladık"^{241[160]} diye yakındı.

Harb-i Kirmani^{242[161]} de bu konuda diyor ki; "Bir gün Ah-med b. Hanbel'e -şu kalın nalınlar hakkında görüşün nedir?-diye sordum. Bana -Bu hind nalınları abdest almak için ve helada kullanılırsa veya başka bir zaruri durumda giyilirse, bunun mahzuru yoktur- dedi. Ahşab nalınlarla ilgili bir soruya zaruri durumlarda onların da mahzuru yok- diye karşılık verdi. Bu arada Kirman işi nalınlar hakkında görüşü sorulan İbn-i Mübarek^{243[162]} bunları giymeyi hoş karşılamayarak şunlar varken onları giymeye ne lüzum var?- şeklinde konuştu."

^{240[159]} Diğer baskılardan bu ravihin adı, İbn Harb olarak geçmektedir. Kimliği, yazmalardan daha sağlıklı bir şekilde anlaşılmaktadır. Saptıya-bildiğimiz kadarıyla ravi, Muhammed b. Hatkib b. Ebl Harb el-Cerce-rai'dir. Ahmed b. Hanbel ile yazışır ve hadisleri ona sorardı. İmamdan birçok mesele ve hadisi nakletmiş, Bkz. Tabakat el-Hanabile, c.1, s. 331, biy. 105.

^{241[160]} Nisaburi, Mesail el-İmam-ı Ahmed, c. 2, s. 145-146.

^{242[161]} Ahmed b. Hanbel'e uyanların büyüklerinden olan bu alimin asıl adı, Harb b. İslami, b; Half el-Hanzali el-Kirmani'dir. İmam Ahmad'den bir takım meseleler dinledi ve onları Hilal ve diğer imama uyan alimlere anlattı. Ülkesinin Hukukçusu (fıkıhçısı) idi. Hükümdar, yargı işlerinde ona başvururdu. Bkz. Tabakat Al-Hanabile, c.1, s. 145.

^{243[162]} Ümmetin büyük imamlarından olan alimin asıl adı, Abdullah b. Mübarek b. Vadih el-Hanzali, el-Temimi el-Mervezi; Künyesi, Ebu Abdurrahman'dır. İlimde, takvada, düzgün ahlaklılıkta erdem ve riyaset (başkanlık) çağının imamıydı. Sağlam ve güvenilir hadis ezbercisi İmam-ların en ünlülerindendir. İbn Uyeyne onun bu özelliğini şu sözleriyle nitelemektedir:

"Fıkıhçı, alim, ibadete düşkün (abid) zahid (dini özellik taşımayan şeylere değer vermeyen), üst; d, cesur, şair, cömert, ümmete hakkı tavsiye eden (nasihat eden), Müslümanların efendilerinin efendisi bir zattı. "Heyte savaşından dönerken öldü. (H. 181) Bkz. Tehzib el-Tehzib, c.5, s. 382-387. biy. 657.

Ahmed b. İbrahim^{244[163]} de bu konuda diyor ki:

"Bir defasında Said b. Amir'e Sebtıyye nalınlarının giyilmesi hakkında ne düşündüğünü sordum. Bana şöyle dedi:

"Peygamberimizin süsünü (modasını) Hind kralı Bak-han'ın modasına tercih ederiz. Eğer bu nalınlar Medine mescidine götürülürse, onları Medine şehrinin dışına çıkarırlar."

Bu sözlerin sahibi olan Said b. Amir. Basra'nın bilgili ve dindar imamıdır ve Ahmed b. Hanbel'in hocalarından biridir.

Yahya b. Said, onun hakkında "O kırk yıldan beri Basra'nın şeyhi (en büyük alimi)dir" derken Ebu Mesud b. Fu-rat^{245[164]} da onunla ilgili görüşünü "Basra'da Said b. Amir gibisini hiç görmedim" diye belirtmektedir.

Diğer taraftan Meymuni diyor ki:

"Ebu Abdullah'ın (îmam-ı Hanbeli'nin) baş sargısını çenesinin altında dolayarak bağladığını gördüm. Baş sargısını başka türlü bağlamaktan hoşlanmaz ve "Araplar baş sargılarını çene altlarından dolayıp bağlarlar" derdi. Nitekim Hasan b. Muhammed'in bildirdiğine göre baş sargısının burun altından dolanarak bağlanmasından hiç hoşlanmaz ve bunun gerekçesini de "Bu şekilde yahudiler, hristiyanlar ve ateşperestler (mecusiler) sargı bağlar"^{246[165]} diye açıklardı. Yine bu gerekçe ile o zamanına matem alameti olarak sayılan siyah ve benzeri renkli elbiselerini hoş karşılamadığı gibi başka bazı alimlerle birlikte namazda gözleri yummayı da doğru görmeyerek "Bu yahudilerin adetidir."^{247[166]} derdi.^{248[167]}

Sade Yaşamak Tavsiye Edilmiştir.

Şimdi Bilal b. Ebu Hadrad^{249[168]} tarafından rivayet edilen şu hadisi okuyalım. Peygamberimiz (s.a.v.) buyuruyor ki:

"Sade yaşayınız, giyimde ve yemekte sadeliği tercih ediniz. Yaya ve yalınayak yürüyünüz."^{250[169]}

Bu hadis halife Hz. Ömer'den işitilmiş, hatta onun bir yazısı ile o günün müslümanlarına tebliğ edilmiştir. İnşaaHah ilerde hulefa-i raşidin döneminden bahsederken bu meseleyi ele alacağız. Öte yandan Tirmizi'nin, Amr b. Şuayb'a,

^{244[163]} Adı Ahmed b. İbrahim b. Kesir b. Zeyd el-Devraki el-Bağda-di olan bu hadis alimi, Ahmed b. Hanbeli'nin sohbetinde bulunanların İleri gelenlerinden güvenilir hadis lafızıdır. Ahmed b. Hanbel'den dinlediği hadis ve diğer meseleleri, kendinden sonra gelenlere aktarmıştır. H. 246'de vefat etti. Bkz. Takrib el-Tehzib, c.1, s. 9-10. biy. 3; İbni Cevzi, Menakib İmam Ahmed, s. 610.

^{245[164]} Adı, Ahmed b. Hanbel b. Furat b. Halit el-Dabi; Künyesi, Ebu Mes'ud olan alim, hadisçi fetvacıdır. Peygamber'in sözlerini en iyi ezberleyen büyük hadis e. b. b. b. Yazılı bir çok eserleri vardır, ilimde derin görüşlü (Rasih), İbn Hacer ve diğer hadisçilere, güvenilirliliği kanıtlanmıştır. İbn Hacer Takrib el-Tehzib'inde:

"Hiçbir mesnedi aramaksızın ondan hadis alabilirsiniz" der. H. 258'de Öldü. Bkz. Tehsib el-Tehzib c.1, s. 66-67 biy. 117 Takrib el-Tehzib, c.1, s. 23, biy. 102.

^{246[165]} el-Muğni Ve el-Şerh el-Kebir, c.1, s. 309-310.

^{247[166]} Age.,c. 1.s.482.

^{248[167]} İbn-i Teymiyye, Sırat-ı Mustakim, Tevhid Yayınları: 147-151.

^{249[168]} Bu sahibinin kimliği hakkında her hangi bir bilgiye rastlamadım. Ancak, el-Acluni Keşfi el-Hafa'da, Ebu Nuaym'in bu hadisi Ka'ka'a b. Ebi Hedret'ten tahrir ettiğini anlatıyor. Bkz. Keşf el-Hafa c.1 s. 378 el-İsabe. 3, s. 239.

^{250[169]} el-Acluni, Keşf el-Hafa'da: "Hadisi, Taberanî büyük mecmuasında (Mecmu el-Kübra), İbn Şahin el-Sahabe'de Ebuşeyh ve Ebu Nuaym da el-Marife'de rivayet ettiler dedi. "Hadisi anlatıyor ve ekliyor: "El Beğavi Mu'cem el-Sahabe'de tahrir ediyor hadise." Bkz. Keşf el-Hafa ve Müzil el-İlbas, c.1, s. 378, H. No: 1018. İbn Hacer.hadisın ravisi Ka'ka'a bin Hedred'in biyografisine el-İsabe adlı eserinde değiniyor. Bu raviden Beğavi, İbn Şahin ve Taberani hadis almışlardır. Bkz. el-İsabe, ç.3,s.239.

onun da babasına babasının da dedesine dayanarak anlattığına göre Peygamberimiz şöyle buyuruyor:

"Kim bizim dışımızdakilere benzerse, özenirse bizden değildir. Sakın Yahudileri ve hristiyanlara benzemeyi-niz, özenmeyiniz. Yahudiler parmakları ile işaret ederek hristiyanlarda avuç içleri ile işaret ederek selamlaşır-lar."^{251[170]}

Gerçi bu hadis zayıftır, ama daha önce gördüğümüz ve sağlam olan "Kim bir kavme benzer, özenirse onlardan olur" şeklindeki hadisle aynı anlamdadır. Bu yüzden Ahmed b. Hanbel'e ve daha bir kaç alime göre bu hadise dayanıla-bilir.

Öteyandan Ebu Davud'un rivayet ettiğine göre bir gün Peygamberimizle sahabilerden Rukane^{252[171]} ile güreş tutmuş ve Rasulullah, Rukane'yi yenmişti. İşte bu Rukane'nin bildirdiğine göre Peygamberimiz:

"Bizimle müşrikler arasındaki fark, feslerimiz, sarık sarmamızdır."^{253[172]} buyurmuştur.

Bu hadisten açıkça anlaşılıyor ki, müslüman ile müşrikin kılık yönüden birbirinden farklı olması şeriat koruyucunun (Rasulullah'ın) istediği bir şeydir. Bu hadisin üslubu:

"Helal ile haram arasındaki ayırım çizgisi def çalmak ve şarkı söylemektir."^{254[173]} hadisinin üslubuna benziyor. Burada Peygamberimizin görünüş bakımından, farklı olmayı istediği açıktır. Çünkü sarık olmasa da inanç ve amel yönünden farklılık meydana gelir. Eğer maksad görünüş bakımından farklı olmayı sağlamak olmasaydı, bunun hiçbir yararı olmazdı.

Yerine gelmişken şunu da belirtelim ki, kadınlarla erkeklerin yapısal olarak olduğu gibi görünüş bakımından da birbirlerinden farklı olmaları istendiği için Peygamberimiz hem erkeklere hem de kadınlara özenen erkekleri lanetlemiş ve kadınsı davranışlı erkekleri karşı cinse benzemeye çalıştıklarından Ötörü kınamıştır.^{255[174]}

Bu davranışı yasaklayan hadisler diğer sahih kitaplarının hemen hepsinde var. Her biri değişik bablar altında naklediyorlar.

Müslüman olmayanlara benzememek için gösterilen titizliği şu olaydan kolayca anlayabiliriz. Sahabilerden Abdullah b. Abbas'ın belirttiğine göre Aşure günü (Muharrem ayının onuncu günü) oruç tutan ve sahabilere de o gün oruç tutmalarını emreden Peygamberimiz'e sahabiler:

"Ya Rasulallah, bu gün yahudüer ile hristiyanların kutsal saydıkları birgündür"

^{251[170]} Hadisi rivayet eden Tirmizi, naklettikten sonra şöyle diyor: "Bu hadisin isnadı, zayıftır. Bkz. Sünen el-Tirmizi, Kitab el-İst'izan, Elle İşa-ret Ederek Selam Vermenin Keraheti Babı, H. No: 2695, c.5, s. 56-67. Müellif burada hadisin zayıf olmasına karşın, Savı destekler nitelikte her hangi bir görüşün olmadığını açıklıyor.

^{252[171]} Büyük Sahabi'dir. Adı, Rükane b. Abdi Yezid b. Haşim b. Abdulmuttalib el-Kuraşi'dir. Kureyş oymağının en azıllarından İdi. Mekke'nin fethi sırasında Müslüman olanlarla birlikte müslüman oldu. Daha sonra Medine'ye yerleşti. Rasulullah'dan bir takım hadisler rivayet etti. Osman'ın Hilafeti sırasında öldü. (H.42), Esed el-Gabe, c.2, s. 187-188.

^{253[172]} Ebu Davud, Kitab el-Libas, Sarık Babı, H. No: 4078, c.4, s. 340-341.

^{254[173]} Sünen El Tirmizi, Kitab el-Nikah, Muhammed b. Hattab el-Ceh-mi'nin, Nikahın duyurulması konusunda Peygamber'den rivayet ettiği hadis babı, H. No: 1088, c.3, s. 398. Tirmizi: "Muhammed b. Hatab'ın bu hadisi "hasen" dir " diyor; Müsned-i Ahmed, c.3, s. 418, c.4, s. 77; İbn Mace, Kitab el-Nikah , Nikahın Duyurulması Babı, H. No: 1896, c.4, s. 611; Nesai, Kitab el-Nikah, Ses Ve Tefle Nikahı Duyurma Babı, c.6, s. 127.

^{255[174]} Buhari, İbn Abbas'dan şu hadisi naklediyor: "Peygamber, kadınsı davranan erkeklere, erkeksi davranan kadınlara lanet etti." ve ardından "bu tür davrananları evlerinizden (sanırım bu ifadeyle evden çok şehir, ülke kasdedilmektedir.) çıkarın." buyurdu. Ravi, Rasulullah falancayı, Ömer falancayı çıkardı diyor. Kitab el-Libas, Kadınlara Özenen Erkekleri Evlerden Kovma Babı, H. No: 5886, Feth'ul-Bari, c. 10, s. 333.

denince Rasulullah kendilerine:

"O halde inşaallah gelecek yıl Muharrem'in onuncu günü ile birlikte dokuzuncu günü de oruç tutarız" buyurdu. Fakat Abdullah b. Abbas'ın, Müslim'de yer alan bu ifadesine göre:

"Peygamberimiz bir sonraki yılın aynı günlerine yetiştirilmedi vefat etmiştir."

Nitekim Ahmed b. Hanbel'in, bizzat İbn-i Abbas'dan rivayet ettiğine göre Peygamber Efendimiz bu konu ile ilgili başka bir hadisinde:

"Aşure günü oruç tutunuz. Fakat bu konuda yahudi-ler gibi olmamak için Aşure'den bir gün önce bir gün sonra da oruç tutunuz."^{256[175]} buyurmuştur.

Şimdi düşünelim. Söz konusu olan faziletli Aşure günüdür. Bu günün orucu, geride bırakılan yılın tüm günahlarını siliyor. Peygamberimiz bu gün oruç tutmuş, sahabilere de bu günün orucunu emretmiş, hatta bu konuda teşvik edici sözler söylemiştir. Fakat vefatından az önce kendisine bu günün yahudiler ve hristiyanlar arasında kutsal sayıldığı bildirilince hemen müslümanlara, yahudi, ve hristiyanlardan bu konuda farklı olabilmek için bir gün daha fazla oruç tutmalarını emretmiş ve kendisi de gelecek yıl öyle yapmayı kararlaştırmıştır. Nitekim aralarında Ahmed b. Hanbel'in de bulunduğu epeyce sayıda alim Muharrem ayının dokuzuncu ve onuncu (aşure) günleri oruç tutmayı buna dayanarak müstehap saymışlar ve sahabiler de Aşure'ye bir gün daha ekleyerek oruç tutmayı Peygamberimizin belirttiği başkalarına benzememe gerekçesine bağlamışlardır:

Örnek verecek olursak Buhari'nin Said b. Mansur'a dayanarak belirttiğine göre sahabilerden İbâ-i Abbas "Muharrem'in dokuzuncu ve onuncu günü oruç tutunuz, yahudilere ters düşününüz" demiştir. Ayrıca Buhari ile Müslim'in, Ömer'e dayanarak bildirdiğine göre Peygamberimiz şöyle buyuruyor:

"Biz ümmi (okuma-yazmasız) bir ümmetiz, ayları şöyle şöyle yani birini yirmi dokuz ve öbürünü otuz gün ola-rak-yazıp hesap edemeyiz."^{257[176]}

Görüldüğü gibi Peygamberimiz diğer ümmetlerin yaptıkları gibi bu ümmetin ibadet vakitleri ile bayramlarını yazarak ve hesap ederek belirlememelerini ve ümmetin özelliklerinden biri sayarak bu işi ayı görme usulüne havale etmiştir. Nitekim başka bir hadiste Ramazan orucu ile ilgili olarak "Ayı görünce oruç tutunuz ve (bir sonraki) ayı görünce oruca son veriniz."^{258[177]} bir başka rivayete göre de: "Bir hilalden öbür hilale kadar oruç tutunuz"^{259[178]} buyuruyor.

Peygamberimizin bu hadisi son dönemin icma-i ümmete ters düşen bir kaç alimi dışındaki tüm İslam alimlerinin görüş birliği halinde benimsedikleri bir prensibi isbatlıyor. Bu prensip de şudur: Oruç, bayram ve hacc vakitleri ayı görmeye dayanarak belirlenir yoksa Bizanslıların, acemlerin, eski Mısırlıların, hindlilerin

^{256[175]} Müsned-i İmam Ahmed, c.1, s. 241, İbn Abbas'a dayanarak.

^{257[176]} Sahih el-Buhan Kitab el-Savm, Peygamber'in "yazamayız, he-saplayamayız" sözü babı, H. No: 3913, Feih'ul-Bari, c.4, s. 136; Sahih-i Müslim, Kitab el-Sıyam, Ayı Görül Görmez Hemen Oruca Başlamanın Gerekliği Babı, H. No: 1080, c.2, s. 761.

^{258[177]} Buhari-Müslim ve diğer bilinen, ünlü sünnet kitapları bu hadisi kaydediyorlar.

Bkz. Buhari, Kitab el-Savm, Peygamberin: "ayı görünce oruç tutun bir diğerini görünce iftar edin (orucunuzu açm-bayram edin)" Hadisi Babı, Hadis No: 1909, Feth'ul-Bari, c.4, s. 119; Sahih-i Müslim Kitab el-Savm, Hilâl Görüldüğünde Ramazan Orucuna Başlamanın Gerekliği Babı, H. No: 1080, c.2, s. 759.

^{259[178]} Suyuti, el-Camiel-Sagır, c.2, s. 103. Taberani, el-Kebîr'i'nde kaydettiğine göre, hadis hasendir.

, yahudilerin ve hnstiyanların yapmış oldukları gibi yazıp hesap ederek tesbit edilmez. Zaten önemli sayıda alimin belirttiğine göre bizden önceki kitab ehline de oruç ve ibadet vakitlerinin belirlenmesinde ayı görmeye dayanmaları emredilmişti. Onlara göre bunun delili Kur'an-ı Kerim'deki şu ayettir. Cenab-ı Allah (c.c.) oruç hakkında şöyle buyuruyor:

"Ey müminler, sizden öncekilere olduğu gibi size de oruç yazıldı." (Bakara: 2/183)

Fakat kitab ehli bu metodu değiştirdi. Bu yüzden Peygamberimiz Ramazanı bir veya iki gün önceden oruç tutarak karşılamayı yasaklamıştır.^{260[179]} Fıkıh bilginleri bu yasağın gerekçesi olarak hrisuyanların yaptığı gibi farz olan oruca fazladan ekleme yapılması tehlikesini belirtmişlerdir. Bilindiği gibi hristiyanlar kendilerine farz kılınan orucun gün sayısına ilave yaparak onu kışla yaz mevsimi araşıma koymuşlar ve ayrıca bunu zamanı belirlemeyi hesaplama metoduna bağlamışlardır.

Peygamberimizin bu hadisi yabancıların bayramlarını benimsemenin yasaklığının delili olarak gösterilebilir. Çünkü onların bayramları yazı ve hesaplama yolu ile belirlenir. Fakat hadis genel ifadelidir. Yahud şöyle denebilir: Allah'ın ve Rasulullah'ın koyduğu bayramlarda hesaplama metoduna başvurmamız yasaklandığına göre doğrudan doğruya yabancılara mahsus olan bayram ve törenlerde bu metodu kullanmak öncelikle ve haydi haydi yasak olacaktır. Çünkü bu metodun benimsenmesi, bu ümmi (okuma-yazma-sız) ümmetin diğer ümmetlere benzemesine yolaçar.

. Sözü'n kısası, bu hadis bu ümmetin, kendisini diğer ümmetlerden ayıracak niteliklerinin olmasını gerektirir. Bu ayırıcı özellikleri koruyabilmenin en kestirme yolu da diğer ümmetlere benzemekten kaçınmaktır.

Öteyandan Buhari ile Müslim'in Humeyd b. Abdurrah-man'a^{261[180]} dayanarak bildirdiğine göre Muaviye bir hacc mevsiminde Medine mescidinin minberine çıktı ve münafıklarından birinin elinde bulunan bir tutam kadın saçını eline alarak:

"Ey Medine'liler, nerede alimleriniz? Ben Peygamberimizin böyle bir şeyi yasakladığını ve bu konuda -İsrailoğul-lan, kadınları böyle bir adet edinince helak oldular- dediğini işitmişim"^{262[181]} diye konuştu. Buhari'nin Said b. Mtisey-yeb'e dayanarak bildirdiğine göre de bir gün bu konuda "Çirkin bir süslenme modası edindiniz Peygamberiniz zur, yani takma saç kullanmayı yasaklamıştı" dedikten sonra oradakilerden biri ucuna bir tutam saç bulunan bir

^{260[179]} Konuyla ilgili Buhari-Müslim, Ebu Hureyre'den hadisi tahrif ediyor.

"Sizden birisi, Ramazandan bir iki gün önce oruç tutarak Rama-zan'ı karşılasın. Ancak, daha önceden oruçluysa orucuna devam etsin." Bu sözcükler Buhari'ye aittir. Ramazan'dan Önce BİR veya İki Gün Oruç tutarak Ramazanı Karşılamayın. Hadisi Babı, H. No: 1914, Feth'ul-Bari, c.4, s. 127-128. Müslim'in hadisinde bazı sözcükler farklı, Bkz. Sahih-i Müslim, Kitab el-Sıyam, Bir İki Gün Önce Oruç Tutarak Ramazan'ı Karşılamayın Babı, H. No: 1082, c.2, s. 762. Hadisi, diğer Sahih, Sünen ve Müsned sahipleri de rivayet ettiler.

^{261[180]} Humeyd b. Abdurrahman b. Avf b. Abdi et-Haris b. Zühre el-Kurai adındaki bu ravi (hadis anlatıcısı) Üçüncü kuşak Medine'li Tabii'ler-dendir. Güvenilirdir. 105'de öldü. İbn Sa'd H. 95'de 73 yaşında iken Öldüğünü söylüyor. Bkz. Tabakat el-Kübra, c.5, s. 153-154; Takrib el-Tehzib, c.1, s.203, biy. 603.

^{262[181]} Hadis Buhari, Müslim ve diğer muteber hadis kitaplarında rivayet edilmektedir, Müslim'in s. 114'de naklettiği bu hadisi Buhari, yukarda geçen söz dizimiyle Kitab el-Libas, Takma Saç Kullanma Babı, H. No: 5932, c.10, s. 373, Feth'ul-Bari'de kaydediyor.

değnek getirdi. Muaviye ucunda bir tutam saç bulunan bu değneği göstererek "İşte zur budur"^{263[182]} dedi.

Tefsirci Katade'nin açıkladığına göre "Zur, kadınların saçlarını gür göstermek için kullandıkları kesik saç kümeleridir." Yine Buhari'de yer aldığına göre İbn-i Müseyyeb bu konuda şöyle diyor; "Bir defasında Muaviye Medine'ye gelerek bize hitap etti. Bu konuşması sırasında bir tutam saç çıkarıp göstererek -Bunu yahudilerden başka hiç kimsenin yaptığını görmedim. Peygamberimiz bunu görünce ona zur adını vermişti" dedi.

Görülüşü gibi Peygamberimiz takma saç modasını görünce ümmetini böyle bir modayı benimsememeye çağırarak:

"Israiloğulları, kadınları böyle bir modayı benimseyince helak oldular" buyuruyor. Yine bu yüzden Muaviye de bu konuda "Bunu yahudilerden başka hiç kimsenin uyguladığını görmedim" diyor.

Çünkü yahudiler arasında yaygın olup da, müslümanlar tarafından benimsenmeyen modalar ya onların azaba çarpılmalarına yolaçan, veya böyle olması muhtemel olan ve anlaşılmadığı takdirde azaba çarpılmalarının gerekçelerinden kesinlikle uzak kalmabilen adetlerdir. Özellikle söz konusu âdetin azaba çarpılan davranışlardan olup olmadığı ayırde-dilmeyince bu ihtiyatlı tutum daha büyük önem kazanır. Sebebine gelince bu durumda kaçınılması gereken davranışları ile diğerleri birbirine karış tınlabilir. O halde onların bütün adetlerinden uzak durmak gerekir. Tıpkı onların verdikleri haberlerin doğrusu ile yalanı biribirine karışık olduğu için verdikleri hiç bir habere kulak aşılmasması gerektiği gibi.

Diğer yandan Ebu Davud'da yer aldığına göre Abdullah b. Ömer diyor ki;

"Peygamberimiz -veya Ömer - şöyle buyuruyor:

"İçinizden birinizin (biri belden aşağısı ve öbürü belden yukarısı için olmak üzere) iki parça elbisesi varsa bu iki parçayı giyerek namaz kılsın. Eğer bir tek parça elbisesi varsa bununla belinden aşağısını örtsün, onu yahudi-ler gibi belden yukarısına sarmasın."^{264[183]}

Peygamberimiz yine bu konuda sahabilerden Cabir'in bildirdiğine göre:

"Eğer dar bir tek parça elbise varsa bununla belden yukarısının değil, belden aşağısının örtülmesini" emretmiştir.^{265[184]} Fıkıh alimlerinin ortak görüşü de budur. Fakat Ahmed b. Hanbel'den bu meselede iki görüş nakledilmiştir.

Burada bizim üzerinde durduğumuz asıl nokta Peygamberimizin tek parçalık elbisenin varlığı halinde "Bununla ya-hudiler gibi belden yukarısının örtülmemesi" belirtmesidir. Çünkü yasağın yahudilerle irtibatlandırılmış olması, yukardan beri ısrarla vurguladığımız gibi, yasaklamada bu faktörün etkili olduğunu gösteriyor. Şimdi de bu kitabın baş taraflarında yer vermemiz gerektiği halde

^{263[182]} Müslim Sahih'inde her İki rivayeti de Buhari'nin Humayd b. Abdurrahman'dan naklettiği hadislerle birlikte, İbn Müseyyeb'den naklediyor. Bkz. Müslim, Kitab el-Libas Ve el-Zine, Takma Saç Kullanmanın Haram Olması Babı, H. No: 2127, c. 3, s. 1679. Müslim'in kaydettiği bütün rivayetler müellifinin aynıdır.

^{264[183]} Sünen Ebi Davud, Kitab el-Salat, Elbise Dar Olduğunda Belden Aşağısını Örtme Babı, H. No:635, c. 1, s. 418, Hutabi: İstimal el-Yahudi'yi, "elbisesiz kimsenin yalnız belden üstüne attığı şal, olarak açıklıyor. Bkz. Mealim el-Sünen Fi Hamiş-i Sünen Ebi Davud, c.1, s. 417.

^{265[184]} Sahih-i Müslim, Kitab el-Libas, H. No: 2099, c.3, s. 1661; Sa-hih-i Buhari, Kitab el-Libas, Bab: 20-21, H. No: 5819... 5822, Feth'ul-Bari, c. 10, s. 278-279; Sünen Ebi Davud, Kitab el-Salat, Elbise Dar Olduğunda, Babı, H. No: 634, c.1, s. 417.

ancak şimdi ele aldığımız şu ayeti okuyalım:

"Müminlerin kalblerinin Allah'ın zikri ve haktan inen gerçekle korkup yumuşamasının zamanı gelmedi mi? Onlar daha önce kendilerine kitab verilip de sonra üzerinden uzun zaman geçerek kalben katılaştan kimseler gibi olmasınlar. Onların çoğufasiktirlar." (Hadid: 57/16)

Cenab-ı Allah'ın (c.c.) buradaki "Onlar daha önce kendilerine kitab verilenler gibi olamasınlar" buyruğu özellikle "onlara" kalblerinin katılaşması bakımından benzemeyi yasaklamakla birlikte genel olarak mutlak anlamda benzememeyi gerektirir. Çünkü kalb katılığı günahların sonucudur. Cenab-ı Allah, Kur* an'm bir çok yerinde yahudile-ri bu özellikleri ile niteliyor. Bu ayetlerden biri şudur:

"Onun için, ineğin bir parçası ile öldürülene vurunuz, demiştik. İşte Allah ölüleri böyle diriltir, size ayetlerini gösterir ki, ola ki düşünürsünüz."

Bütün bunları gördükten sonra kalbleriniz taş gibi ve belki daha da katılaştı. Çünkü bazı taşlar vardır ki, onlardan nehirler çıkar, bazıları da vardır ki, yarılıp içlerinden sular kaynar, öyle taşlar vardır ki, Allah korkusu ile dağlardan yuvarlanıp düşerler. Allah yaptıklarınızı bilmez değildir." (Bakara: 2/73-74)

Yahudilerin bu niteliklerini belirten bir başka ayet de şöyledir:

"Allah İsrailoğullarından söz almıştı ve kendi aralarından on iki gözcü belirledik. Allah onlara demişti ki; "Eğer namaz kılar, zekat verir, size gönderdiğim peygamberime inanır, kendilerini destekler ve Allah'a güzel borç vererseniz (Allah için yoksullara yardım eder veya Allah için sıkıntıda olanlara faizsiz ödünç para vererseniz) sizinle beraber olur, kesinlikle günahlarınızı siler ve sizleri altından ırmaklar akan cennetlere koyarım. Bundan sonra aranızdan kim gerçeği inkar ederse doğru yoldan sapmış olur.

Fakat vermiş oldukları sözü bozdukları, tutmadıkları için onları lanetledik ve kalblerini katılaştırdı. Onlar kelimelerin yerlerini değiştiriyorlar, uyarıldıkları konulardan payalmayı unuttular. Onlardan sürekli olarak hi-yanet görürsün. Böyle olmayanları çok azdır. Onları affet, kusurlarına bakma. Çünkü, Allah iyilik edenleri sever." ^{266[185]} (Maide: 5/13-14)

^{266[185]} İbn-i Teymiyye, Sırat-ı Mustakim, Tevhid Yayınları: 151-160.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	1
BOZULMANIN BAŞLANGICI	1
Gayretkeşlik Doğru mu?	13
İmtiyaz Tanımamak.....	17
Kitab'ı Nefse Göre Değiştirmek	17
Veda Hutbesinin Önemi	21
Hayvan Keserken Özentiden Kaçınmak.....	23
Ezanın Ortaya Çıkışı	26
Tören Yasağı	29
İcma-i Ümmet'in Tutumu.....	31
Ayırımın Hikmeti.....	32
Hükümdara Dahi Ayağa Kalkmak Hoş Görülen Adetlerden Değildir.	45
Şeytana Muhalefet	51

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BOZULMANIN BAŞLANGICI

Bu ümmetin içinden bazıları, hatta alim ve dindar olarak bilinen bazı kimseler, yahudilerin niteliklerinden bazı paylar almışlardır. Basiret sahibi olanlar bu gerçeği görebilirler. Allah'ın Rasulullah'ın hoşlanmadığı bütün niteliklere bu-
laşmaktan yine Allah'a sığınınız. Bu böyle olduğu için ilk dönem müslümanları sürekli çevrelerindeki bu tehlike konusunda uy arıyorlardı. Nitekim

Buhari'nin, Ebu Esved'e^{267[1]} dayanarak belirttiğine göre Ebu Musa, İsa'ra'lı Kur'an okuyucularına elçi olarak gönderilmişti. Basra'ya varınca üçyüz Kur'an okuyucusu gelip Kur'an okudu. Ebu Musa bir ara onlara şunları söyledi:

"Sizler Basra'nın seçkinleri ve Kur'an okuyucularısınız. Kur'an'ı sık sık okuyunuz, uzun süre ara verip, kalble-rinizin katılaşmasına meydan vermeyiniz. Tıpkı sizden öncekilerin kalblerinin karardığı gibi. Bizler vaktiyle uzunluk ve şiddet bakımından Beraet suresine benzettiğimiz bir sure okuduk, fakat şimdi onu. unuttum. Yalnız onun şu kadarı aklımda kaldı. -İnsanoğlunun iki vadi dolusu altım olsa üçüncüsünü ister, onun karnım ancak toprak doldurur. Ayrıca aramızda Sebaha surelerinden birine benzettiğimiz başka bir sure de okuyorduk. Onu da unuttum, fakat şu kadarı aklımda kaldı:

"Ey müminler, yapmadığınız şeyi niye söyler siniz? Bu sözünüz belge olarak boynunuza yazılır da sonra Kıyamet günü ondan sorguya çekilirsiniz."^{268[2]}

Görüldüğü gibi sahabilerden Ebu Musa, Basra'lı Kur'an okuyucularım uzun süre Kur'an okumaya ara verip, kalble-rinin katılaşması tehlikesi karşısında uyarmaktadır.

Bilindiği gibi "Allah'a verilen sözü bozma, tutmama" kavramı, Allah'ın emir ve yasaklarını çiğneme, Allah'ın kitabındaki kelimelerin yerlerini değiştirme, bu kitabın sözlerini başkalaştırıp yanlış şekilde yorumlama eylemlerini tümü ile içerir. İşte bu konuda ünlü tefsir bilgini Hafız İbn-i Kesir'in, sahabilerden İbn-i Mesud'a dayanarak Hadid suresinin tefsiri sırasında naklettiği şu belgeyi sunuyorum. İb-ni Kesir diyor ki:

A'meş'in anlattığına göre Ebu Amile Ferazi^{269[3]} dedi ki;

"Abdullah İbn-i Mesud: bir defasında bize öyle bir konuşma yaptı ki, Kur'an ve Peygamberimizin sözlerinden başka bu kadar önemli bir konuşma o güne kadar hiç dinlememiştim, İbn-i Mesud şöyle dedi:

"İsrailoğulları, uzunca bir süre Allah'ın kitabından uzaklaşınca kalbleri katılaştı, arkasından kendi kendilerine gönüllerinin arzu ettiği ve nefislerinin hoşuna giden bir kitab uydurdular. Çünkü, Allah'ın indirdiği gerçekler bir çok arzularına engel oluyordu. Bu yüzden Allah'ın kitabını bilmezlikten gelerek onu arkalarına attılar.

Bu işin öncüleri aralarında Önce şöyle dediler: "Bu yeni kitabı israiloğullarına sununuz, eğer çağrılarınıza uyarlarsa onları serbest bırakınız, yok eğer size karşı çıkarlarsa onları öldürünüz." Fakat daha sonra aralarında şöyle söz bağladılar: "Hayır, öyle olmaz. Böyle yapacağımıza falanca tanınmış alime haber salarak bu yeni kitabı ona sununuz. Eğer o alim bu kitabı benimserse, artık hiç kimse size

^{267[1]} Ebu Esved el-Dü'li Ya da Deyli adındaki bu kişinin adı, Zalim b. Amr b. Süfyan b. Abdi b, el-Deyl el-Basri el-Kadi'dir, Ali b. Ebi Ta-Hb (r.a.)'m emriyle Arap dilinin gramer kurallarını (Nahiv İlmi) o koydu. Rasulullah'm zamanında müslüman olduğu söylenir. Cemel olayında Ali'nin yanında savaştı. Onu din, akıl, dil, anlama ve anlatma yeteneğine sahip, zeki ve ileri görüşlü biri olarak nitelerler. Tabii'nin güvenilir rivailerindendir. H. 69 yılında 85 yaşında iken öldü. Tehzib el-Tehzib, c.2, s. 10-11 biy. 52.

^{268[2]} Hadisi bu uzunlukta Buhari'de bulamadım. Fakat Müslim, Ki-tab el-Zekat, Kişi oğlunun iki vadi dolusu altını olsa bir üçüncüsünü ister "Hadisi Babı, H. No: 1050, c.2, s.726'da yukarda geçen sözcüklerle kaydediyor. Ancak Buhari, bu hadisin bir bölümünü Abdullah b. Zübeyr, İbn Abbas ve Enes'den naklediyor. Enes'den rivayet ettiği hadisin sözleri şöyle" "Kişi oğlunun iki vadi dolusu malı olsa bir üçüncüyü arar (ister). Kişi oğlunun karnını topraktan başka bir şey doyuramaz (doldura-maz) Allah, tevbe edenlerin tevbesini kabul eder. Bkz. S. el-Buhari, Ki-tab el-Rekaik, Mal Fitnesinden Sakınma Babı, H. No: 6436-6437-6438-6439-6440, Feth'ul-Bari, c.1 1, s. 263.

^{269[3]} Asıl adı, Rebba b. Amile el-Ferazi, el-Kufi'dir. Tehzib el-Teh-zib'de, İbn Hibban, İbn Main, İbn Sa'd ve el-Acli hakkında güvenilirdir diyorlar. Tehzib el-Tehzib, c.3, s. 449-250 biy. 476.

karşı çıkmaz. Fakat eğer o adam size karşı çıkarsa kendisini hemen öldürünüz ki, ondan sonra artık hiç kimse size karşı gelmez."

Bu konuşma üzerine sözünü ettikleri bilginle bir heyetle yeni kitablarını gönderdiler. Olup bitenleri önceden eline bir kağıt alarak Allah'ın gerçek kitabını üzerine yazdı ve astı ve elbiselerinin altına sakladı.

Bir süre sonra yola çıkmış olan heyet yanına gelerek uydurulan kitabı sundu ve kendisine:

"Bu kitaba inanıyor musun?" diye sordular. Adam da onları eli ile göğsüne işaret ederek ve içinden boynuzun içine sakladığı gerçek kitabı kasdederek:

"Bu kitaba tabii ki, inanıyorum, ona niye inanmayayım?" diye cevap verdi. Bunun üzerine heyet kendisine ilişmedi, onu serbest bıraktılar.

Bu bilginin kendisine çok bağlı bir kaç adamı vardı. Bilgin ölünce bunlar mezarını açarak boynunda asılı duran hayvan boynuzunu gördüler. Arkasından da boynuzu açınca içinde saklanan gerçek kitabı buldu'ar. Bu durumu görünce "Demek ki O, -Bu kitaba tabii ki inanıyorum, ona niye inanmayayım? derken uydurmacıların getirdikleri kitabı değil, bu kitabı kasdetmişti." dediler.

Bu kitabın uydurma olayı yüzünden israiloğulları aralarında anlaşmazlığa düşerek yetmiş küsur guruba ayrıldılar. Bu gurupların en iyisi, işte bu boynuzda saklanan gerçek ilahi kitab yüzünden "Zülkam (boynuzlular)" adını alan guruptur.

"İçinizden, bizden sonra yaşayacak olanlarınız bir takım eğri işler ve kötülükler göreceklere. Bu kötülükleri göreceksiniz olup da onları elleri ile bilfiil değiştirmeye gücü yetmeyecek olanların kalblerinde bu kötülüklerle karşı nefret duyduklarını Allah'ın bilmesi onlar için yeterli bir tepkidir."^{270[4]}

Cenab-ı Allah (c.c) yukardaki ayetlerin ilkinde söz konusu "İrâbleri katılaştıranlar" a benzernemizi yasakladıktan sonra kendi kafalarından ruhbanîyet (dünyadan el-etek çekip ibadete kapanma) icad edip, sonra da buna gerçek anlamı ile uymayanların durumunu açıklıyor, arkasından da buyruğunu şu ayetlerle noktılıyor:

"Ey müminler, Allah'dan korkunuz, Rasulullah'a itaat ediniz ki, o size rahmetinden iki pay versin, sizin için ışıltı altında yürüyeceğiniz bir nur yaratsın ve sizi affetsin. Allah af ve merhamet edicidir."

Ehl-i Kitab bilsinler ki, kendi kendilerine Allah'ın lütfü uda n bir şey elde etmeye güçleri yetmez. Hiç şüphesiz lütuf ve kerem Allah'ın elindedir, onu dilediğine verir. Allah büyük lütuf sahibidir." (Hadid: 57/28-29)

Ayette emredilen "Resulullah'a itaat" O'na inanıp söylediklerini yapmak ve getirdiği şeriate uymaktır. Bu görev, "ruhbanlık" tan kaçınmayı da içerir. Çünkü o böyle bir prensip getirmedi, tersine bunu yasakladı. Ayrıca bu ayetlerde Peygamberimize uyan kitab ehlinin cevabının iki kat olacağı da bildiriliyor. Bu konuda İbn-i Ömer ve başka sahabiler kanalı ile gelen ve ehl-i kitab ile bizim durumumuzu karşılaştırmalı olarak açıklayan hadisler vardır.

Şimdi ruhbanlık konusu ile ilgili bir hadisi gözden geçirelim. Ebu Davud'un,

^{270[4]} Bu olayı Taberi, ünlü Taberi tefsirinin Hadid suresinde geçen 16. ayetin açıklamasında anlatıyor. Hadid, Cüz. 27,132; İbn Kesir de sözel di::gede bazı değişikliklerle İbn Mesud senediyle Ebi Hatem'den naklediyor. Bkz. Tefsir-i Kesir, c.6, s. 559-560.

Said b. Abdurrahman'a^{271[5]} dayanarak bildirdiğine göre bir gün Sehl b. Ebu Ümame^{272[6]} babası ile birlikte Medine'de sahabilerden Enes b. Malik'i ziyarete gittiler. Enes b. Malik bir ara onlara Peygamberimizin şöyle buyurmuş olduğunu nakletti:

"Kendi kendinize görevlerinizi ağırlaşürmayınız, yoksa Allah da size ağır görevler yükler. Çünkü sizden Önceki bazı kavimler kendilerine ağır görevler yükledikleri için Allah da onlara ağır görevler yükledi. Şimdi manastırlarda ve kilise köşelerinde gördüğünüz kimseler işte o kavimlerin kalıntılarıdır. Onlar daha önce Allah'ın üzerlerine yazmamış olduğu ruhbanlığı kendiliklerinden uydurmuşlardır."^{273[7]}

Yine aynı hadisin farklı bir rivayet şekline göre bir da-fasmda Sehl b. Ümame babası ile birlikte Medine'de Enes b. Malik'i ziyarete gittiler. O sırada Ömer b. Abdülaziz,^{274[8]} Medine emiri idi. Bir ara Enes b. Malik namaza katıldı. Kıldığı namaz bir yolcu namazı ve buna yakın derecede kısa ve çabuktu. Selam verince kendisine:

"Allah iyiliğini versin, şu kıldığın namaz, farz namazı mı, yoksa nafili mi?" diye sordular, O da bu soruya:

"Kıldığım namaz, farz namazı idi ve Peygamberimizin kıldığı gibi bir namazdı" diye karşılık verdikten sonra sözlerine Peygamberimizin şu hadisi ile devam etti:

"Kendi kendinize görevlerinizi ağırlaşürmaymız, yoksa Allah da size ağır görevler yükler. Çünkü sizden önceki bazı kavimler kendilerine ağır yükler yükledikleri için Allah da onlara ağır görevler yükledi. Şimdi manastırlarda ve kilise köşelerinde gördüğünüz kimseler işte o kavimlerin kalıntılarıdır. Onlar daha önce Allah'ın üzerlerine yazmamış olduğu ruhbanlığı kendiliklerinden uydurmuşlardır."

"Ertesi günü sabahleyin Ömer b. Abdülaziz, Enes b. Malik'e:

"Birlikte ata binip bir gezintiye çıkalım ve göreceğimiz manzaralardan ibret alalım mı?" diye sordu. Enes b. Malik'in evet demesi üzerine geziye çıktılar. Birara ıssız bir harabe yığını ile karşılaştıklarında Ömer Abdülaziz Enes b. Malik'e:

"Burası neresi biliyor musunuz?" diye sordu. Enes de kendisine şu cevabı verdi:

"Evet, Peygamberimizin bana burası ve buranın halkı hakkında verdiği bilgiye göre bu yörenin eski yerlileri zulüm ve kıskançlıkları yüzünden Allah tarafından helak edildiler. Kıskançlık iyi amellerin nurunu söndürür zulüm de bu kıskançlığı ya onaylar veya reddeder. Öte yandan hem göz hem el hem ayak vücudun tümü ve hem de dil zina işler. Cinsiyet organı bu zina arzularını ya

^{271[5]} Said b. Abdurrahman, b. Ebi el-Ayma el-Kenani, e'-Mısır adındaki bu ravi, İbn Hacer'in takribinde söylediğine göre "Yedinci Kuşaktan, kabul edilir bir ravidir". Bkz. Takrib el-Tehzib, c.1, s. 300, biy. 213.

^{272[6]} Asıl adı, Sehl b. Ebi Ümame, Esat b. Sehl b. Hanif el-Ensari el-Evsi'dir. İbn Hacer, İbn Main, Acli ve İbn Hibban güvenilir olduğunu naklediyor. İskenderiye'de öldü. Bkz. Takrib el-Tehzib, c.4, s. 246-247, biy. 422.

^{273[7]} Sünen Ebi Davud, Kitab el-Edep-Hased, Babı, H. No: 4964, c.5, s. 209-210.

^{274[8]} Müminlerin emiri ve adaletli bir halife olan Ömer b. Abdülaziz b. Mervan b. el-Hakim, el-Emevi el-Kuraşi Beşinci Raşid Halife diye anılır. Düzgün kişiliği ve adaletiyle ünlü bu hükümdar H. 61 Medine-ne'de doğdu. Velid b. Abdulmelik zamanında Medine imreti valiliği yaptı. Daha sonra Şam'da Süleyman b. Abdulmelik'in veziri oldu. Bu hükümdarın ölümü üzerine H. 99 yılında hilafete geçti. Zulmü kaldırdı, insanların başına en hayırlılarını amir etti. Halifelik süresi kısa olmasına rağmen döneminde adaleti, refahı ve güvenliği yaygınlaştırdı. H. 191'de vefat etti. Bkz. el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.9, s. 192-396; Zerkeli, el-Alam, c.5, s. 50.

onaylar veya reddeder."

Bu hadisin rivayet zincirinde adı geçen Sehl b. Ebu Ümame, hadis bilgini Yahya b. Main ve başkaları tarafından "güvenilir" olarak kabul edilmiş, Müslim'le birlikte diğer kaynaklarda rivayet etiği hadislerle yer verilmiş olan bir kimsedir. Yine bu rivayet zincirinin bir başka halkası olan İbn-i Ebu Amma'ya gelince Beytümukaddes'li olan bu zat hakkında ayrıntılı bilgim yoktur. Fakat bu hadise kitabında yer veren Ebu Davud'un bu zat hakkında hiçbir şey söylememesi onu iyi gördüğü anlamına gelir. Bu hadiste Peygamberimizin namaz kılma şeklinde "kısa ve çabuk" olarak nitelendirilmiş olması meselesine gelince, Buhari ile Müslim'de yer aldığına göre yine Enes b. Malik bu konuda:

"Peygamberimiz kısa ve eksiksiz şekilde namaz kılardı"^{275[9]} demiştir. Yine bu sahabinin Buhari ile Müslim'de bu konudaki şu sözlerine yer verilmiştir:

"Ömrümde hiçbir imamın arkasında Rasulullah'ın arkasındaki kadar kısa ve eksiksiz bir namaz kılmış değilim." Buhari'nin yer verdiği rivayette fazla olarak şu sözler de vardır:

"Peygamberimiz namaz kıldırırken ağlayan bir çocuk sesi duyunca çocuğun anasının kafası karışmasın diye namazı çabuklaştırırdı."^{276[10]}

Enes b. Malik'in söylediği Peygamberimizin namazı kısa ve çabuk kılması olayı, bazı emirlerle diğer bir kısım imamların yaptıkları Kıyam'a oranladır. Bu kimseleri bazıları Kıyam halini Rasulullah'ın çoğu vakitlerde yaptığından daha fazla uzatırken rüküü, secdeyi ve rükünler arası fasılayı Peygamberimizin çabuklukla yaptığından daha kısa tutarlardı. Hatta denebilir ki, namaz kıldırın imamların çoğunluğu veya bir çoğu namazları böyle kılar oldular. Bu arada bu imamlar arasında dört rekatli farzların son iki rekatında zamm-ı sure okuyanlara da rastlanmış. Bu çeşitli uygulamalar fıkıh alimleri arasında zaman zaman farklı mezheplere dönüşmüştür.

Öteyandan Hariciler de dini konularda detaylara ve zorluklara dalarak vaktiyle Peygamberimizin böylelerini tanımlarken söylediği şu sözlerin canlı örneği haline geldiler:

"İçinizden biri onların namazına göre kendi namazını ve onların orucuna göre kendi orucunu küçümser hale gelecektir."^{277[11]}

Bu yüzden Ali, Basra'da ilk defa namaz kıldırınca saha-bilerden İmran b. Husayn^{278[12]} "Bu namaz bana Peygamberimizin namazlarını hatırlattı" demiştir. Peygamberimizin namazı dengeli idi. O kıyam (ayakta durma) ve Kuud (otur-

^{275[9]} Sahih-i Buhari, Kitab el-Ezan, Namazı Kısaltma, Babı, H. No: 706, Feth'ul-Bari, c.2, s. 201; Müslim, Kitab ei-Salat, Namazı Tamamlama İçin İmamın Namazı Çabuklaştırması, Babı, H. No: 469, c.1, s. 342.

^{276[10]} Bkz. Sahih-i Buhari, Kitab el-Ezan, Çocuk Ağladığında Namazı Çabuklaştırma, Babı, H. No: 708, Feth'el-Bari, c.1, s. 201-202; Sahih-i Müslim, Kitab el-Salat, Namazı tamamlarken imamın namazı hızlandırması, Babı, H. No: 469, c., s.342. Müslimin hadisinde şu sözcükler ge-Çiyor: "Rasulullah (s.a.v.) Namaz kıldırırken, kendisiyle birlikte namaz kılan bir annenin çocuğunun ağlamasını duydu. (Annenin kafası karışmasın diye) namazı erken bitirmek için hafif bir sure (ya da kısa bir sure okudu.)"

^{277[11]} Buhari-Müslim ve diğer hadis kitaplarında geçen hadisten bir bölümüdür. Bkz. Sahih-i Buhari, Kitab el-Menakib, Peygamberlik İzleri (alametleri) Babı, H. No: 3610, Feth'ul-Bari, c. 6, s. 617; Sahih-i Müslim, Kitab el-Zekat, Hariciler ve Niteliklerinin Anlatıldığı Bab, H. No: 148, c.2, s. 744.

^{278[12]} Sahabi'nin ulularındandır. Adı, İmran b. Husayn b. Ubeyd b. Half el-Huzai el-Ka'bi'dir. Künyesi, Ebu Nüceyd'dir. Hayber'in fethe-dildiği yıl müslüman oldu ve bir kaç savaşta Rasulullah'la birlikte oldu. Ömer b. Hattab, halkına dini bilgiler öğretmesi için onu Basra'ya gönderdi. Abdullah b. Amir döneminde Basra kadılığına getirildi. Daha sonra bu görevinden istifa ederek ayrıldı. Duası kabul olan biriydi. Müslümanlar arasından kopan fitnelere katılmadı. H. 52'de öldü. Bkz. Esed el-Ga-be,c.5, s. 137-138.

ma) safhalarını kısa tutarken rüku ve secdeleri uzun tutardı. İmran b. Husayn'in, Ali'nin namazı ile ilgili olarak söylediği yukardaki söz, bu konuda Enes b. Malik'in söylediklerini açıklayıcı ve destekleyici niteliktedir.

Nesai'nin, Attaf b. Halid'e^{279[13]} dayanarak bildirdiğine göre Zeyd b. Eşlem^{280[14]} şöyle dedi:

"Bir gün Enes b. Malik'i ziyarete gittik. Bize: "Namaz kılacak mısınız?" diye sordu. Kendisine: "Evet kılacağız" diye cevap vermemiz üzerine hizmetçisine dönerek:

"Ya cariyeye, çabuk abdest suyumu getir. Çünkü sizin bu imamınızın (Ömer b. Abdülaziz'i kastediyor) namazı kadar Peygamberimizin namazına benzer şekilde namaz kıldıran imama hiç rastlamadım" dedi. Ömer b. Abdülaziz namaz kılarken rüku ve secdeleri uzun tutar, bunun yanında kıyam ve kuud safhalarını kısa tutardı.^{281[15]}

Bu hadis sahih bir hadistir. Çünkü bu hadisin rivayet halkalarından birini meydan getiren Attaf b. Halid Mahzu-mi hakkında hadis bilgini Yahya b. Main bir kaç kere "O güvenilir bir ravidir" dedi. Ahmed b. Hanbel de onunla ilgili olarak "O Mekke'li, güvenilir bir şahsiyettir, rivayetleri sahihtir kendisinden yüz kadar hadis rivayet edildi" derken İbn-Adiy de ondan söz ederken "O yüze yakın hadis rivayet ediyor. Kendisinden hadis nakleden kimsenin güvenilir olduğu durumlarda hiç bir hadisini tereddütle karşılamadım."^{282[16]} diye konuşmuştur.

Ebü Davud ile Nesai'nin, Said b. Cübeyr'e^{283[17]} dayanarak bildirdiklerine göre Enes b. Malik aynı konuda şunları söylemiştir:

"Şimdiye kadar bu delikanlının (Ömer b. Abdülaziz'i kas-dediyor) arkasında kıldığım namaz kadar Peygamberimizin namazına benzeyen bir namaz hiç kılmış değilim." Said b. Cübeyr, bu konudaki sözlerini:

"O (yani Ömer b. Abdülaziz) rükua varınca on kere sub-hanrabbiyelazim" ve secdedeyken de on kere subhanerab-biyelala diyebiliyorduk" diye bağladı.^{284[18]}

Yine bu konuda Müslim'in, Sabit'e dayanarak bildirdiğine göre Malik b. Enes şöyle demiştir:

"Hiç kimsenin arkasında Peygamberimizin arkasında olduğu kadar veciz ve eksiksiz bir namaz kılmış değilim. Peygamberimizin namazı ölçülü ve dengeli idi. Ebu Bekir'in namazı da ölçülü ve dengeli idi. Ömer zamanı gelince o sabah namazını uzatmaya başladı. Peygamberimiz -se-miallahu limenhamideh derken bize -galiba şaşırdı- dedirtecek kadar ayakta durur ve arkasından secdeye

^{279[13]} Adı, Attaf b. Halit, b. Abdullah b. el-As el-Mahzumi el-Mede-ni, Künyesi, Ebu Safvan'dır. Takrib el-Tehzib'de, Yedince kuşaktan, doğru sözlü bir ravi olduğu söyleniyor. İmamı Malik'den Önce öldü. Takrib el-Tehzib, c.2, s. 24, biy. 212.

^{280[14]} Zeyd b. Eşlem el-Advi adındaki bu ravinin babası Ömer b. Hat-tab'ın yakın dostuydu. İbn Hacer, "Üçüncü kuşaktan ve Mürsel rivayetlerde bulunan, güvenilir bir alimdir." diyor onun için. 136'da vefat etti. Takrib el-Tehzib, el, s. 272, biy. 157.

^{281[15]} Sünen el-Nesai, Kitab el-İftitah, Namazda Ayakta Durmayı ve Kur'an Okumayı Kısaltma Babı, c.2, s. 166.

^{282[16]} Takrib el-Tehzib, c.7, s. 221-223, biy. 409, İmam-ı Ahmed, Me-dine'li'dir diyor.

^{283[17]} Adı Said b. Cübeyr b. Hişam el-Esedi el-Kufi; Künyesi, Ebu Abdullah'tır. Ebu Muhammed olduğu da söylenir. Selefın üçüncü kuşaktan, fıkıhçı, alim salih (düzgün kişilik sahibi) güvenilir, ibadete düşkün, erdemli ve'a ehli (dince şüpheli olanlardan kaçınan) imamlarından biridir. İbn Eş'as'la birlikte Haccac'a (Zalim Haccac) ve Beni Ümeyye kabilesine karşı koydular. Haccac krallığı elde edince onu öldürdü. (H. 95)

^{284[18]} S. Ebi Davud, Kitab el-Salat, Namazda rüku ve secdede kalma süresi, babı, H. No: 888, c.1, s. 551; Sünen ei-Nesai, Kitab el-İftitah, Secdede denilecek teşbih (Sübhane Rabbiyel Ala) sayısı babı, c.2, s. 224-225; Müsned-i Ahmed, c.3, s. 162-163. Hadisin isnadı konusunda müellifin yukarda verdiği bilgiler yeterlidir.

vardıktan sonra iki secde arasında yine -galiba şaşırdı- dememize yo-laçacak kadar otururdu,"^{285[19]}

Yine aynı konuda Ebu Davud'un, Sabit ve Humeyd'e dayanarak bildirdiğine göre Enes b. Malik şöyle dedi:

"Hiç kimsenin arkasında Peygamberimizin arkasında olduğu kadar veciz ve eksiksiz bir namaz kılmış değilim. Peygamberimiz-semiallahu limen hamiden derken- -galiba şaşırdı- dememize yolaçacak kadar bir süre ayakta durur, arkasından tekbir alıp secdeye varır. İki secde arasında da -galiba şaşırdı- dememize yolaçacak kadar otururdu."^{286[20]}

Görüldüğü gibi Enes b. Malik bu sağlam kaynaklı sözlerinde Peygamber Efendimizin namazının hem veciz ve hem de tamam (eksiksiz) olduğunu belirtiyor. Açıkladığına göre onun Peygamberimizin namazının tam (eksiksiz) olduğunu söylerken kasdettiği şey iki rükün arasında verilen fasılaların uzatılmasıdır. Bir önceki rivayette de "Peygamberimizin namazı kadar veciz ve tam (eksiksiz) hiçbir namaz görmediğini" söylemişti. Allah-u Alem onun bu sözlerindeki ve-cizlik (kısalık) kıyam safhası ile ve tamamlık (eksiksizlik) rüku ve sticud safhaları ile ilgilidir. Çünkü kıyam safhası ancak tam (eksiksiz) olarak yapılabilir, başka türlü mümkün değildir. Bu yüzden tamamlılıkla (eksiksiz olmakla) nitelendirilmesi anlamsız olur. Fakat rüku, secde ve rükunlar arasında fasılalarda durum böyle değildir. Ayrıca kıyam safhası kısa, buna karşılık rüku ve secdeler uzun tutulunca namaz dengeli ve ölçülü olacağı için tam (eksiksiz) olur ve o zaman da Enes b. Malik'in "Onun gibi kısa ve eksiksizini hiç görmedim" şeklindeki sözü anlam ve gerçeklik kazanmış olur.

Enes b. Malik'in bu konu ile ilgili olarak rivayet ettiği hadislerin tümü Peygamber Efendimizin rükuu, secdeyi ve iki rükün arasında verilen fasılayı daha sonraki imamların çoğunluğundan daha uzun tuttuğunu gösteriyor. Bu konudaki diğer sağlam rivayetler de aynı şeyi pekiştiriyor.

Buhari ile Müslim'de belirttiğine göre Sabit şöyle diyor: "Enes b. Malik'in -Peygamberimizin bize kıldırıldığı namazın aynısını size tarif etmek için elimden geleni yapacağım-dediğini işitmiştim. Onun namaz kılarken yaptığım sizin yaptığınızı görmüyorum. O rükudan kalkınca dimdik ayakta dururdu. Öyle ki, görenler -Bu adam ne yapacağım unuttu- derlerdi. Secdeden başını kaldırdığı zaman da bize -Bu adam ne yapacağını unuttu- dedirtecek kadar otururdu."^{287[21]}

Buhari'nin yine Sabit'e dayanarak belirttiğine göre "Enes b. Malik, çevresindekilere Peygamberimizin nasıl namaz kıldığını tarif ederdi. Namaz kılarken de rükudan başını kaldırınca bize -Bu adam ne yapacağını unuttu-dedirtecek kadar ayakta dururdu."^{288[22]}

Bu rivayetlerden açıkça anlaşılıyor ki, Peygamberimiz kı-raat'ı (zamm-ı sure

^{285[19]} Sahih-i Müslim, Kitab el-Salat, Namaz Tadil-i Erkan Ve Hepsinde Hafif-ne uzun ne kısa-Hareket Etme Babı, H. No: 473, c.1, s. 344.

^{286[20]} B. Ebu Davud, Kitab el-Salat, Riiku'den önce (semiallah-ü limen hamiden derken) ayakta durmayı uzatma babı, H. No: 853, c.1, s. 532, Ravileri güvenilirdir.

^{287[21]} Sahih el-Buhari, Kitab el-Ezan, İki Secde Arasında Eğlenme, Babı, H. No: 821, Feth'ul-Bari, c.2, s. 301; Müslim, Kitab el-Salat. namazda tadil-i erkan ve hepsinde Ölçülü davranma, babı, H. No: 472, c.1, s. 344.Yukarda geçen sözcükler Müslim'de yer almaktadır. Buhari'nin hadisinde bazı sözcük değişiklikleri vardır.

^{288[22]} S. el-Buhari, Kitab el-Ezan, Rükü'den başı kaldırınca (vücudu) dik tutma babı, H. No: 800, Feth'ul-Bari, c.2, s. 287.

okumayı) kısa tutarak namazı kısaltır-dı.^{289[23]} Gerçi bu tutum, kıraat safhası ile uyuşacak uzunlukta rükuu ve secdeyi de gerektirirdi. Bu yüzden Enes b. Malik "Onun namazı dengeli ve ölçülü idi" diyor, yani rükünleri arasında uzunluk ve kısalık bakımından Ölçü ve uyum vardı.

Enes gerçekten doğru söylüyor. Çünkü Peygamberimiz sabah namazının iki rekatlık farzında zamm-ı sure olarak altmış ile yüz sayısı arasında değişen miktarda ayet okurdu.^{290[24]} Daha da açıklarsak bu iki rekatta genellikle "Elif lam tenzil", "Hel Eta", "Saffat" ve "Kaf" gibi sureleri, bazan bunlardan biraz daha uzunlarını ve kimi zaman da daha kısıklarını okurdu.^{291[25]} Ömer ise "Yunus", "Hud" ve "Yusuf surelerini okurdu. Herhalde kendisi arkasında namaz kılanların böylesini tercih ettiklerini biliyordu.

Bildirildiğine göre sahabilerden Muaz b. Cebel, bir defasında yatsı namazını Peygamberimizin arkasında kıldıktan sonra Küba mescidine giderek orada Amr b. Avf oğullarına imam olup namaz kıldırdı. Kıldırdığı bu namazda zamm-ı sure olarak "Bakara" suresini okudu. Bunu haber alan Peygamberimiz yaptığına kızarak kendisine şu sözleri söyledi:

"Ya Muaz, sen kargaşalık (fitne) mi çıkarmak istiyorsun? Halka imam olduğun zaman namazını kısa tut. Çünkü arkada yaşlılar, güçsüzler ve sıkışık durumu olanlar bulunabilir. "Sebbih isme Rabbikelala", "Veş-şemsi ve duhaha" ve benzeri sureleri okuyamaz mıydın?"^{292[26]}

Peygamberimizin burada Muaz'a ve dolasıyla diğer namaz kıldırın imamlara emrettiği kısalık, kendisinin uyguladığı kısalık idi. Zira O, Enes'in dediği gibi "En kısa ve eksiksiz şekilde namaz kılan kimse idi" ve ümmetine de:

"Benim nasıl namaz kıldığımı görüyorsanız siz de öyle kılınız"^{293[27]} buyurmuştu.

Şunu da belirtmemiz gerekir ki, cemaatin namazın uzatılmasını istedikleri durumlarda bundan daha uzun şekilde namaz kıldırarak yerinde bir harekettir. Nitekim Peygamberimizin akşam namazında "Tur" suresini okuduğu zamanlar olmuştur.^{294[28]} Buna karşılık bundan da kısa şekilde namaz kıldırarak gerektirecek durumlarda imamın öyle yapması gerekir. Tıpkı Peygamberimizin çocukların ağladığı ve benzeri durumlarda yaptığı gibi.

Açıkça anlaşılıyor ki, Enes'in naklettiği hadisler namazda rüku ve secdeleri çok kısa tutanlarla kıyam safhasını çok uzatanların tutumuna karşı olmayı içeriyor. Enes'in anlattığı ve diğer sahabilerin belirttiği nokta budur.

Nitekim Müslim ile Ebu Davud'un, Abdurrahman b. Ebu Leyla'ya^{295[29]}

^{289[23]} S. Müslim Kitab el-Salat, Namazda imamın kısa sure okuması, babı, H. No: 470, c. 1, s. 342.

^{290[24]} S. el-Buhari, Kitab el-Ezan, Sabah Namazında Kur'an okuma Babı, H. No: 771, Feth'ul-Bari, c.2, s. 251; Sahih-i Müslim, H. No: 247/c.1,s.447.

^{291[25]} Sahih-i Müslim, Kitab el-Salat Hadisler No: 457-458, c.1, s. 336-337, c.2, s. 599, H. No: 879.

^{292[26]} Bu anlamıyla hadis Buhari-Müslim ve diğer kaynak hadis kitaplarında gelmektedir. Bkz. Buhari, Kitab Ezan, İmamın namazda uzun sure okumasından yakınma babı, Feth'ul-Bari, c.2, s. 200. H. No: 705, Sa-hih-i Müslim, Kitab, Yatsı namazında kıraat (okuma) Babı, H. No: 465, el, s. 339.

^{293[27]} Buhari, Hadisi birden çok konuda tahrir etmektedir. Bkz. Kitab Ezan, Yolcular cemaatle Namaz Kıldıklarında Ezan Okumaları Babı, H. No: 631, Feth'ul-Bari, Burada "sallü" yerine "Ve sallü" geçiyor. Müsned-i Ahmed, c.5, s. 53.

^{294[28]} Bkz. Feth'ul-Bari, c.2, s. 247; Cami el-Usul, c.5, s. 344.

^{295[29]} Abdurrahman b. Ebi Leyla, el-Ensari el-Medeni, adındaki ra-vi İkinci kuşak tabiilerden ve güvenilir hadis hafızlarındandır. H. 86'da öldü. Takrib el-Tehzib, c.1, s. 496, biy. 1094.

dayanarak bildirdiklerine göre sahabilerden Bera b. Azib^{296[30]} bu konuda şunları söylüyor:

"Peygamberimizin (s.a.v.) nasıl namaz kıldığını uzun zaman gözetledim. Onun kıyâmı'mn, rûkuunun, rûkudan sonra ayakta duruşunun, secdesinin, iki secde arasındaki oturuşunun ve selamla namazdan ayrılma arasındaki oturuşunun birbiri ile uyumlu ve dengeli olduğunu gördüm."^{297[31]}

Müslim'in, Şu'be'ye^{298[32]} dayanarak bildirdiğine göre Hakem^{299[33]} şöyle bir olay anlatıyor:

"Bir ara Zemin b. Esas^{300[34]} adında biri Küfe valisi oldu ve Ebu Ubeyde b. Abdullah'a halka namaz kıldırmasını emretti. Ebu Ubeyde b. Abdullah^{301[35]} da kıldıracağı namaz sırasında rûkudan kalktığı zaman şu duayı okumama yetecek kadar bir süre ayakta durdu:

"Allahım, Rabbi'miz; gökler, yeryüzü ve dilediğin başka bir şey doluşunca hamd Sana mahsustur. Sen her türlü övgüye ve yücelmeye ehilsin. Sen'in verdiğine kimse engel olamaz ve Sen'in engel olduğunu hiç kimse veremez. Sen'in karşında hiçbir varlıkluya varlığı fayda sağlamaz."

(Hakem sözlerine devam ediyor:) "Bu durumu Abdurrah-man b. Ebu Leyla'ya anlattım. Bana şöyle cevap verdi: Be-rae b. Azib'in bana şöyle dediğini hatırlıyorum: "Peygamberimizin rûkuu, rûkudan başını kaldırıncaya ayakta duruşu, secdesi ve iki secde arasındaki ayakta duruşu dengeli ve birbirleri ile uyumlu idi." Bu olayı nakledenlerden biri olan Şube de, "Bu durumu Amr b. Murre'ye^{302[36]} anlattığımda bana -Abdurrahman b. Ebu Leyla'yı namaz kılarken gördüm, onun namazı öyle değildi? dedi."^{303[37]}

Öteyandan Buhari'nin bu hadise yer veren rivayetinde:

"Kıyam ve teşehhüd dışında kalan rûkûnlar dengeli ve birbirleri ile uyumlu idi."^{304[38]} ifadesi vardır. Çünkü zamm-ı sure okumak için olan kıyam ve teşehhüd için olan oturma rûkûnları tabii ki, diğer rûkûnlerden daha uzun olur. Fakat Pey-gamberimiz kıyam'ı kısa tutarak diğer rûkûnları eksiksiz yaptığı için bütün rûkûnlar dengeli ve birbirleri ile uyumlu oluyordu.

Bu iki rivayetten her biri öbürünü destekler ve doğrular niteliktedir. Çünkü Berae b. Azib, bazı rûkûnların birbirine yakın uzunlukta olduğunu ve bazılarının bu kuralın dışında tutulduğunu belirtirken, birinci kategoriye giren rûkûnları

^{296[30]} Bera b. Azib b. el-Haris ., Adiy el-Evsi el-Ensari, genç ve saygın sahabilerdendir. On dört savaşa Rasulullah'la birlikte oldu. Ce-mel, Sıffin ve Haricilerle olan savaşta Ali'nin yanında savaştı. Bu olaylardan Önce Rey'in fethine de katılan sahâbi, Tüster savaşında, Ebi Musa (el-Eşari) ile birlikte oldu. Bkz. el-İsabe, c.1, s. 147.

^{297[31]} S. el-Buhari, Kitab el-Salat, Namazda tadili erken, babı, H. No: 471, c.1, s. 343.

^{298[32]} Adı Şu'be b. el-Haccac b. el-Verd el-Atiki, el-Vasti, Sonra el-Basri Künyesi Ebu Bistam'dır. Güvenilir hadis imamlarıdır. Takrib de İbn Hacer: "Süfyan Sevri onun için Hadis konusunda Müminlere emiri, Iraklı Hadis anlatıcılarını ilk sorgulayan, Sünnete aykırı bulduklarını kovan, ibadete düşkün (abid) bir zattı dediğini "kaydediyor. 160'da vefat etti. Takrib el-Tehzib, c.1, s. 351.

^{299[33]} Hakem b. Uteybe b. Kindi Künyesi Ebu Muhammed İbn Hacer'e göre; "Güvenilir bir hadis ve fıkıh alimidir." Yalnız Beşinci tabaka rivayetlerinde müdelles'dir. 1134'de vefat etti. Takrib el-Tehzib, c.1, s. 192, biy. 394.

^{300[34]} Asıl adı, Muhammed b. Abdurrahman b. el-Eş'as, b. Kays el-Kindi. Haccac'a karşı başkaldırdı. Bundan dolayı başına bir çok olaylar geldi. Sicistan, Kirman, İran ve Basra'yı işgal etti.

^{301[35]} Ebu Ubeyde b. Abdullah b. Mes'ud adındaki ravi, üçüncü kuşak Tabii'lerin büyüklerindendir. Küfe'lidir. Güvenilir bir ravidir. H. 80'de öldü. Takrib el-Tehzib, c.2, s. 448. biy. 86.

^{302[36]} Adı, Abdurrahman b. Murre b. Abdullah b. Tank el-Cemeli el-Muradi el-Kufi el-Ama, Künyesi, Ebu Abdullah'dır. İbn Hacer el-Takrib'de onun hakkında "Güvenilir, ibadete düşkün, müdelles rivayeti olmayan biriydi." diyor. 118'de vefat etti. Takrib el-Tehzib, c.2, s. 78, biy. 677.

^{303[37]} Müslim, Kitab el-Salat, Namazda Tadili Erken Babı, H. No: 471, c.1, s. 343-344.

^{304[38]} Buhari, Kitab el-Ezan, İki Secde Arasında Eğlenme Babı, H. No: 820, Feth'ul-Bari, c.2, s. 300-301.

belirtmiyor, fakat ikinci kategoriye giren rükünleri belirtiyor. Burada kıyam rükününü uzatıp rükû ve secde rükünlerini gayet kısa tutan ve böylece arada büyük bir uzunluk farkının meydana gelmesine yolaçan bazı zamane emirlerinin bu dengesizliğe oranla daha birbirine yakın uzunlukta olan rükünlerden sözedilebilirdi.

Demek istediğimizin örneği şudur: Rasulullah bir defasında güneş tutulması üzerine iki rekat namaz kıldı. Bu namazın ilk rekatında Bakara suresi uzunluğunda bir zamm-ı sure okuyarak öyle rükua vardı. Rükua da kıyamı kadar ve secdesi de rükua kadar oldu.^{305[39]} Bu yüzden diyoruz ki, güneş tutulması namazının rükua ile secdesinin toplam uzunluğu kıyam'ın yarısından fazlasına yakın uzunlukta olur. Gerek bazı dostlarımız ve gerekse başkaları "Bir namazda zamm-ı sure olarak Bakara suresi okunduğu zaman bu namazın ruku ve secdesinde de yüzer ayet okuyacak kadar bir süre teşbih söylenir" diyorlarsa da bu görüş sünnete aykırı zayıf bir görüştür."^{306[40]}

Bu arada Müslim'in, Ebu Said Hudri'ye dayanarak bildirdiğine göre:

"Peygamberimiz namazda başını rükudân kaldırdığı zaman Berae ile Enes'in söylediklerini doğrulayacak kadar zikrederdi. Ayrıca Rasulullah'ın nafile namazları da böyle uzun olurdu. O, geceleri yalnız başına nafile kılarken namazını istediği kadar uzatırdı. Bu namazların bir rekatında zamm-ı sure olarak Bakara, Al-i İmran ve Nisa surelerini okurdu. Yine bu namazlarda Kıyam haline yakın uzunlukta rükuda kalır, rükua kadar uzunlukta, ayakta durur, ayakta durduğu kadar secdede kalır ve ve iki secde arasındaki oturuşu da secdesi kadar olurdu."^{307[41]}

Şunu da belirtelim ki, Peygamberimiz tarafından emredilen ve Enes ile diğer sahabiler tarafından kısa olduğu belirtilen bu kıyam rükünü Rasulullah'ın uygulaması ve emri ile açıklığa kavuşturulup sahabilere tebliğ edilmiştir. Peygamberimiz mescidin minberinden namaz kıldırırken:

"Bunu beni Örnek alınız ve benim namazımın nasıl olduğunu öğrenesiniz diye yaptım."^{308[42]} buyurdu ve Malik b. Huveris ile arkadaşına:

"Benim nasıl namaz kıldığımı görüyorsanız siz de öyle kılınız." demişti.

Peygamberimizin namaz konusundaki bu titizliğinin ve emrini uygulamalı örnekle açıklamak gereğini duymasının sebebi şudur. Çoğunlukla her iş kendisinden daha uzun bir işe göre kısa ve kendisinden daha kısa bir işe göre uzun olarak nitelenir. Bunun sözlüklerce belirlenmiş bir sınırı yoktur. Öteyandan namazdaki hareketler yün eğirmek, avcılık, çiftçilik ve dokumacılık gibi geleneklerden değildir ki, bunun rükünlerini Örf'e baş vurarak sınırlayalım. Tersine o, ibadetlerden biridir. İbadetler nasıl temelde şariat koyucuya

^{305[39]} Daha uzun şekliyle hadis Müslim'de kaydedilmektedir. Kitab el-Küsf, Cennet ve Cehennemden Korkmadan Dolayı Namaz Kılma Konusunda Peygamberimizin Hadisi, Babı, H. No; 904, c.1, s. 623.

^{306[40]} Muğni, Şerh-i Kebir'le birlikte, c.2, s. 275.

^{307[41]} Sahih-i Müslim, Kitab Salat el-Müsafirîn ve kasriha Gece Namazlarında Kıraati (Kur'an okumayı uzatma babı, H. No: 772, c. 1, s. 536-537.

^{308[42]} Buhari ve müslim'in tahric ettikleri hadisten bir bölümdür. Bkz. Sahih-i Buhari, Kitab Cum'a, Minberde hutbe okuma babı, H. No: 917, Feth El Bari, c.2, s. 397; Müslim, Kitab el-Mescid, Namazda bir ya da iki adım atılabilirliği babı, H. No: 544, c.1, s. 386-487. Müsned-i Ahmed, c.5, s. 339. Sehl b. Sa'id'e dayanarak.

dayanıyorlarsa, nitelik ve miktarları da yine şeriat koyucuya başvurularak belirlenebilir.

Şu da var ki, eğer namazın herhangi bir rüknü veya bu rüknün kısalığı konusunda toplumun örfüne başvurmak caiz olsa, uzunluk ile kısalığın belirli kriterleri olmadığı için çoğu kere kıımaklı emrolunduğumuz farz namazlarımızda çelişkiye bile varabilen farklılıklar meydana gelirdi. Namaz terimlerinin anlamları ve namazdaki hareketlerin şekli konusunda her asrın, her şehrin, her kabilenin, her yörenin, hatta her mescid çevresinin diğerlerine benzemeyen farklı tutum ve uygulamaları artaya çıkardı. Bu durum da gerek Allah'ın ve gerekse "Benim nasıl namaz kıldığımı görüyorsanız siz de öyle namaz kılınız." diyen Peygamberimizin emirlerine aykırı olurdu. Çünkü direktif olarak bu sözleri söyleyen Peygamberimiz mesela "Bulunduğunuz çevrenin anlayışı uyarınca veya alışık olduğunuz ölçülere göre kısa kılınız" dememiştir. Hiçbir alimin de böyle dediğini işitmedim. Çünkü böyle bir şey ya fazlaya veya eksiğe düşerek sünnetlerin ölmesine ve şeriatın değişmesine yolaçar. Diğer sahabilerin rivayetleri de aynı gerçeği vurgulamaktadır.

Nitekim Müslim'in, Züheyr'e^{309[43]} dayanarak bildirdiğine göre Semmak b. Harb,^{310[44]} sahabelerden Cabir b. Semure'ye^{311[45]} Peygamberimizin nasıl namaz kıldığını sordu ve ondan şu cevabı aldı; "Peygamberimiz namazı kısa tutardı, o şu adamlar (o günü imamlarını kastediyor) gibi kılmazdı,^{312[46]} Rasu-lullah sabah namazının farzında zamm-ı sure olarak kaf suresi ile benzeri uzunlukta sureleri okurdu."

Yine Müslim'in, Semmak yolu ile rivayet ettiğine göre Cabir b. Abdullah; "Peygamberimiz Zamm-ı sure olarak öğle namazında "Velleyli iza yağşa, ikinci namazında buna yakın uzunlukta bir sure ve sabah namazında da bundan daha uzun bir sure okurdu"^{313[47]} demiştir.

Bu sözler yine Müslim'in, Semmak'e dayanarak naklettiği Cabir b. Semure'nin şu sözlerine açıklık kazandırır niteliktedir; "Peygamberimiz sabah namazının farzında Zamm-ı sure olarak "Kaf suresini okurdu. Daha sonraki namazları kısa olurdu."

Cabir -Allah-u Alem- "Daha sonraki" derken herhalde sabah namazından sonraki vakitleri kasetmişti. Yani "Peygamberimiz, sabah namazından sonraki namazları sabah namazından daha kısa tutardı" demek istemiştir. Çünkü hem Peygamber Efendimizin namazları kısa tuttuğunu ve hem de sabah namazına Zamm-ı sure olarak "Kaf suresini okuduğunu birlikte söylemiştir.

Bu arada Buhari'de yer aldığına göre Ümm-ü Seleme^{314[48]}

^{309[43]} Züheyr b. Muaviye b. Hadic b. el-Rahil b. Züheyr el-Ca'fa, Ebu Hayseme el-Kufi, çok hadis rivayet eden, güvenilir hadis nafizi arından -dır. Kütüb-i Sitte (Altı kaynak hadis kitabı) yazar ve diğerleri ondan hadis rivayet ettiler. H. 100'de doğdu, 172'de öldü. Bkz. Takzib el-Tehzib, c.3, s. 351-353, biy. 648.

^{310[44]} Semmak b. Harb b. Evs b. Halit el-Zehli, el-Bekri el-Kufi, Ebu Muğire, Dördüncü tabakadan, güvenilir bir ravidir. H. 123 'de öldü. Tak-rib el-Tehzib, c.1, s. 352, biy. 519.

^{311[45]} Adı, Cabir b. Semure b. Cünade b. Huceyr el-Amiri el-Si-vai'dir. Büyük sahabi olan Cabir b. Zühre ile antlaşma yapan delegeler arasındadır. Babası da sahabidir. 74'de öldü. (Allah ondan razı olsun) Bkz. el-İsabe.c.1.s. 212, biy. 1018.

^{312[46]} Müslim, Kitab Salat, Sabah Namazında Kıraat, Babı, H. No: 458, c. 1.s.337.

^{313[47]} Sahih-i Müslim Kitab el-Salat, Sabah Namazında Kıraat Babı, H. No: 459, c.1.s.337.

^{314[48]} Büyük kadın sahabi ve müminlerin annelerinden olan Ümmü Seleme, Hind Binti, Ümeyye b. Muğire b. Abdullah b. Amr, el-Mahzu-miye el-Kuraşl'ye kocasının hicretin dördüncü yılında ölümü üzerine Ra-suhullah'la evlendi. Mekke'de ilk müslüman olanlardan ve

"Peygamberimizin veda haccı sırasındaki bir sabah namazında Zamm-ı sure olarak "Tur" suresini okuduğunu işittim. O sırada cemaatin çevresinde dolanarak O'nun Kur'an okuyuşunu dinledim."^{315[49]} demiştir.

Bilindiği gibi Peygamberimiz (s.a.v.) Veda Hacc'ından sonra çok az bir evre yaşamıştı. "Tur" suresi de "Kaf" suresine yakın uzunluktadır.

Yine Buhari'de yer aldığına göre İbn-i Abbas "Bir gün anam Ümm-ü Fad^{316[50]} "Velmurselati" suresini okuduğumu işitince Yavrum, bu sureyi okuyunca bana Rasulullah'ı hatırlattın, çünkü bu sure Peygamberimizin ağzından en son işittiğim ve bir akşam namazında Zamm-ı sure olarak okuduğu sure idi."^{317[51]} demiştir.

Gerek yukardaki hadislerden ve gerekse bunların diğer benzerlerinden anlaşılıyor ki, Peygamberimiz ömrünün son döneminde sabah namazında Zamm-ı sure olarak orta uzun-luktaki surelerden birini okuyordu. Bunun belgeleri çoktur. Bu konuda sözleri bize kadar ulaşan diğer sahabiler görüş birliği halinde Rasulullah'ın sabah namazında öteden beri böyle Zamm-ı sure okuduğunu bildirdikleri ve hiç bir saha-bi O'nun ömrünün sonlarına doğru eskisinden daha kısa şekilde namaz kıldığını söylemediği için sabah namazında Zamm-ı sure olarak orta uzunlukta bir sure okumanın sünnet olduğu konusunda bütün fıkıh alimleri görüş birliğine varmışlardır.

Sahabilerden Cabir b. Semure "O'nun namazı şu adam-larınki (günün imamlarının namazı) gibi değildi" derken namazı bu anlattığımızdan daha uzun ve daha kısa kıldıran imamları kastediyordu. Yani Rasulullah namazı kısa tutardı, ama bununla birlikte ve bugünün imamlarının rukuu, secdeyi ve rükünler arasındaki fasılayı kırdıkları gibi namazın hiçbir rükününü kırpamazdı" demek istiyor. Sahabelerden Enes ile Berae'nin sözlerinin vurguladığı gibi Cabir'in bu sözü, o günün emirlerinin (devlet adamlarının) imamlıkları sırasında gerek kıraati (zamm-ı sure okumayı) ve gerekse diğer rükünleri Peygamberimizin yaptığından daha kısa tuttıkları anlamına da gelmeyebilir.

Nitekim Müslim'in bildirdiğine göre Ebu Kuz'a^{318[52]} diyor ki:

"Bir defasında sahabilerden Ebu Said Hudri'yi görmeye gitmiştim. Yanma vardığımda başı kalabalaktı. Ziyaretçiler dağılınca kendisine "Ben sana şu gidenlerin sordukları meseleleri sormayacağım. Benim senden sormak istediğim şey Peygamberimizin nasıl namaz kıldığıdır" dedim.

Önce bana "Bunu bilmenin sana bir hayrı olmaz" demesine rağmen aynı soruyu

Habeşistan'a hicret edenlerdendir. Din konusunda başına gelen belalara sabretti. Çilekeş, ileri görüşlü ve güzeldi. H. 62'de öldü. Bkz. el-İsabe, c.4, s. 458, biy. 308.

^{315[49]} Sahih-i Buhari, Kitab Hacc, Kadınların Erkeklerle Birlikte Tavaf Edebilecekleri Babı, H. No: 1619, c.3, s. 480, Feth'ul-Bari, H. No: 1626, c.3, s. 486. Bu hadiste ifade edilen namaz, sabah namazıdır. Ne-sai Kitab Menasik el-Hacc, Kadınların erkeklerle birlikte tavaf etmeleri babı, c.6, s. 223-224.

^{316[50]} İbn Abbas'ın Annesi Abbas b. Abdulmuttalib'in eşi ve Hanım sahabiye'lerin büyüklerinden olan bu hanımın asıl adı, Lubabe b. el-Haris bin Hazen bin Büceyr b. el-Harem, el-Hilaliye'dir. Ümmü Fadl, kün-yesidir. Hicretten Önce nûslüman oldu. Osman'ın hilafeti sırasında öldü. (Allah razı olsun) Bkz. el-İsabe, c.4, s. 398, biy. 942.

^{317[51]} Sahih-i Müslim, Kitab el-Salat, Sabah Namazında Koşulan Zamm-ı Sure babı, H. No: 462, c.1, s. 338; Buhari, Kitab Ezan, Akşam Namazında Koşulacak Zamm-ı Sure, Babı, K. No: 763, Feth'ul-Bari, c.2, s. 246.

^{318[52]} Bütün nüshalarda Ebu Kuz'a olarak geçen bu zatın asıl adı, Kuz'adır. Soy ismi ise Kuz'a b. Yahya Ebu el-Gadiye'dir. Basralı ve üçüncü kuşaktan diğer gü\ enilir hadis imamları arasındadır. Altı hadis kitabı v; diğerleri ondan hadis tahric etmişlerdir. Bkz. Takrib el-Tezhib, c.8, s. 377, biy. 667. Ravinin adı Müslim'de de Kuz'a olarak geçmektedir, c. 1, s. 33'J, Takrib el-Tezhib, c.2, s. 126, biy. 111.

tekrar sorunca şunları söyledi; "O zamanlar Peygamberimiz öğle farzına durunca içimizden biri helaya gidip ihtiyacını giderdikten sonra evine varıp ab-dest alarak Mescide döndüğü takdirde namazı ilk rekatta yetiştirebiliyordu."^{319[53]}

Ebu Said'in bu sözlerinden, onun daha sonraki dönemlerde Peygamberimizin zamanından daha kısa şekilde namaz kılındığı görüşünde olduğunu anlıyoruz. Buhari ile Müslim'in bildirdiğine göre de sahabilerden Ebu Berze^{320[54]} bu konu ile ilgili olarak "peygamberimizin arkasında sabah namazı kılıp da Mescid'den çıkan herkes yanında kimin namaz kıldığını iyice hatırlardı (Namaz o kadar uzun sürerdi.) Peygamberimiz sabah farzının iki rekatında veya bir rekatında altmış ile yüz arasında değişen sayıda ayet okurdu."^{321[55]} demiştir. Ahmed b. Hanbel ile Nesai'nin bildirdiğine göre Abdullah b. Ömer "Rasuluallah'ın bize namazları kısa tutmamızı emrettiği olduğu gibi bize "Saffat" suresini Zamm-ı sure olarak okuyarak namaz kıldırıldığı da olmuştur."^{322[56]}

Bu arada Nesai ile İbn-i Mace'nin, Süleyman b. Yesar'a^{323[57]} dayanarak bildirdiğine göre bir defasında sahabiler-den Ebu Hureyre "Arkalarında namaz kıldığım imamlar arasında falanca kadar namazı Peygamberimizin namazına benzeyenini hiç görmedim" dedi. Bu konuşmayı nakleden Süleyman b. Yesar diyor ki: "Ebu Hureyre'nin sözünü ettiği kimse öğle farzının ilk iki rekatını uzatır, son iki rekatını kısa tutardı, ikindi namazını kısa tutardı, akşamın farzında Zamm-ı sure olarak kısa surelerden birini, yatsı farzında orta uzunluktaki surelerden birini ve sabah farzında da uzun surelerden birini okurdu."^{324[58]}

Müslim'in, Ammar b. Yesar'a^{325[59]} dayanarak naklettiğine göre Peygamberimizin buyurduğu şu sözler de yukardaki rivayetleri destekler niteliktedir:

"İnsanın namazı uzun tutup hutbeyi kısa kesmesi din bilgisinin derin olduğunu gösterir. Buna göre namazı uzatınız ve hutbeyi kısa kesiniz. Kuşkusuz güzel konuşmada büyüleme gücü vardır."^{326[60]}

Burada Peygamberimiz namazı uzun tutmayı kişinin din bilgisinin belirtisi sayarak onu uzatmayı emrettiği görülüyor. Bu emir ya genel olarak bütün namazlarla ilgilidir veya Peygamberimizin bu sözleri ile sadece cuma namazını kasetmiştir. Eğer bu emir genel karakterli ise söylenecek bir şey yok. Fakat eğer bu emirle sadece cuma namazı kas-dedilmiş ise, bu namazdaki cemaatin diğer namazlardakin-den daha kalabalık olduğu ve bu kalabalık arasına güçsüz-

^{319[53]} S. Müslim Kitab el-Salat, Öğle ve İkinci Namazlarında Okunacak Kur'an (Zamm-ı sure), H. No: 454, c.1, s. 335.

^{320[54]} Künyesi, Ebu Berze; Adı, Nadla b. Ubeyd-Nadla b. Abdullah olduğu da söyleniyor- el-Eşlemi'dir, Sahabi'nin ulularından olan E. Berze, önce Basra'da sonra Moro'da daha sonra tekrar Basra'da yaşadı. Ve orada öldü. (H. 60) Esed el-Gabe, c.5, s. 146-147.

^{321[55]} Sahih-i Buhari, Kitab Ezan, Sabah Namazında Kıraat, babı, H. No: 771. Feth'ul-Bari, c.2, s.251.

^{322[56]} Müsned-i Ahmed, c.1, s. 26; Sünen el-Nesai, Kitab el-İmame, İmamın Uzun Zamm-ı Sure Okuyabilme Serbestisi, Babı, c.2, s. 95. Hadisin isnadı, sahihdir.

^{323[57]} Süleyman b. Yesar el-Hilali, el-Medeni, Meymune ya da Um-mü Seleme'nin azadısı, Üçüncü kuşak Tabii'lerin yedi büyük hukukçularından biridir. "Güvenilir ve erdemlidir." H. 100. yılın başlarında öldü. Takrib el-Tehzib, c.1, s. 231, biy. 505.

^{324[58]} Bkz. Sünen el-Nesai, Kitab el-tfütah, Namazda Kıyam (ayakta durma) ve Kıraati (Kur'an okumayı) Kısaltma Babı, c.2, s. 167; İbn Mace, Kitab tkame el-Saiat, öğle İkinci namazlarında okunacak Zamm-ı sure Babı, H. No: 827, c.1, s. 270.

^{325[59]} Büyük Sahabi olan Ammar b. Yesar b. Amir b. Malik el-Ansa, İslam öncesi Beni Mahzum Kabilesiyle antlaşma yapanlardandır. Allah'a inandıklarından dolayı kendisi, babası ve annesi işkence görmüşlerdi. Onlar için Rasulullah: "Ey Yesar şerefli! Direnin (Ya sabır)! Çünkü varacağınız yer cennettir." buyuruyor. Medine'ye hicret etti ve Rasu-lullah'la birlikte bütün savaşlara katıldı. Sınnin'de şehid oldu. (H. 37), el-İsabe, c.2, s. 513, biy. 5704.

^{326[60]} Sahih-i Müslim, Kitab Cum'a, Namazı ve Hutbeyi, Kısa Tutma Babı, H. No: 869, c.2, s.584.

lerin, yaşlıların ve sıkışmışların bulunabileceğini, üstelik bu namazın iki hutbenin arkasından ve günün en sıcak saatlerinde kılındığı gözönürde tutulunca sabah ve benzeri serin saatlerde ve nisbeten az sayıda cemaatle kılınan namazların haydi haydi uzun tutulacağı sonucu çıkar.

Bu açıklamayı yapmamızın sebebi şudur. Az yukarda sa-habilerden Enes'in, Peygamberimizin namazını takdir ettiğini belirtmiştik. Düşündük ki bu iki hadisi işiten kimse bunların arasında çelişki olduğunu sanabilir veya bazı kimseler bu hadislerdin birini görmezlikten gelip öbürüne sarılabilir ve sarıldığı hadisin manasını anlayabilir.

Sözlerimizin burasında bir kaç sayfa önce yer verdiğimiz sahabilerden Enes'in rivayet ettiği şu hadisi tekrar ele alalım:

"Kendi kendinize görevlerinizi ağırlatmayınız, yoksa Allah da size ağır görevler yükler. Çünü sizden önceki bazı kavimler kendilerine ağır görevler yükledikleri için Allah da onlara ağır görevler yükledi. Şimdi manastırlarda ve kilise köşelerinde gördüğünüz kimseler işte o kavimlerin kalıntılarıdır. Onlar daha önce Allah'ın üzerlerine yazmamış olduğu ruhbanlığı kendileri uydurdular."

Görüldüğü gibi bu hadiste Peygamberimiz, şeriata eklemeler yaparak dini zorlaştırmayı yasaklıyor. Bu ağırlaştırma, bazan vacip veya müstehap olmayan ibadetleri vacip veya müstehap sayarak ve kimi zaman da haram veya mekruh olmayan şeyleri haram veya mekruh sayarak olur. Peygamberimiz bu yasaklamanın gerekçesini belirtirken vaktiyle kendilerine ağır görevler yüklemenin hristiyanlara daha sonra Allah'ın da ağır görevler yüklediğini ve sonunda işin bu gün gelenekleştirdikleri ve kendi uydurmaları olan ruhbanlığa kadar vardığını anlatıyor.^{327[61]}

Gayretkeşlik Doğru mu?

Bu hadis şu noktada uyarıcıdır: Eğer kul önce kendi kendine ağır yükümlülük yüklerse onun bu tutumu, daha sonra Allah'ın onun üzerine ağır yükümlülük yüklemesine yo-laçar. Bu da ya Cenab-ı Allah'ın şeriata yeni bir kural eklemesi veya o yükümlülüğü takdir etmesi yolu ile olur.

Cenab-ı Allah'ın şeriata yeni bir kural eklemesine şunlar örnek gösterilebilir. Bilindiği gibi sahabiler cemaatle teravih namazı kılmak üzere Mescid'de toplanınca Rasulu-lah bu namazın farz olmasından çekinerek onlara böyle yapmamalarını söylemiştir.^{328[62]} Yine Peygamberimiz henüz haram kılınmamış konular hakkında sahabilerin kendisine soru sormasını aynı endişe ile hoş karşılamamış tır. Ayrıca her hangi bir ibadeti yapmayı adayanın onu yapmak zorunda tutulması bu kategoriye girer. Çeşitli sebepler yüzünden farz hale gelen

^{327[61]} İbn-i Teymiyye, Sırat-ı Mustakim, Tevhid Yayınları: 161-186.

^{328[62]} Sahabi teravih namazını kılmak için Rasuluallah'ın arkasında toplandı ve kıldılar. Sabah namazını kıldıklarında Rasuhıllah onlara: İmdi, Teravihi evlerinizde acele kılmayın. Fakat korkarım size farz kılınır da ondan aciz olursunuz." dedi.

keffaretler de böyledir. Peygamberimizin hayatı boyunca ümmetine yeni farzların ve ek haramların yüklenmesi ihtimalinden sürekli biçimde kaçınması bu gerekçeden kaynaklanmıştır.

Cenab-ı Allah'ın (c.c.) takdir yolu ile ek yükümlülükler bindirmesine gelince, bazı farz veya haramlar konusunda aşırı şekilde titizlik gösterenlerin o konularda zorlaştırıcı sebeplerin etkilerine maruz bırakıldıklarının sık sık görmüş ya da duymuşuzdur. Mesela aşın temizlik titizleri ve vesveseleri gibi. Bunlar bu konudaki şariat emirlerine eklemeler yapınca, ağır ve sıkıntılı sebeplerin etkilerine maruz bırakılırlar.

Hadisin bu son anlamı, daha önce üzerinde durduğumuz şu ayetin anlamı ile bağdaşma halindedir:

"O Peygamber ki uhdelerindeki ağır yükleri ve zincirleri üzerlerinden kaldırır." (A'raf: 7/157)

Görüldüğü gibi bu ayet, müminlerin ağır yükleri ve zincirleri gönüllü olarak yüklenmeye kalkışmalarını hoş karşılamamaktadır.

Bu ayettedeki "ağır yükler (asar)" ağır farzları ve "zincirler (ağlal)" da ağır haramları ifade eder. Çünkü "Asar" kelimesinin tekili olan "İsr" kelimesi sözlük anlamı ile "ağırlık, şiddet" ve "ağlal" kelimesinin tekili olan "ğıl" kelimesi de "hareket etmeyi engelleyen bağ" demektir. Cenab-ı Allah'ın (c.c.) şu buyruğu da aynı anlamı pekiştirerek dile getirmektedir:

"Ey müminler, sakın Allah'ın size helal kıldığı güzel ve temiz şeyleri kendinize haram etmeyiniz. Sınırı da aşmayınız, çünkü Allah sınırı aşanları sevmez."

(Maide: 5/87)

Bu ayetin iniş sebebi analatacağımız şu meşhur olayladır: Buhari ile Müslim'in bildirdiklerine göre sahabilerden Enes b. Malik (r.a.) diyor ki:

Bir gün sahabilerden üç kişi Peygamberimizin eşlerinden birinin evine gelerek O'nun ne gibi ibadetler yaptığını sordular. Kendilerine gereken bilgi verince Rasulullah'm işlediği ibadetleri azımsarcasına "Biz hiç Rasulullah ile bir olabilir miyiz? O'nun geçmiş-gelecek tüm günahları affedildi" dediler.

Arkasından içlerinden biri "Ben bütün yıl boyunca sabaha kadar namaz kılacağım" dedi. Öbürü de "Ben bütün yıl boyunca ara vermeden oruç tutacağım" diye konuştu. Üçüncüsü de "Ben de kadınlara hiç yanaşmayacak, ömrüm boyunca evlenmeyeceğim" diye söyledi.

Bu arada çıkagelen Peygamberimiz onlara şöyle dedi:

"Şöyle şöyle diyenler siz misiniz? Bana gelince, valla-hi, Âllah'dan en korkanınız, en takvahnız Ben'im. Bununla birlikte hem oruç tutarım, hem bozarım hem namaz kılar hem uyurum ve evlenirim de. Kim Ben'im sünnetimden yüz çevirirse Ben'den değildir"^{329[63]} Bu ifade Buhari'nindir. Hadisin yine Enes'e dayalı ve Müslim'de yer alan ifadesi de şöyledir: "Bir gün sahabüer-den bir kaç kişi, Peygaberimizin eşlerine O'nun gizli olarak ne gibi ameller işlediğini sordular. Bu arada içlerinden biri "Ben hiç evlenmeyeceğim"

^{329[63]} Sahih-i Buhari, kitab Nikah, Nikaha Teşvik, Babı, H. No: 5063, Feth'ul-Bari, c.9, s. 104.

öbürü "Ben hiç et yemeyeceğim" ve üçüncüsü de "Ben hiç yatakta uyumayacağım" dedi. Bu arada eve gelen Peygamberimiz Allah'a hamd-ü sena ettikten sonra şunları söyledi:

"Şu şu sözleri söyleyenlere ne oluyor? Oysa Ben hem namaz kılar, hem uyurum. Hem oruç tutar, hem bozarım ve evlenirim de" Kim Ben'im sünnetimden yüz çevirirse Ben'den değildir."^{330[64]}

Bu anlama gelen, yani gerek ibadetlerde ve gerekse nefsin arzularını gemleme konusunda orta yolu tutmanın sünnet olduğunu bu tutumun hristiyanlıktaki ruhbanlığın gereği sayılan evlenmeme ve benzeri gibi psikolojik arzuları bütünü ile oruç gibi ibadetlere aşın şekilde dalmaktan daha iyi olduğunu dile getiren hadislerin sayısı çoktur. Yalnız kimi bazı sofular (abidler) eksik bilgilere dayalı yorumlarla bu ilkeye ters düşmüşlerdir.

Bu hadisin bir benzeri Ebu Davud'un, Ebu Ümame'ye dayandırarak naklettiği şu hadistir. Buna göre bir gün adamın biri Peygamberimize gelerek;

"Ya Rasulallah, bana seyahat için izin verir misin?" diye sordu. Peygamberimiz bu adama:

"Ben'im ümmetimin seyahati, Allah yolunda cihad etmektir."^{331[65]} diye cevap verdi. Görülüyor ki, Rasulallah ümmeti için seyahatin, yani evi-barkı terkedip diyar diyar gezmenin cihad olduğunu belirtiyor. Başka bir hadiste de bu anlamda "Oruç tutmak, seyahata çıkmak demektir. Oruçlular, seyahat halinde demektirler"^{332[66]} şeklinde Duyuruluyor. Bu açıklamalar Kur'an'da geçen "Seyahat eden erkekler" ve "Seyahat eden kadınlar" ifadelerini de yorumlar niteliktedir.^{333[67]}

Belirli bir maksat taşımaksızın evi-barkı terkederek diyar diyar dolaşmak anlamındaki seyahata gelince, böyle bir gezi bu ümmetin amellerinden değildir. Bu yüzden imam Ahmed Hanbeli bu konuda şöyle diyor: "Seyahatin islamda hiçbir yeri yoktur, bu Peygamberin ve salih kulların özellikle yaptıkları bir şey de değildir."^{334[68]} Buna rağmen bir gurup arkadaşımız ya kendilerince bazı yorumlara girişerek, veya yaptıkları şeyin yasaklandığını bilmeksizin seyâhata çıkmışlardır. Oysa bu davranış Peygamberimizin hakkında -İslam'da ruhbanlık yoktur- buyurduğu uydurulmuş ruhbanlığın bir uygulamasıdır."

Buradaki maksadımız, hak dinin yahudiler gibi Allah'* anmayı umursamayarak kalb katılığına kapılmamak için bunun tersine her zaman diri tutmak için getirdiği prensipleri ye bu arada sonradan uydurulmuş ruhbanlık konusunda hristiyanlara ters düşmenin gerektiğini açıklamaktadır. Gerçi bazı alim ve dindarlarımız ya beriki tarafın veya öteki tarafın hastalığından pay almışlar, ya

^{330[64]} Sahih-i Müslim, Kitab Nikah -Kendisini Evlenmeye Hazır veren kimsenin Evlenmesi Babı, H. No: 1401, c.2, s. 1020.

^{331[65]} Sünen Ebi Davud, Kitab Cihad, Yolculuğun sakıncı 2488, c.3, s. 12; Hakim el-Müstedrek, c.2, s. 73. Hakim Buhari, Müslim tahric etmemelerine rağmen hadisin isnadı sağlamdır" diyor.

^{332[66]} İbn Cerir Umeyr b. Ubeyd'e dayanarak tahric ettiği hadiste Ra-sulullah'dan Kur'an'da geçen seyyahlar hakkında soruluyor. O da "Oruçlulardır" cevabını veriyor. Bunun gibi yine İbn Cerir, Ebu Hureyre'den naklettiği bir hadiste, Ebu Hureyre: Rasulallah bana: "Seyahat edenlerden amaç oruç tutanlardır" buyurdu. Haberi bu bağlamda Sahabe'nin, Selefın İbn Abbas İbn Mes'ud, Said b. Cübeyr, Mücahid, Dehhak, Hasan ve diğerlerinin bu konuyla ilgili görüşlerini de kaydediyor. Bkz. Tefsir-i İbn Cerir el-Taberi, c.1 1, s. 28-29. el-Tevbe, 112. ayetin açıklaması.

^{333[67]} Tevbe: 112; Tahrir: 5.

^{334[68]} Nisaburı Meseell el-İmam Ahmed, c. 2, s. 176.

bu tarafa veya o tarafa belirli oranda benzemişlerdir.

Aynı gerçeği vurgulayan Ahmed, Nesai ve İbn-i Mace tarafından nakledilen diğer bir hadis de şudur. Abdullah b. Ab-bas diyor ki:

Akabe'ye varışımızın sabahında Rasulullah devesinin üzerindeyken bana "Ben'im için bir çakıl taşı topla" dedi. Yedi orta boylu çakıl taşı toplayıp kendisine verdim. Verdiğim çakılları avucu içinde silkelerken "işte bu büyüklükte çakıl taşı atınız" dedikten sonra sözlerini şöyle bağladı: "Sakın dinde aşırılığa düşmeyiniz, çünkü sizden öncekileri dinde aşırılığa düşmek helak etmiştir."^{335[69]} Peygamberimizin buradaki "Salan dinde aşırılığa düşmeyiniz" şeklindeki uyarısı geneldir, yani hem inançlarındaki ve hem de davranış ve tutumlardaki (amellerdeki) aşırılıkları içerir. Öteyandan "aşırılığa düşmek" demek, bir şeyi ya hakettiğinden daha fazla överek veya layık olduğundan da-' ha fazla kötüleyerek ya da başka bir yolla "ölçüyü, sınırı aşmak" demektir.

Hristiyanlar, gerek inanç sistemi gerekse davranış ve tutumlar bakımından diğer kesimlerden daha çok aşırılığa düştükleri için Cenab-ı Allah (c.c.) onları, Kur'an'ın şu ayetine göre bu konuda Özellikle uyarmaktadır:

"Ey kitab ehli, sakın dininizde aşırılığa düşmeyiniz."

(Nisa: 4/171)

Peygamberimizin yukardaki genel uyarısının sebebi şeytan taşlanırken kullanılacak çakıl taşları konusudur. Bu konuda genel uyarının kapsamı içindedir. Bu konuda aşırılığa düşmek iri çakıl taşları atmak ve buna benzer hareketlerdir. Bu yüzden Rasulullah, mümkün olduğu kadar küçük çakıl taşlarının atılmasını tavsiye ettikten sonra buna gerekçe olarak da "Bizden önceki toplumları dinde aşırılığa düşmüş olmalarının helak ettiğini" belirtmiştir. Tıpkı hristiyanlar-da gördüğümüz gibi, bu mantık ve bu ifade tarzının gereği ve sonucu şudur: "Onların" yolundan kesinlikle uzak kalmak, helak olmalarının sebeplerine yakalanmamanın en kestirme yoludur. Bunun yanında "onların" bazı adet ve geleneklerini benimseyen kimse onlar gibi helak olma tehlikesi ile karşı karşıyadır.^{336[70]}

İmtiyaz Tanımamak

Bu yüzdendir ki, Peygamber Efendimiz (s.a.v.) bizden öncekiler gibi olmayarak onların yaptıkları gibi suçluları cezalandırırken (hadleri uygulayarak) eşraf ile sıradan halk arasında ayırım yapmamızı, kim olursa olsun herkese aynı cezayı vermemizi emrediyor, Oysa çoğu aklievvel kimseler siyaset uzmanları ileri gelenleri ceza dışı bırakmanın siyasi yönden daha yerinde olduğunu sanırlar.

Nitekim Buhari ve Müslim'in, Hz. Aişe'ye dayanarak bildirdiğine göre Peygamberimiz, Mahzumiye kabilesi eşrafından hırsızlık yapan bir kadının

^{335[69]} Müsned-i Ahmed, c.1, s. 215 ve 347; Sünen İbn Mace, Kitab el-Menasik, (Şeytanı taşlamada) atılacak Taşların Büyüklükleri, Babı, H. No: 3029, c.2, s. 1008; Sünen el-Nesai, Kitab el-Menasik, (Şeytanı Taşlamada Kullanılacak) Taşları Toplama Babı, c.5, s. 268.

^{336[70]} İbn-i Teymiyye, Sırat-ı Mustakim, Tevhid Yayınları: 186-191.

cezasının bağışlanması konusunda rica etmeye gelen Üsame'ye^{337[71]} şöyle buyurdu:

"Ya Üsame, Allah'ın emrettiği bir cezayı uygulama-yayım diye mi aracılık ediyorsun? İsrailoğulları şu yüzden helak oldu. Onlar aralarındaki eşraftan biri hırsızlık edince çalanı serbest bırakırlar, fakat halktan biri çalınca hemen kendisini cezalandırıyorlardı. Nefsime elinde tutan Allah adına yemin ederek söylüyorum ki, eğer hırsızlık yapan Muhammed'in kızı (benim öz kızım) Fatıma bile olsa tereddüt etmeden elini keserdim."^{338[72]}

Sözü edilen Mahzum oğullan Kureyş kabilesinin en önde gelen boylarından biri idi. Bu yüzden onlardan olan bir kadının elinin kesilmesi ağırlarına gitmişti. İşte bunun üzerine Peygamberimiz, İsrailoğullannın ileri gelenlerinden olan suçluları ceza dışı tutmayı gelenekleştirdikleri için helak olduklarını bildirdikten sonra kadınların en şerefli olan kendi kızı Falıma bile hırsızlık yapacak olsa hiç tereddüt etmeden elini keseceğini açıklamıştır. Rasulullah böylece adaleti gözetme yükümlülüğünün ve eşitliği ilkesinin, değil başka birini, Peygamberimizin kızı bile kanun üstü saymaya tahammülü olmadığını kesin dille belirtmiştir oluyordu.^{339[73]}

Kitab'ı Nefse Göre Değiştirmek

Şimdi di Buharı ile Müslim'de yer alan şu hadisi gözden geçirelim. Sahabilerden Berae b. Azib (r.a.) diyor ki:

"Bir gün Peygamberimiz yüzü karartılmış ve sopa ile dö-ğölmüş bir yahudiye rastladı. Bunun üzerine o civardaki ya-hudileri yanına çağırarak:

"Sizin kitabınızdaki zina haddi (cezası) böyle midir?" diye sordu. Yahudiler kendisine:

"Evet, öyledir" diye cevap verince onların bir bilgini çağırarak kendisine:

"Seni Musa'ya, Tevrat'ı indiren Allah'a salarak soruyorum. Söyle bakalım, kitabınızdaki zina haddi böyle midir?" diye sordu. Yahudi bilgini Peygamberimize şu cevabı verdi:

"Hayır, böyle değildir. Eğer beni Allah'a salmasaydın, bu işin iç yüzünü sana anlatmazdım. Bizim kitabımızda da zi-na'nın haddi (cezası) recm'dir (taşlamaktır). Fakat zina eşrafımız arasında çoğaldı. Biz ise eşraftan zina etmiş birini yakaladığımızda salıveriyor ve halktan zina işleyen birini yakalayınca kendisine hadd uyguluyorduk. Baktık ki, olacak gibi değil. Bunun üzerine biraraya gelerek "O halde hem eşraftan olanlara ve hem de sıradan halka uygulayabileceğimiz ortak bir ceza kararlaştıralım" diye konuştuk ve böylece yüzü karartma ile sopalamay, recm'in yerine koyduk."

^{337[71]} Üsame b. Zeyd b. Haris el-Kelbi Peygamberimizin çok sevdiği birisiydi. İslam geldikten sonra doğdu. Rasulullah onu büyük bir ordunun komutanı yaptı. Rasulullah'ın Ölümünden sonra Ebubekir onu koruması altına aldı. Üsame, Hz. Osman'ın Öldürülmesinden sonra müs-

^{338[72]} İlihanlar arasında kopan fitne hareketlerine karışmadı. Muaviye'nin hilafeti sırasında Öldü. (54). el-İsabe, c.1, s. 31, Biy. No: 89.

^{339[73]} Buhari hadisi Kitab el-Enbiya ve Kitab el-Hudud'da tahrir ediyor. Bkz. Kitabı el-Hudud, H. No: 54; H. No: 3475, Feth'ul-Bari, c.6, s. 513; Müslim, Kitab el-Hudud, Hırsızlık Eden Kansoyhı Olan ve Olmayan Kimsenin (Elinin) Kesilmesi Babı, H. No: 1688, c.3, s. 1315.

^{339[73]} İbn-i Teymiyye, Sırat-ı Mustakim, Tevhid Yayınları: 191-192.

Adamdan bu sözleri işiten Peygamberimiz:

"Allah'ım, Sen'in, öldürülen (yürürlükten kaldırılan) emrini ilk diriltecek (uygulayacak) olan Ben'im" diyerek önündeki yahudinin recm cezasına çarptırılmasını emretti. Hemen bunun arkasından da Cenab-ı Allah (c.c.) şu ayeti indirdi:

"Ey Peygamber, ağızları ile -inandık- deyip de kalpleri ile inanmamış olanlardan ve Yahudilerden küfürde

yarışanlar Sen'i üzmesin. Onlar yalana kulak kesilirler. Kelimelerin konduğu yeri değiştirirler. -Eğer size böyle hükmolunursa kabul ediniz, eğer böyle hükmolun-mazsanız çekininiz- derler." (Maide: 5/41)

Ayetin bu son cümlesinde şuna işaret ediliyor. Yahudiler birbirlerine diyorlar ki: "Zina olayı olunca önce Muhammed'e başvurunuz. Eğer size yüz karartıp sopalama cezası konusunda fetva verirse dediklerini yapınız, yok eğer size recm cezası vermeyi teklif ederse, fetvasma uymaktan kaçınınız." Bunun üzerine Cenab-ı Allah (c.c.) arka arkaya şu ayetleri indirdi:

"Allah'ın indirdiği ayetlere göre hüküm vermeyenler kafirdirler."

"Allah'ın indirdiği emirlere göre hüküm vermeyenler zalimdirler."

"Allah'ın indirdiği emirlere göre hüküm vermeyenler fasıktırlar."^{340[74]} (Maide: 5/44-45-47)

Öteyandan Müslim'de yer aldığına göre sahabilerden Cündeb b. Abdullah Beceli^{341[75]} diyor ki:

"Peygamberimizin ölümünden beş gün kadar önce kendisinden şu sözleri işitmiştim:

"İçinizden birinin dostum olmasından Allah'a sığınırım. Çünkü Allah tıpkı İbrahim'i dost edindiği gibi Ben'i de dost edinmiştir. Fakat eğer bir dost edinecek olsaydım, mutlaka Ebu Bekir'i dost edinirdim. Haberiniz olsaydı, sizden öncekiler Peygamberlerinin ve salih kişilerin mezarlarını mescid edinirlerdi. Sakın siz de ma-zarları mescid edinmeyiniz. Bunu yapmayı size kesinlikle yasaklıyorum."^{342[76]}

Görülüyor ki, bu hadiste Peygamberimiz daha önceki bazı ümmetlerin Peygamberlerinin ve aralarında iyi bildikleri kimselerin mezarlarını mescid edindiklerini bildirdikten hemen sonra bizleri mezarları mescid edinmemeye çağırıyor. Bu ifade tarzı gösteriyor ki, bizden önceki ümmetlerin bir şeyi adet edinmeleri ya doğrudan doğruya sebebi veya yasak gerekçesidir. Bu da onlar tarafından işlenen bir işin, sırf onlar tarafından adet edinildiği için bize doğrudan doğruya yasaklandığını veya yasak olmasına gerekçe oluşturmasını gerektiriyor ki, her iki durumda da "daha önceki ümmetlere" ters düşmenin genellikle şeriat koyucunun maksadı olduğu anlaşılıyor.

Üstelik Peygamberlerimizin sözleri arasında yahudilere ve hristiyanlara lanet ettikten sonra onların bu adetini bize yasaklayan ifadeleri pek çoktur. Nitekim

^{340[74]} Sahih-i Müslim, Kitab el-Hudud, Zina eden Zimmi Yahudinin Recm Edilmesi, Babı, H. No: 1700, c.3, s. 1327 Hadisin Buhari'de de anlatıcıları vardır. Bkz. H. No: 6819-6841. Feth'ul-Bari

^{341[75]} Cundeb bin Abdullah b. Süfyan el-Beceli, sahabidir, ancak eski değil, Küfe ve Basra'da yaşadı. Esed el-öabe, c.1, s. 304-305.

^{342[76]} Sahih-i Müslim, Kitab el-Mesacid Ve Mevadi ıssalat, Kabirleri Mescit edinmenin yasak olması, babı, H. No: 532, c. 1, s. 377-379.

Buhari ile Müslim'in Ebu Hureyre'ye dayanarak bildirdiklerine göre Peygamberimiz şöyle buyuruyor: "Allah yahudilerle hristiyan-ların canlarını alsın! Onlar Peygamberlerinin mezarlarını mescid edindiler."^{343[77]}

Müslim'e göre hadisin sözleri şöyledir: "Allah yahudi-ler ile hristiyanlara lanet etsin! Onlar Peygamberlerinin mezarlarını mescid edindiler."

Yine Buhari ile Müslim'in bildirdiğine göre Aişe şöyle bir olay anlatıyor; "Bir defasında Ümmü Seleme ile Ümmü Habibe^{344[78]} Peygamberimize Habeşistan'dayken görmüş oldukları Marya adlı bir kiliseden bahsettiler, bu kilisenin güzelliğini ve duvarlarındaki resimleri anlattılar. Bunun üzerine Peygamberimiz onlara şöyle karşılık verdi:

"Onlar öyle bir kavimdirler ki, aralarındaki iyi kimseler öldüğü zaman mezarı üzerine mesçid yapar ve mescidin içine de o söyledığınız tasvirleri çizerler. Onlar Allah katında en kötü yaratıklardır."^{345[79]}

Dört büyük hadis kaynağının, Buhari, Müslim, Tirmizi ve Nesai'nin, İbn-i Abbas'a dayanarak bildirdiğine göre "Peygamber Efendimiz (s.a.v.) mezarlık ziyaret eden kadınlara, buraları mescit edinenlere ve buralara kandil dikenlere lanet etmiştir."^{346[80]}

Peygamberimizin gerek bu uyarısı ve gerekse salih kişilerin mezarları üzerinde mescid yaparak kitab ehline benzemeyi lanetlemesi bu konuda onlara benzemekten açıkça yasaklama ve onların diğer adetlerinden uzak durma hususunda da delil niteliği taşır. Çünkü onların diğer adetlerinin de aynı türden olmadığından hiç kimse emin olamaz.

Şunu da belirtelim ki, bu ümmetin çoğu gurubunun mezarlar üzerinde mescid yapma veya üzerinde bina yapmaksızın mezarlıkları mescid edinme hastalıklarına kapıldıklarını hepisini biliyoruz. Oysa, bunların her ikisi de çok sayıda hadisin belirttiğine göre haramdır ve işleyicileri lanetlemiştir. Bu konudaki diğer hadisleri zikretmenin şimdi yeri ve sırası değildir. Çünkü maksadımız genel kuraldır.

Gerçi bu davranışların haram olduğunu gerek Malik'in gerek Şafii'nin ve gerekse Hanbel'in çoğu arkadaşları belirtmiştir. Zaten bu böyle olduğu için gerek sahabilerden ve gerekse Tabiin kuşağından olan ilk dönem müslümanları (selef) insanı böyle davranışlara sürükleyen adetlerden titizlikle alıkoyarlardı. Bu alanda şimdi burada ele alıp inceleyemeyeceğimiz kadar çok sayıda belge vardır. Bu belgelerden birine göre Ali'nin torunu Ali b. Hasan^{347[81]}"Bir

^{343[77]} S. el-Buhari ei-Salat, bab, 55, H. No: 437, Feth'ul-Bari, c.I, s. 532. Sahih-i Müslim, Kİtab el-Mesacid ve Mevadiussalat, Kabirleri mescit edinmenin yasak olması Babı, H. No: 530, c.I, s. 376.

^{344[78]} Müminlerin anneltrinden olan Ümmü Habibe'nin adı, Remle binti Ebi Süfyan b. Harb'dır. İlk müslümanlardan ve Habeşistan'a göç edenlerdendir. Kocası Ubeydullah b. Cah Hristiyan olunca ondan ayrılıp Rasullullah'la birlikte evler.di. Medine'de öldü. el-İsabe, c.4, s. 305-307. biy. 432.

^{345[79]} S. el-Buhari, Kitab el-Salat. Cahiliye Döneminden Kalan Müşriklerin Mezarlarının Kaldırılıp Yerini mescit Yapma, Babı, H. No:

426, Feth'ul-Bari, el, s. 523, ayrıca 434-1341 ve 3878 Numaralı hadislerle bkz; Sahih-i Müslim, Kİtab el-Mesacit, Kabirleri Mescit Edinmenin Sakıncası, Babı, H. No: 529, c.I, s. 375.

^{346[80]} Ebu Davuo, rCİtab el-Cenaiz Kadınların mezarlıkları ziyaretleri babı, H. No: 3236, c.3, s. 558; Tirmizi, Ebvabussalat, Kabirleri mescit edinmenin mekruluğu, babı, H. No: 320, c.2, s. 136; İbn Mace, Kitab :1-Cenaiz, Kadmiann Mezarları Ziyaretlerinin Sakıncası Babı, H. No: 1574-1575-1576; Nesai, el-Cenaiz (cenazeler), Kabirlere Kandil Asmanın Sakıncası Babı, c.4, s. 94-95.

^{347[81]} Diğer basılı nüshalarda b. Hasan geçmektedir. En doğrusu, Ali b. Hüseyin b. Ali b. Ebi Talip Zeynelabidin'dir. İbn Hacer onun için: "Güvenilirliği kanıtlanmış, ibadete düşkün, fıkıhçı ve erdemliliğiyle ünlüdür" dedi. İbn Uyeyne, Zühre'den naklen: Üçüncü kuşak Ku-reys

defasında biri ile karşılaştı. Adam Peygamberimizin mezarının yanında bulunan bir boşluğa giriyor ve orada dua ediyordu. Ali b. Hasan adamı böyle yapmamaya çağırarak şunları söyledi; "Şimdi size benim babamdan ve babamın da dedemden ve dedemin de Rasulullah'dan işitmiş olduğu bir hadisi nakledeyim ister misiniz? Söyleyeceğim şudur:

"Benim mezarımı bayram yeri ve evlerinizi mezarlık edinmeyiniz. Siz nerede olursanız olunuz, salat-ü selamınız bana ulaşır."^{348[82]}

Aynı konu ile ilgili olarak Süheyl b. Ebu Süheyl^{349[83]} de şöyle diyor:

"Bir defasında Peygamberimizin mezarı başında Ali'nin torunu Ali b. Hasan gördü. O sırada Fatıma'nın evinde akşam yemeği yiyordu. Bana:

"Buyur, yemek yiyelim" diye seslendi. Kendisine:

"İsteğim yok" diye karşılık verdim. Bu defa da bana:

"Bu mezarın başında durmuş, ne yapıyorsun?" diye sordu.

"Peygamberimize salat-ü selam getirdim" diye cevap verdim. Bu cevabım üzerine bana:

"Mescide girince salat-ü selam getir" dedikten sonra sözlerine şöyle devam etti: Çünkü Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:

"Benim mezarımı bayram yeri ve evlerinizi mezarlık edinmeyiniz. Yahudilere Allah lanet etsin! Çünkü onlar Peygamberlerinin mezarlarını mescid edindiler. Bana salat-ü selam getiriniz. Biliniz ki, nerede olursanız olun, salat-ü selamınız bana ulaşır."

Bu bakımdan seninle Endülüs'de (İspanya'da) bulunan, kimse arasında fark yoktur.^{350[84]}

Nitekim gerek Ahmed b. Hanbel ve gerekse Malik'in ve başka imamların bazı yakın arkadaşlarının belirttiğine göre müslüman belirli cümleleri söyleyerek Peygamberimize salat ve selam getirdikten sonra, eğer O'na dua etmek isterse,

Mil erden, ondan daha erdemlisini görmedim diyor. H. 93 'de öldü. Kü-tüb-i Sitte Sahipleri ondan hadis rivayet ettiler. Takrib el-Tehzib, c.2, s. 35.biy.321.

^{348[82]} İbn Hacer Lisan el-Mizan adlı eserinde Cefer b. İbrahim'in hayat hikayesini yazdığı bölümde hadisin sahih olduğunu söylüyor ve onu bir çok yoldan tahrir ediyor. Birinci yol: Yukarıda müellifin de işaret ettiği gibi Ebi Ya'la'dan İkinci yol: İsmail b. Ekadî'nin Fadlû Es-Salat Ala el-Nebeviyyi adlı kitabından. Üçüncü yol: İbn Ebi Asım'ın Fadlû el-Sa-lat Ala el-Nebeviyyi adlı eserinden. Diğerlerini de hadisin sonunda zikretti. Bkz. Lisan el-Mizan, c.2, s. 106-107, Ca'fer b. İbrahim'in biyografisi No: 432.

İlde müellifin de işaret edeceği gibi hadisin daha başka ciddi ravi-leri var. Suyuti hadisi şu şekilde anlatıyor; "Evlerinizi mezarlığa çevirmeyin. Bir kısım namazlarınızı da orada kılın. Benim evimi de bayram yeri yapmayın. Bana salat ve selam edin. Zira, nerede olursanız olun duanız bana ulaştırılır" Süyuti: "Hadis sahihdir diyor. el-Cami el-Sağir, c.2, s. 97.

İsmail b. İshak el-Kadi de hadisi, Fadlû el-Salat Ala el-Nebiyyi adlı eserinde yine Ali b. Hüseyin'den başka bir isnad'la müellifin anlattığı hadisin sözcüklerine yakın sözcüklerle rivayet ediyor. H. No: 20, s. 10-11. Hadis bütün bu rivayet yolları ve ravilerle inşallah sahihlik derecesine ulaşır.

^{349[83]} Bu ravi hakkında doyurucu bilgi bulamadım. Ancak Buhari Tarih el-Kebir'inde: "Süheyl Hasan b. Hasan'dan o da Muhammed b. Aclan'dan rivayet etti. Ravi zinciri kesik olduğuna dair bilgi veriyor. İbn Hatim el-Razi, Cerh ve el-Ta'dil adlı eserinde bu raviye işaret ediyor fakat sükut ediyor (hakkında her hangi bir bilgi vermiyor). Bkz. Buhari, el-Ta-hir El Kebir, c.4, s. 105, Biy. 2122. el-Cerh el-Ta'dil, cA, s. 249. Biy. 1071.

^{350[84]} Hadis bu isnadla el-İmam İsmail b. İshak el-Kadi, "Fadlî el-Salat Ala el-Nebiyyi" adlı eserinde 30 numaralı hadis ile kaydediyor. Ancak onun rivayetine "Ve Ma Entüm ve men Bi el-Endülis illa Sevun" ibaresi yok. Diğer bir isnadla H. No: 20'de bazı sözcük değişiklikleriyle tahrir ediyor. Hadisin sön bölümü Rasûlullah'a ait değil Ali b. Hüseyin'in sözüdür. En doğrusunu Allah bilir.

el-Bezzar Ali b. Ebi Talib'e dayanarak Rasulullah'nın şöyle buyurduğunu naklediyor: "Benim mezarımı bayram yeri ve evlerinizi mezarlık haline getirmeyiniz. Bana salat ve selam edin. Çünkü sizin salat ve selamınız Bana ulaşır." Bezzar, bu hadis inkar edilmiş değildir. Yani sahihlik payı vardır diyor. Bkz. Keşf el-Eşar, an Zavid el-Bezzar, c.İ, s. 339, H. No: 707. Ayrıca Müellifin (İbn Teymiyye), el-Te-vassül Ve el-Vesile, s. 73.

yüzünü kibleye çevirmeli ve Rasulullah'ın mezarını sağma almalıdır.^{351[85]}

Veda Hutbesinin Önemi

Müslim'in, Hüseyin'e dayanarak rivayet ettiğine göre sa-habilerden Cabir şöyle diyor:

"Arefe günü zeval vakti girince (öğleyin) Peygamberimiz devesinin getirilmesini emretti. Devesi getirilince sırtına binip, vadinin ortasına geldi ve orada halka hitaben şunları söyledi:

"Şu ayda ve şu beldedeki şu gününüz nasıl size haram-sa kanlarınız ve mallarınız da birbirinize öylece haramdır."

Haberiniz olsun ki, cahiliye döneminin bütün adetleri ve uygulamaları ayaklarımın altındadır. Cahiliye döneminin kan davaları geçersizdir. İlk geçersiz saydığımız kan davası, Sa'd oğularının süt evladı olup, Huzeyl tarafından öldürülen İbn-i Rebîe b. Haris'in kan davasıdır. İlk kaldırdığım faiz de -amcam- Abbas b. Abdülmutta-lib'in faiz alacağıdır. Bunun tümü kaldırılmıştır.

"Kadınlar konusunda AUah'dan korkunuz. Çünkü siz onları Allah'ın emaneti olarak aldınız ve Allah'ın izni ile ırzları size helal oldu. Kadınların size karşı en önemli görevleri evlerinize istemediğiniz kişileri almamalarıdır. Eğer bunu yaparlarsa onları sakat bırakmayacak şekilde dövünüz. Buna karşılık siz de onları normal ölçüde yedirip ve giydirmekle yükümlüsünüz."

"Size öyle bir şey bıraktım ki, eğer ona sımsıkı sarı-ırsanız artık hiç sapıtmazsınız. Bu Allah'ın kitabıdır. Hep siz bana soru soruyorsunuz. Acaba sizler benim için ne diyor sunuz?"

Peygamberimizin bu sorusuna karşılık bu konuşmayı dinleyen kalabalık hep bir ağızdan:

"Hepimiz şahadet ederiz ki, sen gerçekleri tebliğ ettin, görevini yerine getirdin Ve insanlara nasihat ettin" diye cevap verdi. Arkasından işaret parmağını önce havaya kaldırarak ve arkasından kalabalığa doğrultarak üç kere üst üste:

"Şahid ol, Allah'ım" dedi.

Arkasından ezan okunup kamet getirilerek öğle namazını kıldı, daha sonra ara verilmeksizin kamet getirilerek ikindi namazını kıldı. Arkasından da devesine binerek vakfe yerine geldi..."^{352[86]}

Peygamber Efendimiz bu konuşmasında geçen "Cahiliye döneminin bütün adet ve uygulamaları ayaklarımın altındadır" ifadesi bu dönemin bütün geleneklerini ve dini törenlerini kapsamına alır. Mesela o dönemin din anlayışının sonucu olan:

"Ey falanca, ey filanca" başlıklı yakarışlarla o günün bayram törenleri ile diğer gelenekleri gibi.

Peygamberimiz, bu genel yasaklamadan sonra sözü ca-hiliye anlayışına göre mubah sayılan bazı kanların ve malların yasaklanmasına getirdi. Borçluların

^{351[85]} İbn-i Teymiyye, Sırat-ı Mustakim, Tevhid Yayınları: 193-199.

^{352[86]} Sahih-i Müslim, Kitab Hacc, Peygamber'in Veda Haccı, Babı, H. No: 1218, el, s. 886 ve daha sonrası.

zimmetinde biriken faiz alacakları ile öldüreni ve öldürüleni henüz müslü-man olmadan önce işlenmiş cinayetlerin kan davaları gibi. Peygamberimizin bu konuşmasında belirli bir kaç hususu yasak ilan etmesinin iki sebebi olabilir. Rasulallah ya hacc mevsiminden sonra girişeceği uygulama hakkında bir ön uyarı yapmak istemiş veya halkın geleneklerinden kaynaklanan bir uygulama olarak değil, sağlam gerekçeli haklar olarak sandığı bazı belirli hususları ortadan kaldırmayı amaçlamıştır.

Görüldüğü gibi Peygamberimizin bu ifadeieri, cahiliye döneminde geçerli olup da, İslam tarafından da onaylanmış olan gelenekleri kapsamıyor. Hacc ziyareti, yüz develik cinayet diyeti ve yeminli kan davacıları (kasame) sistemi gibi. Çünkü "cahiliye adeti" denince bundan anlaşılan şey, o dönemin islam tarafından onaylanmayan gelenek ve uygulamalarıdır. Buna o dönemin İslam tarafından açıkça yasaklanmamış olan gelenek ve uygulamaları da dahildir.

Bu arada Ebu Davud, Nesai ve İbn-i Mace'de yer aldığına göre Ebu Husayn Mısır şöyle diyor:

" "Bir gün Beytül Mukaddes mescidinde namaz kılmak üzere Afir kabilesinden Ebu Amir^{353[87]} künyeli bir arkadaşım ile birlikte yola çıkmıştım. O gün Ezd kabilesinden bir sa

habi olan Ebu Reyhane^{354[88]} namazdan önce Mescid'de bir konuşma yapmıştı. Yolda arkadaşım beni geçmişti, ben arkasından yetişerek yanına oturdum. Bir ara bana: ,

"Ebu Reyhane'nin konuşmasına yetiştin mi?" diye sordu. Kendisine:

"Hayır" diye karşılık vermem üzerine bana şöyle dedi: "Ebu Reyhane'nin şöyle dediğini işittim: Peygamberimiz şu on şeyi yasaklamıştır:

- 1- Dişleri kazıyıp seyreltmek
- 2- Vücuda dövme yaptırmak
- 3- Ağaran kılları yolmak
- 4- İç çamaşırsız iki erkek vücudunun birbirine değmesi
- 5- İç çamaşırsız iki kadın vücudunun birbirine değmesi
- 6- Erkeğin, acemlerin yaptığı gibi, alt kenarına ipek pervaz diktirmesi
- 7- Erkeğin, acemlerin yaptığı gibi, omuz başına ipek yama diktirmesi
- 8- Yağmacılık
- 9- Kaplan derisi ile kaplı eğere binmek
- 10- Devlet adamları dışında kalan kimselerin mühürlü yüzük takmaları"^{355[89]}

Bu hadis bir çok fıkıh aliminin önüne problem çıkarmıştır. Şundan dolayı ki, erkeklerin elbiselerinde az miktarda ipekli kumaş bulunmasının caiz olduğunu belirten çok sayıda delil varken, bu hadis erkeklerin elbiselerinde ipekli kumaşın büsbütün yasaklar bir nitelik taşıyor. Oysa burada Peygamberimizin yasakladığı

^{353[87]} Abdullah b. Cabir el-Muharifi el-Haceri el-Misri adındaki bu kişi Ebu Davud ve Nesai'nin kendisinden hadis aldığı, üçüncü kuşak ravilerin kabul görenlerindendir. Bkz. Takirib b. el-Tehzib, c.2, s. 444, biy. 15.

^{354[88]} Adı, Şem'un b. Yezid b. Hunafe el-Ezdi'dir. Rasulallah'la birlikte sohbet etmiş ve ondan hadis nakletmiş büyük sahabilerdendir. Beyti Mukaddes'de yaşadı. Şam'ın fethine katılmış daha sonra Mısır'a dönmüştür. Ebu Reyhane kiinyesiyle tanınmıştır. Bkz. Esed el-Ğabe, c.3, s. 3.

^{355[89]} Sünen-i Ebu Davud, Kitab el-Libas, İpekli giymenin Mekruh Olması Babı, H. No: 4049, c.4, s. 320-326; S. Nesai, Kitab el-Zine, Tüyleri yolma Babı, c.8, s. 134-144; Müsned-i Ahmed, c.4, s. 134.

şey erkeklerin acemlere özenerek ebiselerinin alt kenarına ipek kumaştan pervazlar ve omuz başlarına ipekli yamalar diktirmeleridir. Buna göre yasaklanan şey, elbiselere dikilen ipekli kumaş parçalarının kendileri değil, acemler arasında moda olan bir kıyafet şeklidir. Eğer durum böyle olmayıp da, buradaki yasaklamanın gerekçesi ipekli kumaş olsaydı, yasaklama erkek elbisesinin sırf söz konusu iki yeri ile sınırlanmaz, elbisenin her tarafım içerirdi. Böyle olduğu içindir ki, Peygamberimiz sözleri arasında "acemler gibi" demiştir. Bilindiği gibi sıfatın asıl görevi önüne geldiği ismi belirlemek değil, onu nitelemektir.^{356[90]}

Hayvan Keserken Özentiden Kaçınmak

Ebu Davud'un, İmran b. Huseyn'e dayanarak naklettiği şu hadisi de yukardaki hadisin ışığında yorumlamak mümkündür. Peygamberimiz söz konusu hadisinde "Ben kızıl renkli eğere binmem, üzerine serçe figürü işlenmiş elbise ve ipek pervazlı gömlek giymem"^{357[91]} buyurmuştur. Tıpkı bunun gibi Buhari ile Müslim'de belirttiğine göre Rafi b. Hu-deyc^{358[92]} diyor ki:

"Bir defa Peygamberimize:

"Ya Rasulallah, yarın düşman karşısına çıkıyoruz. Eğer savaşta hayvan boğazlayacağımız sırada bıçak bulamazsak kamış kullanabilir miyiz?" diye sordu. Bana şöyle cevap verdi:

"Kan akıtılan ve üzerinde Allah'ın adı anılan hayvanın etini ye. Yalnız bu hayvanın kanı dişle ve tırnakla akıtılmış olmamalıdır. Şimdi size bunun sebebini söyleyeceğim. Çünkü diş aslında kemiktir ve tırnak da Habeşliler'in hayvan boğazlama aletidir."^{359[93]}

Görüldüğü gibi bu hadiste Peygamberimiz, tırnakla hayvan boğazlamayı bunun Habeşliler tarafından boğazlama aleti yerine kullanıldığı gerekçesi ile yasaklıyor. Ayrıca diş ile hayvan boğazlamanın yasaklanmasını da onun bir çeşit kemik oluşuna bağlıyor.

Fıkıhçılar bu konuda farkh görüşler ileri sürüyorlar. Bir gurup müctehide göre, buradaki yasağın gerekçesi, dişle ve tırnakla boğazlamanın boğmaya benzemesi veya bu ihtimali akla getirmesidir. Oysa bilindiği gibi boğularak öldürülen hayvanın etini yemek yasaktır. Nitekim müctehidler bu ilkeye dayanarak yerlerinden çıkarılıp bilenmiş diş ve tırnaklarla hayvan boğazlanmanın caiz olduğunu ileri sürerler. Çünkü bağımsız ve bilenmiş aletlerle hayvan boğazlamanın boğmakla hiç bir ilgisi yoktur.

^{356[90]} İbn-i Teymiyye, Sırat-ı Mustakim, Tevhid Yayınları: 199-203.

^{357[91]} Sünen-i Ebu Davud, Kitab el-Libas, Erkeklerin İpekli Elbise Giymelerinin Mekruh Olması Babı, H No: 4048, c.4, s. 324; Tirmizi, Kitab el-Edeb, H. No: 2788, Kadın ve Erkeklerin Süslenmesi Babı, c.5, ş. 107. Tirmizi: "Bu yönüyle hadis, "hasen" ve "Garip"tir dedi. Beyhaki, Sünen el-Kübra, c.3, s. 246.

^{358[92]} Büyük Sahabi'dir. Asıl adı, Rafi b. Hudeyc b. Rafi b. Adiy b. Yezid el-Ensari el-Evsi'dir. Yaşının küçük olmasına rağmen, Rasullah'dan Uhud savaşına katılmasının kabulünü istedi. Rasullah isteğini kabul etti ve çıkmasına izin verdi. Böylelikle Uhud ve diğer savaşlara katıldı. Medine'de kendi toplumunu (kabilesinin) lideriydi. Uhud savaşından kalma bir yara nedeniyle Medine'de Öldü. Bu yarayı aldıktan sonra bir hayli yaşamıştır. Öldüğünde 86 yaşındaydı. el-İsabe, c.I, s. 495-496, biy. 2526.

^{359[93]} Bkz. Sahih-i Buhari, Kitab el-Şirke, Koyunu pay etme Babı, H. No: 2488, Feth El, Bari, c.5, s. 131. Ayrıca (2507-3075 numaralara bakın. Sahih-i Müslim, Kitab el-Edha, Hayvanı kanını akıtacak bir kesiciye kesmenin caiz olması Babı, H. No: 1968, c.3, s. 1558.

Oysa fıkıhçıların çoğunluğu diş ve tırnak kullanarak hayvan boğazlamayı kayıtsız-şartsız olarak yasak saymışlardır. Çünkü Peygamberimiz diş ile tırnağı kan akıtma araçlarından ayırmakta, akademik deyişi ile istisna etmektedir. Demek ki, diş ile tırnak, hayvan boğazlarken kullanılamayacak kesici araçlardır. Eğer Peygamberimizin yasaklaması bu araçlarla yapılan boğazlamanın boğma niteliğinde oluşuna dayansa idi, o zaman buradaki istisna anlamsız olurdu. Böyle bir ihtimalin varolabileceği meselesine gelince muhtemel olanın gerçekmiş gibi kabul edilebilmesi için gerekçenin gizli veya belirsiz olması gerekir. Gerekçenin açık ve belirli olduğu durumlarda muhtemel olan şey ger-keç yerine konamaz. Ayrıca bu yasağı ilk gurubun düşündüğü gerekçeye bağlamak, Peygamberimizin hadisinde belirtilen gerekçelendirmeye ters düşer.

Fakat fıkıhçılar bu kesimi "Acaba hadisteki genel ifadeye bağlı kalarak başka bir kesici kemik parçası ile de hayvan boğazlamak yasak mıdır, değil midir?" meselesi karşısında ikiye ayrılmışlardır.

Bu görüşlerin her üçüne göre de Peygamberimizin "şimdi size bu yasağın sebebini söyleyeceğim" dedikten sonra "çünkü tırnak Habeşlilerin hayvan boğazlama aracıdır" ifadesini kullanması, tırnaktaki bu niteliğin, yani onun Habeşlilerin hayvan boğazlama aracı oluşunun bu yasaklamada etkili olduğunu belirtir. Bu etki isterse doğrudan doğruya yasaklamanın sebebi olarak, isterse sebebe götürücü bir ipucu olarak, isterse sebeb niteliklerinden biri olarak veya isterse sebeb niteliklerinden birine götüren bir ipucu olarak kendisini göstermiş olsun farketmez. Çünkü Habeşliler uzun tırnaklıdırlar ve diğer milletlerden farklı olan bu adetleri yüzünden hayvanlarını tırnakları ile boğazladıkları görülmüştür. Buna göre tırnakla hayvan boğazlamak, kendilerine özgü bu geleneklerinden Habeşlilere benzemek olacağı için Rasulullah tarafından yasaklanmıştır. Kemiğe gelince onun boğazlanma aleti olarak kullanılmasının yasaklanması, tıpkı taharetlenme maddesi olarak kullanılmasının yasaklığı gibi, potansiyel pisîyici niteliğinden ileri gelebilir. Çünkü bilindiği gibi, kan pis (necis) bir maddedir.

Buradaki maksadımız hayvan boğazlama konusunun detaylarını anlatmak değildir, O konuda şimdi burası yeri olmadığı için söylemediğimiz, fakat söylenmesi gereken bazı sözler vardır.

Şimdi de aynı gerçeği geçmişin olayları arasında irdeleyelim. Buharı ile Müslim'in, Ebu Hureyre'ye dayanarak bildirdiklerine göre peygamberimiz bir hadisinde:

"Amr b. Amir Huzai'yi cehennnemde barsaklarını yerde sürüklerken gördüm. Çünkü o Şaibe adı altında putlara deve adanması geleneğini ilk ortaya atan kimse oldu."^{360[94]} buyurmuştur. Aynı hadisin yine Ebu Hureyre tarafından rivayet edilerek Müslim'de yeralan şekli de şöyledir: "Kaab oğullarının kardeşi Amr b. Luhay b. Kamaa b. Handefi cehennnemde barsaklarını yerde sürüklerken

^{360[94]} Sahih-i Buhari, Kitab el-Menakib, Huza'a'nın kıssası Babı, H. No: 3521, Feth'ul-Bari, c.6, s. 547, Sahih-i Müslim, Kitab Cennet, Zalimlerin (Diktatörler) Cehenneme, Zayıfların Cennete Girecekleri Babı, H. No: 2856, c.4, s. 2192; Ayrıca bkz. Hamiş-i S. el-Müslim, c.4, s. 2191.

gördüm."^{361[95]}

Bu hadisler yaygın şekilde bilinen geçmiş bir olaya işaret ediyor. Bu hadislere adı geçen Amr b. Luhay eski bir arap ileri gelenidir. Beytullah'ın çevresinde ilk anıt (heykel) diken odur. Söylendiğine göre diktiği bu anıtları Şam taraflarındaki Belka vadisinden getirmiş ve bu vadinin halkına özenerek Beytullah'm çevresine dikmişti. Bu arada Şaibe, Vesile ve Hami adlan ile anılan adak develer çığrım ilk açan kimse odur. İşte Peygamberimiz yukardaki hadislerde bu adamı "Cehennemde bağırsaklarını yerde sürüklerken gördüğünü" bildirmektedir.

Bilindiği gibi araplar bu adamdan önce ataları İbrahim'in (a.s.) inanç ve geleneğine bağlı idiler. Bu inanç ve gelenek Allah'ı tek bilme ilkesine dayalı, dengeli (hanif) bir din idi. Fakat zamanının Mekke hükümdarı olan bu Amr b. Luhay tarafından bu köklü gelenekten ayrılmaya yöneltildiler.

Çünkü sözü geçen Amr'ın bağlı olduğu Huzaa kabilesi, Beytullah'm Kureyş kabilesinden önceki koruyucuları idi. Diğer yörelerde yaşayan araplar da her konuda Mekke'lüe-re özenir, onları Örnek edinirlerdi. Çünkü her taraftan ziyaretine geline Beytullah, Mekke'de idi. Bu yüzden Mekke'li-ler, İbrahim (a.s.) zamanından beri araplar arasında sayılır ve üstün tutulurlardı.

İşte araplar arasındaki yeri böylesine saygın olan Mekke'nin o günkü hükümdarı günlerden bir gün Şam taraflarına gider ve oralarda gördüğü bazı adet ve gelenekleri beğenerek memleketine benimsetmeye yönelir. Aklısına bazı deve ye çeşitlerini oradaki inanç ve adetlere özenerek Bu hayra, Şaibe, Vesile ve Hami adlan altında putlara adamak. Allah'a saygı ifade eden dindarca bir davranıştı.

Oysa onun açtığı bu çığır, o güne kadar Hz. İbrahim'in dengeli dinine bağlı yaşayan araplar arasında müşriklik geleneğine doğru atılmış ilk adım ve Allah'ın helal kılmış olduğu nesneleri haram saymaya yönelik ilk sapma hareketi idi. O bu işi yaparken başkalarına özenmiş, başkalarını örnek edinmiş ve başkalarına benzemenin tutkusuna kapılmıştı. O günden sonra işler günden güne daha da kötüye gitmiş ve zamanla yeryüzünün bu en saygıdeğer toprakları üzerinde müşriklik geleneği kesin bir egemenlik kurmuş, köklü tev-hid inancının etkinliği silinmeye yüz tutmuştur.

Bu sapık eğilim peygamberimizin gönderilişine kadar sürdü. Peygamberimiz ortaya çıkınca, İbrahim'in unutulmuş inanç ve gelenek sistemini yemden canlandırdı, Allah'ın birliği ilkesini yeniden yürürlüğe koydu ve söz konusu sapma döneminden beri arapların haram sayar oldukları nesnelerin yeniden helal olduklarını ilan etti. Şimdi Kur-ı Kerim'in bu konuyu ele alan ayetlerini okuyalım:

"Müşrikler ekinlerin hasılatından ve evcil hayvanlardan Allah'a pay ayırırlar. Akıllıysa "Bu Allah için ve bu da O'na ortak koştuğumuz, İlahlarımız içindir" derler. İlahları için ayırdıkları paylar Allah'a ulaşmazken, Allah'a ait olan paylar ilahlara gider. Ne kötü hüküm veriyorlar! Ayrıca bu ilahlar çoğu müşriklere evlad-larını öldürmeyi güzel bir işmiş gibi gösterdiler ki, böylece hem onları

^{361[95]} Sahih-i Müslim, Geçen Kitap ve Bab, H. No: 2856, c.4, s. 2191-2192.

mahvetsinler ve hem de dinlerini yozlaş-tırsınlar. Eğer bunu onlardan Allah isteseydi yapmazlardı. Onları iftiraları ile başbaşa bırak. Onlar akıllansıra "Bunlar dokunulmaz hayvanlar ve ekinlerdir, bunları bizim dilediğimizden başkası yiyemez. Bunlar da sırtlarına binilmesi yasak hayvanlardır" derler. Bir kısım hayvanları da Allah'ın adını anmaksızın boğazlarlar. Bütün bunları Allah'a iftira olarak ortaya atarlar. Allah yakında onları bu iftiraları yüzünden cezalandıracaktır. Derler ki, "Bu hayvanlardan olan yavrular, erkeklerimize helal ve kadınlarımıza haramdır. Eğer yavrular ölü doğarsa erkek ve kadınlar bunu yemekte ortaklırlar" Allah onlara bu yakıştırmalarının cezasını verecektir. O hikmet ve bilgi sahibidir. Bilgisizlik yüzünden benimsizce çocuklarını öldürenler ve Allah'ın verdiği rızkı, O'na iftira ederek haram sayanlar, hiç şüphesiz hüsrana uğradılar, onlar gerçekten sapıttılar, yola gelecek gibi de değildirler!" (En'am: 6/136-140)

Bu ayetlerin hitap ettiği kimseler, şöyle sorumluluktan sıyrılmaya kalkışıyorlar: "Müşrikler derler ki, "Eğer Allah öyle dikseydi, ne biz ve ne de atalarımız müşrik olmaz ve hiç bir helal şeyi haram saymazdık" Onlardan önceki gerçekleri yalanlayanlar da öyle dediler ve sonunda azabı tattılar. Onlara de ki: "Karşımıza çıkaracağınız bir bilginiz var mı? Sadece zannlara uyuyor ve sadece saçmalıyorsunuz."

(En'am: 6/148)

Bilindiği gibi burada sözü edilen "yasak sayma" tutumunun başlangıcı dindarlık gayretkeşliği ile mubah olan şeylerden uzak durmaktır. Söz konusu dindarlık da, her ne kadar sahibi farkında değilse de, kafirlere özenmekten, onlara benzemeye çalışmaktan kaynaklanmıştır;

Artık açıkça görüyorsun ki, Allah'ın din ve şeriaitlerinin yozlaşıp ortadan kalkmasının ve küfür ile isyanın üstünlük kurmasının en başta gelen sebebi kafirlere benzemektir. Buna karşılık bütün iyi gelişmelerin ana şartı da peygamberlerinin sünnet ve şeriatlerine bağlılıktır. İşte dinde yeni bir şey ortaya çıkarmak (bidat) bu yüzden önemlidir. İsterse bu yeni şeyin kafirlere benzemeye sürükleyen yönü olmasın. Bir de bu iki sakıncalı nitelik (yeni bir şey ortaya çıkarma ile kafirlere benzeme nitelikleri) biraraya gelince acaba durum nasıl olur? Bu yüzdendir ki Peygamber Efendimiz (s.a.v.):

"Her toplum, benimsediği bidat oranında sünnetten fire verir." buyurmuştur.^{362[96]}

Ezanın Ortaya Çıkışı

Şimdi de şu olayı inceleyelim. Ebu Davud'un Ebu Umeyr b. Enes'e^{363[97]}

^{362[96]} Hadisi Ahmed Müsned'inde Gudayp b. el-Hars'den naklediyor. Sonunda şöyle diyor... Peygamber şöyle buyurdu: "Bir toplum bid'at icad ettiği oranda sünnetten uzaklaşır..." H. el-Müsne'd, c. 4, s. 105; Siyyutü'l el-Cami, el-Sağir de hadisi naklediyor ve ekliyor." Hadis hasendir. " el-Ca-mi el-Sağir. c.2, s. 480, H. No: 7790.

İbn-i Teymiyye, Sırat-ı Mustakim, Tevhid Yayınları: 203-209.

^{363[97]} Ebu Umeyr b. Enes b. Malik el-Ensari, Enes'in en büyük oğludur. İsmi Abdullah olduğu da söyleniyor. İbn Hacer, Takrib'de "güvenilirdir" diyor. Bkz. age., c.2, s. 456, biy. 192.

dayanarak bildirdiğine göre bu zatın sahabiler-den olan amcası şöyle diyor:

Bir gün peygamberimiz müslümanları namaz kılmak için nasıl çağırmak gerektiğini düşünüyor, bunun uygun bir yolunu araştırıyordu. Sahabilerden biri Rasulullah'a "Namaz vakti gelince mescidin damına bir sancak dik, müslümanlar bunu görünce birbirlerine haber versinler" teklifinde bulundu. Bu teklif Peygamberimizin hoşuna gitmedi. Bazı sahabiler de yahudiler gibi boru çalınmasını önerdiler." -Bu yahudi adetidir- diyerek bu öneriyi de reddettim. Kimileri de çan çalmayı teklif ettiler. Onu da -Hristiyanların adetidir- diyerek beğenmedi. O gün hiç bir karara varılmadan herkes evine dağıldı.

Peygamberimizin zihnini yoran bu konuya en çok akli takılanlardan biri de Abdullah b. Zeyd b. Abdurajpbih idi.^{364[98]}

Bir kaç gün sonra aynı ezanın daha önce Ömer'e rüyada öğretildiği, fakat onun bunu yirmi gün açıklamadığı anlaşıldı. Ömer'e niçin böyle yaptığı sorulduğunda da -Abdullah b. Zeyd benden önce davranınca utandım, çekindim- dedi.

Peygamberimiz bunun üzerine Bilal-i Habeşi'ye seslenerek -Ya Bilal, ayağa kalk ve bak bakalım Abdullah b. Zeyd sana ne emrediyor. Onun dediklerim aynen yap- buyurdu. Bilal de ayağa kalkarak ilk ezanı okudu."^{365[99]}

Bu hadisin rivayet zincirinin halkalarından biri olan Ebu Bişr, kendisinden bir Önceki halka olan Ebu Umeyr'e dayanarak diyor ki: "Ensar'm (Medine'li müslümanların) kanaatlerine göre eğer rüyasında kendisine ezan Öğretilmiş olan Abdullah b. Zeyd o gün hasta olmasaydı, Rasulullah onu müezzin yapacaktı."

Aynı konuyu Amir Sabi^{366[100]} de şöyle anlatıyor:

Bir gün Peygamberimiz namaz vaktini duyurma konusunu çok düşündü, bu konuyu bir çözüme kavuşturmak istiyordu. Namaz vaktini duyurma konusunda üzerinde düşündüğü çözümlerden biri bazı sahabilerden gelen çan çalma teklifi idi. Fakat Peygamberimiz biraz düşündükten sonra "Bu hristiyan adetidir" diyerek bu teklifi reddetti. Arkasından bir ara sokaklardaki halka namaz vaktinin geldiğini duyuracak haberciler gönderilmesini düşündü. Fakat arakasından "Namaz vaktini duyurmak için salınacak habercileri namazdan alıkoymak istemiyorum" diyerek bundan da vazgeçti. Sözlerine devam eden Sabi b. Amir yukarda anlatılan Abdullah b. Zeyd'in gördüğü rüyayı açıklayarak konuyu bağladı.

Sahabilerden Enes'in, Buhari ve Müslim'de yeralan aşağıdaki sözleri de bu konuya açıklık getiriyor: "Müslümanlar çoğalınca bir gün aralarında namaz vaktinin girdiğini bilinen bir usulle duyurma konusunu görüştüler. Bunun için bazıları ateş yakmayı ve bazıları da çan çalmayı teklif etti. Fakat sonunda Peygamberimiz Bilal'e ezan okumayı ve söylenecek cümleleri ezan okurken ikişer kere, kamet getirirken birer kere söylemeyi emretti."^{367[101]}

^{364[98]} Büyük sahabidir. Adı, Abdullah b. Zeyd b. Sa'lebe b. Abdi Rab-bihi el-Ensari el-Hazreci el-Haris'dir. Akabe biatinde, Bedir ve diğer savaşlarında Rasulullah'la birlikte oldu. H. 32'de vefat etti. el-İsabe, c.2, s. 312. Biy. 4686; Esed el-Ğabe, c.3, s. 165-167.

^{365[99]} Sünen Ebi Davud, Kitab el-Salat, Ezanın başlaması (icadı) Babı, H. No: 498. c.1, s. 335-337.

^{366[100]} Amir b. Şa'bi ünlü imamlardandır. İbn Hacer: "Üçüncü kuşaktan, güvenilirliğiyle ünlü, fıkıhçı ve erdemli bir zattır" der. Mekhul: "Ondan daha iyi bir fıkıhçı görmedim" diyor. H. 103'de 80 yaşında öldü. Takrib el-Tehzib, c.1, s. 387. biy. 46.

^{367[101]} Sahih-i Buhari, Kitab Ezan, Ezanın Başlaması Babı, H. No: 603, Feth'ul-Bari, c.2, s. 77; Sahih-i Müslim Kitab el-Salat Ezanı Çift ikametini tek yapılması emri, Babı, H. No: 378, c.1, s. 286.

Yine Buhari ile Müslim'de yer aldığına göre sahabilerden İbn-i Ömer de bu konuyu şöyle anlatıyor:

"Müslümanlar Medine'ye gelişlerinin ilk yıllarında Mes-cidde toplanıp namaz vaktini beklerlerdi. O zamanlar bunun için hiç bir duyuru yapılmıyordu. Sonraları bir gün aralarında bu konuyu görüştüler. Bazı sahabiler:

"Hristiyanlar gibi çan çalalım" dediler. Bazıları: "Yahudiler gibi boru çalalım" dediler. Bu arada Ömer de: "Göndereceğimiz bir haberci namaz vaktini duyursa olmaz mı?" diye konuştu. Sonunda Peygamberimiz Bilal'e dönerek:

"Kalk da halkı namaza çağır" diye emretti." Bu hadislerde anlatılan ezan olayı ile ilgili çeşitli detayları, Abdullah b. Zeyd ile Ömer'in bununla ilgili rüyaları-nı, yine Ömer'in bu konudaki önerisini, ayrıca "Peygamberimiz ezanı Miraç gecesini işittiği'ni belirten rivayeti ve bu konudaki daha bir çok meseleyi incelemenin şimdi ne yeri ve ne de sırasıdır. Hatta şu anda bu olayla ilgili bazı çelişkilere de parmak basmak da istemiyoruz. Buradaki maksadımız Peygamberimizin namaz vakitlerini duyurmak için yahudi-ler gibi ağızla üflenlen boru ve hristiyanlar gibi elle çalman çanın kullanılmasını hoşgörmezken buna sebep olarak boru üflemenin yahudi ve çan çalmanın hristiyan adeti olduğunu vurguladığını belirtmektir. Çünkü bir hükmü açıkladıktan sonra, onun arkasından anılan sıfat o hükmün sebebi olur. Bu da Peygamberimizin yahudi ve hristiyanların tüm gelenek ve özelliklerini yasaklamasını gerektirir.

Şunu da belirtelim ki, yahudilerce kullanılan boru üfleme adedinin aslında Hz. Musa'ya dayandığı ileri sürüldüğü halde, O'nun zamanında boru çalınma adedinin varolduğunun ileri sürülmüş olmasına rağmen, Peygamberimiz bunu taklit etmeyi hoş karşılamamıştır. Hristiyanlar arasında kullanılan çan çalma adetine gelince bu tamamen onlar tarafından ortaya atılmış bir bidattir. Çünkü hristiyanlığın gelenek sistemi, büyük bir çoğunlukla papazlar ve keşişler tarafından uydurulmuş ve düzülmüştür.

Ayrıca bu tutum, bu tip araçlarla elde edilen seslerin namazın dışında kalan durumlarda da hoş görülmemesini gerektirir. Çünkü bunlar yahudi ve hristiyan adetleridir. Bilindiği gibi hristiyanlar ibadet vakitleri dışında kalan çeşitli zamanlarda çan çalarlar.

Dengeli (hanif) dinin sembolü ise Cenab-ı Allah'ın (c.c.) adını anmayı içeren ezandır. O ezan ki, onun sayesinde göklerin kapıları açılır, şeytanlar koğulur ve Allah'ın rahmeti yeryüzüne iner.

Oysa bu ümmetin bir çok hükümdarının veya devlet adamının sözünü ettiğimiz bu yahudi ve hristiyan sembolü olan adetlere kapıldıkları görülüyor. Öyle ki, bazı hükümdarlar için buhurdanlar yakıldığını, küçük boyda çanlar çalındığını kendi gözlerimle gördüm. Hatta namaz vakitlerini duyurmak için davul-zurna çaldıran hükümdarlara bile rastlanmıştır ki, bilindiği gibi bu Peygamberimizin kesinlikle istemediği "hoşuma gitmiyor" dediği bir davranıştır. Yine öyle hükümdarlar görüldü ki, akıllarısına ünlü Zülkar-neyn'e özenerek her sabah ve her akşam boru çaldırmışlar ve nüfuzları altındaki emirlere de aynı adeti benimsetmişlerdir.

Gördüğümüz gibi bu yahudi, hristiyan, bizans ve acem taklitçiliği doğu aleminin hükümdarları üzerinde egemen olup onları müslüman geleneklerine ters düşerek Allah'ın ve Rasulullah'ın hoşlanmadığı tutumlara sürükleyince, Cenab-ı Allah (c.c.) onların başına moğol kafirlerini musallat etti, bunlar da insanlara ve beldelere karşı hiç bir İslam devletinde görülmemiş melanetler işlemiş ve sapıklıklar uygulamışlardır. Böylece Peygamber Efendimiz daha önce incelediğimiz "sizden öncekilerin geleneklerine kılı kılına uyacaksınız" sözü prati's gerçeklik kazanmıştır.^{368[102]}

Tören Yasağı

Bu yoldaki yozlaşma örneklerini gözden geçirmeye devam edersek görürüz ki, Müslümanlar, gerek Peygamberleri döneminde ve gerekse O'nun zamanını izleyen dönemde savaşta vakardan ve Allah'ın adını anmaktan başka hiçbir tepki göstermezlerdi. Nitekim Tabiin kuşağının ileri gelenlerinden biri olan Kays b. Ubade^{369[103]} bu konu ile ilgili olarak "sahabiler zikrederken, savaşırken v« cenaze töreni sırasında yavaş sesle konuşmayı özellikle tercih ederlerdi."^{370[104]} diyor. Diğer tarihi belgeler de ilk dönem müslümanlarının bu üç durumda, tıpkı namaz sırasında oldukları gibi, kalb-leri Allah zikri, Allah saygısı ve Allah sevgisi ile dolu bulunarak vakar ve sünnet içinde olmayı gelenekleştirmişti. Buna karşılık bu üç durumda yüksek sesler çıkarmak yahudi-lerin, hristiyanların ve diğer yabancıların adetleri arasında idi. Fakat bir süre sonra sonra öyle bir dönem geldi ki, ümmetten olan bir çokları sözünü ettiğimiz yabancıların adetlerine kapıldılar. Bu konuyu daha detaylı bir şekilde incelemek mümkündür, ama şimdi sırası değildir.

Bu meyanda şunu da belirtelim ki, Amr b. Meymun Ez-di^{371[105]}'nin bildirdiğine göre Halife Ömer şöyle diyor: "Cahi

üye döneminde araplar mukaddes ziyaret sırasında güneş doğmadıkça Müzdelife'den ayrılmazlardı. Peygamberimiz bu noktada onların yaptıklarından başka türlüünü yaparak güneş doğmadan önce Müzdelife'den ayrılmayı benimsedi. Böylece bizim adetimiz müşriklerin adetinden farklı oldu"^{372[106]}

Tıpkı bunun gibi cahiliye dönemi arapları güneş batmadan önce Arafat'dan ayrılırlardı. Peygamberimiz onlardan farklı olabilmek için güneş battıktan sonra Arafat'tan ayrılmayı benimsedi. Bundan dolayı güneşin batımından sonraya kadar Arafat'da vakfe yapmak fıkıh alimlerinin görüş birliği ile vacip sayıldığı gibi bazıları bunu haccın rükünlerinden biri kabul ettiler. Ayrıca Hz. Ömer'in

^{368[102]} İbn-i Teymiyye, Sırat-ı Mustakim, Tevhid Yayınları:209-213.

^{369[103]} Kays b. Ubbad el-Dab'i, el-Basri-Ebu Abdullah, için İbn Ha-cer: "İkinci kuşak muhadaram olan bu zat güvenilirdir, Onu Sahabi'den saymaksa bir yanılğı (vehim)'dir." der. Buhari, Müslim ve diğerleri ondan hadis rivayet ettiler. Bkz. Takrib el-Tehzib, c.2, s. 129, biy. 152.

^{370[104]} Beyhaki, Sünen el-Kübra, Kitab el-Cenaiz, Cenaze Töreni Sırasında Sesi Yükseltme Babı, c.4, s. 74; İbn Ebi Şeybe, el-Musannef, Kitab el-Cenaiz, Sesi Yükseltme Babı, c.4, s. 274; Musannef-i Abdürrez-zak, c. 4, s. 453.

^{371[105]} Adı, Amr b. Meymun el-Ezdi, Künyesi Ebu Abdullah'dır. Ebu Yahya: "Güvenilirliği ve ibadete düşkünlüğü ile ünlü olan bu raviden Altı Kitap sahibi ve diğerleri hadis rivayet etti." dedi. H. 74'de vefat etti. Takrib el-Tehzib, c. 2, s. 80, biy. 689.

^{372[106]} Buhari, Kitab Hacc, H. No: 1684 Feth'ul-Bari, c.3, s. 541. Sözcük diziminde bazı değişikliklere Tirmizi, Kitab Hacc, Güneş batmadan önce (Müzdelife'den) ayrılma babı, H. No: 396, c.3, s. 242; Müsne-di Ahmed, c.1,s. 39-42-50-54, Ömer b. Hattab'a dayanarak. Hadisin söz-leri, müeellifin yukarda anlattığına yakındır.

sözlerinden açıkça anlaşıldığı üzere bu ziyaret adetlerinde farklı davranmanın amacı müşriklere ters düşmek, onlardan başka türlü hareket etmektir. Yine bu kategoriden olmak üzere büyük hadis kaynaklarının sahabilerden Huzeyfet-ül Yemani'ye dayanarak naklettikleri şu hadisi hatırlatalım. Peygamberimiz buyuruyor ki;

"Gümüş ve altın kaplarda su içmeyiniz ve yemek yemeyiniz. Bunlar dünyada onlar (müslüman olmayanlar) ve ahirette de sizler içindir."^{373[107]}

Öteyandan Müslim'in Cübeyr b. Nufeyr'e^{374[108]} dayandırarak bildirdiğine göre Abdullah b. Ömer diyor ki: "Bir defasında Peygamberimiz üzerimde serçe figürü işlemeli bir takım elbise görünce -Bu giydiğin kafirlerin kiyafetlerinden- dir, onu giyme- buyurdu."^{375[109]}

Görüldüğü gibi, Peygamberimiz söz konusu elbiseyi giymenin yasak edilmesini o elbisenin "kafir kıyafeti" oluşu gerekçesine bağlıyor. Bu yüzden islam alimleri erkeklerin ipekli kumaş giyinmesini, altın ve gümüş kaplar kullanmayı "kafirlerle benzemek" onlara özenmek saymışlardır.

Bu arada Buhari ve Müslim'de yer aldığına göre Ebu Osman Hindi^{376[110]} diyor ki:

Bizler Utbe b. Ferkad'ın komutası altında Azerbaycan'da iken, halife Ömer bize şöyle bir mektup yazdı:

"Ey Utbe, elde ettiğiniz basanlar sırf senin gayretinin sonucu değildir. Buna göre seferler esnasında sen ne yiyorsan müslümanların karınlarını da onunla doyur. Lüks'den, müşriklerin modalarına özenmekten ve ipekli elbise giyinmekten sakın. Çünkü Peygamberimiz ipekli elbiseyi giyinmeyi yasaklamıştı."^{377[111]}

Ebu Bekir Hilal'in, Muhammed b. Sirin'e dayanarak bildirdiğine göre sahabilerden Huzeyfe b. Yeman "Bir defasında girmek üzere olduğu bir evde altın ve kurşun maş-rabalar olduğunu farkedince hemen geri döndü ve çıkarken de "Kim bir kavme özenirse onlardan olur" dedi."

Aynı olayın başka bir anlatımı: "...İçerde acem modalarından bir şey görünce "Kim bir kavme özenirse onlardandır" diyerek geri çıktı," şeklindedir.

Buna benzer bir olay anlatan Ali b. Ebu Salih Sevak^{378[112]} da şöyle diyor:

"Bir defasında bir düğünde idik. Bir ara Ahmed b. Han-bel geldi. Fakat içeri girip de gözü altın işlemeli bir koltuğa takılınca geri çıktı. Hemen peşinden

^{373[107]} Buhari, Kitab el-Eşribe, Altın kabdarı Su İçme Babı, Gümüş Kabdan Su İçme Babı H. No: 5632-5633 c.10, s. 94-96; Müslim Kitab el-Libas ve el-Zine, Altın ve Gümüş Kab Kullanmanın Haram Olması Babı, H. No: 2067, bir çok yoldan ve değişik sözcüklerle, ayrıca c.3, s. 1637-1638.

^{374[108]} Cübeyr b. Nufeyr b. Malik b. Amir el-Hadrami El-Husumi İkinci kuşak Muhadram'lardandır. Babası Sahabi'dir. Müslim ve diğer dört Sünen Sahibi ondan hadis rivayet etti. Buhari, Edeb, el-Müfred'de ondan hadis naklediyor. Önemli güvenilir biridir. Hicri 80'de vefat etti. Takrib ei-Tehzib, c.I, s. 126, biy. 44.

^{375[109]} Sahih-i Müslim, Kitab el-Libas Ve el-Zine Erkeğin Serçe Fir gürü İşlemeli Elbise Giymenin Yasaklanması, Babı, H. No: 2077, c.4, s. 1647.

^{376[110]} Yazma nüshada el-Mühendi, basma nüshada ise el-Hindi olarak geçiyor. Asıl adı: Abdurrahman b. Melle b. Amr b. Adiy el-Nehdi Ebu Osman'dır. Sağlam ve doğru sözlü bir ravidir. Peygamber'i görüp ondan bizzat hadis naklinde bulunmadı. Ebu Hatim, Nesai ve İbn el-Medeni güvenilirliğini onaylıyor. Salih kullandı. Yüz otuz yaşından büyük bir yaşta vefat etti. (H. 100) Bkz. Hülasa Tehzib el-Kemal, s. 235.

^{377[111]} Yukarıda geçen metin, Müslim'in kaydettiği hadisten alınmıştır. Müslim, Kitab: Giyim ve süslenme; babı, Altın kab kullanmanın haram olması, H. No: 2069, c.3, s. 1642; Buhari (kısa olarak tahrir ediyor) Kitab Giyim; Bab: Erkeklerin ipekli giymesi H. No: 5830 Feth'ul-Bari, c.IO, s. 284.

^{378[112]} Ebi Ya'la'nın Tabakat el-Hanabile'sinde zikrettiğine göre Ali b. Ebi Sulih el-Sevak, birinci kuşak tabilerdendir. c.I, s. 232, Biy. No: 328.

koşan ev sahibi yanına varınca da eli ile yüzünü kapatarak -Mecusi (ateşperest) modası, mecusi modası!- dedi."^{379[113]}

Ahmed b. Hanbel ile ilgili bir Salih'in rivayetinde şunları okuyoruz: "Çağrıldığı yemekte eğer içki verilir veya sofrada bir mecusi adeti olan altın ve gümüş kab konursa, ya-hud da duvarlar halı ile kaplı olursa yemek yemeden çıkar giderdi." Bu konuda gerek Kur'an'da ve gerekse Peygamberimizin söz ve yaşayışında bulunan d olaylı-d olaysız bütün delillerin hepsini incelemeye kalkışırsak daha çok söz söylememiz gerekirdi.^{380[114]}

İcma-i Ümmet'in Tutumu

Bu alandaki örneğimiz, başta halife Hz. Ömer (r.a.) olmak üzere O'nun arkasından gelen imamların ve fıkıh alimlerinin ezici çoğunluğunun tutumudur. Bunların tümü gerek hnstiyanların ve gerekse diğer dinlere bağlı zimmilerin dini azınlıkların şu şartlara uymalarını titizlikle aramışlardır:

- 1- Müslümanlara karşı saygılı davranmak
- 2- Sohbet oturumlarında müslümanlara yer göstermek
- 3- Zimmilerin külâh, sarık, nalınlar ve saç traşı bakımlarından müslümanları taklit etmeyecekleri
- 4- Zimmiler aralarında konuşurken, müslümanlara mahsus sözleri kullanmayacaklardı.
- 5- Müslümanlara özgü künyeleri kullanmayacaklardı.
- 6- Atlarını müslümanlar gibi eğerlemeyeceklerdi.
- 7- Kılıç kuşanmayacaklardı.
- 8- Silah edinemeyecek ve taşımayacaklardı.
- 9- Yüzük kaşlarına arapça mühürler kazdıramayacak-lardı.
- 10- Alkollü içki alıp s atamayacaklardı.
- 11- Tepelerini traş edeceklerdi.
- 12- Kendilerine özgü modalarına her yerde bağlı kalacaklardı.
- 13- Bellerine zünnarbağlayacaklardı.
- 14- Kiliseleri üzerine haç dikmeyecekler di.
- 15- Müslümanların sokak ve çarşılarında haç veya kendi dinlerine mahsus her hangi bir kitap teşhir edemeyeceklerdi.
- 16- Kiliselerinde yüksek sesle çan çalmayacaklardı.
- 17- Cenaze törenlerinde bağırıp çağırmayacaklardı.
- 18- Müslümanların oturdukları yollardan geçerken ışık, mum veya fener yakmayacaklardı.^{381[115]}

Bu şartlar güvenilir bir isnad zinciri ile Harb'e dayanmaktadır. Hilal yolu ile gelen aynı konudaki başka bir rivayete göre ise bu şartlar şöyle sıralanıyor:

- 1- Zimmiler kiliselerinde yüksek sesle çan çalmayacaklardı.

^{379[113]} Age,c.1,s. 234.

^{380[114]} İbn-i Teymiyye, Sırat-ı Mustakim, Tevhid Yayınları:214-217.

^{381[115]} Söz el dizgedeki bazı değişikliklerle çoğunu Beyhaki zikrediyor: Sünen el-Kübra; Kitab el-Cizye; bab: İslam devleti başkanının cizye üzerine antlaşma yapması, c.9, s. 202. Ayrıca bkz. İbn Kayyım Ahkam el-Cizye, c.2, s. 661-662.

- 2- Kiliseleri üzerine haç takmayacaklardı.
- 3- Müslümanların yakınlarında yüksek sesle ibadet edemeyecekler, yüksek sesle okumayacaklardı.
- 4- Müslümanların bayram günleri yaptıkları gibi kiliselerinden toplu olarak dağılamayacaklardı.
- 5- Cenaze törenlerinde bağırıp çağırmayacaklardı.
- 6- Müslümanların oturdukları sokaklarda ışık, mum ve fener yakmayacaklardı.
- 7- Cenazeleri müslüman cenazelerinin önünden taşınma-yacaktı.
- 8- Alkollü içki alıp s atam ayacaklardı.
- 9- Her yerde kendilerine özgü modalarına bağlı kalacaklardı.
- 10- Külâh, sarık, nalınlar gibi kılıklar ile baş traşı ve binek hayvanı bakımından müslümanları taklit etmeyeceklerdi.
- 11- Müslümanlara özgü sözleri kullananamayacaklardı.
- 12- Müslümanların künyelerini kullanamayacaklardı.
- 13- Başlarının tepelerini traş edeceklerdi.
- 14- Perçemlerini ikiye ayırarak taramayacaklardı.
- 15- Bellerine Zünnar takacaklardı.^{382[116] 383[117]}

Ayrımın Hikmeti

Bu şartlar fıkıh ve ilim kitaplarının en bilinen konuları arasında oldukları gibi ikinci kuşak imamları sıfatını taşıyan alimler arasında en çok görüş birliği sağlanan meseleler arasındadırlar. Eğer fıkıh alimleri arasında bu derece tartışmasız bir nitelik kazanmamış olsalardı, onları madde madde incelerdik. Fakat buna gerek görmediğimiz için bu şartları bir kaç grup halinde değerlendirmekle yetineceğiz:

Birinci grup şart kümesinin amacı müslümanların düşünce tarzı giyim, isim, binek hayvanı, konuşma biçimi ve diğer yaşama tarzı alanlarında farklı ve kendilerine özgü olmalarını amaçlar. Bu gruptaki şartlar müslümanla kafirin birbirinden ayırdedilmesi, görünüş bakımından da birinin diğerine benzer olmaması için konmuştur. Böyle olduğu içindir ki, halife Ömer (r.a.) müslümanların kafirlerden özde ayrı olması ile yetinmeyerek topyekün yaşama tarzının her kesimine yansıyan ve detayları çeşitli belgelerle açıklığa kavuşan yaygın bir ayrımı amaç edinmiştir. Buna göre tüm müslümanlar kafirlerden görünüşte de ayrı olmaları ve onlara asla benzemeye kalkışmamaları gerektiği konusunda görüş birliği halinde olmalıydılar.

Zaten dosdoğru yolun Örnek izleyeceleri olan ilk iki halife -Ebu Bekir ve Ömer- ile ilgili diğer İslam büyükleri bu amacın gerçekleşmesi için ellerinden gelen titizliği göstermişlerdi. Onların bu ayrımla neyi amaçladıkları Hafız Ebu Şeybe

^{382[116]} Beyhaki, Sünen el-Kübra, c.9, s. 202; Ayrıca bkz. İbn Kayyim Ahkam Ehli Zimme, c.2, s. 659-660.

^{383[117]} İbn-i Teymiyye, Sırat-ı Mustakim, Tevhid Yayınları: 218-219.

İsfahani'nin,^{384[118]} Halid b. Arfada'ya^{385[119]} dayanarak bildirdiği şu belgede açıkça görülür. Bu belgeye göre Halife Hz. Ömer bütün eyalet valilerine gönderdiği resmi yazıda şöyle diyor: "Hnstiyan azınlıklar -müslümanlar gibi- perçemlerini kısa kesmeyecekler ve müslümanlar gibi giyinmeyecekler" di ki", "Belli olup kolayca tanınabilsinler" di.^{386[120]}

Öteyandan ünlü kadı Ebu Ya'la da zamanında meydana gelen bir "olayla ilgili olarak verdiği fetvada şunları söylüyor:

"Zimmiler, müslümanlardan farklı şekilde giyinmeye mecburdurlar. Eğer bu şarta uymazlarsa, hiçbir müslümanın onların elbiselerini boyaması caiz değildir. Çünkü onlar herkesin elbisesini boyamak zorunda değildirler."

Yine aynı yazar güvenilir bir rivayet zincirine dayanarak Ömer'in bu konudaki şu resmi yazısına yer veriyor:

"Zimmilerle -dini azınlıklarla- Mektuplaşmayım/ ki, aranızda sempati doğmasın. Onlara künye de takmayınız. Onları aşağılayınız, fakat kendilerine haksızlık (zulüm) etmeyiniz. Onların kadınlarına bellerine kuşak bağlamalarını, perçemlerini uzatmalarını ve elbiselerini ayak topuklarının yukarısında tutmalarını emrediniz ki, modaları ile müslüman kadınlardan kolayca ayır-dedebilsinler. Eğer bu emirlerinize uymayacak olurlarsa o zaman ya gönüllü biçimde veya zorlayarak İslam'a girmelerini sağlayınız."

Yine aynı yazarın Muhammed b. Kays^{387[121]} ve Said b. Ab-durrahman b. Hibban'a dayanarak belirttiğine göre:

"Bir defasında Beni Tağlib kabilesinden bir heyet eme-vi halifelerinden Ömer b. Abdülaziz'in huzuruna girmişti. Heyet üyeleri araplar gibi sarık sarmışlardı. Görüşme sırasında hükümdara:

"Ya Emirul-müminin, bizi araplara kat, bizi onlardan say" dediler. Hükümdar kendilerine:

"Siz zaten orta kesim araplarmdan değil misiniz?" diye sorup da onlardan:

"Biz hristiyanız" cevabını alınca adamlarına:

"O halde bana bir makas getirin" dedi. Makas gelince önce ney et üyelerinin müslümanlar gibi uzatılmış perçemlerini kesti, arkasından sarıklarını başlarından çıkardı ve her birinin abasının yeninden birer karışlık bir parça kesti. Daha sonra da kendilerine:

"Bundan böyle eğerli bineklere binmeyiniz, sırtları pa-lanlı hayvanlara bininiz ve her iki ayağımıza bir örnek pabuç giyiniz" dedi."^{388[122]}

Mücahid b. Esved'in bildirdiğine göre yine Ömer b. Ab-dülaziz resmi yazılarının birinde "Kiliselerin dış kısımlarında çan çalınmam asını"³⁶² emretmiştir,

^{384[118]} Asıl adı, Ebu Muhammed b. Abdullah b. Muhammed b. Cafer b. Ahmed b. Faris el-Hafiz el-Kelarel-İsfahani H. 298'de doğdu. Güvenilir hadis hafızlarından bu bilgin 346 H'de vefat etti. Bkz. el-Lübab Fi Tehzib el-Ensab, c.1, s. 69. Ayrıca Lisan el-Mizan, c.7, s. 64. Biy. No: 607.

^{385[119]} Asıl adı Halit b. Arfata b. Sinan el-Azrî, büyük sahabi'dendir. Sa'd b. Ebi Vakkas Onu Kufe'ye halife tayin etti. Abdullah b. el-Havsa Muaviye'ye başkaldırdığı zaman Muaviye bu sahabiye ona karşı gönderdi. Halit tarafından öldürüldü. (H. 60) Bkz. Esed el-Ğabe, c.2, s. 87-88.

^{386[120]} Bkz. İbn Kayyim (el-Cevzi) Ahkam Ehli el-Zimme, s. 743.

^{387[121]} Burada adı geçen Muhammed b. Kays'ın kim olduğunu bilemiyorum. Ancak Ömer b. Abdülaziz'in veya Medine kadılarının olması olasıdır. Bkz. Buhari, Tarih el-Kebir, c.1, s. 212-213. Biy. No: 666.

^{388[122]} Bkz. İbn Kayyim, Ahkam Ehl-i Zimme, c.2, s. 742. (362)Age.,c.2,s.716.

Bu konuda göstereceğimiz son belge ve tarih yazarı Mu-ammer'in bildirdiğine göre Ömer b. Abdülaziz tarafından eyaletlerden birinin valisine yazılmış olan bir yazıdır. Hükümdar bu yazısında şöyle diyor:

"Bölgedeki aykırı davranışlara engel ol. Hiçbir hrısti-yan, aba, ipekli giymesin ve basma sarık bağlamasın. Bu söylediklerimin üzerine önemle dur ve bunları yazı ile herkese bildir ki, hiç kimse kendisini ilgilendiren yasaklardan habersiz kalmasın."

Bana anlatıldığına göre sorumluluk bölgede yaşayan çok sayıda hnstiyan yeniden sarık sarmaya başlamış, bellerine kuşak bağlamaz olmuş ve perçemlerim de kısaltmayarak favan ve uzun saç bırakmaya koyulmuş. Yeminle söylüyorum ki, eğer gerçekten bunlar sorumluluk bölgede yapıyorsa, bu durum senin zayıflığını ve yetersizliğini gösterir. Buna göre sana yasak olduğunu bildirip üzerinde durduğum hususlara bağlı kalıp onları yürütüp yürütmediğini gözden geçir, bunları ihmal etme ve hiç birinde eskiye dönüşe meydan verme."^{389[123]}

Ben derim ki, burada tartışmalı bir nokta var ki, o da şudur: Acaba dini azınlıklar mı adetlerini değiştirmek zorundadırlar, yoksa onlar adetlerini değiştirmeye yanaşmayınca biz mi adetlerimizi değiştirip onlardan farklı hale gelmeliyiz? Fakat onlar aramızda ayrılık olması gerektiği ilkesi hakkında görüş farklılığı olduğu hiç kimseden işitmiş değilim.

Ayrıca bu konuda kitab ehlinin yerine getirmek zorunda tutulacağı başka şartlar da vardır ki, burada onlara değinmedim. Çünkü maksad arada fark ve ayırım olması gerektiğini belirtmektir. Ayrıca şunu da söyleyeyim ki, Abbasi hali-felerinden Mütevekkil'in hükümdarlığı döneminde zimmi-lere karşı tutumu böyle olmuştur. Bu konuda imam Ahmed b. Hanbel ile başka alimler kendisini danışmanlık yapmışlar, onu yönlendirmişlerdir. Ahmed b. Hanbel'in bu yoldaki sorularına vermiş olduğu cevaplar meşhurdur.

1- Zimmilere koşulan şartların diğer bir kesimi onların dinlerinin kötü yönlerini saklı tutma, açığa çıkarmalarını önleme endişesine dayanır. Açıkça alkollü içki alıp satmalarını, kilise dışında çan çalmalarını mum ve ateş yakmalarını, bayram törenlerini kutlamalarını ve buna benzer dini geleneklerini engellemek gibi.

2- Bu şaitalann başka bir gurubu dini törenlerinin saklı kalması amacına dayanır. Kitaplarını yüksek sesle okuyup duyurmalarının yasaklığı gibi.

Bilindiği gibi gerek halife Ömer ile çevresindeki ilk müslümanlar gerek ondan sonra gelen müslüman ilim adamları ve gerekse Allah'ın başarı lütfettiği diğer bazı hükümdarlar islam diyarında zirnmilere din kaynaklı özel geleneklerini açığa vurmanın yasaklanması ilkesinde görüş birliği halindedirler. Bu görüş birliği İslam diyarında müşriklerin özelliklerinin açığa çıkmaması gibi gösterilen titizliğin ifadesidir. Durum böyleyken, eğer bu müşriklere özgü adetler müslümanlar tarafından benimsenir ve açıkça taklit edilirse, hüküm nice olur, onu varın sizler düşünün.

^{389[123]} Age.,c.2, s. 731-742.

3- Zimmilerce yerine getirilmesi gereken bu şartların başka bir kesimi onların onurunu kırma, onları Allah'ın kendilerini layık gördüğü horluğa çarptırma amacım güder.

Bilindiği gibi zimmilerin bayramlarını kutlamak ve buna benzer yollarla onların özel geleneklerini onaylamak bir anlamda onları onurlandırmak demektir. Onlar buna sevinirler, haz duyarlar. Buna karşılık onların batıl din geleneklerinin ihmal edilmesini sağlamak kendileri için üzüntü kaynağı olur.

Bu konudaki görüş birliğinin diğer bir gerekçesi de şudur. Bu ilke çok sayıda sahabe ve tabiin tarafından çeşitli kereler ve değişik yollarla ilgili olarak emredildiği ve açıkça ilan edildiği halde hiçbir yetkili müslaman buna karşı çıkmamış, bunu yadırgamamıştır.

Nitekim Buhari'nin bildirdiğine göre Kays b. Ebu Hazım^{390[124]}

(364)

224

şöyle bir olay anlatıyor: "Bir defasında Ebu Bekir Ahmes kabilesinden Zeynep adında bir kadını ziyarete gitti. Yanına va-nnca kadının konuşmadığını gördü. Sebebini sordu, kendisine kadının hiç konuşmaksızın hacc yapmakta olduğunu söylediler.

Bunun üzerine kadına -konuş, bu yaptığın helal değildir ve cahiliye dönemi adetlerinden biridir- dedi. Bu uyarı üzerine suskunluk yasağını bozup konuşmaya başlayan kadınla Ebu Bekir arasında şu konuşma geçti:

Kadın: "Kimsin sen?" dedi. Ebu Bekir:

"Muhacirlerden (Mekke'li müslümanlardan) biri." Kadın:

"Muhacirlerin hangilerinden?" Ebu Bekir:

"Kureyş kabilesinden" dedi. Kadın:

"Kureyş kimlerinden?" dedi. Ebu Bekir:

"Ne çok soru soruyorsun! Ben Ebu Bekir'im." Kadın:

"Allah'ın cahiliyeden sonra ortaya koyduğu bu yeni dine bağlılığımızın devamı neye dayanır?" Ebu Bekir:

"Bu yeni dine bağlılığınızın "devamı imamlarınızın doğru yoldan ayrılmalarına dayanır." Kadın:

"İmamlar ne demek?" dedi. Ebu Bekir:

"Sizin kabilenizde emirler veren ve halkın kendilerine itaat ettiği bir takım liderler ve ileri gelenler yok mu?" Kadın:

"Evet var." Ebu Bekir:

"İşte halk tarafından başta tutulan bu kimselere "imam" denir."^{36S}

Görüldüğü gibi, burada hiç konuşmadan durmanın helal olmadığını ve bir cahiye adeti olduğunu bildiriyor. Böyle derken maksadı söz konusu hareketi kırmak ve horlamaktır. Çünkü her hangi bir hüküm cümlesinin arkasından o hükmün niteliği ifade edilirse bu niteliğin söz konusu hükmün sebebi olduğu

^{390[124]} Kayş b. Ebu el-Beceli, Ebu Abdullah el-Kufi, Tabii'nin ünlü güvenilir bilginlerindendir. Allah Rasulünü gördüğü de söylenir. Doğrusu şudur. Bu zat, Peygamber'e bi'at etmek için gitmiş. Fakat onu vefat etmiş bulunca halifesi Ebu Bekir'e biat etmiştir. Altı ünlü hadisci de ondan hadis tahricinde bulunmuş. Hudud'da vefat etti, H. 90. Yaşı bu sırada yüzü geçkindi. Bkz. Takrib el-Tehzib, c.2, s. 127 Biy. No: 132 Ayrıca Tehzib el-Tehzib c.8, s. 386-3,89; Biy. No: 689.

anlaşılır. Bu kurala göre hacc ziyareti boyunca hiç konuşmamanın cahiliye adetlerinden biri olması niteliği,

(365) Buharı, Kitab: Ensar'ın Hayat Hikayesi, bat», 'Cahili?» günleri, H. No: 3824, c.147-148; Feth'ul^Bari.

225

bu davranışın yasaklanmasına gerekçe olmaktadır.

Ebu Bekir hazretlerinin buradaki "O bir cahiliye adettir." sözünün anlamı, "O cahiliye insanına Özgü ve islam tarafından onaylanmamış bir davranış" şeklindedir. Bu tanımın kapsamına cahiliye insanı tarafından uyulan ve islam tarafından onaylanmayan bütün tapınma adetleri girer. İsterse bu adetler "el çırpma" ve "ıslık çalma" gibi Allah tarafından açıkça belirtilen davranışlar olmasın. Bu iki tapınma amaçlı adet hakkında Cenab-ı Allah (c.c.) şöyle buyuruyor:

"Onların Mescid-i Haram'daki ibadetleri el çırmaktan ve ıslık çalmaktan başka bir şey değildi."

(Enfal: 8/35)

Söz konusu hareketleri Allah'a yaklaştıracı birer ibadet diye benimsemek, İslam'ın onaylanmamış, meşru görmemiş olduğu bir cahiliye adetine özenmektir. Bu arada cahiliye döneminin hacc ziyareti ile ilgili diğer adetlerinin başlıcaları şunlardır: İhramh kimsenin hep güneşte kalması, hiçbir gölgenin altına sığınmaması; normal kıyafetle Kabe'nin çevresinde dönülmemesi (tavaf yapılmaması), Harem-i Şerif dışında yapılan işlerden uzak durulması ve benzerleri gibi. Cahiliye döneminde bunlar ibadet sayılırdı. İslam geldikten sonra bu adetlerin büyük bir çoğunluğunun yasaklanmasına rağmen Safa ile Merve tepeleri arasında yürümek (say) ve bunun gibi bir kaç harekete hac-cı tamamlayan hareketler olarak onaylanmışlardır. Yani bu hareketler cahiliye döneminde de işlenmiş olmalarına rağmen, İslam döneminde Allah'a sunulan ibadetler kapsamına alınmışlardır.

Öteyandan yukarlarda gözden geçirdiğimiz ve Buha-ri'de yer alan halife Ömer'in eski İran dolaylarında oturan müslümanlara "Sakın müşriklerin modalarına kendinizi kaptırmayasınız" diye seslenen uyarıcı mektubunu bir daha hatırlayalım. Bu uyarı, müslümanlara müşriklerin her türlü modasını yasaklayan bir genelge niteliğindedir.

İmam-ı Ahmed'in, Ebu Osman Nehdi'ye dayanarak "Müsned" adlı eserinde bildirdiğine göre halife Ömer bir konuşmasında şöyle diyor:

"İç gömlek, aba, nalın, mest ve şalvar giyiniz. Kervanları karışılınız, yolculukta neşeli olunuz. Maadi (tanınmış eski bir arap büyüğü) geleneklerine bağlı kalınız, hedeflere ok atınız. Lüksten, acem modalarından uzak durunuz. Sakın ipekli elbise giymeyiniz. Çünkü Rasulullah (s.a.v.) bunu yasakladı ve bize -sadece şu kadarcığı (bu sırada elinin iki parmağını gösteriyordu) dışında ipekli

elbise giymeyiniz- buyurmuştu."^{391[125]}

Yine İmam-ı Ahmed'in Asım-ı Ahvel'e dayanarak bildirdiğine göre Ebu Osman diyor ki:

"Bizler Azerbaycan'da iken halife Ömer'in şöyle bir yazısı geldi"

"Ey Utbe b. Ferkad, sakın lükse ve müşrik modalarına kapılmayınız. Yine sakın ipekli elbise giymeyiniz. Çünkü Rasulullah (s.a.v.) bize ipekli giymeyi yasakladı ve iki parmağını bitıştırıp göstererek -sadece şu kadcırcığı hariç- buyurdu."^{392[126]}

Burada halife Ömer'in (r.a.) Maad b. Adnan'dan gelen arap geleneklerine bağlı kalınarak acemlerin ve müşriklerin geleneklerinden uzak durulmasını emrettiği görülüyor. Yalnız bu ifadenin genel karakterli olduğu her halde dikkatlerden kaçmamıştır. Yine halife Ömer ile ilgili ve Kudüs'ün müslümanlarca alınışından sonra meydana gelmiş olan şu olay konumuz bakımından çok anlamlıdır. İmam-ı Ah-med'in, Ebu Sinan'a dayanarak "Müsned" adlı eserinde anlattığına göre Ubeyd b. Adem^{393[127]} şöyle diyor:

"(Kudüs'ün fethinden sonra) bir ara Hattaboğlu Ömer'in Kaab b. Ahbar'a:

"Nerede namaz kılmamı uygun görürsün?" diye sorduğunu işittim. Kaab, Ömer'e:

"Eğer benim dediğime uyacaksan, Büyük Taş'm arkasında kılsan, o zaman Kudüs'ün tümü Önünde olur" diye cevap verdi. Ömer bu cevaba karşılık şöyle dedi: -Yahudilere özeniyorsun, hayır, öyle yapmayacağım, tersine ben Peygamberimizin namaz kıldığı yerde kılacağım- Bu sözlerin arkasından öne çıkıp kibleye döndü ve oracıkta namaz kıldı. Arkasından abasını çıkararak bununla mabedin zeminini süpürdü, kendisini gören halk da Öyle yaptı."^{394[128]}

Burada şunu eklemem gerekir. Peygamberimiz (s.a.v.) Miraç gecesini Beytül-mukaddes mescidinde namaz kılmıştı. Bunu bize Müslim, Enes b. Malik'e dayanarak bildiriyor. Enes'in belirttiğine göre Peygamberimiz şöyle buyuruyor:

"Bana Burak getirildi. Burak, merkeple katır arası iriliğinde beyaz bir binek hayvanıdır. İki adamın arası gözünün görebildiği kadardır. Ona binip Beytül-mukaddes'e (Kudüs'e) geldim. Orada bineğimi daha önce peygamberlerin bağladığı halkaya bağladıktan sonra Mes-cid'e girip iki rekat namaz kıldım, sonra da dışarı çıktım. Bu sırada Cebrail, önüme biri içki ve öbürü süt dolu iki çanak getirdi. Ben süt dolu çanağı içtim. Bu tercihim üzerine Cebrail bana -fıtratı seçmiş oldun- dedi. Daha sonra göğe yüceltüdük."^{395[129]} hadis devam ediyor.

Öteyandan yine sahabilerden Huzeyfe b. Yeman, böyle bir şey işitmediğini belirterek Peygamberimizin, Beytül-mukaddes mescidinde namaz kalmadığını

^{391[125]} Ahmed, el-Müsned, c.1, s. 43; İbnHacer bu hadise yakın başka bir hadisi AH b. el-Ca'ad, Şube yoluyla, İsmail'den aktarıyor. Bkz. Feth'ul-Bari, c.10, s. 286, Abdürrezzak'da"el-Musannef"inde Muammer, Katade ve Ömer aracılığı ile daha uzun olarak aktarıyor. Ancak İpek sözcüğünü zikretmiyor. Bkz. el-Musannef, c.11,s. 85-86. H. No: 19994.

^{392[126]} Ahmed el-Müsned, c. 1, s. 16. Yukarıda geçtiği gibi Buhari ve Müslim'de bu hadisin tanıkları vardır.

^{393[127]} Asıl adı, Ubeyd b. Adem'dir. el-Razi, el-Cerh ve el-Ta'dil adlı eserinde zikrettiğine göre bu ravi Ömer b. Hattab'dan hadis dinlemiştir. Rivayetlerinde söz etmemesine rağmen Ebu Hureyre'den de hadis naklinde bulunmuyor. İbn Hacer, İbn Hibban bu ravîyi güvenilir saydığını söylüyor. Bkz. el-Cerh ve el-Ta'dil, c.5, s. 401, Biy. No: 1857; Ta'cil el-Menfaa, s. T 6, Biy. No: 700.

^{394[128]} Ahmed el-Müsned, c.1, s. 38. Ömer b. Hattab isnadiyla. Aynı hadis İbn Kesir'de zikrediyor: Bkz. el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.7, s. 58. İbn Kesir şöyle der: Bu hadisin isnadı Ziyaeddin el-Makdisi'nin el-Müstah-reç .tdh eserinde tercih ettiği sağlam İsnaddır. Ayrıca bkz. İbn Kayyim, el-Mcnar el-Münif, s. 88-89 haşiyesi ile birlikte.

^{395[129]} Sahih-i Müslim, H. No: 162, c.1, s. 145; Kitab el-İman Babı, Allah Rasulünün (Miraç gecesindeki) gece yürüyüşü.

ileri sürüyor. Ona göre eğer Rasulullah orada namaz kılmış olsaydı, ümmetine de orada namaz kılmak farz olurdu.

Görüldüğü gibi halife Ömer burada Kaab b. Ahbar'ı^{396[130]} ya-hudilere özenmekle, yani Büyük Taş'a dönerek onlara benzemekle kınıyor. Gerçi müslüman bu taş'a doğru namaz kılmayı aklından geçirmez ama, yine de Ömer onun arkasında namaz kılmakta buranın değişmez kible olduğuna inananlara benzeme tehlikesi görüyor.

Söz buraya gelmişken şunu belirtelim ki, halife Ömer (r.a.) diğer konulardaki örnek tutumuna uygun, sağlam ve kararlı bir siyaset izlemiştir. Zaten O, Peygamberimizin (s.a.v.) deyişi ile "Hiç bir dahinin göstermediği üstün gayreti ile İslam kovasını eli ile ağzına kadar doldurup tüm müslüman-ları doyasıya suyla kandıran benzersiz bir kahramandır."^{397[131]}

Gerçekten Cenab-ı Allah (c.c.) onun güçlü ellerinde is-lamı yüceltmış ve küfür ile kafirleri al çal tm ıştır. O bu dosdoğru ve dengeli (hanif) dinin ilkelerini oturtmuş ve İslamın gelişmesini sınırlayacak her türlü engeli ortadan kaldırmıştır. Bütün bu gayretleri boyunca her zaman Allah'a ve Ra-sulallah'a itaatkar, Allah'ın kitabının çizdiği sınırlarla titizlikle saygılı, Rasuluîlah'ın sünneti ile aziz dostu Ebu Bekir'in uygulamalarına bağlı; Osman, Ali, Talha, Zübeyr, Sa'd, Abdurrahman b. Avf, Ubeyy b. Kaab, Muaz b. Cebel, Abdullah b. Mesud ve Zeyd b. Sabit^{398[132]} gibi bilgi ileri görüşlülük ve İslama kesin bağlılıkları ile tanınmış büyük saha-bilerin uyarılarına riayetkar bir tutum takınmıştır.

Nitekim yukarda gözden geçirdiğimiz ve zimmilerce uyulması gereken şartların temel ilkeleri onun tarafından belirlendiği gibi, kafirleri devlet görevlerinde kullanmayı yasaklayan, hatta bizzat Allah'ın aşağılığa uğrattığı bu kimselerin tekrar pohpohlanarak yeniden itibar kazanmalarını engelleyen de odur. Bu arada O, bazı rivayetlere göre acem kaynaklılar başta olmak üzere zamanının kafirliği telkin eden zararlı kitaplarını yaktırmış, bidatçılara göz açtırmayarak islam geleneğinin titiz bir kollayıcısı olmuştur. Bu anlayışla acemlerin ağdalı konuşma üslubundan bile uzak durulmasını sağlayarak, kafirlere ve islam dışı çevrelere benzeme ve özenme tehlikesi karşısında ne derece duyarlı olduğunu isbatlamıştır.

Şunu da belirtelim ki, Ömer tarafından yerleştirilen bütün sünnetler, hükümler

^{396[130]} Ka'b b. Mat'i el-Humeyri, Ebu İshak, Ka'b el-Ahbar olarak tanınan bu zat, Muhadramlardandır. Aslen Yemen'li olup daha sonra Şam'a yerleşmiştir. Ebubekir'in hilafeti sırasında müslüman olmuş. Ömer'in zamanında olduğu da söylenmektedir. Müslüman olmazdan Yahudiydi. Güvenilirdir. Müslim, Ebu Davud, Nesai- Tirmizi, İbn Ma-ce kendisinden hadis tahric eylemiş. Osman'ın hilafeti sırasında yaşı yüzü geçkin öldü. Bkz. Takrib el-Tehzib, c.2, s. 135, Biy. No:135; Tak-rib el-Tehzib c.8, s. 438-440, Biy. No: 793.

^{397[131]} Peygamberimizin, Hz. Ömer ile ilgili bu övücü ifadelerini içeren ve Buhari'nin bildirdiğine göre Abdullah b. Ömer tarafından rivayet edilmiş olan hadis tamami şöyledir:

"Bir gece şöyle bir rüya gördüm: Bir sabah vakti çok erken saatlerde Kul ey b kuyusundan su çekiyordum. Az sonra Ebubekir geldi ve bir iki kova kadar su çıkardı. Çektiği kovalar ağza kadar dolu değildi, üstelik küçük boylu idi. Fakat daha sonra gelen Ömer iri bir kovayı kuyuya daldırıp dudaklarına kadar dolu vaziyette çıkardı ve herkesi kana kana suya doyurdu. Hiçbir babayığit bu işte onun kadar başarılı olamamıştı." Bkz..Sahih el-Buhari, Feth'ul-Bari, c.7, s. 41 H. No: 3682, Kitab Sahabilerin Faziletleri; bab: Ömer b. Hattab'ın yaşam öyküsü, Sahih-i Müslim, c.3, s. 1862; H. No: 2393; Kitap: Sahabinin Faziletleri, Bab: Ömer'in fazileti.

^{398[132]} Sahabi'nin ulularındandır. Asıl adı, Talha b. Ubeydullah b. Amr b. Ka'b el-Kuraşi el-Temimi'dir. Künyesi, Ebu Muhammed olan bu büyük zat cennetle müstulanan on bahtiyardan birisidir. İlk İslam'a girenlerin sekizinci ve Ebubekir'in sayesinde İslama girenlerden,Ömer'in be-İtFlediği altı kişiden kurulu Şura üyelerinden biridir. Ayrıca Uhud günü Rasulullah ile birlikte yerinden ayrılmayan ve O'na gelen oklardan koruyan, bu sırada eli çolak olan bir sahabidir. Cemel olayında atılan bir okun kendisine isabeti sonucu öldü. (H. 36) Bu sırada 64 yaşında idi. Bkz. el-İsabe, c.4, s. 229-230; Biy. 4266.

ve yasalar Osman tarafından da oldukları gibi benimsenerek uygulamaya konmuştu. Bu da Osman'ın bu konularda Hz. Ömer'le aynı görüşü paylaştığını gösterir.

Said'in "Sünen" adlı eserinde Abdurrahman b. Said'e dayanarak bildirdiğine göre Vehb'-in babası şöyle dedi:

"Ah", bir defasında dışarı çıkıp da elbiselerini omuz başlarından sarkıtmış (sedel) bir gurup görünce -Ne oluyor bu adamlara? Dersanelerinden dağılmış yahudileri andırıyolar- dedi." Aynı sözleri İbn-i Mübarek ile Hafs b. Gayyas da Halid'e dayandırarak nakletmiştir. Yalnız bu ikinci rivayete göre "Ali, namaz kılarken elbiselerinin uzantısını omuz başlarının üzerinden sarkıtan (sedel) bir gurup görünce -Bu adamlar dersanelerinden dağılmış yahudileri andırıyolar"^{399[133]} demiştir. Buna paralel olarak İbn-i Ömer ile Ebu Hureyre'den bize ulaşan rivayetlere göre, bu iki tanınmış sahabe de bu giyimle namaz kılmayı hoş karşılanmamışlardır.^{400[134]}

Nitekim Ebu Davud, Süleyman-ül Ahvel'e dayanarak belirttiğine göre Ebu Hureyre "Peygamber Efendimiz namaz kılarken elbisenin ucunu omuz başından aşağı sarkıtmayı ve ağzı Örtmeyi menetmiştir."^{401[135]} dedi. Bazı hadisçiler bu hükmü Mürsel (hadisin ilk ravisi atlanmış olarak nakledilmesi) olarak Ata'ya dayandırırılar. Fakat bu konuda Heşim, Amir-ul Ahvel'in^{402[136]} şöyle dediğini bildiriyor:

"Ata'ya elbisenin ucunu omuz başından sarkıtarak namaz kılma meselesini sordum bunu hoş görmediğini söyledi, kendisine:

-Peygambere dayanarak mı böyle diyorsun?" diye sordum. Bana:

"Evet Peygamberimizin sözlerine dayanarak böyle diyorum"^{403[137]} diye cevap verdi. Burada şu noktayı hatırlatmak

gerekir ki, Tabiin, eğer kuşağından olan bir müslüman'ın rivayet ettiği bir hadise dayanarak bir fetva verirse, bu durum, onun hadisi güvenilir bulunduğunu gösterir.

Bununla birlikte başka kanallardan gelen bazı rivayetler burada adı geçen Ata'nın namazda elbisenin ucunu omuz başından sarkıtmayı sakıncalı görmediğini, hatta kendisinin böyle bir kılıkla namaz kılmış olduğunu bildiriyor.^{404[138]} Belki bu olay yukardaki hadis kendisine ulaşmadan önce olmuş

^{399[133]} Abdiirrezzek, el-Musanef, c.1, s. 364, H. no: 1423, Beyhaki, Sünen, c.1, s. 243, Ebi Şeybe, Musanef, c.2, s. 259.

^{400[134]} İbn Ebi Şeybe, el-Musanef, Kitab: Namazda Sedl'in mekruh olması, -c.2, s. 259.

^{401[135]} Ebu Davud, Kitab, Namaz, Bab: Namazda ucu omuzlardan aşağı sarkan elbiseyi giymenin keraheti. H. No: 643, c.1, s. 423; Tirmizi, Kitab Namaz, Bab: Namazda sedlin çirkinliği H. No: 378, c.2, s. 217; Ahmed el-Müsned, c.2, s. 295-341. Tirmizi ve Ahmed, ağzı kapamayı zikretmediler. Hakim el-Müstedrek'in Süleyman el-Ehvel, Ata aracılığı ile Ebu Hureyre'den kaydettiği bu hadis konusunda şöyle diyor: "Bu hadis Buhari ve Müslim'in rivayet koşullarını içerdiği için sahihtir. Yalnız onlar, kişinin namazda ağzını kapamasını kaydetmiyor. "el-Müstedrek, c.1, s. 253.

^{402[136]} Amir b. Abdulvahid el-Ahvel, el-Basri için İbn Hacer: "Doğru sözlüdür. Ancak, hata eder, altıncı kuşak ravilerdendir." der. Ahmed, Hadiste kuvvetli değildir, İbn Main rivayetleri sakıncasızdır, Ebu Hatim, güvenilirdir, naklettiği haberi almada her hangi bir sakınca yoktur," der. Bkz. Takrib el-Tehzib, c.1, s. 389, Biy. No: 59 el-Cerh ve el-Ta'dil c. 6, s. 326-327; biy. 1817.

^{403[137]} Beyhaki, Sünen el-Kübra, c.2, s. 242 Beyhaki bu haberi Süleyman el-Ahvel ve Ata aracılığı ile Ebu Hureyre'den kaydediyor. Sözcükleri Ebu Davud ve el-Hakim'in rivayetlerinde geçtiği gibidir. Haşim'in rivayetinde olduğu gibi ravi zinciri munkatıdır. Beyhaki diyor ki: "Bu hadisin isnadı burada munkat'ı ise de kendisinden bir önceki rivayete bitişmesiyle kuvvet kazanır. Ayrıca bkz. Abdurrezzak, el-Musanef, c.1, s. 365, H. No: 365.

^{404[138]} Haberi Ebu Davud İbn Cüreyh'den kaydediyor ve şöyle diyor: "Ata'yi çokluk omuzlarından sarkan elbiseyle gördüm." S. Ebi Davud, c.1, s. 424, H. No: 644. Beyhaki şöyle anlatıyor: Bize anlatıldığına göre Ata b. Rebah konuyla ilgili hadisi unutmus ya da bu eylemi büyüklenmek için yapmıyormuş gibi, elbiseyi omuzlarından sarkıtarak namaz kıları. Sünen el-Kübra, c.2, s. 242. Abdurrezzak da şöyle zikrediyor: "Ata'yı namaz sırasında, elbiseyi omuzundan sarkıtarak namaz kılarken gördüm. Bkz. el-Musanef, c.1, s. 362. H. No: 1408.

ve söz konusu hadisten haberdar olunca bu söz ve davranışından dönmüştür. Bir başka ihtimal de hadisi unutmuş olmasıdır.

Bu konu ile ilgili meşhur bir tartışma var ki, o da şudur. Acaba her hangi bir hadisi rivayet eden şahsiyetlerden birinin hadise ters düşecek şekilde hareket etmesi, bu kimsenin rivayetini zedeler, değerden düşürür mü? Başta Ahmed b. Hanbel olmak üzere çoğu alimlerin meşhur görüşlerine göre hadisi rivayet edenin böyle bir hareketi, onun rivayetini zedelemeyiz. Çünkü, adamın hadise ters düşen davranışının hadisi zayıf kabul etmesi dışında bir başka gerekçesi olabilir. Nitekim Abdurrezzak'ın belirttiğine göre, sahabiler-den İbn-i Mesud'un oğlu Ebu Ubeyde^{405[139]} babasının elbise uçlarını omuz başından sarkıtarak namaz kılmayı hoş görmediğini bildirmiştir.^{406[140]}

Fıkıh alimlerinin çoğunluğu da bu kılıkla namaz kılmayı mekruh sayıyorlar. Ebu Hanife,^{407[141]} Şafii^{408[142]} ve güvenilir rivayete göre Ahmed b. Hanbel bu görüştedirler. Fakat Ahmed b. Hanbel'in bu konudaki çeşitli rivayetleri bağdaştırmak ve bu mekruhluğun normal dışı kılıklarla namaz kılmaktan kaynaklandığını vurgulamak amacı ile dıştaki elbiseyi değil, iç elbiseyi anlatılan şekilde sarkıtmayı mekruh saydığı da rivayet edilmiştir.

Bu arada şunu da belirtelim ki, anlattığımız şekilde elbise uçlarını sarkıtmanın namazı bozacak bir haram olup olmadığı da tartışılmıştır. İbn-i Musa bu konu ile ilgili olarak "Eğer bir kimse bu kılıkla namaz kılsa, namazını yeniden kılmak zorunda olup olmadığı hususunda iki çelişik görüş varsa da bu görüşlerin daha doğru olanı namazı iade etmesinin gerekmediği şeklindeki görüştür" diyor, Ebu Bekir Abdulaziz^{409[143]} de bu kılıkla namaz kılan kimsenin eğer avret yerleri açılmamış ise, namazını iade etmesinin gerekmeceğini savunuyor. Ayrıca bu kılıkla namaz kılmanın mekruh olmadığı ileri süren fıkıh bilginleri de vardır. İmam-ı Malik'in^{410[144]} görüşü de bu yoldadır.

Söz konusu giyim şeklini ifade eden "Sedel" deyimini, "elbise uçlarının bir tek omuz başının üzerinden sarkıtılma-sı" demektir. Ahmed b. Hanbel bu deyimini böyle açıklıyor ve bu giyim tarzının mekruh oluşunu onun yahudi adeti olmasına bağlıyor. Nitekim o diyor ki: "Ebu Abdullah'ın belirttiğine göre Sedel elbisenin uçlarından birinin öbür ucla üst üste bindirmeden sarkıtılmasıdır. Bu kılık, bir yahudi adetidir ve bu yüzden bu şekilde namaz kılmak mekruhtur."

Bu konuda Salih b. Ahmed şunları söylüyor: "Babama -namazda sedel nasıl olur?" diye sordum. Bana:

^{405[139]} İbn Mesud: Bu zat Ubeyde İbn Abdullah b. Mesud'dur. Basılı nüshalarda İbn Mesud eklemesi yapılmış. Künyesiyle ünlüdür. Kufe-li üçüncü kuşak ravilerdendir. H. 80'de vefat etti. Bkz. Takrib, c.2, s. 448, biy. 86.

^{406[140]} Abdurrezzak, el-Musennef, c.1, s. 364, H. No: 1417; Beyhaki, Sünen el-Kübra, c.2, s. 243; Beyhaki şu açıklamada bulunur: "Bu haberin naklinde Beşr b. Rafi, tek kaldığı için, kuvvetli değildir."

^{407[141]} Numan b. Sabit el-Temimi el-Kufi adındaki bu bilgin, hukukta üstün, dört önemli mezhep sahiplerinin birincisidir. Güvenilir, bilgin, zühd ve vera ehlidir. Abbasi krallarından Mansur kadılık makamına getirmek istemiş kendisini fakat vera'ından dolayı evet dememiş. Bu büyük zat 150 yılında vefat etti. Bkz. ei-Bidaye, c.10, s. 107-108. Zerkeli el-Alam, c.8, s. 36.

^{408[142]} Muhammed b. İdris b. Abbas b. Osman b. Safi (Şafii) adına kurulan, Şafii mezhebinin lideridir, Dört büyük imamdan biridir. 204 yılında 54 yaşında öldü.

^{409[143]} Abdulaziz b. Cafer b. Ahmed b. Yezdan b. Maruf, Hanbeli mezhebinin büyük bilginlerindendir. İslam hukukuyla ilgili bir çok özgün görüşleri ve tercihleri vardır. el-Şafi, el-Mukni, Tefsir el-Kur'an, Zad el-Müsafir, el-Tenbih ve başka eserleri var. Hukukçuluğuyla yanında vera ve zühd sahibiydi de. 363'de 78 yaşında öldü. Bkz. Tabakat el-Hanabi-le, c.2, s. 119-327; Biy. 611.

^{410[144]} Bkz. İtm Kasım, el-Müdevvene el-Kübra, c.1, s. 108.

"Giyilen elbisenin iki ucu biribiri üzerine getirilmez ise, bu sedel olur" diye cevap verdi. Alimlerin çoğunluğu sede-i bu şekilde tanımlıyor.

Bu arada Ebul Hasan Amidi^{411[145]} ile İbn-i Akü'n^{412[146]} "Sedel elbisenin ayakları tamamen kapatıp yerlerde sürünecek şekilde uzatılmasıdır" diyerek bu deyiimi, yasak bir davranış olan elbise uçlarını yerde sürünecek şekilde uzatma anlamında anlamaları fikah alimlerinin çoğunluğunun tarifine ters düşen bir yanııdır. Gerçi elbiseyi ayakların altına kadar uzatıp, yerlerde sürüklemek alimlerin görüş birliği ile yasak bir harekettir. Bununla ilgili hadisler şimdiki konumuzla ilgili olanlardan çok daha fazla sayıdadır. Buna göre bu kesinlikle haram bir harekettir, fakat sedel deyiiminin ifade ettiğı giyim tarzı bu değildir.

Bizim buradaki amacımız bu konunun detaylarını araştırmak değildir. Bizim maksadımız Hz. Ali'nin -Allah yü-zî'nü ağartsın- elsisesinin ucunu bu şekilde sarkıtanlan ya-hudilere benzetmesini ve bu kılığın hoş olmayışını bu sebebe bağlamasını vurgulamaktadır. Bundan kolayca anlaşılıyor ki, yahudilere benzemek ilk dönem müslümanlarına göre kesin ve tartışmasız bir sevimsizlik (mekruhlu) gerekçesi idi. İlerdeki safalarda Ali'nin -Allah yüzünü ağartsın- yahudilerin uslbu ile konuşmayı hoş görmeyen ve buradaki görüşünü destekleyen sözlerini de nakledeceğiz.

Şimdi yukardaki hadiste namazda ağzı örtmeyi yasaklayan hükme yeniden değinelim. Bazı alimler bu yasağın gerekçesi olarak bu hareketin ateşperestlerin ateşe tapınırken böyle yapmış olmalarını ileri sürüyorlar. Buna göre namazda elbisenin ucunu sarkıtmakla, ağzı örtmenin birarada anılmasının hikmeti meydana çıkıyor ki, bu ortak hikmet her iki hareketin kafirlere benzemeye yolaçmasıdır. Ayrıca her iki hareketin hoş karşılanmayışının başka sebepleri de vardır. Bilindiğı gibi belirli bir hükmün birden çok gerekçesi olabilir.

Bu saydığımız örnekler raşid halifelerden alınmıştır. Halifelerin dışında kalan diğer sahabilerden söz ve davranışlarında da bu konuda bir çok deliller vardır. Mesela sahabilerden Huzeyfe b. Yeman'ın yukarda değindiğimiz sözlerini bir daha hatırlayalım. Hani bu ünlü sahabe bir düğün töreni vesilesi ile çağrıldığı bir evde acem adetinin yaşadığını görünce "Kim bir kavme özenir, benzemeye çalışırsa, onlardan olur." diyerek geri çıkmıştı.

Yine Ebu Muhammed'in,^{413[147]} İkrimiye'ye^{414[148]} dayanarak bildirdiğine göre adamın biri sahabilerden İbn-i Abbas, kendisine:

^{411[145]} Ali b. Muhammed b. Abdurrahman el-Bağdadi, el-Amidi, ünlü huhukçu, Kadı Ebî Ya'la'nın dostlanndandır. Ayrıca çağının ünlü Hanbeli hukuk alimlerindendir. Özgün yapıtları: Umde el-Hadır ve Kifaye el-Müsafir. 467'de vefat etti. Bkz. Zeyd Tabakat ei-Hanabile, c. 1, s.8-9.

^{412[146]} Ebu el-Vefa Akil b. Muhammed b. Akil b. Ahmed, Hanbeli Hukuk bilginlerindendir. 431 yılında doğdu. Hukuk ve hukuk metodolojisi konusunda dengi yoktu. Bu konularla ilgili bir çok Özgü yapıtı vardır. En ünlüleri: Kitab el-Fünun Fi Şetta el-Uium. Bu eseri İkiyüz cildi aşkıdır, el-Fusul, el-Müfredat, Umde el-Edille, el-İrşad ve Nefy el-Teşbih vb. İmam Ahmed; ve görüşlerini savunanlardandır. Bazıları onu, bidatçı görüşler ileri sürmekle suçlar. Döndüğü ve levbekar olduğu da söylenir. 513 yılında vefat etti. Bkz. el-Zeyl Ala Tabakat el-Hanabile, c. 1, s. 142-163, Biy. 66.

^{413[147]} el-Hasan b. Muhammed b. el-Hasen b. Ali, Ebu Muhammed el-Hallal, Bağdat'h bilgili ve erdemli birisidir. H. 352'de doğdu. Bir hayli eserleri vardır. Bir kaç, Ahbar el-Sakale, el-Mecalis el-Aşr. Bkz. Zer-keli el-Alam, c.2, s. 212.

^{414[148]} İkrime el-Berberi, Ebu Abdullah el-Medeni İbn Abbas'm azat-lısıdır. Aslı berber'dendir. Tabii'nin büyük bilginlerindendir. Özellikle Tefsir bilimi konusunda hayli derindir. Aynı zamanda İbn Abbas'ın ünlü öğrencilerindendir. Harici ve Saferiye bid'atlerine uymakla suçlanır. Diğer hadis bilginleri güvenilirliğini onaylıyorlar. Örneğin İbn Hacer der ki: "Tefsir biliminde bilginliği kanıtlanmış, güvenilir birisidir. İbn Ömer'den yalan haber naklettiğı saptanmış, değildir. Ayrıca bid'atçı-ğı da kanıtlanmıştır. "Üçüncü kuşak, ravilerden olan bu zat, H. 107'de vefat etti. Bkz. Takrib el-Tehzib, c.2, s. 36, Biy. No: 277; Tenzih el-Teh-zib,c.7, s. 263-273; Biy. 475.

"Hukna yaptırabilir miyim (yani büyük abdest yolundan ilaç alabilir miyim?)" diye soran birine:

"Evet yaptırabilirsin. Fakat müşriklerin adetine uyarak avret yerlerini açmadan yapabilirsin." diye cevap verdi, tbn-i Abbas'ın "Müşriklerin adetine uyarak" sözü sırf bu olayla ilgili bir sınırlama değil, genel karakterli bir ifadedir.

Bu arada Ebu Davud'un, Yezid b. Harun'a dayanarak bildirdiğine göre Haccac b. Hassan^{415[149]} şöyle diyor:

"Bir defasında ağabeyim Muğire ile birlikte sahabilerden Enes b. Malik'i ziyaret etmeye gitmiştik. Ben o sırada küçük yaşta idim. Ağabeyimin anlattığına göre saçlarım ikiye ayrılıp örgü halinde uzatılmıştı. Enes b. Malik başımı okşa-yıp, beni sevdikten sonra: "Bu örgüleri ya kesin veya kısaltın. Çünkü bu yahudi adetidir" dedi."^{416[150]}

Görüldüğü gibi Enes b. Malik erkeklerin örgülü saç uzatmasını, yahudi adeti olduğu gerekmesi ile yasaklıyor. Herhangi bir yasağı belirli bir gerekçeye dayandırmak o gerekçenin boş bir şey olmadığını ve olmamasının istendiğini gösterir. Bundan anlaşılır ki, yahudi adeti saç biçimi gibi basit bir konu ile ilgili olsa bile, varlığı istenmeyen bir şeydir. Biz de zaten bu ilkeyi vurgulamak istiyoruz.

Aynı şekilde İbni Ebu Asım'ın^{417[151]} bildirdiğine göre Mu-aviye şöyle diyor:

"Mezarları toprak seviyesinde bırakmak sünnet gereğidir. Yahudiler ile hristiyanlar mezarlarını toprak düzeyinin üzerine çıkarırlar. Sakın onlara benzemeyiniz"^{418[152]} Muaviye bu sözleri söylerken şuna dayanıyor: Müslim'in bildirdiğine göre sahabilerden

Fudale b. Ubeydi^{419[153]} birgün bir mezarın toprak seviyesinde tutulmasını istedikten sonra bu isteğinin gerekçesini belirtmek üzere: "Vaktiyle Peygamberimizin, mezarını toprak seviyesinde tutulmasını emrettiğini işittim" dedi.^{420[154]}

Öteyandan Müslim'in Ebu Heyyac Esedi'ye dayanarak bildirdiğine göre Ali Allah onun yüzünü ağartsın- şöyle diyor: "Peygamber Efendimiz bana rastladığım zaman toprak seviyesinden yüksek her mezarı yıkmamı ve gördüğüm her anıtı ortadan kaldırmamı emretti."^{421[155]}

Bu konu ile ilgili olarak -inşallah- ilerdeki sayfalarda Amr b. As'ın oğlu Abdullah'ın şu sözlerini nakledeceğiz:

"Kim müşriklerin beldelerinde ev yapıp oturur ve ölünceye kadar onların Nevruz ve Mihrican törenlerini kutlarsa, Kıyamet günü Mahşerde onlarla birlikte

^{415[149]} Haccac b. Hasan el-Kaysı el-Basri'yi Ahmed, İbn Main ve İbn Hibban güvenilir ravilerden sayıyor. Nesai ise, besince kuşak, ravilerden olan bu zatın rivayetlerinde her hangi bir sakınca yoktur diyor. Bkz. Takrib el-Tehzib^c.I, s. 152; Biy. 150.

^{416[150]} Sünen Ebi Davud, Kitab.el-Tereccül, Bab: Ruhsata değin hadisler H. No: 4197, c.4, s. 412

^{417[151]} Ahmed b.Amr b. Ebi Asım el-Dahhak b. Muhalled el-Şeyha-ni, el-Basri, güvenilir hadis ezbercilerinden olup, Salih b. Ahmed'den sonra İsfahan kadılarının reisidir. Bir çok ünlü eseri vardır. Bir kaç: (el-Siin-ne (basılıdır) el-Ahad, el-Evail vb. 287 yılında vefat etti. Künyesi: Ebubekir'dir. Bkz. İbn Kesir, el-Bidaye ve el-Nihaye, c.II, s. 84, Zer-keli, el-Alam,c.I,s. 189.

^{418[152]} Raviler, güvenilirlerdir.

^{419[153]} Büyük sahabilerden olan Fudali b. Ubeyd b. Nafiz b. Kays b. Suheyb el-Ensari el-Evsi, ilk müslümanlardan olmasına rağmen Be-dir'de bulunmadı. Daha sonra Uhud, Şam'ın ve Mısır'ın kurtarılması gibi diğer hareketlerde bulundu. Savaşlarda komutanlık yaptı. Muaviye onu Ebi el-Derda'dan sonra Dimaşk Valiliği'ne atadı. 53'de vefat etti. Bfcz. el-İsabe, c.3, s. 206, Biy. No: 6992.

^{420[154]} Müslim, H. No: 968, c.2, s. 666; Kitap Cenazler, Bab: Kabirleri toprak düzeyinde tutmayı emreden hadisler

^{421[155]} Sahih-i Müslim, c.2, s. 666, H. No: 969, Kitap Cenazeler; Bab: Kabirleri yer düzeyinde tutmayı emreden hadisler.

olur?"^{422[156]}

Bu arada Buhari'nin Mesruk'a dayandırarak bildirdiğine göre Aişe (r.a.) elleri bele koyarak namaz kılmanın mekruh olduğunu bildirmiş ve bunun gerekçesini belirtmek üzere "Yahudilere benzemeyiniz"^{423[157]} demiştir.

Yine Said'in bildirdiğine göre Abdurrahman b. Zueyb^{424[158]} diyor ki:

"Bir gün İbn-i Ömer'le birlikte Cuhfe'de bir mescide girmiştik, içerde de Ömer'in gözüne geometrik şekilli bazı sütun başlıkları ilişti. Bunları görünce hemen dışarı çıktı ve bir yere namaz kıldıktan sonra, Mescid'in sorumlusu ile görüşerek kendisine şunları söyledi: Sorumlusu olduğun mescidde şu şekilleri gördüm ve onları cahiliye döneminin dikili taşlarına benzettim. Hemen söyle de onları kınversinler."^{425[159]}

Aynı şekilde yine Said'in bildirdiğine göre sahabilerden İbn-i Mesud (r.a.):

"Pencereleri ve duvar başlıkları kemerli mescidlerde namaz kılmaktan hoşlanmaz ve "Bu usul kiliselerden alınmıştır. Ehl-i Kitaba özenmeyiniz."^{426[160]} derdi. Nitekim Ubeyd b. Ebu Cad'a^{427[161]} göre Peygamberimizin sahabileri: "Mescid-lerin pencere ve duvar başlıklarının kubbeli yapılması Kıyamet alametlerindendir." demişlerdir.

Sahabilerden bize gelen bu tip rivayetler çoktur. Burada naklettiğimiz olayların ve belgelerin bir kısmı hemen hemen: herkes tarafından bilinen şeylerdir. Sözün kısası, kafirlere ve genel olarak yabancılara özenmenin doğru olmadığı konusunda sahabilere dayandırdığımız açıklamaların yanlış olduğunu söyleyen hiçbir ilim adamına rastlamış değilim. Yalnız bu açıklamalarda sözü geçen bazı meseleler üzerinde değişik yorumlar ve farklı görüşler vardır ki, bunların detayına inmenin yeri burası değildir. Üstelik belirli bazı meseleler hakkında görüş ve yorumları farklı olan bu kimseler müslümanların Kitaba ve sünnete sıkı şekilde bağlı olmaları gerektiği ilkesinde aynı görüşü paylaşıyorlar. Bundan anlaşılıyor ki, bu kimseler de kafirlere ve yabancılara benzemenin doğru olmadığını savunan çoğunlukla temelde fikir birliği halindedirler.

İcma-ı ümmetin bu konudaki görüş birliğini gösteren üçüncü bir delil de gerek ilk dönem alimlerinin çoğunluğunun ve gerekse mezheb imamları ile arkadaşlarının bazı yasaklara gerekçe olarak kafirlere veya genel olarak yabancılara ters düşme gereğini belirtmeleridir. Bu alandaki örnekler sayılamayacak kadar çoktur. Fıkıh ilmi ile az veya çok ilgilenen herkes bu örneklerin mutlaka bir kaçma rastlamıştır. Bu da iyice düşünüp değerlendirilince bizi, mezhep imamlarının kafirlere ve yabancı lara benzemeyi yasaklayıp, onlara ters düşmeyi hep birlikte emrettikleri hususunda kesin bilgiye götürür. Daha önceki sayfalarda çeşitli alimlerin sözlerinden derlemiş olduğum örneklerle ilave

^{422[156]} Beyhaki, Sünen el-Kübra, c.9, s. 234.

^{423[157]} Abdurrezzak, el-Musannef, c.2, s. 273-274; H. No: 3338; Kitap Namaz, Bab: Adamın namaz sırasında ellerini beline koyması.

^{424[158]} İsmail b. Abdurrahman b. Züeyb el-Esedî adındaki bu raviyi Ebu Zer'a, İbn Sa'd Dare Kutni ve İbn Hibban güvenilirler arasında sayıyorlar. Bkz. Tehzib el-Tehzib, c.1, s. 312-313, Biy. No: 570.

^{425[159]} İbn Ebi Şeybe, el-Musannef, c. 1, s. 59. Burada geçen anlam, bir nass niteliğinde olduğunu ifade etmez.

^{426[160]} Bkz. İbnEbiŞeybe, el-Musannef, c.1, s. 59. Aynı haberi el-Bez-zad, Hasen bir isnadla el-Bezzar'dan aktarıyor: Bezzar, Keşf el-Eş'ar, c.1, s. 210, H. No: 416.

^{427[161]} Ubeyd b. Ca'd el-Gatafani, İbn Hacer'in'Zikrettiğine göre üçüncü kuşak ravilerden, doğru sözlü birisidir. İbn Hibban da güvenilirliğini onaylıyor. Takrib el-Tehzib, c.1, s.542, Biy. No: 1539; Hülasa el-Tehzib s. 264.

olarak şimdi burada günümüzde geçerli olan mazheblerin imamlarından bazı örnekler hatırlatmak istiyorum.

Bu örneklerden biri şudur: Bilindiği gibi Hanefi mezhebinin temel yaklaşımına göre namazları biraz geciktirerek kılmak vakit girer girmez hemen kılmaktan daha makbuldür. Yalnız bu hükmün bazı istisnaları vardır. Bulutlu günlerin namazları ile kış mavsiminin öğle namazları gibi. Bunun tersini düşünen .başka bazı alimlere göre de temel prensip namazları vakitleri girer-girmez kılmaktır. Fakat bulutsuz kış günleri dışındaki günlerin sabah, ikindi, yatsı ve öğle namazları bu hükümden müstesnadır. Ama normal olarak namazı geciktirecek kılmayı tercih eden Hanefi alimleri "Akşam namazını vakti geciktirerek kılmayı tercih eden müsta-hab'dır." derler. Çünkü bu mezhebin alimlerine göre yahu-dilere benzemeye yolaçtığından dolayı akşam namazını geciktirerek kılmak mekruhtur. Bu konuda diğer mezheplerin imamları da aynı görüştedirler. Ve daha önce değindiğimiz gibi hepsi aynı gerekçeyi ileri sürmektedirler.

Yine Hanefi mezhebine göre Kitab ehline benzemeye yo-laçtığı gerekçesi ile kemer önünde secde etmek mekruhtur. İmam-ı Ahmed ile arkadaşlarının yaygın görüşü de bu yoldadır. Ayrıca başta İbn-i Mesud olmak üzere bazı sahabeler de bu noktayı vurgulamışlardır.^{428[162]}

Buna karşılık Hanefi alimleri "Duvarda asılı mushafa veya kılıca karşı secde etmenin sakıncası yoktur, çünkü bunlara tapınıldığı görülmemiştir." diyorlar. Bu sözlerden, bu iki şey dışındaki nesnelere karşı secde etmenin mekruh sayıldığı anlaşılıyor. Bu arada resimli bir yaygı üzerinde namaz kılmanın da sakıncası yoktur. Çünkü bu durumda resim hor görülmekte, aşağılanmaktadır. Fakat doğrudan doğruya resim üzerine secde dilmez. Çünkü hareket resme tapmayı andırır. Tıpkı bunun gibi resimli elbise ile namaz kılmak da, üzerinde put taşıyanlara benzemeye yolaçtığı için mekruhtur. Fakat eğer bu resimler cansız varlıklara ait olursa, böy-ie varlıklara tapılmadığı için, böyle bir elbise ile namaz kılmak mekruh olmaz.

Yine Hanefi mezhebine göre şüpheli günde (yani Ramazanın ilk günü olup olmadığı belli olmayan günde) Ramazan niyeti ile oruç tutmak mekruhtur. Çünkü böyle yapan kimse Allah tarafından emredilmiş olan oruç süresine kendi kafalarında ilave yapmış olan Kitab ehline (hristiyanla-ra) benzemiş olur.

Yine bu mezhebe göre hacc sırasında Arafat'tayken güneş batınca Önde imam ve arkada cemaat olmak üzere bütün hacı adayları Arafat'tan yola çıkarak Müzdelife'ye varırlar. Çünkü bu davranışları ile bu konuda cahüiye dönemi müşriklerine ters dümüş olurlar.

Yine bu mezhebe göre altın ve gümüş kablarda yemek yemek, içecek bir şey, yağlanma veya koku sürünmek kadın-erkek hiç kimse için caiz değildir. Çünkü bu konudaki yasaklayıcı delillerin varlığı yanında bu hareket, müşriklerin adetlerine özenmek ve lüks düşkünleri ile müşriklere benzemek anlamına gelir.^{429[163]} Yine bu mezhebin baş imamı olan Ebu Hanife ipekli elbise

^{428[162]} Bkz. Muğire, el-Şerh el-Kebir, c.2, s. 47.

^{429[163]} Age,c,10, s. 344.

giyinmeyi, yere ipekli yaygı yaymayı, böyle bir yaygıyı duvara asmayı ve ipekli yorgan örtünmeyi yasaklamıştır. Onun öğrencileri olan Ebu Yusuf^{430[164]} ile Muhammed^{431[165]} bu yasağın gerekçesini açıklarken "Çünkü bu acem hükümdarlarının ve zalim kralların adetleridir ve böylelerine benzemek haramdır. Nitekim halife Ömer:

"Sakın acem modalarına kapılmayınız" diyor.^{432[166]} demişlerdir. "Cami-us sağır" adlı eserde bildirdiğine göre adı geçen İmam-ı Muhammed "sadece gümüş yüzük taşınabilir"^{433[167]} demiştir. Bundan anlaşılıyor ki, Hanefi mezhebine göre taş, demir veya bakır yüzük kullanmak haramdır. Çünkü bu mezhebin imamlarının delil gösterdiği bir hadise göre Peygamber Efendimiz (s.a.v.) bir defasında parmağında bakır yüzük taşıyan birini görünce:

"Bana ne oluyor ki, senden pül kokusu alıyorum" ve başka bir defasında parmağında demir yüzük bulunan birine rastlayınca da:

"Bana ne oluyor ki, senin üzerinde bir cehennem süsü görüyorum."^{434[168]} buyurdu. Hanefi mezhebinin ileri gelenlerinin sözlerinde verdiğimiz bu örneklerin benzerleri çoktur.

Maliki mezhebinin bu konudaki duyarlılığına gelince bunu örnekleri Hanefi mezhebindekilerden daha çoktur. Öyle ki, İbn-i Kasım'ın^{435[169]} "Mudevvene" adlı eserde belirttiğine göre bizzat İmam-ı Malik "Farsça ile niyet ederek ihrama girilmeyeceğini, bu dille dua ve yemin edilemeyeceğini"^{436[170]} söylüyor ve bu hükmün gerekçesini açıklarken halife Ömer'in (r.a.) acemler gibi konuşmayı yasaklayarak bunu "bozgunculuk" olarak nitelendirdiğini belirtiyor. Yine Maliki'ye göre tek bir dikili taşın bulunluğu bir yol kenarında namaz kılmak mekruhtur. Fakat yol kenarındaki işaret taşları birden çok olursa yanında namaz kılmak sakıncalı olmaz.^{437[171]}

^{430[164]} el-Kadı Ebu Yusuf'un asıl adı, Yakup b. İbrahim b. Habib el-Ensari'dir. Ebi Hanife'nin öğrencilerindendir. 113 yılında doğan bu alimi, Reşid kadı tayin etti. 182'de Öldü. Bkz. Vefeyat el-Ayan, c.6, s. 378-388. Biy. No: 824.

^{431[165]} Muhammed b. el-Hasan Vakid el-Şeybani, Ebu Abdullah, Ebu Hanife'nin öğrencilerindendir. Erdemli bir hukuk, bilginidir. Çeşitli özgün eserleri vardır. 132 yılında doğdu 189'da Öldü. Bkz. Age, c.4, s. 184-185, Biy. No: 567. Fevaid el-Behiye Fi Teracim el-Hanefiye, s. 163.

^{432[166]} Bkz. el-Rüşdani el-Hidaye Şerh Bidaye el-Mübtedi, c.4, s. 81.

^{433[167]} Age, s. 82.

^{434[168]} Bu hadis Abdullah b. Büreyre'den gelmektedir. Ravini babası naklediyor: "Adamın biri parmağında piringten bir yüzükle Allah Rasûlü'ne geldi. Bunun üzerine Allah Rasulu ona:

"Bana ne oluyor, senden put kokusu alıyorum." adam o yüzüğü atıyor. Sonra bir zaman gene aynı adam elinde (parmağında) demir yüzükle geliyor. Bu kez Allah Rasulü:

"Bana ne oluyor, sende cehennem süsü görüyorum." diyor. Adam onu da atıyor. Ve Allah Rasulü'ne şöyle diyor:

"Ey Allah'ın elçisi kullandığım yüzük neden yapılmış olsun (veya neden yapılmış yüzük kullandığım yüzük kullanayım)" dedi. Allah Rusulü:

"Bir miskalı (468. gr. Mısır ölçülerine göre) geçmiyen demirden yapılma bir yüzük kullan" cevabım verdi. Ebu Davud, c. 4, s. 428-429; H. No: 4223, Kitap Yüzük; Babı, Demirden yüzük kullanmaya değin (ait) hadisler. Tirmizi, c.4, s. 248, H. No: 1785; Kitap Giyim, Bab: Demir yüzük kulanma, Tirmizi: Abdullah b. Amr'dan alınan bu hadis, gariptir diyor. Nesai, c.8, s. 1467, Kitap Süs, Bab, Gümüşten yapılan yüzüğün ağırlık ölçüsü. İbn Hibban hadisi tashih ediyor. H. No: 1467. İmam el-Be-gavi'den Şerh el-Sünne, adlı eserinde bu hadisi kaydediyor, c.9, s. 121-122. Ve hadisin isnadı gariptir, diyor.

^{435[169]} Abdurrahman b. el-Kasim b. Halid b. Cünade el-İtki, el-Misri, Ebu Abdulah, hukuk bölümünde öncü olgun kişilik sahibi birisidir. İmam Ma-lik'in ünlü öğrencileri arasındadır. el-Mudevvene adlı yapıtında İmam Malik'in görüşlerine yer vermiştir. İbn Hacer, el-Takrib'inde 10'uncu kuşak ravilerin güvenilirlerindendir. 'der. 291 yılında vefat etti. Bkz. Takrib el-Teh-zib, el, s. 495, Biy. No: 1079; Zerkeli, el-Alam, c.3, s. 23.

^{436[170]} Bkz. el-Mudevvene, İbn Kasım, c.1, s. 62-62.

^{437[171]} Age, c.1, s. 63 ve c.1, s. 109.

Hükümdara Dahi Ayağa Kalkmak Hoş Görülen Adetlerden Değildir.

Yine bu imama göre yahudi ve hnstîyanların cumartesi ve pazar günleri tatil yapmalarını özenerek Cuma günü çalışmak (tatil yapmak) mekruhtur.^{438[172]}

"Müslüman yaşlılara hürmetkar davranmak Allah'a hürmet etmenin bir parçasıdır."^{439[173]} şeklindeki bir sözün değerlendirilişi sırasında mecliste bulunanlardan birinin:

"Fazilet ve bilgice üstün bilinen birine kalkıp yer vermek hakkındaki görüşün nedir?" biçimindeki bir sorusuna İmamı Malik:

"Bunu hoş görmem, fakat böyle birine sıkışarak yer açmanın sakıncası yoktur." diye karşılık vermiştir. Yine ona göre kocası içeri girince kadının ayağa kalkması ve eşi otu-nıncaya kadar dikilmesi zalim hükümdarların çevresinde gelenekleşen kötü bir adettir. Nitekim zamanımızda halkın yanlarına gelmesi beklenen hükümdarı gözetledikleri ve uzaktan görülünce ayağa kalktıkları görülüyor. Bu hareket İslam geleneklerinden olmadığı gibi kendilerine benzemememiz gerektiği yahudilerin, hristiyanların ve genel olarak yabancıların adetlerindendir.

Şafii mezhebinin ileri gelenleri de elimizdeki kaynakların gösterdiğine göre, diğer mezeplerin yetkilileri gibi bu ilkeye büyük bir önem vermişlerdir. Örnek verecek olursak onlardan güneşin doğuşu ve batışı gibi namaz kılmanın yasaklandığı vakitlerde namaz kılmanın yasaklığını gerekçe-lendirirlerken bu saatlerde ateşperestlerin güneşe taptıklarını belirtmişler ve delil olarak bu an kafirlerin güneşe secde ettikleri andır" şeklindeki hadisi göstermişlerdir. Yine bu ilkeyi gözeterek Ramazan geceleri sahurı mümkün olduğu kadar geciktirmek gerektiğini savunan Maliki'ler:

""Çünkü bizim orucumuzla yahudi hristiyanların orucu arasındaki fark budur" demişlerdir. Yine bu düşünceden hareket edersek, kılık ve kıyafette erkeklerin kadınlara ve kadınların erkeklere benzememesi gerektiğini belirtmişlerdir. Öteyandan bu mezhebin Arafat'taki vakfe konusunda benimsediğini görüş de bu ilkeden kaynaklanır. Bilindiği gibi müşrikler islam öncesi dönemde güneş batmadan önce vakfeye dururlar ve ertesi sabah güneş doğduktan sonra Arafat'dan topluca ayrılırlardı. İslamiyet bu konuda onlara ters düşmek amacı ile güneş batmadan önce Arafat'a çıkıp, ertesi sabah güneşin doğuşunun az öncesine kadar vakfe yapmayı emretti. Nitekim Peygamber Efendimiz (s.a.v.):

"Müşriklere ters düşünüz, onlara uymayınız" ve "Bizim geleneklerimiz müşriklerin geleneklerine ters düşer." buyurdu.

İbn-i Teymiyye, Sırat-ı Mustakim, Tevhid Yayınları: 220-244.

^{438[172]} A.g.e, c.I, s. 154. İmam Malik şöyle diyor:

"Allah Rasulü'nün yoldaşlarından bana ulaşan bilgiye göre onları Yahudi ve Hnstiyanların pazar ve cumartesi günleri tatil yaptıkları gibi cuma günü işleri bırakıp tatil yapmayı çirkin görüyorlardı."

^{439[173]} Hadisi Ebu Davud Sünen'inde Ebu Musa el-Eş'ari'den kaydediyor. Allah Rasulu buyurdu: "Müslüman yaşlılara saygılı davranmak Allah'a saygılı davranmak." gibidir. "Kitab Edeb, Bab: İnsanlara konumlarına göre davranmak gibidir. H. No: 4843; c.5, s. 174. Ravi-lerden Ebu Kenane meçhuldür. Muaviye b. Kurre olduğu söyleniyorsa da bu sav, kanıtlanmış değildir. Bkz. Takrib el-Tehzib, c.2, s. 466, Biy. No: 21. Geri kalan raviler güvenilirlerdir.

Yine bu mezhebe göre zimmilere (gayri müslimlere) koşulacak şartlardan biri onları kılık-kıyafet bakımından müslümanlara benzemekten alıkoymaktır. Böylece müslümanların da onları kılık-kıyafetlerini taklit etmeleri önlenerek müslümanlarla kafirler arasında görünüş farklılığı aracında görünüş, farklılığı sağlanması amaçlanmıştır.

İbu mezhebin bazı ileri gelenleri bu konuda daha titiz davranarak bidatçılara özgü davranışlarda onlara benzemeyi bile yasak saydılar. İsterse söz konusu davranış aslı itibarı ile sünnet olsun. Bu tutumun örneği mezarların üzerini tümsek yapmamaya çağırımlarıdır. Şafii mezhebinin bu konudaki görüşü mezarların üzerini dümdüz yapmanın daha iyi olduğu şeklindedir. Hanefi ve Hanbeli mezheplerine göre mezarların üstünü hafifçe tümsek yapmak daha iyidir. Fakat sözünü ettiğimiz Şafii yetkililerine göre yaşadığımız günlerde mezarların üzerine biraz toprak yığarak onları tümsekleştirmek gerekir. Çünkü zamanımızın Rafizi'leri mezarları düz tutmayı kendilerine özgü bir adet haline getirdikleri için, mezarları dümdüz yapmak kendilerine özgü bir davranışta onlara benzemek olur.^{440[174]}

Diğer bazı Şafii'lerin gelenleri ise "Biz mezarlarımızı düzleriz. Biz düzlemeyi adet haline getirince, bu hareket onlara özgü bir özellik olmaktan çıkar" görüşünü savunmuşlardır. Her iki grup da bidatçılara özgü adetlerde onlara benzememek gerektiği konusunda aynı görüşü taşıyorlar. Fakat mezarların üzerlerini düz yapanın bidatçılara benzemeye yo-laçıp açmayacağı hususunda farklı düşünüyorlar. Düşünelim ki, bu duyarlılık bidatçılara benzeme konusundadır. Acaba bu yetkililerin kafirlere benzeme konusunda ve düşünceleri beklenir, onu varın siz düşünün.

Bu ilke ile ilgili İmam-ı Ahmed (Hanbeli) ile arkadaşlarının gösterdikleri duyarlılığa gelince bunun. Örnekleri sayılamayacak kadar çoktur. Daha önceki sayfalarda İmam-ı Ahmed'in: "Kim bir kavme özenirse, benzemeye çalışırsa onlardardır", "Bıyıklarınızı kısaltıp sakallarınızı uzatınız, sakın müşriklere benzemeyiniz" ve "Onlar (altın ve gümüş kablalar) dünyada onların, ahirette sizindir." hadislerini açıklarken bu konudaki hassasiyetinin bazı örneklerine hep birlikte şahit olmuştuk. İmam bu konudaki bir konuşmasında şunları söylemiştir: "İnsanın yaşlılık görüntüsünü değiştirmesi ve kafirlere benzememesi ne kadar hoşuna gider"^{441[175]} Öteyandan bir dostuna "saçlarını boyatıp yahu-dilere benzemez olmanı isterim"^{442[176]} dediği ve "Ateşperestlerin adetlerindendir" diyerek enseyi traş etmeyi mekruh saydığı bildirilmiştir. Yine bu imamın aylarını ve insanların fars-ça isimler ile anılmalarının mekruh olduğunu söylediği ve-böyle yapanlarla karşılaşınca elleri ile yüzünü kapatarak "Bu yaptığınız ateşperest adetlerindendir." dediği kaynaklarda yor almıştır. Bu tip örnekler sayılamayaöak kadar çoktur.

Nitekim Harb-ı Kirmani diyor ki: "Bir gün İmam-ı Ah-me'd'e Bele ip (kuşak)

^{440[174]} Bkz. el-Muğni el-Şerh ve el-Kebir, c.2, s. 385.

^{441[175]} Nisaburi, c.2, s. 148.

^{442[176]} Nisaburi, Mesail-i İmam Ahmed, c.2, s. 148.

bağlayarak namaz kılmak hakkında görüşünü sordum. Bana eğer aba üzerine kuşak bağlanırsa bunun sakıncası olmadığını, fakat gömlek üzerine kuşak bağlamanın mekruh olacağını, çünkü bunun bir yahudi adeti adeti olduğunu söyledi. Daha sonra kendisine yolculuğa çıkarken kuşak bağlamanın doğru olup olmadığını sordum. Buna biraz isteksiz bir dille de olsa izin verdi."^{443[177]}

Bu sözlerle şunları eklemek istiyorum. İmam-ı Ahmed'in yakın arkadaşları da yahudi ve hnstiyanlara benzer şekilde bele kuşak bağlayarak namaz kılmanın mekruh olduğunu söylediler. Fakat başka bir biçimde kuşak bağlamayı sakıncasız saymışlardır. Hatta bir hadiste geniş yenli gömlek giyenin kendi avret yerlerini görmesin diye beline kuşak bağlayarak namaz kılması emredilmiştir.

Bu arada aralarında kadı Ebu Yala, İbn-i Ukeyl ve Ab-dulkadir Cili'nin^{444[178]} de bulunduğu İmam-ı Ahmed'in bir kısım arkadaşları müslümah kıyafetinin çeşit ve parçalan ile hangi kılıkların mekruh olduğunu konuşurlarken, arap geleneğine uymayan ve acem adetlerinin taklidi olan her giyim tarzının mekruh olduğunu ileri sürmüşlerdir. Nitekim bu guruptan olduğunu belirttiğimiz Abdulkadir Cili'nin bu konu-dudaki sözleri aynen şöyledir: "Arap modasına uymayıp, acem modasına benzeyen her kılık mekruhtur." Yine İmam'ın arkadaşlarından biri olan ve daha çok İbn-i Bağdadi lakabı ile tanınan Ebu Hasan Amidi başka bir konu ile ilgili olarak aynı duyarlılığı şöyle ifade ediyor: "İçinde yemek bulunmayan boş bir yemek kabında elleri yıkamak mekruh değildir. Çünkü İmam-ı Ahmed'in naklettiğine göre bizzat Peygamberimizin böyle yaptığı görülmüştür. Zamanımızda alimler bunu yaptıkları için biz de yapıyoruz. Bu hareketi hoş karşılamayan, garip gören halktır. Yemekten sonra elleri yıkamak sünnettir. İçinde eller yıkansın diye bir kab konunca cemaatteki herkes ellerini yıkamadıkça kaldırılmamalıdır. Çünkü böyle bir kabı herkes ellerini yıkamadan kaldırmak acem adetlerindendir."

Yine Abdulkadir Cili'nin de aralarında bulunduğu bu gurubun enseyi traş etmenin mekruh olduğunu açıklarken bunun acemlere benzemeye yolaçacağını gerekçe göstermiş ve bu hükmün hemen arkasından Peygamberimizin "Kim bir kavme benzemeye çalışır, özenirse onlardan olur" buyruğunu hatırlatmıştır.

Bu arada Şafii ve Hanbeli mezheblerine bağlı bir gurup fıkıh bilgini bazı şeyleri bidatçılara benzemeye yol açar gerekçesi ile mekruh sayarlar. Mesela yine Abdulkadir Ci-lî'nin de aralarında bulunduğu bu guruba göre yüzüğünü sol elin parmaklarına yüzük takmak adeti bidatçılara özgü bir sembol halini almıştır. Yine bu endişeden hareket ederek İmam-ı Şafii'nin bazı arkadaşları, aslında mezarların üstünün yerle aynı düzeyde tutulmasının sünnet olduğunu kabul etmelerine rağmen mezarları tümsekleştirmeyi müstahab saymaya yöneldiler ve bu tutum değişikliğinin gerekçesini açıklarken "Çünkü mezarların üzerlerini yer

^{443[177]} Age, c.I. s. 59; Muğni el-Şerh ve el-Kebir, c.I, s. 624.

^{444[178]} Abdulkadir b. Ebi Salih b. Abdullah el-Ceyli sonra Bağdadi, bilgin, huhukçu, düzgün kişilikli birisiydi. 490 yılında doğdu, 561 yılında öldü.

Keramet sahibi bir fakihti. Fakat tasavvufçular, onun kişiliği ve kerametlerinin anlatımında sınırı aştılar. Bazı batıl öyküleri ona mal ettiler. Öyle ki, bunlardan bir kısmı Şeriata ve İslam inancına ters düşen niteliktedir. Bütün bunlar tasavvufçuların yücelttikleri birisine iftira etmeyi ve onun adına yalan uydurmayı töre haline getirdikleri şeyler kabilin-dendir. Bkz. el-Zayl Ala Tabakat el-Hanabile c. 1, s. 290-301.

düzeyinde bırakmak bidatçıların ayırıcı ve tanıtıcı adeti haline gelmiştir." dediler.

Buradaki maksadımız belirli meseleleri tek tek ele alıp bunlarla ilgili lehte vealeyhteki görüşleri tartışmak değildir. Bizim asıl amacımız belli-başlı islam bilginlerinin müs-lüman olmayanlara benzemeyi hoş görmeme konusunda aynı görüşte olduklarını belirtmektedir.

Yalnız sözü geçen bilginler, belirttiğimiz bu genel ilke beraberliği yanında, bazı detaylarda farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Bunun sebebi bazan o ayrıntı ile ilgili delillerin çelişik olması ve bazan da bazı bilginlerin söz konusu ayrılığı genel ilkenin kapsamında görmemeleridir. Esrem tarafından yapılan şu açıklamalar bu sözlerimize örnek olabilir. Bu zat diyor ki: "Bir defasında İmam-ı Ahmed'e savaşta ipekli elbise giyilip giyilmeyeceği sorulunca, bu soruya: "Umarım ki, bunun sakıncası yoktur" diye cevap verdi. Yine savaşta bele Mıntaka (bir çeşit palaska) bağlanıp bağla-namayacağı ile ilgili bir soruya da "Bazı büyüklerimiz acem modası olduğu gerekçesi ile bunu mekruh gördüler ve öyle şeyler yerine bellerini sarıkları ile bağlamayı tercih etmişlerdir" şeklinde karşılık vermiştir. Burada İmam'ın tereddütlü konuşması, meseleyi kesin bir hükme bağlamaması mıntaka adını taşıyan bel kuşağının başkalarına benzeme sakıncası yanında yarar da taşımasıdır. Nitekim ilk müslümanlardan bir zatın birinin bu kuşağı bağladığı nakledilmiştir. İşte bu yüzden İmam-ı Ahmed bu konudaki soruya cevap verirken, başkalarının görüşünü naklederek susmayı tercih etmiştir.

Böyle durumlarla ilgili olarak, yani İmam'a bir soru sorulup da karşılık olarak sadece başkalarının görüşünü nakletmekle yetindiği ve buna ne onaylama ve ne de karşı çıkma anlamına gelecek hiçbir şahsı söz eklemediği meselelerde acaba naklettiği görüşü onayladığı kabul edilebilir mi, yoksa edilemez mi, bu konuda İmam'ın yakın arkadaşları tarafından iki zıt görüş ileri sürülmüştür. Bu görüşlerden bi-rincisine göre "evet" İmam'ın bu şekildeki alıntısı şahsi görüşü yerine geçer. Çünkü eğer bu naklettiği görüşü onayla-masaydı, soru sorana başka şekilde cevap verirdi. Çünkü soru soran kimse ondan başkalarının görüşlerini nakletmesini değil, kendi görüşünü belirtmesini istemiştir. Öbür görüşe göre, İmam'ın bir görüşü sadece nakletmesi onu benimsediği anlamına gelmez. Çünkü o, bu görüşü sadece anlatmıştır ve bu anlatmak tek başına o görüşü onayladığını göstermez. Mıntaka adı verilen bu bel kuşağı hakkında söylenebilecek daha bir kaç söz ve yer verilecek daha bir kaç alıntı var ama, şimdi bunun yeri ve sırası değildir.^{445[179]}

İmam-ı Hanbeli, eski İran yapısı oklar hakkında da böyle tereddütlü konuşmuştur. Nitekim Esrem kendisine bu okları kullanmanın doğru olup olmadığını sorunca:

"İlk müslümanlar arap yapısı oklar kullanırlardı" diye cevap verdi. Buna benzer bir konuda da Ebu Bekir onun şu sözlerini naklediyor: "İmam-ı Ahmed'e zırhda

^{445[179]} Konuya ilişkin bilgiyi İbn Kayyim el-Ceyzi, üstad İbn Teymi-ye'den şöyle naklediyor: Allah Rasulu'nün beline Mıntaka bağladığına dair bize her hangi bir bilgi ulaşmadı." Bkz. Zad el-Mead, c.I, s. 131.

yarık olup olmayacağını sordum. Bana:

"Halid b. Mada'nın ön tarafından bir dirsek boyu yarığı olan bir zırh giydiğini görmüştüm" diye cevap verdi. Kendisine:

"Peki arkasında yarık olabilir mi?" diye sordum. Bana şöyle karşılık verdi:

"Bilmiyorum. Önden yarık olabileceğini duydum. Fakat arka tarafında yarık olabileceğine dair hiçbir şey duymadım. Fakat arkadan yarığı olan zırhla binek hayvanına daha kolay binileceği için bunda yarar var. Bazıları buna:

"Kafirlerle savaşmak için gücünüz yettiği kadar si-lan, at ve kuvvet hazırlayınız." (Enfal: 8/60)

ayetini delil gösterdiler. Sözlerinin burasında kendisine dedim ki:

"Bazı alimler bu ayeti İran yapısı okların kullanılabileceğinin de delili saydılar. Horasanlılar arap yapısı okların da işe yaramadığını söylüyorlar." Bu sözlerime:

"Nasıl olur? Dünya arap okları kullanılarak fethedildi" diye karşılık verdi. Kendisine:

"Sınır boylarında bu okları gördüm. Eski İran yapısı oklarda asla mukayese edilemezler" deyince, bana:

"Ben de Şam'da omuzunda arap yapısı ok taşıyan bir asker gördüm" diye cevap verdi.^{446[180]}

Yine Esrem'in, Ebu Haccac Sikeki'ye dayanarak bildirdiğine göre bu konuda Hz. Ali (r.a.) şöyle diyor:

"Bir defasında Rasulullah (s.a.v.) arap yapısı okuna dayanmış durumdayken gözleri eski İran yapısı ok taşıyan birine ilişince adama şöyle dedi:

"At onu elinden. O lanetlidir. Siz sadece arap yapısı oklar kullanmalısınız. Allah bu dini bu ok ve yaylar aracılığı ile destekler ve bunlar aracılığı ile yeryüzüne egemen olursunuz."^{447[181]}

Dostlarımızın gerek eski İran yapısı oklar ve gerekse buna benzer savaş araçları hakkında uzun sözleri vardır ki, bunları incelemenin yeri burası değildir. Benim bu örnekleri hatırlatırken altını çizerek belirtmek istediğim gerçek şudur. Sizin de gördüğünüz gibi yetkili müslüman bilginler, İslam kaynaklı olmayan, daha doğrusu yabancılara ait olan herhangi bir şey söz konusu olunca, bu şeyin yararlı olduğu her ne kadar açık ve belli olsa bile, yine de onun benimsenip benimsenmeyeceği konusunda ya tereddütli konuşuyorlar veya farklı görüşler savunuyorlar. Bu tereddüt ve görüş ayrılığının sebebi iki çelişik gerekçe arasında kalmalıdır. Bu gerekçelerin biri İslam adet ve geleneklerine bağlı kalmak gereği ve öbürü de hiç bir zararı olmayan ve faydalı olduğu meydanda olan, üstelik dinimizin ibadetleri ile uzaktan yakından ilgisi olmayıp, sadece dünyayı ilgilendiren belli bir araçtan avantaj arzudur.

Dikkatimizi çekmesi gereken bir diğer İncelik Ahmed b. Hanbel'in bu hususlarda kullanım serbestisi bildirirken Hz. Ömer'in sözüne veya Halid b.

^{446[180]} İbn Kuddame el-Muğni'de diyor ki: Ahmed'in bu sözünden av-laşılan İran yayı ile ok atmak caizdir. Bu okla müsabakaya girmenin cevabına da kanıttır. Bkz. el-Muğni ve el-Şerh el-Kebir, c.II, s. 157.

^{447[181]} Sünen İbn Mace, c.2, s. 939, Kitap Cihad Bab: Selam H. No: 2810. İbn Mace'ye göre ravilerden Abdullah b. Beşr zayıf; Eş'as b. Sa'id, metruk'tur. Bkz. Tehzib eUTehzib, c.5, s. 129-160.

Ma'dan'in^{448[182]} uygulamasına dayanmasıdır. Böylelikle O, söz konusu hareketin ilk dönem müslümanları (selef) tarafından benimsenip onaylandığını 've bunun sonucu olarak yahudi, hristiyan veya acem ma'î olmayıp müslümanların adetlerinden olduğunu isbat etmeye çalışıyor. İşte bu konularla ilgili her hangi bir şey böyle ısbatlanabilir. Yoksa mesela sadece ilk dönem müslümanlarından biri olan Halid b. Madan'ın bir şeyi yapmış olması, o şeyin müslüman adeti olduğunu isbat etmeye yetmez.

Gerek sahabilerden ve gerekse tabiinden olan diğer imamların ve diğer fıkıh bilginlerinin bu ilke ile ilgili sözleri pek çotur. Bu konuda sözlerine yer verdiklerimizin geride kalanların neler düşündüklerini belirtir niteliktedir. Şimdiye kadar naklettiğimiz deliller açıkça gösterir ki, ya-hudilere, hristiyanlara ve genel olarak yabancılara benzemenin hoş karşılanamayacağı ilkesi üzerinde bu ümmetin ileri, gelenleri arasında fikir birliği (icma-i ümmet) vardır. Yalnız bu ileri gelenler arasında bazı ayrıntılarda görüş farklılıkları olduğu görülür. Bunun sebebi ya söz konusu belirli davranışın yabancı kaynaklı olmadığı kanaati veya bu davranışın benimsenmesini haklı gösterecek daha baskın bir gerekçenin varlığıdır. Aynı şekilde bütün bu yetkililer ve ileri gelenler arasında müslümanların Kur'an'a ve sünnete sıkı sıkıya bağlı olmaları gerektiği ilkesi üzerinde de görüş birliği vardır. Yalnız bu yetkililerin bazıları ara sıra bir takım inandırıcı yorumlara dayanarak belirli meselelerde diğerlerinden farklı görüşler ileri sürmüşlerdir.^{449[183]}

Şeytana Muhalefet

Kafirlerle karşı olmanın bir benzeri de şeytanlara karşı olmak, onlara uymamaktır. Nitekim Müslim'in İbn-i Ömer'e dayanarak bildirdiğine göre Peygamberimiz bu konu ile ilgili olarak şöyle buyuruyor:

"Hiç biriniz sol elle ne yemek yesin ve ne de su içsin. Çünkü şeytan sol elle yer ve içer."^{450[184]}

Başka bir rivayete göre aynı hadisin sözleri şöyledir:

"İçinizden biri yemek yerken sağ elle yesin. Su içerken de sağ elle içsin. Çünkü şeytan sol eli ile yer ve içer."

Aynı hadisin Cabir b. Abdullah'a dayalı rivayeti de şöyledir:

"Sol elle yemek yemeyiniz. Çünkü şeytan sol elle yer."

Görüldüğü gibi Peygamber Efendimiz (s.a.v.) sol elle yemek yeme yasağının gerekçesini şeytanın bu şekilde yemek yemesine bağlıyor. Bundan da şeytana karşı çıkma, ona uymama ilkesinin amaç edinilen, emredilen bir prensip olduğu anlaşılır. Bu hadisin benzerleri çoktur.

Buna benezer bir ilke de dince kemale ermemiş olan araplara karşı çıkma

^{448[182]} Halid b. Ma'dan el-Kelai el-Humusi, Ebu Abdullah fazileti, ibadete düşkünlüğü ve güvenilirliği ile tanınır. Üçüncü kuşak ravilerdendir. Altı kaynak hadis kitabını yazarları ve başkaları ondan hadis naklinde bulunmuşlar. İbn Hacer "güvenilir ve ibadete düşkün, çokluk mürsel rivayetlerde bulunan birisidir" der. 103 yılında vefat etti. Bkz. Takrib el-Teh-zib, c.1, s.218.biy. 80.

^{449[183]} İbn-i Teymiyye, Sırat-ı Mustakim, Tevhid Yayınları: 245-254.

^{450[184]} Sahih-i Müslim, c.3, s. 1598-1599; Kitap Yeme ve İçme bab: Yemek yeme ve içmenin kuralları ve hükümleri.

emridir. Bilindiği gibi dinde kemale ermek, eksiksizlik derecesine ulaşmak Hicret olayı ile gerçekleşti. Buna göre iman ettiği halde hicret etmemiş olan arap-lar dince eksik kalmışlardı. Nitekim Cenab-ı Allah (c.c.) böyleler i hakkında şöyle buyuruyor:

"Bedevi araplar kafirlikve münafıklıkta daha yaman ve Allah'ın, Rasulullah'a indirdiği prensiplerin sınırlarını tanımamaya daha yatkındırlar. Allah her şeyi bilen hikmet sahibidir." (Teybe: 9/97)

Bu ilkenin başka bir benzeri Müslim'in İbn-i Ömer'e dayandırarak bildirdiği şu hadisin mesajıdır. Peygamberimiz buyuruyor ki:

"Sakın bedevi araplar namaz vakitlerinin isimleri konusunda sizi etkileri altına almasınlar. Bu namaz vaktinin adı-Aşa (yatsı)-dır. Bedeviler bu vakitte develerini sağlarlar.

Başka bir rivayete göre bu hadisin sözleri şöyledir:

"Sakın bedevi araplar namaz vakitlerinin isimleri konusunda sizi etkileri altına almasınlar. Bu namaz vaktinin Allah'ın kitabındaki adı -Aşa (yatsı)- dır. Bu vakit bedeviler için deve sağma zamanıdır."^{451[185]}

Öteyandan aynı hadis Abdullah b. Muğfil'in^{452[186]} Buhari 'de yaralan rivayetine göre şöyledir:

"Sakın bedevi araplar sizi etkileri altına alıp -mağrib (akşam)- namazınızın adını değiştirmesinler. Onlar bu vakte -aşa- adını verirler."^{453[187]}

Görüldüğü gibi Peygamberimiz (s.a.v.) "Mağrib" ve "Aşa" olan akşam ve yatsı namazlarının vakit isimlerini bedevi araplara uyularak "Aşa" ve "Atame" şeklinde değiştirilmesini hoş görmüyor. Bazı alimlere göre bu hoş görmeme, söz konusu isimlerin kayıtsız-şartsız şekilde hoş olamamasını anlamını taşır. Diğer bazı alimlere göre ise o hoş olmayan tutum, asıl isimlerin unutulmasına yolaçacak kadar sık sık kullanmaktır ki, bize göre de geçerli olan görüş budur. Bu görüşlerin hangisi doğru olursa olsun, Peygmbere-rimiz tıpkı acemlere uymayı yasakladığı gibi bu namaz isimleri konusunda bedevi araplara da uymayı yasaklamaktadır.^{454[188]}

^{451[185]} Sahih-i Müslim, c.1, s. 445; H. No: 644, Kitab: Mescitler Bab: Yatsı namazının vakti ve ertelenmesi.

^{452[186]} Abdullah b. Muğfil b. Abdi Ganem b. Afif el-Müzenni Ebu Sa-id, saygın sahabilerdendir. Ünlü ağaç altı antlaşmasında hazır bulunmuştu. Tebuk savaşı, sırasında ağlayanlardan Ömer'in Basra halkına İslami öğretmek için gönderdiği on kişiden biridir. Daha sonra Basra'da yaşadı ve orada öldü. (H. 61) Allah razı olsun. Bkz. el-İsabe, c.2, s. 372; Biy. No: 4972.

^{453[187]} Sahih-i Buhari, Feth'ul-Bari, c. 1, s. 43, H. No: 563, Kitap Namazın Vakitleri; Bab, Akşama (Aşa) demenin keraheti.

^{454[188]} İbn-i Teymiyye, Sırat-ı Mustakim, Tevhid Yayınları:254-256.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	1
ÖZENMEDE FARKLILIK	1
Arap ve Acem Meselesi	4
Arapçanın Gücü	15
Arap Kimdir?	20
Eski ŞariatLer ve Biz	23
Sakıncalı ve Sakıncasız Özentiler	28
Yabancı Bayramlar ve Şenlikler	31
Yasak Adaklar	37
Bayramın Anlamı	38
Bizim Bayramlarımız	42
İbadet Dili	50
Kafirlerle Benzetmek İki TürLüdür	66
Güneşe, Yıldızlara Dua Ve Secde Edenler:	67
Peygamberler Üzerine Yemin Etmek	70
Sapık Sözlü Dualar	71
Duada Tevessül	73
Peygamberimizi Adım Adım İzlemek	82
Peygamberimizin Ayak İzleri	87
Haccda Ziyaret Edilecek Yerler	87
Özellikle Ziyaret Edilecek Mescidler	88
Dirar Mescidi	89
Mescid-i Aksa	92
Kudüs Ziyareti	93
İsrailiyyat Meselesi	94
Daha Önceki Peygamberlerin Hikayeleri	95
İtikaf İbadeti	98
Şefa'at Meselesi	100
Şehadet Kelimesinin Özü	109
İslam Terimi	112
İslam ve Zaman	113
Tevhid Ehli ve Müşrik ve Bid'atçılar	114
Tevhid Terimi	117
Tevhid'in Farklı Anlamları	117
Kader Bahane Yapılabilir mi?	120
Kafirun ve İhlas Surelerinde Tevhid Anlayışı	122
Peygamberlerin Üslubu	124
Son Sözü'ümüz Dua	126

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ÖZENMEDE FARKLILIK

Bilmelisin ki, kafirlere ve şeytanlara benzemekle eski araplara ve acemlere (genel olarak yabancılara) benzemek arasında gözden kaçırılmaması gereken önemli bir fark vardır ve bunun kısaca açıklanması gerekir.

Bu da şöyledir: Kafirlik ve şeytanlık niteliğinin özü Allah, Rasulullah ve mümin kullar tarafından doğrudan doğruya kınanmışken, araplık ve yabancılık vasfı özü itibari ile Allah, Peygamber ve mümin kullar tarafından kayıtsız-şart-sız olarak kınanmış değildir. Tersine mesela bedevi araplar bu bakımdan "bahtsızlar" ve "kötüler" ile "müminler" ve iyiler" diye iki kısma ayrılırlar.

Cenab-ı Allah (c.c.) bu kısımların birincisini oluşturan "bahtsızlar" ve "kötüler" hakkında şöyle buyuruyor:

"Bedevi araplar, küfür ve münafıklıkta daha yaman ve Allah'ın, Rasulullah'a indirdiği prensiplerin sınırlarını tanımamaya daha yatkındırlar. Allah her şeyi bilen, hikmet sahibidir. Bedevi araplar arasında öyleleri var ki, verdiği sadakayı angarya sayarlar ve sizin başınıza belalar gelmesini gözlerler. Gözledikleri o belalar kendi başlarına geleseceler! Allah işiten ve bilendir."

(Tevbe: 9/97-98)

Aynı konudaki diğer bir ayet de şöyledir:

"Bedeviler arasında savaştan geri kalanlar" Bizi mallarımız ve ailelerimiz alıkoydu. Bizim affedilmemizi dile" diyecekler. Onlar kaiblerinde olmayı dilleri ile söylüyorlar. Onlara de ki: "Eğer Allah size zarar vermek istese veya sizin için bir fayda dilese sizin için Allah'ın dilediğine kim engel olabilir? Hiç şüphesiz Allah, yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır. Her halde siz sandınız ki, Rasulullah ve müminler bir daha ailelerine hiç dönmeyeceklerdir ve bu düşünce size hoş göründü. Kötü zanna kapıldınız ve (bu yüzden) helak olmaya îayık bir topluluk oldunuz." (Fetih: 48/11-12)

Buna karşılık Cenab-ı Allah (c.c.) bedevi arapların "müminler" ve "iyiler" kesimi hakkında da şöyle buyuruyor:

"Bedevi arapların diğer bir kesimi de vardır ki, Allah'a ve ahiret gününe inanırlar, verdikleri sadakaları Allah katında yakınlık ve Rasulullah'ın duasını kazanmaya vesile sayarlar. Gerçekten o verdikleri sadakalar kendilerine Allah katında yakınlık sağlayıcı bir vesiledir. Ail.ih onları ilerde rahmetinin kapsamına alacaktır. Hiç şüphesiz, Allah bağışlayıcı ve esirgeyicidir." (Tevbe: 9/99)

Biz biliyoruz ki, taşradan gelip peygamberimize (s.a.v.) bağlılık sunan bedevi sah;ihiler içinde şehirli ve kasabalı sa-habilerden daha faziletli olanlar vardı. İşte Allah'ın kitabı olan Kur'an da bu bedevilerin bir kısmını yererken başka bir kesimini de övmektedir. Tıpkı şehirlilere ve kasabalılara yaptığı gibi. Nitekim Cenab-ı Allah (c.c.) Kur'an'ı Kerim'in bir yerinde şöyle buyuruyor:

"Gerek civarımızdaki bedevi araplar ve gerekse Me-dîne'liler arasında katı münafıklar vardır. Sen onları bilmezsin, ama biz biliriz. Allah onlara iki kat azab

verecektir. Sonra da büyük azaba havale edileceklerdir."

(Tevbe: 9/101)

Görüldüğü gibi, Cenab-ı Allah (c.c.) hem bedevi araplar ve hem de kasaba ve şehirliler arasında münafıklar olduğunu belirtiyor. Bu ayetin yer aldığı Tevbe suresinin tümü bir yandan, şehirli-bedevi ayırımı yapmaksızın, bütün münafıkları yererken öbür yandan Muhacirlerle Ensar'dan olan öncü müminleri, bu ilk gurubu iyi bir şekilde izleyenleri ve vermiş oldukları sadakaları Allah'a yakınlık ve Pey-eamberin duasını kazanma vesilesi edinen bedevileri över niteliklidir.

Arapların dışında kalan fars, rum, türk, berberi, habeşi ve diğer milletlerin tümünü içeren acem terimi de böyledir. Yani acemler de tıpkı araplar gibi mümin-kafir ve iyi-kötü kısımlarına ayrılırlar. Cenab-ı Allah (c.c.) bu konuda şöyle buyuruyor:

"Ey insanlar, biz sizi bir erkek ile bir dişiden yarattık ve birbirinizi tamyabilesiniz diye sizi milletlere ve kabilelere ayırdık. Allah katında en üstünüüz, günahlar dan en çok sakınanınıdır. Hiç şüphesiz Allah her şeyi bilir ve her şeyden haberdardır." (Hucurat: 49/13)

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) aynı konuda şöyle buyuruyor:

"Allah cahiliye döneminin atalarla övünme ve böbürlenme duygusunu sizin içinizden sildi. Sizler ister takva sahibi birer mümin ve isterse asi birer günahkar olunuz, Adem'in torunlarısınız, Adem de topraktandır."

Yine Peygamberimiz, Ebu Nadre'nin^{455[1]} rivayet ettiğine göre ömrünün son Kurban Bayramında Mina'da deve sırtından yaptığı konuşmanın (Veda Hutbesi) bir yerinde bu konu ile ilgili olarak şöyle buyurmuştur:

"Ey insanlar! Haberiniz olsun ki, Rabinîz tektir. Yine haberiniz olsun ki, atanız birdir. Haberiniz olsun ki, ne arab olanınıızın, arap olmayanınıza karşı ve ne de kara derili olanınıızın, kızıl derili olanınıza karşı takva dışında hiçbir üstünlüğü yoktur. Hey tebliğ ettim mi. Dinleyenler -evet- diye karşılık verdiler. Peygamberimiz -O halde burada olanlarıız söylediklerimi burada bulunmayanlara ulaştırsınlar."^{456[2]} diye buyurdu.

Aynı hadis Ebu Nadre aracılığı ile Cabir'den de rivayet edildi. Öteyandan Buhari ile Müslim'in, Amr b. As'a dayandırarak bildirdiklerine göre Peygamberimiz (s.a.v.) başka bir hadisinde de bu konuda şunları söylemiştir:

"Falanca oğulları, benim velilerim (yakınlarım, koruyucularım, dostlarım) değildirlir. Benim velim sadece Allah ve salih ameili müminlerdir."^{457[3]}

Görüldüğü gibi bu son hadiste Peygamber Efendimiz soyca yakınları olan bir kabile kolunun sırf soy ilişkisi yüzünden velisi olamayacaklarını, O'nun velisinin önce Allah ^e sonra da -hangi kabile ve millettense olursa olsun- salih ameili müminler olduğunu bildiriyor. Gerek Kur'an'da ve gerekse sünnette verdiğimiz

^{455[1]} el-Münzir b. Malik b. Kıt'a el-Abdi el-Avfî, el-Basri, Ebu Nadray Nesai İbn Main Abu Zera ve İbn Sa'ad tevsik ediyor (doğruluğunu onaylıyorlar). Bkz. Hülasa el-Tehzib, s.287, açıklamasıyla birlikte.

^{456[2]} Ahmed hadüi buna yakın bir senetle kaydediyor. el-Müsned, c.5, s. 413. el-Heysemi bu hadisi Feth El, Rabbani adlı eserinde zikrettikten sonra şöyle ekliyor: "Ahmed'in naklettiği bu hadisin ravileri güvenilirler." Bkz. el-Fez el-Rabbani. c.12, s. 227.

^{457[3]} Buhari, Feth'ul-Bari, c.10, s. 419; Kitap Edep, H.No: 5990. Müslim c. 1, s. 197, H. No: 215; Kitap İmanın. Bab: Müminlerin dostian.

bu Örneklerin çok sayıda benzerleri vardır. Buna göre gözönünde bulundurulacak sıfatlar, Allah tarafından övülen ve yerilen, yani mümin-kafir, iyi-kötü ve bilgili-cahil gibi sıfatlardır. Ayrıca Kur'an'da ve sünnette bazı acemleri (yabancıları) Öven ifadeler vardır. Nitekim Cenab-i Allah (c.c.) şöyle buyuruyor:

"O'dur ki, ümmüere kendilerinden olan ve onlara Allah'ın ayetlerini okuyan, onları arıtan, kendilerine Kitab ve hikmeti öğreten bir Peygamber gönderdi. Oysa onlar daha önce apaçık bir sapıklık içinde idiler. Ve henüz bu ümmilere katılmamış olan diğer bütün insanlara da (O Peygamberi göndermiştir. Peygamber, yalnız um-, mi araplara değil, Kıyamete kadar gelecek bütün insanlara gönderildi) O Aziz ve hakimdir." (Cum'a: 62/2-3)

Bu ayetle ilgili olarak Buhari ve Müslim, Ebu Hureyre'ye dayanarak Peygamberimizin (s.a.v.) şu hadisini kaydetmişlerdir. Ebu Hureyre (r.a.) diyor ki:

"Bir defasında Peygamberimizin yanında oturuyorduk. O sırada Cuma suresinde yer alan ...Ve henüz bu ümmile-re katılmamış olan diğer bütün insanlara da O Peygamberi gönderdi. O Aziz ve hakimdir- ayeti nazil oldu. Bunun üzerine oradakilerden biri Peygamberimize -Ya Rasu-lallah, bu ayet kimleri kastediyor?- diye sordu. Peygamber O arkadaşımıza dönüp hiçbir şey demeden o aynı soruyu üç defa tekraradı. Sonunda Rasulullah elini yanında bulunan Selman-ı Farisi'nin omuzuna koyarak "Eğer iman Süreyya (Ülker) yıldızına asılı olsa, bunlardan bazı kimselev ona yine ulaşırlardı" buyurdu.^{458[4]}

Yine Müslim'in, Ebu Hureyre'ye dayanarak bildirdiğine göre, Peygamber Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyuruyor:

"Eğer bu din Süreyya (Ülker) gezegeninde bile olsa, İran asıllı bir kişi onu oradan alıp, benimser."^{459[5]}

Diğer bir rivayete göre bu hadis "Eğer ilim, Süreyya (Ülker) gezegeninde bile olsa, İran asıllı bazı kimseler onu oradan indirip kendilerine mal ederler."^{460[6]} şeklindedir.

Öteyandan Tirmizi'nin yine Ebu Hureyre'ye dayanarak bildirdiğine göre Peygamberimiz, Kur'an-ı Kerim'in bir yerindeki "Eğer yüz çevirecek olursanız, Allah sizin yerinize sizin gibi olmayan başka bir kavim geçirir." ayeti ile ilgili olarak "Bu kavim, fars asıllılardan olacak"^{461[7]}

buyurmuştur. Bunlar dışında fars asılların üstünlüğünü belirten daha bir çok belgeler vardır.^{462[8]}

^{458[4]} Buhari, Feth'ul-Bari, c.8, s. 641, H. No: 4897-4898, Kitap Cuma Suresinin açıklaması, bab: Ve Aherine Minhum ayeti. Müslim, c.4, s. 1972-1973, Kitap Sahabinin fazileti; Bab: İranlıların faziletleri H. No: 2546.

^{459[5]} Sahih-i Müslim, c.4, s. 1972, H. No: 2546, Kitap Sahabenin fazileti, bab: İranlıların fazileti.

^{460[6]} Ahmed, el-Müsned, c.2, s. 296-297-420,422-469 burada "Rical" sözcüğü yerine "nas" sözcüğü var. Hadislerin hepsinin senedleri sağlamdır.

^{461[7]} Yazarın işaret ettiği hadis Sünen el-Tirmizi, kitap Kur'an'ın açıklaması; Bab: Muhammed Suresi H. No: 3260-3261 'de daha uzun şekliyle yer almaktadır. Dileyen oraya baş vursun.

^{462[8]} İbn-i Teymiyye, Sırat-ı Mustakim, Tevhid Yayınları: 257-292.

Arap ve Acem Meselesi

Bu ilkenin pratik isbatı gerek tabiin kuşağından ve gerekse onların arkasından gelen kuşaktan olan Hasan-ı Basri ve İbn-i Şirin, İbn-i Abbas'ın azadlısı İkrime gibi eski İran asıllı seçkin İslam büyükleridir. Bu listeye daha sonra yetiden bir çok iman, ilim ve dindarlık yıldızını da eklemek gerekir, öyle ki, bu seçkin yıldızlar alanlarında bir çok Arap seçkinini gölgede bırakmışlardır.

; "Acem" (yabancı) teriminin kapsamına giren Habeşi, Rum ve Türk gibi milletlerden olan sayılamayacak kadar çok sayıdaki iman ve dindarlık öncüleri konusunda da durum budur. Bu husus İslam alimlerinin çok iyi bildikleri tarihi bir gerçektir.

Bu gelişmenin bir tek faktörü vardır ki, o da şudur: İslama göre gerçek üstünlük, Peygamberimize inen iman ve ilim prensiplerine hem görünüşte ve hem de yürekten gösterilen bağlılığın derecesine dayanır. Kimin bu alandaki derecesi daha yüksekse o daha üstündür. Üstünlük Allah'ın Kitabında (Kur'an'da) ve Peygamberimizin dili ile övülen İslam, iman, iyilik, takva (kötülüklerden sakınma), bilgi, salih amel ve ihsan gibi sıfatlara göre belirlenir. Yoksa bir insanın sırf Arap veya Acem yahud siyah derili ya da beyaz derili yahud şehirli veya bedevi olması bu konuda belirleyici faktör sayılmaz.

Acemlerin bu saydığımız meziyetlerine ve soy-memleket farkının İslam'daki önemsizliğine rağmen bedevilere ve acemlere benzememizin yasaklanmış olması bir temel inceliğe dayanır ki, o da şudur: Cenab-ı Allah (c.c.) şehirli ile kasabalıları bilgi, dindarlık ve duygu zenginliği bakımından bedevilere göre daha geniş imkanlarla donatmıştır. Buna karşılık bedeviler de şehirli ile kasabalılardan beden gücü, ahlak sağlamlığı ve tok sözlülük bakımlarından daha üstündürler. İşte sözünü ettiğimiz temel incelik budur. Gerçi bu kuralın işlemediği ve bedevilerin şehirli ve kasabalılara her yönden üstünlük sağladıkları durumlar ve örnekler de vardır. Fakat özde var olan bu temel incelik yüzünden Cenab-ı Allah (c.c.) bütün peygamberleri -selam üzerlerine olsun- şehirli ve kasabalılar arasından seçip göndermiştir, Nitekim o, bir ayette şöyle buyuruyor:

"Sen'den önce gönderdiğimiz peygamberler de kendilerine vahiy sunduğumuz şehirliydiler." (Yusuf: 12/109)

Bunu temel gerekçesi Cenab-ı Allah'ın (c.c.) peygamberlerin, soyluluk da dahil olmak üzere her bakımdan yetkin (kamil) şahsiyetler olmalarını dilemesidir. Nitekim Cenab-ı Allah (c.c.) yukarıda belirttiğimiz gibi genel anlamda bedeviler hakkında şöyle buyurmuştur:

"Bedevi Araplar küfür ve münafıklıkça daha koyu ve Allah'ın, Rasulullah'a indirdiği prensiplerin sınırlarını tanımamaya daha yatkındırlar." (Tevbe: 9/97)

Cenab-ı Allah (c.c.) bu ayeti aşağıdaki ayetlerin hemen arkasından buyurmuştur:

"Ancak kınama, savaştan geri kalmak için Sen'den izin isteyen bazı zenginler içindir. Bunlar diğer savaştan geri kalanlarla birlikte olmayı arzu ettiler. Allah

da onların kalblerini mühürledi. Artık onlar bilmezler. Savaştan geri dönüp onların yanına geldiğiniz zaman bu kimseler çeşitli mazeretler ileri sürerler. Onlara de ki: "Hiç özür ileri sürmeyiniz, size inanmıyoruz. Çünkü Allah bize karşı çevirdiğiniz entrikaların bazıları hakkında bize bilgi verdi. Ayrıca ilerde neler yapacağınızı Allah ve Rasulullah görecek. Daha sonra da görünür-görünmez her şeyi bilen Allah'ın huzuruna çıkarılacaksınız, O zaman O, yapmış olduğunuz her şeyi size ayrıntıları ile bildirecektir. Siz yanlarına döndüğünüz zaman kendilerinden vazgeçersiniz diye Allah'a yemin ederler. Onlardan vazgeçiniz. Çünkü onlar murdardır. Ve kazandıklarının cezası olarak varacakları yer cehennemdir. Kendilerinden razı olasınız diye size Allah adına yemin ederler. Siz onlardan razı olsanız bile Allah fasıklar (günaha batmışlar) guruhundan razı olmaz. Bedevi araplar, küfür ve münafıklıkça daha koyu ve Allah'ın, Rasulullah'a indirdiği prensiplerin sınırlarını tanımamaya, ayırdet-memeye daha yatkındırlar. Hiç şüphesiz, Allah her şeyi bilen, hikmet sahibidir." (Tevbe: 9/93-97)

Görüldüğü gibi Cenab-ı Allah (c.c.) Tebuk savaşında savaşa katılmamak için Peygamberimizden izin isteyen Medine'li münafıkları anlatıp, onların davranışlarını kınadıktan sonra "Bedevi araplar, küfür ve münafıklıkça daha koyu ve Allah'ın, Rasulullah'a indirdiği prensiplerin sınırlarını tanımamaya, ayırdetmemeye daha yatkındırlar." buyurmuştur. Hayrın tümü-özü ve detayı ile - bilgi ve imanın tekelindedir. Nitekim Cenab-ı Allah (c.c.):

"Allah içinizdeki iman edenler ile kendilerine ilim bağışlananların derecelerini kat kat yükseltir." buyuruyor. (Mücadele: 58/11)

Aynı anlamı ifade eden diğer bir ayet de şöyledir:

"Kendilerine iman ve ilim verilmiş olanlar dedi ki..."

(Rum: 30/56)

İmanın karşıtı ya açık kafirlik veya gizli münafıklıktır. İlmin karşıtı ise bilgisizlik halidir.

Kısacası, Cenab-ı Allah (c.c.) bedevilerin Medine'li araplardan küfür ve münafıklıkta daha koyu olduklarını ve yine onlara göre Kur'an ve sünnette belirlenen sınırları ayırdedememeye daha yatkın olduklarını bildiriyor. Ayetteki sınırlardan maksat namaz, oruç, zekat, hacc, mümin, kafir, zinakar, hırsız ve içkici gibi Kur'an'da yer alan terim ve sıfatlarla ilgili sınırlamalardır. Bu terim ve sıfatları taşımaya layık olanları, layık olmayanlardan ayırdedecek olan ve layık olanların hangi hükümlerle karşılaşacağını belirleyecek olan ölçüler işte bu "sınırlar" dır. Nitekim Ebu Davud'un, İbn-i Abbas'a dayanarak bildirdiğine göre Peygamberimiz (s.a.v.) bir hadisinde:

"Kırsal yörelerde oturanlar kaba, vurdumduymaz olur. Av düşkünleri gafil olur. Hükümdarlara kapılanlar fitneye düşerler."^{463[9]} buyurdu. Aynı hadisin Ebu Hurey-re tarafından bildirilen şeklinde son cümle "Kim hükümdara yakın olursa

^{463[9]} Sünen Ebi Davud, c.3, s. 278, H. No: 2859; Kitap Av; Bab: Ava uyma. (Av yapmaya düşkün olma). Tirmizi Kitap Fitneler, Bab: 69, Hadis No: 2256. Tirmizi İbn Abbas'ın aktardığı bu hadis hasen sahihtir ve gariptir diyor. Sevrî'nin bu hadisinden başkasını bu konuyla ilgili bilmiyoruz, diyor, c.4, s. 524; Nesai, c.7, s. 195-196; Kitap: Av ve hayvan kesme; Ava düşkün olma. Ahmed el-Müsne'd, c. 1, s. 3570; Süyuti, Cami el-Sağir, c.2, s. 610. H. No: 8753. Süyuti, hadis hasendir diyor.

fitneye düşer." ifade edildikten sonra şu cümle ile bağlanmıştır: "Kişi hükümdara ne kadar yaklaşırsa, mutlaka Allah'dan aynı oranda uzaklaşır."^{464[10]}

Bu yüzden eskiler kaba ve vurdumduymaz buldukları kimseye, böyle bir kimsenin akıl ve huy kabalığına işaret etmek üzere "Sen yontulmamış bir bedevinin, sen duygusuz bir baldıncıplaksm" diye hitap ederlerdi.

Şunu da belirtelim ki, "bedevilik"- aslında arap köylülerini ifade eden bir terimdir. Her milletin şehirlisi ve köylüsü vardır. Arapların köylüleri nasıl bedevilerse, anlatıldığına göre bizanslıların (rumların) köylüleri ermeniler, 1 arşların köylüleri kurtler ve türklerin köylüleri de moğollardır.

Allahualem bu söylediğimiz temel gerçektir. Gerçi fazlası ve eksigi olabilir; Ayrıca köylerde oturanlar -hangi milletten olurlarsa olsunlar- hüküm bakımından arapların bedevileri gibidirler. "Bedevilik" teriminin kapsamına girip girmemeleri bu konuda farketmez. Bu temel gerçek, genel olarak şehirlilerin genellikle kırsal yörelerde yaşayanlardan daha üstün olmalarını gerektirir. Yalnız istisna olarak, bazı belirli köylüler çoğu şehirlilerden daha üstün olabilirler. Buna göre sahabiler ve tabiin kuşağını içeren ilk dönem müslümanları (selef) zamanında bedevileri (köylüleri) şehirli, genelinde ayırdeden özellikler ya şehirlilere üstünlük sağlayan değerlerde bir eksiklik veya bir mekruhtur. Bu durumda eğer onlara göçmen şehirlilerin adetlerinden de olmayan bir davranışta benzeyecek olursak bu benzer davranışımız ya mekruhtur veya mekruhluğa yolaçacak bir harekettir. İşte araplar ve acemlerle ilgili sözümüz buna dayanır.

Şunu da belirtelim ki, ehl-i sünnet ve vel-cemaat ve mezhebinin inancına göre genel olarak araplar rumu, sürya-nisi ve farshsı ile genel olarak arap olmayanlardan Kureyş kabilesi, geride kalan bütün araplardan ve Haşimi kolu bütün Kureyş kabilesinden daha üstün olduğu gibi Peygamberimizin de tüm Haşimoğullarının en üstün kişisidir. Buna göre Peygamber Efendimiz (s.a.v.) gerek fert olarak ve gerekse sayıca insanların en üstünüdür. Üstünlük sıralamasında ilk sırada arapların, sonra Kureyş kabilesinin ve daha sonra da bu kabilenin bir kolu olan Haşimoğullarının yer alması Peygamberimizin bu koldan olmasından dolayı değildir. Gerçi bu da bir üstünlük faktörüdür, ama aslında bu sıraladıklarımız kendiliklerinden üstündürler. Böylece Peygamberimizin hem fert olarak ve hem de soya dayalı üstünlüğü gerçeklik kazanır. Yoksa kısır döngüye (fasit daireye) düşeriz.

Bu yüzden ki, İmam-ı Ahmed Hanbeli'nin arkadaşı Ebu Muhammed Kirmânî Ehl-i Sünnet mezhebini tanıtırken şöyle diyor:

"Bu mezheb ilim imamlarının, hadis adamlarının, tanınmış ve önder edinilmiş sünnet uzmanlarının mezhebidir. Tanıyabildiğim bütün Irak, Hicaz ve Şam alimleri bu mezhebe bağlı idiler. Kim her hangi bir konuda bu mezhebe ters düşer veya onu kötüler veya bu mezhebin taraftarlarına dü uzatırsa o kimse cemaatten kopmuş, sünnet çığrından sapmış ve hak yoldan ayrılmış bir

^{464[10]} Sünen-i Ebi Davud, c.3, s. 278, H. No: 2860, Kitap Av.

bidatçıdır (uydurmacıdır). Bu mezheb, Ahmed b. Hanbel, İshak b. İbrahim b. Muhalled Abdullah b. Zubeyr Humeydi^{465[11]} ve Said b. Mansur gibi önlerinde diz çöküp ders okuduğumuz seçkin alimlerin mezhebidir. Bu alimlerin önemli görüşlerinden biri imanın söz, amel ve niyet unsurlarından meydana geldiğidir." Ebu Muhammed bu uzun açıklamalarının bir yerinde şöyle diyor: "Biz arapların hakkını, üstünlüğünü ve parlak geçmişlerini tanıyor, onları seviyoruz. Çünkü Peygamberimiz -bu konuda- Arapları sevmek iman ve onlardan nefret etmek münafıklık alametidir- buyurmuştur.^{466[12]} Biz bu konuda arapları sevmeyen, onların üstünlüklerini tanımayan yabancı milletler ve baldırıçıplak köleler gibi düşünmüyoruz. Çünkü onların bu yoldaki görüşleri bidat ve sapmadır. Bu sözleri Ahmed b. Hanbel'in bizzat kendisinin söylediğini ileri sürenler de vardır. Bu kaynaklardan biri Ahmed b. Sa'd Istahari tarafından kaleme alınan bir risaledir. Eğer bu rivayet doğru ise bu sözler hem İmam-ı Hanbeli ve hem de çok sayıda başka alim taraafından söylenmiş demektir.

Bazı bilginler de genel olarak arapların acem geneline karşı hiçbir üstünlük taşımadığı görüşündedirler. Acemler İçin kullanılan "halklar" deyiminin sebebi, bu milletlerin kabilelerden farklı bir topluluk birimi olan halk kitlelerine egemen olmalarıdır. Bu yüzden "kabileler araplara ve halklar da acemlere özgüdür" denmiştir. *

Bazı bilginler de bir kısım acemlerin araplardan daha üstün olduklarını ileri sürmüşlerdir. Böyle bir iddia çoğu zaman bir tür münafıklıktan kaynaklanır. Bu münafıklık ya doğrudan doğruya inançla (itaatla) veya bazı şüpheler tarafından körüklenen ihtirasların yolaştığı davranışlarla ilgilidir. Bu yüzden Peygamberimiz(s.a.v.):

"Arapları sevmek iman ve onlardan nefret etmek münafıklığın alametidir." buyurmuştur. Şunu da ekleyelim ki, böyle konularda söylenen her çeşit sözlerin ihtiraslardan arınmış olması zayıf bir ihtimaldir. Bu tip tartışmaların her iki tarafında da şeytanın payı vardır ve bu bakımdan -ne vesile ile olursa olsun- haram kılınmış bir tartışmadır.

Oysa Cenab-ı Allah (c.c.) müminlere "Hep birlikte Allah'ın ipine sarılmayı" emrederek kendilerine ayrılığa ve çatışmaya düşmeyi yasakladı. Yine onlara barış ve dirlik halinde olmalarını buyurdu. Nitekim aşağıdaki sahih hadise göre Peygamberimiz (s.a.v.) şöyle buyuruyor:

"Müminler karşılıklı sevgi, birbirlerini kayırma ve dayanışma bakımından bir tek vücut (canlı organizma) gibidirler. Vücudun her hangi bir organı rahatsızlanınca geride kalan organlar ateşlenerek ve uykusuz kalarak hasta organın rahatsızlığını paylaşırlar."^{467[13]}

^{465[11]} Abdullah b. el-Zübeyr b. İsa el-Kuraşi, el-Humeydi el-Mekki, Ebubekir, güvenilir hadis ezbercilerinden ve hukuk bugünlerindendir. İbn Uyeyne'nin en ünlü dostlarıdır. Hakim Ravi için şöyle der: "Buhari, Humeyd kalında onaylanmış hadis için başka ravi aramazdı." onun kuşak ravilerinden olan el-Humeydi, 219 yılında Öldü. Bkz. Takrib el-Teh-zib, c.1, s.415. Biy. No: 305.

^{466[12]} Hakim, bu hadisi el-Müstedrek'te Enes'ten naklediyor ve şöyle diyor: "Her ne kadar Buhari ve Müslim bu hadisi tahrir etmemişlerse de isnadı sahihtir." el-Zehabi'de el-Telhis adlı yapıtında bu hadisi zikrettikten hemen sonra şöyle diyor: Hadisin nakilcilerinden el-Heysem, metruk, Makii ise zayıftır. el-Müstedrek Maa el-Telhis, c.4, s. 87. el-SU-yuü ise el-Cami el-Sağir adlı eserinde bu hadisi kaydediyor ve şu yazgıyı veriyor: "Hadis, zayıftır." Bkz. Cami el-Sağir, c.1, s. 567, H. No: 3664; Ayrıca Bkz. el-Mekasid el-Hasene, s. 23, H. No: 31.

^{467[13]} S. el-Buhari, H. No: 6011, Feth'ul-Bari, c.10, s. 438, Kitap Edebiyatı; bab: İnsanlara ve hayvanlara acıma; Sahih-i Müslim, H. No: 2563; c.2, s. 1999-2000. Kitap, iyilik, sıra ve edep.

Yine Peygamberimiz başka bir sahih hadise göre bu konuda şöyle buyuruyor:

"Birbirlerinizle ilişkilerinizi kesmeyiniz, biribirinize yüz çevirmeyiniz, biribirinize nefret beslemeyiniz, biri-birinizi kıskanmayınız, Allah'ın emri uyarınca O'nun bi-ribirlerini kardeş bilen kullan olunuz."^{468[14]}

Kur'an'da ve sünnette bu hadisin vurguladığı ana fikre çağıran mesajlar sayılamayacak kadar çoktur.

Yukarda sözünü ittiğimiz Önce genel anlamda araplann, arkasından Kureyş kabilesinin ve onun arkasından da bu kabilenin bir kolu olan Haşimoğullarının üstün olduğunu belirten delil Tirmizide yer alan şu hadistir. Sahabilerden Abbas b. Abdülmuttalib^{469[15]} (r.a.) diyor ki:

"Bir defasında peygamberimize dedim ki: "Ya Rasulal-lah, Kureyşliler aralarında toplanarak soylarını müzakere etmişler ve senin çöplükte yetişen bir hurma ağacı olduğun sonucuna varmışlar" dedim. Bana şu cevabı verdi:

"Cenab-ı Allah varlıkları yaratırken beni onların hayırlı kesiminden yaptı. Arkasından kabileleri yaratırken beni en hayırlı kabileye bağladı. Daha sonra aile kollarını yaratırken beni kabilemin en hayırlı kolundan türetti. Ben hem fert olarak ve hem de aile kolu olarak insanların en hayırlısıyım."^{470[16]}

Abbas b. Abdülmuttalib "çöplükte yetişen hurma ağacı" benzetmesi ile Peygamberimizin kötü bir insan çevresinde yetişen seçkin bir şahsiyet olduğunu ifade etmek istemiştir. Peygamberimiz de ona verdiği cevapta hem şahıs olarak ve hem de soyca insanların o en hayırlısı olduğunu belirtmiştir.

„ Yine Tirmizi'nin bildirdiğine göre sahabilerden Mutta-lib b. Ebu Vedaa^{471[17]} diyor ki:

"Bir gün amcası Abbas, Peygamberimizin (s.a.v.) huzuruna gelerek kulağına gelen bir dedikoduyu anlattı. Bunun üzerine Rasulullah minbere çıkarak cemaate Ben kimim?-diye sordu. Cemaat:

"Sen Allah'ın Rasulusun" diye karışılık verdikten sonra o şunları söyledi:

"Ben Abdülmuttalib oğlu Abdullah'ın oğlu Mu ham-med'im. Allah varlıkları yaratırken Beni onların hayır-İ kesiminden yaptı. Arkasından yarattığı varlıkları ikiye ayıran Allah Ben'i hayırlı kısımda yaptı. Sonra kabileleri yaratırken Ben'i en hayırlı kabileye bağladı. Daha sonra aile kollarını yaratırken Ben'i kabilemin en hayırlı kolundan fert olarak da en hayırlı olarak yarattı."^{472[18]}

Bu hadis Ahmed b. Hanbei'nin "Müsned" adlı esinde de aynı rivayet zincirine dayandırılarak yer almıştır.

Görüldüğü gibi Peygamberimiz varlıkların her ayırımında kendisinin hayırlı tarafta yer aldığını belirtiyor. Yu-kardakî hadisin "Allah varlıkları yartırken Ben'i onların hayırlı kesiminden yaptı. Arkasından yarattığı varlıkları ikiye

^{468[14]} Sahih el-Buhari, Feth'ul-Bari, c. 10, s. 481, H. No: 6065, Kitap Edep, Bab: Kıskançlık ve birbirinden yüz çevirmeyi yasaklayan hadisler. Sahih-i Müslim, c.4, s. 1985-80, H. No: 2563, Kitap İyilik, sıla ve edepler, Sanı ve kötülükleri araştırmanın haramlığı.

^{469[15]} Abdullah b. el-Haris b. Nevfel b. el-Hari b. Abdülmuttalib b. Haşim el-Kuraşi, tabinin büyük hukukçulannandır. Allah Rasulü zamanında doğdu. İbn Sa'd Tabakatında verdiği bilgiye göre Allah Rasulü ağzına tükürüğünden koymuş. İbn el-Zübeyr zamanında Basra'ya atandı. Daha sonra Amman'a döndü ve orada öldü. 84 Bkz. Tehzib el-Tehzib, c.5, s. W0-181, Biy. No:310; İbn Sa'd Tabakat. c.5, s. 24-27.

^{470[16]} Tirmizi, Sünen, c.5, s. 584, H. No: 3607, Kitap Yaşam öyküleri (Menakib) Babı: Peygamberin üstünlükleri.

^{471[17]} el-Muttalib b. Ebi Ved'a el-Haris b. Sabira b. Said el-Sehmi Ebu Abdullah, büyük sahabidir. Mekke'nin kurtuluş günü müslüman oldu. Daha sonra Medine'ye yerleşti ve orada öldü. Bkz. Takrib el-Tehzib c.2, s. 254, Biy No: 1178. el-İsabe c.3, s. 425, Biy. No: 8028.

^{472[18]} Sünen-i Tirmizi, c.5, s. 584, H. No: 3608; Kitap Yaşam öyküleri, Bab: Peygamberin üstünlüğü.

ayıran Allah Ben'i hayırlı kısımdan yaptı¹ şeklindeki ifade iki türlü açıklanabilir:

1- Buradaki "varlıklar" deyiimi ile ya insanlar ve cinler kastedilmiştir veya kastedilen yeryüzündeki yaratıkların tümüdür. Ademoğulları, yani insanlar her iki muhtemel anlamı ile de bu varlıkların hayırlı kesimidir. Eğer bu terim "Yeryüzünün bütün varlıkları" anlamına alınarak melekleri de kapsayacak şekilde yorumlanırsa o zaman insanların meleklerden üstün olduğu belirtilmiş olur ki, bunun tutarlı açıklaması vardır. Sonra Allah insanları iki kısma ayırdı. Bu iki kısım araplar ile acemler (arap olmayanlar) dır. Arkasından arapları kabilelere ayırdı ve Kureyş kabilesi bu kabilelerin en hayırlısı oldu. Sonra Allah kabileleri kollara ayırdı ki, Kureyş kabilesinin en hayırlı kolu Haşimoğulları oldu.

2- Hadisteki "varlıklar" terimi ile Peygamberimiz doğrudan doğruya Ademoğullarını, yani insanları da kasetmiş olabilir. Peygamberimiz onların hayırlı kesiminden yani Hz. İbrahim oğullarından, başka bir ifade ile araplardan oldu. Sonra Allah İbrahim oğullarını, İsrailoğulları ve İsha-koğulları diye ikiye ayırdı veya arapları Adnanoğulları ve Kahtanoğulları diye iki kısma ayırdı ve Peygamberimizi İsmailoğullarından ve arapların Adnanoğulları kolundan yaptı. Arkasından İsmailoğullarını -veya Adnanoğullarını-kabilelere ayıran Allah Peygamberimizi Kureyş kabilesine bağladı. Bu açıklamaların hangisi benimsenirse benimsensin, bu hadisin, arapların arap olmayanlardan üstün olduğunu belirttiği kesindir. Haşimoğullarını, arkasından Kureyş kabilesini ve üçüncü derecede de tüm arapları sevmek gerektiğini bildiriyor.

Nitekim Tirmizi'nin bildirdiğine göre Muttalib b. Ebu Re-bia diyor ki:

i "Bir defasında Rasulullah'ın amcası Abbas öfkeli bir şekilde Peygamberimizin yanına geldi. O sırada ben de oradaydım. Peygamberimizin amcasına "Seni Öfkelenen nedir?" diye sordu. Amcası Abbas bu soruya şu karşılığı verdi:

"Ya Rasulallah, bu Kureyşlilere ne oluyor ki, birbirle-ri ile karşılaştıkları zaman güler yüzlü oluyorlar, fakat bizimle karşılaşınca başka türlü oluyorlar." Bunun üzerine Peygamberimiz de yüzü kızaracak derecede öfkelenerek şöyle buyurdu:

"Nefsimi elinde tutan Allah'a yemin ederek söylüyorum ki, her hangi bir kimse sizi Allah ve Rasulü için sevmedikçe kalbine imana girmiş olmaz. Ey insanlar, amcamı üzen beni üzmüş demektir. Çünkü insanın amcası babanın dengidir."^{473[19]}

Aynı hadisin Abdullah b. Haris'e dayalı ve Ahmed b. Hanbel'in, "Müsned" adlı eserinden yer alan ifadesi şöyledir: "Bîr defasında Rasulullah'ın amcası Abbas Peygamberimizin yanına gelerek:

"Ya Rasulallah, biz dışarı çıktığımızda Kureyşlilerin kendi aralarında konuştuklarını görüyoruz. Fakat bizi görür görmez susuyorlar" dedi. Bunun üzerine kaşları arasındaki damar şişecek derecede Öfkelenen Rasulullah şöyle dedi: "Vallahi, her hangi bir kimse sizi Allah ve Rasulü için sevmedikçe kalbine

^{473[19]} Sünen el-Tirmizi, c.5, s. 652, H. No: 3758; Kitap: Yaşam öyküleri, Bab: Abûlmuttalip oğlu Abbas'ın serüveni.

iman girmiş olmaz."^{474[20]}

Yine bu konu ile ilgili olan ve Ahmed b. Hanbel'in, Tirmizi'nin ve Müslim'in Vasil b. Aska'a dayanarak kaydettikleri şu hadisi birlikte okuyalım:

"Allah İsmail'in oğullarından Kenane'yi, Kenane soyundan Kureyş kabilesini, Kureyş kabilesinden Haşimoğullarını ve Haşimoğullarından da beni seçti."

Aynı hadisi buna yakın bir ifade ile Tirmizi ile Ahmed b. Hanbel Evzai'ye dayanarak nakletmişlerdir.

Bu hadis, Hz. İsmail ile onun soyundan gelenlerin Hz. İbrahim'in en seçkin evlatları olmasını ve Hz. İshak'ın soyundan daha üstün olmasını gerektirir. Bilindiği gibi İshak oğulları -ki bunlar İsrailoğullarıdır- aralarında bir çok peygamber çıktığı ve kendilerine hak Kitab (Tevrat) geldiği için acemlerin (arap olmayanların) en üstün kesimini oluştururlar. Arapların bunlara karşı üstü olduğu sabit olunca acemlerin diğer kesimlerinden haydi haydi üstün oldukları meydana çıkar. İşin bu tarafı iyi. Yalnız denebilir ki, İsmail'in, Hz. İbrahim'in en seçkin oğlu olduğunu ve Kenane oğullarının da İsmail'in soyunun en seçkin kolu olmalarını gerektirir, ama bu ifade İsmail'in soyunun diğerlerinden daha üstün olmasını gerektirmez. Çünkü bu soyun atası seçkin olmakla birlikte soyun bazı kesimleri diğerlerinden daha seçkin olabilir.

Böyle bir itiraza karşılık şu cevap verilebilir: Eğer hadisteki maksad İsmail'in soyunun üstünlüğünü belirtmek olmasaydı, İsmail'i seçkinliğini belirtmenin bir anlamı olmazdı. Çünkü o takdirde İsmail ile İshak'ın adlarını zikretmek arasında bir fark olmamış olurdu. Ayrıca bu hadis, benzer anlamdaki diğer hadislerle bir arada incelendiği zaman hepsinin aynı anlamı ifade ettiklerini gösterir.'

Sözün kısıyası, bilmek gerekir ki, önce Kurcyş kabilesinin ve arkasından da bu kabilenin Haşimoğulları kolunun üstünlüğü ile ilgili çok sayıda hadis vardır. Hepsini sıralamanın yeri burası değildir. Yukardaki hadis bunun delillerinden biridir. Çünkü Kureyş kabilesi ile araplar arasındaki ilişki araplar ile insanlığın tümü arasındaki ilişki gibidir. İlerde tekrar değineceğimiz gibi şeriatın bu konudaki hükmü budur.

Sebebine gelince Cenab-ı Allah (c.c.) arapları ve arap dilini bazı meziyetlere sahip kıldığı gibi Kureyş kabilesini de aralarından peygamber çıkararak öbür araplardan önde tutmuştur. Sonra da Haşimoğullarını kendilerine zekat vermeyi yasaklayarak ve savaş ganimetlerinden pay tanıyarak diğerlerinden ayırmıştır. Cenab-ı Allah (c.c.) hiç şüphesiz her bir üstünlük derecesini hesapla bağışlar. O "Her şeyi bilen hikmet sahibidir." Nitekim Kur'an-i Kerim'de "Allah meleklerden de insanlardan da elçiler seçer" ve "Allah elçilik görevini kime vereceğini bilir/1 buyuruyor."^{475[21]}

Şunu da söyleyelim ki, bilginler "O yol sana ve kavmine bir şereftir" ve "Hiç şüphesiz kendi aranızdan bir peygamber geldi." ayetlerini açıklarken sayıca

^{474[20]} Ahmed, el-Müsned, c.I, s. 207-208 isnadı basendir. Çünkü Yezid b. Ebu Ziyad konusunda tartışılmıştır. Allah-ü Alem.

^{475[21]} Hac.: <i7.Enianı: 124.

kabarık çeşitli görüşler ileri sürmüşler, bunları ele almanın burası yeri değildir. Bu konu ile ilgili olarak sahabüerden Abdullah b. Ömer şöyle bir ulay anlatıyor: "Bir defasında bazı arkadaşlarla birlikte Rasuluilah'ın avlusunda oturuyorduk. Bir ara önümüzden bir kadın geçti. Arkadaşlardan biri "'Rasulullah'ın kızı geçiyor" dedi. Bunun üzerine Ebu Sufyan "Muhammed, Haşimoğulları arasında tıpkı pislik içinde yetişen bir reyhan çiçeği gibidir." diye konuştu. Önümüzden geçen kızı, bu sözlerin varıp Peygamberimize anlatınca hemen Öfkeli bir şekilde yanımıza geldi. Kızgınlığı yüzünden belli oluyordu, bize dönerek şunları söyledi:

"Kulağıma ne biçim sözler geliyor? Bilesiniz ki, Allah yedi kat gökleri yarattı ve en üst katını seçerek dilediği kullarını oraya yerleştirdi. Sonra varlıkları yarattı ve içlerinden Ademoğullarını (insanları), insanlar arasında da araplan arapların içinden Mudar kolunu, Mudarlar-dan Kurayş kabilesini, Kureyş kabilesi içinden Haşi-moğullarını ve Haşimoğullarından da beni seçti. Demek ki, ben seçkinlerin seçkinlerinin seçkiniyim. Kim araplan severse beni sevdiği için onları sevmiş olur. Buna karşılık kim araplardan nefret ederse benden nefret ettiği için onlardan nefret etmiş olur."^{476[22]}

Yine Tirmizi'nin Kabus b. E zibya'nın^{477[23]} babasına dayanarak bildirdiğine göre bir defasında Peygamber Efendimiz (s.a.v.) sahabilerden Selman-ı Farisi'ye "Ya Selman, bana nefret besleme, yoksa benim dinimden ayrılmış olursun" dedi. "Selman, Farisi'nin "Ya Rasulallah, senden nasıl nefret edebilirim ki, Allah beni senin sayende hidayete ulaştırdı?" şeklindeki karşılığı üzerine Rasulullah kendisine "Araplardan nefret edersin ve dolayısıyla bana nefret beslemiş olursun" buyurdu.

Görüldüğü gibi Peygamberimiz araplardan nefret etmeyi dinden ayrılma sebebi ve kendisine nefret besleme tezahürü sayıyor. Öyle anlaşıyor ki, Peygamberimizin fars asıllı ve faziletleri herkesçe bilinen Selman-ı Farisi gibi ünlü bir sahabiye bu şekilde hitap ederken aslında diğer fars asıllı müslümanları önceden uyarmak, şeytanın bu yoldaki kışkırtmalarına peşinen set çekmek istemiştir. Tıpkı aşağıdaki hadis gibi:

"Ey Muhammed'in kızı Fatıma, ben Allah'ın sana vereceği hiçbir cezayı önleyemem. Ey Allah Rasulü'nün amcası Abbas, Ben Allah'ın sana vereceği hiçbir cezayı önleyemem. Ey Allah Rasulü'nün halası Safiyye, ben Allah'ın sana vereceği hiçbir cezayı önleyemem. Ama malımdan dilediğinizi isteyiniz."^{478[24]}

^{476[22]} Hakim, el-Müstedrek, c.4, s. 7374, Kitap, Sahabeyi tanıma Bab: Oymakların üstünlükleri. Bu hadisin Ravilerden Muhammed b. Zekvan, zayıftır. Fakat hadis, yazarın yukardan aşağı anlattığı hadislerle takviye ediliyor.

^{477[23]} Kabus b. Ebi Zibyan el-Cenbi el-Kufi'nin Nesai, Dare-kutni, İbn Hibban, İbn Sa'd ve diğerleri zayıf olduğunu söylüyor. Ahmed tbn Hanbel'den oğlunun naklettiğine göre:

"Rivayetleri bir şey ifade etmemesine karşın insanlar (hadisçiler) ondan hadis naklinde bulunurlar. Ebu Hatim: "Naklettiği hadisler yazılır, ancak kanıt kabul edilemez" der. İbn Main bir yerde zayıf olduğunu söylerken başka bir yerde sika olduğunu söylüyor. İbn Hacer Takribinde:

"Burada leyyin rivayette bulunmuştur. Altıncı kuşak, ravilerden-dir" diyor. Onun için Bkz. Lisan el-Mizan, c.7, s. 337, Biy. No: 4385, Tehzib el-Tehzib, .7, s. 305-306 Biy. No: 553 Takrib el-Tetmb c.2, s. 115, Biy. No: I Yahya b. Main Kitab-u Tarih, c.2, s. 479.

^{478[24]} Sahih-i Müslim, Kitap el-İman, Bab: Allah'ın "yakınlarım (Allah'ın azabıyla) korkut, ayeti. H. No: 205-206. Sözel dizgede, müellifinden-biraz farklılık var. el, s. 192-193; Sünen-i Tirmizi, c.4, s. 554-555; H. No: 2310, Kitap: Zühd: Bab: Peygamberin yakınlarını korkutma ile ilintili hadisler. Sözel dizgede bazı farklılıklar vardır.

Peygamberimiz bu sözleri ile bu üç yakınının akrabalarını kendisi ile aralarından bulunan soy ortaklığına güvenerek doğruluğu ve iyi amel işleme görevini ihmal etmemeleri konusunda uyarmak istemiştir.

Tekrar konumuza dönersek açıkça görürüz ki bu hadislerle göre genel olarak araplardan nefret etmek, onlara düşman olmak ya doğrudan doğruya küfür veya küfür sebebidir. Bu da onların diğer milletlerden üstün olmasını ve onları sevmenin imanın güçlenme sebeplerinden biri olmasını gerektirir. Çünkü araplardan nefret etme ile ilgili yasak, eğer diğer milletlerden nefret etme yasağı gibi olsaydı fau yasak dinden ayrılma ve Peygamberimize karşı dolaylı şekilde nefret besleme sebebi olmaz, sadece bir çeşit haksızlık ve sının aşma sayılırdı. Fakat madem ki, Peygamberimiz bu nefreti diriden ayrı düşme ve Rasulullah'a karşı dolaylı biçimde nefret besleme sebebi saymıştır, bu durum araplardan nefret etmenin diğer milletlere karşı nefret beslemekten daha ağır bir günah olduğunu gösterir ve bu da arapların diğer milletlerden üstün olduğuna delildir. Çünkü sevgi ve nefretin Önem derecesi sevilenin veya nefret edilenin üstünlük derecesine bağlıdır. Yani kim ki, kendisine karşı nefret beslemek daha ağır günah sayılırsa bu durum onun diğerlerinden üstün olduğunu gösterir. Aynı zamanda bu durum böyle bir kimseyi sevmenin, dinin gereği olduğunun delilidir. Sebebine gelince bu sevgi nefretin karşıtıdır ve fazilet kazandırıcıdır. Başka bir deyimle özellikleri sebebi ile kendisine karşı nefret beslenmesi azab sebebi olan kimseyi sevmek sevab gerekçesidir. Aynı zamanda bu durum onun üstünlüğünü gösteren bir delildir. Nitekim bu gerçek Cabir b. Abdullah (r.a.) tarafından rivayet edilen şu hadiste açıkça belirtiliyor. Peygamber Efendimizi (s.a.v.) buyuruyor ki:

"Ebu Bekir ile Ömer'i sevmek iman ve onlardan nefret etmek kafirliğin belirtilerindendir. Tıpkı bunun gibi Arapları sevmek iman ve onlardan nefret etmek kafirliğin belirtilerindendir."^{479[25]}

Harb-ı Kirmani, bu hadisi "Arapları sevmek iman, onlardan nefret etmek ise münafıklık ve küfürdür."^{480[26]} şeklinde naklederek bunu delil olarak kullandı. Bu isnadın doğru olup olmadığı tartışılabilir. Belkide hadis bu şekli ile başka bir kanaldan rivayet edilmiştir. Bu rivayeti buraya alışımın sebebi, Selman-ı Farisi'nin rivayet etmiş olduğu ve yukarıda ele aldığımız hadis ile anlam bakımından uyuşmasıdır. Bilindiği gibi Selman-ı Farisi'ye dayandırılarak rivayet edilen söz konusu hadiste araplardan nefret etmenin bir çeşit küfür olduğu belirtilmişti. Bu da onları sevmenin bir iman belittisi olmasını gerektirir. Görülüyor ki, bu iki hadis arasında aniam birliği vardır. Yine Tirmizi'nin, halife Hz. Osman'a (r.a.) dayanarak naklettiği şu hadis de bu kategoriye girer:

"Kim araplara kem gözle bakar, onları aldatırsa benim şefaatinin kapsamına giremez, benim sevgimi elde edemez."^{481[27]}

Sayfalarında bu hadise yer vermiş olan Tirmizi onunla ilgili olarak "Bu hadis,

^{479[25]} Süyuti Cami el-Sağır, el, s. 67, H, No: 3668.

^{480[26]} Hakim, el-Miistedrek, c.4, s. 82.

^{481[27]} Tirmizi, Sünen, c.5, s. 724; H. No: 3928, Kitap Yaşam Öyküleri Bab: Arapların Üstünlüğünü bildiren hadisler. Hadis, zayıftır.

sadece Husayn b. Ömer tarafından nakledilmiş olan (garib) bir hadistir. Husayn b. Ömer de pek güvenilir bir hadis nakledicisi değildir." diyor.

Benim görüşüme göre bu hadis de Selman-ı Farisi'den gelen hadise yakın anlamdadır. Çünkü bir millete kem gözle bakmak ve onları aldatmak, onları sevmekle birarada bulunamaz. Tersine bu tutum, o milleti hor görme ve ondan nefret etme duyguları ile birlikte bulunur. Buna göre bu hadisin anlamı Selman-ı Farisi'nin hadisinin anlamına uzak değildir.

Fakat bu hadisin ravisi olan Husayn, hadis uzmanları tarafından güvenilir sayılmıyor. Mesela ünlü hadisçi İbn-i Muin, onun hakkında "sözü edilmeye değmez" derken İbn-i Medeni "Kuvveti bir ravi değil" demekte Buhari ve Ebu Zera da "Rivayet ettiği hadisler asılsız" diye görüşlerini belirtmektedirler. Yakub b. Şeybe onun "çok zayıf bir ravi" olduğunu belirirken bu konuda daha ileri giden İbn-i Adıy "Onun rivayet ettiği hadislerin büyük çoğunluğu kopuk halkalıdır (mudal)" demektedir.

Her halde bu yüzden Ahmed b. Hanbel, "Müsned" adlı eserini oğlu "Abdullah'a yazdırırken bu hadisten söz etmedi. Oysa O bu hadisi, tıpkı Tirmizi gibi, Muhammed b. Bisr yolu ile işitmiş ve oğlunun belirttiğine göre kayda da geçirmişti. Fakat buna rağmen onu oğluna yazdırmadı.

Çünkü İmam Ahmed, "Müsned" adlı eserinde benimsediği metoda göre mevzu (asılsız) veya mevzu olma ihtimali güçlü olduğuna inandığı hadislerle yer vermemiştir. Nitekim bu yüzden kendisine gelen bir çok hadisi bu kitabına almamıştır. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v.):

"Kim şahsi kanaatine göre asılsız olan bir hadisi bana isnad ederek naklederse kendisi de yalancılardan biri olur." buyurmuştur.^{482[28]}

Aşağıdaki hadis de bu kategoridendir: "Ancak münafıklar araplardan nefret edebilirler."^{483[29]} Bu hadisin ravilerin-den biri olan Zeyd b. Cubeyre de hadis uzmanları tarafından güvenilir sayılmamıştır. Yine İbn-i Abbas'a dayandırılan şu hadisi de yukardakiler gibi değerlendirmek gerekir:

"Şu üç sebepten dolayı arapları seviniz:

1) Ben arabım

2) Kur'an arapçadır

3) Cennetliklerin cennetteki dili arapça olacaktır."^{484[30]}

Ünlü hadis bilgini bu hadis için "Hasendir (güzeldir)" deyimini kullanıyor. Acaba bu sözlü ile hadisin rivayet zinciri bakımından mı "güzel" olduğunu, yoksa genel anlamda metnini mi "güzel" buldu, bilmiyorum. Oysa Ebu Ferec b.

^{482[28]} Sahih-i Müslim, c.1, s. 9. Giriş, Bab: Hadis naklinin güvenilir ravilerden yapılması ve yalancılarınkinin bırakılması, Tirmizi, H. No: 2662. Muğire b. Şu'be'den Tirmizi: "Bu hadis hasen sahihtir, bu bağlamda diğer bir hadis Ebi Talib'in oğlu Ali ve Semre'den gelmektedir." der. c.5, s. 36, İbn Mace Giriş bölümü yalan olduğu bilindiği halde Allah Rasulü'nden hadis naklinde bulunma H. No: 38-39-40-41.

^{483[29]} İmam Ahmed el-Müsned, c.1, s. 81. Ravilerden Zeyd b. İbn Cü-beyr yazarın da ifade ettiği gibi münkir el-Hadistir.

^{484[30]} Hakim bu hadisi iki kanaldan naklediyor. 1- Yahya b. Yezid İbn Cüreyc'den, 2- Muhammed b. el-Fedi İbn Cüreyc'den. Hakim şöyle diyor: "Yahya b. Yezid'in hadisi sahihtir. Ancak Muhammed b. el-Fadl'ın hadisinde ona uygun olarak zikrettim." Fakat el-Zehebî şöyle diyor. "Ben şu kanıdayım: Ravilerden Yahya'nın zayıf olduğunu Ahmed ve başkaları söylüyor. Bu rivayet Ala b. Amr el-Hanefî'nin hiçbir dayanağa dayandırmadan yaptığı rivayettir. Ebu el-Fadl yalancılıkla suçlanır. Bütün bunlardan Ötörü hadisin mevzu olduğunu samyorm. Bkz. el-Müstedrek ve bi Hamişihî el-Tefhis c.4, s. 87, Süyuti, c. 1, s. 40, H. No: 225. Ne"var insanların bir çoğunluğu da bu hadisi kötülediler, asılsız ve münkir olduğunu söylediler. Bkz. Lisan el-Mizan, c.4, s. 185-186.

Cevzi^{485[31]} bu hadisi "mevzu (asılsız) hadisler" arasında sayarken Salebi de onun için "Aslı yoktur" diyor. Bu konudaki tartışmalı belgelerden biri de Evs b. Zamaç^{486[32]} tarafından Sel-man-i Farisi'ye mal edilen şu sözdür: "Ey araplar, peygamberimiz üstün olduğunuzu belirttiği için biz de sizleri üstün sayıyor ve bu gerekçe ile kadınlarınızla evlenmiyor ve namazda size imam olmuyoruz."

i Görüldüğü gibi, Selman-ı Farisi, bu sözleri ile, Peygarne-rimizin (s.a.v.) araplann üstün olduklarını belirttiğini belirtiyor. Peygamberimiz vermiş olduğu bu haber ya inşai (emir, buyruk) veya ihbari (bilgi verme) niteliği taşır. Eğer bu yoldaki sözü inşai nitelikte kabul edilirse o zaman uyulması gereken kesin bir hükümle karşı karşıyayız demektir. Yok eğer bu bilgi haber verme (ihbari) mahiyeti taşıyorsa Peygamberimizin haberi doğru bir hadistir.

Az önce Selman-ı Farisi (r.a.) tarafından söylendiğini bildirdiğimiz sizler bu rivayet kanalından başka Ebu Leyla Kindi^{487[33]} tarafından da şu şekilde nakledilmiştir: "Ey arap-lar, sizler şu iki bakımdan bizden üstün tutuldunuz:

1) Namazda size imam olamayız

2) Kadınlarınızla evlenemeyiz."

Evlenecek eşler arasında denkliği belirlerken arap olmayı başka milletlerden olmaya karşı bir üstünlük faktörü sayan çok sayıda fıkıh bilgini Selman-ı Farisi'nin bu sözlerini delil olarak gösterirler. Nitekim bize gelen iki rivayetten birine göre İmam-ı Ahmed, bu sözleri delil göstererek evlenecek eşler arasında denkliğin sadece belirli kimseler için bir imtiyaz değil bütün evliliklerde gözetilmesi gereken kayıtsız bir hak olduğunu, hatta bu şartı gözönünde bulundurmayan evliliklerde çiftlerin birbirinden ayrılabilceğini savunmuştur. Yine bu sözlere dayanan İmam-ı Şafii'nin ve İmam-ı Hanbeli'nin arkadaşları, şerefliğin namazda imam olmanın sebeplerinden biri olduğunu söylemişlerdir.

Bu konu ile ilgili enteresan bir belge de şudur: Rebi b. Fadla^{488[34]} diyor ki:

"Bir defasında on iki atlı sefere çıkmıştık. Yol arkadaşlarımla hepsi Peygamberimizin sahabilerindendi ve Selman-ı Farisi de aralarında idi. Yolda namaz vakti gelince önce aramızda kim imam olacak? diye konuşuldu, sonunda ka-filedekilerden biri imam oldu ve bize farzı dört rekat kıldırdı. Namaz sona erince Selman-i Farisi bîr kaç kere üst üste:

"Nedir bu nedir bu?" dedikten sonra namazın niçin yolculuk (seferilik) şartları uyarınca iki rekat olarak kıldırılma-dığını, oysa namazı kısa tutmaya çok ihtiyacımız olduğunu belirtti. Bunun üzerine kafiledikiler kendisine:

"Ya Selman, sen bize namaz kıldır, aramızda bu göreve en layık kimse sensin" deyince Seiman-ı Farisi onlara şu cevabı verdi:

*" "Hayır, ey İsmailoğulları (araplar) imamlık sizin hakkınızdır, bizler sizin

^{485[31]} el-İmam Abdurrahman b. Ali b. Muhammed el-Cevzi'nin el-Ku-raşi'nin, soyu Ebubekir el-Sıddık'a dayanır. Hadis, tefsir, tarih ve diğer bilimlerde bilgiliydi, ayrıca ünlü konuşmacıdır da. Bir çok özgün yapıt sahibidir. Ünlülerinden bir kaç: Zad el-Mesir Fi İlmi el-Tefsir, el-Mun-tazam Fi tarih ve el-Mevzuat Fi el-Hadis ve Telbis -i İblis Fi el-Va'z 597 yılında öldü. Doğumu 508'dir. Bkz. İbn Hallikan, c.3, s. 140-143, Biy. No: 370, Zerkeli, el-Alam, c.3, s. 316-317.

^{486[32]} Evs b. Zam'ac el-Kufi el-Hadrami el-Nahide deniliyor. Tabiinin ileri geleni erindendir. Muhadramlığı da söylenir. el-Acii, Kufe'li ta-iinden güvenilir birisidir, diyor. İbn Hibban onu güvenilirler arasında saydı. Bkz. Tehzib el-Tehzib, c. I, s. 383, Biy. No: 701.

^{487[33]} Asıl adı Seleme b. Muaviye ya da Muaviye b. Seleme veya başka bir şeydir. Nevaz, Ebi Leyla el-Kindi olarak ünlüdür. Kufe'li olan bu zat için İbn Hacer: "İkinci kuşak, güvenilir ravilerdendir." der. Bkz. Takrib el-Tehzib, c.2, s. 467, Biy. No: 7.

^{488[34]} Kaynaklarda inceleyebildiğimiz kadarıyla bu zatın adına rastlayamadım.

vezirleriniz (yardımcılarınız)."

Bu konuda burada dîle getirdiklerimin dışında daha başka belgeler de vardır. Fakat bunların kimi tartışmalı ve kimi de asılsızdır.

Bu konudaki diğer bir delil de şudur. Halife Ömer (r.a.) zamanında bağış listesi düzenlerken listeye aldığı kimseleri neseplerini gözönünde tutarak sıraladı. Bu prensip uyarınca öne Peygamberimizi soyca en yakın olanların adlarını yazdı, böylece araplar bittikten sonra arap olmayanları kütüğe aldı. Bu usul gerek geride kalan halifeler, gerek Emeviler ve gerekse Abbasiler devrinde hep böyle devam etti. Fakat dah sonra değiştirildi.^{489[35]}

Arapçanın Gücü

Araplar için söz konusu olan bu üstünlük onların akıl, dil, ahlak ve amel alanlarındaki üstünlüklerinden kaynaklanır. Bunu şöyle açıklayabiliriz: Üstünlük ya faydalı bilgiye veya salih amele dayanır, bu iki ana faktörden kaynaklanabilir. İlmin kaynağı "hafıza" ve "kavrama" gücüdür. Tezahürü de söz ve yazı yolu ile ifade edilmektedir. Bu kriterlerin ışığında araplan değerlendirecek olursak onların diğerlerine göre daha "kavrayışlı", "hafızaları daha kuvvetli", gerek sözlü ve gerekse yazılı ifade alanında daha "yetenekli" olduklarını görürüz. Onların dilleri kavramlar arasındaki incelikleri en iyi şekilde ifade eden bir dildir. Bu husus analiz yapmak isteyince de böyledir, sentez yapmak isteyince de. Arapça az sözle çok anlam ifade edebilir. Eğer bu dili konuşan kimse isterse bir çok anlamı aynı kelimede biraraya getirip senteze kavuşturur. Arkasından da birbirine benzeyen iki kavramın arasını başka bir kelime ile kısa ve öz bir şekilde ayırederek analize kavuşturur. Mesela hayvanlar alemini ele alırsak arapça hayvanlar arasındaki ortak özellikleri kapsamlı kavramlarla ifade ettikten sonra bu ortak özellikli hayvanların seslerini, yavrularını, barınaklarını, tırnaklarını ve diğer farklı özelliklerini ayrı ayrı kelimelerle belirtebilmektedir. Arapçanın her alanda görülen bu geniş ifade yeteneği, tartışmasız bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır.

Salih amele gelince bu da ahlaka dayanır. Ahlakın kay-nığı da iç-güdülerdir. Arapların iç-güdülerini diğerlerine göre iyiliğe daha yatkındır. Gerçekten arapiar cömertliğe, uysallığa, kahramanlığa, vefakarlığa ve diğer güzel huylara yakın mizaçlıdırlar. Fakat islamdan önce bu yetenekler onlarda iyiliğe dönük potansiyel meziyetlerdi, pratiğe dönüşmekten alıkonmuşlardı. Yine o zamanlar ne gökten inmiş bir bilgi kaynağına ne bir peygamberden miras kalmış bir toplum düzenine (şeriata) sahip olmadıkları gibi tıp ve matematik gibi akıl ilimleri ile de uğraşmıyorlardı. O dönemde uğraştıkları ilim dalları şiir ve hitabet; ezberledikleri şeyler, şecereleri ile tarihlerinin önemli günleri ve bir de gündelik hayatları için gerekli gördükleri yıldızlar ilmi ile savaş bilgileri idi.

Peygamberimiz (s.a.v.) yer yüzünde bir başka benzeri ne görülmüş ve ne de

^{489[35]} İbn-i Teymiyye, Sırat-ı Mustakim, Tevhid Yayınları:262-282.

görülebilecek olan, ilahi kaynaklı eşsiz hidayet meşalesi ile onlar arasından ortaya çıkınca önce ona karşı şiddetle direndiler. Peygamberimiz onların doğuştan sahip oldukları fitri sadeliği gölgeleyen küfür karanlığını dağıtmak, kendilerini cahiliye geleneklerinden vazgeçirebil-mek için çok büyük sıkıntılar çekti. Ama kendilerine sunulan bu aydınlık hidayeti benimseyince kalblerinde biriken tortular yok oldu, bu tortular yerine gönülleri Allah'ın, Hz. Muhammed'e indirdiği nurla aydınlanmaya başladı. Bu büyük nuru o iyiliğe yatkın fitri yapıları ile birleştiren doğuştan sahip oldukları kemal ile Allah'ın kendilerine indirdiği kemal varlıklarında biraraya geldi.

Bu gelişmeyi daha iyi kavrayabilmek için aslında verimli bir toprak parçası düşününüz. Fakat bu toprak parçası uzun süre hiç sürülmemiş veya yaban otları ile dikenliğe dönüşerek domuzların ve yırtıcı hayvanların cirit attığı bir alan haline gelmiş. Fakat günün birinde dikenleri ayıklanarak ve üzerinde cirit atan canavarlar kovularak güzelce sürüldükten sonra toprağına verimli tohumlar ekilince en kaliteli ekini veren bereketli bir taralaya dönüştü. Tıpkı bunun gibi, muhacirler ile ensar arasından çıkan ilk dönemin Öncü müslümanları, Peygamberlerden sonra Allah'ın en üstün kulları oldular, üstünlük bakımından onlardan sonra gelen kesimi de, arap olsun, başka milletlerden olsun, Kıyamet gününe kadar bu öncülerin izinden giden müslümanlar meydana getirdi.

O dönemde bu kemalden uzak olan diğer tüm insanlar iki kısma ayrılıyordu. Bir kısmı Allah'ın hidayetini kabul etmemiş olan kafirler idi. Yahudi ve hristiyanlar gibi. Öbür kesimini de söz konusu fitri meziyetlere sahip olmayan arap dışı kavimler meydana getiriyordu. Bu kavimlerin büyük bir çoğunluğu farşlar ve rumlar gibi kafirdirler. Bu yüzden ilahi şeriat, az önce sözünü ettiğimiz ilk dönemin öncü kuşağına uyma, onları Örnek edinme ve onlar dışında kalan toplumların yaşama tarzlarına karşı olma ilkesini ortaya koydu. Karşı çıkılması emredilen yabancı toplumların gelenekleri, ya Allah'ın ilkelerine aykırı ya hayatın ihtiyaçları karşısında yetersiz veya bu iksinden birine yakın şeylerdi.

İslamiyetin koymuş olduğu yabancılara (acemlere) benzeme yasağına arap olmayan eski ve yeni bütün gelenekleri ile birlikte arap olmayan müslümahların ilk dönem öncü müslümanlarmkileri ile bağdaşmayan gelenekleri de girer. Tıpkı bunun gibi "Arap cahüiye dönemi" teriminin kapsamına islamdan önceki arap halkın gelenekleri yanında çoğu arapların yeniden hortlattıkları eski cahiliye adetleri de girer. Bu arada araplar arasındaki kim yabancılara benzer-se onlara katıldığı gibi yabacı kavimler arasında kim arap-lara benzerse onlara katılmış olur. Bundan dolayıdır ki, bilgi ve iman elde etmiş olan farslılar bu sonucu bu dosdoğru (hanif) dinin gerek arap kaynaklı ve gerekse ilahi nitelikli unsurlarına bağlanmakta kavuştukları gibi araplar arasında bu alanda fire verenler ya bu insanlardan uzaklaştıkları veya sünnet gereği olarak karşı olmaları gereken yabancı geleneklere özendikleri için fire vermişlerdir. İkinci ihtimal daha geçerlidir.

Şunu da belirtelim ki, Cenab-ı Allah (c.c.) Kitab'mı (Kur'an'ı) arapça olarak indirdiği, Rasulullah bu Kitab'ı ve hikmeti arapça dili ile tebliğ ettiği ve bu dini

öncü kuşağı da bu dili konuştuğu için arapçayı öğrenmek bu dini kavrayıp öğrenmenin tek aracı olmuş, bu dilin öğrenimi dinin gerekleri araşıma girmiş, bu dili konuşabilmek bu dinin bağluları için daha kolayca din bilgisi elde etmenin, dini prensiplerine daha eksiksiz bir şekilde uymanın ve muhacirler ile en-sardan oluşan ilk örnek kuşağı her yönü ile daha sıkı şekilde benzemenin en güvenilir ve kestirme yolu olmuştur.

İnşaallah, bu kitabın ilerdeki sayfalarında alimlerin arapca konuşmanın gereği ve sebepsiz yere başka bir dili kullanmanın mekruhluğu hakkındaki bazı görüşlerine yer vereceğiz.

Dilin yambaşmda çeşitli ilim dalları ile ahlaki unsurlar yer alır. Allah'ın sevdiği ve hoşlanmadığı kısımları ile adet ve gelenekler insan hayatında çok büyük Önem taşır. Bundan dolayı şeriat, ilk müslümanların gerek sözlere ve gerekse davranışlarla ilgili adetlerinin benimsenmesini ve zaruret olmadıkça bu adetlerin dışına çıkılmasının hoş olmadığı ilkesini getirmiştir.

Kısacası, yabancılara benzeme yasağının ana gerekçesi, bu tutumun ya ilk öncü Müslüman kuşağın sahip olduğu faziletlerden yoksun kalmaya veya onlar dışında kalan toplumların kusurlarına kapılmaya yolaçabileceğidir.

Bu yüzdendir ki, acem asıllı müminler bu önemli inceliği kavrayınca, özellikle aralarındaki şuurlu müslümanlar, kendilerini zorlayarak ilk dönem müslümanlarına benzemeye çalışmışlar ve bu gayretleri sayesinde Kıyamet gününe kadar gelecek olan bağluların (tabiinin) en üstün kuşağı olarak kendileri dışında kalan bir çok acem asıllı müslüman cemaate Önder olmuşlardır. Onlar acem kaynaklı müslü-manları, ilk dönem müslümanlarına bağluluklarına göre de-recelendiriyorlardı. Nitekim Ebu Tahir Selefî'nin bildirdiğine göre Esmâi,^{490[36]} "Fadlül Furs" adlı eserin bir yerinde "İsfahan şehrinin acemleri, acemlerin Kureyşlileridirler."^{491[37]} demiştir.

Yine Selefî'nin bildirdiğine göre ünlü sahâbi Said b. Museyyeb (r.a.) "Eğer ben Kureyşli olmasaydım, önce fars asıllı ve arkasından da İsfahanlı lı olmak isterdim." demiştir.

Başka bir kanala dayanılarak bildirildiğine göre yine Said b. Museyyeb bu konuda şöyle diyor:

"Eğer ben Kureyş kabilesinden olmasaydım, İsfahan'lı olmak isterdim. Çünkü Peygamberimiz:

"Eğer bu din Ülker (süreyya) gezegenine asıllı olsa, acem asıllı bazı kimseler ona yine ulaşmayı başarırlardı" buyurarak genel olarak farslıları ve özellikle İsfahanlı-ları şereflendirmiştir.^{492[38]}

Bildirildiğine göre sahâbilerden Selman-ı Farisi, İbn-i Abbas'ın azadlısı İkrime ve daha bir çok ünlü müslüman İsfahan asıllı idi. Ayrıca İsfahan şehrinin her alanındaki İslama etkisi, diğer acem şehirlerindekiinden daha belirgindi. Nitekim

^{490[36]} İmam Abdülmelik b. Karib b. Abdülmelik b. Alib. Asm'a el-Asmai, el-Basri, hadis ve arap dili bilginidir. Diğer İmamlarca güvenilirdir. 216 yihnda 88 yaşında öldü. Bkz. Tehzib el-Tehzib c.6, s. 415-417 bil. No: 868. el-Lübab Fi Tehzib el-Ensab, c. 1, s. 80.

^{491[37]} Burada adı geçen eseri bulamadım. Öteyandan yukarıda geçen İbareye, inceleyebildiğim kadarıyla başka kaynaklarda rastlayamadım.(tahkik eden).

^{492[38]} Hadisin tahriri geride geçti. Ebi Nuaym, Ahban-İsfahan, c.1, s. 38-39.

Hafız Abdülkadir Rehavi bu gerçeği şu sözlerle anlatıyor:

"Bağdat'dan sonra hadis alanında İsfahan kadar ilerlemiş başka bir yer hiç görmedim. İsfahanlılar arasında sünnetin inceliklerini bilen ve uygulayan imamlar, hadisleri ve diğer asli islami ilimleri iyi bilen alimler diğer yerlere göre sayıca çoktur. Öyle ki, anlatıldığına göre, oranın kadınları Salih b. Ahmed'b. Hanbel, Ebu Bekir b. Ebu Asım ve bunlardan sonra gelenler gibi, aynı zamanda hadis uzmanları idiler. Benim bildiğim kadarı ile başka hiçbir yerde bunlar gibisi yoktur."

Tıpkı bunun gibi, fars diyarındaki herhangi bir yöre veya bu diyarın halkından olan her hangi bir şahıs, gerçek anlamda övülürken sadece ilk dönem müslümanlarına benzediği için övülürdü. Hatta her hangi bir şahsın diğer bir şahsa, her hangi bir sözün başka bir sözü ve her hangi bir davranışın başka bir davranışa göre üstün olup olmadığı tartışıldığında bu tartışmanın gerekçesi tarafların destekledikleri şahsı, sözü veya davranışı ilk dönem müslümanlarının uygulamalarına daha yakın bulmaları olurdu. Sözün kısası, bu ümmetin bütün ileri gelenleri şu ilkeyi ortak görüş olarak benimsemişlerdir: İlk dönem arap müslümanların hayat tarzı en üstün örnektir ve daha sonra gelen müslümanlar arasındaki üstünlük farkı, bu ilk örnek nesne benzeme derecesine göre ölçülür. Bizim burada anlatmak istediğimiz işte budur. ; Bu konu ile ilgili sözlerimizi bağlarken şu iki noktayı belirtmek gerekir:

1- Üstünlükler konusunu inceleyen veya bu konuda görüş bildiren her müslüman, sorumluluğunun farkında olan bir kimse gibi davranarak iyi olanı bilmeyi ve bunu vargü-civile araştırmayı amaç edinmeli, başkalarına karşı övünmeyi veya her hangi bir kimseyi düşünmemelidir. Nitekim Müslim'in, İyaz b. Hamar Muşacii'ye^{493[39]} dayanarak bildirdiğine göre Peygamber Efendimiz şöyle buyuruyor:

"Bana vahyedildi ki, mütevazı olunuz. Öyle ki, hiç kimse başkası karşısında övünmesin ve hiç kimse başkasına karşı haddini bilmezlik etmesin."^{494[40]}

Görüldüğü gibi Cenab-ı Allah (c.c.) Peygamberinin dili ile övünme veya haddini bilmeme yolu ile başkalarına karşı büyüklük taslamayı yasaklıyor. Büyüklenmek eğer haklı bir gerekçeye dayalı olursa "övünme" ve eğer asılsız bir gerekçeye dayalı olursa "haksızlık ve haddini bilmemek" olur.

'Her hangi bir kimse Haşimoğullan soyundan gelmek, Ku-reyş kabilesinden olmak, arap veya fars asıllı olmak gibi üstün sayılmış bir zümredendir diye kendini üstün saymak veya böyle bir duyguya kapılmak hakkına sahip değildir. Bu hatalı bir görüştür. Çünkü daha önce belirttiğimiz gibi, her hangi bir zümrenin üstün oluşu bu zümreden olan herkesin mutlaka üstün olmasını gerektirmez. Çünkü öyle Habeş asıllı müslümanlar olabilir ki, Allah katında tek tek bütün Kureyşlilerden üstündürler. Üstelik böyle bir duyguya kapılmak sahibine değer kaybettirerek faziletten uzaklaşmasına yol açar. Eğer bu kişi

^{493[39]} Büyük sahabilerden olan bu zat, Basra'ya yerleşti ve ölümüne kadar orada yaşadı. Bkz. el-Takrib, c.2, s. 90.

^{494[40]} Müsîm, c.4, s. 2199, Kitap Cennet nimetleri ve orada olanların nitelikleri, Bab: Cennet ve Cehennemliklerin dünyada iken bilinen nimetleri, H. No: 2865. özel No: 64 aynı bab. Orada zikredilen hadis daha uzundur. Buraya alınan onun küçük bir bölümüdür.

başkalarına karşı üstünlük taslamış veya haddini bilmez davranmışsa bu yüzden uğrayacağı kayıpların hesabı ayrı bir konudur.

Buna karşılık Kureyşliler ve Haşimoğulları gibi seçkin bir zümreden olmayan kimseler de bilsinler ki, onların Peygamberimizi (s.a.v.) onaylayıp emirlerine uymuş olmaları, O'nu sevenleri sevmeleri, Allah'ın üstün saydığı kulları örnek edinmeleri ve Rasulullah'a gelen hak dinin ilkelerini uygulamaları kendilerinin üstün sayılmış zümrelerin tüm fertlerinden daha üstün olmalarını sağlar ki, gerçek üstünlük budur.

Mesela halife Ömer'e (r.a.) bakalım. Zamanında kendilerine bağış payı verilecek olanların listesi tutulacağı sırada "Emirülmüminin ilk sıraya kendi adını yazsın" diyenlere:

"Hayır, Ömer'i Allah'ın kendisini koyduğu yere koyunuz" diye cevap vererek Önce Rasulullah'ın yakınlarını ve arkasından O'na yakınlık derecesine göre sırası gelenleri yazdıktan sonra kendi adını Beni Adiy Oğullarına sıra gelince yazmıştır. Bilindiği gibi, Beni Adiy oğulları, Kureyş kabilesinin geri planda kalan kollarından biri idi. Fakat Hz. Ömer'in işte bu hakka beğliliktir titizliği ve diğer bir çok faziletleri, kendisini diğer Kureyş boyları bir yana, Haşimoğullarının bile tümünün önüne geçirmiştir.

2- Belirteceğimiz ikinci nokta şudur ki, "Arap" ye "Acem" terimleri zaman zaman yanlış anlaşılıyor. Daha önce belirttiğimiz gibi, "Acem" terimi, aslında sözlük anlamı ile arap olmayan milletlerin tümünü kapsamına alır. Fakat zamanla fars asıllı müslümanlar inanç ve bilgi alanlarında diğer "Acem" kavimlerin önüne geçip üstünlük sağlayınca bu terim, yeni dönem alimlerinin dilinde sadece fars asıllılar için kullanılmaya başladı. Evs b. Zam'ac el-Kufi el-Hadrami el-Nahide deniliyor. Tabiinin ileri geleni erindendir. Muhadramlığı da söylenir. el-Acii, Kufe'li ta-iinden güvenilir birisidir, diyor. İbn Hibban onu güvenilirler arasında saydı. Bkz. Tehzib el-Tehzib, c. I, s. 383, Biy. No: 701.^{495[41]}

Arap Kimdir?

Öteyandan "Arap" terimi aslında şu üç niteliği biraraya getiren kavmi ifade eder:

- 1) Dili arapça olanlar !
- 2) Arap soyundan gelenler
- 3) Arap yarımadasında yaşayanlar.

Arap yarımadası, Kızıl denizden Basra Körfezine ve Yemen'in en güney ucundan Şam dolaylarına kadar olan coğrafi alanı kapsamına alır. Yemen bu alanın içinde sayılırken, Şam yöresi bu alanın dışında tutulur. Araplar Peygamberimizden (s.a.v.) önceki dönemde ve Peygamberimizin zamanında sınırlarını belirttiğimiz sadece bu topraklarda yaşıyorlardı. Fakat İslam gelip de müslümanlar yeni yöreler fethedince araplar doğunun bir ucundan batının öbür

^{495[41]} İbn-i Teymiyye, Sırat-ı Mustakim, Tevhid Yayınları: 282-290.

ucuna varan ve Şam (Suriye) sahilleri ile Ermenistan'a kadar ulaşan büyük alana dağılıp yaşamaya başladılar. Saydığımız bu yeni fethedilmiş yerler farsların, rumların, berberilerin ve diğer kavimlerin yurtları idi. Fetihlerin arkasından meydana gelen kaynaşma sonrasında bu yöreler şu iki kısma ayrılır olmuşlardır:

a) Bu yörelerin bir kısmında arapça dili egemendir. Öyle ki, buralarda yaşayan halkın ezici çoğunluğu ya sadece

arapça konuşur veya bir başka dilin yanında arapçayı da kullanır. Yalnız konuşulan arapça yer yer şive farklılıkları gösterir. Şam, Irak, Endülüs ve Mısır gibi yöreler bu kısmın örnekleridir. Fars ve Horasan dolaylarının da eskiden böyle olduğunu sanıyorum.

b) Bu yörelerin diğer bir kısmında arapça dışında bir dil egemendir. Bu kısmın örnekleri Türkistan, Horasan, Ermenistan ve Azerbaycan dolaylarıdır. Bu kısma giren yörelerin kendi aralarında baştan beri arapça konuşanlar, sonradan arapçayı benimseyenler ve arapçadan başka bir dil kullananlar olmak üzere üçe ayrılırlar. Bu yörelerin halkı, tıpkı dileri gibi, ırkları bakımından da üçe ayrılırlar:

1) Bu yörelerin bir bölüm halkı arap soyundan ve arap olma niteliklerini ya hem dil hem yerlerin bölgesi ya sadece yerleşim bölgesi yahut sadece dil bakımından halen de korumaktadırlar.

2- Bu yöre halklarının başka bir kesimi aslında arap ırkından, hatta Haşimoğulları soyundandırılır ve araplık nite-İeklerini ya hem dil hem yerleşim bölgesi veya bu iki unsurun biri bakımından devam ettirmektedirler.

3) Bu yöre halklarının bir üçüncü kesimi var ki, soyları belirsizdir. Yani arap asıllı mı, yoksa acem asıllı mı olup olmadıklarını bilmemektedirler. Saydığımız yörelerde yaşayan halkların çoğunluğu böyledir. Bunların bir kesimi vaktiyle hem dil ve hem de yerleşim bölgesi bakımından arap iken diğer bir kısmı da bu unsurların her ikisi bakımından acem idi.

Bu yörelerin halkları arap dili ile ilişkileri bakımından da üçe ayrılırlar:

1- Bit kısım arapçt'yı orjinal arap şivesi ile konuşur.

2- Bir diğer kısmı arapçayı farklı ve bozuk bir şive ile konuşur. Bunlar ana dilleri başka olup sonradan arapça öğrenenlerdir. Sonradan arapça öğrenen çoğu ilim adanılan gibi.

3- Bir başka kısmı da çok az arapça konuşabilir.

Fetihler sonrası kaynaşmanın meydana getirdiği bu iki tip yörenin bir kısmında arap niteliği egemenken diğer bir kısmında arap dışı (acem) niteliği hakimdir, bir kısmında da her iki nitelik birbirine denk durumdadır.

Bu duruma göre islam dünyasında araplık niteliği hem soy hem dil ve hem de yerleşim bölgesi bakımından farklı kısımlara ayrıldığına göre bazı islami hükümler de bu kısımlardaki farklılaşmaya, özellikle soy ve dil farklılıklarına göre değişiklik gösterir. Mesela daha önce değindiğimiz flaşimoğullarının zekat alamayacağı ve buna karşılık Humus (savaş ganimetlerinin beşte biri) gelirlerden pay alma hakkına sahip oldukları hükmü, bu sülalenin soy özelliğine dayanır ve buna göre dillerini değiştirip arapçradan başka bir dili edinse bile

bu hüküm değişmez. Bunun yanında yine bir kaç sayfa önce arapça ve arap ahlakı hakkında söylediklerimiz bu nitelikleri taşıyanlar için söz konusudur. Bu kimseler fars asıllı bile olsalar farketmez. Buna karşılık bu nitelikleri taşımayanlar için yukarda yapmış olduğumuz değerlendirmeler söz konusu olamaz. Böyle kimseler Haşi-mi asıllı bile olsalar bu böyledir.

Bu açıklamayı yaparken güttüğümüz amaç, bu kitabın başından beri üzerine basa basa vurguladığımız acemlere (yabancılara) benzeme yasağında sadece ilk öncü müslüman kuşağın düşünce ve hayat tarzının Ölçü olduğunu belirtmektir. Buna göre kim bu örnek neslin düşüncesine ve hayat tarzına daha yakınsa üstün olan odur. Buna karşılık kim düşünce ve hayat tarzı bal ımından bu nesle ters düşüyorsa -her nt kadar arap soyundan gelme olsa ve dili arapça da olsa- O kimse İslama ters ve yabancı düşmüş demektir. İlk dönem mür.lümanlarının görüşü budur. Nitekim Ali'nin torunu Ebu Caier:

"Kim müslüman olarak doğmuş ise o kimse araptır" diyor. Ebu Cafer'e mal edilen bu söz şöyle açıklanabilir: Kim müslüman olarak doğmuş ise o kimse arap yurdunda doğmuş ve arapçayı da öğrenmiş olur. İşte ilk dönem müslümanla-rı (selef) bu konuda böyle düşünüyorlardı.

Öte yandan Selefî'nin Ebu Hureyre'ye (r.a.) dayandırarak naklettiği bir hadise göre Peygamberimiz (s.a.v.) şöyle buyuruyor:

"Kim arapça konuşuyorsa o kimse araptır. Yine kim kim iki göbekten beri müslüman olan bir sülaleden geliyorsa o kimse de araptır."^{496[42]}

Eğer bu hadisin aslı var ise (sahih ise) Peygamberimiz arap olmayı arap niteliği elde etmeyi sadece arapça konuşmaya ve arap soyundan sayılmayı da kişinin iki göbek öncesinden beri (baba ile dedesinin) İslam devletinin egemenliği altında olmasına bağladığı görülüyor.

Nitekim İmam Ebu Hanife, Peygamberimizin bu sözüne dayanarak evlenmek isteyen eşlerden iki göbek öncesi müslüman veya azadh olmayan tarafın iki göbekten beri müslüman olan tarafla denk sayılamayacağını, her iki tarafda hem azadh ve hem de aynı milletten olsa bile bu hükmün değişmeyeceğini ileri sürer. Ebu Yusuf'a göre bu konuda bir göbek öncesi de iki göbek Öncesi gibi işlem görür. İmam-ı Şafii ile İmam-ı Ahmed'e göre evlenecek çiftler arasındaki denkliği belirlerken bu faktör gözönünde tutulmaz. İmam-ı Ahmed'in böyle düşündüğü belge ile sabittir.^{497[43]}

Bu konu ile ilgili olarak Hafız-ı Selefî, Peygamberimize (s.a.v.) dayanan şöyle bir olay anlatıyor:

"Sahabilerden Ebu Seleme b. Abdurrahman'm bildirdiğine göre bir gün Kays b. Ratate sahabilerden Suheyb-i Rumi,^{498[44]} Selman-ı Farisi ve Bilal-i Habeşi'den

^{496[42]} Kaynağını bulamadım.

^{497[43]} Bkz. İbn Hübeyre, el-Efsah, ç.2, s. 121; Ebi Davud, Mesail-i İmam Ahmed, s. 159.

^{498[44]} Sababının büyüklerinden ofan bu zâtın asıl adı, Suhayb b. Sinan b. Malik, el-Rebi, el-Nemri'dir. Rumi diye isimlendirmesi Rum diyarından esir edilmesindendir. Künyesi, Ebu Yahya'dır. Mekke'de ilk mü'sliim olanlardandır. Bu künyeyi ona Allah Rasülü (s.a.v.) vermiştir. Müslüman olmasından dolayı Mekke'de işkence gören Mustafazaf-lardandır. Medine'ye hicret edeceği zaman Kureyş Müşrikleri onu engellediler. Bunun üzerine bütün malını onlara bıraktı, onlarda yolunu açtılar. Allah Rasülü bu nedenle ticaretinde kazançlı çıktın ey Ebu Yahya dedi. Allah'ın şu ayeti onun hakkında indirilmiştir: "İnsanlardan Öyleşi de vardır ki Allah rızasını isteyerek nefisini satın alır." (Bakara: 207) Bütün savaşlara Allah Elçisi ile birlikte katıldı. Ömer, kendisine karşı girişilen suikast sonucu yaralandığında Suheyb'i namazları kıldırmak için kendine halef tayin etti. Medine'de H. 39 yılında 73 yaşındayken Öldü. (Allah razı olsun) Bkz. Esed el-Ğabe, c.3, s. 30-33.

meydana gelen gurubun yanına gelerek:

"Şu Evs ve Hazreç kabileleri bu adamı (peygamberimizi kasederek) desteklemeye koyuldular. Bunlar hakkında ne diyorsunuz?" dedi. O sırada orada bulunan Muaz b. Cebel, bu sözleri üzerine hemen ayağa kalkarak adamın yakasından tuttu ve kendisini Rasulullah'm yanına götürerek söylediklerini ona nakletti. Bunun üzerine Peygamberimiz öfkeli bir şekilde ayağa kalktı ve cübbesi yerlerde sürüne sürüne acele bir biçimde Mescide geldi. "Haydi, namaza" çağırısı yapıldıktan sonra Rasulullah minbere çıkarak şu sözleri söyledi: "İmdi, ey insanlar! Bilesiniz ki, Rabb'imiz tek, atamız bir ve dinimiz aynıdır. Hiç biriniz araplığı ana ve baba yolu ile değildir. Araplık sadece dile dayanır. Kim arap-ça konuşuyorsa o araptır."

Peygamberimizin bu sözleri üzerine ayağa kalkan Muaz b. Cebel olayın müessibi olan Kays b. Ratade'yi kasederek "münafık adama ne yapmamızı emredersiniz?" diye sordu. Peygamberimiz kendisine "bırakın onu, cehenneme kadar yolu var" diye karşılık verdi. Sözü edilen Kays b. Ra-tade, bir süre sonra İslam'dan dönen ve bu yüzden Öldürülenlerden biri^{499[45]} oldu.

Bu hadis gerçi zayıftır ama anlam bakımından yabana atılacak cinsten değildir. Hatta daha önce belirttiğimiz gibi, başka bazı rivayet kanallarından gelen şekli ile sahihdir (doğrudur).

Bu konuda şimdiye kadar söylediklerimizi düşünerek okuyan kimse şeriatın neye uymamızı ve nelere karşı çıkmamızı emrettiğini iyi anlar. Ayrıca okuyucuyarımız bu uyma ve karşı çıkmanın delilleri ile bir kısım gerekçe ve sebeplerini ve bazı hikmetlerini de inceleme imkanına kavuşmuşlardır.^{500[46]}

Eski Şeriatier ve Biz

Denebilir ki, sizin bu konuda göstermiş olduğunuz deliller, onlaraJers düşen şu ilke ile çelişki halindedir. Söz "konusu ilke şudur: "Bizden öncekilerin şeriatı, şeriatımız tersine bir hüküm ortaya koymadıkça, bizim de şeriatımızdır." Ayrıca Cenab-ı Allah'ın (c.c):

"Onların yoluna uy",

"İbrahim'in şeriatına uy"

"İslam olmuş Peygamberler onunla hüküm verirlerdi." gibi çeşitli ayetleri de bu ilkeyi destekler niteliktedir.^{501[47]} Daha bir çok delilleri olan bu ilkeyi üstelik siz de kabul ediyorsunuz. Bu ilke ilk dönem müslümanları ile fı-kıhçıların çoğunluğunun ortak görüşüdür.

Bu arada söz konusu ilke tüm büyük hadis kaynaklarının. ittifakla yer verdikleri ve Said b. Cubeyr tarafından İbn-i Ab-bas'a (r.a.) dayandırılan şu hadise de ters düşer. Bu hadisin ilk ravısı olan İbn-i Abbas diyor ki:

"Peygamber Efendimiz (s.a.v.) Medine'ye geldiğinde yahudilerin Aşure günü

^{499[45]} Bu hadisi Eşlem b. Sehl el-Rezzaz el-Vasitü Tarih-i Vasit, adlı kitabında kaydediyor: s. 251-252. Hadisin nakilcilerinden Kurra'mn ki-şiliği bilinmiyor. Ebubekir el-Hezeli, Metruktür. Zaten müellif yukarda hadisin zayıflığına işaret ediyor.

^{500[46]} İbn-i Teymiyye, Sırat-ı Mustakim, Tevhid Yayınları: 290-295.

^{501[47]} Maide: 44, En'am: 90.

oruç tuttuklarını gördü. Kendileri-ne"Oruç tuttuğunuz bu günün anlamı nedir?" diye sorunca onlardan şu cevabı aldı: "Bu gün Önemli bir gündür. Çünkü Allah bu gün Musa ile kavmini kurtarıp Firavun ile taraftarlarını boğmuştu, biz de ona karşı duyduğumuz saygıyı ifade etmek için aynı günde oruç tutuyoruz."

Bu cevap üzerine yahudilere, "Musa'ya saygı göstermek, sizden çok bize düşer" diyerek o gün hem kendisi oruç tuttu ve hem de müslümanlara oruç tutmalarını emretti.^{502[48]}

Öteyandan Ebu Musa (r.a.) da bu konuyu şöyle anlatıyor:

"Yahudiler Aşure gününü bayram sayıyorlardı. Bunu gören Peygamberimiz bizlere "siz de bu gün oruç tutunuz." dedi.^{503[49]}"

Bu ifade Müslim'e aittir.. Aynı hadisin Buhari'deki bir ifadesi "O güne yahudiler saygı gösterip onu bayram kabul ediyorlar" şeklindedir. Yine Buhari'nin yer verdiği bir başka rivayete göre hadis "Hayber halkı (yahudiler) Aşure günü oruç tutup bayram olarak kutluyorlar ve bu gün kadınları bayramlıklar giyip takılar takıyorlardı." şeklindedir.

Bu arada yine büyük hadis kaynaklarının Zuhri'ye dayanarak ortaklaşa kaydettiklerine göre yine ibn-i Abbas (r.a.) şöyle diyor:

"Ehli Kitab (Yahudiler ve Hnstiyanlar) saçlarını alınlarından aşağı sarkıtır, buna kırşılık müşrikler (putperestler) ikiye ayırıp yanlara tararlardı. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) hakkında emir bulunmayan konularda Kitab Ehline uymayı tercih ettiği için bir süre saçlarını alnından sarkıttı, fakat daha sonra ikiye ayırıp yanlara taramaya başladı.^{504[50]}

Yukardaki itiraza şöyle cevap verilebilir: "Bizden önceki ümmetlerin şeriatı, şeriatımız tersine bir hüküm ortaya koymadıkça, bizim de şeriatımızdır" ilkesinin geçerli olabilmesi için mutlaka şu iki Ön şart bulunmalıdır. Hemen belirtelim ki, konumuz olan bu ümmetlere benzeme meselesine bu iki şartın her ikisi de yerine gelmemektedir. Bu ön şartlar şunlardır:

1- Bir defa uymamızın söz konusu olabilceği hükmün gerçekten onların şeriatinde yer aldığı güvenilir bir delille is-batlanmış olmalıdır. Bu da ya Allah'ın bu hususu bize Kur'an'da bildirmesi, ya Peygamberimizin bu konuyu bize haber vermiş olması veya bu hususun tevatür (çok kanallı rivayet) yolu ile belgelenmesi ile mümkündür. Böyle bir konuda sırf yahudiler ile hnstiyanların söylediklerine veya ellerindeki kitablarda yazılı olanlara dayanmak, yetkililerin ittifakı ile, geçerli değildir.

Gerçi Peygamber Efendimiz (s.a.v.) zaman zaman yahu-dilerden bilgi istemiş ve onlar da Tevrat'ın muhtevası (içeriği) ile ilgili olarak kendisine bilgi vermişlerdi. Ama onların asılsız uydurmaları (batılı) kendisine yutturmaları söz konusu olmadığı için bu böyle olmuştu. Tersine Cenab-ı Allah (c.c.) yahudilerin hangi sözlerini doğru ve hangi sözlerinin asılsız olduğunu Peygamberimize

^{502[48]} Buhari, Feth'ul-Bari, c.4, s. 244, H. No: 2004; Kit. Oruç, Bab: Aşure günü orucu. Müslim, Sözel dizgede az değişiklikle, c.2, s. 796, H.

No: 1130, Özel No: 128, Kitap Oruç, Bab: Aşure orucu.

^{503[49]} Buhari, age, c.4, s. 244, H. No: 2005, Aynı kitap ve bab.

^{504[50]} Buhari, age, c.10, s. 361, H. No: 5917. Kitap, Giyim, Bab: Fırkalar, Müslim, c.4, s. 1816, H. No: 2336, Kitap Faziletler, Bab: Peygamberimizin (s.a.v.) saçlarını alnından sarkıtması ve ortadan ayırmasına değin hadisler.

bildiriyordu. Nitekim bir çok kez onların yalan söylediği hakkında kendisini uyarmıştır.

Bize gelince eğer onlara buş vurursak bize yalan söylemeyeceklerinden ve böylece fasıktan, hatta kafirden gelen bir habere uyma tehlikesine düşmekten emin olamayız. Bu böyle olduğu içindir ki, Buhari'de yer alan bir hadise göre Peygamber Efendimiz (s.a.v.):

"Yahudiler ile hristiyanlar (Ehl-i Kitab) size bir şey söylediklerinden sözlerine inanınız ve ne de kendilerini yalanlayınız."^{505[51]} buyurmuştur.

2- İkinci ön şart o konu ile ilgili olarak bizim şeriatımızda özel bir hüküm, bir açıklama bulunmamalıdır. Eğer o konuda şeriatımızda benimseyici veya karşı çıkıcı bir açıklama varsa şeriatımızdaki bu açıklama bizden öncekilerin o adetine uymamızı yasakladığı ve üstelik o adetin daha öncekilerin şeriatından olduğu isbatlanmadığı takdirde o adet ve uygulamadan uzak durmamız gerekir. Eğer söz konusu adetin eskilerin şeriatından olduğu isbatlanır da Peygamberimizle sahabilerin buna karşı çıktıkları meydana konursa o takdirde bize emredilen şey Peygamberimize ve sahabilere uymak, onları ömek edinmektir. Bilindiği gibi, Peygamberimiz bize, davranış ve düşüncelerimizin yahudi ve hristi-yanlarm düşünce ve davranışlarına uymamasını, onlara ters düşmesini emretmiştir. Onlara ancak geçici veya detayla ilgili bazı hükümlerde uyabiliriz, yoksa kalıcı geleneklerle temelli davranışlarda onlara uymamız söz konusu olmaz.

Ayrıca uyabileceğimiz geçici veya ayrıntılarla ilgili konularda da Peygamberimizle sahabilerin söz ve uygulamalarında tersine bir belge bulunmamalı veya özü şeriatımızda bulunmakla birlikte ya özü veya benzeri peygamberlerden birinin şeriatında yer almış olmalıdır. Evladını kurban olarak adayan kimsenin onun yerine koyun kesebilmesi ve Hz. İbrahim'in (a.s.) şeriatında yeri olan sünnet olma geleneği gibi, Şueandaki konumuz bu meselelerin ayrıntıları değildir.

Aşure günü oruç tutmakla ilgili hadise gelince Peygamberimizin, o gün oruç tutmanın bir yahudi adeti olduğunu öğrenmeden önce de bu günde oruç tuttuğunu kesinlikle biliyoruz. Çünkü Kureyşliler de o gün oruç tutuyorlardı. Nitekim Buhari ve Müslim'e göre Peygamberimizin eşi Hz. Aişe (r.a.) Kureyşlilerin cahiliye döneminde Aşure günü oruç tuttuklarını, Rasulullah'm da böyle yaptığını Medine'ye göç edince de o gün oruç tutmayı müslümanlara emrettiğini, fakat Ramazan orucu farz kılınca:

"Bu gün, isteyen oruç tutsun, isteyen tutmasın."^{506[52]} dediğini belirtmektedir. Yine Buhari ile Müslim'in belirttiğine göre bu konuda Abdullah b. Ömer (r.a.) şöyle diyor: "Cahiliye dönemi araplan Aşure günü oruç tutarlardı. Peygamberimiz ile Müslümanlar da Ramazan orucu farz kılınm-caya kadar o gün oruç tutmaya devam ettiler. Ramazan orucu farz kılınca Rasulullah:

"Aşure günü Allah'ın günlerinden biridir. O gün isteyen oruç tutsun, isteyen

^{505[51]} Buhari, age, c.8, s. 170, H. No: 4485, Kitap Tefsir, Bab: Deyin inandık Allah'a ve onun yanından bize indirilene" ayeti hadisin söz-cükleri şöyledir: "Kitaplıları ne doğrulayın ne de yalanlayın..."

^{506[52]} Buhari, age, c.4, s. 244, H. No: 2002. Kitap yukarıda geçti.

tutmasını.^{507[53]} buyurdu.

Peygamberimizin o gün oruç tutması, yahudilere özen-mekten ziyade kaynaklanmadığı içindir ki, yahudilere "Musa'ya saygı göstermek sizden çok bize yakışır" diye cevap vererek o gün kendi tercihi ile oruç tuttuğunu belirtmiş yahudilere ve Musa'ya saygı sunmak üzere yaptıkları bir hareketi müslümanların da yapmakta olduğunu ve bunu yapmanın önce onlara düşeceğini hatırlatmıştı.

Ayrıca gerek Peygamberimizin yahudilere vermiş olduğu bu cevaba ve gerekse İbn-i Abbas'ın O'nun hakkındaki "Rasulallah, hakkında emir bulunmayan konularda Kitab ehline (yahudiler ile hristiyanlar) uymayı isterdi, tercih ederdi" şeklindeki sözleri bir kaç bakımdan açıklanmaya muhtaçtır. Şöyle ki:

1- Her şeyden önce islamın ilk yıllarına aittir. Daha sonra Cenab-ı Allah, bu hükmü yürürlükten kaldırarak Kitab ehline karşı çıkmayı yasalaştırmış ve bunu açıkça emretmiştir. Nitekim İbn-i Abbas bu sözlerinin devamında "Onlara ufarak bir süre saçlarını alnından sarkıttı, fakat daha sonra ikiye ayırıp yanlara taramayı başladı" demektedir. Nitekim o andan itibaren saçları ikiye ayırıp yana taramak müs-lümanların ayırıcı geleneklerinden biri olmuş ve zimmile-re (gayri müslim azınlıklara) saçlarını bu şekilde taramayacakları şartı konulmuştur.

İslam tarihinde bunun benzeri olan bir olay Kible değişimi meselesidir. Bilindiği gibi, Cenab-ı Allah (c.c.) önceleri müslümanlara, tıpkı yahudiler gibi, Beytüimukaddes'e (Kudüs'e) yönelerek namaz.kılmalarını emretmiş, fakat bir süre sonra bu hükmü yürürlükten kaldırarak (neshederek) Kabe'ye yönelme direktifini indirmiş ve arkasından çeşitli ayetlerde anlamlı gerekçeler Peygamberimizi bu konuyu uyarmıştır. Bu uyarıcı ayetlerin başlıcaları şunlardır: "İnsanlardan bazı beyinsizler -Onları yönelegeldik-leri kibleden döndüren sebep nedir?- diyecekler."

(Bakara: 2/142)

"Sen kendilerine kitab verilenlere her türlü ayeti (delili, mucizeyi) getirsen yine de senin kiblene uymazlar. Sen de onların kiblelerine uyacak değilsin."

"Eğer sana gelen bilgiden sonra onların keyiflerine uyacak olursan, o takdirde zalimlerden biri olursun."

(Bakara: 2/145)

"Sen onların dinlerine uymadıkça ne yahudiler ve ne de hristiyanlar senden hoşnut olmazlar... Eğer sana gelen bilgiden sonra onların arzularına uyacak olursan, hiç şüphesiz, Allah artık senin ne dostun ve ne de destekçin olur."

(Bakara: 2/120)

"Herkesin yöneldiği bir istikamet vardır."

(Bakara: 2/145)

Bu açıklamalarımızı pekiştiren diğer bir delil de şudur ki, Peygamberimiz önceleri oruç tuttuğu ve hakkında yahudiler "Musa'ya saygı göstermek sizden önce bize düşer" dediği Aşure günü ile ilgili olarak vefatından az önce tutumunu değiştirerek sahabilere bu değişikliği emir olarak duyurmuştur. Bu yüzdendir ki,

^{507[53]} Müslim, c.2, s. 792-793, Aynı kitap, aym bab.

Peygamber Efendimiz hakkında ilahi emir bulunmayan konularda Kitab ehline uymayı tercih ettiğini ve Rasulullah'ın yahudiye "Musa'ya saygı göstermek sizden önce bize düşer" dediğini bildirmiş olan ünlü sahabe İbn-i Abbas (r.a.) söz konusu tutum değişikliğinden sonra Aşure günü oruç tutmayıp da bu bakımdan yahu-dilere ters düşmekte en çok ısrar eden kimse olmuştur. Çünkü daha önce belirttiğimiz gibi, Peygamberimizin sözünü ettiğimiz tutum değişikliği ile ilgili emrini hadis olarak kendisi nakletmiştir.

Nitekim Müslim'de yer aldığına göre Hakem b. A'rec^{508[54]} diyor ki: "Bir defasında İbn-i Abbas'ın yanına vardım, o zenzem kuyusunun yanında paltosunu dürüp başının altına koyarak uzanmıştı. Kendisine:

"Bana aşure günü orucu hakkındaki bildiklerini anlat" dedim. Bana:

"Muharrem ayı hilalini görünce saymaya başla ve doku-zunucu gün gelince oruç tut" dedi. Kendisine:

"Rasulullah böyle mi yaptı?" diye sormam üzerine de bana:

"Evet, öyle yaptı" diye karşılık verdi."^{509[55]}

Yine Müslim'in bu konuda İbn Abbas'a (r.a.) dayanarak bildirdiğine göre Peygamber Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyurdu:

"Eğer gelecek yıl hayatta olursam, (Aşure ile birlikte) Muharrem'in dokuzuncu gününde (Tasua) de oruç tutacağım"^{510[56]}

Ayrıca Yahya b. Mansur, Amr b. Dinar'a dayanarak Ata'nın, İbn-i Abbas'm "Muharrem'in dokuzuncu ve onuncu günlerinde (Tasua ve Aşure) oruç tutarak Yuhudilere ters düşününüz" dediğini kulakları ile işittiğini bildirmiştir. Bunlar yanında Said b. Mansur'un "Sünen" adlı eserinde belirttiğine göre Davud b. Ali, dedesi İbn-i Abbas, Peygamberimizin şöyle buyurduğunu nakletmiştir:

"Aşure günü oruç tutunuz, fakat bu konuda yahudi-lere ters düşününüz. Bunun için de (Aşure ile birlikte) ya bir gün önce veya bir gün sonra da oruç tutunuz."^{511[57]}

Nitekim Esrem'in bildirdiğine göre İmam-ı Ahmed bu konuda "Ben Aşure günü orucu ile ilgili olarak Muharrem'in dokuzuncu ve onuncu günlerinin ikisinde de oruç tutulması gerektiği görüşündeyim. Çünkü İbn-i Abbas'ın rivayet ettiği bir hadisi göre Peygamber Efendimiz bu konuda:

"Muharrem ayının dokuzuncu ve onuncu günlerinin her ikisinde de oruç tutunuz" diyor. Öteyandan Meymu-ni ile İbn-i Haris de bu konuda İmam-i Ahmed'in şu benzer sözlerini naklediyorlar: "Kim aşure günü oruç tutmak isterse Muharrem'in dokuzuncu ve onuncu günleri birlikte tutar. Fakat eğer bu kimse ayın kaç olduğunu kesinlikle bilemiyorsa o zaman üç gün oruç tutar."^{512[58]} Arkadaşlarımızdan birinin görüşüne göre Muharrem'in dokuzuncu ve onuncu günlerini birlikte tutmak daha iyi olmakla birlikte sırf onu-uncu günü (Aşureyi) tutmak da mekruh değildir."

^{508[54]} Hakem Yahya b. Abdullah b. İshak b. el-A'rec, el-Basri, için tbn Hacer: "Güvenilirdir, çoğu kez yanılır" üçüncü kuşak ravilerden olup Müslim ve başkaları ondan hadis alır." diyor. Takrib el-Tehzib, c. 1, s. 191, Biy.No:486.

^{509[55]} Müslim, c.2, s. 707, H. No: 1133, Kitap Oruç Bab: Aşure günü için hangi günde oruca başlanmalıdır.

^{510[56]} Age, adı geçen kitap ve bab: H. No: 1334.

^{511[57]} Sahih İbn Huzeyme, c.3, s. 290-291, Beyhaki, Sünen el-K^ra, c.4, s. 287, Ahmed el-Müsned, c.1, s. 231.

^{512[58]} el-Muğni, el-Şerh el-Kebir, c.3, s. 104.

Bize gelen bu sözlerinden anladığımıza göre İmam-i Ahmed, sadece Aşure günü oruç tutmayı mekruh sayıyor. Çünkü kendisine bu konuda sorulan soruyu, iki gün oruç tutulması gerektiği şeklinde caveplandirdi ve bu görüşünü İbn-i Abbas'ın sırf Aşure günü oruç tutmayı mekruh saymasına dayandırdı.^{513[59]}

Bu durumu genel olarak şöyle açıklayabiliriz.. İslam'ın ilk döneminde yahudi ve hnstiyanlara benzeme niteliği taşıyan tüm uygulamalar Hicretin ilk yıllarında görüldü ve daha sonra bunlar yürülükten kalktı (neshedildi). Çünkü o günlerde mesela yahudiler ne düşünce tarzı ne kıyafet ne de sembolik nitelikli gelenekler bakımından müslümanlardan pek farklı değillerdi. Fakat daha sonraki yıllarda gerek Ki-tab (Kur'an) gerek sünnet ve gerekse Ömer (r.a.) zamanında olgun bir görünüm kazanan icma-i ümmet yolu ile Allah'ın kafirlere ters düşmek, zihniyet ve davranışlar bakımından onlardan ayrı olmak ilkesi ortaya çıkıp ağırlık kazanmaya başladı.

Sebebine gelince yahudi ve hnstiyanlara ters çıkmak, ci-had ve cizyeye bağlamak gibi çıkışlarla İslam'ın gelişip egemenliğini kabul ettirmesi perçinlenmedikçe mümkün olamazdı. Müslümanlar ilk yıllarda zayıf oldukları için yahudi ve hnstiyanlara karşı çıkma ilkesi ortaya konmamıştı. Fakat islamiyet güç kazanıp egemenliği perçinleyince bu ilkenin ortaya konduğunu görüyoruz.

1) Bu durumun günümüzdeki benzeri şöyle olabilir. Eğer bir müslüman Dar-ul Harb'de veya Dar-ul Harb niteliğinde olamayan kafir bir ülkede yaşasa, yaşadığı yörenin kafirleri ile dış görünüş bakımından ters olmakla yükümlü tutulmaz. Çünkü böyle bir tutum söz konusu müslümana zarar verebilir. Tersine böyle bir müslümanın zaman zaman çevresindekilerin dış görünüşlerine katılması müstahab, hatta bazı durumlarda vacip bile olur. Elbetteki eğer böyle davranmakta islam için yasak söz konusu ise bu böyledir. Böyle bir durumda islam için beklenebilecek yarar yöredeki kafirleri İslama çağrabilmek, onların içyüzlerini öğrenip müslümanlara bildirmek ve bu kafirlerin müslümanlara zarar vermelerini Önlemek gibi çeşitli amaçlar olabilir.

2) Bu konudaki ikinci izah tarzı da şudur: Farzedelim ki, Peygamberimizin söz konusu tutumu yürürlükten kalkmamıştır (neshedilmemiştir) O takdirde bilmeliyiz ki, bazı konularda kafirlerle uyuşmak sadece Peygamberimizin başa-rabileceği bir iştir. Çünkü o, Allah'ın kendisine indirmiş olduğu özel bilgi sayesinde kafirlerin adet ve gelenekleri arasında bulunan hak ve batıl unsurları ayırdetmek imkanına sahipti. Bize düşen bu konuda ona uymaktır. Bizim kendi kendimize kafirlerin dinlerinden alıntılar (iktibaslar) yaparak onların söz ve davranışlarını rehber edinmemiz, yetkili tüm müslümanların söz birliği caiz değildir ve peygamberimizin mesajının ihmal edilmez bir gereğidir. Buna göre eğer biri ortaya çıkar da "bizim zamanımızda yaşayan kitab ehli ile, günümüzün yahudi ve hnstiyanları ile uyum halinde olmamız müstehabdır." derse bu ümmetin dininin sınırları dışına çıkmış olur.

^{513[59]} S. el-Buhari, Feth'ul-Bari c.2, s. 445, H. No: 952, Kitap Bayramlar, Bab: Müslümanların bayram sünnetleri. Müslim, c.2, s. 607, H. No: 892, Kitap Bayram namazları, Bab: Bayramlarda oyun oynamanın mubah olması.

3- Üçüncü izah şekline gelince diyelim ki, yukardaki hadis gereğince Peygamberimiz "Hakkında emir bulunmayan konularda kitab ehline uymaktan hoşlanırdı", fakat bir süre sonra müslümanları aynı konuda onlara karşı çıkmalarını emretti. Bize emredilen şey de Peygamberimize ve onun sahabilerine uymaktır.

Fakat bizim asıl vurgulamak istediğimiz şey, bu ümmetin öncüleri olan ilk dönem müslümanlarının uygulamalarında hiç görülmemiş olan konularda kafirlere benzememizin yasak olduğudur. İlk göneni müslümanların uygulamalarında görülen şeylere gelince bunlardan kuşku duyulamaz. İsterse bu uygulamaları, zamanın kafirleri de yapmış olsun, ister yapmamış olsun, farketmez. Çünkü biz Allah'ın bize yapmayı emrettiği bir işi kafirler de öyle yapıyor diye terkede-cek değiliz. Üstelik şunu da hemen belirtelim ki, onlarla ortak konularda Allah'ın bize emrettiği şey, mutlaka Allah'ın yürürlükteki hak dinini, yürürlükten kaldırılmış veya değiştirilmiş eski şeriatlerden ayırdettirecek şekilde değişik ve farklıdır.^{514[60]}

Sakıncalı ve Sakıncasız Özentiler

Buraya kadar kafirlere ve müşriklere benzemenin genellikle yasak ve onlara karşı çıkmanın meşru olduğunu belirten Kitab (Kur'an), sünnet ve icma-ı sünnet kaynaklı delillerle bu konudaki belge ve kriterleri anlattık. Buradaki meşruluk (şeriat gereği olmak) yerine göre bazan vacip ve bazan da müstahabdır. Benzerlik konusu hareketi yapan kimsenin onlara benzeme amacı taşıyıp taşıyamaması önemli değildir. Çünkü şimdiye kadar örnek gösterdiğimiz davranışların çoğunda müslümanlar kafirlere ve müşriklere benzemeyi düşünmemişlerdir. Hatta bu davranışlar arasın-dabenzeme niyeti taşınması söz konusu olmayanlar bile vardı. Saçların ak olması ve uzun bıyıklılık gibi. Bu girişten sonra bilmelisin ki, Kitab ehlinin adet ve gelenekleri üç kısma ayrılır:

1- Bu adet ve geleneklerin bir kısmı hem bizim dinimizde ve hem de onların dininde meşrudur veya onların dininde meşru olduğunu bilmiyoruz ama şu anda bu davranışı yapmaktadırlar.

2- Bu davranışların bir kısmı bir zamanlar bizim dinimizce meşru oldukları halde daha sonra yürürlükten kaldırılmışlardır, (neshedilmişlerdir).

3- Bu davranışların bir kısmı da hiç bir şekilde meşru (şeriat kaynaklı) değildir, fakat onlar tarafından ortaya atılmıştır. Ayrıca bu kısmı oluşturan davranışlar ya sırf ibadetlerle ya sırf adetlerle veya hem ibadet ve hem de adetlerle ilgili olabilirler ki, böylece bu üç kısım dokuz kısma çıkar. Şimdi bu kısımları teker teker ele alalım:

1- Birinci kısımdaki hareketler hem bizim ve hem de onların şeriatında yeri olan veya bizim şeriatımızda yeri olup da onlar tarafından işlenen hareketlerdir. Aşure günü oruç tutmak ve öz olarak namaz ile oruç gibi. Bu kısımdaki dav-

^{514[60]} İbn-i Teymiyye, Sırat-ı Mustakim, Tevhid Yayınları: 295-305.

ranışlarda onlara karşı çıkmak ancak hareketin şekli bakımından olur. Aşure günü orucu konusunda ayın dokuzunu da ekleyerek iki gün oruç tutmamızın sünnet oluşu, Kitab ehline benzemeydim diye iftarda ve akşam namazında acele edip sahur geciktirmemizin emredilişi ile yahudilere karşı olmak için nalınlarla (ayakkabılarla) namaz kılmamızın emredilişi gibi. Bu kısmın gerek ibadetlerde ve gerekse adetlerde çok sayıda örneği vardır.

Bilindiği gibi Peygamber Efendimiz (s.a.v.) Ölülerin gömülme biçimi hakkında "lahid bizim ve sanduka bizim dı-şımızdakilerindir" buyurdu. Ayrıca müslümanların mezarları, kafirlerin mezarlarından ayırdedilebilsin diye müslümanların mezarlarını Kabe'ye dönük kazmak da sünnettir.

Görülüyor ki, ölüyü gömmek aslında hem onların hem de bizim şariatımızda yeri olan ortak bir adettir. Fakat şariat-ler çeşitli ibadet unsurları da içeren bu adetin biçiminde farklılık gösteriyorlar. Nalınlarla (ayakkabılarla) namaz kılmak da ibadet içerikli bir başka adettir. Namaz kılarken nalınları çıkarmak Musa'ya gelen şariatte vardı. Aybaşı kadını iyice ayırarak çevresinden izole etmek de böyledir. Bu saydıklarımız hem bizim ve hem de onların şariatlerinde yeri olan, ayrıca özleri bakımından ortak, fakat biçim bakımından farklılık gösteren hareketlerdir.

2- İkinci kısımdaki hareketler, onların şariatinde yer olup sonradan yürürlükten kaldırılan (neshedilen) hareketlerdir. Cumartesi günü tatil yapmak ile kişinin bazı ilave namaz ve oruçları üzerine farz etmesi gibi.

Böyle hareketlerde onlara uymanın yasak olduğu hiçbir gözden kaçmayacak derecede aşık ve tartışmasızdır. Buna göre hiçbir müslüman dindarlık gereği sayarak iç yağı ve tırnaklı hayvan eti yemeyi kendine yasaklayamaz.

Hem ibadet ve hem de adet unsurlu hareketlerde de durum böyledir. Bunun örneği de onların şariatlerinde yer alan bayram törenleridir. Bilindiği gibi şariat kaynaklı bayramlar hem ibadet ve hem de adet unsurları içerirler. Dua,, zikir, sadaka ve tapınma gibi hareketler bu bayramların dini unsurları, buna karşılık bol yemekler yemek, güzel elbiseler giyinmek, her zaman yapılan gerekli görevleri bir süre bırakmak ve müseadeli oyunlar gibi şeyler de bayramların adet kaynaklı unsurlarıdır. Nitekim Ebu Bekir hazretleri (r.a.) Peygamberimizin (s.a.v.) evinde şarkı söyleyen iki cariye görünce bu durumu yadırgayarak cariyeleri şarkı söylemekten alıkoymaya girişmiş, fakat Peygamberimiz:

"Bırak onları, ya Ebu Bekir, her kavmin bayramı var, bu da bizim bayramımızdır" diyerek onun bu karşı çıkışını engellemiştir. Ayrıca yine Peygamberimizin bayramgünleri Hırab adlı aleti çalarak oynayan Habeşlileri seyrettiğini biliyoruz.

Demek ki, şariat kaynaklı bayramlarda bir yandan diğer zamanlarda yapılması istenmemiş olan bazı ibadet unsurları ya vacip veya müstahab olarak yer alırken, öbür yatıdan diğer zamanlarda müsaade edilmeyen ve şu veya bu oranda nefsi okşayan bazı adetler unsurları da ya mubah ya müstahab veya vacip olarak yer alırlar. Nitekim her iki bayramımızda da oruçsuz olmamız farz kılındığı gibi Ramazan bayramından namaz ile sadaka ve Kurban bayramında da namaz ile

kurban kesmek eşleştirilmiştir. Dikkat edilirse her iki bayramda namazla eşleştirilen hareketler yemekle ilgilidir (sadaka ve kurban).

Bu kısmı oluşturan yürürlükten kaldırılmış ibadet ve adetlerde veya her iki unsuru birlikte içeren geleneklerde yabancılara uymak, özü meşru olan davranışlarda onlara uymaktan daha kötü bir şeydir. Bu yüzden ilerde daha detaylı bir şekilde anlatacağımız üzere bu alandaki yabancılara benzeme girişimi haramdır. Oysa birinci kısımdaki benzeme girişiminin sadece mekruh olduğu söylenebilir.

3- Üçüncü kısmı oluşturan hareketler, kafirlerin hiçbir kaynağa dayanmaksızın kendi kafalarından ortaya attıkları ibadet ve adetler veya her iki unsurun karışımı olan geleneklerdir. Bu alanda onlara özenmek, bir önceki kategoriye göre daha da kötü bir tutumdur. Çünkü bu davranışları icad edenler müslümanlar bile olsaydı, onları işlemek yine kötü bir hareket olurdu. Durum böyleyken her hangi bir peygamberin mesajından kaynaklanmayarak sadece kafirler tarafından ortaya atılmış olan davranışlara özenmenin ne kadar kötü olacağını varın siz düşünün. Sözün kısası, bu alandaki özentinin kötü bir tutum olduğu apaçıktır. Bu, bu alandaki birinci temel hükümdür. Buradaki bir başka temel nokta da şudur. Bu katigoriye giren taklit konusu ibadet ve adetler veya her iki unsurun karışımı gelenekler bu ümmet arasında sonradan ortaya atılan bidatlardır. Çünkü biz bu kategoride kafirlere özgü gelenek ve dav anı şiarından söz ediyoruz. Yoksa bizim için meşru olan ve örnek edindiğimiz ilk müslüman kuşağın işlemiş olduğu hareketlere sözümüz yok.

Hemen belirtelim ki, bidatlerin çirkin olduğunu veya tenzihi veya tahrimi şeklinde mekruh olduklarını belirten Kitab (Kur'an), sünnet ve İcma-i Ümmet kaynaklı deliller sözümüzün konusu olan özentileri de kapsar. Buna göre bu özentiler hem sonradan ortaya atılmış birer bidat olma ve hem de kafirlere benzeme niteliklerini birlikte taşırlar. Bu iki niteliğin her biri ayrı ayrı birer yasaklama gerekçesidir. Yani kafirlere benzeme ilk müslümanlarda görülmüş olsa bile genel anlamda olduğu gibi bidatçılıkta bidat konusu davranış kafirlerden aktarılmış olmasa da yasaktır. O yüzden bu iki nitelik biraraya gelince kötülük ve yasakhğı pekiştiren bağımsız birer gerekçe oluştururlar.^{515[61]}

Yabancı Bayramlar ve Şenlikler

Kafirlere benzeme ile ilgili bu temel hüküm ortaya çıktığına göre hemen belirtelim ki, bayram törenleri konusunda kafirlere özenmek iki bakımdan sakıncalıdır.

Genel karakterli birinci sakınca daha önce belirttiğimiz gibi, böyle bir tutumun ne dinimizde ve ne de ilk müslüman-larm geleneklerinde yeri olmayan bir davranışta kafirlere özenme sakıncasıdır. O halde böyle bir özenme girişimi kafirlere benzeme zararını, buna karşılık bu özenmeden uzak durmakla kafirlere

^{515[61]} İbn-i Teymiyye, Sırat-ı Mustakim, Tevhid Yayınları: 305-309.

karşı çıkmış olma yararını taşır. Hatta böyle bir davranış te: adûf sonucu olup doğrudan doğruya kafirlere özenmekten kaynaklanmış olmasa bile yine şeriatımızın gereği olan onlara karşı olmaktır. Çünkü daha önce işaret ettiğimiz gibi; sırf kafirlere karşı olmak bizim için yararlıdır. Buna göre şu veya bu şekilde kafirlere özenen kimse, başkaca bir zarara uğramamış olsa bile, kendisini bu yarardan yoksun bırakmış olur. Eğer hem yarardan olmuş ve hem de ayrıca zarara yolaçmış ise durum nice olur, işin orasını siz düşünün.

Böyle bir özentî sonradan dine sokulmuş bir bidat olduğu için ölçü edindiğimiz bakış açısına göre mekruh olacağı şüphesizdir. Çünkü kafirlere özenmek en az sakıncalı durumlarda mekruh olduğu gibi bidatler için söz konusu olan etfhafif hüküm de mekruhluktur.

Öteyandan kafirlere bayramları konusunda özenmenin haram olduğunu belirten deliller de çoktur. Mesela bunlardan biri; Peygamberimizin "Kim bir kavme özenirse, benzemeye çalışırsa onlardan olur" şeklindeki buyruğu gibi. Bu hadis kafirlere benzemenin mutlak anlamda haram olmasını gerektirir. Başka bir delil de Peygamberinizin "Müşriklere ters düşününüz, muhalefet ediniz" şeklindeki buyruğudur. Bu deliller sayıca çoktur. Daha önce belirttiğimiz gibi gerek Kur'an'da ve gerekse sünnette "gazaba uğramışların (yahu-dilerin)" ve "sapıkların (hrıstiyanların)" yollarından gitmenin haram olduğunu gösteren çok sayıda delil vardır. Hiç şüphesiz kafirlerin bayramları onların "yollarının" başka bir deyimle hayat tarzlarının bir parçasıdır. '

Sözünü ettiğimiz belge, içtihat ve kıyas niteliğindeki çeşitli delilleri gözden geçirenler onların konumuzu kapsamlarına aldıklarını ve bu özentilerin kafirlerin ya dini davranışlarından veya batı! dinlerinin sembolik törenlerinden oı-duklannı dolayısıyla tümü ile haram kıldıklarını açıkça görecektir. Onlar.n dinlerine özgü olmayan veya inançlarını sembolize etmeyen davranışları bu hükmün dışındadır. Mesela namaisda pabuçları çıkarmak gibi. Bunu yapmak caizdir. Tıpkı pabuçlarla namaz kılmanın caiz olması gibi.

Bu delilleri gözden geçirenler, bunun yanında yabancılara özenerek yeni bir adet ortaya atmaksızın eski geleneklerimizi sürdürmemizle aslı itibarı ile yabancı kaynaklı bir adet ortaya çıkararak onlara benzemek istememiz veya böyle bir amaç taşımamız arasında fark olduğunu da görecektir.

Kafirlerin bayram törenlerine özenmenin taşıdığı ikinci tip sakınca doğrudan doğruya bu bayramlarla ilgilidir. Böyle derken Kitabın (Kur'an'ın), sünnetin ve icma-i ümmetin bizi böyle bir şeyden sakındıran açıklamalarını kasdediyo-rum.

Bu konuda, önce Kur'an'a baş vuralım. Cenab-ı Allah (c.c.) buyuruyor ki:

"Onlar ki, yalan konuşulan yerlerde bulunmazlar ve boş laf edenlerle karşılaştıklarında vekarla geçip giderler." (Furkan: 25/72)

Şimdî tabiî kuşağından olan ünlü tefsircilerin bu ayetle ilgili açıklamalarına göz atalım:

Ebu Bekir Hilal'in "Cami^{516[62]} adlı eserinde belirttiğine göre Muhammed b.

^{516[62]} Hilal'in İmam Ahmed'in görüşlerini, bilgilerini ve çözümlediği meselelerini topladığı kitaptır.

Şirin, ayette geçen "yalan konuşulan yerler" den maksat yahudilerin "Şaanın (Kippur)" bayramıdır, diyor. Aynı kaynağa göre Mücahid, "burada müşriklerin bayramları kasdediliyor" derken Rabii b Enes^{517[63]} de aynı görüşü paylaşıyor.^{518[64]} Bu arada sahabilerden Herime'nin bu açıklamalara yakın bir yorumuna göre ayette "cahiliye döneminin geleneksel bir oyunu"^{519[65]} kasdedilmiştir.

Öteyandan Kadı Ebu Yala'ya göre ayet "müşriklerin bayramlarına katılmayı yasaklayan bir çağrı" dır.- Ebu Fe-rece İsfahani zimmilerle ilgili şartları incelerken, Dah-hak'ın ayetteki bu ifadeyi "müşriklerin bayramları" şeklinde açıkladığını belirtiyor. Yine aynı kaynağa göre Amr b. Murre ayetin bu kısmını "Yani onlar müşrikleri şirkleri konusunda desteklemezler, onlarla düşüp kalkmazlar" şeklinde açıklarken Atabe b. Yesar,^{520[66]} bu ayeti açıklarken halife Ömer'in "Acemlerin tımturaklı konuşma tarzları ile müşriklerin bayram günlerinde onların kiliselerinde bulunmaktan sakınıınız"^{521[67]} şeklindeki sözlerini hatırlatıyor.

Görüşlerine yer verdiğimiz tabiin kuşağına mensup tefsir bilginlerinin ayetteki bu ifadeyi "kafirlerin bayramları" şeklinde yorumlamaları, "Burada kasdedilen şirkettir veya cahiliye döneminde tapılan bir puttur" veya "Burada maksat kına toplantıları" veya "şarkılı toplantılar" dır şeklindeki münferit açıklamalarla çelişik değildir. Çünkü klasik tefsir bilginlerinin üslubu böyledir. Onlar bir tür hakkında konuşurken o türün belirli bir bireyini belirtmekle yetinirler. Tıpkı arapça bilmeyen ve "ekmek nedir?" diye soran bir kimseye "işte ekmek" diyerek çörek verildiği gibi.

Yalnız bazıları bu ayeti "Yalan yere şahitlik, yani yalancılık" şeklinde yorumladılar ki, bu tartışma kaldırır, zorlamalı bir yorumdur. Çünkü ayeti böyle anlamak, her şeyden önce dilbilgisi kuralları açısından, uygun değildir.

Okuduğumuz bu açıklamaların dayanağı ayette geçen "zur (yalan)" kelimesinin "süslenmiş, yıldızlanmış ve böylece gerçekte olduğundan başka türlü görünmüş" anlamına gelmesidir. Buna göre yalancı şahitlik yapan kimse içinden bildiği gerçeğe ters düşen bir söz söylemiş olur. Bu yüzden tefsirciler bazan bu kelimeyi "Aslında çirkin olduğu halde ya görünüşteki benzerliğe aldanarak veya nefsin duygularına esir olarak bir şeyin güzel görünmesi" şeklinde açıklanmışlardır. Nitekim şirk (Allah'a ortak koşmak) görünüş benzerliklerine aldanarak; şarkı ve çalgı gibi eğlenceler de nefsin arzularına (şehvete) kapılarak güzel görünen veya gösterilen şeylerdir.

^{517[63]} Rebi b. Enes, el-Bekri, el-Hanefi, el-Basri, sonra el-Horasani için el-Aclî: Doğru sözlüdür, diyor. Nesai, rivayetleri sakıncasıdır, der. İbn Hibân güvenilirlerden olduğu, kanısındadır. Bazısı onu Şilikle suçlar. İbn Hacer ise: "Doğru sözlü birisidir." yargısını vermiş. Buhari, Müslim dışında dört hadis imamı da ondan hadis tahrir etmiştir. H. 140'da öldü. Tehzib el-Tehzib, c.3, s. 238-239 Biy. No: 461. Tekrib el-Tehzib c.1, s. 243. Biy No: 31.

^{518[64]} Bkz. İbn Kesir, c.3, s. 328-329.

^{519[65]} Bkz. Tefsir-i Kurtubi, c.13, s. 79-80.

^{520[66]} Ata b. Yesar el-Hilal el-Medeni, el-Kadi Peygamberin eşi Meymune'nin azadlısından bu raviyi Ebu Muhammed, İbn Main, Nesai, İbn Sa'd, Ebu Zer'a vebaşkalın teşvik ediyor (güvenilirliğini onaylıyor). Altı kaynak hadis kitabı yazarları ve diğerleri ondan hadis naklinde bulundular. Kasas sahibi (kıssa anlatıcısı) ibadete düşkün erdemli bir kişiydi. İskenderiye'de öldü. 103. İbn Sa'd Tabakat, c.5, s. 173-174, Tehzib el-Tehzib, c.7, s. 217-218.

^{521[67]} Abdurrezzak, el-Musannef, c. 1, s. 411, H. No: 1608. Bab: Namaz, Beyhaki, Sünen el-Kübra, c.9, s. 234, Kenz el-Ummal, c.3, s. 886, H. No: 9034; Kenz el-Ummal, c.1, s. 405, H. No: 1732.

Müşriklerin bayram törenleri ise hem görünüşteki yanıltıcı benzerlik hem şehvet duygusunun okşama ve hem de batıl (eğri) olma niteliklerini yapılarında birlikte barındırırlar. Din açısından bunların ve taşıdıkları geçici nazların hiçbir yararı yoktur, akıbetleri elem ve acıdır. İşte bu yüzden gerek bu törenlerin kendileri, gerekse onlara katılmak veya seyirci olmak bu terimle ifade edilmiştir. Cenab-ı Allah (c.c.) yukardaki ayette bu törenlerin seyircisi olmayı övüyor. Seyircilik, sadece görerek veya işiterek olay yerinde bulunmayı ifade eder. Peki, bundan daha ileri giderek seyircilikte yetinmeyip bu tip törenlere doğrudan doğruya katılmanın hükmü nice olur, bunu varın siz düşünün.

Ayrıca bu çeşit törenlerin seyircisi olmaktan uzak duranları öven bu ayet, bu üslubu ile tek başına bu tip törenlere bil-fil katılmaktan kaçınmayı teşvik edici niteliktedir. Bunun yanında bu tip şenliklere seyirci olmamanın mendup olması- nı ve belkide bunların seyircisi olmanın mekruh olduğunu da ifade eder. Çünkü bizzat Cenab-ı Allah, bu şenlikleri "yalancı ve yaldızlı kötülükler" diye adlandırıyor.

Fakat sırf bu ayete göre dayanarak bu tip törenlere seyirci olarak katılmanın haram olduğunu söylemek zordur, tartışma götürür. Bunun yerine bu ayeti, böylesine törenlere bilfiil katılmanın haram oluşunun delili saymak daha uygundur. Çünkü dağılma gibi Allah bu törenleri "zur (yalancı ve yaldızlı kötülükler)" diye niteliyor. Cenab-ı Allah (c.c.) aşağıdaki ayetlerde yalan ve yaldızlı sözler söyleyenleri de yeriyor. Her ne kadar gösterişçiler arasında böyle sözler söyleyenler başkalarına zararlı olmuyorlar ise de Cenab-ı Allah (c.c.) böyleleri hakkında şöyle buyuruyor:

"Bununla birlikte onlar çirkin ve yalan bir söz söylüyorlar." (Mücadele: 58/2)

"O halde murdar putlardan ve yalan sözden kaçınınız." (Hacc: 20/30)

Gerçi yalan söz söylemeyi, yalana dayalı aldatıcı hareketlerden daha ağır bir günah sayan bilginler var ise de yalana dayalı aldatıcı hareketler yapanlar da bu ayetlerde beliren ilahi yerginin kapsamına girer. Çünkü Cenab-ı Allah'ın daha önceki ayette yalana dayalı çirkin hareketlere seyirci olmaktan kaçınanları Övmesi, böyle hareketleri işlemenin onun katında ayıplanmış ve kınanmış olduğuna delildir. Yoksa eğer böyle hareketleri yapmak aslında caiz olduğu halde onlardan uzak durmak daha iyi olmuş olsa bu hareketlerin seyircisi olmaktan kaçınma tutumu, bu kadar bir övme gerekçesi olmazdı. Çünkü mubah şeylerin seyircisi olmak faydasız olmakla birlikte böyle hareketleri seyretmek fazla zararlı ve önemli değildir.

Bazılarına göre de yukardaki ayet vurgulamalı bir övgü niteliği taşıyor. Çünkü ayette sözü geçen kimseler batıl hareketleri doğrudan doğruya işlemek şöyle dursun böyle hareketleri İşleyen kitlelerin seyircileri bile olmuyorlar. Nitekim Cenab-ı Allah (c.c.) bu ayetin az öncesinde:

"Rahman'ın has kulları o kimselerdir ki, onlar yeryüzünde alçak gönüllülükle yürürler ve haddini bilmez cahiller kendilerine laf attıkları zaman -selam derler." (Furkan: 25/63) buyuruyor.

Bu ayette Cenab-ı Allah (c.c.) övdüğü kimseleri "Rah-man'ın kulları" diye

nitelendiriyor. Rahman'in kulu olmak farz olduğuna göre bu sıfatı taşımak da farzdır.

Fakat bu görüş taratışına götürür. Çünkü bu ayetin devamında sayılan seçkin sıfatlar arasında farz olmayanların da bulunduğu ileri sürülebileceği gibi bu ayette övülenlerin söz konusu sıfatı gerçek ve yetkin anlamda taşıdıklarının belirtildiği de söylenebilir. Nitekim aşağıdaki ayetler de bu niteliktedir:

"Müminler o kimselerdir ki, Allah'ın adı anıldığı zaman kalbleri ürperir." (Enfal: 8/2)

"Kullar içinde ancak bilginler Allah'dan (gereğince) korkar." (Fatır: 35/28)

Kısacası, yukardaki ayet kafirlerin düğün törenlerinde bulunmayı ister haram, ister mekruh ve isterse kaçınılması müstahab bir hareket saydığı kabul edilsin, bizim amacımızın özü gerçekleşmiş olur. Çünkü bizim ana amacımız kafirlere özenilmemesi gerektiğini vurgulamaktır. Çünkü bazı kimseler kolay geçim yolları elde etmek, maddi kazanç sağlamak ve başka dünyalık yararlar edinmek gibi gerekçelerle kafirlerle uyum halinde olmanın müstahab olduğunu ileri sürüyorlar. Bu açıklamalarla, tam tersine onlara özenmek-ten kaçınmanın müstahab olduğu anlaşılınca maksadımız gerçekleşmiş oluyor.

Şimdi de kafirlerin bayram törenleri ile ilgili sünnet kaynaklı delillere geçelim. Sahabilerden Enes b. Malik (r.a.) diyor ki:

Peygamberimiz Medine'ye geldiği zaman yerli halkın eğlenerek kutladığı iki bayram gününün olduğunu gördü. Me-dinelilere "Bu günlerin anlamı nedir?" diye sorunca onlardan "Biz cahiliye döneminde bu günlerde eğleniyorduk" cevabını aldı. Bunun üzerine Medinelilere şöyle buyurdu:

"Allah sizin iki eğlence gününüzü, onlardan daha hayırlı olan şu iki güne değiştirdi: Bu iki gün Kurban ve Ramazan Bayramı günleridir."^{522[68]}

Bu hadis Ebu Davud, Ahmed ve Nesai'de yer almıştır. Kolayca anlaşılacağı gibi Peygamberimiz (s.a.v.) Medi-ne'lilerin bu iki cahiliye kaynaklı bayram günlerini onaylamadığı gibi kendilerini geleneklerine uyarak o günlerde eğlenmek üzere serbest de bırakmadı. Tersine onlara "Allah sizin bu iki eğlence gününüzü, bunlardan daha hayırlı iki güne değiştirdi" buyurdu. Bir şeyi değiştirmek değiştirilen şeyi bırakmayı gerektirir. Çünkü değiştirilen şeyle yerine konan şey birarada bulunamaz. Buna göre bu ifade tarzı, ancak birarada bulunamayacak, birbirieri ile bağdaşmayacak nitelikteki şeyler ve durumlar için kullanılabilir. Nitekim aşağıdaki ayetler de aynı ifade tarzı özelliğini taşırlar: i "Şimdi siz beni bırakıp onu (şeytanı) ve soyunu mu dost ediniyor sunuz? Oysa onlar sizin düşmanın izidir. Zalimler için ne kötü bir değiş-tokuştur bu."

(Kehf: 18/50)

"Bu yüzden onların iki bahçesini buruk yemişle, acı ilginli ve içinde biraz da sedir ağacı bulunan başka iki bahçe ile değiştirdik." (Sebe: 34/16)

"Fakat o zalimler bu sözü başka bir sözle değiştirirler." (Bakara: 2/59)

"Öksüzlere mallarını veriniz ve temiz olanı murdarla (pis olanla)

^{522[68]} Ebu Davud, Sünen, el, s. 675, H. No: 1134, Kitap Namaz Bab: Bayram namazları.

değiştirmeyiniz." (Nisa: 4/2)

Sahabilerden Enes b. Malik (r.a.) tarafından rivayet edilen ve yeni toprağa verilmiş ölü ile ilgili olan şu hadis de üslup bakımından bu kategoriye girer. Bu ölüye "cehennemdeki yerine bak, Allah sana orası yerine cennette daha hayırlı bir yer ayırdı" denirken bir başka ölüye de "Cennetteki yerine bak, fakat Allah sana orası yerine cehennemde bir yer ayırdı"^{523[69]} denir. Bunun gibi halife Hz. Ömer (r.a.) ünlü muallaka şairi Lebid'e^{524[70]} Şairliğin ne oldu?" diye sorunca Lebid'in verdiği cevap da aynı ifade özelliğini taşır; "Allah, şiirlerimin yerine bana Bakara ve Ali İmran surelerini verdi."^{525[71]} Bu ifade tarzının özelliklerine sık sık rastlanır.

Peygamberimizin (s.a.v.) yukardaki hadisinde geçen: "Allah sizin bu iki eğlence gününüzü., onlardan daha hayırlı olan şu iki günle değiştirdi" şeklindeki ifadesi her iki döneme ait bayram günlerinin birarada kutlanmamasını gerektirir. Özellikle "onlardan daha hayırlı" deyişi, şariatımızın belirlediği bayram günlerinin cahiliye döneminin eğlence günlerinin yerine konmalarını gerektirir. Bu böyle olduğu gibi, Peygamberimiz'in Medinelilere geleneksel bayram günlerinin anlamını sorup da onlardan aldığı:

"Onlar cahiliye döneminde oyun oynayarak kutladığımız iki bayram günüdür" şeklindeki cevap üzerine:

"Allah size onlar yerine başka iki gün verdi" diye buyurması, O'nun Medinelilere bu iki günü kutlamayı yasaklayıp yerlerine iki İslamî bayram önerdiğini gösterir. Çünkü eğer hadisle yasaklama amacı olmasaydı, o günleri değiştirmekten bahsetmek yerinde olmazdı. Sebebine gelince buradaki ana amaç, müslümanların düzenli şekilde kutlayacakları ve cahiliye döneminden kalma geleneksel bayram günleri yüzünden ihmal edemeyecekleri vacip nitelikli iki islami bayram günü ortaya koymaktadır.

Hadisi rivayet eden Enes'in:

"Medinelilerin onaylayarak kutladıkları iki günleri vardı" sözü ile Peygamberimizin:

"Allah sizin bu iki eğlence gününüzü, daha hayırlı iki günle değiştirdi" şeklindeki ifadesi birlikte gözden geçirilince Enes'in, Peygamberimizin bu sözlerini eski geleneksel iki bayram günü yerine yeni iki bayram günü koyma eylemi şeklinde anladığını gösterir.

Hemen belirtelim ki, sözü geçen cahiliye kaynaklı iki bayram günü islam döneminde unutulmuş, ne Peygamberimiz zamanında ve ne de halifeler döneminde de bu günlerden iz kalmamıştı. Eğer halk bu günlerde eğlenmekten alı-konmamış olsaydı, bu geleneği devam ettirirdi. Çünkü gelenekler, değişmeyi sağlayıcı bir motif olmadıkça değişmezler. Özellikle kadınlar, çocuklar ve halk

^{523[69]} Bu konuda Buhari-Müslim ve diğer sünen kitaplarında değişik sözcükler içeren hadisler rivayet edilmektedir. Bazısı biraz uzun bazıları biraz kıdır. Bkz. Sahih-i Buhari, Feth'ul-Bari, c.3, s. 232. H. No: 374, Kitab: Cenaze, Bab: Kabir işkencesine değin hadisler, Müslim, c.4, s. 2199, H. No: 2866-2870, c.4, s. 2200 Kitab Cennet, Bab: Ölüye Cennet yada cehennemdeki yerinin gösterilmesi.

^{524[70]} Ulu sahabilerden olan Lebid b. Rebia b. Malik b. Cafer b. Ki-lab el-Amiri, aynı zamanda çok ünlü bir ozandır. Kavminin elçisi olarak-Peygamber'e geldiği zaman Müslüman oldu. İslama girince şiir yazmayı bıraktı. H. 41 yılında 140 yaşındayken öldü. Bkz. Esed el-Gabe, c.4, s. 260-261

^{525[71]} İbn Hacer, el-İsabe, c.3, s. 326. Lebid'in yaşam öyküsü bölümünde isnadsız.

çoğunluğu tatil ve oyun bayramı olarak kutladıkları günleri büyük bir heyecanla gözlerler. Nitekim çoğu krallar ve devlet başkanları idare ettikleri halkın geleneksel bayramlarını değiştirmeyi başaramamışlardır. Çünkü halk vicdanında bu bayramlarla ilgili motif kuvvetli ve kalabalıkların bu bayramları kutlama arzuları güçlü olagelmıştır.

Eğer Peygamber Efendimiz (s.a.v.) söz konusu cahiliye bayramlarına güçlü bir şekilde karşı çıkmasaydı, bu bayramlar, sönük bir biçimde de olsa, varlıklarını devam ettiri-ceklerdi. Demek ki, Peygamberimizin bu bayramalarla güçlü bir şekilde engel olduğu kesindir. Öteyandan Peygamberimizin güçlü bir şekilde karşı çıktığı adet ve davranış haramdır. Çünkü haramın bundan başka bir anlamı yoktur. Bu şüphe götürmez, apaçık bir gerçektir. Bu durumda eğer halk tekrar geriye dönüp bu iki bayramda yaptığı hareketleri şu veya bu şekilde yapmaya koyulsa bu tutum yasağı çiğnemek olur. Maksud da budur.

Yahudiler ile hristiyanların bayramlarına gelince bunlar cahiliye bayramlarından daha sakıncalıdır. Çünkü Peygamberimiz bu ümmeti yahudiler ile hristiyanlara benzeme tehlikesi karşısında uyarmış ve bu tehlikeli sakıncaya düşenlerin bulunacağını haber vermiştir. Oysa cahiliye dini konusunda durum böyle değildir. Yani bu dinin yeniden hortlaması ancak mümin vicdanların yaygın bir çözülüşe uğrayacağı son günlerde söz konusu olabilir. Ayrıca yahudî ve hristiyan bayramlarının, cahiliye bayramlarından daha çok sakıncalı olmadıkları farzedilse bile onlar kadar sakıncalı oldukları kesindir. Çünkü uygulayıcıları olan bir kötülük, insanlar hesabına kuvvetli motiften yoksun, uygulayıcısız bir kötülükten daha tehlikelidir.^{526[72]}

Yasak Adaklar

Bu konuda Ebu Davud'da yer alan bir ikinci hadis daha var. Sabit b. Dahhak^{527[73]} diyor ki:

"Peygamberimiz zamanında arkadaşlarımızdan biri Mekke yakınlarındaki Buvane denen yerde bir deve kesmeyi adanmıştı. Peygamberimize gelerek:

"Ya Rasulallah, ben Buvane'de bir deve kesmeyi adadım, ne dersiniz?" diye sordu. Peygamberimiz yanındakilere:

"Sözü geçen yer, cahiliye döneminde tapılan putlardan birinin saklandığı bir yer mi idi?" diye sordu. Arkadaşlarımız:

"Hayır" dediler. Arkasından:

"Peki orası cahiliye döneminin bayram yerlerinden biri mi idi?" diye sordu. Oradakiler bu soruya da:

"Hayır" diye cevap verince Peygamberimiz o arkadaşımıza:

"O halde adağını yerine getir. Çünkü Allah'ın emrine aykırı adaklarla yerine

^{526[72]} İbn-i Teymiyye, Sırat-ı Mustakim, Tevhid Yayınları: 309-319.

^{527[73]} Ulu sahabilerden olan bu zatın adı, Sabit b. el-Dahhak b. Halife el-Ensari el-Eşheli, Rıdvan biatında bulundu. Bis'etin üçüncü yılında doğdu. H. 62 yılında öldü. Hendek savaşında Rasulullah'ın hemen yanında takviye güç görevini üstlenmişti. Bkz. el-İsabe, c.1, s. 193-194, Biy. no: 894.

getirilmeleri elde olmayan adaklar yerine getirilmezler."^{528[74]} buyurmuştur. '* Bu hadisin aslı Buhari ile Müslim'dedir^{529[75]} ve yer halkası "güvenilir" olan bir rivayet zinciri tarafından nakledilmiştir.

Öte yandan Ebu Davud'da yer aldığına göre bu hadiste sözü geçen sahabinin kızı Meymune bu olayı şöyle anlatıyor:

"Babamla birlikte başında Peygamberimizin bulunduğu bir hac kafilesinde yolculuk ediyorduk. Bir ara Peygamberimizi gözlerimle gördüm. Halk da aralarında:

"İşte Rasulullah" diye konuşuyorlardı. Ben onu bakışlarımla izlemeye koyuldum.

Bir ara babam kendisine yaklaştı, elinde öğretmenlerin derste kullandıkları benzer bir sopa vardı. O sırada babam yanma yaklaşıp ayağından tutarak devesini durdurdu. Peygamberimiz de durarak babamın söyleyeceklerini dinlemeye yöneldi. Babam kendisine:

"Ya Rasulallah, vaktiyle eğer bir gün oğlum olursa Akabe yakınlarındaki Buvane denen yerde bir miktar koyun Galiba elli koyun demişti- kurban etmeyi adamıştım, ne yapayım?" diye sordu. Rasulullah babama:

"Orada şu putlardan biri var mıydı?" diye sordu. Babam:

"Hayır, yoktu" deyince Peygamberimiz:

"O halde Allah için adadığım yerine getir" diye buyurdu.

Bunun üzerine babam koyunları biraraya toplayıp boğazlamaya girişti. Bu arada bir koyun elinden kaçtı, babam onun peşinden koşarken:

"Allah'ım, adağımı yerine getirmeme nasib eyle" diye dua ediyordu. Çok geçmeden kaçan koyunu yakalayarak -diğerleri gibi- boğazladı."^{530[76]}

Öteyandan yine Ebu Davud'un, Amr b. Şuayb'e ve onun da babası yolu ile dedesine dayanarak bildirdiğine göre "Bir gün kadının biri Peygamberimize gelerek:

"Ya Rasulallah, senin yambaşında davul çalmayı adadım, ne dersin?" diye sordu. Peygamberimiz kadına:

"Adağımı yerine getir" dedi. Arkasından kadın, cahili-ye döneminde kurban kesilen bir yeri kasederek:

"Ben falanca yerde kurban kesmeyi adadım, ne dersin?" diye sordu. Peygamberiniz kadına:

"Put adına mı?" diye sordu. Kadın:

"Hayır" dedi. Peygamberimiz" bu defa:

"Heykel adına mı?" diye sordu. Kadın yine:

"Hayır" diye cevap verdi. Bunun üzerine Peygamberimiz kadına:

^{528[74]} Sünen-i Ebi Davud, Kitap Yemin ve Adaklar, Bab: Adakları ye-rirfe getirme ile emrolunma, H. No: 3313, c.3, s. 607.

^{529[75]} Sahih-i Buhari, Feth'ul-Bari, c.1 1, S. 581, H. No: 6198. Kitap Yeminler ve Adaklar Bab: Taata (ibadette) adak adama. Sahih-i Müslim, c. 3, s. 1261-1263, Kitap: Adaklar, b. Allah'a isyanın söz konusu olduğu adaklar yerine getirilemez. H. No: 1641. Buradaki hadis şöyle: "Allah'a isyan söz konusu olan adaklar ve kulun sahip olmadığı şeyleri adadığı zaman adağını yerine getirme yoktur. Allahualem müellif yukarıda, bu iki hadise, -Buhari ve Müslim'de geçen iki hadis- işaret ediyor.

^{530[76]} Ebu Davud, c.3, s. 607-609, H. No: 3314; Kitap Yemin ve adaklar, Bab: Adakları yerine getirme. İbn Mace bu anlamdaki bir hadisi kısa olarak tahrir ediyor, c.1, s. 688, H. No: 2131, Kitap Kefaretler, Bab: Adağı yerine getirme, Ahmed, el-Müsne'd, c.3, s. 419.

"O halde adağını yerine getir" diye buyurdu."^{531[77]}

Yukarıdaki hadisin belirttiğine göre sözü geçen sahabi belirli bir yerde bir miktar hayvan kurban etmeyi adadı. Bu adak hayvanların cinsi ya devedir ya koyundur veya iki ayrı olay söz konusudur. Peygamberimiz, adama:

"O dediğin yer, cahiliye döneminde tapılan putlardan birinin saklandığı yer mi idi?" diye sordu. Adam:

"Hayır" dedi. Arkasından Peygamberimiz adama:

"Orası cahiliye halkının bayram yerlerinden biri mi idi?" diye sordu. Adamdan yine: *"Hayır" cevabını alınca kendisine:

"O halde adağını yerine getir" diye buyurdu. Daha sonra da:

"Allah'ın emrine aykırı adaklar yerine getirilemez" diyerek sözlerini bağladı. Bundan da anlaşılıyor ki, cahiliye halkının bayram yerlerinde veya putların saklandığı yerlerde kurban kesmek Allah'ın emrine aykırı bir harekettir.

Bu hadiste dikkat edilmesi gereken noktalardan biri şudur ki, eğer cahiliye döneminin bayram yerlerinden kurban kesmek caiz olsaydı, Peygamberimiz soru soran sahabinin adağını yerine getirmesine izin verirdi. Tıpkı davul çalmasına izin verdiği gibi. Hatta izin vermek bir yana ona adağını yerine getirmesi gerektiğini söylerdi. Çünkü adağı belirtilen yerde kurban etmek aslında vaciptir. O halde düşünelim ki, cahiliye döneminin bayram adetlerini paylaşmak suretiyle "O dönemin bayramlarına katılmak nasıl düşünülebilir?"^{532[78]}

Bayramın Anlamı

Şu noktayı da belirtmeksizsin geçmemeliyiz. Buradaki açıklamalardan anlaşıldığına göre "Bayram" terimi, "belirli bir zaman birimi içinde dönüşümlü şekilde tekrarlanan herkese açık bir toplantı" anlamına gelir. Bu dönüşümlü tekrarlanma yıldan yıla olabileceği gibi haftadan haftaya veya aydan aya da olabilir. Bayram terimi bu temei anlamın dışında daha bir kaç farklı anlama gelir. Bu anlamdan biri "Dönüşümlü şekilde tekrarlanan gün" demektir. Ramazan bayramı ve Cuma günü gibi. Bayram'ın bir diğer anlamı bu belirli günlerdeki toplantı'dır. Bu terimin başka bir anlamı bay: ram günlerinde yapılan adet ve ibadetlerin toplamıdır. Ayrıca bazı bayramlar ancak belirli yerlerde kutlanırken diğer bazı bayramlar belirli yerlere bağımlı yerlerdedir. Bu saydığımız kavramlar da zaman zaman "Bayram" terimi ile ifade edilirler.

Mesela Peygamberimiz (s.a.v.) cuma günü hakkındaki "Bu gün, Allah'ın müslümanlar için bayram kıldığı bir gündür" hadisinde "Bayram" terimi, "zaman"la ilgili bir anlam taşır. Bunun yanında sahabilerden İbn-i Abbas'ın (r.a.) "Peygamberle birlikte bayramı kutladık" cümlesinde "bayram", "toplantı ve bir takım özel hareketler" anlamındadır. Bu arada yine Peygamberimizin "Benim mezarımı bayram edinmeyiniz" hadisinde bu terim "bayram yeri" anlamına gelir. Çoğu zaman da "bayram terimi" hem belirli bir günün ve hem de o gün

^{531[77]} S. Ebi Davud, c.3, s. 606, H. No: 3312, Kitap: Yemin ve adaklar, Bab: Adakları yerine getirme ile emrolunma.

^{532[78]} İbn-i Teymiyye, Sırat-ı Mustakim, Tevhid Yayınları: 319-322.

işlenen belirli hareketlerin adı olur. Peygamberimizin, yanında çalgı çalan iki cariye'yi yadırgayan Ebu Bekir'e cevap teşkiîeden "Bırak onları, ya Ebu Bekir! Her kavmin nasıl bir bayramı varsa bu da bizim bayramımızdır" hadisinde ttrim bu çifte anlamı içerir.

Yine yukardaki hadise dönecek olursak Peygamberimizin kendisine soran sahabe'ye dönüp "Orası cahiliye araplarının bayram yerlerinden biri mi idi?" diye sorarken cahili-ye araplarının bayram olarak kutladıkları geleneksel bir toplantıyı kasetmiştir. Bundan da belirli bir yerin cahiliye döneminde bayram yeri olarak kullanılmasının -öyle adanmış bile olsa- orada kurban kesmeye engel olduğu ortaya çıkar. Aynı yerin cahiliye putlarının korunduğu yer olması halinde de durum böyledir. Yoksa Peygamberimizin bu sorulu cevaplı sözleri tutarsız ve bağlantısız olur.

Kolayca analaşılabacağı gibi bu yasaklamanın ana sebebi ya cahiliye dönemi arapların tapınma yeri edinerek saygı gösterdikleri bir yere saygı gösterilmiş olması ya özellikle orada kurban kesmekle onların tapınmalarına ortak bulunmuş olması veya onların oradaki bayram töreninin hortlatıl-maşı tehlikesidir. Çünkü bu davranışta ya eylemin yeri ya doğrudan doğruya eylemin kendisi veya eylemin zamanı söz konusu olabilir.

Eğer yasağın gerekçesi söz konusu yerin Özellikle seçilmiş olması ise -ki anlaşıldığı kadarı ile sebep budur- bunun sebebi, burasının cahiliye araplarının bayram yeri olmasıdır. Nitekim belirli bir yer seçme niyeti var olmakta devam ettiği halde seçilen yerin böyle bir sakınca taşımadığı ortaya çıkınca orada kurban kesilmesine izin verildiğini görüyoruz. Demek ki, sakıncalı olan ve kaçılması gereken şey, cahiliye araplarının kurban kesme olarak geçilmesidir. O halde cahiliye araplarının bayram yerinin kurban kesme yeri olarak belirlenmesi sakıncalı olunca doğrudun doğruya onların bu bayramlarını benimsemenin hükmü nice olur, bunu varın siz düşünün.

Öteyandan Peygamberimiz belirli yerde kurban kesmeyi cahiliye arapların putlara taparak Allah'a şirk koştukları yer olduğu için hoş görmediğine göre bu durum Allah'a şirk koşmanın ve putlara tapmanın daha kesin bir yasak olmasını gerektirir. Eğer bu yasağın gerekçesi orada kurban kesmenin cahiliye arapların bayramlarına katılmak olduğu kabul edilirse bu bizim meselemizin ta kendisidir. Çünkü bu takdire göre orada kurban kesmek, cahiliye arapları-nın bayramlardaki hareketlerine katılmak demek olduğu İçin yasaklanmış olur. Yoksa bunun başka bir sakıncası yoktur.

Birinci ihtimal daha akla yakındır. Çünkü Peygamberimiz sözünü ettiğimiz sahabe'ye cahiliye arapların bayramları sırasında orada kurban kesip kesmediklerini değil, orasının eski bayram yeri olup olmadığını sormuştur. Ayrıca Peygamberimizin "Orası cahiliye arapların bayram yerlerinden biri mi idi?" cümlesinin zamanına dikkat edilirse bu sorunun sorulduğu günlerde böyle bir bayramın olmadığı anlaşılır. Bu nokta gayet açıktır. Bunun yanında aynı konudaki bir başka hadiste bu olayın veda haccı sırasında meydana geldiği bildiriliyor ki, o zaman müşriklerin bütün bayramları unutulmuş, geçmişe

gömülmüştü.

Şimdi düşünelim. Peygamberimiz, kafirlerin bayramlarını kutladıkları bir yerde kurban kesmeyi yasaklıyor. Oysa o kafirler müslüman olmuşlar ve söz konusu bayramı ter-ketmişlerdir. Soruyu soran sahabe de orayı bayram yeri edinmiyor, sadece orada kurban kesmek istiyor.

Bundan açıkça anlaşılan şudur ki, bu yasak, müşriklerin bayramlardan bazı kalıntıların yaşamaya devam etmesine açık kapı bırakmamak içindir. Başka türlü söylersek orada kurban kesmenin söz konusu yerin niteliğini hortlatmak ve eskiden olduğu gibi bayram yeri edinilmesine kapı açmak tehlikesine yolaçağından endişe edilmiştir. Oysa anlaşıldığı kadarı ile söz konusu bayram yeri, cahiliye arapları için sadece bir bayramlaşma ve oyun alanı idi. Bu durum, Medineli müslümanların (Ensar'ın) "Bu günler cahiliye döneminde oyun oynayıp eğlendiğimiz iki gündü" demelerinden anlaşılıyor. Anlaşılan cahiliye araplarının bayramları tapınma niteliği taşııyordu. Bu böyle olduğu için Peygamberimiz (s.a.v.) söz konusu adak yerinin putların korunduğı yer mi, yoksa bayram yeri mi olduğunu sorarak bu iki çeşit yerin birbirinden farklı olduğunu işaret etmiştir. Sözün kısası, bu olay, cahiliye bayramlarında yapılan hareketlerin herhangi birini işlemenin, ne şekilde olursa olsun, kesinlikle yasak olduğunu belirtmektedir.

Öteyandan islam açısından kitaplı kafirlerin (yahudiler ve hristiyanların) bayramları ile diğer kafirlerin bayramları aynı niteliktedir. Tıpkı bu iki zümrenin kafirliğinin aynı şekilde bayram oluşu gibi. Gerçi bu zümrelerin bazısının küfrü diğerlerinden daha ağır olabilir, ama islam açısından hükümleri değişmez. Yalnız şu var ki, kitaplı kafirler dinlerinde ve dolayısıyla bayram törenleri konusunda, bunları gösteri şekline büründürmemeleri şartı ile, serbest bırakıldıkları halde diğer kafirlere böyle bir serbestlik tanınmamıştır.

Bu fark bir yana bırakılacak olursa, aslında kitaplı kafirlerin tapınma ve din karakterli bayramları, başka kafirlerin oyun ve eğlence nitelikli bayramlardan daha haramdır. Çünkü Cenab-ı Allah'ın (c.c.) öfke ve hoşnutsuzluğına hedef olan bir tapınma, O'nun yasak kıldığı yollardan nefsin arzularını tatmin etmekten daha ağır bir haramdır. Bu yüzden Allah'a şirk koşmak, zina işlemekten daha ağır bir suç sayılmıştır. Yine bu yüzden İcr, kitaplı kafirlere fyahudi ve hristiyanlara) karşı verilen mücadele (cihad) puta tapanlara karşı verilen mücadeleden daha üstün tutulmuş ve kitaplı kafirlere savaşırken şehid düşenlerin sevabı iki şehid sevabı kadar olmuştur.

Şeriat koyucu (Allah ve Peygamber) putperestlerin bayramlarına karşı kesin tavır aldığına ve bunu Arap yarımadasında bir daha ortaya çıkmalarından şeytanın ümit kestiğı cahiliye dönemi kafirlerinin gelenek kırıntıları müslümanlara bulaşabilir endişesi ile yaptığına göre diğer kafirlerin gelenek kırıntılarının müslümanlara bulaşma tehlikesi daha çok ve buna bağılı olarak bunlarla ilgili yasak daha kesindir.

Gerek yukardaki ve gerekse benzeri hadislerin bize öğrettiğı bir başka gerçek de şudur. Demek ki, cahiliye dönemi arapların vaktiyle toplantılar düzenleyerek

kutladıkları bir takım bayramları vardı. Fakat Peygamber Efendimizin (s.a.v.) ortaya çıkışından sonra Cenab-ı Allah (c.c.) bu bayramları sildi, bütün izleri ile ortadan kaldırıverdi.

Herkesin bildiği bir şeydir ki, eğer Peygamberimiz bu bayramları yasaklamasaydı, onların kutlanmasına karşı çıkmasaydı, insanlar kendiliklerinden bu bayramları bırakmazlardı. Çünkü bu bayramlardaki şenliklerden pek hoşlanan insan tabiatı bu toplu eğlencelere karşı kuvvetli arzu duymaya devam ediyordu. Özellikle oyun ve haz unsurları baskın batıl gelenekli bayramlara karşı duyulan arzu daha katmerli idi. Öteyandan bu bayramlar uzun yıllar boyunca periyodik olarak tekrarlanıyordu toplumun köklü alışkanlıkları haline gelmişlerdi ve alışkanlık da insan için "ikinci bir tabiat" demektir. Motifleri canlı ve güçlü olduğuna göre eğer güçlü ve ısrarla bir karşı koyma ile engellenmemiş olsalardı, bu bayramlar ortadan kalkmaz, insanların hafızalarından silinmezlerdi.

Bu da kesinlikle gösterir ki, takva sahiplerinin önderi olan Peygamber Efendimiz (s.a.v.) ümmetin ısrarlı bir şekilde kafirlerin bayramlarından uzak tutmuş ve her yola başvurarak bu bayramların unutulup silinmesine çalışmıştır.

Öteyandan Peygamberimizin kitablı kafirleri dinlerinde serbest bırakması, ümmetinin onların bayramlarına bulaşmalarına açık kapı bırakıcı bir anlam taşımaz. Tıpkı bunun gibi onlara tanınan bu din hürriyeti, müslümanların onların diğer kötülük ve günahlarına yanaşmaları için de bir bahane olarak kullanılamaz.

Tam tersine Peygamberimiz bir çok mubah işlerde ve ibadet biçimlerinde kitablı kafirlere karşı ters düşmeyi ümmetine ısrarla emretmiştir. Peygamberimiz bu kesin tutumu takınırken az sakıncalı konularda belirebilecek bir uyuşmanın onların diğer çok sakıncalı geleneklerine, uymaya kapı açacağını düşünerek basit konulardaki karşı çıkmanın müs-lümanlarla onların diğer düşünce ve gelenekleri arasında engel oluşturmasını istemiştir. Çünkü sen bir müslüman olarak cehennemliklerle aradaki uyuşmazlık mesafesini ne kadar geniş tutarsan, bu cehennemliklerin zihniyet ve davranışlarından o kadar daha uzak kalırsın. '4 Peygamberimizin bu konudaki duyarlılık ve titizliği sınırsız olmuştur. Bütün bu duyarlılık ve titizlik Allah'ın gerek O'na ve gerekse müslümanlara dönük bir bağışı (fazilettir). Fakat çoğu kimseler ne bu nimetin farkındadırlar ve ne de ona karşı şükür borçlarını yerine getiriyorlar.

Bu konudaki sünnet kaynaklı diğer bir delil Buhari ile Müslim'in, Ayşe'ye (r.a.) dayanarak naklettikleri şu olaydır. Ayşe diyor ki:

"Bir defasında (babam) Ebu Bekir bize geldi. O sırada yanımda bulunan iki Ensar kökenli cariye, Buas savaşı sırasında Ensar tarafından söylenmiş olan şarkıları okuyorlardı. Aslında bu cariyeler şarkıcı kadınlar değillerdi. Babam bu durumu görünce:

"Hiç Rasulullah'in evinde şeytan şarkısı söylenir mi?" dedi. Buna karşılık Rasulullah:

"Ya Ebu Bekir, her kavmin nasıl bir bayramı varsa bu da bizim bayramımızdır"

buyurdu. Diğer bir rivayete göre ise Peygamberimizin sözleri:

"Ya Ebu Bekir, her kavmin bir bayramı olduğu gibi bu gün de bizim bayramımızdır" şeklindedir.

Yine Buhari ile Müslim'in ortaklaşa yer verdikleri bir başka rivayete göre Peygamber Efendimiz, Ebu Bekir'e:

"Bırak onları, Ya Ebu Bekir, bu günler bayram günleridir. Bu günler Mina günleridir"^{533[79]} şeklinde cevap vermiştir.^{534[80]}

Bizim Bayramlarımız

Bu hadisten çıkan başlıca sonuçlar şunlardır:

1- Peygamberimizin "Her kavmin nasıl bir bayramı varsa bu da bizim bayramımızdır" şeklindeki ifadesi her kavmin kendine mahsus bayramı olmasını ve bu bayramın sadece o kavme özgü olmasını gerektirir. Nasıl ki, Cenab-ı Allah'ın (c.c):

"Herkesin yöneldiği bir yönü vardır." (Bakara: 2/148) "Her biriniz için ayrı bir şeriat ve yol belirledik"

(Maide: 5/48)

şeklindeki ayette her ümmetin kendisine mahsus ayrı birer yönünü ve şeriatının olacağını belirtiyorsa bu da böyledir. Buna göre yahudilerin ve hnstiyanların kendilerine mahsus aynbayramları olduğuna göre, nasıl ki onlarla kıbleleri ve şeriatleri konusunda aramızda ortaklık yoksa, kendilerine özgü bayramları konusunda da onlarla ortaklaşamayız. Bu böyle olduğu gibi, buna göre, onları da bizim bayramlarımızı benimseyeme çağıramayız.

2- Yukardaki hadisten çıkabilecek diğer bir sonuç da şudur: Peygamberimizin "Bizim de bayramımız bu gündür" şeklindeki sözü olmasını ve başkalarının bayram şenliklerine katılmamızın söz konusu olmamasını gerektirir. Nitekim Ebu Davud, Tirmizi ve Nesai'nin, sahabilerden Uk-be b. Amir'e (r.a.) dayanarak bildirdiklerine göre Peygamber Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyuruyor:

"Arafat günü, Kurban günü ve Mina günleri biz müs-lümanların bayram günleridir. Bu günler yiyip-içme günleridir."^{535[81]}

Bu hadis de bizim bayram konusunda başkalarından ayrı ve kendimize özgü olmamızı, ayrıca da bu beş günün bize mahsus bayram günleri olmasını vurguluyor. Çünkü bu bayram, bu terimin yukarda değindiğimiz "zaman" ve "yer" anlamlarını içeren uzunca süreli bir bayramdır. Bu yüzden "Büyük Bayram" adını almıştır. Bayramlık niteliklerini tam olarak bünyesinde bulundurduğu için burada bayramlık hükmü sırf ona yüklendi. Belki de bunun sebebi bir kaç günün sürmesidir. Çünkü biz müslümanların birkaç gün süren başka bir bayramımız yoktur.

3- Hadisten çıkan bir başka sonuç, Peygamberimizin "Her kavmin bir bayramı

^{533[79]} Buhari, Feth'ul-Bari, c.3, s. 474, H. No: 987, Kitap: Bayramlar, Bab: Bayram namazını geçire yerinen İki rekat namaz kılar.

^{534[80]} İbn-i Teymiyye, Sırat-ı Mustakim, Tevhid Yayınları: 323-329.

^{535[81]} Ebu Davud, Sünen, c.2, s. 804, H. No: 2418, Kitab: Oruç, Bab: Kurban bayramı (teşrik günleri) günlerinde oruç.

olduğu gibi bizim de bayramımız bu gündür" gerekçe ile cariyelerin yanında def çalıp şarkı söylemesini serbest bırakmıştır. Bu tutum, söz konusu serbestliğin o günün müslümanların bayramı olmasından kaynaklanmasını ve kafirlerin bayramları için geçerli olmamasını gerektirir. Yani müslümanların bayramlarında tanınan oyun oynama serbestisi, kafirlerin bayramları için söz konusu değildir. Çünkü eğer bizim bayramlarımızdaki oyunların benzerlerini kafirlerin bayramlarında da oynamak serbest olsa Peygamberimiz "Her kavmin bir bayramı olduğu gibi bu gün de bizim bayramımızdır" demezdi. Bu ifade oyun oynama serbestisini her ümmetin kendine özgü bayramı oluşuna ve bizim de bayramımızın "bu gün" olmasına bağlıyor. O halde müslüman bayramlarında yapmamıza izin verilen oyun ve eğlenceleri başka bayramlarda da yapmamız caiz değildir. Bu da oyun ve eğlence konusunda başkalarına benzememizin yasaklandığının delilidir. Zaten bizim de asıl belirtmek istediğimiz budur.

4- Bu hadisin düşündürdüğü bir başka gerçek de şudur. İslamiyetin ilk yıllarında Hz. Ömer zamanına kadar Arap yarımadasında önemli sayıda yahudi ve hnstiyan yaşıyordu. Peygamberimiz zamanında Medine'de yahudiler vardı. Rasullullah onlarla barış antlaşması imzaladı, fakat bu antlaşma zaman zaman onlar tarafından tek taraflı olarak bozuldu. Medine'deki bu yahudi azınlık, sayıca çok olmamakla birlikte, varlığını daha sonraki yıllarda da devam ettirdi. Hatta Peygamberimiz (s.a.v.) vefat ettiğinde zırhı bir yahudide rehin olarak bulunuyordu. Yemen'de de çok sayıda yahudi vardı. Hristiyanlar yoğun olarak Necran ve Farslar da Bahreyn yöresinde yaşıyorlardı.

Kolayca tahmin edileceği üzere bu gayri müslim gurupların kutladıkları bazı bayramları vardı. Yine bilinen bir gerçektir ki, bayramların yiyip-içmek, güzel elbiseler giymek, süslenmek eğlenmek ve tatil yapmak gibi geleneksel motifleri, her hangi bir önleyici engel varolmadıkça nefisler için çekici şeylerdir. Özellikle çocuklar, kadınlar ve aylaklar böyle şeylerden çok hoşlanırlar.

Oysa islam tarihini iyi inceleyenler bilirler ki, müslüman-ların Peygamberimiz zamanında bu gayri müslim gurupların bayramlarına ne katıldıkları görülmüş ve ne de bu bayram günlerinde yaşam tarzlarında her hangi bir değişiklik yapmışlardı. Tersine o günler, Peygamberimiz ile öbür müs-lümanlar için, senenin diğer günleri gibi normal günlerdi. Bu günlere hiçbir özellik tanımazlardı. Yalnız bazı müslüman-lann gayri müslimlere ters olmayı fiilen isbatlamak için, o günlerde oruç tuttıkları görölüyordu.

Eğer bu ilk müslümanların doğrudan doğruya Peygamberimizden öncekileri dinleri kedilerine bu bayramlara katılmaktan alıkoyucu bir nitelik taşımayasaydı, hiç değilse bazılarının bu yabancı bayramalara şu veya bu oranda özenmesi gerekirdi. Çünkü insan tabiatı ile sosyal gelişmeler bize bu konuda insanlardaki arzuların güçlü olduklarını ve dini bir engel olmasaydı, bu arzuların kendilerini ifade etmekten geri kalmayacaklarını göstermektedir.

Müslümanların halifeler dönemindeki tutumu da böyle olmuştur. Zaman zaman tek-tük bazı müslümanlann bu bayramlara seyirci olarak katıldıklarının görölmesi üzerine Hz. Ömer ve diğer sahabiler bunu yasaklayıp önlemişlerdi.

Dikkat edilirse bu tek-tük sayıdaki müslümanların yabancıların bayramlarında yaptıkları hareketleri yapmaları söz konusu bile değildir. Hatta bir kısım müsülümanların bu günlerde oruç tutarak gayri müslimlerden farklı olduklarını ortaya koymalarını yaygınlaşınca çoğu fıkıh bilginleri bu tutuma karşı çıkmışlardır. Çünkü bu tutum da belli-belirsiz biçimde bu bayram günlerine saygı göstermek anlamına gelebilirdi. Bu durum müslümanların Peygamberlerinden gayri müslimlerin bayramlarına katılmama direktifi aldıklarını açıkçı göstermez mi? İyice düşünersek bunun apaçık olduğunu görürüz.

5- Bu hadisin hatırlattığı diğer bir nokta da büyük hadis kaynaklarının ittifakla Ebu Hureyre'ye dayandırarak naklettikleri şu hadistir. Peygamberimiz (s.a.v.) şöyle buyuruyor:

"Biz kıyamet günü öncü olacak olan sonuncularız. Çünkü onlara bizden önce kitab verildiği halde bize onlardan sonra kitab verildi. Bu gün (cuma günü) Allah'ın onlara da farz kıldığı fakat üzerinde anlaşmazlığa düştükleri ve Allah'ın bize doğru olarak benimsemeyi nasip ettiği bir gündür. İnsanlar bu konuda bize bağımlıdır. Yahudiler onun ertesi gününü, hristiyanlar ise bir sonraki günü benimmemişlerdir."^{536[82]}

Öteyandan aynı konuda Müslim'in, Ebu Hureyre ile Huzeyfe'ye dayanarak bildirdikleri başa bir hadis te şöyledir:

"Allah bizden öncekileri cuma gününden saptırdı. Cumartesi günü yahudilerin, pazar günü ise hnstiyan-iarin olduğu halde Allah cuma gününün bizim olmasını nasip etti. Böylece cuma, cumartesi ve pazar günleri ar-darda sıralandı. Onlar Kıyamet günü de bizden arka siradadadırlar. Biz dünyalıların sonuncuları olduğumuz halde Kıyamet günü haklarında ilk hüküm verilecek olanlarız."^{537[83]}

Şunu da belirtelim ki, Peygamberimiz bir çok konuşmalarında cuma gününü "bayram" diye adlandırmış ve taşıdığı bayram niteliğinden dolayı sırf bu günde oruç tutulmasını yasaklamıştır.

Şimdi bu hadiste görüyoruz ki, peygamberimiz (s.a.v.) cuma gününün bize (müslümanlara), Cumartesinin yahudile-re ve pazar gününü de hnstiyanlara ait olduğunu belirtiyor. Bu ifade tarzı kategorik bir bölüştürmeyi dile getirir. Çünkü diyelim ki, ortada üç takım elbise varken bize "Bu takım senin, bu Zeyd'in ve bu da Amr'ındır" dense bu ifadeden herkesin elbisesinin kendisine ait olduğu ve diğer iki arkadaşın bu payda hiçbir ilgilerinin bulunmadığı anlaşılır.

Şimdi eğer biz kalkarda bayram (ve tatil) günü olarak yahudilerin cumartesi gününü veya hristiyanların pazar gününü benimsersek bu hadise aykırı davranmış oluruz. Haftalık bayram gününde hüküm böyle olduğu gibi yıldönümü niteliği taşıyan bayramlarda da durum böyledir, arada fark yoktur. Hatta takvime göre belirlenen bir bayram konusunda gayri müslimlere uymak bu kadar sakıncalı olduğuna göre Rumi, Kıpti, Farisi ve İbrani takvimlerine göre

^{536[82]} Baharı bu hadisi birden çok konuda kaydediyor. Bkz. Feth'ul-Bari, c.1, s. 245, H. No: 238, Kitab Abdest, bab: Durgun suya işeme, H. No: 876-896-3486 ve diğerleri, Müslim, c.2, s. 585-586, H. No: 855, Kitap Cuma, Bab: Cuma gününün bu Ümmete verilmesi.

^{537[83]} Müslim, c.2, s. 586, H. No: 856, Kitap Cuma, Bab: Cuma gününün bu ümmete verilmesi.

belirlenen büsbütün yabancı kafirlerin bayramlarına özenmek daha da sakıncalıdır.

Peygamberimizin yukardaki hadiste yer alan "Biz Kıyamet günü öncü olacak olan sonuncularız. Çünkü onlara bizden Önce Kitab verildiği halde bize olardan sonra Kitab verüdi. Bu gün (cuma günü) onların hakkında anlaşmazlığa düştükleri ve Allah'ın bize doğru olarak benimsemeyi nasip ettiği bir gündür" şeklindeki sözlerinin anlamı -Allahualem- şöyledir:

"Biz yaratılış sırasına göre sonuncuyuz, ama Allah tarafından hesaba çekilip cennete girme sırasında birinciyiz her-icesten önceyiz." Nitekim Tirmizi'de yer alan şu hadis de buna yakın anlamdadır:

"Bu ümmet, diğer bütün ümmetlerden daha önce cennete girecektir ve cennet kapısı da ilk önce Muham-med'e açılacaktır."^{538[84]}

: Çünkü bizlere diğer ümmetlerden sonra Kitab verilerek onların arasında anlaşmazlığa yolaçan haftalık bayram günü konusunda doğru olana iletildik. Bu sayede salih amel konusunda onların önüne geçtik. Doğru olana iletilme (hidayet) ve salih amel bakımından diğer ümmetleri geride bıraktığımız için bu salih amelin sevabım elde etme bakımından da onların önüne geçtik.

6- Bu hadisten çıkarılabilecek diğer bir sonuç da sahabe-lerden İbn-i Abbas'ın (r.a.) azadlisi Küreyb'in^{539[85]} şu sözlerinde ifadesini bulur: "Bir defasında İbn-i Abbas ile bir kaç sahabe arkadaşı beni Rasulullah'ın eşlerinden Ümmü Seleme'ye göndererek kendisinden Peygamberimizin en çok haftanın hangi günlerinde oruç tuttuğunu sormamı istediler. Ümmü Seleme'ye bu soruma şu karşılığı verdi:

"Rasulullah, haftanın günleri içinde en fazla cumartesi ve pazar günleri oruç tutar ve tercihini de:

"Bu iki gün müşriklerin haftalık bayram günleridir. Bunun için onların tersine hareket etmek istiyorum"di-ye açıkladı. Bu belge, Ahmed b. Hanberin^{540[86]}

"Müsned" adlı eserinde, Nesai'de ve İbn-i Ebu Asım'ın hadis kitabında yer almıştır.

Bu hadis, kafirlerin bayramlarına fiilen karşı çıkmanın, müstahab da olsa, meşru olduğunu gösterir, îlerde Peygamberimizin cumartesi günü oruç tutmanın yasak olduğunu belirten hadisini ve yasağın yine yahudilere karşı çıkma pre-sibine dayandığını ele alacak ve ayrıca tek başına cumartesi günü oruç tutma konusunda alimlerin görüşleri ile kafirlerin bayramları konusunda karşı çıkmanın-şeriatımız temel prensibi olduğunu hep birlikte onaylayan alimler, bu günlerde oruç tutarak kafirlere ters çıkmanın mı, yoksa hiç bir özel tavır takınmayarak bu bayramları yok farzetmenin mi veya arap kaynaklı bayramlarla acem kaynaklı bayramlar arasında fark gözetmenin mi daha yerinde olacağı

^{538[84]} Müslim, el, s. 188, H. No: 197, Kitap İman, Bab: Allah Rasu-lu'nün: "Cennetle şefa'at edecek insanların ilkiyim ben" hadisi. Diğer söz-cükler şöyledir: (Cennet kapısına vardığımda oranın gözcüsü soracak) Sen kimsin? Ben 'Muhammed'im". diyeceğim. O zaman o da şöyle karşılık verecek: Senden başka hiç kimseye bu kapıyı açmamakla emrolundum."

^{539[85]} Küreyb b. Ebi Müslim el-Haşimi, el-Medeni, üçüncü kuşak ta-bündendir. Altı ünlü nadis kaynağı yazarlarının hepsinin hadis tahririnde bulunduğu güvenilir bir ravidir. H. 97'de Öldü. Bkz. Takrib el-Tehzib, c.2,s. 134, Biy. No: 43.

^{540[86]} Ahmed, Müsned, c.6, s. 323-324. İbn Asım'ın Sünnet'inde bu hadisi bulamadım. Sanırım başka bir eserindedir. (Tah. eden)

hususunda farklı görüşler ileri sürdüler. İnşaallah, bu konuyu ileride ele alacağız. Bu bayramlara karşı çıkmamanın "İcma-i Ümmet" kaynaklı bir çok gerekçesi vardır ve başlıcaları şunlardır:

1- Bu gerekçelerin ilki, daha önce sünnet bölümünde vurguladığımız gibi, halen bir çok müslüman şehirde cizye ödeyerek inanç serbestliğini elinde tutan yahudi, hristiyan ve ateşperestler kendi bayramlarını özgürce kutlamaktadırlar. Öteyandan onların bayramlarında yaptıkları hareketlerin bir çokları için çekiciliğini koruduğu da meydandadır. Buna rağmen ilk müslümanlar arasında hiç kimsenin bu bayramlara şu veya bu ölçüde katıldığı görülmemiştir. Eğer ümmetin vicdanında bu bayramlara karşı köklü bir nefret ve yasaklık duygusu kökleştirilmeseydi, çoklarının bu törenlere katıldığı görülürdü. Çünkü sürükleyici sebebi (motifi) olan bir şeyin önünde eğer bir engel yoksa o şey kesinlikle meydana gelir. Demek ki, bu bayramlara katılmayı önleyen bir engel vardır. Bu engel de dindir. Bundan anlıyoruz ki, din, yani islam dini bu bayramlara katılmayı önleyen güçlü bir engeldir ki, bizim de söylemek istediğimiz budur.

2- Bu delillerin ikincisi, Ömer (r.a.) zamanında ortaya konan Kıtabli dini azınlıkların İslam diyarında bayram törenlerini gösterişli biçimde kutlayamayacakları hükmü idi. Bilindiği gibi bu hükmün İslama uygun olduğu hem o günün sahabileri ve hem de daha sonra gelen fıkıh alimleri tarafından onaylanmıştı. Müslümanlar kafir ve müşriklerin bayramlarını gösterişli biçimde kutlayamayacakları konusunda görüş birliğine vardıklarına göre bizzat müslümanların bu bayramlara katılması nasıl söz konusu olabilir? Bu bayramlardaki hareketleri müslümanların açıktan işlemeleri, kafirlerin yapmalarından daha ağır bir günah olmaz mı?

Çünkü bizim kafirleri bu bayramları açıkça kutlamaktan alıkoyuşumuzun sebebi, bunların taşıdıkları fesat niteliğidir. Bu nitelik ya bu törenlerin doğrudan doğruya günah olan bir eylem veya günahın sembolü oluşlarından ileri gelir. Bu iki ihtimalin hangisi gerçek olursa olsun, müslümana hem doğrudan doğruya günah işlemek ve hem de günahı sembolize eden davranışları yapmak yasaktır. Eğer bir müslüman bu bayramlara katılmasının kafirleri yüreklendirmekten başka hiç bir sakıncası olmasaydı, sırf bu sakınca bu törenlere katılmanın yasaklığını belirten yeterli bir gerekçe olurdu. Oysa bu işin daha bir çok kötülükleri vardır ki, inşaallah başlacialarına ileride değineceğiz.

3- Bu delillerin üçüncüsü Hz. Ömer'in (r.a.) Ebu Şeyh İs-fahani tarafından Ata b. Dinar'a^{541[87]} dayandırılarak nakledilen "Acem dilini konuşmaktan ve müşriklerin bayram günlerinde onların mabedlerine gitmekten sakınınız"^{542[88]} şeklindeki uyarıdır. Hz. Ömer'in bu sözleri, Beyhaki'de yer aldıklarına ve Süfyan-ı Sevri tarafından Ata b. Dinar'a dayandırılarak nakledildiklerine göre daha ağır anlamlı olarak şöyledir: "Sakın acem dilini

^{541[87]} Ata b. Dinar el-Hezeli Ebu el-Zeyat el-Mısri, altıncı kuşak ra-vilerdendir, İbn Hacer onun hakkında: "Doğru sözlüdür, ancak Said b. Cü-beyr'den olan rivayetleri dinleyerek değil, ezberedir." der. Buhari, Ebu Davud ve Tirmizi ondan hadis tahric ettiler. H. 126'da vefat etti. T:İkrib el-Tehzib, c.2, s. 21, Biy. No: 188.

^{542[88]} Bkz. Kenz el-Ummal, c.3, s. 886, H. No: 9034, Beyhaki, Sünen, el-Kübra, c.9, s. 234, Bab: Zimmilerin arasına katılmanın keraheti.

öğrenmeyiniz ve müşriklerin bayram günlerinde onların mabedlerine gitmeyiniz. Çünkü o gün onların üzerine Allah'ın azabı iner."^{543[89]}

Öteyandan yine Süfyan-i Sevri'nin, Ebu Velid'e dayandırarak belirttiğine göre bu konuda Abdullah b. Ömer (r.a.) şunları söylüyor:

"Kim acem diyarında ev-bark edinerek yerleşir, onların Nevruz ve Mihrican gibi bayramlarını benimser, onlara özenir ve Ölünceye kadar böyle kalırsa Kıyamet günü onlarla birlikte haşrolur."^{544[90]} Buhari'nin bildirdiğine göre Hz. Ömer'in (r.a.) bu konudaki bir başka görüşü şöyledir:

"Allah'ın düşmanlarının bayram törenlerinden uzak durunuz." Bu arada bir gün Ali'ye (r.a.) acemlerin Nevruz bayramını hatırlatan bir sembol getirdiler. Ali:

"Bu nedir?" diye sordu. Kendisine: ,

"Bu nevruz gününün sembolüdür" diye cevap verilince bu sözlere:

"Her gününüzü Nevruz sayınız, (O güne özel bir önem vermeyiniz)" diye karşılık vermiştir. Ali'nin bu sözlerini nakleden Üsame:

"Onun Nevruz kelimesini belirli bir isim olarak değil, belirsiz bir isim şeklinde ifade etmesindeki inceliğe dikkat çekmektir. Beyhaki'ye göre Hz. Ali'nin bu üslubu, her hangi bugünü şeriatın belirlemediği bir olaya bağlamaktan hoşlanmadığını belirtir."^{545[91]}

Görüldüğü gibi, Ömer (r.a.) müslümanlara acem dilim öğrenip konuşmayı ve onların bayram günlerinde sırf mabed-lerine gitmeyi yasaklıyor. Böyle olunca onların bayramla-rındaki bazı adetlerine özenmek veya onların dinlerinin gereği sayarak yaptıkları bir hareketi işlemek nice olur? Acaba onların adetlerini taklit etmek, dillerini öğrenip konuşmaktan daha büyük bir günah değil mi? Acaba onların bazı bayramlık davranışlarına özenmek, o günlerde sırf onların mabedlerine girmekten daha sakıncalı bir hareket olmaz mı? Onlara bayram günlerinde yaptıkları günahlardan dolayı Allah'ın gazabı indiğine göre bu hareketlerin tümünde veya bir kısmında onlara katılanlar, acaba aynı akıbet uğrama tehlikesi ile karşı karşıya kalmazlar mı?

Yukarda okuduğumuz gibi, Abdullah b. Ömer (r.a.) de açık bir dille "Acem diyarında ev-bark edinerek yerleşenlerin, onların Nevruz ve Mihrican gibi bayramlarını benimseyenlerin ve ölünceye kadar onlara özenmeye çalışanların Kıyamet günü onlarla birlikte haşrolacaklarını" belirtiyor. Bu sözlerinden anlaşıldığına göre Abdullah b. Ömer belirttiği şekilde acemlere özenenleri, ya bu taklitçiliklerinden dolayı kafir sayıyor veya bu tutumu cenennemlik olmayı hak eden büyük günahlardan kabul ediyor. Eğer bu sözler ilk ihtimale yorulacak olursa o zaman bu alan kısmen acemlere Özenmek "günah" olur. Çünkü bu kısmi davranış belirlenen akıbeti hakketmede etkili olmasaydı, onu bu akıbeti gerektiren davranış bütününe bir parçası saymak yersiz olurdu. Zira insan mubah davranışlar yüzünden cezaya çarptırılmaz. Bu arada kınanan bütünde yer alan münferit hareketler sadece o bütün içinde bulundukları takdirde kötüdürler

^{543[89]} Beyhaki, Sünen el-Kübra, c.9, s. 234; Abdurrezzak el-Musan-nef.c. I, s. 411. H. No: İ609.

^{544[90]} Beyhaki, Sünen el-Kübra. c.9, s. 234.

^{545[91]} Age., c.9, s. 235.

diye bir şey yoktur. Tersine kötü olduğu belirtilen bütün parçaları da ayrı ayrı kötüdürler.

Doğrusunu Allah bilir ya, Abdullah b. Ömer'in (r.a.) "Acem diyarında ev-bark edinip oralara yerleşmek" ten söz etmesinin sebebi şu olsa gerek. Çünkü onun yaşadığı günlerde müslüman olmayan azınlıkların islam diyarında açıktan açığa bayram şenlikleri düzenlemeleri yasaklandığı için hiçbir müslümanın islam diyarında acem bayramlarına özenmesi söz konusu değildi, böyle bir şey ancak acemlerin ülkelerinde oturanlar için mümkündü.

Öteyandan Ali, acemlerin bayramlarındaki davranışlarına katılmak .şöyle dursun, onların bayramlarına takmış oldukları ismi bile onaylamaktan kaçınmıştır. İşte Ahmed b. Hanbel de bu konudaki tutumun Ali ile Ömer'in yukardaki sözlerinin anlamına dayandırarak belirlemiş ve bu görüşünü arkadaşlarına açıklamıştır.

Hatırlanacağı üzere İmam-ı Ahmed'in arkadaşlarından biri olan Kadı Ebu Ya'la'nın hocasına dayanarak müslüman olmayanların bayram törenlerine katılmamak gerektiğini belirttiğini nakletmiştik. Onun diğer bir arkadaşı olan ve "İbn-i Bağdadi" lakabı ile anılan İmam Ebu Hasan Amidi de "Umdet-ül Hazin ve Kifayet-ül Musafiri" adlı eserinde bu konuda şunları söylüyor:

"Yahudi ve hnstiyanların bayram törenlerine katılmak caiz değildir. Ahmed-i Henbeli bunun böyle olduğunu belirtiyor ve bu görüşünü ve onlar ki, eğriliklere şahid olmazlar- ayetine dayandırıyor. Ayette geçen -eğrilikler- deyiminin kafirlerin bayramları ve geleneksel törenleri demek olduğunu soyuyor. Bayram günleri kurdukları pazarlara gelince bu pazarlara katılıp alış-veriş yapabilir. Ahmed-i Hanbeli bunu da belirtiyor ve şöyle diyor -Müslümanlara yasak olan şey, onların bayramlarında kilise ve mabetlerine girmektir. Pazarda satılan yiyecek maddelerinden satın almanın hiçbir sakıncası yoktur. Her ne kadar bu yiyecek mad-dölerini satın almakla onların bayramını sayıp takdir etme kasdı taşımış olsa bile bu alış-veriş sakıncasızdır."

Yine Ahmed-i Hanbeli'nin öğrencilerinden biri olan Hilal "cami" adlı eserinde bu konuda şunları yazıyor; Konuğumuz, müslümanların müşrik bayramlarına katılmalarının, mekruh olaşu hakkındadır. Bu konuda Muhenna diyor ki:

"Bir defasında Ahmed-i Hanbeli'ye Şam'da Tur Yabur Deyr Eyüb gibi yerlerde kutlanan bu bayramlara katılmak hakkında ne düşündüğünü sordum. Müslümanlar bu törenlere katılarak bu münasebetle kurulan çarşılarından koyun, sığır, un buğday, arpa gibi besin maddeleri alıyorlar, yalnız alış-veriş maksadı ile bu çarşıları çıkıyorlar, yoksa onların mabetlerine girmiyorlar bu konuda ne dersin" dedim. Bana:

"Müşriklerin mabetlerine girmez de sadece pazarlara katılırlarsa bunun sakıncası yoktur" dedi."

Görüldüğü gibi, Ahmed-i Hanbeli, müşriklerin mabetlerine girmemek şartı ile bu bayramlarda kurulacak pazarlara katılmayı serbest bırakıyor» Demek ki, bu törenlerde müşriklerin mabetlerine girmeyi yasak sayıyor. Nitekim yu-kardaki satırların yazarı olan girmeyi yasak sayıyor. Nitekim yukardaki satırların yazarı

olan Hilal da îmam-ı Ahmed'in bu sözlerinden, onun müslümanların müşrik bayramlarına katılmalarını menettiği sonucunu çıkarıyor. Ahmed-i Hanbeli, bu görüşünü Ömer'in yukarda söz konusu ettiğimiz" müşriklerin kilise ve mabedlerine girmeyi yasaklayan" sözlerinin aynı anlama geien bir benzerine dayandırıyor. Bilindiği gibi Ömer'in o sözleri müslümanları "müşriklerin yaptıkları gibi yapmamaları" hususunda uyarıcı nitelikteydi.

Acemce konuşmak ve yılın aylarına farsça isimler ver-me meselesine gelince Ebu Muhammed Kirmanı bu konuda şunları yazıyor: "Konumuz yılın aylarını farsça isimleriyle söylemek hakkındadır. Bir defasında îmam-ı Ahmed'e:

"Farslılar haftanın günleri ile yılın aylarını bizim manalarını anlamadığımız isimlerle anıyorlar, bu konuda ne dersin?" diye sordum. Bana bunu ağır şekilde mekruh saydığını belirtti ve Mücahid'in de Farsça ay isimleri kullanarak "Azermah" ve "Deymah" demeyi mekruh gödüğünü nakletti. Kendisine isim farsça olan birini bu isimle çağırmanın yerinde olup olmadığını sordum, bunu da mekruh saydığını söyledikten sonra sözlerine şöyle devam etti:

"Bir defasında İshak'a, kitap tarihlerinin "Azermah, Deymah" gibi farsça ay isimleri kullanılarak atılıp atılamayacağını sordum. Bana eğer bu isimler arasında çirkin anlamlı olanı yoksa bunun sakıncalı olmadığını söyledi. İbni Mübarek, Cenab-ı Allah (c.c.) kasedilerek "İzed" adına yemin edilmesini mekruh saydı ve bunun gerekçesini açıklarken "Bu ismin bir puta izafe edilip edilmediğinden emin değilim" dedi. Diğer farsça Allah isimleri ve hatta bu tip eski arapça isimler de böyledir. Yani putlarla ilgili olan isimler."

Ahmed İbn Hanbeli nin bu tip yabancı kaynaklı isimlerin kullanılmasını mekruh sayması iki gerekçeye dayanır.

Birincisi, manası bilinmeyen bir isim, islamca haram olan bir anlama gelebilir. O halde müslüman anlamım bilmediği yabancı kaynaklı bir ismi kullanmamalıdır. Bu yüzden farsça, ibrance ve süryanice gibi'yabancı dillerle dua etmek mekruhtur, çünkü söylenecek sözler arasında anlamı caiz olmayan sözler bulunabilir. Yukardaki belgede görüldüğü gibi, bu konuda İshak bu gerekçeyi gözönünde tutuyor. Hemen belirtelim ki, eğer kullanılan yabancı kaynaklı kelimenin anlamının mekruh olduğu biliniyorsa, bu kelimeyi kullanmanın mekruh olduğu kuşkusuzdur. Fakat kelimeyi kullanan kimse kullandığı kelimenin anlamını bilmediği takdirde Ahmed-i Hanbeli, bu kelimeyi kullanmayı mekruh sayarken İshak'ın sözleri bunu mekruh görmediği izlenimini bırakıyor.

Gerekçelerin ikincisi ise yabancı kelimeler kullanan kimsenin git gide arapça dışında bir dille konuşma alışkanlığı edinmesi sakıncasıdır. Çünkü arapça islam dininin ve müslümanların sembolüdür. Ümmetleri diğer ümmetlerden ayıran en önemli Özellik onların dilleridir. Bu yüzden ki, çoğu fıkıh alimleri, belki de çoğunluğu namaz kılarken ve zikrederken yapılan duaların arapçadan başka bir dille okunmasını doğru saymamışlardır.^{546[92]}

^{546[92]} İbn-i Teymiyye, Sırat-ı Mustakim, Tevhid Yayınları: 329-342.

İbadet Dili

Ayrıca namazdaki zikirler arapçadan başka bir dille söylenebilir mi, yoksa söylenemez mi meselesi de alimler arasında tartışmalıdır. Namazdaki zikirler bu bakımdan üç sınıfa ayrılırlar:

- 1) Birinci kategoriye namazda okunan Kur'an ayetleri meydana getirir.
- 2) İkinci sırada Kur'an ayeterf dışında kalan vacip zikirler gelir. Alimlerin görüş birliği ile giriş tekbiri ile çıkış selamları ve vacip sayanlara göre Teşehhüd sırasındaki zikir cümleleri gibi.
- 3) Üçüncü sırada vacip olamayan dua, teşbih ve zikirler yer alır. Şimdi bu zikir kategorilerini, arapçadan başka bir dille okunup okunamayacakları açısından ele alalım.

1) Heş şeyden önce Kur'an ayetleri namazda arapçada başka bir dille okunamaz. Fıkıh alimlerinin ezici çoğunluğuna göre namaz kılanın arapça anlayıp anlamaması bu bakımdan birdir, farketmez. Bu hüküm şüphe götürmez bir gerçektir. Hatta bazı alimlere göre Kur'an'ın bir suresi veya bir sure kadar kısmı başka bir dile tercüme edilmez. Fakat Ebu Hanife ve arkadaşlarının iyi arapça bilenlerin Kur'an-ı Kerim'i başka bir dile çevirip çeviremeyecekleri konusunda farklı görüşleri vardır.

2) Vacip zikirlere gelince Kur'an-ı Kerim'in arapça bilmeyen ve öğrenmeye de gücü yetmeyenler için tercüme edilmesinin yasak olup olmadığı hususunda farklı görüşler vardır. Bu konuda Ahmed-i Hanbeli ile arkadaşları iki değişik görüş malediliyor. Bu görüşlerin onun diğer sözleri ile daha uyumlu olanı, bu tercümenin yapılamayacağı şeklinde olanıdır ki, bu aynı zamanda Malik'in ve İshak'ın görüşüdür. İmam-ı Ahmed'e dayandırılan ikinci görüş bu tercümenin yapılabileceği şeklindedir ki, bu da aynı zamanda Ebu Yusuf, Muhammed ve Şafii tarafından paylaşılan görüştür.

3) Namazdaki diğer zikirlere gelince yukardaki tarafların her ikisine göre de bunlar namazda başka bir dile çevrilerek söylenemezler. Malik, İshak ve Şafii'nin bir kısım arkadaşlarına göre böyle bir şey yapan kimsenin namazı bozulur. Fakat Şafii'nin kendisine göre bu zikirleri arapçadan başka bir dille söylemek mekruhtur, fakat bu yüzden namaz bozulmaz. Bizim bazı arkadaşlarımız da arapça konuşamayan bir kimsenin namaz kılarken bu zikirleri başka bir dille söyleyebileceğini ileri sürmüşlerdir. Namaz, Kur'an okumak, zikir, Telbiye, hayvan keserken besmele çekme gibi ibadetleri ile evlenme, boşanma ve lian (lanetleşme) gibi sözleşmelerde arapçadan başka bir dil kullanmanın hükmü fıkıh kitaplarında ayrıntılı biçimde belirtilmiştir.

Zorunluluk olmadığı halde insan ve ay isimlerini acemce söylemek, söylenen isimlerin anlamı bilinmediği takdirde kuşkusuz sakıncalıdır. Söylenen isimlerin anlamları bilindiği takdirde de Ahmed-i Hanbeli'ye göre bu mekruhluk hükmü yine geçerlidir. Çünkü bilindiği gibi, o, "Azermah" ve "Deymah" gibi ay isimlerini kullanmayı, bu isimler haram biiMnana taşımadıkları halde, mekruh

saymıştır. Kesin olmayan bilgilerime göre ona namazda farsça dua etmekle ilgili olarak ne düşündüğü sorulduğunda böyle bir şeyi de:

"O kötü bir dildir" diyerek mekruh saymıştır. Onun bu konudaki başlıca dayanağı Ömer'in (r.a.) yukarda açıkladığımız "Acemlerin dillerini konuşmaya ve onların bayram törenlerine katılmayı yasaklayan" sözleridir. Maliki'nin görüşü de aynıdır. Çünkü o:

"Acemce dili ile niyet edilerek ihrama girilmez, dua edilmez ve yemin edilmez" dedikten sonra:

"Çünkü Ömer, bozgunculuk olacağı gerekçesi ile acemlerin dillerini kullanmayı yasaklamıştır" diyerek sözlerini bağlıyor.

Öteyandan Hafız-ı Selefi'ye göre İmam-ı Şafii bu konu ile ilgili olarak şöyle diyor: "Cenab-ı Allah (c.c.) alış-veriş-yolu ile kendi fazlını arayanlara tüccar adını verdi. Araplar da öteden beri böylelerine tüccar derlerdi. Arkasından Peygamberimiz de bu zümreyi Allah'ın kendilerine taktığı ada uyarak arapça dili ile tüccar adı Üe anmıştır (Aynı anlama gelen). Simsar ismi ise acem kaynaklı bir kelimedir. Buna göre arapça bilen ve konuşan bir kimsenin ticaret ile uğraşan kimselere tüccar demesini ve arapça konuşurken acemce isimler kullanmamasını ister, doğru görürüz.

Çünkü Allah arapçayı diğer diller arasından seçerek Kur'an'ı bu dille indirmiş ve bu dili Peygamberinin dili yapmıştır. Bu yüzden elinden gelen herkes arapça öğrenmelidir. Zira bu dil en imrenilecek ve en özenilecek dildir. Fakat böyle derken hiç kimseye acemce konuşmayı yasaklamak gibi bir görüşü de onaylamıyoruz."

Görüldüğü gibi, İmam-i Şafii, arapça bilen bir kimsenin konuşurken başka bir dilin isimlerini kullanmasını veya kendi diline yabancı kelimeler karıştırmasını mekruh görüyor. Bu görüşünü belirten sözlerini az önce hep birlikte okuduk. İşte mezhep imamlarının bu konuda sahabîlerin ve bir sonraki kuşaktan (tabiin) kaynaklanan görüşleri bunlardır. Daha Önce de Ömer ile Ali (r.a.) gibi iki büyük saha-binin konu ile ilgili düşüncelerini de öğrenmiştik. Bu arada Ebu Bekir b. Şeybe'nin şu sözünü okuyoruz:

"Farsça öğrenen kimse aldatıcı ve iki yüzlü olur. Aldatıcı ve iki yüzlü kimsenin ise mertliği eksilir" Öteyandan İsmail b. Ulye'nin bildirdiğine göre Sa'd b. Vekkas'ın oğlu Muhammed bir gün farsça konuşan bir gurupla karşılaşınca "Hak dinden sonra bu mecusilik (ateşperestlik) de neyin nesi oluyor?" diye memnuniyetsizliğini belirtti.

Ayrıca iki ayrı rivayet kanalından Ömer'e ve oğluna dayandırılarak bildirildiğine göre Peygamberimiz (s.a.v.) bu yabancı dil konusuncja şöyle diyor:

"Kim arapça konuşabiliyorsa farsça konuşmasın. Çünkü farsça konuşmak münafıklığa yolaçar."^{547[93]}

Bu söz Peygambere maledümeikle birlikte Ömer'in sözüne benziyor. Peygambere isnad edilmesi, açıklığa kavuşturulması gereken bir konudur.

^{547[93]} Hakim, el-Müstedrek, c.4, s. 87, hadisin ravilerinden İmran b. Harun, Metruktür

Yalnız ilk mü slüm anlardan bazılarının zaman zaman bir kaç kelime tutarında acemce konuştukları olmuştur. Bunun böyle olduğunu Ebu Halde^{548[94]} ile Münzir-i Sevri'nin^{549[95]} rivayetlerinden Öğreniyoruz. Bunun sebebini anlamak zor değildir. Bunu böyle yapanlar ya acem asıllı olan veya sonradan acemce konuşmaya alışan bir kimseye söylediklerini anlatabilmek için bu yola baş vuruyorlardı. Nitekim Peygamber Efendimiz (s.a.v.) de babasının göçmenlik döneminde Habeşistan'da doğan küçük yaştaki Ümm-üHalid'e^{550[96]} yeni bir elbise giydirdiğinde "güzel" kelimesini habesçe söyleyerek "Ya Ümm-ü Halid, bu elbise güzel"^{551[97]} diye iltifat etmişti*.

Fakat İslamiyetin sembolü ve Kur'an'ın dili olan arapça-nın dışındaki bir dili konuşmayı yaygın bir alışkanlık haline getirmek, bu alışkanlığı şehirde, evlerde, arkadaşlar arası konuşmalarda, pazar esnafı arasında, devlet adamları seviyesinde, resmi dairelerde ve ilim çevrelerinde yaygınlaştırmak, hiç şüphesiz "Acemlere özenme" kapsamına giren, mekruh bir tutumdur.

Bu böyle olduğu içindir ki, ilk dönem müslümanları gerek halkının ana dili rumca olan Şam ve Mısır'a, gerek yerli dili farca olan Irak ve Horasan'a ve gerekse halkı berberice konuşan Kuzey Afrika'ya (Mağrib'e) yerleştikleri zaman bu yörelerin halkına arapça öğreterek bu dilin oraların müslüman olan ve olmayan kesimlerinde egemen olmasını sağlayabilmişlerdi. Söylediğimiz gibi önceleri Horasan'da da bu başarı elde edilmişken sonraları müslümanların arapça öğretme işini ihmal etmeleri sonucu tekrar farsça konuşma adeti hortlamış ve zamanla yanyınlaşıp çoğu müslü-manın arapçadan uzaklaşmasına yolaçmıştır. Hiç şüphesiz böyle bir sonuca yolaçmak mekruhtur.

Dil konusunda en doğru yol, arapça konuşmayı alışkanlık haline getirmektir. Böylece çocuklar, daha küçük yaşlarında evlerde ve okullarda bu dili öğrenme imkanına kavuşurlar ve sonuç olarak islamın ve müslümanların bu kültürel sembolü yaygınlaşıp egemenliğini perçinlemiş olur. Bu durumda müslümanların Kur'an'ın, sünnetin ve ilk dönem müslümanlannin (selef) sözlerini daha kolay anlamalarını sağlar. Buna karşılık eğer insan önce bir dil Öğrenir de sonra başkasına geçmek isterse bu iş kendisine çok zor gelir.

Ayrıca bilinmelidir ki, arapça öğrenmek akıllı geliştirir, ahlakı güzelleştirir ve din duygusunu güçlendirir. Bunlar yanında bu ümmetin Öncüleri olan sahabilere ve onlardan sonraki nesle (tabiin) benzemeyi sağlar. Onlara benzemek-de akıllı geliştirir, ahlakı güzelleştirir ve din duygusunu güçlendirir.

Bunlar bir yana, arapça islamiyetin ayrılmaz bir parçasıdır ve onu öğrenmek farzdır. Çünkü Kur'an'ı ve sünneti Öğrenip anlamak farzdır ve bunlar da ancak arapça aracılığı ile anlaşabilirler. O halde farzın gerekli aracı olan şey de farzdır.

^{548[94]} Halil b. Dinar el-Temimi, el-Sa'di, Ebu Halde, el- Basri, el-Hay-yad, beşinci kuşaktan doğru sözlü, Buhari, el-Nesai, Ebu Davud ve Tirmizi'nin kendisinden hadis tahririnde bulundukları bir ravidir. Takrib c. I, s. 213, Biy. No: 26.

^{549[95]} el-Münzir b. Ya'la, el-Sevri, Ebu Ya'la el-Kufi, altı ünlü hadis kitap yazarının hadis kaydettiği, altıncı kuşaktan güvenilir bir ravidir. Takrib, c.2, s. 275, biy. No: 1376.

^{550[96]} Büyük hanım sahabilerdendir. Asıl adı Ürhüh'tür. Ne var, Ümm Halit künyesiyle ünlüdür. Buhari yukarda zikredilen bu hadisi ondan tahrif ediyor. Bkz. el-İsabe, c.4, s. 238, Biy. No: 82, Hanımlar bölümü.

^{551[97]} Bu hadis, Buhari'nin Kitap: Giyim, Bab: Yeni elbise giyen kimseye dua etme, H. No: 845'de kaydettiği uzunca hadisin bir parçasıdır. Bkz. Feth'ul-Bari, c.IOs. 303.

Fakat bu dili öğrenmek kimi durumlarda teker teker herkese farz iken (farz-ı ayn) kimi zaman da bazılarının öğrenmesi ile diğerlerinden yükümlülüğü düşüren bir farzdır (Farz-ı kifaye).

İşte Ebu Bekir b. Şeybe'nin, İsa b. Yunus'a dayanarak naklettiği Amr b. Yezid'in şu sözleri bu gerçeği vurguluyor: "Ömer (r.a.) eyalet valilerinden Ebu Musa el-Eşarî'ye şöyle bir yazı yazmıştı: İmdi, sünnet Öğreniniz, arapçayı Öğreniniz, Kur'an'ı arapça olarak okuyunuz, çünkü o arapçadır."

Ömer'in aynı konudaki bir başka yazısı da şöyledir:

"Arapçayı öğreniniz. Çünkü arapça öğrenmek dininizin ayrılmaz bir parçasıdır. Farzları da Öğreniniz. Çünkü farzları öğrenmek de dininizin ayrılmaz bir parçasıdır."

Ömer'in bu genelgesinde belirtilen arapça öğrenme ve şeriatı öğrenme görevleri, müslümanlar için gerekli olan amaçları biraraya getiriyor. Çünkü din bir takım sözlerle bir takım davranışları öğrenmeyi gerektirir. Öyle olunca arapça öğrenmek, dince gerekli sözlerin öğrenilmesini ve sünneti Öğrenmek de yapılması gereken davranışların öğrenilmesini sağlar.

Kafirlerin ve müşriklerin bayramlarından uzak kalmamızı gerektiren bazı akli deliller de vardır ki, başlıcaları şunlardır:

1- Birincisi, bayramlar şeriatlerin ayrılmaz birer parçası, onlara sembol olan davranış ve tapınmalardır. Cenab-ı Allah (c.c.) bunlar hakkında:

"Her biriniz için ayrı birer şeriat belirledik" ve "Biz her ümmet için ayrı birer şeriat belirledik, herkes kendi şeriatine uyar." buyuruyor. Başka bir deyimle bayramlar, şeriatlerin kible, oruç ve namaz gibi ana ilkeleri arasında yer alırlar. Buna göre kafir ve müşriklerin bayramlarına uymakla onların diğer dini ilkelerine özenmek arasında hiçbir fark yoktur. Buna bağlı olarak bu bayramları tümü ile benimsemek, bütünüyle kafirliği onaylamak, buna karşılık bu bayramların bazı detaylarına özenmek de kafirliğin bazı unsurlarını onaylamak demektir. Hatta bayramlar her şeriatın sırf kendine özgü, en ayırdedici sembolleri oldukla;

için bunlara özenmek, kafir sistemlerin en kendine özgü geleneklerine ve en bariz özelliklerine uymak olur. Buna göre bu alandaki özentinin insanı kafirliğe ve kafirliği hazırlayacak şartları sürükleyeceği kesindir.

Bu özentinin ilk başlangıcının hükmü en azından isyan yani emirlere karşı gelmektir. Nitekim Peygamberimiz (s.a.v.):

"Her kavmin nasıl bir bayramı varsa bu gün de bizim bayramımızdır" derken bayramların bu özel ayırdedici niteliğini vurgulamıştır. Bu özentî, kafirlerin bile zunnar bağlama gibi özel adetlerine özenmekten çok daha çirkin bir davranıştır. Çünkü zunnar kuşanmak, dini bir nitelik taşımayan ve sadece müslümanlarla kafirleri birbirlerinden ayırdetme amacı güden basit bir özelliktir. Oysa kafirlerin bayramları ile bu bayramlara bağlı gelenekleri hem kendisi ve hem de bağlıları lanetlenmiş olan batıl bir dinin unsurlarıdır ve böyle olduğu için bu konuda onlara Özenmek, onların Allah'ın gazabına ve cezasına çarpılmalarına yol açan özelliklerini benimsemek demektir

Düşünelim ki, kafirlerin bu bayramlarına özgü tapınma ve adetlerin her biri, bu günün özel bir gün olarak seçilmiş olması sebebi ile gelenekleşmiştir. Yoksa eğer o gün, yılın diğer günleri gibi normal bir gün olsaydı, hiçbir özel tapınma ve adetle kullanmazdı. Oysa bu günün özel sayılarak seçilmesi, en ufak bir şekilde islam dininden kaynaklandığı bir yana, tersine ona karşı çıkmak, oriu inkar etmek esasına dayanmaktadır.

2- Bu konudaki ikinci akli delil şudur: Kafir ve müşriklerin bayramlarında yaptıkları hareketlerin tümü Allah'ın emirlerine aykırı davranışlardır (masiyettir). Çünkü bunlar ya sonradan ortaya atılmış uydurma (bidat) şeyler veya yürürlükten kaldırılmış davranışlardır. Böyle bir davranış en iyimser anlamı ile bir müslümanın Beytül Mukaddes'e (Kudüs'e) doğru namaz kılması gibi olur..Bu hüküm yapılan tapınmaların din kaynaklı oldukları durumlar için söz konusudur. O zaman bu tapınmanın uzantısı olan yemek, içmek, giyim, oyun ve tatil gibi adetler dini bayrama bağlı detaylar olurlar. Tıpkı islam dininin bayramlarında görülen benzer adetlerde olduğu gibi.

O takdirde böyle bir özentî, özü bakımından, bazı müs-lümanların uydurma bir bayram günü çıkararak bu günde kırlara çıkmaları ve Ramazan bayramı ile Kurban bayramlarında meşru olan adet ve ibadetleri yapmaları gibi veya rast-ggile bir bina kurup çevresini tavaf etmeleri ve bu binayı yapanın anısına yemekli şenlikler düzenlemeleri mesabesindedir. Eğer müslüman böyle bir şey yapmayı çirkin görüyorsa aynı mantıkla kendinin olmayan bir bayram gününü kutlamayı adet edinmesini de çirkin görmelidir. Tıpkı bazı bi-daîçilerin kimi gündelik adetlerini değiştirerek yemekli ziyafetler düzenlemeleri veya süslü kılıklara bürünmeleri, fakat bu değişik adetlerinde tapınma amacına yer vermemeleri gibi. Böyle bir şey en çirkin kötülükler arasında yer alır-1 sa söz konusu "gazaba uğramışlar" ile "sapıkların" bayramlarına özenmek bundan da daha çirkin bir kötülüktür.

Gerçi bu "gazaba uğramışlar" ile "sapıklar" uydurma ve yürürlükten kaldırılmış dinlerinde serbest bırakılmışlardır, bu doğrudur, ama bu serbestlik, bu kimselerin açık gösteriye dönüştürmemeleri şartına bağlıdır. Yoksa müslüman uyudurulmuş veya yürürlükten kaldırılmış bir dini ne açıktan ve ne de gizli biçimde asla onaylayamaz. Kafirlerle Özenmek ise tıpkı bidatçilere özenmek gibi, hatta ondan da daha kötü bir şeydir.

3- Bu özentiden kaçınılması gerektiğini belirten üçüncü akli delil de şudur: Bu alanda basit gibi görülen özentilere göz yumulduğu takdirde bu durum kesinlikle git gide daha büyük çaplı taklitlere yolaçar. Zamanla bu özenilen yabancı gelenek, halk arasında yaygınlaşınca aslı unutulur ve halkın kendi bayramı gibi benimsenmeye başlar. Hatta Allah'ın emrettiği bayramlara benzetilir, bazan daha da üstün tutularak nerdeyse islamın gölgelenmesine ve kafirliğin yeniden hortlamasına yolaçacak bir nitelik kazanır.

Nitekim müslüman olduklarını söyleyen çok sayıda kimsenin hrıstiyanların oruç bozumu günündeki geleneklerine özenerek aralarında hediye alıp-vermeleri, tatil yapmaları, sadaka dağıtmaları ve çocuklarına yeni elbiseler satın almaları bu

niteliktedir. Şetanın kışkırtmaları ile benimsenen bu özentiler, bu taklitçilerin, gözünde müslüman bayramı gibi olmuş, hatta güvendiğim bazı dostlardan Öğrendiğime göre hristiyanlara yakın yerlerde yaşayan dini bilgisi kıt ve imanı zayıf müslümanlar, bu özentî adetleri müslüman bayramlarından daha üstün tutulmakta, bu günleri Allah'ın ve Rasulullah'ın bize tanıttığı şenlik günlerinden daha coşkulu şekilde kutlamaktadır. Benim kendi gözlerimle gerek Şam'da ve gerekse çevresinde gördüğüm yabancı özentileri bu iddialar doğrulamaktadır. Oysa bu yöre ilim merkezlerine oldukça yakın ve halkının imanı oldukça güçlü bir islam diyarıdır.

Sözünü ettiğimiz hristiyanların oruç bozumu günü, Perşembe gününe rastlar. Bu perşembenin yıl içinde belirli bir tarihi yoktur, tersine yedi hafta süren bu hristiyan orucuna bağlı olarak ileri geri kayar. Bu yedi haftalık oruç, araplar yaz dedikleri, fakat genel olarak ilkbahar diye adlandırılan mevsimde tutulur. Orucun başlangıç tarihi güneş yılı takvimine göre belirli değildir, Şubat ayının ikisi ile Azar (Nisan) ayının ikisi arasında oynar. Hristiyanlar bu günler için güneş takvimi ile ay hesabına dayalı takvimin birbirine en yakın oldukları bir pazartesi günü oruca başlarlar ve böylece hem güneş ve hem de ay hesabına dayalı takvimleri birlikte gözlemeye çalışırlar.

Hemen belirtelim ki, bunların hepsi onların kendileri tarafından uydurulup ortaya atılmış ve peygamberleri tarafından getirilmiş kendi şeriatlerine de aykırı olan şeylerdir. Çünkü her şeyden önce bütün peygamberler -selam üzerlerine olsun- bidat vakitlerini ay hesabına göre belirlemişlerdir. Peygamberlerin getirdikleri şeriatleri bozup değiştirenler yahudiler ile hristiyanlardır. Neyse şimdilik sözümü-zün konusu bu değil.

Bu hristiyan orucunun son günü perşembeye rastlar. Ertesi günü olan cuma gününü asılsız inançlarına göre Hz. İsa'nın (s.a.) çarmıha gerildiği gün kabul ederek buna "Çarmıh Günü" adını verirler. Bu cuma ile cumartesini birbirine bağlayan geceyi de Hz. İsa'nın mezarda geçirdiği gün kabul ederek "Işık Gecesi" diye anarlar. Bu gece büyük bir ateş yakarak etrafında biraraya gelirler ve gökten üzerlerine nur indiğini ve bu nurun Kudüs'teki Kamame kilisesine düştüğünü hayal ederler. En son dağılırlarken bu ateşten tutuşturdukları birer meşaleyi yanlarına alarak memleketlerine götürürler ve bunu uğur sayarlar. Akli başında olan herkes bu inanç ve davranışların asılsız ve uydurma olduklarını kolayca anlayabilir.

Ertesi günü olan cumartesi günü yahudi kovalarlar. Pazar gününü ise İsa'nın (a.s.) yeniden dirilip kalktığı en büyük bayram günleri sayarlar. Bir sonraki pazar gününü de "Yeni Pazar" diye adlandırırlar, o gün herkes yeni elbiseler giyerler ve hep birlikte çeşitli hareketler yaparlar.

Bütün bu saydıklarımız onların bayram günleridir. Tıpkı biz müslümanların Arefe, Kurban Bayramı ve Mina günleri gibi. Onlar oruç tutarken yağlı ve hayvan kaynaklı yiyecek yemezler. Oruçları bitince de bayram ederlerken hayvan kaynaklı yiyeceklerle, yani süt, yumurta veya etle oruç açarlar. Çoğunlukla da yumurtayı tercih ederler. Gerek bu bayramlarında ve gerekse diğer

bayramlarında tapınma amaçlı çeşitli söz ve davranışlar görülür. Bunlar belli ve kesinleşmiş bir nitelik taşımadıkları için alimler tarafından farklı biçimlerde nakledilirler ki, bu nakillerin çoğunluğu doğrudur.

Çünkü bu adamlar dini liderleri olan papaz ve keşişler tarafından ortaya konan her şeyin kendileri için bağlayıcı olduğuna, tıpkı gökteki Hz. İsa tarafından ortaya konmuş bir ilke gibi uyulması gerektiğine inanırlar. Söz konusu dini liderler de sık sık bazı esasları yürürlükten kaldırarak yerlerine başka yasaklar ve yükümlülükler getirirler, daha önceki inanç ilkelerine aykırı şekilde farklı inaçları uzlaştırmaya başka bir şey çıkarırlar ve bütün bunları yaparken yaptıkları bu işin Allah tarafından bir şeriatın başka bir şeriat-le değiştirilmesi gibi bir misyon olduğunu kabul ederler.

Hristiyanlar ile yahudiler bu bakımdan -ve başka bazı bakımlardan- birbirlerinin zıddıdır. Çünkü yahudiler Allah'ın kendi koyduğu bir şeriatı yürürlükten kaldırabileceğini veya yeni bir peygamber göndererek daha önceki şeriat-ten farklı bir şeriat yürürlüğe koyabileceğini kabul etmezler. Nitekim Cenab-ı Allah (c.c.) onların bu niteliklerini vurgulamak üzere şöyle buyuruyor:

"İnsanlar arasındaki bazı aptallar -Onları yönele-geldikleri kıldeden başka tarafa çeviren sebep nedir?- diyeceklerdir." (Bakara: 2/142)

Oysa hristiyanlar, dediğimiz gibi, şeriat koyma ve yürürlükten kaldırma konusunda papazları ile keşişlerini yetkili saymışlardır. Bu yüzden hristiyanlarda istikrarlı, düzenli ve uzun ömürlü şeriat görülmez.

Maksadımız onların batıl sistemlerini bütün detayları ile bilmek değildir. Bizim için bu konuda mubah olan maruf olanı, müstahap olanla vacip olanı birbirinden ayırtede-bilecek derecede münker (eğri) olanı bilmek ve böylece ondan kaçınma imkanına kavuşmak yeterlidir. Tıpkı diğer haramları bilmemizin gerekliliği gibi. Çünkü görevimiz münkerden (eğriliklerden) uzak durmaktır. Oysa münkeri ne genel olarak ve ne de ayrıntılı biçimde tanımayan kimse ondan uzak kalmayı başaramaz. Fakat bu konuda genel bilgi yeterlidir. Ama farzla ilgili durum böyle değildir. Farzları yapmamız gerektiği için ve bir şeyi yapmak ancak detayınca inmekle mümkün olduğu için onları ayrıntılı biçimde bilmemiz gerekir.

Onların din amaçlı kimi yanlış ve eğri adetlerini saymamın sebebi bazı müslüman gurupların bunların bir kısmına kapıldıklarını ve bir çok müslümanın da bunların Allah tarafından lanetlenmiş yahudiliğin ve yahudilerin geleneklerinden olduklarının farkında olmadıklarını görmüş olmamdır.

İşittiğime göre sözünü ettiğim hristiyanlar bu oruç bozumu bayramlarından önceki perşembe veya cumartesi günü toplu biçimde mezarlıklara giderek kabirlerin başında buhurdan yakarlar, aynı günlerde evlerinde de buhurdan yakarlar. İnançlarına göre buhurdan yakmak bereket sağlar ve belaları önler. Yoksa bu buhurdanları etrafa hoş kokular yayılsın diye yakmıyorlar. Hatta bu buhurdan yakmayı kurban kesmek gibi bir tapınma davranışı sayarlar ve küçük boyda el çanları çalarak bunu takdis ederler, bu çan seslerine yüksek sesle okunan bazı sözler de eşlik eder. Bu arada evlerin kapılarına ve başka yerlerine

haçlar asarlar. Daha bir çok saçma şeyler de yaparlar ki, hepsini bilmiyorum. Onların bazı saçmalıklarını anlatmamın sebebi, çok sayıda müslümanın aynı şeyleri yaptığını görmüş olmamdır. Oysa bu saçma hurafeler hristiyanlardan gelme adetlerdir. Nitekim söz konusu perşembe günü boyunca sokaklar küçük çan sesleri ve büyücülerin takdis avazları ile dolup taşar. Oysa bu sırada okunan sözlerin çoğunluğu saçma ve bir kısmı da haram ve küfür karakterlidir.

Bu konuda sıradan halk yığınlarına yapılan telkinlere göre güya takdis edilmiş buhurdan yakmak insanları nazara, büyüye, hastalıklara ve yırtıcı hayvanlara karşı korur. Bu saçma düşüncenin ifadesi olarak o günlerde kağıtlara çizilen yılan ve akrep resimleri evlerin kapılarına asılır. Yapanları lanetlenmiş ve bulundukları yere meleklerin girmediği bu resimlerden beklenen şey, ev halkının yırtıcı hayvanların zararlarından korumaktır. Bu adet sabiilerin (yıldızlara tapan bir akımın) büyücülüklerini andırır. Yine işittiğime göre çoğu kimseler o günlerde evlerinin kapılarına haç asarlar.

Yine çok sayıda kimse bundan sonra gelen perşembe günü topluca mezarlıklara gidip ölülerin başında buhurdanlar tüttürerek bu günleri kutlarlar. Oysa gerek bu gün ve gerekse bu günü ululaştırıp kutlayanlar Allah katında hor ve değersizdir. Böyle dememizin sebebi şudur. Asılsız yere yüceltilip ululaştırılan bütün zamanlar, yerleri, taşları, ağaçları ve yapıları aşağılamak, küçümsemek vaciptir. Tıpkı insanların taptıkları putları aşağılamak gerektiği gibi. Oysa eğer bu putlar insanların tapınmalarına hedef olmasalardı, diğer taşlar gibi sayılırlardı.

Yine bu günlerde işlenen hurafeler arasında halktan toplanan çeşitli bağışları da hatırlatmalıyız. Bu bağışlar koyun, tavuk, süt ve yumurta gibi şeylerdir ve aslında çoğu zorla toplanır. Bu davranışta iki haram biraraya geliyor. Biri bir müslümanın veya adak sahibinin malını haksız yere yemek, öbürü de bir hristiyan geleneğini hortlatıp yaşatmak. Bu günlerde köylere görevliler salınarak besin maddeleri toplanır, bunlar değirmenlerde öğütülür, toplanan yunurtalar boyanır, büyük harcamalar yapılır, çocuklara bayramlıklar giydirilir ve daha bir çok şeyler yapılır ki, bunların tümü henüz ölmemiş, başka bir deyimle doğrudan doğruya ve eğriye eğri diyebilen müminlerin tüylerini ürpertir.

Bazı kimseler de bu günlerde Hz. Meryem'den üzerlerine bereket insin diye elbiselerini açık havada bir yere bırakıyorlar. Kalbinde en ufak bir iman pırıltısı barındıran hangi insan, yahudi ve hnstiyanlara karşı çıkılması hususunda bunca uyarılar yapmış olan bir dinin bu kadar çirkin hurafelerden tiksineceğini bekleyebilir? Bazıları aynı amaçla bundan da daha kötüsünü yaparak evlerinin duvarlarını ve hayvanlarını çamur ve reçine ile boyarlar. Rabbimiz bizleri bidatçilerin şerrinden ve bu tip bozguncuların yıkımından korusun. Hiç şüphesiz tevfik O'ndandır.

Bu açıklamaların tümü ortaya koyuyor ki, kafirlerin bayramlarının özel anlamları vardır ve bu bayramlara özenmek belirli konularda onlara benzemek demektir.

Bu şenliklerin onların dini bayramlarına mahsus gösteriler olduğu şundan bellidir ki, onlar oruçlarının son haftasında bulunan perşembe gününü "Büyük

Perşembe" ve arkasından gelen cuma gününü de "Büyük Cuma" diye adlandırarak bu günleri olağanüstü derecede yüceltirler ve müs-lümanların ramazanın son on gününde yaptıkları gibi bu günlerde diğer günlerden daha çok ibadet yapmaya başlarlar. Ayrıca hafta başı Pazar gününü de "Şaanın" adı altında bayram yaparlar.

Onlardan birinin bana anlattığına göre "Şaamn" bayramı oruçlarının ilk pazar gününe rastlar. O gün zeytin yaprakları takınarak dışarıya çıkarlar. Böylece Hz. İsa'ya benzediklerini sanırlar. Çünkü onlara göre İsa arkasında sıpası bulunan bir eşeğin sırtında Kudüs'e girerek mesajını tebliğ etmeye başlamış, arkasından kalabalık bir gurubun saldırısına uğramıştı. Bu sırada yahudiler tarafından tutulmuş elleri sopalı bir gurup Hz. İsa'ya sopaları ile vurmaya girişince sopaları yaprak açmış ve bunu gören halk kalabalığı Hz. İsa'ya secde etmişti. İşte "Şaanın" bayramı onlara göre o günün anısını tazeliyor.

Bu "Şaanın" bayramı gerek Hz. Ömer'in şartları arasında ve gerekse fıkıh kitaplarında "hıstiy anların islam diyarında açıkça yapamayacakları" gösterilerden biri olarak anılır. Onlar gerek bu bayrama ve gerekse meydan gösterileri ile kutladıkları diğer dini şenliklerine genel olarak "Ba-us" adını verirler. Onların dilinde "Baus" dini gösterilerin genel adıdır. Tıpkı müslümanların Ramazan ve Kurban bayramları gibi.

Şunu hemen belirtelim ki, onların Hz. İsa ile ilgili olarak naklettikleri ve olabilir cinsten olan mucizeleri ne reddeder ve ne de onaylarız. Reddetmeyiz çünkü olmaları mümkündür; onaylamayız, çünkü bu konuda haber kaynağı olan onlar cahil ve fasık kimselerdir. Fakat bayramlarını kutlama ve onlar tarafından uydurulmuş veya Allah'ın yürürlükten kaldırdığı dinlerini hortlatıp yaşatma konusunda onlarla asla işbirliği yapmayız.

Yine öğrendiğime göre Kur'an-ı Kerim'in şu ayetinde Hz. İsa'ya indiği belirtilen ziyaret sofrası (Maide) onlara göre bu "Büyük Perşembe" diye adlandırdıkları gün gelmiştir. Ce-nab-ı Allah (c.c.) bu konuda şöyle buyuruyor:

"Meryemoğlu İsa "Ya Allah, Ey Rabbimiz, bize öncekilerin ve sonrakilerimizle birlikte tümümüz için bayram ve senden gelen bir mucize olacak olan bir sofrayı indirerek bizi rızıklandı, hiç şüphesiz en iyi rızık veren Sen'sin" dedi. Allah da "Ben size bu sofrayı indiririm ama ondan sonra aranızda nankörlük edip kafir olanları hiç bir dünyalıya vermediğim derecede ağır bir azaba çarptırırım." buyurdu. (Maide: 5/114)

İşte bu "Büyük Perşembe" onlara göre "ziyafet sofrası (Maide)" bayramıdır. Bunun yanında arkadan gelen ilk pazar günü de "Kurtuluş (Fush)" "Aydınlık" ve "Büyük" gibi sıfatlarla andıkları önemli bir bayram sayarlar. O gün için boyalı yumurtalar ve başka yemekler hazırlarlar. Hazırladıkları bu yemekler et, süt ve yumurta gibi hayvani besinlerden olur. Çünkü oruçları süresince bu maddeleri yemezler, sadece ekmek ve üzüm gibi taneli bitkilerden yapılmış yemeklerle oruç tutarlar.

Anlattığımız bu hristiyan adetlerini çoğu, hatta burada anlatılmayan daha başka adetlerle birlikte şeytan tarafından kendilerini müslüman sayan çok sayıda

kimseye hoş gösterilmiş, bunlar onların kalblerine girmiş ve sempatilerini kazanmıştır. Bakıyoruz ki, adetleri ya bir kısım şeyler ekleyerek ya bazı eksiltmeler yaparak yahud sıralarını değiştirerek uyguluyorlar. Bu değişiklikleri yapmalarının sebebi bazan özendikleri hristiyan guruplardan öyle görmeleri bazda Allah'ın hak dininde yapmış oldukları keyfi değişiklikler gibi bu alanda da keyfi değişikliklere girişmeleridir. Fakat o gün hristiyanlara mahsus olduğu ve Allah'ın dininde hiçbir özellik taşımadığı için hiçbir cahil müslüman aşure günü orucunun özü bize göre meşrudur, fakat onlar da o günü oruç tuttukları için biz oruç tutma biçiminde değişiklik yaparak (Onuncu günle birlikte dokuzuncu günü de oruç tu-turak) onlara benzememeyi sağlıyoruz. Fakat dinimizde asla yeri olmayan, tersine onların uydurma ve yürürlükten kalkmış dinlerinden olan uydurma ve yürürlükten kalkmış dinlerinden olan adetlerin ne özlerinde ve ne de biçimlerinde onlara özenemeyiz. Bu kuralı daha Önce belirtmiştik.

Buna göre bizimle hiçbir ilgisi olmayan, buna karışık Özü. ile onlara mahsus olan bu günlerde değişik bir gelenek ortaya çıkarıp benimsemek meselenin özü olan belirli bir günü ayırıp yüceltme bakımından onlara benzemektir.. Acemlerin Nevruz ve Mihrican bayramlarında oruç tutmayı mekruh sayan alimlere göre bu gerçek açıktır. Özellikle değişik adetlere sahne olan o günler eğer onlar tarafından yüce sayılmış günler ise bu işin açık bir özenti oluşu daha da kesinlik kazanır.

Bu söylediklerimizi daha açık hale getiren gelişme şudur.

Bu gün o hale gelinmiş ki, çok sayıda müslüman hristiyan-ca oruç bozumu bayramı olarak kutlanan ve onlar tarafından "Büyük Perşembe" diye anılmakla birlikte aslında "Basit Perşembe" olan bu perşembe günü gelince büyük şenlikler düzenleyerek boyalı yumurtalar hazırlamak, sütler kaynatmakta, hayvanlarını kırmızı aşılarla boyamakta, Allah'ın ve Rasulullah'ın bize bildirdiği bayramlardan daha mükellef yemek sofraları düzenlemekte ve hac mevsimlerindeki benzer şekilde hediyeler alıp vermektedirler. Üstelik bunları yapanların büyük bir çoğunluğu ve şenliğin asîmi ve dayanağını artık hatırlanıyor. Ortada sadece her yıl tekrarlanan düzenli bir adet kaldı, tıpkı müslümanların Ramazan ve Kurban bayramları gibi. Bu konudaki şeytanın kışkırtmalarına mevsimin bahar olması, güneş hesabına dayalı yılın başı olması ve bu günlerde et, süt, yumurta gibi hayvani besin maddelerinin bol olması gibi bahaneler de yardımcı oluyor. Oysa daha Önce belirttiğimiz gibi, bugün bir hristiyan bayramı olarak güneş yılının belirli bir gününe bağlı değildir, otuz üç günlük bir aralık içinde ileri-geri kayabilmektedir. Bütün bunlar Peygamber Efendimiz (s.a.v.): "İlerde sizden öncekilerin geleneklerine uyacaksınız" şeklindeki hadisinin pratikte doğrulanmasıdır. Peygamberimizin sözünü ettiği "gelenekler" kafirlerin bazı bayram adetlerine özenmek ve bundan alıkoymaktır. Sınırlı bir özenme ve benzeme saydığımız bu kötülüklere vesile ve bahane oluşturduğu gereçesi ile haram olduğuna göre kafirliğe sürükleyen özenmelerin hükmü nice olur? Mesel haç'a (salib'e) saygı göstermek, vaftiz olmak ve "Yollar farklı olsa bile mabud (tapılan) tektir" gibi saçma sözler söylemek ve böylece ya

bozulmuş ve yürürlükten kaldırılmış yahudi ve hristiyan şeriatlerini Allah'a ulaştırıcı saymak veya bunlardan bazı Allah'ın dinine aykırı hükümleri hoş görüp onları onaylamak gibi ki, böyle bir tutum, müslüman ümmetinin görüş birliği ile Allah'ı, Rasulul-lah'ı, Kur'an'ı, ve İslam'ı inkar etmek demektir. Bunun temeli de benzemek, özenmek ve katılmaktır.

Umuyorum ki, bu açıklamalar sayesinde İslam şeriatının tutumunun ne kadar yerinde olduğunu iyice anlamalı ve Allah'ın Peygamberimize indirdiği kafirlere benzememek, onlara ters düşmekle ilgili hükümlerin bazı hikmetlerini kavramış oldu.

Bilmek gerekir ki, eğer onlara özenmenin bu çirkin gelişmelere yolaçtığını gözlerimizle görmemiş olsak bile insanın tabii yapısı hakkındaki bilgimiz ile şeriaten kaynaklanan temel deliller yiride bu tehlikeli yolu yasaklamamızı gerektirirdi. Oysa şimdi bu özenmeden doğan ve bazan is-lamdan tamamen çıkmaya yolaçan kötülükleri gözlerimizle görüyoruz.

Bu konuda mantıklı bir akıl yürütme (rasyonalizasyon) yaparken şöyle bir kıyas düzenleyebiliriz.

Birinci Mukaddime: Kafirlere özenmek insanı çoğunlukla ya küfre veya günaha bazan da her ikisine birden sürükler, ayrıca insana sağladığı hiç bir yarar da yoktur.

İkinci Mukaddime: İnsanı böyle bir akıbete sürükleyen şey haramdır.

Sonuç: Kafirlere özenmek, benzemeye çalışmak haramdır.

Bu kıyası oluşturan ikinci mukaddimenin (öncülün) doğruluğu kesindir, şüphe götürmez. Çünkü şeriatın kaynaklarını derinlemesine bir incelemeden geçirdiğimiz takdirde görürüz ki insanı çoğunlukla küfre sürükleyen şey haramdır. Bunlara bağlı olarak insanı genellikle küfre sürükleyen ve buna karşılık yapılmasında gerektirici bir sebep bulunma-layan şey de haramdır.

Kıyasımızın birinci mukaddimesine gelince pratikteki gelişmeler bunu hem gözü görenlere ve hem de körlere açıkça göstermiştir. Zaten "sürükleme" fenomeni tabii tabi bir gelişme olarak şeriat koyucu tarafından gözönünde bulundurulmuş ve buna yol verecek bahane açık kapıların önüne kesinlikle tıkanmıştır.

4- Bu özentiden kaçınılması gerektiğini belirten dördüncü akli delil de şudur: Bayram törenleri ve şenlikler insanlara din ve dünya ile ilgili yararlar sağlayan fırsatlardır. Mesela bu bayram ve şenlikleri kutlayanların bu fırsatlardan yararlanarak namaz kılmaları, zekat vermeleri, oruç tutmaları ve hacca gitmeleri gibi. Bu nitelikleri yüzünden her şeriat bunlara yer vermiştir. Nitekim Cenab-ı Allah bu konuda "Her ümmet için usulüne göre ibadet edecekleri bir ibadet yolu (şeriat) belirledik" ve "Biz her ümmet için, Allah'ın kendilerine rızık olarak verdiği hayvanlar boğazlanırken, üzerlerine O'nun adını ansınlar diye bir ma-bed belirledik..." buyuruyor. (Hacc: 22/34-67)

Aynca Cenab-ı Allah (c.c.) Son Peygamberinin dili ile en eksiksiz biçimde insanların yararını garantileyen amelleri belirleyip açıklamıştır. Nitekim "Bu gün sizin dininizi kemale erdirdim" ayeti bu anlamdaki "eksiksizliğe" işaret ediyor. Bu yüzdendir ki, bu ayet hak dinin en büyük bayramı olan Kurban bayramı

hakkında inmiştir.

Şeriatler kalblenn azığı ve besleyici azığıdır. Nitekim sahabilerden İbn-i Mesud (r.a.):

"Her davetçi konuklarına ziyafet sunmak ister, Allah'ın ziyafeti de Kur'an'dır.^{552[98]} diyor. Canlı organizmanın bir özelliği de eğer açken belirli bir yemeği yiyip ihtiyacım gidermiş ise artık başka bir yemeğe karşı istekli olmaması, hatta o başka yemeği yememesi ve eğer yiyecek olursa zorla ve isteksizce yemesidir. Bu durumda sonradan yediği yemek vücut için zararlı veya yararsızdır ve her iki durumda da kendini ayakta tutan besin kaynağı olmaz.

Tıpkı bunun gibi kulda şeriat dışı davranışlarla psikolojik ihtiyaçlarının bir kısmını giderince bu yabancı tatminler oranında meşru amellere karşı arzusu ve bu amellerden yararlanma payı azalır. Ama bütün iştah ve gayretini meşru ainellere yönelten kimse böyle değildir. Böyle kimsenin meşru amellere karşı sevgisi artar, onlardan sağlayacağı yararın oranı yüksek olur, bu amellerle dini hayatım eksik-sizliğe ve islamiyetin kemale erdirir.

Bu yüzdendir ki, gönlünüzü huzura erdirmek için sık sık şarkı dinleyen kimsenin Kur'an'ı Kerim dinleme isteğinin azaldığını, hatta bundan hoşlanmaz olduğunu görüyoruz. Yine bol bol seyahat edip dünyanın çekici manzaralarını ve tarihi kalıntılarını ziyaret eden bir kimsenin kalbinde böyle olmayan bir kimseninki kadar Kabe'ye ziyaret etme şevkinin bulunmadığını görürüz. Tapkı bunun gibi gönlünün düşünce ve edebiyat besinini eski Yunan ve Acem kaynaklarından sağlamayı huy edinen kimse islam düşünce ve edebiyatına karşı kalbinde güçlü bir arzu bulamaz olur. Bunlara paralel olarak kralların hayatlarını ve maceralarını okumaya düşkün olan bir kimsenin peygamberlerin -selam üzerlerine olsun- hayatlarını ve mücadelelerini anlatan kitaplara karşı fazla ilgi duymadıklarını görürüz. Verdiğimiz bu örneklerin hayattaki benzerleri çoktur.

Nitekim Peygamber Efendimiz (s.a.v.) Ahmed-i Han-beli'nin bildirdiğine göre insan psikolojisinin bu özelliğini dile getirdiği bir hadisinde şöyle buyuruyor:

"Her hangi bir toplum bir bidat (İslama yabancı bir kültür unsuru) ortaya çıkarırsa Allah o bidat kadar sünnet payını hayatlarından çekip çıkarır."

Kendi tutum ve eğilimlerini objektif bir şekilde incele-yebilen herkes, ister sofu olsun, ister devlet adamı ve isterse sıradan halktan biri olsun- bu gerçeğin doğruluğunu kendi üzerinde görebilir.

İşte bu yüzündendir ki, şeriat dinde bidat çıkaranlara şiddetle karşı çıkmış ve herkesi önemle bundan kaçınmaya çağırmıştır. Çünkü bidatlere bulaşan kimselerin bu ortamdan elele başbaşa, yani ne karlı ve ne de zararlı olmaksızın sıynlabildikilerini farzetsek bile yine sahibi üzerinde gizli etkileri vardır, hatta şeriatın yararlılığı ile ilgili duyguları köreltecekleri için, bu köreltme oranında

^{552[98]} Beyhaki İmanın bölümleri babında, Semre'den tahric ediyor. Bkz. Kenz el-Ummal, c.1, s. 514, H. No: 2286. Yine Beyhaki, İmanın bölümleri babında İbn Mesud'dan kaydediyor. Bkz. geçen kaynak, c.1, s.526, H. No: 2365; Hakim İbn Mesud'dan şu sözcüklerle kaydediyor: "Kuşkusuz Kur'an Allah'ın sunduğu bir ziyafettir. Gücünüz yettiğince ondan yararlanın. "Hakim isnad sahihtir, ancak Buhari Müslim bu hadisi Salih b. Ömer'den tahric etmemiş" diyor. Zehebi İse hadisin taşıyıcılarından olan İbrahim b. Müslim'in zayıf olduğunu söylüyor. Bkz. ei-Müs-tedrek, c.1, s. 5551, Kitap Kur'an'ın faziletleri.

sahiplerinin kalbinde ve dini duygularında tahribata (yıkıma) yolaçarlar. Çünkü hiçbir kalb biri atılan ve öbürü de atılan yerine konan iki şeyin sevgisini birlikte taşıyacak kadar geniş değildir.

Bu böyle olduğu içindir ki, Peygamber Efendimiz (s.a.v.) cahiliye döneminin iki bayram hakkında "Allah bu iki bayram günü yerine size onlardan daha hayırlı olan başka iki bayram günü verdi." buyurmuştur.

Buna göre insanın kalbini bidat nitelikli davranışlarla beslemesi, şeriat kaynaklı amellerden besin sağlamasını,- en azından yeterince besin sağlamasını engeller. Bu durum da topkılı bozuk besinler yiye yiye farkına varmadan hastalanan canlı bir organizmada olduğu gibi, farkında olmaksızın insanın ruh sağlığını bozar, yıkıma uğratar. Umuyoruz ki, bu kısa açıklama bidatlerin bazı zararlarını açıkça ortaya koymuştur.

Eğer bu gerçek iyice anlaşıldı ise Cenab-ı Allah (c.c.) bayramlara karşı kalblere koyduğu özlemi, arzuyu ve bu bayramda alınıp verilen sadakalara, yapılan şenliklere, tatillere, birlikte duyulan sevinç ve hazlara karşı uyandırılan ili-giyi anlamakta da güçlük çekmeyiz. Bütün bu saydıklarımız çeşitli psikolojik isteklerimizi tatmin eden şeyler oldukları için bayramlara karşı saygı duymamızı sağlarlar. Yine bu gerekçeye dayanan şeriat bayramlarda Allah'ı yüksek seslerle zikretmeyi gelenekleştirmiş, bayram süresince namazlarda ve hutbelerde diğer namazlarda yer almamış olan yüksek sesli tekbirler getirmemiz istenmiş ve Özellikle "Büyük Bayram" diye adlandırılan Kurban bayramında Allah'a saygı sonucu O'nun rahmetini, dileyici ifadelere bol bol yer verilmiştir. Nitekim şu ayet buna işaret ediyor.

"İnsanlara haccı ilan et de gerek yaya olarak ve gerekse uzak yollardan gelen yorgun develer üzerinde sana gelsinler. Gelsinler ki kendileri için bir takım faydalara şahid olsunlar ve Allah'ın kendilerine rızık olarak verdiği hayvanlar üzerine belli günlerde (onları kurban ederken) Allah'ın adını ansınlar. Bu hayvanların etlerinden hem kendiniz yiyiniz ve hem de sıkıntı içinde bulunan fakirlere yediriniz." (Hacc: 22/27-28)

Görülüyor ki, bayramlarda yer alan insan psikolojisi için çekici nitelikteki doğal adetler bu bayramlara özgü şeriat kaynaklı ibadetleri sevmemize yardımcı oluyor. Fakat eğer insan ruhu başka günlerde bu yönden ya kısmen veya tamamen tatmin edilecek olursa o zaman Allah'ın bayramlarına karşı duyacağı ilgi azalacağı için sevgi ve saygısı körelir, dolayısıyla o günlerde işlenecek salih amellerin üzerindeki etkisi zayıflayacağı için büyük bir manevi hüsrana (zarar ve yıkıma) uğrar.

Yabancı bayramlarla ilgi duymanın yolaçacağı asgari zararı anlayabilmek için şöyle bir iki kişi düşünelim. Düşündüğümüz bu kişilerden biri bütün arzusunu şeriatımızın bayramlarına yöneltirken öbürü hem şeriatımızın bayramlarına ve hem de yabancı bayramlara karşı ilgi duymuş olsun. Besbelli ki, bütün ilgisini sırf şeriatımızın bayramları üzerine yoğunlaştıran kimse ilgisini bizim bayramlarımız ile yabancı bayramlar arasında bölüştüren kimseye göre şeriat bayramlarını daha güçlü şekilde arzu edecektir. Bu gerçeğin farkında olmamak

ya gafletten veya umursamazlıktan ileri gelebilir. Şeiriâtlerin bazı inceliklerini bilen herkes bu gerçeği iyi bilir.

İlgi bölüşüldüğü takdirde arzunun zayıflayacağını herkes tecrübeleri ile görebilir. Mesela yabancıların bayramlarında çocuklarına yeni elbiseler giydiren veya onlara diğer istedikleri şeyleri olan bir baba düşünelim. Bu çocukların islam bayramlarına karşı besledikleri saygı kesinlikle zayıflayacaktır. Eğer biri çıkar da:

"Gönüller bu bayramların her iki türlüsüne de yer açar" derse kendisine:

"Eğer sadece birini banndırsa duyacağı sevgi daha eksiksiz olur" deriz.

5- Bu tip özentilerden kaçınmamızı gerektiren başka bir akli gerekçe de şudur: Kafirlerin bazı bayramlarına Özenip şenliklerine katılmak insanları batıl inanç ve gelenekleri konusunda yüreklendirir. Özellikle cizye ve haraç baskısı altında ezik yaşıyorlarsa bu yüzden cesaret bulma ihtimalleri daha da çok artar. Çünkü bu durumda müslümanların dinlerine Özgü bir gelenekte kendilerine uydu olduklarını görürler. Bu da tabii olarak kalblerini kuvvetlendirir ve morallerini yükseltir. Hatta bu psikolojik avantajı fırsat bilerek zavallı müslümanaları aşağılamaları, hor görmeleri bile mümkündür. Hiçbir akli başında kimse bu ihtimali uzak görmez. Çünkü onları boşuboşuna onurlu konuma yükselten özenticilik ile yine onları cizye baskısı altına alma tutumu nasıl birbiri ile bağdaşabilir?

6- Bu özentilerden uzak durmamızı geciktiren diğer bir akli delil de şudur: Kafirlerin bayramlarında yapılan hareketlerin bir kısmı küfür, bir kısma haram ve bir kısmı da eğer bir an için özenme sakıncasından soyutlanacak olursa mubahtir. Fakat bu kategoriler arasındaki fark belirgin olmakla birlikte bu fark çoğunlukla ayırdedilmez. Buna göre alimler tarafından haram sayılmayan konulardaki özenme-ler sıradan halkı haram olduğu kesin konularda da Özenme-ye sürükler ki, pratikte rastlanan da budur.

Bu gerekçe ile daha önce sözünü ettiğimiz daha sakıncalı özenmelere açık kapı bırakmama gerekçesi arasındaki fark şudur. Açık kapı bırakmama gerekçesini konuşurken sakınca olarak küçük şeylerle ilgili sınırlı özentilerin büyük çapta özenmelere yol açacağını belirtmiştik. Şimdi burada ise özenme alışkanlığının sıradan halkın dini anlayışını bu-İandıracağını ve böylece onları iye ile kötüyü birbirinden ayırdedemez duruma düşüreceğini vurguluyoruz. Yani ötekinde insan tabiatının iradeli bir eğilimi berikinde ise insanın inançlarının gereğini bilememesi sözkonusudur.

7- Bu özentilerden kaçınmamızı gerektiren bir başka akli gerekçe de daha önce açıkladığımız gibi Özentinin özü ile ilgili bir incelik. Bu incelik şudur. Cenab-ı Allah (c.c.) insanları, hatta diğer bütün canlı varlıkları benzerler arasında karşılıklı etkileşme ilişkisi olacak nitelikte yarattı. Aradaki benzerlik ne kadar çok olursa ahlak ve nitelikler arasındaki karşılık etkileşme ilişkisi de o kadar güçlü olur. Böylece iş o raddeye varır ki, benzerlerinin birini diğerinden ancak yakından bakınca ayırdedebiliriz.

İnsanlar arasındaki ortak özelliklerin sayısı çok olduğu gibi birbirlerini etkileme

oranları da çok yüksektir. Bunun yanında insanla diğer hayvanlar arasındaki ortak özellikler orta derecede yani ne çok fazla ve ne de çok az olduğu için birbirlerini etkileme oranları da orta düzeydedir. Buna karşılık insanla bitkiler arasındaki ortak özellikler canlılar arasındaki en düşük düzeyde olduğu için birbirlerini etkileme oranları da çok düşüktür.

Bu temel ilkenin pratik bir sonucu olarak işbirliği ve ortak yaşama halindeki insanların birbirlerini etkiledikleri ve birbirlerine huylar aktardıkları görülür. Bu durum bir dereceye kadar belirli bir kişi ile o kişinin ortak yaşadığı bir hayvan türü arasında da görülür yani bu kişi uzun süre yan-yana yaşadığı hayvanın bazı huylarının etkisi altına girer. Bu yüzden deveçilerin kendini beğenmiş ve palavracı, uzun süre koyunlarla birlikte yaşayanların yumuşak başlı oluverdikleri gibi deve ve katır güdenlere de bazı katır huylarının bulaştığı gözlenmiştir. Köpeklerle fazla haşır-neşir olanlarla da durum böyledir.

Bu kuralın kaçınılmaz bir sonucu olarak insanlar ortak yaşama, uzlaşma ve karşılıklı nefret azlığı ortamlarında yaşıyorlarsa birbirlerinin ahlaklarını yüksek oranda etkileyebilmektedirler. Bunun yanında görünür yönler arasındaki ortaklık veya benzerlik görünmeyen iç (batini) nitelikler arasında da yavaş yavaş oluşan, kolay farkedilmez bir ortaklık ve benzerliğe yolaçmaktadır. Nitekim müslümanlarla yan-yana yaşayan yahudi ve hristiyanların diğer dindaşlarına göre daha az kafir olduklarını gördüğümüz gibi yahudi ve hristiyanlarla çok sıkı-fıkı yaşayan müslümanların da hep kendi dindaşları ile yanyana hayat süren müslümanlardan imanca daha zayıf olduklarını tespit ediyoruz. Öteyandan dış görünüş ve gelenekler arasındaki ortaklık-arada var olabilecek olan yer ve zaman uzaklığına rağmen-insanlar arasında benzerlik ve uyuma meydana getirir.

Buna göre birazcık da olsa kafirlerin bayramlarına özenmek, onların lanetlenmiş ahlaklarının etkisi altına girmeye, yavaş yavaş ilerleyen gizli bir bozulma ile haram sınırlarını zorlamaya yolaçar.

Sözün kısası olarak diyoruz ki, kafirlerin dış görünüş ve adetlerine benzemek ahlakları ve kınanmış hareketleri konusunda da hatta inanç sistemleri hususunda onlara benzemenin sebebi ve açık kapısıdır. Gerek inanç sisteminde meydana gelecek olan bozulma ve gerekse benzemeden doğacak olan ahlak ve davranış yozlaşması açıkça görülüp net bir şekilde belirlenemez. Üstelik bir defa meydana geldikten sonra farkına varılsa bile giderilmesi ya çok zordur veya imkansızdır. Açıklamaya çalıştığımız temel ilkelerin gösterdiği gibi bu kadar önemle bir bozulmaya yolaçan her sebep de şariat koyucu tarafından mutlaka yasaklanmakta, haram sayılmaktadır.

8- Bu özentilerden uzak durmayı kaçınılmaz kılan bir başka akli sebep de şudur: Görünüşteki benzerlik insanlar ara-sında sevgi, sempati ve dostluk doğurur. Ayrıca kalbler arasındaki sevgi de dış görünüşlerde benzeşmeyi sağlar. Görgü ve tecrübelerimiz bunu kesinlikle kanıtlar. Öyle ki, yabancı bir yerde buluşan iki hemşehrinin birbirlerine karşı güçlü bir dostluk, sempati ve yakınlık duydukları görülür. Oysa bu hemşehriler kendi şehirlerinde birbirlerini tanımayan veya

birbirleri ile kavgalı kimseler olabilirler.

Bunun sebebi de bu iki kimsenin aynı şehirden oluşunun şimdi bulundukları gurbet diyarında onları birbirlerine yaklaştıran ortak bir nitelik oluşturmalarıdır. Hatta iki yolcu veya gurbetçinin başlarına doladıkları sarıklar, üzerlerindeki elbiseler, saç renkleri veya binek hayvanları arasında benzerlik olduğu görülse, bu kadarlık bir ortak özellik bile, onlar arasından, hiçbir ortak yönleri bulunmayan başka kimselerde bulunmayan bir yakınlık meydana getirir. Nitekim aynı dünyalık mesleğe mensup kimseler arasında, böyle bir ortak yönleri bulunmayanlara göre daha yakın bir dayanışma olduğunu görürüz. Üstelik bu dayanışma bazan çatışmaya bile yolaçan menfaat ve düşünce bağdaşmazlıklarına rağmen varolabilmektedir. Yine aynı sebepten dolayı birbirlerinden uzak ülkelerin bile kralları ve devlet başkanları arasında yakınlık, yaşama tarzı ortaklığı ve sonuç olarak bir çeşit dayanışma olduğunu müşahade ediyoruz. Bunların hepsi insan tabiatının doğal sonuçlarıdır. Bu sonuçların doğmasını ancak kuvvetli bir din duygusu veya özel bir engel önleyebilir.

Dünyalık nitelikler arasındaki benzerlik insanlar arasından sevgi ve sempati doğurduğuna göre bu benzerlik din alanında meydana gelirse sonuç nice olur acaba? Hiç şüphesiz bu alandaki benzerlik benzeşen kimseler arasında sampati meydana getirme bakımından daha güçlü ve daha etkili bir faktördür. Oysa yahudi ve hristiyanları sevmek, onlara karşı sempati duymak imanla bağdaşmaz. Nitekim Cenab-ı Allah (c.c.) bu konuda şöyle buyuruyor:

«Ey müminler, sakın yahudüeri ve hnstiyanları dost edinmeyiniz. Çünkü onlar birbirlerinin dostlarıdır. Aranızdan kim onları dost edinirse o onlardandır. Hiç şüphesiz Allah zalimlere hidayet vermez." Kalblerinde hastalık (münafıklık) bulunanların. Başımıza bir felaket gelmesinden korkuyoruz.- diyerek onların (yahudi ve hristiyanların) arasına koştuklarını görürsün. Ama belki Allah size fetih veya başka bir çıkış yolu bağışlar da o zaman bu kimseler içlerinde gizledikleri duygulardan dolayı pişman olurlar. O zaman müminler -sizinle beraberiz, diye kuvvetli yemin edenler bunlar mıdır?- derler. Onların bütün çabaları boşa çıkmış ve kaybedenlerden olmuşlardır » (Maide: 6/51-52-53)

Öteyandan yine Cenab-ı Allah (c.c.) kitap ehlini umursamazlıkları yüzünden kınayan bir dizi Kur'an ayetinde

şöyle buyuruyor:

"İsrailoğullarının kafirlerine gerek Davud ve gerekse Meryem oğlu İsa'nın diliyle lanet edilmiştir. Bunun sebebi onların Allah'ın emirlerine karşı gelmeleri ve Allah'ın sınırlarını çiğnemeleri idi. Çünkü Onlar işledikleri kötülüklerden birbirlerini vazgeçirmeye çalışmıyorlardı. Bu yaptıkları ne fena bir şeydi! Onların çoğunun inkar edenleri dost edindiklerini görürsün. Gerçekten nefislerinin onlar için hazırladığı akıbet ne kötüdür ki, bu yüzden Allah onlara gazab etmiştir ve azab-da ebedi kalacaklardır. Eğer onlar Allah'a, Peygambere ve Peygambere indirilen gerçeklere inanmış olsalardı, aralarındaki kafirleri dost edinmezlerdi. Fakat onlardan çoğu fasık (aşırı günahkar) kimselerdir."

(Maide: 5/78-81)

Görüldüğü gibi bu ayetlerde Allah'a, peygambere ve paygambere gelen gerçeklere iman etmenin kafirleri dost edinmeyi gerektirdiği ve kafirleri dost edinmenin imanın yokluğu anlamına geldiği belirtiliyor. Öteyandan Cenab-ı Allah (c.c.) aym gerçeği vurgulamak üzere Kur'an'ın başka bir yerinde de şöyle buyuruyor:

"Allah'a ve ahiret gününe inanan hiç bir insan topluluğu göremezsın ki; babaları, evlatları, kardeşleri veya akrabaları bile olsa Allah'a ve Rasulullah'a düşman olanlarla dost olabilsinler. Bunlar öyle kimselerdir ki, Allah kalblerine iman yazmış ve onları kendinden bir ruh ile (kalb nuru veya Kur'an'la) desteklemiştir."

(Mücadele: 58/22)

Görülüyor ki, bu ayette Cenab-ı Allah (c.c.) kafiri seveh hiç bir müminin bulunamayacağını ve buna bağlı olarak kafiri seven kimsenin mümin olamayacağını çok açık bir ifade ile belirtmektedir. Buna göre kafirleri sevmeye anlamına gelebilecek olan onlara dış görünüş ve geleneklerinde benzeme tutumu haramdır. Bilinmelidir ki, kafirlere benzemek, onların davranış ve zihniyetlerine özenmek daha bir çok bakımdan sakıncalı ve zararlıdır. Biz bu sakınca ve zararların saydığımız kadarı ile yetinelim. Doğruyu bilen Allah'dır.^{553[99]}

Kafirlere Benzemek İki Türüdür

Bilinmelidir ki, kafirlere benzemek iki türlü olur. Birincisi taklit konusu davranışın onların dinlerine özgü bir hareket olduğunu bile bile yapmaktır. Eğer durum böyle ise onların dinlerine özgü olan bu hareket ya sırf kafirlere benzetmek için yapılabilir -ki buna seyrek rastlanır- ya söz konusu harekete karşı beslenen arzu yüzünden yapılır veya bu hareketin dünya ya da ahiret bakımından fayda sağlayacağı sanılarak, yapılabilir. Bu üç ihtimalin hangisi sebep olursa olsun, onlara özenilerek yapılacak hareketin haram olacağı kesindir. Fakat bu kategoriye giren özenmelerin bazılarında haramlığın sınırı büyük günah olmak hükmüne kadar varırken diğer bazılarında ilgili şariat delilleri gereğince, küfre ulaşır.

İkinci türüsü ise taklit hareketi, onlara özgü bir davranış olduğunu bilmeden yapmaktır ki, bu da ayrıca ikiye ayrılır: Birincisi hareket özü itibarı ile kafirlerden alınmadır. Bu takdirde de söz konusu hareket ya kafirin yaptıkları gibi yapılır veya yer, zaman ve uygulama biçimi gibi detaylarda değişikliklere uğratarak yapılır ki, yukarda anlattığımız "Perşembe" bayramı veya Hz. İsa'nın doğum şenlikleri örneklerinden görüldüğü gibi müslüman halk yığınları arasında en çok rastlanan taklit şekli budur. Halk bu alışkanlıkları gelenek haline getirmekte ve bu gelenekler zamanla babalardan evlatlara geçmektedir. Bu durumda çoğunluk yaptığı şeyin kaynağını bilmez. Bu tip özentilerle karşılaşınca taklitçilere ilk önce yaptıkları hareketin mahiyeti ve hükmü anlatılır.

^{553[99]} İbn-i Teymiyye, Sırat-ı Mustakim, Tevhid Yayınları: 342-370.

Eğer yaptıklarından vazgeçerler ise mesele yok değilse artık birinci kısımda anlatılan bile bile Özenme kapsamına girerler.

Bilmeyerek yapılan özenmelerin ikinci türüsünde söz konusu ortak davranış aslında kafirlerden alınmış değildir, ama bu hareketi onlar da işlemektedirler. Bu ortak harekette kafirlere özenme sakıncası yoktur, sadece onlara ters düşme ilkesinden uzaklaşma durumu vardır. Böyle bir davranışın mekruh veya haram sayılabilmesi için kafirlere benzeme faktörünün dışında kalan başka bir seri delil gereklidir. Çünü bu durumda bizim mi onlara özendiğimiz, yoksa onların mı bize özendikleri açıkça belli değildir, hiçbir tarafın öncülüğü kesin değildir. Fakat eğer böyle bir hareketi yapmamanın hiç zararı yoksa tafirlere ters düşmek için bu davranışı yapmamanın iyi olacağı açıktır. Çünkü daha ön-"4 ce belirttiğimiz gibi böylece kafirlere ters düşmenin yaran elde edilmiş olur.

Hemen belirtelim ki, bu tip ortak davranışlarda şariat bazan bizi onlara ters düşmeye ve bazan kılık-kiyafet konusunda olduğu gibi onları bizden ayrılmaya zorlayabilir. Bazan da ağaran saçları siyaha boyamak ve ayakkabılarla namaz kılmak örneklerinden gördüğümüz gibi onlara ters düşmemizi müstahap saymakla yerinebilir; kimi zaman da bu hareket ortaklığı iftarı ve akşam namazını geciktirme konularında olduğu gibi mekruh olur.

Görüldüğü gibi bu tip ortak davranışların hükmü kafirlerden alınmış hareketlere özenme durumundaki hükümden çok farklıdır. Daha önce vurguladığımız gibi kafirlerden aktarılmış hareketlerde aslolan haram olmaktır.^{554[100]}

Güneşe, Yıldızlara Dua Ve Secde Edenler:

Mesela yeryüzünün çeşitli yerlerinde güneşe ve diğer yıldızlara secde eden, onlara çeşitli dua ve saygı ifadeleri ile yalvaran, onlara akıllansıra yakışır sandıkları türlü kılıklar giydirip çeşitli yüzükler takan(!) yine akıllan sıra onlara çeşitli tapınma yer ve zamanları ayırıp bu tapınma törenleri sırasında ateşler, tütsüler yakan bir çok insanlara rastlıyoruz.

Bu gerek eski dönemlerin ve gerekse günümüzün bir çok insanını saptırmış en önemli müşriklik biçimlerinden biridir. Hatta bu şirk biçimi İslam'a bağlı bazı kimseler arasında bile yayılmıştır.

Nitekim ünlü bir yazar (Fahri Razi) bu alanda "Essirrul Mektüm Fissihri vemahatabatinnücum" adı altında bir kitap yazmıştır. Bukitabda Hind, Sabii (yıldıza tapan) ve eski arap kaynaklı müşriklerin görüşleri doğrultusunda açıklamalar yapılmış bu arada Hind'li Tamtam, Babil'li Melkuşa, İbn-i Vahşiyye^{555[101]}, Ebu Maşer, Belhi^{556[102]} ve Sabit b. Kara^{557[103]} gibi Kur'an'ın deyimi ile "Cibt" ve "Tağuf'a inanarak müşrik-liğe kapılmış,- aynı zamanda

^{554[100]} İbn-i Teymiyye, Sırat-ı Mustakim, Tevhid Yayınları: 371-372.

^{555[101]} Asıl adı Ahmed b. Ali b. El-Muhtar b. Abdülkerim b. Cersiye El-Keldani, Sufi büyü ve tısmıncılık iddiasında bulunan deccalin birisiydi. İbn Nedim El-Fihrist: 1433; Zirikli El-Alam: 1/170-171.

^{556[102]} Cafer b. Muhammed El-Belhi ünlü gök bilimcilerindendir. Bu konuda bir hayli eserleri mevcuttur. Hic. 206 yılında doğan bu ünlü bilgin 247 yılında öldü. İbn Nedim, a.g.e: 286; Zirikli, a.g.e: 2/127

^{557[103]} Sabit b. Kurre b. Mervan Sabit b. Kiraya Hic. 221 yılında doğdu. Hendese, tıp, gök bilimleri, yıldız ve felsefeyle ilgilendi. Kendisi "Sabii (yıldızlara tapan) müşriklerdendi. 288 yılında öldü. İbn Nedim a.g.e: 2/98.

sözde müslüman olduğu ileri süren sapıkların nazariyelerine yer verilmiştir. Cenab-ı Allah (c.c.) böyleleri ile ilgili olarak şöyle buyuruyor:

"Kendilerine Kitab'dan belirli bir pay verilmekle birlikte Cib'te ve Tağut'a inanan ve kafirler için "Bunlar mü'minlerden daha doğru bir yoldadır" diyenleri görmüyor musun? İşte onlar Allah'ın lanetine uğrayan kimselerdir. Allah kime lanet ederse artık onun için hiçbir yardımcı bulamazsın" (Nisa: 4/51-52)

Bazı ilk nesil (selefî, klasik) tefsircilerin yorumuna göre buradaki "Cib't" büyü ve "Tağut" da çeşitli putlar anlamındadır. "Tağut"un şeytan demek olduğunu söyleyenler de vardır ki, her iki yorum da doğrudur.

Söz konusu kimseler büyücülük anlamına gelen "Cib't" ile "Tağut"a tapmak anlamındaki müşrikliği biraraya getiriyorlar. Tıpkı büyücülükle yıldızlara tapmayı birleştirdikleri gibi." Oysa bu tutum, İslam dininin, hatta diğer peygamberlerin öğretmiş oldukları dinlerin açık ilkelerine göre kesinlikle müşrikliktir ve yasaktır. Hatta hatta bu tutum peygamberlerin yasaklayıp önlemek görevi ile gönderildikleri en büyük şirk biçimlerinden biridir. Mesela İbrahim (a.s.) ile kavmi arasında çatışma konusu olan şirk, bu tür bir şirktir. Nitekim Cenab-ı Allah (c.c.) şöyle buyuruyor: * "Böylece biz İbrahim'e göklerin ve yerin muhteşem varlıklarını gösterdik ki, kesinlikle inananlardan olsun. Üzerine gece basınca İbrahim bir yıldız gördü; "Benim Rabb'im budur" dedi. Fakat yıldız batınca "Batanları sevmem" dedi. Ayı doğarken görünce "Rabbim budur" dedi. O da batınca "Eğer Rabb'im bana doğru yolu gös-termsedydi, mutlaka sapıklardan olurdum" dedi. Güneşi doğarken görünce "İşte Rabbim bu, bu hepsinden bü-yük"dedi. Fakat o da batınca "Ey kavmim, ben sizin Allah'a ortak koştuğunuz şeylerin tümünden uzağım. Ben yüzümü kesinlikle gökleri ve yeri yoktan varedene çevirdim, artık ben O'na ortak koşanlardan değilim" dedi. Bunun üzerine kavmi onunla tartışmaya girişti. O onlara dedi ki; "Allah beni gerçeğe iletmişken O'nun hakkında mı benimle tartışıyorsunuz? Ben sizin O'na koştuğunuz ortaklardan korkmam. Rabb'im ne dilerse o olur. Rabbim'in bilgisi her şeyi kapsar. Hala kendinize gelip öğüt almaz insiniz? Hem siz Allah'ın, ilah oldukları hakkında feif bir delil indirmemiş olduğu şeyleri O'na ortak koşmaktan korkmuyorsunuz da ben sizin O'na ortak koştuğunuz şeylerden nasıl olur da korkarını? Şimdi biliyorsanız söyleyin bakalım, Allah'a ina-naniar mı, yoksa O'na ortak koşanlar mı, güven içinde olmaya daha layıktırlar? Hiç şüphesiz inananlar ve imanlarını her hangi bir zulümle gölgelememiş olanlar yok mu? İşte asıl güven içinde olanlar onlardır ve hidayete ermişler de onlardır. İşte bunlar, kavmine karşı İbrahim'e vermiş olduğumuz hüccetlerimizdir. Biz dilediğimizi derecelerce yükseltiriz.- Hiç şüphesiz Rabbin hikmet sahibi ve her şeyi bilendir" (En'am: 6/75-83)

İbrahim (a.s.) böyle bir yol izlemesinin sebebi onun kavminin yıldızlan ilah edinmiş olması, yani dua ve dileklerini bu yıldızlara yöneltmeleri idi. Fakat ne onlar ve nede başka her hangi bir akli başında kimse bu yıldızlardan birinin gökleri ve yeri yarattığına inanmıyordu. Onlar sadece tıpkı bu sözünü ettiğimiz müşrikler gibi, Allah'ı bir yana bırakıp bu yıldızlara dua ediyorlardı. Bu yüzden

Kur'an-ı Kerim, Halil İbrahim'in dili ile şöyle buyuruyor:

"Siz ve eski atalarınız yok mu? Hep benim düşman-larınımsınız. Yalnız alemlerin Rabb'i benim dostumdur"

(Şuara: 26/76-77)

Yine Kur'an'da okuduğumuza göre Halil İbrahim şöyle diyor:

"Hani İbrahim babasına ve kavmine "Ben sizin taptıklarınızdan uzağım, onlarla hiç bir ilgim yok" demiştik "Ben sadece beni yaratan Allah'a kulluk ederim. Beni doğru yola iletecek olan O'dur" (Zuhruf: 43/26-27)

Görüldüğü gibi, İbrahim peygamber zamanında yaşayan inşaların gerek yükseklerdeki yıldızlara taparak içine düştükleri şirki ve gerekse bu yıldızları sembolize eden anıtlar ile tılsımlara veya ölmüş peygamberler ile salih amelli şahsiyetler temsil eden anıtlara taparak saplandıkları müşrikliklere kesinlikle karşı çıkmakta, hatta aşağıdaki ayet'ten öğrendiğimize göre bu saplantının maddi görüntüsü olarak ortaya çıkan putları ve heykelleri kırıp devirmektedir.

"Sonunda İbrahim o putları parça parça etti, yalnız en büyüklerini bıraktı, belki ona baş vururlar diye"

(Enbiya: 6/85)

Söylemek istediğimiz şu ki, yıldızlara taparak şirke saplanmak nasıl ki çok görülmüş bir sapıklık şekli ise ölülerden medet umarak; yani onlara dua ederek, onlara yalvararak veya onlardan himmet bekleyerek şirke düşmek de sık sık görülen bir müşriklik biçimidir.

Rasulullah (s.a.v.) belirli oranda şirke yolaçabilir endişesi ile sırf Allah'a yöneltilmiş duaları da içeren namaz ibadetinin mezar başlarında kılınmasını yasakladığına göre ölülerden medet beklemek gibi şirkin ta kendisi olan bir tutuma nasıl göz yumulabilir? İster ölüden doğrudan doğruya bir dileği gerçekleştirmesi veya başa gelen bir belayı savması istenmiş olsun veya isterse ölülerden bu dilekleri Al-lah'dan istemeleri istenmiş olsun, farketmez.

Hatta peygamberler ve melekler gibi bazı yaratılmışları araya koyarak Allah'a yemin edilmiş olsa bile bu davranış yasaktır. Bu iş araya konmuş yaratılmışların mezarları başında yapılmamış olsa bile. Aslında her hangi bir yaratılmış üzerine yemin edilemez. Böyle bir yemin hem yasak ve hem de bütün mezheb imamlarının görüş birliği ile geçersizdir. Yalnız acaba bu yasak harama yakın bir yasak mı, yoksa kaçınmayı özendirici (tenzihi) bir yasak mıdır, meselesi tartışmalıdır ve daha doğru olan görüşe göre harama yakın (Tahrimi) bir yasaktır,^{558[104] 559[105]}

Peygamberler Üzerine Yemin Etmek

Bu meselede alimler arasında sadece Rasulullah (s.a.v.)

üzerine yapılacak yeminler tartışma konusu olmuştur. Bu meselede İmam-ı

^{558[104]} El-Muğni ve El-Şerh ve El-Kebir: 11/162-164-209; Müellif, Mecmu El-Fetava: 33/62-68-125; 35/243; 1/204; Bidayet El-Müctehid: 2/499-500.

^{559[105]} İbn-i Teymiyye, Sırat-ı Mustakim, Tevhid Yayınları: 372-376.

Ahmed ile arkadaşlarına mal edilen (ve hem "olur" ve hem de "olmaz" diyen) iki zıt görüş vardır. Bu arada İbn-i Ukeyl, diğer peygamberler üzerine yapılabilecek olan yeminleri de bu tartışmanın kapsamına almıştır. Fakat Şafii, Ebu Hanife ve Maliki gibi imamlar çoğunluğunun ortak görüşüne göre her hangi bir yaratılmış üzerine yapılacak yemin kesinlikle geçersiz olduğu gibi böyle bir yemini yapmak yine kesin olarak yasaktır. Doğru olan görüş de budur.^{560[106]}

Rasulullah'ı (s.a.v.) araya koyarak Allah (c.c.) üzerine yemin etmek de aynı temel ilkeye dayanır ve aynı tartışma o konuda da geçerlidir. Mervezi Hanbeli'nin Rasulullah'ı (s.a.v.) araya koyarak Allah'a "Teveessül" edilebilir dediğini belirtiyor ki, bu rivayet Rasulullah'ı (s.a.v.) araya koyarak yapılacak yeminlerin geçerli olduğu şeklindeki ona ma-ledilen görüşe uygundur. Fakat doğrusu, böyle bir yeminin geçerli olmadığı gibi bu "Teveessül"ün de yerinde olmadığıdır. Rasulullah (s.a.v.) dışında kalan her hangi bir kimseyi araya koyarak yemin ve "Teveessül" edilemeyeceği hususunda alimler arasında görüş birliği vardır. Başka bir deyimle dilekler sadece Allah'dan istenir ve O'nun isim ve sıfatları anılarak yine O'nun üzerine yemin edilebilir. Rasulul-lah'tan (s.a.v.) bize ulaşan aşağıdaki Örnek dualar gibi:

"Allahumme inni eselüke biennekelhamdü Eentel-lahulhannanül mennanü Bediussemavatı velardı. Ya-zelcelali velikram: Ya Rabbi, sana hamedederek dilediğimi senden istiyorum. Sen bağışlayıcı ve bol ihsan sahibisin. Gökleri ve yeri yoktan varedensin. Ey celal ve ikram sahibi"^{561[107]}

Hadis niteliğindeki bir diğer dua da şöyledir:

"Allahümme inni eselüke bienneke entellahulehid es-samed ellezilemyelid ve lemyuled velamyekünlehu küfü-ven ehed: Ya Rabbi, dileğimi senden istiyorum. Sen ki, tek, başka hiç bir şeye muhtaç olmayan, doğurmamış, do-ğurulmamış ve hiç bir dengi, benzeri olmayan Allah'sın"^{562[108]}

Bu tür duaların bir diğeri de şudur:

"Eselüke biküllü ismin huveleke sem m ey t e bihi nefse-ke ev enzeltehu fikitabike ev allemtehu eheden minhal-kıke evisteserte bihi fiilmilgaybi indeke: Ya Rabbi, dileğimi senden diliyorum. Kendine taktığın, Kitab'ında indirdiğin, her hangi bir yaratığına öğrettiğin veya hiç kimseye bildirmeyerek yanında saklı tuttuğun bütün isimlerin hürmetine"^{563[109]}

Gerek bunlar ve gerekse bunlara benzer nitelikteki dualar, alimlerin söz birliği ile, meşru (şeriata uygun) dualardır.

Bu arada Allah'dan "Eselüke bimeakıdıl izzi minarşıke: Ya Rabbi, senin Arş'ın yüce katından dilerim ki", diyerek bir şey istenip istenmeyeceği tartışmalıdır. Bazı alimler hakkında belge bulunduğu gerekçesi ile bu ifadenin kullanılabilceğini söylerken Ebu Hanife'nin böyle söylemeyi mekruh gördüğü

^{560[106]} El-Muğni ve El-Şerh ve El-Kebir: 11/209; Müellif, Mecmu El-Fetava: 35/243.

^{561[107]} İbn Mace Dua: 2858; Hakim El-Müstedrek: 1/504;

^{562[108]} İbn Mace Dua: 3857.

^{563[109]} Ahmed El-Müsne: 1/391-452; Hakim El-Müstedrek: 1/509-510.

nakledilmiştir. Nitekim Ebulhasan Kudu-ri'nin^{564[110]} Şerhi Kerhi adlı eserde bildirdiğine göre Bişr b. Velid^{565[111]} şöyle diyor:

"Ebu Yusuf'un şöyle dediğini duydum: Ebu Hanife dedi ki: Allah'a dua eden herkes yalnız O'na sığınarak dua etmelidir. Dua ederken "Bimekıldıl izzı minarşike: Arş'inin yüce katına" veya "Bihakkı halkıke: yaratıklarının hakkı için" gibi ifadeler kullanmak bana göre mekruhtur" Ebu Yusuf diyor ki:

"Bana kalırsa "Bimaekıldıl izzı minarşike" ifadesi aslında Allah'ın kendisini ifade ettiği için dualarda kullanılması mekruh değildir. Fakat "Falancanın hakkı için", "Peygamberlerinin hakkı için", "Kabe ve Beytullah hakkı için" gibi ifadeler kullanarak dua etmek mekruhtur".^{566[112]}

Sapık Sözlü Dualar

Kısacası alimlerin ortak görüşüne göre Allah'ın herhangi bir yaratığı adına ondan bir şey dilemek caiz değildir. Çünkü yaratılanın yaratan üzerinde hiç bir hakkı olmadığı İçin hak sahibi olmayan birini araya koyarak O'ndan birşey dilemek yerinde değildir. Fakat eğer dua ederken "Bimeakıd-dizzi minarşike" ifadesi kullanılacak olursa bu acaba bu ifade yaratılmıştan birşey istemek midir, yoksa Allah'dan dilekte bulunmak anlamına mı gelir, meselesi tartışmalıdır. Nitekim Ebu Yusuf, bu ifadenin kaynaklarımızda bulunan bir duada yer aldığını ileri sürerek kullanılabileceğini söylemiştir. Yine kaynaklarda yer alan ve bu konuda mutlaka hatırlatılması gereken şöyle bir olay vardır: Gözleri görmeyen bir sahabe Rasululiah'a (s.a.v.) baş vurarak ondan gözlerinin açılması için Allah'a dua etmesini rica etti. Rasulullah (s.a.v.) da ona abdest alıp iki rekat namaz kıldıktan sonra şöyle dua etmesini emretti:

"Allahümme inni eselüke ve etevcehü ileyke bine-biyyike Muhammed'in Nebiyyirrahmeti. Ya Muham-med, ya Nebiyyellah, inni etevcehü bike ila Rabbi fi haceti litakdiha ANahummc feşeffihu fiyye: Ya Rabbi, dileğimi senden diliyor ve rahmet peygamberi olan peygamberin Muhammed'i araya koyarak sana yöneliyorum. Ey Muhammed, ey Allah'ın peygamberi, seni ara-ya koyarak Rabbime yöneliyor ve ondan bu isteğimi yerine getirmesini diliyorum. Bana O'nun katında şefaati ol"^{567[113]}

. Gözleri görmeyen adamın bu duasının arkasından Rasulullah (s.a.v.) onun için dua etti ve bir süre sonra Allah'ın bu sahabiye gözlerini geri verdiği görüldü.

Bu meseleye birkaç yönden cevap verilebilir:

1- Birincisi, hiç şüphe yok ki Cenab-ı Allah (c.c.) mü'min kullarına kendi üzerinde hak belirlemiştir. Nitekim o onay et'te

"Mü'minlere yardım etmek üzerimize borçtur"

^{564[110]} Asıl adı Ahmed b. Muhammed b. Ahmed El-Kuduri olan bu zayıf Hanefi mezhebinin büyük fıkıhçılardan. 362 yılında d.n^K, Güvenilir ve doğru kişilik sahibiydi. Yaşadığı çağda Hanefi mezhebinin başkanıydı ve bir riyaset meselesi onunla son buldu. 428 yılında öldü; El-Fevaid El-Behiye: 30-31; El-Lübab: 3/19-20.

^{565[111]} Beşr b. Halid El-Kındi Ebu Yusuf'un dostlarından ve Hanefi mezhebinin kadılarındandı. Salih, ibadete düşkün, fıkhi bilgisi geniş ve güvenilir bir bilgindi. 238 yılında öldü. El-Fevaid El-Behiye: 54-55; Lisan El-Mizan: 35.

^{566[112]} İbn-i Teymiyye, Sırat-ı Mustakim, Tevhid Yayınları: 376-379.

^{567[113]} Tirmizi Dua: 579; İbn Mace İkame: 1385; Ahmed Müsned: 4/138.

(En'am: 6/54) . ve başka bir ayet'te de
"Rabbiniz rahmeti kendi zimmetine yazdı" buyuruyor.

(Rum: 30/47)

Öteyandan Buhari ile Müslim'de belirtildiğine göre sa-habilerden Muaz b. Cebel bir yolculukta Rasulullah (s.a.v.) ile ortaklaşa bindikleri bir hayvanın arka kısmında yol alır-ken Rasulullah (s.a.v.) kendisine:

"Ya Muaz, Allah'ın kulları üzerindeki hakkı nedir biliyor musun?" diye sordu. Muaz'ın:

"Allah ve Rasulü bilir" diye karşılık vermesi üzerine

"Allah'ın kulları üzerindeki hakkı, O'na hiç bir şeyi ortak koşmaksızın kulluk etmektir" buyurdu. Arkasından:

"Peki, ya Mu az, kulların Allah üzerindeki hakkının ne olduğunu biliyor musun?" diye sordu. Muaz'dan yine:

"Allah ve Rasulü bilir" cevabını alınca da:

"Kulların Allah üzerindeki hakkı (kendi görevlerini yaptıkları takdirde) Allah'ın kendilerine azab çekirtme-mesidir" diye buyurdu.^{568[114]}

Bu husus Allah'ın açık sözü ve sadık vaadi gereğince kesinlik kazanmış bir haktır. İslam alimleri Allah'ın sadık vaadi gereğince belirlenen hakların kesin olduğu hususunda söz birliğine varmış, fakat "Allah, kendi kendine bir sorumluluk yükler mi, buna bağlı olarak kendi kendine bir yasak koyar mı?" meselesinde tartışmaya düşmüşlerdir. "Böyle bir şey olabilir" diyen de "olamaz" diyen de vardır.

Böyle bir şeyin olabileceğini savunanlar

"Rabbiniz rahmeti kendi zimmetine yazdı" ayet-i ile

"Ben zulmü kendime yasak kıldım"^{569[115]} diye başlayan sahih kudsi Hadis-i delil olarak göstermişlerdir. Bu konuda başka bir yazımızda geniş açıklamalar yaptık. Fakat kullar için geçerli olan "gereklik" ve "yasaklar" gibi gereklilik ve yasakların Allah için söz konusu edilmesi, Kaderiye akımı tarafından savunulan bir görüştür.^{570[116]} Bu görüş hem sahih delillere ve hem de aklın ilkelerine ters bid'at nitelikli bir görüştür. Buna karşılık Ehl-i Sünnet akımına bağlı alimler, Allah'ın her şeyin yaratıcısı, Rabbi ve meliki olduğu, dilediklerinin olduğu ve dilemediklerinin olmadığı ve kulların O'na hiç zorunluk yüklemeyecekleri ilkeleriyle görüş birliği halindedirler. Bundan dolayı Ehl-i Sünnet akımına bağlı olanlar arasında Allah İçin "gereklik" ilkesinin geçerli olduğunu ileri sürenler görüşlerini şöyle savunmuşlardır; "Allah rahmeti kendi zimmetine yazdı ve zulmü de kendine yasak kıldı. Fakat bu ilke kulların kendi aralarındaki ilişkilerde olduğu gibi kulun Allah üzerinde hak sahibi olduğu anlamına gelmez. Bu ilke Allah'ın kullara bütün iyi şeyleri bağışladığı, onların yaratıcısı olduğu kendilerine peygamberler gönderdiği, onlara imanı ve sa-Hh ameli nasib ettiği

^{568[114]} Buhari: 5967; Müslim İman: 30.

^{569[115]} Müslim Birr: 2577.

^{570[116]} Kadı Abdulcebbar Şerh Usul El-Hamse:

anlamındadır. Kim kaderiye ve Mutedile akımlarının bağlıları gibi düşünerek tıpkı bir işçinin işveren üzerinde hak iddia ettiği gibi kulların da aynı anlamda Allah üzerinde hak sahibi olabileceklerini ileri sürerse cahilce bir söz söylemiş olur".

Böyle olunca her hangi bir vasıta ile Allah'a yaklaşmak O'nun bağış ve kereminden başka bir şey değildir. Kullarının O'nun üzerindeki hakkı O'nun bsrğış ve ihsanı sonucudur, yoksa ne karşılıklılık ve nede her hangi bir kimsenin O'na yüklediği bir zorunluluk anlamında değildir. Bu kavramlar O'nunla bağdaşamaz. O böyle şeylerden uzak ve münezzehtir.^{571[117]}

Duada Tevessül

Eğer kullar takva gibi, salih amel gibi Allah'ın sonuç alıcı sebep olarak belirlediği faktörlere dayanarak Allah'tan bir-şey dileyecek olurlarsa Allah dualarını kabul eder. Çünkü bilindiği gibi Allah bu sebeplerin sahiplerine çeşitli bağışlarda bulunacağını, onlara tüm sıkıntılar karşısında bir çıkar yol göstereceğini ve kendilerine hiç ummadıkları yerlerden rı-zık sağlayacağını vaadetmiştir. Salih kullarının başkaları için yapacakları dualarla O'nun katında itibarlı kullarının şefaati bu kategoriye girer. Bu yol, Allah'ın sebep olarak belirlediği faktörlere dayanarak O'ndan dilekte bulunma yoludur.

Buna karşılık, Allah'ın sebep olarak belirlememiş olduğu bir yolla O'ndan dilekte bulunmalarına gelince, bu ya bir yaratılmışı oraya koyarak O'nun üzerine yemin etmekle olur ki, her hangi bir yaratılmışı araya koyarak Allah üzerine yemin yapılmaz. Veya sonucu gerektirmeyecek biçimde dilekte bulunmak suretiyle olur ki, bu da anlamsız ve yararsız bir girişim olur...

Kısacası, Peygamberler ile mü'minlerin Allah'ın sadık vaadi, açık sözü ve rahmetinin sonucu olarak Allah üzerinde bazı hakları vardır. Bu haklar, onlara yardım edip kendilerini yüzüstü bırakmaması, onları mutlu edip azaba çarptırmaması olduğu gibi bunlar Allah katında itibarlı oldukları için Allah onların şefaati ve başkaları tarafından gelse geri çevirebileceği dualarını kabul etmektedir.

Buna göre eğer bir kimse "senden falanca veya filanca hakkı için şunu şunu istiyorum" diye dua ederse Rabbine dua etmemiş, dileğini O'na yöneltmemiş olur. Bunun yerine Allah'ın zatına ve kendisine vaadettiği bağışa dayanacağı yerde'söz konusu şahsa dayanmış, sevgi ve saygısını ona yöneltmiş olur.

Bu durum karşısında şunları söyleyebiliriz: Gerek doğrudan doğruya Allah'a sığınarak emretmiş olduğu salih amelleri işlemek suretiyle Allah'dan bir şey dilemek ve gerekse peygamberlerin ve salih kişilerin dua ve şefaati aracılığı ile dilekte bulunmak tartışmasız biçimde şeriata uygun olan yoldur. Hatta bu yol aşağıdaki ayet'lerde baş vurulmasını emrettiği "vesile"lerin en önemlisidir:

"Ey mü'minler, Allah'dan korkunuz. O'na yaklaştıracak yollar arayınız ve O'nun

^{571[117]} İbn-i Teymiyye, Sırat-ı Mustakim, Tevhid Yayınları: 379-382.

yolunda cihad ediniz ki, kurtuluşa erebilesiniz" (Maide: 5/35)

"O yalvarttıkları da, onların Allah'a en yakın olanları da Rabblerine yaklaşmak için vesile ararlar; O'nun rahmetini dilerler ve azabından korkarlar" (İsra: 17/57) Allah'a "vesile" aramak, O'na ulaştıracak uygun yol aramak, O'na yaklaşabilmek demektir. Bu yaklaştıncı yol, Allah'a ibadet etmek, O'nun emirlerine uymak şeklinde olabileceği gibi çeşitli yararlar elde etmek veya çeşitli zararları baştan savmak amacı ile O'na dilek sunmak ve sığınmak biçiminde de olabilir. Kur'an'daki "dua" sözcüğü bu anlamı kapsamına alır. Yani hem "ibadet" ve hem de "istek sunma" anlamını birarada ifade eder. Bu iki anlamdan her biri diğerini de gerektirir.

Fakat gündelik hayatın akışı sırasında her hangi bir sıkın-, ti ile karşılaşan kulun amacı bu durumda isteğinin karşılanması ve başına gelen belanın savılması olur. Bu yüzden di-•lekte bulunarak ve yalvararak bu ilk amacına ulaşmaya çalışır. Oysa yaptığı şey aynı zamanda ve özü bakımından bir ibadettir. Böyle bir kul başındaki beladan kurtulunca yine dua aracılığı ile»bol nzka, başarıya ve genel anlamı ile mutluluğa ulaşmak ister. Fakat bu arada yapmış olduğu dualar ve seslendirmiş olduğu yalvarmalar kendisine bu yakın amaçlarından daha Önemli ve daha değerli kazançlar sağlar. Bu kazançlar Allah'a karşı beslediği imanın pekişmesi, Allah desteği, Allah sevgisi, Allah'ın adını anmanın ve O'na dua etmenin hazzı gibi nimetlerdir. Demek oluyor ki dua, Allah'ın kullarını dünyalık dilekleri aracılığı ile yüce dini amaçlara yönettiği bir ilahî rahmet sebebidir. Dua etmeye hazırlanan kul öncelikle Allah'a karşı olan görevlerini yerine getirmeye yönelir; içinde canlanan Allah sevgisini, Allah bağlılığını ve Allah korkusunu O'nun emirlerini uygulayarak ifade etmeye çalışır. Gerçi bu tutum rızık bolluğu, başarı ve mutluluk gibi dünyalık amaçları da içerir.

Bu konuda Cenab-i Allah (c.c.) şöyle buyuruyor:

"Bana dua ediniz ki, ben de duanızı kabul edeyim"

(Mü'min: 40/60)

Nitekim Ebu Davud'un bildirdiğine göre Rasulullah (s.a.v.):

"Dua, ibadet demektir"^{572[118]} buyurduktan sonra söylediklerini desteklemek için bu ayet-i okumuştur. Bu ayet, Ra-sulullah'ın (s.a.v.) bu sözünün ışığında şu iki şekilde açıklanmıştır. Açıklamalardan birine göre "Bana dua ediniz" demek, yani "Bana ibadet ediniz, emirlerimi yerine getiriniz ki, duanızı kabul edeyim". Başka bir açıklamaya göre "Bana dua ediniz" demek, doğrudan doğruya "Benden isteyiniz, size istediklerinizi vereyim" demektir.^{573[119]} Bu arada Buhari ile Müslim'in bildirdiklerine göre Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyuruyor:

"Rabbimiz her gecenin son üçte birlik diliminde gökyüzü semasına inerek şöyle buyurur: Bana dua eden var mı ki, duasını kabul edeyim, "Benden bir şey isteyen var mı ki, dileğini yerine getireyim? Benden günahlarının affedilmesini isteyen var mı ki, günahlarını af edeyim?" Bu sesleniş tanyeri ağarınca kadar

^{572[118]} Ebu Davud Dua: 1479; Tirmizi Dua: 3372; İbnMace Dua: 3828.

^{573[119]} Şevkani Feth El-Kadir: 4/498; İbn Cerir Tefsir: 2/93-94; 24/51-52.

devam e-der"^{574[120]}

Görüldüğü gibi Rasulullah (s.a.v.) önce duanını kabul edilmesinden ve arkasından günahlarının affedilmesini dileyenlerin af edileceklerinden bahsediyor. Biri yarar sağlamak ve öbürü de zararı savmaktır ki, ikisi duası kabul edilecek duacının amaçlarıdır. Dua konusuna açıklık getiren önemli ayet'lerden biri de şudur:

"Kullarım eğer sana benden sorarlarsa de ki; ben onlara yakınım bana dua eden duacının duasını kabul ederim. O halde onlar da benim çağrılarıma uysunlar ve bana inansınlar ki doğru yola ulaşabilsinler" (Bakara: 2/186)

Bir rivayete göre bu ayet, bazı sahabilerin Rasulullah'a (s.a.v.) baş vurarak:

"Ya Rasulallah! Acaba Rabbimiz bize yakın mı ki, O'na alçak sesle yalvaralım; yoksa uzak im ki, O'na seslenelim" diye sormaları üzerine inmiştir. Görülüyor ki, Cenab-ı Allah (c.c.) bu ayet'te kullarına yakın, olup kendisine yapılacak duaları kabul edeceğini belirttikten sonra kullarını O'nun çağrılarına uymaya ve kendisine inanmaya davet etmektedir. Alimlerin açıklamalarına göre duanın kabul edilebilmesi bu iki faktöre, yani Allah'ın ilahlığını eksiksiz şekilde benimsemeye ve O'nun Rabbimiz olduğuna kesin bir biçimde inanmaya bağlıdır. Buna göre kim Rabbinin emir ve yasaklarına uyarak O'nun çağrısına uyarlık gösterirse dua etmekle ulaşmak istediği amaca ulaşarak duasının kabul edildiğini görür. Nitekim Cenab-ı Allah (c.c.) şöyle buyuruyor:

"Allah iman edip salih amel'er işleyenlerin dualarını kabul eder, hatta kendi kereminden onlara istediklerinden fazlasını verir" (Şura: 42/26)

Dahası, Allah, kendisine yapılacak duaların kabul edicisi olduğuna kesinlikle inanılarak yapılan duaları, dua edenler müşrik ve fasik bile olsalar, kabul etmektedir. Nitekim aşağıdaki ayet'ler bize bu gerçeği haber vermektedir:

"İnsanın başına bir sıkıntı gelince yatarken, otururken ve ayaktayken bize dua eder. Ama biz onun sıkıntısını kaldırdınca sanki yakalandığı sıkıntıdan dolayı bize hiç dua etmemiş gibi olur" (Yunus: 10/12)

"Denizde size bir sıkıntı (tehlike) gelince Allah dışındaki bütün yalvardıklarınız kayboluverir. Fakat o sizi kurtarıp karaya çıkarınca yine kendisini tek bilmekten vazgeçerseniz. İnsan gerçekten nankördür!" (İsra: 17/67)

"De ki; acaba Allah'ın her hangi bir azabına uğraşınız veya size Kıyamet günü gelse, doğru sözlü iseniz söyleyin bakalım, Allah'dan başkasına mı dua edersiniz? Hayır, sadece O'na yalvarırsınız. O da dilerse giderilmesini istediğiniz belayı kaldırır ve o zaman O'na ortak koştuklarını (putlarınızı) unutuverirsiniz" (En'am: 6/40-41)

Fakat Allah'ın Hanlığını kabul ettikleri için istekleri kabul edilen söz konusu kimseler yaptıkları ibadetleri sırf Allah için yapmadıkları veya Allah'a ve Rasulullah'a (s.a.v.) itaatkar olmadıkları takdirde dileklerinin karşılanması sayesinde sağladıkları kazanç kendileri için sadece bir dünya me-taı olur, buna karşılık ahirette hiç bir nasipleri olmaz. Nitekim Cenab-ı Allah (c.c.) şöyle

^{574[120]} Buhari Teheccüd: 1145; Müslim Namaz: 758.

buyuruyor:

"Kim bu geçici dünyayı tercih ederse orada istediklerimize hemen, çabucak dilediğimiz kadar veririz, ama sonra ona cehennemi mekan yaparız. Kınanmış ve rahmetimizden kovulmuş olarak oraya girer. Kim de ahire-ti tercih eder ve inanarak oraya yaraşır biçimde çalışırsa öylelerine çılaşmalarının karşılığı verilir. Her ikisine de, ona da buna da, Rabbinin bağışından imdad ederiz. Rabbinin ihsanı isteyen hiç kimseden kesilmiş değildir."

(İsrai 17/18-20)

Bilindiği gibi İbrahim (a.s.) zamanının mü'minlerine rı-zık vermesi için Allah'a dua etmiştir:

"Bu şehrin halkından Allah'a ve ahiret gününe inananları çeşitli ürünlerle besle" (Bakara: 2/126)

Fakat Cenab-ı Allah (c.c.) bu duasına şöyle karşılık verdi:

"Kafirlerle gelince onları da bir süre geçindirir, fakat sonra cehennem azabına çarptırırım. Orası ne fena bir yerdir!" (Bakara: 2/126)

Demek ki, gerek yapılan dualara karşılık olarak ve gerekse duasız olarak rızka başarıya kavuşturulan herkes Allah'ın sevdiği ve hoşlandığı kullardır değildir. Tersine Allah mü'mini de kafiri de iyiyi de kötüyü de rızıklandırır ve bu meyanda kafirlerin dualarını kabul ederek dünya ile ilgili dileklerini karşılar, ama onların ahirette hiç bir nasibi olmaz.

Nitekim bu anlamda şöyle bir hikaye anlatılır. Vaktiyle bir hristiyan ordusu müslümanların bir şehrini kuşatır. Fakat günün birinde içme suları biter. Bunun üzerine müslü-manlara kendilerine içme suyu verdikleri takdirde kuşatmayı kaldırmayı teklif ederler.

Teklifi aralarında görüşüp değerlendiren müslüman yet-ekililer düşmanları susuz bırakıp zayıf düşürdükten sonra üzerlerine aniden baskın düzenlemeyi kararlaştırırlar.

Fakat bunun üzerine çaresiz kalan hristiyanlar, Allah'a yönelerek dua ederler, ondan yağmur yağdırmasını isterler. Çok geçmeden yağmur yağar ve hristiyanlar da suya kavuşmuş olur.

Bu olay bir kısım müslümanların inançlarının sarsılmasına yolaçar. Bunun üzerine şehrin hükümdarı ermiş bir kişiyi halkın imanını yeniden güçlendirmekle görevlendirir. Ermiş kişi hemen kurdurduğu bir minbere çıkarak Allah'a şöyle dua eder:

"Ya Rabbi, karşıımızdaki düşmanlarımızın rızıklarını üstlendiğini biliyoruz. Çünkü sen kitabında (Kur'an'da):

"Yeryüzündeki bütün canlıların rızkı Allah'ın garantisi altındadır" (Hud: 11/6) buyuruyorsun. Düşmanlarımız sıkıntı içindeyken sana dua ettiler. Ayrıca sen sıkıntı içindeyken sana dua edenlerin dualarını kabul edeceğini bildirdin. Bu adamların rızkını sağlamayı üstlendiğin vede sıkıntılı durumda sana dua ettikleri için yağmur yağdırıp onlara su verdin. Yoksa onları sevdiğin veya dinlerini onayladığın için dileklerini karşılamış değilsin. Şimdi de biz senden mü'min kulların kalplerinde-ki imanı pekiştirecek bir olağanüstü destek diliyoruz".

Bu duanın bitiminden bir süre sonra ortaya çıkan şiddetli bir kasırga hristiyan ordusunu kısa sürede helak ediverdi.

Buna benzer bir olay da Allah'ın koyduğu sınırları aşan bir şey dileyen kimsenin duasıdır. Allah'ın sınırlarını aşmak ya yararlı olmayan veya özü bakımından günah olan bir şey dilemekle olur. Böyle bir kimsenin duası şu veya bu oranda gerçekleşince bu sonucu isteğinin yerinde ve amellerinin salih olduğuna delil sayar. Tıpkı Allah'ın dünyada mühlet vererek mal ve evlad sağladığı bazı kötülerin bu gelişmeleri iyilikleri için meydana gelmiş gelişmeler saymaları gibi. Cenab-ı Allah (c.c.) buyuruyor ki:

"Onlar sanıyorlar mı ki, kendilerine verdiğimiz mal ve evladları ile onların iyiliklerine koşuyoruz. Hayır! Fakat onlar farkında değildirler"
(Mü'minun: 23/55-56)

Yine bu gerçeği vurgulayan bir kaç ayet daha okuyalım:

"Kendilerine yapılan uyarıları unutup her şeyin kapılarını açtık; kendilerine verilen nimetlerle sevince daldıkları sırada da ansızın onları yakaladık, birden bire hayal kırıklığına uğradılar"

(En'am: 6/44)

"Kafirler sanmasınlar ki, onlara mühlet vermemiz kendileri için hayırlıdır. Biz onlara günahları çoğalsın diye mühlet veriyoruz. Onlar için alçaltıcı azab vardır"
(Al-İlman: 3/178)

Buradaki "Mühlet vermek"den maksat ömrü uzatmak ve bunun gereği olarak "geçim kaynağı" ve "başarı" sağlamaktır.

"Bu sözü yalanyanları bana bırak. Biz onları farkında olmayacakları şekilde adım adım azaba yaklaştıracğız. Onlara mühlet veriyorum, ama tuzağım bozulmazdır" (Kalem: 68/44-45)

Bu önemli meseleyi başka bir yazımızda ayrıntılı bir şekilde açıklamaya çalıştık.

"Rabb'inize alçak sesle yalvararak dua ediniz. O aşırıları (Ölçüyü aşanları) sevmez" (Â'raf: 7/55)

Burada vurgulamak istediğimiz şudur: Allah'a yapılan dua bazen ibadet niteliğinde olur, o takdirde kul bu dua sayesinde dünyadaki kazancı yanında ahirette ve sevap elde eder. Yapılan dualar kimi zaman da dileklerin karşılanmasına dönük birer "istek duası" niteliğinde olurlar. Bu dualar Allah'ın hoşuna gidecek istekler içerdikleri takdirde sevap kazandırıcı da olabilirler. Fakat kimi durumlarda sadece içerdikleri dileklerin karşılanmasını sağlayabilirken kimi durumlarda da sahiplerinin dinine zarar verecekleri için ilahi hakların çiğnenmesine ve sınırlamaların aşılmasına yolaç-tıkları oranda ahiret azabı getirirler.

Kısacası Allah'ın bize aramamızı amrettiği "vesile (O'na yaklaştıncı uygun yol)" hem O'na ibadet etmekte ve hem de O'ndan bir şey dilemekte söz konusudur. Ayrıca gerek bize emredilen salih ameller ile gerekhayatta olan peygamber ve salih şahsiyetleri dua ve şefaati ile Allah'ın yakınlığını (tevessül) aramak, yaratılmışları araya koyarak O'nun üzerine yemin etmek kategorisine girmez.

Bu kategoriye giren olaylardan biri de Kıyamet günü insanların Rasulullah'tan (s.a.v.) kendileri için şefa'at etmesini dilemekleridir. İnsanlar O'nun ahirette kendileri için Allah katında şefa'atçı olmasını isteyecekler. Tıpkı dünyadayken kendisinde yağmur yağması ve başka dilekleri için dua etmesini istemiş oldukları gibi.

Bildiğiniz gibi, bir de Ömer'in (r.â.) şu şekilde dua ettiği olayı var;

"Ya Rabbi, biz Rasulullah'ın (s.a.v.) sağlığında kuraklıkla karşılaşınca Rasulullah (s.a.v.) aracılığı ile sana baş vurur ve yağmura kavuşturulurduk. Şimdi ise sana Rasulullah'ın (s.a.v.) amcası Abbas aracılığı ile baş vuruyoruz (tevessül ediyoruz)" Bu sözlerin anlamı şudur: "Biz vaktiyle sana Rasulullah'ın (s.a.v.) duası, şefa'ati ve dilemesi aracılığı ile baş vuruyorduk. Şimdi de sana O'nun amcasının duası, şefa'ati ve dilemesi aracılığı ile baş vuruyoruz".

Bu duanın anlamı "Rasulullah'ın (s.a.v.) veya amcasının aracılığı ile senin üzerine yemin ederek istekte bulunuyoruz" demek değildir. Tıpkı zamanımızın bazı bid'atçıların ölümüş bir şahsiyetin arkasından veya gıyabında yaptıkları gibi. Nitekim böylelerinin bazıları:

"Ya Rabbi, senden falancanın nezdindeki itibarı hakkı için şunu şunu istiyorum" gibi ifadeler taşıyan dualar yapmakta ve bu tutumlarını da "Biz Allah'ın peygamberleri ve velileri aracılığı ile O'na tevessül ediyoruz" diye savunmaya kalkışıyorlar. Daha da ileri giderek bu tutumlarını destekler nitelikte şöyle bir uydurma hadis naklediyorlar;

"Allah'dan birşey dilerken benim O'nun nezdindeki itibarım hakkı için dileyiniz. Çünkü benim Allah katındaki itibarım büyüktür".

Eğer sahabiler tarafından yapılan ve Ömer'in (r.a.) ifadesi ile dile getirilmiş bir örneğini sunduğunuz "Tevessül" bu olsaydı, onlar Rasulullah'ın (s.a.v.) ölümünden sonra da bunu yapar ve Rasulullah (s.a.v.) aracılığı ile dua etmenin çok daha ağırlıklı bir önemi olduğunu iyi bildikleri halde O'nu bırakıp amcasına baş vurmazlardı.

Bundan anlaşılıyor ki, sahabilerin anlattıkları "Tevessül" ölümlere değil, sadece yaşayanlara dönüktür. Bu da yaşayanların duaları ve şefa'atleri aracılığı ile Allah'a baş vurmak demektir. Yaşayanlardan böyle bir şey istenebilir. Fakat ölüden hiç bir şey istenemez. Ne dua ve nede başka bir şey.

Yukarda anlattığımız gözleri görmeyen sahabe olayı da bu niteliktedir. Bilindiği gibi söz konusu sahabe Allah'ın görme gücünü geri vermesi için Rasulullah'tan (s.a.v.) kendi için dua etmesini rica etmiş, Rasulullah (s.a.v.) da ona Allah'ın kendi şefa'atçiliğini kabul etme dileğini içeren bir dua öğreterek bunu yapmasını istemişti. Bu da gösteriyor ki, Rasulullah (s.a.v.) adama şefa'atçi olmuş ve Allah'dan şefa'atinin kabul edilmesini dilemesini istemiştir. Adamın bu amaçla yapmış olduğu duada geçen:

"Ya Rabbi, rahmet peygamberi olan Peygamberin aracılığı ile sana yöneliyor, senden diliyorum" ifadelerinin anlamı "Peygamberinin duası ve şefa'ati aracılığı ile" demektir. Ömer'in (r.a.):

* "Sana Peygamberimiz aracılığı ile Tevessül ediyorduk" şeklindeki sözleri de

bu anlama gelir. Bu iki Hadis'te geçen "Teveccüh" ve "Teveccüh" terimleri aynı anlamdadır. Bîr şahıs aracılığı ile Allah'a "Teveccüh", "Teveccüh" etmek veya "Dilekte bulunmak" anlamca oldukça belirsizdir. Bu yüzden sahabilerin ne demek istediğini iyice anlamayanlar bu konuda yanılığa düşmektedirler. Burada amaç söz konusu şahsiyetin dua edici ve şefaatçi olması hasebiyle sebep olması amaçlanmaktadır. Buna göre söz konusu şahsiyetin sebep olmasının istenmesi ya dilek sahibinin o şahsa karşı duyduğu saygı ve bağlılığa veya O'nun dua ve şefaatine dayanır.

Bunun bir örneği, geceyi geçirmek için bir mağaraya sığınan ve sabahleyin uyandıklarında mağaranın kapısını tıkayan bir kaya yüzünden içerde mahsur kaldıklarını gören üç yolcu ile ilgili olaydır. Buharı ile Müslim'in bir Hadis olarak naklettikleri olay şöyledir:

Üç yolcu geceyi geçirmek üzere bir mağraya sığınır. Sabahleyin uyanınca mağaranın kapısını kocaman bir kayanın tıkadığını görürler. Aralarında çare ararken herkesin o güne kadar yapmış olduğu en faziletli ameli Öne sürerek Allah'a dua etmesini kararlaştırırlar. Bu karar üzerine içlerinden biri şöyle dua eder:

"Ya Rabbi, bildiğin gibi benim bir amca kızım vardı. Onu çok sevmiştim. Öyle ki, hiçbir erkek bir kadını bundan daha çok sevemezdi. Bir gün benden yüz dinar para istedi. Parayı yanıma alıp evine gittim. Maksadımı anlayınca bana "Ey Allah'ın kulu, Allah'dan kork ve hakketmediğin biçimde bekaret mührümü bozma" diye yalvardı. Bunun üzerine parayı verdim ve kendisine hiç ilişmeden evden çıkıp gittim. Ya Rabbi, eğer ben o hareketi sırf senin rızanı kazanmak için yaptım isem bu mağaranın kapısının açılmasını sağla".

Adamın bu duası üzerine mağara kapısını tıkayan taş birazcık aralanıverdi ve adamlar gün ışığını iyice görebildiler. Arkasından bir başkası da dua etti:

"Ya Rabbi, bildiğin gibi, benim hayli yaşlanmış bir anam ile bir babam vardı. Her akşam önce onlara süt içirir, sonra çoluk-çocuğumla hayvanlarıma yemek ve yem verirdim. Bir gün ormandan geç dönmüştüm. Eve döndüğümde her günkü gibi sütlerini içirmek istediğimde uyuduklarını gördüm. Onların sütünü vermeden çocuklarıma yemek ve hayvanlara yem vermek istemediğim için bardak elimde yanı-başlarında sabahladım. Sabah olup uyanınca da hemen sütlerini içirdim.

Ya Rabbi, eğer ben o hareketi sırf senin rızanı kazanayım diye yaptım isem bu mağaranın kapısının açılmasını sağla".

İkinci adamın bu duası üzerine mağara kapısı biraz daha aralandı. Fakat açılan delik dışarıya çıkmalarına imkan verecek kadar geniş değildi. Arkasından arkadaşların üçüncüsü dua etmeye başladı ve şunları söyledi:

"Ya Rabbi, senin de bildiğin gibi, ben vaktiyle bir kaç işçi çalıştırmış ve iş bitince ücretlerini vermişim. Yalnız işçilerden biri biraz önce çekip gittiği için ücretini verememişim. Bunun üzerine adamın ücretini ayırarak çalıştırmaya başladım. Para çoğaldıkça çoğaldı ve gün geldi, büyük bir servet haline geldi. Derken günün birinde adam çıkagelerek-Ey Allah'ın kulu, bana olan ücret

borcunu ver-dedi. Kendisine "Şu gördüğün bütün develer, koyunlar, sığırlar ve köleler senin o ücretinden arttı. Bu yüzden hepsi senin" diye cevap verdim. Adam şaşkınlık içinde "Ey Allah'ın kulu, benimle alay etme" deyince kendisine "Ne münasebet, alay falan etmiyorum" diye karşılık verdim. Bunun üzerine adam yanımda birikmiş olan bütün servetini alıp gitti.

Ya Rabbi, eğer bu hareketi sırf senin rızanı kazanmak için yaptı İsem şu mağara kapısının açılmasını sağla". â Bu sonuncu dua üzerine iri kaya kapıdan çekildi ve adamlar dışarı çıktılar.^{575[121]}

Görülüşü gibi bu üç arkadaş en salih amellerini Öne sürerek Allah'a dua ettiler. Çünkü kulun Allah'a "Teveessül", "Teveccüh" ederken, O'ndan bir şey dilerken öne sürebileceği en geçerli gerekçe işlemiş olduğu salih amellerdir. Çünkü bizzat Cenab-ı Allah (c.c.) şu ayet'te iman edip sa-iîh amel işleyen kullarının istediklerini yerine getireceğim, hatta kendi keremi ile onlara istediklerinden daha fazlasını bağışlayacağını vadetmektedir:

"Allah iman edip salih amel işleyenlerin dualarını kabul eder ve kendi kereminden onlara istediklerinden de fazlasını verir" (Şura: 42/26)

Bu üç arkadaş da Allah'a ibadet ederek, O'nun emrine uygun salih ameller yaparak, O'ndan dilekte bulunarak ve O'na yalvararak kendisine dua etmişlerdir. Buna benzer bir olay da Fudayl bin Iyaz'la^{576[122]} ilgili olarak anlatılır. Bildirildiğine göre bu zat bir ara idrar sıklığı hastalığına yakalanmış ve:

"Ya Rabbi, sana karşı olan sevgim hakkı için bu hastalığımı gider"^{577[123]} diye dua edince idrar sıklığından kurtu-luvermiştir.

Yine bu kategoriden olan bir başka olay da şudur: Anlatıldığına göre muhacir (Mekke'li) müslümanlardan olan bir kadın oğlu ölünce "Allah'ım, ben sana ve Peygamberine inandım ve senin yolunda evimden barkımdan ayrılarak göçettim"^{578[124]} diyerek Allah'dan oğluna yeniden canlandırmasını dilemiş ve Allah da bir süre sonra oğlunu diriltivermiş-tir. Örnek verdiğimiz bu duaların üslûpları özellik bakımından Kur'an'da bize nakledilen mü'minlerin şu seslenişlerine benzemektedir:

"Ey Rabbimiz, biz "Rabbimize iman ediniz" diye seslenen bîr davetçinin çağrısını işitir-işitmez hemen iman ettik. Ey Rabbimiz, günahlarımızı bağışla, hatalarımızı ört ve canımızı iyi kullarınla birlikte al. Ey Rabbimiz, peygamberleri aracılığı ile vadetmiş olduğun mükafatları bize ver, Kıyamet günü bizi perişan bırakma, hiç şüphesiz sen verdiğin sözden caymazsın"

(Al-İlman: 3/193-194)

Allah'ın emirlerine uyup yasaklarından kaçınarak, O'nun hoşnutluğunu kazandıracak ibadet ve kulluk görevlerini yaparak O'ndan dilekte bulunmak, eş bir deyimle O'na "Teveessül" etmek, bu hareketleri O'nun rahmetinin umudu ve azabının korkusu ile yapmakla aynı şeydir. Örnek olarak:

^{575[121]} Buhari İcare: 2272; Ahmed Müsned: 1/116; 3/142.

^{576[122]} Fudayl b. İyad b. Mesud b. Bişr El-Temimi Zahid, ibadete düşkün, Buhari Müslim ve diğer Hadis alimlerinin kendisinden Hadis tahricinde bulunduğu güvenilir birravi idi. 187 yılında öldü. VefeyatEl A-yan: 4/47-50; Takrib ElTehzib: 2/113.

^{577[123]} Ebu Nuaym Hilye El-Evliya: 8/109

^{578[124]} Kadı İyad El-Şifa: 1/268.

"Senden şunu şunu diliyorum. Çünkü hamd sana özgüdür. Sen bağış bol Allah'sın. Göklerin ve yerin yoktan va-redicisisin. Ve çünkü Sen tek, herkesin ihtiyaçlarının karşılayıcısı, doğurmamış ve doğum İmamı ş, hiç kimsenin ken-' dişine denk olamayacağı Allah'sın" gibi ifadelerle Allah'ın isim ve sıfatlarını anarak O'na dua etmek, bu isim ve sıfatları sebep olarak öne sürmek anlamına gelir. v

Çünkü Cenab-i Allah'ın (c.c.) hamdedilmeye layık ve ihsan sahibi olması, O'nun kullarına hamdetmeyi gerektirecek bağışlarda bulunmasını gerektirir. Allah'ın tek ve Samed oluşu, herkesin ihtiyaç anında O'na baş vurmasını, O'nun dışında kalan her şey varlığını O'na borçlu iken O'nün hiç bir şeye muhtaç olmamasını ve dolayısıyla kendisine el açanların dileklerini karşılamasını gerektirir. Bu tür dualar ba-zan O'nun isim ve sıfatları üzerine yemin etme üslubunda da olabilir. * Ebu Said'e dayalı bir Hadis olarak nakledilen

"Ya Rabbi, senden dilekte bulunanlar ve attığım şu adımlar hakkı için senden şunu şunu istiyorum" şeklindeki duaya gelince Atıyye Avfi tarafından rivayet edilen bu Hadis hayli zayıftır. Fakat eğer aslı olduğunu farzederek o da bu kategoriye girer. Çünkü dilekte bulunanların Allah üzerindeki hakkı, onların dileklerini karşılaması ve O'na ibadet edenlerin O'nun üzerindeki hakkı kendilerine sevap vermesidir. Başka bir deyimle dilekte bulunmak ile ibadet etmek, O'nun ihtiyaçları karşılaması ile sevap vermesinin sebebidir. Demek ki, bu sözlerle dua eden kimse bu sebebe dayanarak O'na baş vurmuş, O'na "Teveşül" etmiş olur. Eğer bu duayı yapan kimsenin yeminli ifadeler kullandığı farzedilirse bu kimse Allah'ın sıfatları üzerine yemin etmiş sayılır. Çünkü duaları kabul etmek ve ibadetlere sevap vermek, O'nun fiilleri ve vaatleri arasındadır. Böylece bu dua Rasulullah'ın (s.a.v.) şu sahih Hadis'inde ifadesini bulan dua gibi olmuş olur:

"Euzu birizake min sahtike ve biuafatike min ukube-tîke veeuzubike minke la uhsi senaen aleyke ente kema esneyte ala nefsike: Gazabından hoşnutluğuna, azabından affına ve senden sana sığınırım. Ben sana övgü düzemem. Sen kendini övmüş olduğun gibisin"^{579[125]}

Gerek Hanbeli'nin ve gerekse başka bazı imamların açıkça belirttikleri gibi yaratıklara sığınılmaz (onlara isti-aze edilmez). Böyle düşünen imamlar bu ilkeyi Allah'ın kelamının (sözlerinin) yaratık olmadığına delili saymışlardır. Bunun yanında Buhari'de yer alan bir Hadis'te Rasulullah (s.a.v.):

"Euzu bikelimatillahi tammatı minşerri mahaleke: Allah'ın eksiksiz kelimeleri ile mahlukatın şerrinden sığınırım"^{580[126]} buyurduğuna göre sözü geçen imamlar "Mahluk aracılığı ile Allah'a sığınılmaz" demişlerdir.

Allah'dan başka hiç bir nesnenin sözü edilerek dilekte bu-lunulamayacağını söyleyen alimler, Allah'ın sıfatları anılarak bir şey dilemeye karşı çıkmamışlardır. Bunun bir başka benzeri şudur. Bilindiği gibi yemin sadece Allah üzerine yapıldığı takdirde geçerli olur. Nitekim Rasulullah (s.a.v.) sahih

^{579[125]} Müslim Namaz: 486.

^{580[126]} Müslim Zikir: 2708.

bir Hadis'e göre:

"Kim yemin edecekse Allah üzerine yemin etsin veya sussun"^{581[127]} ve Tirmizi'de yer aldığına göre;

"Kim Allah'dan başka bir şey üzerine yemin ederse Allah'a şirk koşmuş olur"^{582[128]} buyurmaktadır.

Bununla birlikte "Allah'ın izzeti" ve benzeri ifadelerle yapılan yeminler-ki Rasulullah'ın (s.a.v.) bu tür ifadeli yeminler yaptığı belgelidir- Allah'dan başkası üzerine yapılan yeminler kapsamına girmez. Çünkü her hangi bir şeyin "başkası" demek, O şeyden ayrı ve onunla bağdaşık olmayan bir nesne demektir.

Sözün kısası, peygamberler ve saygıdeğer salih kişiler aracılığı ile Allah'a "Teveşşül" etmek iki yoldan olur. Ya onlara bağlılık göstermek ve yollarından getirmekle veya onların dua ve şefaathlerini kazanmakla. Buna karşılık böylelerinin ne yollarını izleyen ve nede şefaathlerini haketmeyen bir kimsenin kuru kuruya onlar aracılığı ile Allah'a "Teveşşül" etmesi, kendisine hiç bir yarar sağlamaz. Sözü geçen şahsiyetlerin Allah katındaki itibarları ne kadar yüksek olursa olsun.

Düşünelim ki, gerek ilk müslümanlar ve gerekse mezheb imamaları, yaratıklar aracılığı ile Allah Man bir şey dilemeye yukarda anlattığımız gözle baktıklarına göre yaratıkların ölümleri aracılığı ile dilekte bulunmanın hükmünü varın siz düşünün. İsterse bu ölümlerden Allah'dan bir şey dilemeleri ve ister bazı kimselerin yaptıkları gibi doğrudan doğruya dilekleri yerine getirmeleri istenmiş olsun. Yine ister bu dilekte bulunma olayı ölünün mezarı başında veya gıyabında meydana gelmiş olsun. Şeriatımızın tebliğcisi olan Rasulullah (s.a.v.) bu işi kökünden önlediği ve Peygamberlerin mezarlarını mescid edinenleri lanetleyerek, mezar başlarında namaz kılmayı yasaklayarak ve dilekleri sadece Allah'a yöneltmeyi vurgulayarak bu sapıklığa vardıracak bütün kapıları kapattığı halde bu sapıklığın doğrudan doğruya içine, yani ya şirk haline veya şirke götürücü şartlara düşmeye ne demeli?^{583[129]}

Peygamberimizi Adım Adım İzlemek

Oysa yukarda açıkça gördük ki, ilk müslümanlardan hiç kimse böyle bir şey yapmış değildir. Bu kuralın tek istisnası, Abdullah b. Ömer'in Rasulullah'm (s.a.v.) yolculukları sırasında mola verdiği yerlerde mola vermesi ve O'nun namaz kıldığı yerlerde namaz kılmasıdır. Hatta bir yerde Ras:-

398

ullah (s.a.v.) abdest aldıktan sonra abdest suyunun artığını yakındaki bir ağacın köküne döktü diye Abdullah İbn Ömer de orada abdest aldıktan sonra artakalan suyu aynı ağacın köküne dökmüştür.

Dikkat etmeliyiz ki, Abdullah b. Ömer'in bu uygulaması, Rasulullah'ın (s.a.v.)

^{581[127]} Buhari Yemin ve Adaklar: 6646; Müslim Yeminler: 1646.

^{582[128]} Tirmizî Yemin ve Adaklar: 1535.

^{583[129]} İbn-i Teymiyye, Sırat-ı Mustakim, Tevhid Yayınları: 382-398.

davranışlarını bütünüyle yeniden tekrarlama amacını gütmektedir. Yani Abdullah b. Ömer, Rasulullah'ın (s.a.v.) mola verişini, namaz kılışını, hatta artan abdest suyunu döküşünü aynen tekrarlamak istemiştir. Yoksa sadece O'nun dua edip namaz kıldığı yerlerde dua edip namaz kılmayı amaçlamış değildir. Bu uygulama ile ilgili olarak karşımıza şu Üç farklı mesele çıkar:

1- Meselelerin biricisi, Rasulullah'ın (s.a.v.) davranışlarını amaçlarını bilmeksizin veya bu davranışları ortaya çıkaran sebepler yok olduğu halde aynını tekrarlama meselesidir. Bu yaygın bir tartışma konusudur. Abdullah b. Ömer ile onun gibi düşünenler bu tartışmanın bir kutbunu ve onun gibi düşünmeyenler de karşı kutbunu oluştururlar. Fakat sahabilerden bize ulaşan güvenilir belgeler ne muhacirlerin ve ne de ensarın genel anlamda Abdullah b. Ömer gibi davranmadıkları merkezindedir. Ayrıca bizi şu anda asıl ilgilendiren mesele bu değildir. Şunu da belirtelim ki, eğer bir kimse normal bir yolculuğu sırasında namaz vakti girince vaktiyle Rasulullah'ın (s.a.v.) aynı yoldan geçerken konaklamış olduğu bir yerde mola verip namazını kılsa, adamın bu hareketi bu kategoriye girer.

2- İkinci mesele her hangi bir yolcunun Rasulullah'ın (s.a.v.) namaz kıldığı yerleri özellikle namaz yeri sayarak oralarda farz namazları dışında namaz kılmasıdır. Başka bir deyimle sırf bu yerlerde namaz kılıp dua etmiş olmak için oralarda namaz kılıp dua etmesidir.

Hemen belirtelim ki, ne Abdullah b. Ömer'in ve ne de başka bir sahabinin bu yolda bir uygulaması bize nakledilmiş değildir. Gerçi bazıları "Abdullah b. Ömer'in uygulaması bu niteliktedir" diyorlar ama, tam tersine elimizde O'nun böyle yapmayı yasakladığım belirten belgeler vardır. Üstelik bütün sahabilerin böyle yapmaktan kaçındıkları kesinlikle sabit olduğuna göre tek başına Abdullah b. Ömer öyle yapmış olsa, O'nun bu muhtemel uygulaması, babasına ve diğer sahabe kitlesine karşı delil olamaz.

3- Bu yerlerin yolcunun yolu üzerinde olmaması, buralara gitmek için özel bir yolculuğa çıkması durumudur. Özel bir yolculuğa çıkarak Hıra dağına, Sevr mağarasına veya Musa'nın (a.s.) Allah (c.c.) ile konuşma yeri olan Tur-i Sina dağına giderek namaz kılıp dua etmek gibi Rasulullah (s.a.v.) ile sahabilerin hayat tarzını bilen herkes, onların bu tür yerleri özellikle hiç görmeye gitmediklerini iyi bilir.

Mesela bu tür yerlerin baş Ucalarından olan Hıra dağı ele alalım. Bu dağ Mekke yöresinin en yüksek dağıdır. İslam'dan önceki dönemde Kureyşliler buraya sık sık gidip inançlarına göre tapınma hareketleri yaparlardı. Bu dağın Rasulullah'm (s.a.v.) hayatında ve İslam'iyetin başlangıcında önemli bir yeri vardır. Buhari ile Müslim'de yer aldığına göre bu konuda Aişe (r.a.) şöyle diyor: "Rüya, Rasulullah'ta vahyin başlangıcı, öncüsü olmuştu. O günlerde gördüğü her rüyadan sonra yüzü şafak yeri gibi kıpkırmızı kesilerek çıkagelirdi. Bir süre sonra inzivadan hoşlanmaya başladı. Bu dönemde günlerini Hıra dağında ibadetle geçiriyor, gecelerce orada kaldıktan sonra gelip yanına azık alarak yine oraya dönüyordu.

İşte bu dönemde bir gün yine Hıra mağarasındayken kendisine ansızın vahiy geldi. Bir melek karşısında belire-rek O'na "Oku" dedi. Rasulullah (s.a.v.) meleğe:

"Ben okumayı bilmem" diye karşılık verdi. Bunun üzerine melek kendisini kucağına çekip iyice sıktıktan sonra salıverdi ve yine "Oku" dedi. Rasulullah (s.a.v.) iki veya üç kez yine:

"Ben okumayı bilmem" diye karşılık verdikten sonra karşısındaki melek kendisine:

"Yaratan Rabbinin adı ile oku. O insanı bir parça kan pıhtısından yarattı. Oku, senin Rabbin en büyük kerem sahibidir. O insana kalemle yazmayı öğretti. İnsana bilmediklerini öğretti"

dedi. Bir süre sonra mağaradan çıkıp eve geldiğinde Ra-suiullah (s.a.v.) hala heyecandan titriyordu^{584[130]}

Aişe (r.a.) tarafından bize anlatılan Rasulullah'ın (s.a.v.) bu Hıra mağarasındaki ibadet dönemi Peygamber oluşundan önceydi. Peygamberlikle görevlendirildikten ve insanlara O'na inanıp bağlanmaları emredildikten sonra insanların en değerli zümresi olan ilk muhacir müslümanlarla birlikte Mekke'de oturdu. Bu dönemde ne kendisi ve ne de yakın arkadaşlarından biri Hıra dağına bir kere bile gitmedi.

Hayatının bundan sonraki Medine dönemi boyunca dört Umre yolculuğu oldu. Bu yolculuklardan birincisi "Hudey-biye Umresi" diye anılır. Bilindiği gibi bu yolculukta Rasulullah'ın (s.a.v.) yolunu kesen müşrikler O'nun Kabe'ye ulaşmasını engellemişlerdi. Bu yolculukların ikincisi "Ka-dıyye Umresi" diye bilinir ve ilkinin ertesi yılında yapılmıştır. Çok sayıda arkadaşı ile birlikte bu seyahati gerçekleştiren Rasulullah (s.a.v.) Mekke'de üç gün kadar kalmıştı. Daha sonra Mekke'yi fethedince Huneyn'e ve Mekke'nin doğusunda bulunan Taif denen yere giderek Huneyn vadisinde Hevazın adlı müşrik gruplarla savaştı, sonra Taif müşriklerini kuşatma altına aldı. Bu arada Cirane'de Huneyn'de ele geçen savaş ganimetlerini bölüştürdükten sonra tekrar Mekke'ye gelip Beytullahı ziyaret etti. Dördüncü hacc ziyareti de "Veda Haccı" diye bilinen yolculuğudur. Bu yolculuğa çok azı dışında bütün müslümanlar katılmıştı.

Hemen belirtelim ki, bu yolculukların hiç birinde ne kendisi ve ne de sahabilerden biri, ne Hıra dağı ve ne de Mekke çevresindeki herhangi bir hatıralı yeri ziyarete gitmemişti. Bu ziyaretlerde görülen yerler sadece Mescid-İ Haram'ı (Kabe'yi), Safa ile Merve arasını, Mina'yi, Muz-delife'yi ve Arafat'ı içeriyordu. Yine bu yolculuklarda Ürene vadisinde Öğle ve ikindi namazını birarada kıldıktan sonra bir süre Arafat dolaylarındaki Nemre'de kurulan çadırda kalmıştı. Ayrıca gerek O'nun arkasından gelen raşid halifelerin ve gerekse ilk nesle mensup örnek müslümanların hiç birisi özel olarak namaz kılıp dua etmek amacı ile bir kere bile Hıra dağına gitmemişlerdir.

Bu arada Kur'an'da

^{584[130]} Buhari Vahyin Başlangıcı: 3/3392-4953-4955-4956-4957-6982.

"Hani iki kişiden biri olarak mağaradayken"

(Tevbe: 9/40)

diye sözü edilen Sevr dağındaki mağara da böyledir. Rasu-lullah'ın (s.a.v.) bu mağarayı ne özel şekilde ziyaret etmeyi ve ne de orada namaz kılıp dua etmeyi ümmetine meşru etmemiştir. Ayrıca Rasulullah (s.a.v.) Mekke'de Mescid -i Haram (Kabe) dışında hiç bir mescid yaptırmış değildir. Şimdi orada gördüğümüz diğer mescidlerin tümü Mescid-i Mevlid ve benzerleri gibi-hep sonradan yapılmıştır, Yine Rasulullah (s.a.v.) ne doğduğu yeri ve nede Mina'nın arkasında bulunan ve Akabe biatinin yapıldığı yeri ziyaret etmeyi ümmetine meşru etmemiştir, Fakat daha sonraları Akabe biatinin gerçekleştiği yerde bir mescid yapılmıştır.

Oysa bilmek zor değil ki, eğer bu ziyaretler meşru, müs-tahab ve Allah katında sevap kazandırıcı olsaydı, bunu en iyi bilecek ve oralara en önce koşacak olan insan, hiç kuşkusuz, Peygamberimiz olurdu. Ayrıca bu konuda bildiklerini saha-bilerine de öğretmiş olacağı için onların bunu kendilerinden sonra gelenlerden daha iyi bilmeleri ve bu ziyaretlere herkesten çok önem vermeleri gerekirdi. Onların bu ziyaretlerin hiçbirine iltifat etmedikleri kesinlikle bilindiğine göre bu ziyaretleri ibadet veya sevap kazandırıcı hareket saymadıkları ve dolayısıyla bu ziyaretlerin sonradan İslam'a sokulmuş bid'atler olduğu anlaşıyor. Buna göre kim bu ziyaretleri ibadet veya sevap kazandırıcı birer hareket sayarsa onların ki dışında başka bir yol tutturmuş ve şeriata Allah'dan izinsiz bir unsur katmış olur. İşte Rasulullah'm (s.a.v.) makamlarından biri olan Hıra mağarası ile ilgili hüküm budur. Oysa bu Hıra mağarası vahyin ilk inşi ve Rasululiah'a (s.a.v.) ilk Kur'an ayet'le-rinin bildirilişi gibi çok Önemli olaylara sahne olmuştur. Üstelik burası İslam'dan önce de ibadet yeri olarak kullanılıyordu. Rasulullah'm (s.a.v.) diğer önemli bir makamı olan ve O'nun tarafından Medine göçü sırasında sığınma yeri oîa-rak kullanılan Sevr mağarası da aynı hükmün kapsamına giriyor.

Bu önemli yerlerin hükmü böyle olunca diğer peygamberlerle ilgili makamları ziyaret yeri edinmek, oralara özel yolculuklar düzenleyerek oralarda namaz kılıp dua etmek bize daha yabancı ve şeriatımıza daha uzaktır. Üstelik sözü edilen yerler eğer söylendiği gibi birer Peygamber makamı iseler. Eğer böyle olmadıkları belli veya olup olmadıkları şüpheli ise durum nice olur, bunu varın siz düşünün.

Bir de şu mesele var. İlim adamlarının söz birliği ile bildirdiklerine göre Rasulullah (s.a.v.) Beytullahı ziyaret ederken sadece Yemen tarafına düşen iki Kabe rüknünü selamlar, Şam tarafında kalan diğer iki rüknü selamlamaz-dı. Ayrıca Makam-ı İbrahim de dahil, buradaki başka hiç bir yeri de selamlamazdı. Sadece Hacer-i Esved'i öptüğünü biliyoruz.

Yemen tarafına düşen sütunlarla ilgili olarak da farklı rivayetler var. Kimi bunları öptüğünü, kimi selamlayıp eli ile sıvazladığını ve kimisi de ne Öptüğünü ve ne de eli ile sıvazladığını bildiriyor. Bu rivayetlerin her üçünün de gerek Hanbeli mezhebine ve gerekse başka mezheplere bağlı tarafları vardır. Fakat işin doğrusu O'nun bu sütunları ne öptüğü ve nede eli ile sıvazladığıdır. Rasuluilah

(s.a.v.) ne öyle ve ne de böyle yapmıştır. Bunu sahih Hadis'ler açıkça belirtmektedir.

Haydi diyelim ki, Yemen tarafına düşen bu iki sütun konusu tartışmalıdır. Fakat Kabe ziyareti ile ilgili ittifaklı meseleler de vardır. Mesela gerek dört mezhebin imamları sve gerekse diğer başlıca alimler Kabe'nin Şam tarafındaki sütunlarının ve başka hiç bir Kabe parçasının öpülmeyece-ği hususunda ortak görüş sahibidirler. Çünkü Rasululiah'm (s.a.v.) sadece Yemen tarafındaki iki sütunu selamladığı söylendiği gibi sahabilerin uygulaması da bu yoldadır. ; Nitekim İbn-i Abbas, bir defasında kendisi ile birlikte Kabe'yi tavaf eden Muaviye'nin dört sütunu da selamladığını görünce kendisine Rasululiah'm (s.a.v.) sadece güneydeki iki sütunu selamladığını hatırlatmış ve onun

"Kabe'nin hiç bir sütunu selamlanmamış bırakılmamalı" şeklindeki itirazını da "Allah'ın Rasulü sizin için en güzel örnektir" ayet-i ile karşılayınca Muaviye, yaptığından vazgeçmiştir.^{585[131]} Alimlerin söz birliği ile belli olan diğer bir husus, Kur'an'da:

"Sîz İbrahim'in makamının bir bölümünü namaz yeri edininiz" (Bakara; 2/125) diye sözü geçen İbrahim makamının ne selamlanmasının ve nede öpülmesinin meşru olmadığıdır.

Bu makamın öpülemeyeceği ve elle sivazlanamayacağı hem Sünnet'le ve alimlerin görüş birliği ile sabit olduğuna göre diğer peygamber makamlarının öpülüp sivazlanamayacağı haydi haydi bellidir.

Buna benzer bir başka yer de Rasulullah'm (s.a.v.) Medine mescidinde devamlı namaz kıldığı yerdir. İlk dönem müslümanlarından hiç birinin burayı selamladığı veya Öptüğü görülmemiştir. Mekke'de ve başka yerlerdeki namaz kıldığı yerlerin durumu da aynıdır.

O'nun mübarek ayakları ile bastığı ve namaz kıldığı kesinlikle olan yerlerin okşanması veya öpülmesi meşru olmadığına göre diğer Peygamberlerin veya sahabilerin namaz kıldıkları veya uyudukları ileri sürülen yerleri sivazlamanın veya Öpmenin meşru olacağı nasıl iddia edilebilir? Namaz kılmak üzere ayak bastığı yer İçin meşru olmayan bir hareket, adım atmak üzere bastığı bir yer için nasıl meşru olabilir?^{586[132]}

Peygamberimizin Ayak İzleri

Söylediklerimiz söz konusu yerler hakkındaki bilgilerin kesin olduğu durumlar için geçerlidir. Ya bir de bu yerlerin söylendiği gibi oldukları şüpheli veya öyle olmadıkları belli ise? Mesela; bazı yalancılar tarafından üzerlerinde ayak izi yontulduktan sonra cahil halka "Bunlar Rasulullah'm (s.a.v.) ayak izleridir" diye yutturulmaya çalışılan çok sayıda taşlar gibi. Rasuûullah'ın (s.a.v.) ayak izlerini taşıdığı kesinlikle belli yerlerin ve Allah tarafından namaz yeri edinmemiz emredilen ve İbrahim'in (a.s.) ayak bastığı kesinlikle belli olan İbrahim (a.s.)

^{585[131]} Tirmizi H:uv: 858; Ahmed Miisned: 1/217; AbdürrezzakEl-İlu.s;innef: 8924.

^{586[132]} İbn-i Teymiyye, Sırat-ı Mustakim, Tevhid Yayınları: 398-405.

makamının sıvazlanıp Öpülmesi meşru değilken asılsız olarak, yalan yere Rasulullah'ın (s.a.v.) taşıdığı iddia edilen yerlerin sıvazlanması veya öpülmesi nasıl meşru olabilir? Mesela Beytül mukaddesin (Kudüs'ün) avlusundaki koca taşın üzerindeki sözde Rasu-lullah'a (s.a.v.) ait ayak izleri ile bunun benzerleri gibi.

Denebilir ki: "Cenab-ı Allah, İbrahim makamının bir bölümünü namaz yeri edinmemizi emrettiğine göre bu tür diğer yerleri de orası ile kıyaslarız". Bu görüşe karşı şunları söylemeliyiz: Kur'an'daki bu hüküm sırf Mekke'de bulunan İbrahim makamına özgüdür İster bu deyimle İbrahim'in Kabe yanındaki ayakta durmuş olduğu yer ve isterse Arefe Muzdelife ve Mina adlı ziyaret yerleri kastedilsin İslam alimlerinin görüş birliği ile belirli ziyaret yerlerine özgün olan ibadetler başka yerlere de yaygın sayılamazlar. Tıpkı Tavaif ibadetinin Beytullah'a (Kabe'ye) özgü oluşu gibi. Bu tür yerlerin herhangi birine özgü olan ibadetler kıyas yolu ile başka yerlere de yaygınlaştınamazlar. Tabii ki bu tür Eyerlerin her hangi birinde yapılması meşru olmayan bir ibadet başka yerlerde de haydi haydi meşru değildir.

Hacda Ziyaret Edilecek Yerler^{587[133]}

Bu söylediklerimizden çıkan mantıki sonuca göre Kabe'nin bazı ziyaret noktalarında meşru olmayan Öpme ve selamlama gibi saygı gösterileri başka yerlerde de haydi haydi meşru olmaz. Bunun yanında bu ziyaret noktalarında meşru olan ibadetlerin başka yerlerde de meşru olması gerekmez.

Bu tür yerlerin bir diğeri de Arafat dağında yer alan ve "Kubbetü Adem (Adem Kubbesi)" adı ile bilinen binadır. Alimlerin görüş birliği ile burayı Özellikle ziyaret ederek orada namaz kılıp dua etmek meşru değildir. Hatta "Cebel-i Rahmet" adı ile bilinen Arafat dağının tepesine çıkmak da meşru değildir. Bu konuda Sünnet'e uygun olan davranış, ya Rasulullah'ın (s.a.A.) vakfe (duruş) yeri olan "sahrat" denen yerde veya Arafanın rastgele bir yerinde vakfe yapmaktır. Çünkü Rssulullah (s.a.v.)

"Arafatın her yeri vakfe yeridir" buyuruyor.^{588[134]}

Bu yöredeki diğer mescidlerin durumu da aynıdır. Şeytan taşlama yerlerinin (cemrelerin) yakınındaki mescid, Hayf mescidi yanında bulunan ve Kur'an'daki "Mürselat" suresinin iniş yeri olduğu için "Mürselat Mağarası" diye bilinen yerdeki mescid ile Arafat dağının tepesinde bulunan "Mescid-i Kebş" gibi. Rasulullah'ın (s.a.v.) buraların hiçbirini özellikle ziyaret edip oralarda namaz kılmayı ve dua etmeyi meşru kılmamıştır.

Bu tür yerlerin bazı taraflarını öpmenin veya elle sıvazlamanın hükmü ise besbellidir. Çünkü alimlerin ortak ve kesin görüşlerine göre bu tür davranışların Rasulullah'ın (s.a.v.) şeriatında asla yeri yoktur.

Hacda ziyaret edilecek yerler hakkında eser yazmış olan bazı alimlerin

^{587[133]} İbn-i Teymiyye, Sırat-ı Mustakim, Tevhid Yayınları: 405-406.

^{588[134]} Muvatta Hac: 166; İbn Mace Menasik: 3012. 406

kitablarında Mekke ve çevresindeki kimi mescidleri ziyaret etmenin müstahab olacağı belirtilmiştir. Gençliğimde henüz hacca gitmeden önce hacca giderek yaşlı bir tanıdığıma rehber olsun diye bu ziyaret yerlerini kitaplardan derleyip bir dergide toplamıştım. Fakat daha sonra kesinlikle öğrendim ki, bu ziyaret adetlerinin tümü sonradan ortaya çıkarılmış birer bid'attır, hiç birinin şeriatımızda yeri yoktur. Muhacir ve Ensar kesimi ile ilk müslüman nesil bu yerlerin hiç birini ziyaret etmiş değildi. Bilgi ve gerçek önderi olan imamlarımız bu ziyaretleri yasaklamışlardı. Hacc sırasında özellikle ziyaret ederek namaz kılacağımız ve dua edeceğimiz tek mescid, Mescid-i Haram'dır, başka hiç bir mescidi özellikle ziyaret etmemiz meşru kılınmamıştır. Mekke çevresindeki hiç bir başka mescidi herhangi bir bakımdan orası gibi tutmamız uygun değildir. Herhangi bir kimse bu mescidlerden birinde kılacağı namazı veya edeceği duayı Mescid-i Haram'da kılıp yapsa kendisi için daha hayırlı olur, hatta şeriata uygun bir Sünnet işlemiş olur. Buna karşılık Mescid-i Haram dışındaki herhangi bir Mekke mescidini faziletli bir yer olduğu düşüncesi ile özellikle ziyaret etmek şeriatımızda yeri olmayan bir bid'attır.^{589[135]}

Özellikle Ziyaret Edilecek Mescidler

Bu meselenin aslı şu. Özel yolculuk düzenlenerek ziyaret edilecek mescidler üç tanedir. Bunun böyle olduğu Ebu Hüreyre ile Ebu Said Hudri'nin rivayet ettiği ve Buhari ile Müslim'de yer alan şu Hadis ile belgelenmiştir. Söz konusu Hadis'te Rasulullah (s.a.v.):

"Şu üçü dışında hiç bir mescidi ziyaret etmek amacı ile özel yolculuğa çıkılmaz" buyuruyor. Başka kanallardan da rivayet edilmiş olan bu Hadis, Hadis uzmanlarının görüş birliği ile sağlam bir Hadis olarak kabul edilmiştir.

Bu üç mescidi ziyaret etmek amacı ile yapılacak özel yolculuklar oralarda namaz kılmak, dua ve zikir etmek, Kur'an okumak ve itikafta bulunmak gibi salih ameller içindir. İlim adamlarının görüş birliği ile bu üçü dışında kalan diğer mescidleri ziyaret etmek için özel yolculuğa çıkmak meşru değildir. Hatta meşhur Küba mescidinde bile ancak oraya yakın yerlerden gelmek müstahaptır, uzak yerlerden özel bir yolculukla bu mescide bile gelmek yerinde değildir. Çünkü Buhari ile Müslim'de yer aldığına göre Abdullah b. Ömer bu konuda:

"Rasulullah cumartesi günleri bazan yaya ve bazan da binek hayvanı sırtında Küba mescidine giderdi".^{590[136]} diyor. Ra-sulullah'ın (s.a.v.) bu Sünnet'ini aynen uyguladığını öğrendiğimiz Abdullah b. Ömer Müslim'in ifadesine göre "Her gidişinde orada iki rekat namaz kılarak"^{591[137]} Buhari de bu bilgiyi her hangi bir rivayet zincirine yer vermeksizin kaydediyor.^{592[138]}

^{589[135]} İbn-i Teymiyye, Sırat-ı Mustakim, Tevhid Yayınları: 406-408.

^{590[136]} Buhari: 1193; Müslim Hacc: 1399.

^{591[137]} Müslim Hacc: 1399.

^{592[138]} İbn-i Teymiyye, Sırat-ı Mustakim, Tevhid Yayınları: 408.

Dirar Mescidi

Bilindiği Cenab-ı Allah (c.c.) Küba mescidi ile ilgili olarak Kur'an'da şöyle buyuruyor:

"Mü'minlere zarar vermek, küfre hizmet etmek ve müslümanlar arasında ayrılık çıkarmak için vaktiyle Allah ve Rasulü'ne karşı savaşmış bir adamı gözetlemek üzere mescid yapanlar. İyilikten başka hiç bir amacımız yok, diye yemin edecekler. Ama Allah onların yalancı olduklarına şahicidir. O mescidde asla namaz kılma. Daha ilk gününden takva temeli üzerinde kurulan mescid, hiç şüphesiz namaz kılmana daha layık bir yerdir. Orada temizlenmeyi seven kimseler vardır. Allah temizlenenleri sever. Acaba binasını Allah korkusu, Allah rızası temelleri üzerine kuran kimse mi, yoksa yıkılmak üzere olan bir uçurumun kenarına kurarak onunla birlikte cehenneme yuvarlanan kimse mi daha hayırlıdır? Allah zalimleri hidayete erdirmez. Yaptıkları bina kalplerinde bir kuşku olup kalacaktır. Ta ki, kalpleri parçalanın-caya dek. Hiç şüphesiz Allah her şeyi bilir ve hikmet sahibidir" (Tevbe: 9/107-110)

Kur'an'da sözü edilen bu "Dirar Mescidi" "Rahib" lakabı ile anılan fasık Ebu Amir için yapılmıştı. Cahiliye döneminde hristiyan olan bu adama müşrikler saygı gösterirlerdi. İslam gelince içini saran kıskançlık dürtüsü ile Rasulul-lah'a (s.a.v.) karşı çıkmış ve bir süre sonra kafirler arasına kaçmıştır. İşte o sırada bir grup münafık bu "Dirar Mescidini" yapmaya girişti. Bu mescidi dönüşünü gözledikleri bu İbn-i Amir için yapmak istiyorlardı. Bu hikaye meşhurdur. Kısacası, bu mescidi yapan kimseler orada Allah'ın ve Ra-sulü'nün emirlerini uygulamak amacı değil, başka bir amaç taşıyorlardı.

Belirtmek istediğimiz şu ki, Türbedarlık, ziyaretgah gibi meşru ibadetler dışında bir amaç uğruna müslümanların mescidlerine benzer binalar yapmak, şu veya bu oranda "Dirar Mescidi" yapmakla aynı anlama gelir. Özellikle bu binalar müslümanlara zarar verdikleri, küfre çanak tuttukları, mü'minler arasında ayrılık çıkardıkları, Allah'a ve Rasulullah'a (s.a.v.) ters düşmüş münafıklar ile bid'atçılara zemin hazırladıkları oranda "Dirar Mescidi"ne daha çok benzer hale gelirler. Tekrar hatırlayalım ki, Cenab-ı Allah (c.c.) Rasulullah'a (s.a.v.):

"Daha ilk günden takva temeli üzerine kurulan mes-cid, hiç şüphesiz, namaz kılmana daha layık bir yerdir" buyuruyor.

Bu bakımdan "Mescid-i Nebevi" diye anılan Rasulul-lah'ın (s.a.v.) Medine'deki asıl mescidi daha Öndedir. Yani "Takva temeli üzerine kurulmuş olma" niteliği daha barizdir. Nitekim Buhari'de yer alan bir Hadis'e göre Rasulul-lah (s.a.v.) kendisine sorulan "Bu iki mescidin hangisi Takva temeli üzerine kurulmuş olma bakımından önde gelir?" şeklindeki bir soruya Mescid-i Nebevi'yi kasederek "Benim bu Mescidim"^{593[139]} diye cevap vermiştir. Gerçi bu iki mescidin her ikisi de takva temeli üzerine kurulmuştur, ama Rasulullah (s.a.v.) bu bakımdan kendi mescidini Küba mescidinden daha önde tutmuştur. Bunun sonucu olarak Cuma

^{593[139]} Müslim Hacc: 1398.

gününi kendi mescidinde geçirir ve cumartesi de Küba mescidine giderdi. Ebu Davud'un, Useyd b. Hudayr^{594[140]} Ensari'ye dayanarak bildirdiğine göre Rasulullah (s.a.v.):

"Küba mescidinde namaz kılmak Umre gibidir" buyuruyor. Aynı Hadis'e İbn-i Mace de yer verirken Tirmizi bununla ilgili olarak "Bu garib bir Hadis'tir"^{595[141]} demektedir. Hanbeli'nin, Nesai'nin ve İbn-i Mace'nin Sehl b. Hanif e dayanarak bildirdiklerine göre de Rasulullah (s.a.v.):

"Kim evinde temizlenir ve sonra Küba mescidine gelerek orada namaz kılsa bir Umre (nafile hac) sevabı elde eder"^{596[142]} buyurmuştur. Hadis alimlerinden biri bu Ha-dis-i açıklarken şöyle diyor: "Rasulullah 'in (s.a.v.) "Kim evinde temizlenir ve sonra Küba mescidine gelirse" şeklindeki ifadesi bize gösteriyor ki bu mescidi ziyaret etmek için uzaktan gelmek meşru değildir. Meşru olan, evinde temizlik yaptıktan sonra oraya gelecek kadar yakınında oturan kişinin, tıpkı semtinin mescidine gider gibi oraya gitmesidir. Uzaklardan gelinerek ziyaret edilen mescidlerin durumu başkadır".

Özel yolculuğa çıkılarak ziyaret edilmeleri meşru olan üç mescide gelince bütün alimler buralara namaz, dua ve zikir gibi maksatlar için gidilmesinin müstehap olduğu konusunda görüş birliği içindedirler- Fakat eğer biri böyle bir ziyaret adaşa, acaba adadığını yerine getirmesi gerekli midir, yoksa değil midir?

Bu mesele ile ilgili alimler tarafından iki farklı görüş İleri sürülmüştür:

Görüşlerden birine göre bu tür adakların sadece Mescid-i Haram (Kabe) ile ilgili olanını yerine getirmek zorunludur. Şafii'ye mal edilen iki görüşten biri bu yolda olduğu gibi Ebu Hanife de bu görüştedir. Ebu Hanife bu görüşü savunurken adaklarla ilgili "Herhangi bir adağın yerine getirilmesinin vacib olabilmesi için adak konusu hareketin türünden, seri bir vacib bulunmalıdır" şeklindeki temel ilkesinden hareket ediyor.

İmam-ı Malik ve Ahmed tarafından savunulan öbür görüşe göre ise eğer bu Üç mescide gitmek adanmış işe buralara gitmek gereklidir. Yalnız adak sahibi bu mescidlerin daha faziletli olanını ziyaret edince daha az faziletli olanı ziyaret etme zorunluluğu üzerinden düşer. Yani eğer biri Mescid-i Nebevi'yi veya Mescid-i Aksa'yı ziyaret etmeyi adar da bunlar yerine Mescid-i Haram'ı (Kabe'yi) ziyaret ederse adağı yerine gelir. Aynı şekilde Mescid-i Haram'ı veya Mescid-i Nebevi'yi ziyarete gidecek olursa adağı yerine gelmiş olur.

Çünkü bilindiği gibi Buhari'de yer alan bir Hadis'e göre Rasulullah (s.a.v.):

"Kim Allah'a itaat etmeyi adarsa O'na itaat etsin. Buna karşılık kim Allah'a isyan etmeyi adarsa O'na isyan etmesin"^{597[143]} buyuruyor. RasuluH'm (s.a.v.) bu emri türünden vacib bulunsun, bulumasın her türlü itaati (ibadeti) kapsamına alır. Daha faziletli olan bir ibadeti yapmak ise o konudaki Hadis-i yerine

^{594[140]} Useyd b. Hudayr adı yanlışdır. Yapıtın yazılı nüshaları, Tirmizi, İbn Mace Ahmed ve diğerlerinin kayıtları bunu kanıtlamaktadır. Sahabinin asıl adı, Useyd b. Zahir b. Rafii El-Ensari'dir. Aynı zamanda sa-habi de olan bu zat Ubade b. Bişr Lame'nin kardeşidir. Mervan'ın krallığı döneminde öldü. Tehzib El-Tehzib: 1/349-635.

^{595[141]} Tirmiz Namaz: 324; Hakim El-Müstedrek: 1/487; İbn Mace: 1431.

^{596[142]} Ahmed: 3/487; İbn Mace: 1412; Stinen-i Nesai: 2/37.

^{597[143]} Buhari Yemin Adaklar: 6700.

getirmek olur. Bu meseleyi daha detaylı biçimde açıklamanın şimdi sırası değildir. Sadece şunu vurgulamak istiyoruz ki, bu üçü dışında hiç bir mescidi ziyaret etmek için Özel bir yolculuğa çıkmak meşru olmadığı gibi mezheb imamlarının ortak görüşü ile bu yolda yapılacak olan bir adağı yerine getirmek zorunlu değildir. Böyle bir kimseye yemin kefareti düşüp düşmeyeceği hakkında İse alimler arasında her ikisi de meşhur olan iki farklı görüş vardır.

Kısacası Medine'de Küba mescidi dışında bu tür ziyaret edilmesi meşru başka bir mescid yoktur. Medine'deki diğer mescidier bu bakımdan diğer normal mescidler gibidirler.

Rasulullah (s.a.v.) onların hiç birinin ziyaret özelliği olduğunu bildirmemiştir. Bu yüzden Medine alimleri bu mescid-lerin Küba mescidi dışında kalanlarını özel olarak ziyaret etmezlerdi.

Öteyandan Hanbeli'nin "Müsned" adlı eserinde bildirildiğine göre sahabilerden Cabir b. Abdullah şöyle diyor:

"Rasulullah (s.a.v.) bir defasında bir konu ile ilgili olarak Pazartesi, Salı ve Çarşamba günleri olmak üzere üç gün üstüste Fetih mescidinde dua etmiş ve duası Perşembe günü iki vakit namaz arasında kabul edilince duyduğu sevinç, yüzünden anlaşılır hale gelmiştir.

O gündfen beri ne zaman çözümü zor, ağır bir problemle karşılaştım o saati gözetleyerek dua eder ve duamın kabul edildiğini görürüm".^{598[144]} Yalnız bu Hadis'in rivayet zincirinin halkalarından biri olan Kuseyr b. Zeyd, tartışmalı bir şahsiyettir. Ünlü Hadis uzmanı İbn-i Main, onu bazan güvenilir sayarken kimi durumlarda da zayıf kabul etmektedir.

Bu Hadis'e dayanan bazı dostlarımız ve başka bazı kimseler, Cabir b. Abdullah gibi yaptıklarını söyleyerek sözü geçen Fetih mescidini özellikli bir dua yeri sayarlar. Oysa Cabir b. Abdullah, az önceki sözleri ile belirli bir dua yerini değil, belirli bir dua zamanını vurgulamaktadır.

Düşünelim ki, eğer bizzat Rasulullah'ın (s.a.v.) namaz kıldığı ve onun izni üzerine yapılmış olan bu Medine mes-cidleri arasında Küba mescidi dışında kalanların özellikle ziyaret etmek meşru değilse başka mescidleri özellikle ziyaret etmek nasıl meşru olabilir?^{599[145]}

Mescid-i Aksa

Mescid-i Aksa'ya gelince o özel yolculuğa çıkılarak ziyaret edilmeleri meşru olan üç mescidden biridir. Müslümanların Kudüs 'ü fethetmeleri üzerine oraya giden Ömer (r.a.) şehri hırı s Uyanlardan teslim aldı. Mescid-i Aksa'ya girince kutsal taş üzerinde büyük bir çöp birikintisi gördü. Bu çöpleri oraya yahudilere inat olsun diye hiristiyanlar atmıştı. Çünkü yahudiler bu taşı kutsal sayar, ona doğru ibadet ederlerdi. Ömer (r.a.), kutsal taş üzerindeki pisliğin bir kısmını elbisesinin ucuna koyarak oradan kaldırdı. Onun arkasından yanındaki

^{598[144]} Ahmed: 2/332.

^{599[145]} İbn-i Teymiyye, Sırat-ı Mustakim, Tevhid Yayınları: 409-413.

müslümanlar da aynı şeyi yaparak kutsal taşı temizlediler.

Bir rivayete göre Ömer (r.a.) bir grup görevlendirerek bu kutsal taşı temizletti. Arkasından yanında bulunan Kaab-ul Ahbar'a dönerek "Senin görüşüne göre bu mabedin neresinde müslümanlar İçin namaz yeri yapayım?" diye sordu. Ka-ab-ui Ahbar, "Kutsal taşın arkasında" diye cevap verince Ömer (r.a.)

"Ey yahudi oğlu, yahudilik damarın kabardı galiba" diye azarladıktan sonra "Namaz yerini mabedin girişinde yapacağım. Mescidlerin giriş kısımları bizimdir"^{600[146]} dedi ve mabedin ön kısımlarını mescid haline getirdi. Halk çoğunlukla bu mescid kısmını "Akse" diye anar. Oysa "Akse" tüm mabedin adıdır.

Şunu hemen belirtelim ki, ne bu mescide ve nede yeryüzünün herhangi bir yerindeki mescide "Harem" adı verilemez. Çünkü sadece Mekke ve Medine'deki mescidler "Harem" sıfatı ile anılabilirler. Yalnız Taifde bulunan Vecc vadisinin bu sıfatla anılıp anılamayacağı alimler arasında tartışmalıdır.

Dediğimiz gibi Ömer (r.a.) mabedin kible tarafında müslümanlar için bir namaz yeri yaptırdı. Söylendiğine göre bu namaz yerinin zemininde mabedin ön kısmına çıkan bir merdiven vardı. Böylece müslümanların mescidi ile mabedin hristiyanlara ait kısmı birbirine irtibatlı olmuş oldu.

Hemen söyleyelim ki, o sırada ne Ömer (r.a.) ve nede yanında bulunan diğer müslümanlar bu kutsal taşın başında ne namaz kıldılar ne onu elleri ile sıvazladılar ve ne de Öptüler. Yalnız söylendiğine göre Ömer (r.a.), mabedin dış kısmında bulunan Davud (a.s.) mihrabın yanında namaz kılmıştır.

Belgelerden öğrendiğimize göre Abdullah b. Ömer de "Beytül mukaddes'e gittiği zaman müslümanlara ayrılmış yere giderek namaz kıldı. Bu arada asla kutsal taşla yaklaşmaz, onu ziyaret etmez ve o civardaki diğer kutsal sayılan yerlere de yaklaşmazdı". Ömer b. Abdülaziz, Evzai ve Suf-yan-üs Sevri gibi seçkin seleflerin de aynı şekilde davrandıkları nakledilmiştir. Çünkü bu mabedin Ömer (r.a.) tara-fın-fian müslümanlar için mescid haline getirilen bölümü dışında kalan kısımları müslümanlar açısından birbirinden farksız sıradan yerlerdi.

EJaha önce dediğimiz gibi Mescid-i Haram (Kabe) ile Medine Mescidi, alimlerin görüş birliği ile Mescid-i Akse'dan daha faziletli mescidlerdir. Çünkü Rasulullah (s.a.v.) bu iki mescidin ikincisi hakkında

"Benim bu mescidimde kılınan bir vakitlik namaz Mescid-i Haram dışında başka bir mescidde kılınacak bin vakitlik namazdan daha hayırlıdır" diye buyurarak üstünlüğünü vurgularken, bu mescidlerin birincisini bizzat Allah (c.c.) müslümanların kiblesi yapmış, ayrıca ziyaret edilip tavaf edilmesini farz kılmıştır. Buna rağmen bu iki mescidde Hacerül Esved dışında Öpülmesi veya elle selamlanması meşru olan başka hiçbir bölüm yoktur. Durum böyleyken Mescid-i Akse'nin bazı yerlerinin öpülmelerinin ya da selamlanmalarının meşru olacağı nasıl ileri sürülebilir? ^{601[147]}

^{600[146]} tbn Kesir El-Bidaye ve El-Nihaye: 7/58.

^{601[147]} İbn-i Teymiyye, Sırat-ı Mustakim, Tevhid Yayınları: 413-415.

Kudüs Ziyareti

İlk zamanlar bu kutsal taşın üstü açıktı. Buna rağmen ne sahabilerden biri, ne başlarındaki komutanlar ve ne de aralarında bulunan alimler buraya özel bir saygı göstermemişlerdir. Bu taşın üstü gerek Ömer'in (r.a.), Osman'ın (r.a.), Ali'nin (r.a.) halifelikleri sırasında ve gerekse Muaviye'nin, oğlunun ve torununun hükümdarlıkları döneminde hep açık kaldı. Fakat Abdülmelik döneminde taşın üzerine kubbe yapıldı. Söylendiğine göre o da şöyle oldu. Bilindiği gibi Abdülmelik ile Medine'de oturan Abdullah b. Zübeyr arasında çatışma vardı. Bu arada hacca giden müsümanlar bu fırsattan yararlanarak Abdullah b. Zübeyr ile görüşüyorlar veya haccı bahane ederek onunla buluşmaya gidiyorlardı.

İşte bunu önlemek isteyen Abdülmelik, Beytül Mukaddes'teki kutsal taşın önemini arttırabilmek için üzerine kubbe yaptırmış ve onu yaz-kış değiştirilen örtülere büründürmüştür. Böyle yapmaktaki amacı halkı Beytül Mukaddes'i ziyaret etmeye özendirerek hacc vesilesi ile Abdullah b. Zübeyr'in yanına gideceklerin sayısını azaltmaktır. Bilindiği gibi "İnsanlar hükümdarlarının dinindendirler" diye meşhur bir söz vardır. İşte bu deyimden pratik bir tezahürü olarak müsümanlar o günden sonra daha önce hiç eşi görülmemiş biçimde bu kutsal taş ve Beytül Mukaddes'e saygı göstermeye başladılar. Bu arada halkın bu ilgisini daha da arttırmak için bu konudaki yahudi masallarını anlatıp yayan kimseler türedi. Öyle ki, böylelerinden biri bir gün Urve b. Zübeyr'in de bulunduğu bir sohbette Emevi hükümdarlarından Abdülmelik b. Mervan'ın huzurunda "Cenab-ı Allah, bu kutsal taş-sen benim en alt Arş'ımsın-diye hitab etti" deyince Urve b. Zübeyr, adama "Allah Kur'an'da-O'nun Kür-si'si gökleri ve yeri kaplar buyurduğu halde sen kalkmış Falanca taş O'nun Arş'ıdır-diyorsun, bu nasıl olur?" şeklinde susturucu bir cevap vermiştir.

Kısacası bu taşın üzerindeki kubbeyi Rasulullah'ın (s.a.v.) raşid halifelerinin yapmadıkları kesindir. Bunun kadar kesin olan diğer bir şey sahabilerin bu taş hiçbir şekilde saygı göstermedikleri ve onun yanında özellikle namaz kılmadıklarıdır. Hatta Abdullah b. Ömer ta Hicazdan kalkıp Mescid-i Aksa'yı ziyaret etmeye gittiği halde bu gidişlerinin hiçbirinde söz konusu taşı ziyaret etmemiştir.

Çünkü bu mabed vaktiyle müsümanların kiblesi iken sonradan değiştirilmiş ve sadece yahudilerin kiblesi olma niteliğine bürünmüştür. Bu yüzden şariatımızda orayı özel saydıracak hiç bir gerekçe kalmamıştır. Tıpkı cumartesi gününe özel bir önem vermenin şariatımızda hiç bir gerekçesinin olmayışı gibi. Böyle olunca bu taş özel bir şekilde saygı göstermek yahudilere özenmekten başka bir anlama gelmez. Daha önce alimlerimizin cumartesi ve Aşure günleri hakkındaki görüşlerini ayrıntılı bir şekilde anlatmıştık.

Aralarında bizim gibi arkadaşlarımız in da bulunduğu bazı son dönem fıkıhçılara (Muteahhirin) göre Beytül Mu-kaddes'in kutsal taş bölümünde yapılacak yemin,

tıpkı Mes-cid-iHaram'ın Makam-ı İbrahim ile yakınındaki sütun arasında ve Rasulullah'ın (s.a.v.) mescidinin minberi yakınında yapılacak yeminler gibi diğer yerlerdeki yeminlere göre daha ağırlıklı bir önem taşır. Fakat bu görüşün gerek Han-beli ve gerekse diğer mezhep imamı tarafından benimsendiğini belirten hiç bir belge elimizde yoktur. Bu konuda Sün-net'e uygun hüküm, orada yaptırılan yemini diğer mescid-lerin minberleri yanında yaptırılan yemin kadar ağırlıklı saymaktır. Buna karşılık müslümanlar tarafından saygı gösterilmesi meşru olmayan yerlerde verdirilen yeminler farklı bir ağırlık taşımazlar. Tıpkı ziyaretgahlarda ve peygamber makamı oldukları ileri sürülen yerlerde verdirilen yeminlerin farklı bir ağırlıkları olmadığı gibi. Kim böyle bir şey yaparsa şeriata ters düşmüş, sapık bir bid'atçıdır.^{602[148]}

İsrailiyyat Meselesi

Bazı kimseler gerek Beytül Mukaddes ve gerekse Şam dolaylarında bulunan diğer bazı ziyaret yerlerinin faziletlerini anlatan çeşitli eserler yazdılar. Bu eserlerde bazan doğ-rudandoğruya yahudi ve hristiy ani ardan sağlanan ve kimi zaman da yahudi ve hırisUyanlardan yararlanmış kimselerden alınan bilgilere dayanılmıştır. Oysa müslümanlara din-lerin^ bu tür bilgi kaynaklarına dayandırmak helal kılınmamıştır.

Bu tür İsrail masallarında (İsrailiyyat) rivayetlerine en çok yer verilen şahsiyet Kaabul Ahbar'dır. Özellikle Şam yöresinin alimleri ondan çok sayıda İsrail masalı nakletmişler-dir. Oysa Muaviye onun hakkında "Yahudi ve hristiyanlarla ilgili, Kaab kadar bilgi veren söylediğini de tespit ettik"^{603[149]} diyor. Bunu yanında Buhari'nin yer verdiği bir Ha-dis'e göre Rasulullah (s.a.v.) bu konuda şu ilkeyi getirmiştir.

"Yahudi ve Hristiyanlar size her hangi bir konuda bir şey anlattıkları zaman onları ne onaylayınız ve ne de yalanlayınız. Çünkü ya size asılsız bir şey söylerler de onu onaylamış veya doğru bir şey söylerlerde onu yalanlamış olursunuz"^{604[150]}

Şimdi şaşılabilecek bir noktaya değineceğim. Bir bu doğrudan doğruya Allah tarafından korunup kayırılan şeriati ve bir de "Eğrilik üzerinde asla bir araya gelemeyeceği" müjdelenmiş olan şu saf ümmeti düşününüz. İşte bu ümmetin ilmi geleneğine göre Ata b. Ebu Rebah, Hasan-ı Basri ve Ebu Aliye gibi tabiinden (ikinci kuşaktan) olan seçkin İslam alimleri ve büyük din alimleri Rasulullah'tan (s.a.v.) bir Hadis naklettiklerinde Hadis alimleri bu Hadis'in rivayet zincirinin halkalarını didik didik incelerler. Bu inceleme sonunda kimi Hadis uzmanı elindeki Hadis'in rivayet zincirinin halkalarını doğrudan doğruya reddeder, kimi şartlı olarak kabul eder ve kimisi de Said b. Museyyeb, İbrahim Nehai ve Muhammed b. Şirin gibi sadece güvenilir rivayet halkalarından Hadis

^{602[148]} İbn-i Teymiyye, Sırat-ı Mustakim, Tevhid Yayınları: 416-418.

^{603[149]} Buhari İ'tisam: 7361.

^{604[150]} Ahmed: 4/136; Ebu Davud İlim: 3644.

nakleden şahsiyetlerle Ebu Aliye ve Hasan-ı Basri gibi arasına güvenilir olmayan halkalardan da Hadis naklettiği görülen şahsiyetleri birbirinden kesinlikle ayırır. Oysa bu şahsiyetler ile Rasulullah (s.a.v.) arasında bir, iki, bilemediniz üç kişi vardır. Zamanımızda yazılan kitaplarda görülen ve yazarı tarafından Mürsel (rivayet zincirli) oldukları bildirilen Hadis'lere gelince Hadis uzmanlarının görüş birliği ile belirttiklerine göre bu Hadis'lerin sahih olduklarına hükmedüebümesi için mutlaka sırf sahih Hadis'leri naklettikleri bilinen alimlerden alınmış olmaları gerekir, Buhari gibi. Bilindiği gibi gök kubbe altında Kur'an'dan sonra Buhari gibi sağlam ve güvenilir bir başka kitap yoktur.^{605[151]}

Daha Önceki Peygamberlerin Hikayeleri

Rasulullah'ın (s.a.v.) Hadis'leri ile ilgili bunca titizliğe rağmen acaba Kaabul Ahbar ile benzerlerinin eski peygamberler hakkında vermiş olduğu bilgilere nasıl güvenilebilir ki, Kaabul Ahbar ile hakkında bilgi verilen peygamber arasında bin yıl veya ona yakın bir zaman aralığı vardır? Üstelik bu bilgiler bize pakledilmemiştir. Kaab ve benzerlerinin bize bilgi verirken -m çok yapabildikleri şey, yahudi hahamları tarafından yazılan bazı kitaplara dayanmaktır. Oysa bizzat Cenab-i Allah {c.c.) Kur'an'da bu hahamların gerçekleri değiştirdiklerini, başka kılıklara soktuklarını açıkça belirtiyor. Öyleyken bir müslimamn sırf bu yoldan nakledilen bir bilgiyi onaylaması nasıl helal olabilir? Halbuki bu konuda müslümana düşen görev, böyle bîr bilgiyi ne onaylamak ve -eğer elimizde asılsızlığını belirten kesin bir delil yoksa- ne de yalanlamaktır. Rasulullah (s.a.v.) bize böyle davranmayı emretmiştir. Bu israil masalları arasında peygamberlere yakıştırılmış yalanlar olduğu gibi ne olduklarını sadece Allah'ın bildiği yürürlükten kaldırılmış (nes-hedilmiş) unsurlar da vardır.

Bilindiği gibi gerek Rasulullah'ın (s.a.v.) sahabileri olan ilk kuşak ve gerekse bu kuşağa titizlikle bağlı ikinci kuşak (tabiin) müslümanlar, Rasulullah'ın (s.a.v.) ölümünden sonra bir çok yeni ülkeler fethetmiş ve bu arada Şam, Irak ve Mısır gibi değişik eyaletleri yerleşim yeri edinmişlerdir. Onlar bu dini en iyi bilen ve kendilerinden sonra gelen her kuşaktan daha doğruyu uygulayan kimseler olduklarına göre hiç kimse onların davranış ve uygulamalarına ters düşmeye yetkili değildir.

Buna göre onları saygı göstermemiş oldukları ve özellikle namaz ve dua yerleri olarak kabul etmedikleri bu tür ziyaret yerleri konusunda onlara ters düşmeye hakkımız yoktur. Onlardan sonra gelen bazı faziletli ve dindar kimselerin bu yoldaki ayları tutumları da bizim için gerekçe olamaz. Çünkü bu örnek kuşakların izlerinden gitmek onlara ters düşenlere uymaktan daha öncelikli ve daha yerinde olduğu gerçeği bir yana, onlara ters düşen tek-tük bazı şahsiyetler olduğu kadar mutlaka bu ters düşenlerin tutumlarına karşı çıkan daha çok sryıda,

^{605[151]} İbn-i Teymiyye, Sırat-ı Mustakim, Tevhid Yayınları: 418-419.

üstelik bilgi ve fazilet yönünden daha ilerde şahsiyetlerin varolduğunu hiç bir zaman unutmamalıyız. Genellemenin niteliği taşıyan bu son cümlemizi açık hale getirmenin yeri burası değildir.

Bu arada Müslim'de bildirdiğine göre Rasulullah (s.a.v.) "Miraç gecesi Beytül Mukaddes'e vardığında orada iki rekat namaz kıldı ve bu mukaddes yolculuk sırasında başka bir yerde ne namaz kıldı ve nede başka bir yeri ziyaret etti"^{606[152]} Öyleyken Miraç olayı ile ilgili olarak çok farklı rivayetlerle karşılaşırız. Hemen belirtelim ki, bu rivayetlerin kimisi güvenilir Hadis kaynaklarında yer alan sağlam belgeler, kimisi zayıf nakiller ve kimisi de uydurma söylentilerdir. Bu uydurma söylentilere Örnek olarak güya Cebra'il'in Rasulul-lah'a (s.a.v.) "Burası, atan İbrahim'in mezarıdır. Bineğinin sırtından in de burada namaz kıl" veya "Burası İsa'nın doğum yeri Beytülleh'm'dir, bineğinin sırtından in de burada namaz kıl" dediği şeklindeki yaygın rivayetleri gösterebiliriz. Bu tür söylentilerin bunlardan da daha acayip olan bir başkası da şudur. Güya Miraç yolculuğu sırasında Medine'ye de uğramış ve burada kendisine daha sonra üzerine mescid yaptıracağı yerde namaz kılması söylenmiş. Oysa orası o zaman müşrik mezarlığı idi. Rasulullah (s.a.v.) Medine'ye göçettiği sırada devesinin orada çökmesi üzerine söz konusu yerde konaklamış ve bilahare üzerine ünlü mescidini yaptırmıştı.

İşte bu ve buna benzer söylentiler, ilim adamlarının söz birliği ile uydurma rivayetlerdir. Az önce adı geçen Beytül-lahm hristiyan kiliselerinden biridir ve ister İsa'nın (r.a.) doğum yeri olduğu doğru olsun, ister bu rivayet asılsız olsun, müslümanlar için burayı ziyaret etmenin hiç bir faziletli tarafı yoktur. Hatta İbrahim'in (a.s.) mezarı olduğu söylenen yere de ne sahabilerden ve nede tabiinden hiç biri varıp namaz kılmış veya dua etmiş, daha doğrusu orayı asla özellikle ziyaret etmiş değildir.

Bilindiği gibi müslümanlar Ömer (r.a.) ile birlikte Şam dolaylarına bir kaç kez gelmiş \ c fetihten sonra da çok sayıda sahabe buralara yerleşmişti. Bu sıralarda hiç bir sahabinin bu yerleri ziyaretgah edindiği asla işitilmemiştir. İb-rahim'in (a.s.) mezarı olduğu söylerten yerin üzerine mes-cid yapanlar da müslümanlar değildir. Olay şöyledir:

Haçlılar (hristiyanlar) hicri dördüncü yüzyılın sonlarında Mısır hakim olan rafizilerin Şam dolaylarındaki zayıf egemenliklerinden yararlanarak Kudüs'ü ve Beytül Mukaddes'i ele geçirdiler. Hemen belirtelim ki, bu rafizilerin ne sağlam akılları, ne sarıh nakilleri, ne makbul dinleri ve nede başarılı bir dünya düzenleri vardı. İşte bunlar yüzünden kuvvet bulan hristiyanlar sahilleri ve başka bazı yöreleri elde ettiler ve bu hakimiyetleri sırasında İbrahim'in (a.s.) hücrelerinde delik açarak buraya bir kapı yaptılar. Söz konusu kapı hala hücrede açılan deliğin izlerini taşır. Görülüyor ki, burada mabed yapanlar, müslüman atalarımız değil, hristiyan istilacılarıdır.^{607[153]}

^{606[152]} Müslim İman: 162.

^{607[153]} İbn-i Teymiyye, Sırat-ı Mustakim, Tevhid Yayınları: 419-422.

Mescidlerin Faziletleri

İslam'ın çok Önemli bir ilkesine göre ibadete özgü yerler sadece mescidlerdir. Gerek müşriklerin ve gerekse ya-hudi ve hiristiyanlar ile yahudilerin saygı gösterdikleri tapınaklar ve bu arada cahiliye döneminde araplann saygı besledikleri Hıra dağı gibi yerler, İslam'iyetin saygınlıklarını zihinlerden silmek, unutturmak ve fonksiyonlarını ortadan kaldırmak için geldikleri yerlerdir.

Mescidlere gelince bunların tümü eşit düzeyde ibadet yerleridir. Başka bir deyimle herhangi bir mescidde yapılan ibadet başka bîr mescidde de yapılabilir. Yalnız Mescid-i Haram (Kabe) müstesna. Bu mescid, başka hiç bir mescidin sahip olmadığı bir takım özelliklere, hatta imtiyazlara sahiptir. Mesela tavaf gibi bazı ibadetler sırf bu mescide özgü olduğu gibi başka hiç bir mescide yönelerek kılınabilecek namaz Allah katında kabul edilmez. Rasulullah'm (s.a.v.) Medine'deki mescidi ile Kudüs'de-ki Mescid-i Aksa'ya gelince, buralarda meşru olan ibadetler diğer sıradan mescidlerde de meşru olan namaz, dua, zikir, Kur'an okumak ve itikaf gibi ibadetlerdir. Diğer sıradan mescidlerde meşru olmayan türden ibadetler bu iki mescid-de de meşru değildir. Mesela; buraların bir yerlerini Öpmek veya elle selamlamak (istilam) veya bu mescidleri tavaf etmek gibi. Fakat bu iki mescid, geride kalan öbür sıradan mescidlerden daha faziletli oldukları için buralarda kılınacak namaz diğer mescidlerde kılınan namazlardan kat kat daha çok sevap getirir.

Bu iki mescidden biri olan Rasulullah'm (s.a.v.) mescidinde kılınacak namazın, Kabe dışındaki bütün mescidlerde kılınan namazlardan "bin kat" daha faziletli olduğu sahih Hadis'lerle sabittir. Mesela Buhari ile Müslim'de, Ebu Hüreyre'den (r.a.) Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyuruyor:

"Benim bu mescidimde kılınacak olan bir vakit namaz Mescid-i Haram (Kabe) dışında diğer mescidlerde kılınan bin vakit namazdan daha hayırlıdır. Çünkü ben nasıl peygamberlerin sonuncusu isem benim mescidim de mescidlerin sonuncusudur"^{608[154]}

Öteyandan Müslim'in, İbn-i Abbas'a dayanarak bildirdiğine göre bir defasında kadının biri bir hastalığa yakalandı ve "Eğer Allah beni bu hastalıktan kurtarırsa gidip Bey-tül Mukaddes'de namaz kılacağım" dedi. Bir süre sonra iyileşince gerekli hazırlıkları yaparak yola çıkmaya karar verdi. Gitmeden Rasulullah'm (s.a.v.) eşlerinden Meymu-ne'ye uğrayıp durumunu anlattı. Bunun üzerine Meymune (r.a.) kadına şunları söyledi:

"Otur ve hazırladığın yol azığını ye, arkasından da git Rasulullah'm (s.a.v.) mescidinde bir namaz kıl. Çünkü ben Rasulullah'tan (s.a.v.) orada kılınacak bir namazın Kabe dışındaki diğer bütün mescidlerde kılınacak bin namazdan daha üstün olduğunu işitmişim"^{609[155]}

Bu arada Hanbeli'nin "Müsned" adlı eserinde Abdullah b. Zubeyr'e dayandırarak bildirdiğine göre Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyuruyor:

^{608[154]} Müslim Hacc: 1394; Buhari Mekke ve Medine: : 190.

^{609[155]} Müslim Hacc: 1396.

"Benim bu mescidimde kılınacak olan bir namaz Mescid-i Haram dışındaki öbür tüm mescidlerde kılınacak olan bin namazdan daha faziletlidir. Mescid-i Haram'da kılınacak bir namaz da benim mescidimde kılınan yüz namazdan daha faziletlidir"^{610[156]}

İtikaf İbadeti

Dikkat edersek bizim şeriatımız İslam öncesi arapların Hıra mağarasına kapanmak gibi tapınma davranışlarının yerine bütün mescidlerde itikafa girme ibadetini getirmiştir. Nitekim Rasulullah (s.a.v.) ölümüne kadar Ramazan ayının son on gününü hep itikafa geçirmiştir.

Mescidlerde itikafa girmek bütün mezheb imamlarının görüş birliği ile meşru sayılmış bir ibadettir. Çünkü Ce-nab-i Allah (c.c.) Kur'an'da şöyle buyuruyor:

"Mescidlerde itikafa çekilmiş iken sakın eşlerinize yanaşmayınız" (Bakara: 2/187)

Yani "Mescidlerde itikafa girmişken bu sırada eşlerinize birleşmeyiniz. Her ne kadar bu birleşme mescid dışında gerçekleşse bile. Bundan dolayı fıkıhçılar diyorlar ki; "İti-kafm temel ilkesi mescide kapanıp Allah'a ibadet etmek ve onu ortadan kaldıracak sakıncada kadınlarla birleşmektir".

Buna karşılık herhangi bir ağacın veya -anıt sayılsın, sayılmasın- bir taşın yada peygamberden birine ait olan ve

olmayan bir mezarın yahud yine peygamberlerden biri ile ilgili olan ve olmayan herhangi bir makamın karşısında ayakta durmak veya yanbaşımda bîr yere kapanmak, müslü-manların dininde yeri olmayan hareketlerdir. Tersine bu tür hareketler, bizzat Cenab-ı Allah'ın (c.c.) Kur'an'ın aşağıdaki ayet'lerinde bize haber verdiğine göre müşriklerin (Allah'a eş koşanların) dini geleneklerindendir:

"Andolsun ki, biz İbrahim'e önceden doğruyu ayırdet-mek yeteneğini vermiştik. Zaten biz onun bu yetenekte olduğunu biliyorduk. Hani O, babasına ve kavmine "Şu karşılarına dikildiğiniz heykeller nedir?" diye sordu. Kendisine "Biz babalarımızı bunlara tapar buduk" dediler. O da onlara "siz de atalarınız da apaçık bir sapıklık içine düştünüz" dedi. Ona "sen bize gerçeği mi getirdin, yoksa bizimle alay mı ediyorsun?" diye sordular. O da onlara "Ne münasebet! Sizin asıl Rabbiniz bu taptıklarınızı da yaratan göklerin ve yerin yaratıcısıdır. Ben size karşı bu gerçeğin şahidlerinden biriyim. Allah'a yemin ederim ki, siz dönüp gittikten sonra bu putlarınıza bir tuzak kuracağım". Bir süre sonra o putları paramparça etti ve belki ona başvururlar diye en büyüklerini bıraktı" (Enbiya: 21/51-58)

Diğer bir ayet grubunda da şöyle buyuruluyor: "Onlara İbrahim'in başından geçenleri de anlat: Hani o babası ile kavmine "Neye tapıyorsunuz?" diye sordu da onlar da ona "Putlara tapıyoruz, onlar karşısında dikiliyoruz" dediler, İbrahim onlara "Peki, çağırınca onlar sesinizi duyuyorlar mı? Ya da size her hangi bir

^{610[156]} Ahmed:4/5.

İbn-i Teymiyye, Sırat-ı Mustakim, Tevhid Yayınları: 422-424.

fayda veya zararları dokunuyor mu?" diye sordu. Onlar da "Hayır, ama babalarımızın böyle yaptıklarını gördük (Onun için biz de öyle yapıyoruz)" diye cevap verdiler. Bunun üzerine İbrahim onlara dedi ki: "Gördünüz mü yaptıklarınızı? Gerek sizin gerekse atalarınızın. Hiç şüphesiz onlar benim düşmanlarımdır. Sadece alemlerin Rabb'i müstesna. O ki, beni yaratan ve doğruya iletendir. O ki, beni yediren ve içirendir. Ve hastalandığımda bana şifa verendir. O ki, beni öldürüp sonra diriltecek olandır. O ki, hesaplaşma gününde kusurlarımı bağışlamasını umduğumdur. Ey Rabb'im, bana egemenlik bağışla ve beni salihlerden eyle. Beni bol nimetli Cennetinin varislerden kı. Babamı da bağışlayıp doğru yola ilet, çünkü o sapıklardandır. İnsanların yeniden diriltilecekleri gün beni utandırma. O gün ki, malın ve evlatların hiç bir faydası olmaz. Sadece Allah'a an bir kalple gelenler fayda görür" (Şuara: 26/78-79)

Kur'an'ın başka bir yerinde de aynı gerçek şöyle dile getirilmiştir:

"İsrailoğullarını denizden geçirdik. Bir süre sonra kendilerine özgü bir takım putlara tapan bir kavme rastladılar. Bunun üzerine "Ey Musa, bu adamların nasıl ilahları varsa bize de bir ilah göster.'" dediler. O Musa onlara "siz gerçekten cahil bir kavimsiniz. O adamlar gördüğünüz tutumları yüzünden helak olmaya mahkumdurlar. Bütün yaptıkları da batıldır"

(A'raf: 7/135-139)

İşte müşriklerin saygı duruşu ve işte müslümanların bir yere kapanma (itikaf) ibadetleri. Müslümanların mecidlere kapanmaları, ortağı olmayan tek Allah'a ibadet etme amacına dönükken müşrikler, Allah dışında umut ve korku kaynağı saydıkları ve Allah'a ortak koşup O'nun katında aracı (şefaatçi) olacaklarını düşündükleri' şeyler karşısında saygı duruşu yaparlar.

İyi bilelim ki, müşriklerin hiç biri "Evrenin birden çok yaratıcısı vardır" veya "Allah'ın bütün sıfatlarında kendisine denk bir başka ilah vardır" demezler. Hiç bir müşrik böyle bir söz söylememiştir. Tersine onlar da göklerin ve yerin bir tek yaratıcısı olduğunu kabul ederler. Kur'an'ın şu ayet'le-ri bize bu gerçeği açıkça bildirir:

"Eğer onlara-gökleri ve yeri kim yarattı?- diye soracak olursan, mutlaka "Allah" diyeceklerdir"

(Zümer: 39/38)

"De ki; "Biliyorsanız, söyleyiniz bakalım, dünya ve üzerindeki varlıklar kime aittir?" Mutlaka "Allah'a a-ittir" diyeceklerdir. De ki; "O halde niye bunu düşünüp değerlendirmiyorsunuz?" Yine onlara "Yedi kat göğün ve Arş'ın Rabb'i kimdir?" diye sor. Sana "Bunlar Allah'a aittir" diyeceklerdir. De ki; "Ondan niçin korkmuyorsunuz?" Yine onlara "biliyorsanız, söyleyiniz bakalım, her şeyin egemenliği kimin elindedir? Her şeyi koruyup gözettiği hafde koruyucu ve gözeticisi olmayan kimdir?" diyeceklerdir. De ki: "O halde niçin aldanıyorsunuz?" (Mü'minun: 23/84-89)

"O size kendi hayatınızdan bir örnek gösterdi. Bakınız bakalım, eliniz altındakiler arasında verdiğimiz n-zıklarda size ortak olanlar, sizinle eşit düzeyde söz sahibi, özünüzden sakınır gibi çekindiğiniz kimseler var mı?"

(Rum: 30/28) ^{611[157]}

Şefa'at Meselesi

Müşrikler, Allah'a ortak saydıkları ilahlarını sadece Allah'a yaklaştıracı birer aracı olarak kabul ederler. Nitekim Cenab-ı Allah (c.c.) bu gerçeği aşağıdaki ayet'lerde şöyle açıklıyor:

"Onun dışında veliler edinerek "Biz bunlara, sırf bizi Allah'a yaklaştırsınlar diye tapıyoruz" diyenlere gelince, hiç şüphesiz Allah, onların aralarında ayrılığa düştükleri konuda hüküm verecektir" (Zümer: 39/3)

"Yoksa Allah dışında bir takım aracılar (şefa'atçiler) mi edindiler? De ki; Bu şefa'atçılar hiç bir şeye güçleri yetmeyen ve düşünemeyen şeyler olsalar da mı onları aracı edineceksiniz?" De ki; "Şefa'at yetkisi tümü ile Allah'a aittir. Göklerin ve yerin egemenliği O'nun elindedir" (Zümer: 39/44)

"Allah'ı bırakıp kendilerine ne faydası ve nede zararı olmayan şeylere tapıyorlar ve "Bunlar Allah katında bizim şefa'atçilerimizdir" diyorlar. De ki "Allah'a, göklerde ve yerde O'nun bilmediği birşeyi mi haber veriyorsunuz?" (Yunus: 10/18)

"Ben niçin beni yaratana tapmayayım? Hepiniz O'na döndürüleceksiniz. Ondan başka ilahlar edinir miyim hiç? Eğer esirgeyici Allah bana bir zarar vermeyi dile-se, bu ilahların ne şefa'atleri bana fayda sağlayabilir ve nede beni kurtarabilirler".

O taktirde ben apaçık bir sapıklık içinde olurum. Ben hepinizin Rabb'i olan Allah'a inandım, gelin beni dinleyiniz" (Yasin: 36/22-25)

"Andolsun ki, sizi ilk yarattığımız gibi, yine tek başına olarak bize geldiniz ve dünyada size verip de hayaline daldırdığımız şeyleri de arkanızda bıraktınız. Hani bizim ortaklarımız olduklarını sandığınız aracılarınızı da yanınızda görmüyoruz. Bakınız işte, onlarla ilişkiniz kesilmiş, ilah sandığınız şeyler sizden uzaklaşıp kaybolmuştur" (En'am: 6/94)

"Allah'dan başka ne bir veliniz ve nede bir şefa'atçiniz yoktur" (Secde: 32/4)

"Rabb'lerinin huzurunda toplanacaklarına inanıp da bu durumdan korkanları uyar ki, O'ndan başka ne bir velileri ve nede şefa'atçileri,yoktur. Bu hususta onları uyar ki, belki çekinirler" (En'am: 6/51)

Bu konuda insanlar, görüş bakımından ikisi aşırı kutuplar ve birisi de orta yol yolcuları olmak üzere üçe ayrılırlar:

1- Müşrikler, sapık hristiyan ve yahudileri ile bu ümmetin, bazı bicTatçıları Kur'an'ın karşı çıktığı bir şefa'atin varlığına inanırlar.

2- Haricilerle ile Mutezile akımı yanlıları Rasulullah'ın (s.a.v.) ümmetinin büyük günahkarlarına şefa'atçi olacağını reddederler. Hatta bid' atçılarının bir kesimi insanın başkasının şefa'atinden ve duasından yarar sağlayabileceğini kabul etmezler. Tıpkı ölü adına sadaka vermenin ve oruç tutmanın ona fayda sağlamayacağına inandıkları gibi. Bu görüşün taraftarları aşağıdaki ayet'leri delil

^{611[157]} İbn-i Teymiyye, Sırat-ı Mustakim, Tevhid Yayınları: 424-427.

gösterirler:

"Ey mü'minler, ne alış+verişin, ne dostluğun ve ne de şefaatin işe yaramayacağı gün gelmeden önce size verdiğimiz rızıktan harcayınız" (Bakara: 2/254)

"O gün zalimler ne bir dost ve ne de sözü geçer bir şefaatchi bulamayacaklardır" (Mü'min: 40/18)

3- Bu ümmetin öncü ve önderleri ile onların yolundan giden "Ehl-i Sünnet" bağlılarına gelince bunlar gerek Rasulullah'nın (s.a.v.) ümmetinin bazı büyük günahkarlarına şefaate edeceğine, gerek bunun dışındaki şefaate yetkisine ve gerekse diğer bazı peygamber ve meleklerin şefaate edeceklerine inanırlar.

Ayrıca onlara göre hiç bir "Ehl-i Tevhid (gerçek anlamda Allah'a inanan kimse)" ebedi olarak cehennemde kalmaz. Bunun yanında ölünün başkasının duasından, şefaatten ve kendi adına verilecek sadakadan yarar sağlayacağına, çünkü bunların hep Hadis'lerle sabit olduklarına inanırlar. Hatta alimler arasında geçerli olan iki zıt görüşten birine göre oruç da böyledir.

Yalnız bu kesimin görüşüne göre şefaatchi kimse başkası adına dua edip dilekte bulunabilir, ama yaptığı şefaatin yararlı olabilmesi, Allah'ın iznine bağlıdır. Bu görüşlerini şu deliller ile savunurlar. Her şeyden önce Cenab-ı Allah (c.c.) aşağıdaki ayet'lerde şöyle buyuruyor:

"O'nun izni olmadan kim O'nun katında şefaate edebilir?" (Bakara: 2/255)

"Göklerde nice melek var ki, onların şefaati hiç bir fayda sağlamaz. Meğer ki, bu şefaate Allah'ın dilediklerine izin vermesinden ve razı olmasından sonra olsun"

(Neem: 53/26)

Öteyandan Buhari'nin bildirdiğine göre Kıyamet günü, insanlar Adem'den (a.s.) başlayarak sırası ile Nuh (a.s.), İb-rahim (a.s.), Musa (a.s.) ve İsa (a.s.) gibi en seçkin peygamberlerden şefaate dileğinde bulunup da talepleri reddedildikten sonra Önceki ve sonraki tüm günahlarının peşinen affedildiği bildirilen Rasulullah'a (s.a.v.) baş vuracaklardır. Hadis'in devamını bizzat Rasulullah'tan (s.a.v.) dinleyelim:

"Bunun üzerine Rabbimin huzuruna giderim. O'nu görür görmez secdeye kapanır ve O'na şu anda dile getiremeyeceğim övgülerle hamederim. O anda bana şöyle buyurur; "Ey Muhammed, başını secdeden kaldır ve söyle, ne söylersen dinlenecektir. Dile, ne dilersen verilecektir. Şefaatchi ol, şefaatchiliğin kabul edilecektir". Rabb'im bu sözleri sona erince kendisine "Ya Rabbi, senden ümmetimin bağışlanmasını istiyorum" diyeceğim. Bunun üzerine Allah, ümmetimin oluşturduğu kalabalık arasından hudutlarla çizerek belirlediği bir kesim ayırır, ben de onları cennete koyarım"^{612[158]}

Nitekim Cenab-ı Allah (c.c.) şöyle buyuruyor:

"De ki; Allah'dan başka ilah olduklarını sandığınız şeyleri çağırın bakalım. Onlar başınıza gelen belayı ne giderebilirler ve ne de başka bir tarafa yöneltebilirler. O yalvardıkları da, onların Allah'a en yakın olanları da

^{612[158]} Buhari Tevhid: 7410; Müslim İman: 193; Ahmed: 3/144.

Rabb'lerine yanaşabilmek için vesile ararlar, O'nun merhametini umarlar, azabından korkarlar. Çünkü Rabb'inin azabı gerçekten korkunçtur" (İsra: 17/56-57)

Bazı ilk dönem (selef) tefsircileri yukardaki ayet'leri açıklarken şöyle diyorlar: "Vaktiyle bazı kavimlerin dua ederken azizlerden, Mesih'den ve meleklerden medet ummaları üzerine Allah (c.c.) bu ayet'leri indirerek kendilerinden medet umulan bu şahsiyetlerin de Allah'a yaklaşmak için uğraştıklarını, O'nun rahmetini umarak azabından korktuklarını haber vermiştir".

Buhari'de belirtildiğine göre bir gün sahabilerden Ebu Hüreyre (r.a.) Rasulullah'a (s.a.v.):

"Ya Rasulallah! Kıyamet günü senin şefatine mazhar olma bahtiyarlığına ermesi en muhtemel kimse kimdir?" diye sordu. Rasulullah (s.a.v.) da Ebu Hüreyre'ye (r.a.) şu karşılığı vermiştir:

"Ey Ebu Hüreyre, Hadis'e karşı olan düşkünlüğünü bildiğim için bu konuyu senden önce bana hiç kimsenin sormayacağını tahmin etmişim* zaten. Kıyamet günü benim şefaate mazhar olmaya en yakın kişi, sırf Allah rızası için "la ilahe illallah" diyen kimsedir"^{613[159]}

Demek ki, kul ne derece ihlash ise o derece şefaate layık olur. Buna karşılık kim bir mahluka gönül bağlar, onu umut ve korku kaynağı diye bellerse şefaatten en uzak kişi olur.

Sebebine gelince bir yaratılmışın başka bir yaratılmışı şefaet etmesi, şefaatçinin şefaati kabul edecek kimsenin iznini almaksızın şefaet isteyene yardım etmesi şeklinde olur. Hatta şefaati kabul edecek kimse şefaatçiye ya muhtaç olduğu veya ondan çekindiği için şefaatçinin ricasını kabul e-der. Oysa Allah'ın hiç bir varlığa ihtiyacı yoktur. Varlıkların tümünü istediği gibi ve tek başına olarak çekip çeviren O'dur. Bu yüzden o izin vermedikçe hiç bir şefaatçi ortaya çıkamaz. Şefaatçiye izin veren de yapılacak şefaet dileğini kabul edecek olan da O'dur, Tıpkı önce kulunun kalbine dua etmeyi ilham edip de sonra bu duayı kabul ettiği gibi. Kısacası, her şey O'nun elindedir.

Kul, eğer insanlar arasından bir şefaatçi ararsa belki gözüne kestirdiği şefaatçi kendisine şefaatçi olmak istemez. Şefaatçi olmayı kabul etse de ya Allah onun şefaatçi olmasına izin vermeyebilir veya şefaatini kabul etmeyebilir.

Bilindiği gibi Allah'ın en üstün kullan sırasıyla Rasulul-lah'la (s.a.v.) İbrahim'dir (a.s.). Oysa Rasulullah (s.a.v.), amcası Ebu Talib'e:^{614[160]}

"Eğer önüme yasak konmaz ise mutlaka senin af edilmeni dileyeceğim" dediği halde bu dileğinden vazgeçiril-di. Yine bazı münafıkların cenaze namazını kılan ve onlar için dua eden Rasululâh'a (s.a.v.) bizzat Cenab-i Allah:

"Onlardan ölen bir kimse üzerine katiyyen namaz kılma ve mezarı başında da durma" (Tevbe: 9/94)

diye uyarmıştır. Yine Allah, kendisine:

"Eğer onlar için yetmiş kere af d il esen bile Allah onları affetmez" ayet'ini

^{613[159]} Buhari İlim: 99; Ahmed: 2/373.

^{614[160]} Buhari Menakıb: 3883; Müslim İman:24.

indirince:

"Eğer yetmiş kereden çok af dilediğim takdirde affedileceklerini bilsem öyle yapardım"^{615[161]} demesi üzerine bu defa:

"Onlar (münafıklar) için af dilesen de dilemesen de aynıdır. Allah onları asla affetmez" (Tevbe: 9/80) ayet-i inmiştir.

Öteyandan Cenab-ı Allah (c.c.) İbrahim (a.s.) hakkında da şöyle buyurmuştur:

"İbrahim'den korku gidip kendisine müjde gelince Lut kavmi hakkında bizimle mücadele etmeye başladı.

Çünkü İbrahim gerçekten yumuşak huylu, yufka yürekli ve yüz tutup yalvaran bir kişidir" (Hud: 11/74-75)

Yine aynı İbrahim (a.s.):

"Ey Rabbimiz, hesaplaşma günü ana-babamı ve mü'minler affeyle" şeklinde bir vaadde bulunup, da babasının affedilmesini dileyince Allah, onun için şöyle buyurmuştur:

"İbrahim ile onunla birlikte onlarda sizin için çok güzel bir örnek var. Onlar kavimlerine "Biz gerek sizden ve gerekse Allah dışında taptığınız putlardan uzağız. Sizi tanımıyoruz. Siz bir tek Allah'a inamncaya kadar aramızda sürekli bir düşmanlık ve nefret vardır" dediler. Yalnız İbrahim babasına "senin için Allah'dan af dileyeceğim" dedi" (İbrahim: 14/60)

Cenab-ı Allah (c.c.) bu konudaki ilkeyi Kur'an'ın başka bir yerinde şöyle ifade ediyor:

"Akraba bile olsalar, cehennemlik oldukları kesinlikle belli olduktan sonra Allah'a ortak koşanlar için af dilemek, ne peygamberin ve ne de mü'minlerin yapacağı bir iş değildir. İbrahim'in babası için af dilemesi, sırf ona verdiği sözden dolayı idi. Fakat babasının bir Allah düşmanı olduğunu kesinlikle görünce ondan uzaklaşıverdi"

(Tevbe: 9/113-114)

Kısacası Allah'ın (c.c.) ortaksız bazı hakları ve peygamberlerin rakipsiz bazı hakları gibi mü'minlerin de mü'minler üzerinde bazı hakları vardır. Nitekim Buhari ile Müslim'de belirtildiğine göre sahabilerden Muaz b. Cebel şöyle diyor:

"Bir defasında Rasulullah'la (s.a.v.) birlikte yolculuktaydık. O devenin Önüne ben de arkasına binmiş gidiyorduk. Bir ara bana:

"Ya Muaz, Allah'ın kulları üzerindeki hakkı nedir, biliyor musun?" diye sordu. Kendisine:

"Allah ve Rasulü bilir" diye karşılık vermem üzerine:

"Ya Muaz, Allah'ın, kulları üzerindeki hakkı O'na ibadet etmeleri ve kendisine hiç birşeyi ortak etmemeleridir. Peki, kullar bu görevlerini yaptıkları takdirde Allah üzerinde hakları nedir, biliyor musun?" dedi. Kendisine:

"Allah ve Rasulü bilir" diye karşılık verince;

"O takdirde kulların Allah üzerindeki hakkı onları azaba çarptırmamasıdır" dedi.^{616[162]}

^{615[161]} Buhari Cenazeler: 1366.

^{616[162]} Buhari Cihad: 2856; Müslim İman: 30.

Demek ki, Allah kendisine hiç bir ortak koşulmaksızın ibadet edilmeye müstahaktır. Tüm peygamberlerin insanlara iletilmekle görevlendirildikleri ve ilahi kitapların biricik iniş gerekçesi olan "Tevhid inancı"nın özü ve temel ilkesi budur. Nitekim Cenab-ı Allah (c.c.) bu gerçeği aşağıdaki ayet'lerde şöyle açıklıyor:

"Senden Önce göndermiş olduğumuz peygamberimize sor bakalım. Acaba Rahman olan tek Allah'dan baş-ka>tapdacak bir ilah belirledik mi?" (Zuhruf: 43/43)

"Senden Önce gönderdiğimiz hiç bir peygamber yok ki, kendisine "Benden başka ilah yoktur, bana kulluk ediniz" diye vahyetmiş olmayalım" (Enbiya: 21/25)

"Biz her ümmete "Allah'a ibadet ediniz ve Tağut'tan uzak durunuz" diyen birer peygamber gönderdik"

(Nahl: 16/36)

Sırf Allah'dan korkmak, başka hiç kimseden çekinmemek de bu ilkenin kapsamı içindedir. Nitekim Cenab-ı Allah (c.c.) şöyle buyuruyor:

"Kim Allah'a ve Rasulullah'a itaat eder, Allah'dan korkar, O'ndan çekinirse işte kurtuluşa erenler bunlardır" (Nur; 24/52)

Görüldüğü gibi, ayet'te "itaat" hem Allah ve hem de Rasulullah (s.a.v.) için söz konusu edilmiştir. Tıpkı şu ayet'te olduğu gibi:

"Peygamber size ne verdi ise onu alınız ve size neyi yasakladı ise ondan kaçınınız" (Haşr: 59/7)

Demek ki, "Haram" Rasulullah'ın (s.a.v.) haram kıldığı, "Helal" Rasulullah'ın (s.a.v.) helal olduğunu söylediği ve "Din" de Rasulullah'ın (s.a.v.) meşru kıldıklarıdır.

Fakat Cenab-ı Allah "Bize Allah kafidir, dediler" diye bu-, yurarak "yeterli saymayı" sadece kendisine özgü kılmıştır. Yani "Bize Allah ve Rasulü kafidir, dediler" buyurmamış-tır. Aynı ilkeyi seslendiren bir başka ayet de şöyledir:

"Onlar ki, halk kendilerine "düşmanlarınız size kav-şığı ordu toplamışlar, onlardan korkunuz" deyince bu söz onların imanlarını arttırdı ve "Allah bize yeter, O ne güzel vekildir" dediler" (Al-i İmran: 3/173)

Aynı anlamı değişik bir ifade ile vurgulayan bir başka ayet de şudur:

"Ey Peygamber, Allah, sana ve sana bağlı olan mü'minlere yeter" (Enfal: 8/64)

Az yukardaki ayet-i okumaya devam edersek "Yakında bize Allah kereminden verecek, Rasulü de" buyurulduğunu görüyoruz. Dikkat edersek Allah "Kerem"i sırf kendine özgü kılarak "verme" eylemini yine Rasulullah (s.a.v.) için de kullanmıştır. Bu demektir ki, Rasulullah'ın (s.a.v.) mubah saymadığı hiç bir şey mubah kabul edilemez. Yani herkes elinden gelen her şeyi almak (yapmak) yetkisinde değildir. Ancak şeriatın mubah ilan ettiği şeyleri almak ve yapmak serbest olabilir. Ayet'in son kısmı "Biz sadece Allah'a rağbet ederiz" şeklindedir. Yani "Rağbet etmek" sırf Allah için söz konusudur, başka hiç kimseye yöneltilemez. Tıpkı şu ayet'te buyurulduğu gibi:

"O halde boş zaman bulunca kalk ibadet et ve yalnız Rfıbb'ine rağbet et"

(İnşirah: 94/7-8)

Bilmek gerekir ki, Cenab-ı Allah (c.c.) hiç kimseye her hangi bir varlıktan bir şey İstemeyi kesinlikle emretme-miştir. Bazı durumlarda bunu mubah kıldığı olmuştur, ama hiç bir zaman böyle bir şeyi emretmemiştir. Tersine kul için en yerinde tutum, Allah'dan başka hiç kimseden hiç bir şey istememektir. Nitekim Rasulullah (s.a.v.) İbn-i Ab-bas'a:

"Bir şey isteyeceğin zaman Allah'dan iste ve sığınacağın zaman da Allah'a sığın"^{617[163]} buyurmuştur.

Allah, "kendisine güvenilecek" "kendisinden yardım istenecek", "Yalvanlacak", "korkulacak", "umut bağlanacak", "kulluk edilecek", "kalplerin yöneleceği", "Her kımıldama ve güç belirtisinin kaynaklandığı", "Kendisinden yine kendisine baş vurulabilecek" olan yegane mercidir. Kur'an baştan sona kadar bu temel ilkeyi vurgular. Öteyan-dan Rasulullah (s.a.v.) da "itaat edilecek", "sevilecek", "Hoşnut olunacak", "Hükümlerine boyun eğilecek", "Desteklenecek", "Onurlandırılacak", "İzinden gidilecek", "Kendisine ve getirdiklerine inanılacak" bir mercidir. Bu hususta da bir kaç Örnek ayet okuyalım:

"Kim Peygambere itaat ederse Allah'a itaat etmiş olur" (Nisa: 4/80)

"Biz hiç bir Peygamberi, Allah'ın izni ile itaat edilmekten başka bir amaçla göndermiş değiliz"

(Nisa: 4/64)

"Oysa Allah'ı ve Peygamberi hoşnud etmeleri daha yerinde olurdu" (Nahl: 16/36)

"De ki, eğer babalarımızı, oğullarınızı, kardeşlerinizi, eşlerinizi, hısım-akrabanızı, kazandığınız malları, düşmesinden çekindiğiniz ticaretinizi, hoşunuza giden evlerinizi Allah'dan, Rasulullah'tan ve Allah yolunda Cihad etmekten daha çok "seviyorsanız Allah'ın hakkınızdaki hükmü üzerinizde gerçekleşmesini bekleyiniz"

" (Tevbe: 9/24)

Öteyandan Buharı ile Müslim'in belirttiğine göre Rasu-lullah (s.a.v.) şöyle buyuruyor:

"Şu üç haslet kimde bulunursa imanın tadını hisseder:

- 1- Allah'ı ve Rasulullah'ı, bu ikisi dışındaki her şeyden daha çok sevmek,
- 2- Sırf Allah için bir kimseyi sevmek,
- 3- Allah kendisini kafirlikten kurtardıktan sonra tekrar oraya dönmekten, ateşe atılmaktan çekinir gibi çekinmek"^{618[164]}

Yine bir gün Rasulullah (s.a.v.):

"Varlığımı elinde tutan Allah'a yemin ederek söylüyorum ki, herhangi biriniz beni evladından, ana-baba-sından ve diğer tüm insanlardan daha çok sevmedikçe mü'min olamaz"^{619[165]} buyurunca Ömer (r.a.):

"Ya Rasulallah! Seni kendim dışında kalan her şeyden daha çok seviyorum"

^{617[163]} Tirmizi Sünen: 2516.

^{618[164]} Buhari İman: 16; Müslim İman: 43

^{619[165]} Buhari İman: 58; Müslim İman: 69.

dedi. Bunun üzerine Rasulullah (s.a.v.) Ömer'e (r.a.):

"Hayır, ya Ömer, beni kendinden de çok sevmedikçe olmaz" buyurdu. Arkasından Ömer (r.a.):

"Seni kendimden de çok seviyorum" deyince Rasulullah (s.a.v.) kendisine "İşte şimdi oldu, ya Ömer"^{620[166]} diye cevap verdi. Sözlerimizin burasında aşağıdaki ayet'leri okumanın tam sırasıdır:

"De ki; "Eğer Allah'ı seviyorsanız, bana uyunuz ki, Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı affetsin" (Al-i İmran: 3/31)

"Biz seni ümmetine canlı örnek, müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik"

Ta ki, Allah'a ve Peygambere inanasınız, O'nun dinini destekleyesiniz, O'na saygı gösteresiniz ve sabah-ak-şam Allah'ı teşbih edip şanını yüceltesiniz" (Fetih: 48/8-9)

Bu ayet'lerden açıkça anlaşılıyor ki, "iman etmek" hem Allah ve hem de Peygambere, "Desteklemek" ve "saygı göstermek" Peygambere, "Teşbih etmek" ve "şanı yüceltmek" ise sırf Allah'a özgüdür.

Allah, Rasulullah'ı (s.a.v.) bu "Tevhid" inancını gerçek kimliğine kavuşturmak, yabancı unsurlardan arındırmak ve gündelik konuşmalarda rastlanan bazı denetimsiz deyimlere varıncaya kadar müşrikliğin hertürlü tezahürüne karşı çıkmak için görevlendirip gönderdi. Nitekim Rasulullah (s.a.v.) bir defasında sahabileri

"Sakın "Allah ve Muhammed diledikçe" demeyiniz. Bunun yerine "Önce Allah ve sonra Muhammed diledikçe" deyiniz"^{621[167]} diye uyardı. Yine bir gün adamın birini kendisine:

"Allah ve sen diledikçe" diye hitap eden bir adamı

"Benî Allah'a eş mi koşuyorsun? Öyle diyeceğine "Tek başına Allah diledikçe" de"^{622[168]} diye azarlamakta ge-rî kalmamıştır.

Allah'ın kullar tarafından yapılmasını meşru kıldığı bütün ibadetler, ön şart olarak "dini tümü ile sadece Allah'a yöneltmiş olma" ilkesini içerirler. Ancak o zaman aşağıdaki ayet gerçekleşebilir:

"Oysa onlara s;dece dini yalnız Allah'a yönelterek ve Allah'ı tek bilertk O'na ibadet etmeleri, namaz kılmaları ve zekat vermeleri emredilmişti. İşte dosdoğru din budur" (Beyyine: 98/5)

Yine namaz sırf Allah için, sadaka sırf Allah için, oruç sırf Allah için ve hac hem sırf Allah için ve hem de sırf Allah'ın evi olan Kabe'yi ziyaret ederek yapılacaktır. Başka türlü söylersek hacca gitmekten maksad, Allah tarafından ibadet yeri olarak belirlenen belirli yerlerde sırf Allah'a ibadet etmektir. Bundan dolayı hac tek Allah'a inananların sembolü olarak bilinegelmiştir. Nitekim bazı klasik tefsir bilginleri Kur'an'da geçen "Tek Allah inancının bağlıları" deyimini "Beytullah'ı ziyaret edenler" diye açıklamışlardır. Çünkü yahudiler ile hristiyanlar ne vaktiyle ve nede şimdi Beytullah'ı ziyaret etmezler.

^{620[166]} Buhari Yemin ve Adıklar: 6632.

^{621[167]} İbn Mace Kefaret: 2118; Zevaid; Darimi: 2/295; Ahmed Müsred: 5/7, 239.

^{622[168]} Ahmed Müsred: 1/214-224-283-347.

Yine bu klasik dönem tefsircilerinin belirttiklerine göre

"Kim İslam'dan başka bir dinin peşine düşerse bilsin ki, bu dini Allah kabul etmez" (Al-i İmran: 3/85) ayet-i inince yahudiler ile hristiyanlar:

"Bizim dinimizin adı İslam'dır, bu anlamda biz müslü-manız" diye konuşmaya başladılar. Arkasından

"Yolculuğuna gücü yeten herkesin Beytullah'ı ziyaret etmesi (hacca gitmesi) Allah'ın insanlara yüklediği bir görevdir" ayet-i inip de yahudiler ile hristiyanların:

"Beytullah'ı ziyaret etmesek olmaz mı?" demeleri üzerine bu ayet'in devamı olarak Allah (c.c):

"Kafir olanlara gelince hiç şüphesiz, Allah tüm varlıklardan müstağnidir" buyurmuştur. (Al-i İmran: 3/97)

Bilmek gerekir ki, Allah'ın: "Kim İslam'dan başka bir dinin peşine düşerse bilsin ki, bu dini Allah kabul etmez" ayet'inde dile gelen uyarı, eski-yeni bütün dönemlerin insanlarına yönelik ortak bir ilkeyi içerir. Bu ilkeye göre "İslam Dini", Allah'ın tüm peygamberleri tarafından getirilmiş ve eski-yeni bütün mü'min kullarının benimsemiş oldukları ortak bir dinin adıdır. Nitekim Allah Kur'an'da yeryüzü halkına göndermiş olduğu ilk elçileri arasında yer alan Nuh, İbrahim, Yakub, Musa ve Süleyman gibi peygamberleri ve onlara inananları "müslümanlar" olarak nitelemektedir. Aşağıda bu konudaki ayet'lerin başlıcalarını okuyacaksınız:

"Onlara Nuh'un başından geçenleri anlat: Hani o kavmine dedi ki: "Ey kavmim, eğer benim ortaya çıkışım ve size Allah'ın ayet'lerini hatırlatmam size ağır geldi ise, biliniz ki, ben Allah'a güveniyorum; siz de ortaklarınızla birlikte biraraya gelip ne yapacağınızı ka-rarlaştırınız ki, yapacağınız şey başınıza dert açmasın. Sonra da bana hiç bir mühlet tanımaksızın aleyhimde vermiş olduğunuz kararı uygulayınız. Eğer benim çağırma yüz çevirecek olursanız, biliniz ki, ben sizden hiç bir ücret istemiş değilim. Benim mükafatımı sadece Allah verecektir. Bana müslümanlardan olmak emredildi"

(Yunus: 10/71-72)

"Kendini bilmezlerin dışında kim İbrahim'in dininden yüz çevirir ? Biz İbrahim'i seçkin kıldık, o hiç şüphesiz ahirette de salihler arasındadır. Hani Rabb'i O'na "İslam ol" deyince o da "Alemlerin Rabbine teslim oldum" dedi. İbrahim ve Yakub bu inancı oğullarına da tavsiye ederek "Ey oğullarım, Allah sizin için bu dini seçti. Buna göre mutlaka müslüman olarak ölünüz" dediler. Yoksa Yakub ölmek üzereyken yanında mıydınız? Hani O oğullarına "Benden sonra kime tapacaksınız?" diye sorunca oğulları kendisine "Gerek senin ve gerekse ataların İbrahim, İsmail ve İshak'ın ilahları olan tek Allah'a kulluk edeceğiz. Biz O'na teslim olanlarız" dediler" (Bakara: 2/130-133)

Kur'an bize Yusuf'un (a.s.) şu duasını nakleder:

"Ey Rabb'im, sen bana-egemenlik verdin ve rüya yorumlamayı öğrettin. Ey göklerin ve yerin yaratıcısı, dünyada da ahirette de benim dostum, dayanağım sensin. Beni müslüman olarak öldür ve salihler araşıma kat" (Yusuf: 12/101)

"Hani Musa kavmine dedi ki: "Eğer gerçekten Allah'a inanıp müslüman olduysanız, sadece O'na güveniniz"

(Yunus: 10/84)

Cenab-ı Allah (c.c.) Beni İsrail peygamberleri hakkında da şöyle buyuruyor:

"Biz Tevrat'ı indirdik. O yol gösterici ve nur dolu bir kitaptır. İslam olmuş peygamberler, ona göre yahudiler arasında hüküm verirlerdi. Kendilerini Allah'a adanmışlar ile zahidler de bu Allah'ın kitabından edindikleri bilgelere göre hüküm verirlerdi. Onlar o kitabın canlı örnekleri idiler. Buna göre insanlardan değil, benden korkunuz ve sakın benim ayet'lerimi basit paralar karşılığında satmayınız. Allah'ın indirdiğine göre hükmetme-yenler, kafirlerin ta kendileridirler" (Maide: S/44)

Kur'an'da Saba melikesi Belkıs'ın Allah'a şöyle yal-vardığı naklediliyor:

"Ey Rabb'im, ben kendi kendime zulmetmişim, Şimdi Süleyman ile birlikte alemlerin Rabbine teslim oluyorum" (Nemi: 27/44)

Cenab-ı Allah (c.c.) İsa'nın (a.s.) ümmeti adına şöyle buyuruyor:

"Hani İsa'nın havarilerine "Bana ve Peygamberlerime iman ediniz" diye vahyetmişim de onlar da "İnandık müslüman olduğumuza şahid ol" dediler"

(Maide: 5/111)

Yine havarilerle ilgili olan başka bir ayet'te de şöyle buyuru luyor:

"Ey Rabb'imiz, indirdiğin kitaplara inanıyor ve Peygamberin izinden gidiyoruz. Bizi de şahidler arasında yaz" (Maide: 5/83)

Cenab-ı Allah (c.c.) bir başka ayette şöyle buyuruyor:

"Yüzünü Allah'a döndürüp iyi ameller işleyen ve İbrahim'in doğru yoluna bağlanan kimseden daha güzel dinlisi kim olabilir? Allah, İbrahim'i dost edinmişti"

(Nisa: 4/125)

Aşağıdaki ayet'lerde de şöyle buyuruluyor:

"Dediler ki, "Yahudi ve hristiyanlardan başka hiç kimse cennete giremeyecektir" Bu onların kuruntusudur. Dedi ki; "Eğer doğru söylüyorsanız, delilinizi gösteriniz" Hayır, öyle değil. Kim iyi ameller işler ve yüzünü Allah'a döndürürse Rabbi katında mükafatını alır. Böyleleri için korku söz konusu değildir, onlar hiç üzülmeyecekler de" (Bakara: 2/111-112)

Buradaki "Yüzü Allah'a döndürmek" kulun kalbini sırf Allah'a yönelterek ibadet etmesi ve "İyi amel işlemek" de Allah'ın emirlerine uygun ve şeriatte yeri olan salih ameller yapması anlamında yorumlanmıştır. Gerçekten bu iki ilke, yani sırf Allah'a ibadet etmek ve ibadetleri bîd'atlere saparak değil de şeriata uygun biçimde yapmak, İslam dininin bütün diğer ilkelerini de kapsamlarına alan ana ilkelerdir. Bunun böyle olduğundan emin olmak için sırf şu ayet-i okumak yeterlidir.

"Kim Rabbine kavuşmayı isterse salih ameller işlesin ve Rabbi için yaptığı ibadetlere başka hiç kimseyi ortak etmesin" (Kehf: 18/110)

Nitekim bize ulaşan bilgilere göre Ömer'in (r.a.) sık sık yaptığı dualardan biri şöyle idi; "Ya Rabbi, işlediğim tüm amelleri salih kıl, onların sırf senin rızan

için işlenmiş, halis ameller olmalarını nasip eyle. Onlara hiç kimsenin ortak olmasına meydan verme".

Fudayl b. İyaz: "Allah hanginiz daha güzel amel yapacaksınız diye sizi deneyden geçirmek için hayatı ve ölümü yarattı" ayet'ini açıklarken "Yani en ihlaslı ve doğru ameli" dedi. Bu sözlerini işiten arkadaşları "Ya Ebu İyaz, en ihlash ve doğru amel derken neyi kastediyorsunuz?" deyince sözlerini şöyle açıkladı; "Yapılan amel eğer ihlash olur, fakat doğru olmaz ise kabul edilmez. Buna karşılık eğer amel doğru olur, fakat ihlash olmaz ise yine kabul edilmez. Yapılacak amelin kabul edilmesi için hem ihlash ve hem de doğru yapılmış olması gerekir. İhlaşlı amel, sırf Allah rızası gözetilerek yapılan amel ve doğru amel de Sünnet'e uygun olarak yapılan ameldir"^{623[169]624[170]}

Şehadet Kelimesinin Özü

Bu iki temel ilke İslam'ın özünü oluşturan "şehadet cümleleri"ne gerçeklik kazandırır. Yani Allah'dan başka ilah olmadığını ve Rasulullah'ın (s.a.v.) Allah'ın Rasulü olduğunu ifade eden şehadet cümlelerine.

Çünkü Allah'dan başka ilah olmadığına şehadet etmek, ilahlığı sadece Allah'a isnad etmek anlamına gelir. Buna göre bu cümleyi dile getiren bir insan kalbinin ne sevgi, ne korku, ne umut ne yüceltme, ne büyük sayma, ne rağbet ve ne de çekinme yolu ile başka bir şeyi Hah edinmemesi gerekir. Bunun tersine kesinlikle dinin tümü ile Allah'a yöneltmesi icabeder. Tıpkı Cenab-ı Allah'ın (c.c.) şu ayet'te buyurduğu gibi:

"Fitne (kargaşalık ve bozgunculuk) tamamen ortadan kalkıp da din tümü ile Allah'a ait hale gelinceye kadar kafirlerle savaşınız" (Enfal: 8/39)

Öteyandan Tirmizi'de yer alan bir Hadis'e göre Rasulul-lah (s.a.v.) dinin kemale ermesini şöyle tanımlıyor:

"Kim Allah için sever, Allah adına nefret eder, Allah için verir ve Allah için vermekten kaçınırsa İmanını kemale erdirmiş olur"^{625[171]}

Buna karşılık eğer bir kısmı Allah'a ve bir kısmı da başkasına ait sayılırsa ortada, "başkasına" ayrılan pay oranında şirk (müşriklik) var demektir. Başka türlü söylersek mü'minlerin sevgileri ya Allah 'a dönüktür veya Allah içindir. Buna karşılık müşriklerin sevgisi Allah için başkaları arasında bölüştürülmüştür. Nitekim Cenab-ı Allah şöyle buyuruyor:

"Kimi insanlar Allah'a Allah'ın dışında eşler koşarlar ve bu eş koştukları şeyleri Allah'ı sevdikleri gibi severler. Mü'minler ise en çok Allah'ı severler"

(Bakara: 2/165)

Rasulullah'ın (s.a.v.) Allah'ın Rasulü olduğunu dile getiren ikinci şehadet cümlesi Rasulullah'ı (s.a.v.) haber verdiği her konuda onaylamayı ve verdiği tüm

^{623[169]} Ebu Nuaym Hilye İbrahim: 8/95.

^{624[170]} İbn-i Teymiyye, Sırat-ı Mustakim, Tevhid Yayınları: 427-443.

^{625[171]} Ebu Davud: 4679; Tirmizi Kıyamet: 2523; Ahmed Müsned: 3/438-440.

emirleri yerine getirmeyi içerir. Onun var saydığı her şeyi var kabul etmek ve O'nun karşı çıktığı her şeye karşı olmak gerekir. Bunun sonucu olarak Rasulullah (s.a.v.) Allah için hangi isim ve sıfatları sabit gördü ise insanlar da sabit saymalı, buna karşılık o Allah'a hangi isini ve sıfatları yakışksız gördü ise "yaratıklara benzemek gibi" insanlar da o tür isim ve sıfatları Allah'a yakıştırmaktan kaçınmalıdırlar. Ancak o zaman "tadil (yok sayma)" ve "temsil (benzetme)" tehlikelerinden uzak kalarak "benzetmesiz var sayma" ve "yok saymasız arandırma" özelliklerini senteze kavuşturmuş hayırlı bir inanç sistemine sahip olabilirler.

Buna bağlı olarak insanlar Rasulullah'ın (s.a.v.) emrettiklerini yapmalı, yasakladıklarını yapmaya son vermeli, O'nun helal dediklerini helal bilip haram saydıklarını haram kabul etmelidirler. Başka bir biçimde söylersek Allah'ın ve Rasulullah'ın (s.a.v.) haram saydiklarından başka haram ve Allah ile Rasulullah'ın (s.a.v.) meşru kıldıklarından başka din olamaz. Unutmayalım ki, Cenab-i Allah (c.c.) Kur'an'ın bir çok yerinde bunun tersini yaptıkları gerekçesi ile müşrikleri kınamaktadır. Yani müşrikler Allah'ın haram kılmamış olduğu bazı şeyleri haram saymakta ve Allah'ın izin vermemiş olduğu biçimde bir din ortaya sürmektedirler. Örnek olarak şu ayet'leri okumalıyız:

"Allah'ın yarattığı ekinlerden ve hayvanlardan Allah'a pay ayırdılar ve zanlarınca "Bu Allah'a ve bu da ortak koştuklarımıza" dediler. Ortak koştuklarına ayırdıkları paylar Allah'a ulaşmazken Aüh'a ayırdıkları paylar ortak koştuklarına düşüyor. Verdikleri hükümler ne kadar fenadır! Zanlarınca dediler ki; "Bunlar dokunulmaz hayvanlar ve ekinlerdir. Bunları bizim dilediklerimizden başkası yiyemez. Bunlar da sırtların binilmesi yasak hayvanlardır. Bazı hayvanları da Allah'ın adını anmaksızın boğazlarlar. Bütün bunları Allah'a iftira olarak ortaya attılar. Fakat Allah yakında onlara bu iftiralarının cezasını verecektir"

(En'am: 6/136-138)

Bir de şu ayet-i incelemeliyiz:

"Yoksa onların, Allah'ın izin vermediği biçimde din ortaya koyan ortak ilahları mı var?" (Şuara: 26/21)

Öteyandan Cenab-ı Allah (c.c.) Kur'an'da Rasulullah'a (s.a.v.) şöyle seslenmektedir:

"Ey Peygamber, biz seni şahid (örnek), müjdeleyici, uyarıcı, izni uyarınca Allah'a çağırıcı ve aydınlık saçıcı bir kandil olarak gönderdik" (Ahzab: 33/45)

Görüldüğü gibi Cenab'ı Allah (c.c.) Rasulullah'ı, kendi izni ile insanları kendisine çağırarak görevlendirdiğini belirtmektedir.

Buna göre kim Allah'dan başkasına dua eder, ondan bir şey dilerse Allah'a şirk koşmuş olur. Bunun yanında kim Allah'a, "O'nun izin vermediği şekilde" dua ederse o kimse bir bid'atçıdır. Şirk bir tür bid'at olduğu gibi bid'atçılık da git gide şirke götürür. Hiç bir bid'atçı bulunamaz ki, şu veya bir oranda şirke bulaşmamış olsun. Nitekim Cenab-i Allah (c.c.) yahudiler ile hristiyanlar hakkında buyuruyor ki:

"Allah'ı bir yana bırakarak hahamlarını, rahiplerini ve Meryem oğlu Mesih'i ilah edindiler. Oysa kendilerine sadece tek Allah'a kulluk etmeleri emredildi. Kendisinden başka ilah olmayan ve onların koştukları ortaklardan münezze olan Allah'a" (Tevbe: 9/31)

Yahudiler ile hristiyanların müşrikliklerinin sebeplerinden biri, ayet'te sözü geçen dini önderlerin haramları helal saydıklarında onlara itaat etmeleri, buna karşılık helalleri de haram sayarken yine o kimselere boyun eğmeleridir. Şimdi de şu ayet-i okuyalım:

"Kendilerine Kitap verilmiş olanlardan Allah'a ve ahiret gününe inanmayan, Allah'ın ve Rasulullah'm haram kıldıklarını haram saymayan ve hak dini din edinmeyen kimselerle boyun eğerek kendi elleri ile cizye verecekleri zamana kadar savaşınız" (Tevbe: 9/29)

Görüldüğü gibi Cenab-ı Allah (c.c.) bu kimselerin Allah'a ve ahiret gününe inanmamalarını, Allah'ın ve Rasulullah'm (s.a.v.) haram kıldıklarını haram saymamak ve hak dini din edinmemekle aynı düzeyde değerlendirerek yanyana almaktadır.

Buna karşılık mü'minler Rasulullah'm (s.a.v.) Allah ve ahiret günü hakkında anlattıklarını onaylayan, Allah'a ve ahiret gününe inanan; emirleri, yasakları, helal kıldıkları ve haram saydıkları konusunda Rasulullah'a (s.a.v.) itaat eder, Allah'ın ve Rasulullah'm (s.a.v.) haram kıldıklarını haram sayarak hak dini din edinen kimselerdir. Zaten Allah iyiliği emredip kötülüklerden alıkoysun, temiz şeyleri helal kılıp pis şeyleri haram ilan etsin diye peygamber göndermiştir. Başka türlü söylersek onlara iyi olan her şeyi emredip kötü olan her şeyden kaçınmalarını istemiş, temiz olan bütün şeyleri helal kılarak pis olan bütün şeyleri haram ilan etmiştir.^{626[172]}

İslam Terimi

"İslam" terimi teslim olmak, boyun eğmek ve sırf Allah'a yönelmek anlamlarını birlikte içerir. Terimin bu anlamı, Kur'an'ın şu ayet'inde ifadesini bulur:

"Allah puta tapanlarla tek Allah'a inananların durumunu size şu örnekle anlatır: Birbirleri ile çekişen çok sayıda ortakların sahip oldukları biri ile yalnız bir tek kişiye bağlı olan bir adam düşününüz" (Zümer: 39/29)

Demek ki, İslam'ın söz konusu olabilmesi için mutlaka tek Allah'a teslim olmak ve O'nun dışındaki her şeye teslim olmaktan sıyrılmak gerekir. İşte "Lailahe illallah: Allah'dan başka ilah yoktur" cümlesinin asıl anlamı budur.

Buna göre kim Allah ile birlikte bir başka şeye teslim olursa bu kimse müşriktir. Allah ise kendisine ortak koşmayı asla affetmez. Buna karşılık kim Allah'a teslim olmaz ise büyükenerek O'na kul olmaktan yüz çevirmiş demektir. Cenab-ı Allah (c.c.) böyleleri hakkında şöyle buyuruyor:

"Bana dua ediniz de duanızı kabul edeyim. Büyükenerek Bana kulluk etmeye

^{626[172]} İbn-i Teymiyye, Sırat-ı Mustakim, Tevhid Yayınları: 443-447.

tenezzül etmeyenler horlanarak cehenneme gireceklerdir" (Mü'min: 40/60)

Elimizde bu ayet'le aynı anlama gelen şöyle bir Hadis vardır. Rasulullah (s.a.v.) bir defasında:

"Kalbinde zerre kadar kibirlilik bulunan bir kimse cennete giremez. Buna karşılık kalbinde zerre kadar iman bulunan kimse de cehenneme girmez" buyurdu. Bu sözleri dinleyen sahabilerden biri Rasulullah'a (s.a.v.):

Ya Rasulallah! Giydiği elbisenin ve ayağındaki ayakkabının güzel olmasını seven birini ele alalım. Bu adamın yaptığı kibir sayılır mı?" diye sordu. Rasulullah (s.a.v.) bu soruya şu cevabı verdi;

"Hayır, sayılmaz. Çünkü Allah güzeldir ve güzelliği sever. Kibirlilik, gerçeği hazmedememek ve insanları küçümsemektir"^{627[173]}

Yahudilerin ana özelliği kibirlilik ve hristiyanlarınkı ise müşrikliktir. Nitekim Cenab-ı Allah (c.c.) bize yahudi-leri şöyle tanıtıyor:

"Ne zaman ki, bir peygamber size canınızın istemediğidir şey getirdi ise onu kibirlenerek reddetmediniz mi?" (Bakara: 2/87)

Buna karşılık hristiyanları da şöyle tanıtıyor:

"Allah'ı bir yana bırakarak hahamlarını, rahibleri-ni ve Meryem oğlu Mesih'i ilah edindiler. Oysa kendilerine sadece tek Allah'a kulluk etmeleri emredildi. Kendisinden başka ilah olmayan ve onların koştukları ortaklardan münezzehtir olan Allah'a" (Tevbe: 9/31)

Bundan dolayı Cenab-ı Allah (c.c.) hristiyanları anlatırken şöyle buyuruyor:

"De ki: "Ey Kitap ehli, gelin aramızda ortak olan bir ilkede anlaşalım: Sadece Allah'a kulluk edelim, O'na hiç bir şeyi ortak koşmayalım ve Allah'ı bırakarak birbirimizi ilah edinmeyelim" Eğer yüz çevirirlerse "şa-hid olunuz, biz müslümanız" deyiniz" (Al-i İmran: 3/64)

Yine Cenab-ı Allah (c.c.) İslam'ın ne olduğunu anlatıyor ve bu vesile ile yahudi ve hristiyanlara hitab ederken şöyle buyuruyor:

"Deyin ki; "Biz Allah'a, bize indirilene; İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakub'a ve torunlarına indirilene;

Musa'ya, İsa'ya verilene ve diğer peygamberlere Rabb'leri tarafından verilene inanırız. Peygamberler arasında ayırım yapmayız. Biz Allah'a teslim olan kimseleriz. Yoksa siz İbrahim, İshak, İsmail, Yakub ve torunlarının yahudi veya hristiyan olduklarını mı söylüyorsunuz? De ki; "Siz mi daha iyi bilirsiniz, yoksa Allah mı?" Bildiği bir şehadeti Allah'dan gizleyenden daha zalim kim olabilir? Bilesiniz ki Allah yaptıklarınızdan gafil değildir" (Bakara: 2/136-140)

"İslam" terimi ile ifade edilen hak dinin Özü bir ve şeriatları (hayatın akışını düzenleyen kurallar sistemi) farklı olduğu için Rasulullah (s.a.v.) sahih bir Hadis'inde şöyle buyuruyor:

"Biz peygamberlerin dini bir olduğu gibi bizler baba bir kardeşleriz. Meryem oğlu İsa'ya en yakın olan benim. Çünkü onunla aramızda başka bir peygamber yoktur"^{628[174]629[175]}

^{627[173]} Müslim İman: 91; Ebu Davud Giyim: 4090; Tirmizi Birr Sıla: 1999.

^{628[174]} Buhari Peygamberler: 3441-3443; Müslim Faziletler: 2365.

İslam ve Zaman

Demek ki, bütün peygamberlerin dini birdir. O da özü bakımından tek ve ortaksız Allah'a kulluk etmektir. Bu Allah'a her dönemde o dönemdeki emirleri uyarınca kulluk edilir ve bu kulluk biçimi de o dönemin İslam dinidir.

Yürürlükten kaldırılan ve kalkan (nasih ve mensuh) kurallar bakımından şeriatlerin farklılık göstermesi, aynı şeriatın zaman içinde farklılaşmasına benzer. Mesela Cenab-ı Allah'ın, Rasulullah'a (s.a.v.) göndermiş olduğu İslam dini, özü bakımından tek bir dindir. Böyle olmakla birlikte bu din bir dönem "Hicretten sonra on küsur ay kadar" Bey-tulmukaddese dönerek namaz kılmayı emretmiş, fakat bir süre sonra Beytül mukaddes'e doğru namaz kılmayı yasakla- (575)

arak Kabe'yi kible edinme ilkesini getirmiştir. İki zaman dilimi arasındaki bu kible değişikliğine rağmen din birdir.

Bu ilke uyarınca Cenab-i Allah (c.c.) İsrailoğulları için cumartesi gününü ve bizim için cuma gününü haftalık bayram olarak belirlemiştir. İsrailoğulları zamanında cumartesi günü toplanmak vacipken bizim dönemimizde cuma günü toplanmak vacip olmuş, buna karşılık cumartesi günü toplanmak haram kılınmıştır.

Musa'nın (a.s.) şeriatı yürürlükteyken kim onun dışına çıkmış ise "müslüman" olma niteliğini yitirmişti. Buna karşılık p'aha önceki şeriatler yürürlükten kaldırıldıktan sonra Rasûlullah'ın (s.a.v.) şeriatına girmeyenler de "müslüman" olamamışlardır.

Cenab-ı Allah (c.c.) hiç şüphesiz, hiç bir peygamberine kendisinden başkasına kulluk edilmesini meşru kılmamış, hiçbir şeriatla böyle bir kural yer almamıştır. Nitekim o, Kur'an'da şöyle buyuruyor:

"Allah size Nuh'a ve sana vahyettikleri ile İbrahim'e Musa'ya ve İsa'ya tavsiye ettiklerini meşru kıldı. Yani "Bu dine uyun ve onunla ilgili olarak ayrılığa düşmeyin" fakat müşrikleri uymaya çağırdığın bu ilke onlara ağır geldi» (Şuara: 26/13)

Görüldüğü gibi, Allah peygamberinin tümüne gönderdiği dinde ayrılığa düşmeksizin uymalarını emrettiğini belirtiyor. Aşağıdaki ayet'ler de bu ilkeyi vurguluyor:

"Ey peygamberler, temiz yiyecekler yiyiniz ve salih ameller işleyiniz. Çünkü ben yaptığınız her şeyi biliyorum. Hiç şüphesiz, sizin oluşturduğunuz bu ümmet, tek bir ümmettir ve ben de Rabbinizim. Benden korkunuz"

(Mü 'minun: 23/51-52)

"Sen yüzünü Allah'ı bir bilenlerin dinine çevir. Bu din Allah'ın yaratış sistemidir, bütün insanları bu sisteme yatkın yaratmıştır. Allah'ın yaratış sistemi değiştirilemez. Doğru din, işte budur. Fakat insanların çoğu bunu bilmezler"

^{629[175]} İbn-i Teymiyye, Sırat-ı Mustakim, Tevhid Yayınları: 447-449.

(Rum: 30/30)

"Yalnız Allah'a yönetiniz ve sırf O'ndan korkunuz. Namazı kılınız ve sakın müşriklerden olmayınız. Ki onlar dinlerinde ayrılığa düşerek grup grup bölündüler. Her grup kendi görüşü ile mutludur" (Rum: 30/31-32)

Gerçekten müşrikler grup grup ayrılıp parçalandıkları halde Allah'ın birliğinde buluşan ihlaslılar kitlesi birlik içindedir. Cenab-ı Allah (c.c.) şöyle buyuruyor:

"Rabbin dileseydi, bütün insanları bir ümmet yapardı. Fakat sürekli ayrılıklara düşüyorlar. Yalnız Rabbi-nin rahmetine mazhar olanlar hariç. Allah onları bunun için yarattı." (Hud: 11/118-119)^{630[176]}

Tevhid Ehli ve Müşrik ve Bid'atçılar

Demek ki, Allah'ın rahmetine mazhar olanlar (Tevhid inancının bağlıları) birlik ve anlaşma halindeyken müşrikler dinlerinde ayrılığa düşerek çeşitli gruplara bölünmüşlerdir.

Bu yüzden nerede müşriklik ve bid'atçılık ortaya çıkarsa orada insanlar arasında ayrılıkların alıp yürüdüğü görülür. Nitekim İslam öncesi dönemde hemen hemen her arap kabilesinin Allah'a ortak sayarak O'na yaklaşabilmek ve yardımını görebilmek için aracılığına baş vurduğu ayrı bir putu (bir Tağut'u) vardı. Beriki Ötekinin ve öteki de berikin Tağut'una nefret beslerdi. Hatta her Tağut'un bağlılarının uyguladıktan ayrı bir dini kurallar sistemi vardı. Mesela Me-nat putuna tapan Medine halkı Safa ile Merve arasında tavaf yapmaktan kaçınırlardı. Bunun üzerine şu ayet geldi:

"Safa ile Merve AHah'ın sembolik yerlerindendir. Kim Kabe'yi hacceder veya Umre yaparsa bu iki yer arasında tavaf yapmasında sakınca yoktur. Kim gönüllü olarak hayır işlerse bilsin ki, Allah karşılığını verir ve onu bilir" (Bakara: 2/158) Şu veya bu oranda müşrikliğe bulaşanların da aynı duruma düştüklerini görüyoruz. Mesela bazı mezarları ve peygamberlerin ya da seçkin şahsiyetlerin hatıralarını taşıyan yerleri mescid edinen kimseleri düşünelim. Bu tutumu benimseyen bir grubun özellikle dua yeri yalvarma ve teveccüh yeri olarak seçtiği bir yere, aynı tutumu paylaşan başka bir grubun hiç bir şekilde saygı göstermediğini sık sık görürüz.

Oysa Tevhid inancının tavizsiz bağlıları böyle değildir. Onlar bizzat "Allah'ın yapılmasına ve içlerinde adının anılmasına izin vermiş olduğu evlerde" yani mescidlerde top-lanıp.tek Allah'a ibadet ederler ve kesinlikle O'na hiç bir şeyi ortak koşmazlar. Ayrıca Allah onlara yeryüzünün her tarafını teiniz saymış ve mescid edinme yetkisi vermiştir.

Bu arada eğer Tevhid inancının bağlıları arasında herhangi bir mesele üzerinde görüş ayrılığı çıkarsa bu mesele mutlaka içtihadı (farklı görüş ileri sürmeye) açık bir meseledir ve bu yüzden aralarında ayrılık ve çatışma meydana getirmez. Tersine onlar iyi bilirler ki, böyle bir meselede görüşü isabetli olanlar iki sevab

^{630[176]} İbn-i Teymiyye, Sırat-ı Mustakim, Tevhid Yayınları: 449-451.

kazanırken yanılığa düşen tarafın da gerçeği ortaya koyma çabasına (içtihadına) karşılık bir sevabı vardır ve hatası da peşinen-affedilmiştir.

Ayrıntılar sınırını aşmayan bu tür görüş ayrılıkları yanında özde hepsinin ilahı, tek ve ortaksız Allah'dır. Hep birlikte O'na kulluk ederler, O 'na güvenirler, O 'ndan korkarlar, ortak umut kaynakları O'dur, O'ndan yardım isterler. O'na yalvarırlar, O'n?.. mih ederler, darda kaldıkça O'na baş vururlar ve Cenab-; Allah'ın (c.c.) şu ayet'te onların niteliklerini belirtirken buyurduğu gibi mescidlerde biraraya gele-ret: namaz kılarken de O'nun kerem ve hoşnutluğunu amaçlarlar:

"Onların rukua vararak ve secdeye kapanarak Allah'ın lütfunu ve rızasını aradıklarını görürsün"

(Fetih: 48/29)

Bu kimseler uzaktan gelinerek ziyaret edilebilecekleri peygamberimiz tarafından belirtilen üç mescidi, özellikle haccetmek üzere ziyaret etmeleri emredilen Kabe'yi aynı amaçla ve aynı tutumla ziyaret ederler. Nitekim Cenab-ı Allah (c.c.) şöyle buyuruyor:

"Ey mü'minler, sakın Allah'ın sembolik değer verdiği şeylere, haram aylara, Kabe kurbanına, boynunda kurbanlık nişanı takılan hayvanlara ve Allah'ın lütfunu ve keremini aramak için Kabe'nin güvenlik alanına girenlere saygısızlık etmeyiniz, ilişmeyiniz" (Maide: 5/2)

Onlar Allah'ın evi olan Kabe'ye yönelirken sadece O'nun lütfunu ve hoşnutluğunu ararlar, başka bir amaçları olmaz, O'nun dışında başka bir umut ve korku kaynakları olmaz.

Buna karşılık şeytan çoğu kimselere yaptıkları yanlış işleri hoş göstermiş ve böylece onlara sırf Allah'a yöneltilmiş bir din anlayışından saptırarak çeşitli şirklere sürüklemiştir. Bunun sonucu olarak böyle kimseler Allah'dan başkasının hoşnutluk ve teveccühünü kazanmak için çeşitli yolculuklar ve ziyaretler düzenlemektedirler. Bu ziyaret yerleri ya bir peygamberin, ya bir sahabinin bir sarıh şahsiyetin mezarı olmakta bazan da öyle oldukları sanılmakta ve yapılan dualar ile teveccühler ziyaret edilen mezarların sahiplerine yöneltilmektedir.

Bunlar arasında Öyleleri var ki, haccın amacının bu olduğunu sanmakta ve bazı fanilerin mezarlarını ziyaret etmekten başka bir şey düşünmemektedir. Kimisi de bu tür ziyaretleri Kabe'yi tavaf etmekten daha yararlı sanmaktadır.

Böylelerinin bazı şeyhleri evlerinden Kabe'yi tavaf etmek niyeti il», yola çıkmakta, fakat Medine'ye varıp Rasulullah'ın (s.a.v.) mezarını ziyaret edince bununla yetinerek, hatta daha faydalı olduğunu sanarak geri dönmektedirler. Bu anlayışa bağlı bazı cahiller ise mezarları ziyaret etmeyi vacip kabul etmektedirler.

Boyleleri çoğunlukla "ölümsüz diri" olan Allah'dan bir şey ister gibi mezarlardaki ölümlere el açmakta ve "Ey efendim falanca, beni affet, bana merhamet eyle, tevbeni kabul eyle" veya "Benim falancaya olan borcumu ödememi sağla, falancaya üstün çıkmama yardım et, ben senin gözetimin ve koruman altındayım" gibi sözlerle onlara dilekler yöneltmektedirler.

İ, Kimi zaman mezardaki ölümlere sığırlar, develer, koyunlar, hatta evlatlarını kurban etmeyi adamaktadırlar. Tıpkı müşriklerin putlarına, tağutlanm kurban adadıkları gibi. Oysa Cenab-ı Allah (c.c.) Kur'an'da şöyle buyuruyor:

"Allah bahire, Şaibe, vesile ve ham diye bir şey belirlenmiş değildir. Fakat kafirler Allah'a yalan yere iftira ediyorlar ve çoğu da ne yaptıklarını anlamıyor" (Maide: 5/103)

"Allah'ın yarattığı ekinlerden ve hayvanlardan Allah'a pay ayırdılar. Arkasından da akılları sıra "Bu Allah'a ve bu da koştugurruftuz ortaklara aittir" dediler. Ortak koştuklarına ayırdıkları paylar Allah'a ulaşmıyor, ama Allah'a ayırdıkları paylar koştukları ortaklara varıyor. Verdikleri, hükümler ne kadar çirkindir!"

(En'am: 6/136)

Bu tür ziyaret yerlerinin kimi bekçileri ve türbedarları "Ben senin dileğini burada yatan şahsiyete söylerim, o da peygamberimize ve peygamberimiz de Allah'a ulaştırır" gibi saçmalıklarla cahil halkı kandırmaktadırlar. Bu türbedarların kimileri, söyledikleri şahsiyetlere ait olup olmadıkları bile belli olmayan bu mezarlara bezler, örtüler asmakta veya ötesini-berisini altın yada gümüşle süslemektedirler. Oysa bütün müslüman alimlerinin ortak görüşüne göre bu adetler İslam dini ile bağdaşmayan birer müşrik geleneğidir. Bu arada bir çok yerlerin cuma mescidleri hem maddeten ve hem de manen yıkık ve öksüzdür!

Böyleleri arasında o kadar çok sayıda kimse var ki, bunlar bu tür mezarlara bitişik yerlerde kıldıkları namazların sırf Allah adına yapılmış ve çevresinde mezar bulunmayan mes-cidlerde kılınan namazlardan daha faziletli olduklarını sandıkları için Rasulullah'ın (s.a.v.) mescid edinmelerini yasakladığı bu tür şirk ve bid'at ürünü yerlere akın ederler ve "Allah'ın yapılmalarına ve içlerinde adının anılmasına izin vererek" haklarında şöyle buyurduğu mescidlerden kaçarlara:

"Allah'ın mescidlerini ancak Allah'a ve ahiret gününe inanan, namazı kılan, zekatı veren ve Allah'dan başka hiç kimseden korkmayanlar onarır şenlendirir. İşte onlar hidayete erenlerden olabilirler" (Tevbe: 9/18)

Bu zihniyette olanların ileri gelen bir şeyhi diyor ki: "Namaz kılarken Kabe sıradan halkın (avamın) kıblesidir. Falanca şeyhin mezarına dönerek namaz kılmak "Bu arada Kabe'ye de arka dönmek" seçkinlerin (Havas'ın) kıblesidir. "Hiç şüphesiz bu tür söz ve davranışlar, bütün İslam alimlerinin söz birliği ile açık birer küfürdür.

Bu meseleler bizi burada yaptığımızdan daha ayrıntılı biçimde incelenmeli bu konularda büyük alimlerin sözlerine yer vermeli ve ilgili deliller otaya konmalıdır. Biz bu meselelerle ilgili olarak başka bir kitabımızda şimdi buraya sığdıramayacak kadar geniş bilgi verdik. Burada yapabildiklerimiz sadece şunlardır: Meselelerin başlıklarını vurguladık, delillerin türlerine değindik, dini sırf Allah'a yöneltmek ve ortağı olmayan o tek Allah'a kulluk etmek gibi şeriatın ana amaçlarına parmak bastık. Bu arada açık veya gizli müşrikliğe kapı açan ve yol veren ön tehlikelere karşı şeriatımızın aldığı önlemlere değindik. Çünkü dinin temel ilkesi, peygamberlerin çağrılarının özü ve tek Allah'a bağlı inancın

özü budur. ^{631[177]}

Tevhid Terimi

Bu arada şu noktaya da değinelim. Bazı münazara ve kelam alimleri, bazı sofular "Tevhid" terimini yanlış anlamışlar, hatta onun Özünü değiştirerek şahsi görüşlerine göre yorumlamışlardır.

Öyleleri var ki, Allah'ı bir bilmenin (tevhidin) O'nun sıfatlarını, hatta güzel isimlerini (esma-ı hüсна) reddetmek denemek olduğunu sanıyorlar. B öyleleri kendilerini "tevhid" ehli diye adlandırırken sıfatlardan arınmış bir zata ve kelimenin tam anlamı ile mutlak bir varlığa inanırlar. Oysa sahih delillerle desteklenen sağlıklı düşünce açıkça ortaya koyar ki, böyle bir şey sadece zihinlerde vardır, objektif mevcudiyeti yoktur. Onlara göre Allah'ın sıfatları olduğunu kabul etmek bizi "terkib (sentez)" dedikleri şeyle karşı karşıya getirir ve bu da akılla bağdaşmaz. Başka bir eserimizde bu kimselerin iç yüzlerini, cahilliklerinin ulaştığı boyutları ve yanılığa düşmelerine yolaçan bazı belirsiz ve birden çok anlamlı terimleri ele alıp inceledik. ^{632[178]}

Tevhid'in Farklı Anlamları

Bazı kimseler "Tevhid"i sadece tek ilahın varlığını onaylamak ve Allah'ın her şeyin yaratıcısı olduğuna inanmaktan ibaret olduğunu sanıyorlar. Buna "Tevhid-i Efal (fiiller bakımından tevhid)" deniyor.

Bazı kelam alimleri de Tevhid'in bu yorumunu anlatmak için uzun açıklamalar yapmışlardır. Bu yorumu yaparken ya birden çok ilahın varlığının farzedilmesi halinde bunun "kudret" ve "kemal" niteliklerinden eksikliğe yolaçacağından, birden çok "failin (yaratıcının)" bir tek "meful (yaratık)" etki çatışmasına düşeceği gerçeğinden hareket etmişler veya başka gerekçelere dayanmışlardır. Söz konusu kelamcılar böyle Allah'ın birliği ilkesini oturttuklarını, Allah muktedir olmak demek olduğunu sanmışlardır. Bu durumda Allah'dan başka hiç kimsenin yaratma gücünde olmadığı ispat edildiği takdirde onlara göre "lailahe illallah: Allah'dan başka ilah yoktur" ilkesi gerçekleşmiş oluyor.

Oysa bilemediler ki, Tevhid'in bu anlamını İslamdan önceki müşrik araplar bile kabul ediyorlardı. Nitekim bu gerçeği bize şu ayet'ler haber vermektedir:

"Eğer onlara "Gökleri ve yeri kim yarattı" diye soracak olsan mutlak "Allah yarattı" diyeceklerdir"

(Lokman: 31/25)

"De ki; "Biliyorsanız, söyleyin bakalım: Dünya ve dünyadaki her şey kime aittir?" Onlar "Allah'a aittir" diyeceklerdir" (Mü'minun: 23/84)

"Onların çoğu Allah'a ortak koşmaksızın O'na inanmazlar" (Yusuf: 12/106)

Ünlü sahabe İbn-i Abbas (Allah ondan razı olsun) müşriklerin bu inanç

^{631[177]} İbn-i Teymiyye, Sırat-ı Mustakim, Tevhid Yayınları: 451-456.

^{632[178]} İbn-i Teymiyye, Sırat-ı Mustakim, Tevhid Yayınları: 456.

çelişkisini "Eğer onlara 'Gökleri ve yeri yaratan kimdir?' diye soracak olursan 'Allah'tır' derler, ama buna rağmen Allah'dan başkasına taparlar" diyerek gayet sade bir dille açıklıyor.

"Tevhid"in bu yorumu, hiç kuşkusuz "Tevhid"in gerekli şartıdır, ama yeterli şartı değildir. Yani sırf bu kadarlık bir "Tevhid" inancı ile günahların en büyüğü olan ve Allah'ın af kapsamı dışında tuttuğu "müşriklik" günahından kurtulmak mümkün değildir. Müşriklikten tamamen uzak sayıla-bilmek için bu temel inanç yanında kulluğu ve dini sırf Allah'a yöneltmek, ondan başka hiç bir şeye kulluk sunmamak ve ayrıca O'nun direktifleri uyarınca kendisine kulluk etmek gerekir. Ancak o zaman din tümü ile Allah'a yöneltilmiş olur.

"İlah" deyince kalbler tarafından "yüceliği" benimsenen, kulluğa müstehak tek merci olarak bilinen, bütün sıfatlarında eksiksiz bir yetkinliğe sahip olduğu kabul edilen "Tek bir Allah'ı düşünmek gerekir. Onun dışında hiç bir nesnenin kulluğa ve sevmeye müstehak olamayacağını kesinleştirmek lazımdır. Onun rızasını amaçlamayan her ibadet "batıf'dır, O'ndan başkasına kulluk sunmak, O'ndan başkasını sevmek "fesada (yıkma)" götürür diye inanmalıdır. Nitekim Ce-nab-ı Allah (c.c.) şöyle buyuruyor:

"Eğer yerde ve göklerde Allah'tan başka ilahlar olsaydı, yer de gökler de fesada uğrar, kargaşalığa düşerdi"

(Enbiya: 21/22)

Bazı kelam bilginlerinin sandıkları gibi bu ayet, sadece Allah'ın ortaksız birliğine delil olan "yetki çatışması"nı ifade etmez. Çünkü yetki çatışması, herhangi bir yaratığın var olmasını engeller, yoksa varlık alanına intikal etmiş yaratıkların fesada (kargaşalığa ve yıkıma) uğramasını gerektirmez. Birinci anlam yapıcı oluşturucu faktörlerden olan ilk sebebler ile ilgili iken ikinci anlam amaçlan oluşturan hikmetler ile ilgilidir. Cenab-i Allah'ın

"Yalnız sana kulluk eder, yalnız senden yardım isteriz" (Fatıha: 1/4)

şeklindeki buyruğu gibi. Bu ayette asıl amaç olan "gaye" ve bu inançta "yok olmanın (fena fillah telakkisinin)" "son" olduğunu, bu safhaya ulaşan kimseden şeriatın "iyi" diye ilan ettikleri şeyleri iyi sayıp "kötü" olduğunu belirttiği şeyleri kötü sayma yükümlülüğünün düşeceğini sanmışlardır. Bu anlayış, onları emirleri, yasakları, vaadleri ve uyarıları geçersiz ve fonksiyonsuz saymaya sürüklemiştir. Bu kimseler böyle düşünmekle Allah'ın tüm varlıkları içeren "meşiye-ti (dileği) ile sadece ibadetlere özgü olan "rızası" ve "muhabbeti" arasında, herşeyi kapsamı altına alan kudreti dolayısıyla iyi-kötü herkesi içiren geniş kapsamlı sözleri ile sadece peygamberleri ile dostlarının onayladığı dini sözleri arasında fark gözetmemiş olmaktadır. Daha doğrusu bu iki kategori arasında varolan büyük farkı kavramamış olmaktadır. Başka bir deyimle kul, Allah'ın, iyi-kötü, mümin-kafir bütün kulları içeren yaygın ilahlığı yanında, sırf mümin kullarına özgü olan ilahlığını da onaylamalı, şehadet kelimesini dile getirirken bu özel anlamı da kasdetmelidir. O mü'min kullar ki, sırf Allah'a kulluk ederler, O'nun emirlerine uyarlar ve peygamberlerine uyarlar. Aşağıdaki ayet'le-ri bu anlayışla okuyup yorumlamamız gerekir:

"Yoksa biz inanıp iyi ameller işleyenleri, yer yüzünde bozgunculuk çıkaranlar gibi mi tutacağız? Yoksa Allah'ın azabından sakınanları yoldan çıkmışlar gibi mi tutacağız?" (Sad: 38/28)

"Yoksa kötülük işleyen kimseler, kendilerini inan-mp iyi ameller işleyenler gibi tutacağımızı mı sanıyorlar? Hayatları ve ölümleri aynı onlar gibi olacak diye mi düşünüyorlar. Verdikleri hüküm ne kadar yanlıştır!"

(Casiye: 45/21)

"Biz hiç müslümanları, mücrimlerle bir tutar mıyız?" (Kalem: 68/35)

Allah'ın dostları ile düşmanları arasında, emrettiği ve farz kıldığı iman ve salih amel ile hoşlanmadığı, yasakladığı ve nefret ettiği küfür, fasıklık ve isyan arasında fark gözetmeyenler, Allah'ın kudretinin, dileğinin ve yaratıcılığının herşeyi kapsamına aldığını onaylamakla birlikte bu ayırımı yapmayanlar, Allah tarafından inanç tarzları bize şu ayet'te anlatılan müşrikler ile aynı paralele girerler:

"Müşrikler "Eğer Allah dileseydi, ne biz ne de babalarımız Allah'dan başkasına tapmaz ve O'nun haram kıldıklarından başka hiç bir şeyi haram saymazdık" derler"

(Nahl: 16/35)^{633[179]}

Kader Bahane Yapılabilir mi?

Sözlerimizin burasında şu noktayı vurgulayalım. "Kader" inanılacak bir şeydir, yoksa bahane edilecek, günahlara gerekçe olarak kullanılacak bir kavram değildir. Başka türlü söylersek mümin musibetler karşısında kadere ba şvurur, günah veya kusurlar karşısında Allah'dan af diler. Tıpkı Cenab-ı Allah'ın şu ayet'te buyurduğu gibi:

“(Ey peygamber) sabret, Allah'ın vadi mutlaka gerçekleşecektir. Günahlarına da istiğfar et ve akşam-sabah Rabbİnİ överek tesbih eyle"

Nitekim, Musa, Adem'i (selam üzerlerine olsun) cennetteki yasak ağacın meyvasından yemiş olması dolayısıyla meydana gelen musibetten dolayı kınayınca Adem, Musa ya karşı şu savunmayı yaptı;

"Bu benim yaratılmamdan önce yazılmıştı"^{634[180]}

Adem'in, Musa'ya (a.s.) karşı yaptığı bu savunma aşağıdaki ayetlerin anlamları doğrultusundadır:

Gerek yeryüzünde ve gerekse kendinizde meydana gelen bütün musibetler, tarafımızdan yaratılmadan önce mutlaka bir kitabda belirlenmiştir. Bunu yapmak Allah için kolay bir şeydir» . (Hadid: 57/22)

Başa gelen her musibet, ancak Allah'ın izni ile meydana gelir. Kim Allah'a inanırsa Allah kalbine hidayet verir.

(Teğabün: 64/11)

İlk dönem (selef) tefsircilerinin açıklamalarına göre Kim Allah'a inanırsa Allah

^{633[179]} İbn-i Teymiyye, Sırat-ı Mustakim, Tevhid Yayınları: 456-459.

^{634[180]} Buhari Kader: 3409; Müslim Kader: 2652.

kalbine hidayet verir"

ayet-i, başına bir musibet geldiği zaman bunu Allah'dan bilerek teselli bulan, gönlü huzura kavuşan kimseyi kasdetmektedir.

İşte Adem'in (a.s.) kadere dayanarak yaptığı savunma bu anlamdadır. Yoksa Allah korusun-ne Adem (a.s.) ve ne de O'nun seviyesi altında olan herhangi sıradan bir mü'min kaderi bahane olarak kullanıp işlediği günahları savunmaya kalkışamaz. Eğer böyle bir şey olabilse başta şeytan olmak üzere onun tarafından ayartılan bütün cinler ve insanlar kendilerini bu bahaneye sığınarak savunurlar. Nuh kavmi, Ad kavmi ve Semud kavmi gibi bütün tanınmış küfür, fasıklık ve isyan temsilcileri bu gerekçeye başvurdular. O zaman da Rabbimiz hiç bir günahkarı cezalandırmazdı. Bu bakış açısı, hem şeriat ve hem de prensipleri açısından saçmadır.

Bu yüzden hiç bir akıllı başında kimse böyle-bir görüş ileri süremez. Eğer sürerse hiç kimsenin işlediği suçlardan dolayı kınanamaması ve cezaiandırılamaması gerekir. Oysa kaderi böyle yanlış anlamda yorumlayan kimse eğer bir saldırganın saldırısına uğrarsa mutlaka ona karşı hakkını arayacaktır. Eğer kader mutlaka bahane sayılacaksa saldırıya uğrayan, başına musibet gelen taraf için bahane ve sığınak sayılmalıdır. Değilse ne saldırgan için ve ne de saldırıya uğrayan için bahane kabul edilmemelidir.

Eğer kaderi savunma gerekçesi olarak kullanmak doğru ve yerinde sayılacak olsa ihsanlar birarada yaşayamazlardı. Çünkü o zaman her saldırgan saldırısını bu gerekçeye sığınarak savunacak ve insanlar da onun bu mazeretini kabul ederek kendisini cezalandırmayacaklardı. Bu görüşü benimseyen hiç bir kişi bir arada yaşayamaz. Çünkü herhangi biri kaderin bu yanlış yorumunu bahane ederek karşı tarafa karşı, her türlü kötülüğü yapabilir, hatta canına bile kıyabilir. Ayrıca Tevhid inancına Allah'ın sıfatlarını yok saymayı sokuşturan bid'atçılar ile bu ilkeyi emirlere uyma yükümlülüğünden sıyrılma şeklinde yorumlayanlar bu saçma saplantılarının kaçınılmaz bir sonucu olarak yaratıcı ile yaratıklar arasında fark olmadığını söylemek, başka bir ifade ile "varlık birliği (Vahdet-i Vücut)" nazariyesini benimsemek zorunda kalırlar, Nitekim Vahdet-i Vücut (varlık birliği), hulul (Allah'ın varlıklara sızması)" ve "ittihad (Allah ile varlıkların birliği)" nazariyelerini savunan sapıklar bu görüşe inanırlar. Bu inkarcılar putlardan, putlara tapanlardan, Firavun'dan, Haman'dan ve bunların peşinden gidenlerden saygıyla sözederler, gökleri ve yeri yaratanın varlığı ile evrendeki tüm varlıkların varlığını bir tutarlar ve böylece müşrikliğin, gerçeği saptırmanın ve Allah'a iftira etmenin en koyusuna saplandıkları halde Tevhid inancına bağlı olduklarını, gerçeğe erdiklerini ve irfan mertebesine erdiklerini ileri sürerler.

Bunlardan olan bir sözde arif diyor ki: "Tarikata yeni giren mürid, önceleri şeriatın emirlerine bakarak ibadet ile günah; arasında fark gözetir, bunlar arasında ayırım yapar. Bir süre sonra kaderi gözönüne alarak her hareketi günahsız ibadetler bütünü olarak görür, daha sonra da varlık bütünlüğü (vahdet-i vücud) ilkesi açısından ne ibadet ve nede günah görür".

Bu sözlerin sahibi bir defa benzersiz olan tek "bir" ile aynı türden olan şeyler arasından sayıca ayrılan "biri" aynı saymakta» bu iki kavram arasındaki ince farkı anlayamamaktadır.

Bilindiği gibi bütün varlıklar "varlık" kavramında, bu kavramla anılabilmek bakımından ortaklırlar. Varlıklar, "kendisine dayanan" ve "başkasına dayanan" varlıklar olmak üzere iki kategoriye ayrılırlar. Başka bir deyimle "varlığı zorunlu" varlık olduğu gibi "varlığı mümkün" varlık da vardır. Tıpkı bütün hayvanların "hayvanlık" kavramında ve bütün insanların "insanlık" kavramında ortak koştuıkları, hep birlikte kesinlikle bilinen bir gerçektir ki, falanca hayvanla filanca insan birer birey olarak ele alındıkları takdirde aynı varlıklar değildirler. Aralarında genel karakter-li bir ortak özellik vardır, o kadar. Bu ortak özellik, birleştirici bir genel kavram olarak sadece zihinlerde vardır, dış dünyada somut olarak bulunamaz.

Buna göre her varlık kendisini diğer bütün varlıklardan ayıran özel bir gerçekliğe sahiptir. Başka türlü söylersek dış dünyada hiçbir iki varlık arasında tıpatıp aynı olan hiç bir ortak özellik yoktur. Varolan ortak yönler, tıpatıp aynı özellikler değil, "benzer" özelliklerdir. Yani falanca varlıkta filanca varlığın niteliklerinden birinin benzeri olmaktadır. Oysa bu iki varlığın niteliklerinden birinin "benzeri" vardır. Bu yüzden falanca varlık filanca varlığın benzeri olmaktadır. Oysa bu iki varlığın herbiri gerek özleri ve gerekse nitelikleri bakımından öbüründen farklı ve ayrı bir varlıktır, sıradan varlıklar arasındaki durum böyleyken nasıl olur da bütün varlıkların yaratıcısı olan Allah ile diğer sıradan varlıklar arasında "birlik", "kaynaşma" ve "bütünleşme" gibi ilişkilerin varolduğu ileri sürülebilir?

Bu konuyu başka bir eserimizde daha geniş bir şekilde, konunun ciddiyetine yaraşır bir tafsilatla ele alıp inceledik. Bu nokta çok sayıda insanın ayağının kaydığı ve çok sayıda hayal gücünün şaşkınlığa sürüklendiği bir noktadır. Allah dilediklerini doğru yola (sırat-ı müstakime) iletir.

Bu tür sapıklıklara karşılık Allah'ın yaratıcılığı, sıfatları ve emirleri konusundaki iki ana ilkeyi iyi kavrayanlar Allah'ın emrettiği, sevdiği ve hoşlandığı varlıklar ile O'nun kudretinin ürünü olmakta ortak olan diğer varlıklar arasında fark gözetirler. Bu kimseler aynı zamanda Allah'ın, varlıklardan hiçbirinininkine benzemeyen kendine özgü sıfatlara sahip olduğuna, ne yapılarında Allah'dan bir parçanın ve ne de varlıkların olmadığına inanırlar. İşte bu iki temel ilkeyi kesin birer inanç prensibi halinde zihinlerine yerleştirenler Cenab-ı Allah'ın (c.c.) peygamberleri aracılığı ile insanlara tebliğ ettirdiği ve kitablarından açıkladığı "Tev-hid" ilkesini kavramış olurlar. Mesela; Kur'an'ın "Kafi-run" ve "İhlas" surelerinde bu ilke özlü bir biçimde ifade ediliyor.^{635[181]}

Kafirun ve İhlas Surelerinde Tevhid Anlayışı

^{635[181]} İbn-i Teymiyye, Sırat-ı Mustakim, Tevhid Yayınları: 460-464.

Bilindiği gibi "ihlas" suresi Kur'an'm üçte birine denktir. Çünkü Kur'an ayet'leri, anlamları bakımından, biri "Tevhid" ilkesi, ikincisi "kıssalar" ve üçüncüsü "emirler ve yasaklar" olmak üzere üç kısma ayrılırlar. Bu tasnifi kısaca şöyle açıklayabiliriz: Kur'an tümü ile Allah kelimasıdır. Öteyandan Kelam, yani söz ya inşai (buyurucu-yaptırımcı) veya ihbari (bildirici-haber verici) nitelikte olur. İnşai nitelikte olan Kur'an cümleleri ya emir, ya yasak veya mübahlık ifade eder. ihbari nitelik taşıyan cümleler de ya Allah hakkında bilgi vermekte (Tevhid) veya varlıklardan bahsetmektedir (Kasas).

Buna göre bize Allah hakkında bilgi veren "ihlas" suresi "Tevhid" konusundaki ayet'lerden oluştuğu için Kur'an'm üçte birine denktir. Nitekim Rasulullah (s.a.v.) da bir Hadis'inde

"Kul huvellahu ehad süresi, Kur'an'ın üçte birine denktir" buyurmuştur^{636[182]}

Bilindiği gibi bir şeyin "denk"i, onun aynı türden olmayan "eşifi anlamına gelir. Tıpkı Cenab-i Allah'ın (c.c.) ihramlı hacı adaylarının av hayvanı öldürmeleri halinde ne gibi cezalara çarptırılacaklarını belirten ayet'in bir yerinde

"Yahud buna denk gelecek kadar oruç tutar" buyurması gibi. (Maide: 5/55)

Buna göre yukardaki Hadis-i "İhlas" suresini okumanın insana tüm Kur'an-i okumanın üçte biri oranında sevab kazandıracağı, yoksa bu surenin, Kur'an'ın üçte biri ile tıpatıp aynı türden olduğu anlamına gelmediği biçiminde yorumlamak gerekir. Mesela bir yanda bir sarı lira altını olanla öbür yanda bu para ile eşit değerinde gümüş, bakır ve başka tür paraları olan iki kimsenin durumu gibi.

Yani "İhlas" suresi, Kur'an'ın geride kalan kısmına duyulan ihtiyacı ortadan kaldırmaz. İnsanlar bu sureye nasıl muhtaç iseler Kur'an'ın geride kalan kısmına da aynı şekilde ihtiyaçları vardır. Tıpkı herhangi bir mala sahip olan kimsenin diğer bir çok mallara muhtaç olması gibi. Bunun gibi insanlar da Kur'an'ın içerdiği emir, yasak ve kıssa ayet'lerine muhtaçtırlar.

Öteyandan "İhlas" suresi, "Tevhid" ilkesini, Allah'ın isim ve sıfatları ile delillendirerek hem sözlü hem de pratik (ameli) bir zemine oturtmuştur. Sureyi bu gözle bir daha okuyup anlamını kavramaya çalışalım:

"De ki; "O Allah birdir. Allah Samed'dir (Her şey varoluşunu O'na borçlu iken o hiç birşeye muhtaç değildir). Doğurmamıştır, doğurulmamıştır. Hiç birşey O'nun dengi değildir" (İhlas: 112/1-4)

Bu surenin açıklaması hakkında başka bir eserimizde ayrıntılı bilgi verdiğimiz için burada daha "azla bir şey söylemek istemiyoruz.

Buna karşılık "Kafirun" suresinde "Tevhid" inancı amaca dönük ve yine pratik (ameli) olarak ifade ediliyor. Mesela bu surenin ilk iki ayet'ini okuyalım.

"De ki; "Ey kafirler, ben sizin taptıklarınıza tapmam" (Kafirun: 109/1-2)

Bu ayet'ler Allah'ın her şeyin yaratıcısı ve sahibi olduğunu onaylamakta ortak inanca sahip olanlardan sırf Allah'a kulluk edenler ile G'ndan başkasına tapanları kesinlikle birbirinden ayırmaktadır. Başka bir deyimle, sırf Allah'a tapan "ihlas"

^{636[182]} Tirmizi Kur'an'ın Faziletleri: 2899; Ebu Davud Namaz: 1461; İbn Mace Edeb: 378; Buhari Kur'an'ın Faziletleri: 5013.

ilkesine bağlı kullar ile Allah'dan başkasına tapan, O'na ortak kaşan kulları birbirinden ayırmaktadır. Varlıklar arasında ortak olan niteliklerden hareket ederek, yani sadece varlıkların ortak yönlerini gözönünde bulundurarak tıpkı müşrik arapların yapmış oldukları gibi müslümanlarla kafirleri eşit gören sapıklar da bu ayırımın karşı tarafında yer alırlar. Bundan dolayı Rasulullah (s.a.v.)

"Bu sure şirkten kesinlikle sıyrılma, onunla ilişkileri tamamen kesme süresidir" buyuruyor.^{637[183]}

Bu arada "İhlas" suresinde Allah'ın zatı ile O'nun isimleri ve sıfatları ispatlanıyor. Bu ispat sayesinde yaratıcı, Tek* ve Samed olan Allah'a inananlar, Allah'ın isim ve sıfatlarını yok saymak yolu ile O'nun Özünü anlamsızlaştıranlardan kesinlikle ayrılmaktadırlar. Bu sapıklar aslında Allah'ın varlığını içlerinden onayladıkları halde açık ifadeleri ile O'nun özünü anlamsızlaştıran, hatta O'nu inkar eden Firavun ve benzerleri gibidirler. Nitekim Cenab-ı Allah (c.c.) şöyle buyuruyor:

"Vidānları onun doğruluğunun bilincinde olduğu halde sırf kibir ve zalimlikleri yüzünden onu inkar ettiler" (Nemi: 27/14)

Yine Cenab-ı Allah (c.c) Musa'nın (a.s.) dilinden şöyle buyuruyor:

"Musa dedi ki: "Ey Firavun, bunları benim Rab-bimin doğru söylediğini gösteren deliller olarak insanlara indirildiğini pekala biliyorsun. Ey Firavun, ben seni mahvolmuş görüyorum" (İsra: 17/102)^{638[184]}

Peygamberlerin Üslubu

Allah'ın Peygamberlerinin üslubu "detaylı isbat" ve "genellemeli red" esasına dayanır. Yani peygamberler, Allah'ın isim ve sıfatlarını detaylı bir açıklıkla isbat ederek O'nun yaratıklara benzemezliğini genel ifadelerle reddetmişlerdir. Fakat gerek felsefecilerden ve gerekse diğer kesimlerden peygambere ters düşen inkarcılar bu üslubu tarn kullanırlar. Daha açık bir şekilde olursak Allah'dan bahsederken "şöyle değildir, şöyle değildir, şöyle de değildir" diye ayrıntılı açıklamalar yaptıkları halde sıra sözde Allah'ın varlığını onaylamaya gelince "olumsuzluk şartına bağlı bir mutlak valik" veya "mutlaklık şartına bağlı bir mutlak varlık" gibi sözler söylerler.

Oysa onlar pek bağlı oldukları eski Yunan mantığının prensiplerine göre pekala bilirler ki, "mutlaklık şartına bağlı mutlak" varlık dış dünyada mevcut değildir. Yani mutlaklık şartına bağlı mutlak" varlık dış dünyada mevcut değildir. Yani mutlaklık şartına bağlı hiç bir mutlak insan ya da mutlaklık şartına bağlı herhangi başka bir varlık, dış dünyada varolabilir. Yani şuna ve şuna ad olan veya şu ve kısma ayrılan genel varlıktan söz etmek istiyoruz. Böyle bir varlık dış

^{637[183]} Tirmizi Edeb: 3403; Ebu Davud Edeb: 5055;

Ahmed Müsned: 5/456; Darimi Kur'an'ın Faziletleri: 2/458-459.

^{638[184]} İbn-i Teymiyye, Sırat-ı Mustakim, Tevhid Yayınları: 464-466.

dünyada ancak belirli ve bireysel bir varlık halinde bulunabilir.

Bu tür sözlerinin bir başka örneği de şudur: Onlar derler ki:

"Allah, bütün varlık belirtilerini kendi kendine olumsuz-lama şartına bağlı bir varlıktır". Buna göre o, var olma bakımından diğer varlıklarla ortak, fakat yok olma bakımından hepsinden ayrı olur. Bu saçma görüşe göre her varlık; varoluş belirtileri ile özellik kazanır. Varolmak yokolmak-tan üstündür. O zaman da en basit varlık yokluktan üstündür demektir. Bu da bizi olmazlık, imkansızlık çıkmazına götürür. Çünkü iki varlık arasında daha üstün olan, kesinlikle yok olan değil, tam tersine ancak varolma niteliği taşıyandır.

Eski yunandaki Meşşailik akımının en yetkili sözcüleri olduklarını söyleyen şu son dönemin bazı felsefecileri de "vacib-ul Vücud (zaruri varlık, Allah)" hakkında "o dolaysız akılla kavranan bir şeydir" derler. Oysa bu söz onların bağlı oldukları mantığın kurallarına göre "vacİb-ul vücud'un varlığının imkansızlığı anlamına gelir. Yine bu söz iki çelişik şeyi bağdaştırmak, biraraya getirmek gibi koyu bir cahillik ve şaşkınlığı içerir.

Bu saçmalıklara karşılık Allah'ın peygamberlerinin us-lübu, ifade tarzı, Kur'an metodunun aynısıdır. Cenab-ı Allah (c.c.) buyuruyor ki:

"Senin kudretli ve ulu Rabbin onların yakıştırdıkları düşük sıfatların tümünden münezzehtir. Selam gönderilmiş bütün peygamberlere ve hamd da alemlerin Rabbi olan Allah'a olsun" (Saffat: 37/180-182)

Cenab-ı Allah Kur'an'da bize "hay (diri)" "Kayyum (varolma gücünü kendinden alan)", "alim (bilgili)", "Hakim, (her şeyi yerinde yapan)", "gafur (bağışlayıcı)", "rahim (merhametli)", "semi (işiten)", "basir (gören)", "Alİyy (yüce)" "azim, (ulu)" olduğunu, yarattığını, sonra Arş üzerine istiva ettiğini", "Musa ile açık açık konuştuğunu", "Dağa yansıyıp onu darmadağın ettiğini", "mü'minlerden hoşnut olup kafirlere gazab ettiğini" haber vermekte, daha bunlara benzer bazı isim ve sıfatları olduğunu bildirmektedir.

Buna karşılık kendisine yakıştırılmaması gereken sıfatları belirtirken de şöyle buyuruyor: , "O'nun gibi olan hiç bir şey yoktur" (Şura: 42/11)

"Hiç bir şey O'nun dengi değildir" (İhlas: 112/4)

"Sakın Allah'a başka şeyleri eş koşmayınız"

(Meryem: 19/65)

Görüldüğü gibi Cenab-ı Allah, bu ayet'lerde varlıkların niteliklerine benzer sıfatlar taşımadığını, ne isim ve sıfatları ile ifade edilen mukaddes zatı bakımından ve nede isimleri ve fiilleri (eylemleri) açısından hiç bir benzeri olmadığını belirtmektedir. Tıpkı şu buyruğunda ifade edildiği gibi:

"O, ö zalimlerin dediklerinden münezzehtir ve yücedir. O ulu ve büyüktür. Yedi kat gök ve yeryüzü ve bunlar üzerinde bulunan tüm varlıklar O'nu teşbih ederler. Varolan herşey mutlaka O'na hamdederek teşbih eder. Fakat siz bu varlıkların teşbihlerini anlayamazsınız. O halim ve bağışlayıcıdır" (İsra: 17/43-44)

"En güzel isimler Allah'a aittir. O halde O'na o isimlerle dua ediniz ve O'nun isimleri hakkında eğriliğe sapanları bırakınız" (A'raf: 7/180)

"Ayat'lerimiz hakkında sapıklığa düşenler, bizden gizli kalmazlar" (Fussilet:

41/40)

Dediğimiz gibi, Allah'ı bilerek O'na dua ederler, yine O'nu bir bilerek O'na kulluk ederler. Rabblerine ibadet ederken O'na hiç bir şeyi ortak koşmazlar. Böylece Allah'm haklarında şöyle buyurmuş olduğu müşriklerden kesinlikle ayrılırlar:

"De ki; "Allah dışında ilah olduklarını sandıklarınızı çağırın bakalım. Onlar başınızdaki sıkıntıyı ne giderebilirler ve ne de başka bir yana çevirebilirler. O yalvardıkları da onların Allah'a en yakın olanları da Rabb'lerine yaklaşmak için vesile ararlar, O'nun merhametini umarlar, azabından çekinirler. Çünkü Rabb'inin azabı pek korkunçtur" (İsra: 17/56-57)

"De ki; "Allah'dan başka ilah olduklarını sandığınız şeyleri çağırın bakalım. Onların ne gökler ve ne de yer üzerinde zerre kadar bir egemenlikleri yoktur. Yer ve gökler üzerinde herhangi bir ortaklıkları da söz konusu değildir. Allah'ın onlar arasında hiç bir yardımcısı da yoktur. O'nun huzurunda O'nun verdiği kimselerden başkasının şefaati yarar sağlamaz. Nihayet yüreklerinden korku giderilince birbirlerine "Rabbimiz ne dedi?" dediler. Arasından "doğruyu söyledi o yüce ve büyüktür" dediler" (Sebe: 34/22-23)

Bu söylediklerimiz açıklanması gereken bölüm başlıktan ve çok Önemli konulara işaret eder noktalardır.

Kısacası, mü'min kul gerçek bilgiyi ve gerçek imanı elde etmeye çalışmalı; Allah'ı hidayete erdirici, destekleyici, hüküm verici ve veli edinmelidir. Gerçekten O, ne güzel bir veli ve ne güzel bir destekleyicidir. Hiç şüphen olmasın ki, Rabbin senin için yeterli bir hidayete erdirici ve yeterli bir destekçidir.^{639[185]}

Son Sözümüz Dua

Eserimizin sonuna yaklaşırken Müslim ve Ebu Davud'un, Aişe'ye (r.a.) dayanarak bildirdiklerine göre Rasulullah (s.a.v.) geceleri kalkıp kıldığı namazlardan sonra yapmış olduğu şu duayı tekrarlamak istiyorum:

"Allah'ım, ey Cebrail'in, Mikail'in ve İsrail'in Rabb'i! Ey göklerin ve yeryüzünün yoktan varedicisi, görünen görünmeyen her şeyin bilicisi! Kullanının anlaşmazlığa düştükleri konuları çözüme kavuşturan, hükme bağlayan sensin. Üzerinde anlaşmazlığa düşülen meselelerde izniyle doğruyu bulmamı nasib eyle. Hiç şüphesiz sen dilediklerini doğru yola iletirsin"^{640[186]}

Kitabımızın son satırları, bu konu ile ilgili olan şu ayet'ler olsun:

"İnsanlar tek bir ümmet idi. Allah insanlara müj-deleyici ve uyarıcı peygamberler gönderdi. Ayrıca insanların anlaşmazlığa düştükleri konuları hükme bağlamak için bu peygamberlerle birlikte hakkı bildiren kitap indirdi. Bu kitap üzerinde anlaşmazlığa düşenler, kendilerine apaçık deliller geldikten sonra sırf aralarındaki azgınlıklardan dolayı anlaşmazlığa düştüler. Buna karşılık Allah

^{639[185]} İbn-i Teymiyye, Sırat-ı Mustakim, Tevhid Yayınları: 467-470.

^{640[186]} Müslim Yolcuların Namazı: 770.

mü'minleri onların üzerinde anlaşmazlığa düşmüş oldukları gerçeğe izni ile ilettiler. Hiç şüphesiz Allah dilediklerini doğru yola iletir" (Bakara: 2/213)

"İnsanlar tek bir ümmet idi. Sonradan anlaşmazlığa ve ayrılığa düştüler. Eğer bu durumla ilgili Rabbinin önceden planlanmış bir takdiri olmasaydı, insanlar arasında anlaşmazlığa yolaçan meseleler hükme bağlanırdı"

(Yunus: 10/19)

Hamd alemlerin Rabbi olan Allah'a, salat ve selam da peygamberlerin önderi olan Rasulullah (s.a.v.) üzerine olsun. Her, zaman hatta her an. Amin! ^{641[187]}

Velhamdulillahi Rabbil Alemin..

^{641[187]} İbn-i Teymiyye, Sırat-ı Mustakim, Tevhid Yayınları: 470-471.

facebook/ücretsiz İslami e-kıtap indir